Årsstämma 2025

Årsstämma 2025

Inledning

På hårt arbetande människors sida

IN

I valet 2022 fick vi förtroendet att få ordning på Sverige. Vi tog över ett land i kris. Sedan dess har vi fått ordning på ekonomin, knäckt inflationen och börjat sänka skatterna. Vi har tagit krafttag mot brottsligheten och minskat invandringen. Vi har levererat vad vi lovade. Sverige är på rätt väg – men vi är inte framme.

Vårt land har fortfarande stora problem. Många människor arbetar hårt, betalar skatt och tar hand om sin familj. Trots det känner de att de får mindre tillbaka. Att oavsett hur mycket de anstränger sig, minskar deras möjligheter. Det undergräver samhällskontraktet. Det förstärker orättvisor.

Vi står på de hårt arbetande människornas sida. Vi är partiet för människor som sköter sig och tar ansvar. Vi vill se ett samhälle där hårt arbete och strävsamhet belönas, eftersom det är rättvist att den som bidrar får det bättre.

Därför vill vi att Sverige ska vara ett rikt land, där människors drömmar kan förverkligas och där visioner om ett innovativt och välmående välfärdsland i den absoluta världstoppen återigen är möjliga.

Det offentliga rummet ska tas tillbaka från de kriminella gängen. Med rättvisa straff och en närvarande polis ska hela Sverige bli tryggt. Det förebyggande arbetet ska vara starkt, och fånga upp ungdomarna som riskerar att dras in i kriminalitet.

Det kräver att invandringen till Sverige är så liten att den också är gynnsam för Sverige. Integrationen ska fungera så att alla som invandrar hit också respekterar svenska regler och lagar och försörjer sig själva så att samhällsgemenskapen stärks.

Vi vill att alla svenskar ska ha en trygg och tillgänglig vård som de kan lita på och som finns när de behöver den. Äldre ska kunna välja omsorg efter sina behov, och ålderismen i samhället ska motverkas. Det är en fråga om rättvisa. Vi vill se ett flitigare och strävsammare Sverige, där barn lär sig läsa och räkna i skolan och fler vuxna ställer larmet på klockan för att gå upp och arbeta – både för sin egen och landets framtid.

Det är genom vår politik som Sverige nu är på väg i rätt riktning – mot att bli rikare och tryggare. Vi måste fortsätta på den inslagna vägen. Nästa år ställs svenska folket inför ett vägval. Sverige riskerar en kraftig vänstersväng med högre skatter, ökad invandring, ökad inflation och sämre välfärd. Det skulle tära på tilliten, öka orättvisorna och slita Sverige isär. Valet kan inte vara tydligare: antingen ska Sverige fortsätta mot en ljusare morgondag, eller så ska utvecklingen backas tillbaka.

Denna stämma blir startpunkten för nästa mandatperiod. Vi har fått Sverige på rätt väg. Vår uppgift är fortsätta hela vägen in i mål.

Vi moderater vill bygga ett rättvisare Sverige. Ett Sverige där strävsamhet lönar sig, där brott straffar sig och ansvarstagande medborgare känner framtidstro och trygghet. Ett Sverige vi kan vara stolta över.

IN

Innehåll

På hårt arbetande människors sida 2

Stämmoprogram 6

Föredragningslista 8

Arbetsordning 10

Utdrag ur stadgan 12

Röstlängd 18

Proposition 1: Moderaternas handlingsprogram 27

Proposition 2: Lag och ordning 119

Proposition 3: Ansvar för Sverige i en krävande tid 167

Proposition 4: En skola som lägger grunden för framtiden 209

Proposition 5: Vård och omsorg 247

Proposition 6: Moderaterna, människan och den biologiska mångfalden 293

Proposition 7: Integration för en starkare samhällsgemenskap 331

Proposition 8: Ett säkrare Sverige i Nato och i världen 365

Proposition 9: Bygg Sverige starkare 397

Proposition 10: Jämställdhetsbokslut 431

Proposition 11: Normalarbetsordning för fullmäktigegrupper 449

Proposition 12: Nomineringsregler inför valen 2030 465

Proposition 13: Nomineringsregler inför Europaval 2029 491

Proposition 14: Medlemsavgift för åren 2027-2028 501

Partirådets förslag till valberedning 504

Stämmoprogram

Observera att alla tider är preliminära och att föredragningslistans punkter båda kan ta längre och kortare tid.

Torsdag den 23 oktober

13.30	Stämman inleds Välkommen till Västerås! Inledningstal av Västmanlands förbundsordförande Caroline Högström Öppningstal av vice partiordförande Elisabeth Svantesson Föredragningslistans punkter 1-13
14.15 ca	Ajournering för utskottsarbete

Fredag den 24 oktober

08.30	Förhandlingarna återupptas Föredragningslistans punkt 14 Proposition 2: Lag och ordning
11.00	Tal av vice partiordförande Elisabeth Svantesson
11.20	Föredragningslistans punkt 15 Proposition 3: Ansvar för Sverige i en krävande tid
14.00	Föredragningslistans punkt 16 Proposition 4: En skola som lägger grunden för framtiden
16.30	Tal av partisekreterare Karin Enström
16.50	Moderatkvinnornas jämställdhetspris
17.00	Föredragningslistans punkt 17–22 Proposition 10–14 Partirådets förslag till valberedning
18.10	Föredragningslistans punkt 23 Proposition 5 : Vård och omsorg

20.30	Föredragningslistans punkt 24 Proposition 6: Moderaterna, människan och den biologiska mångfalden
23.00 ca	Ajournering till lördagen

Inget avbrott sker för lunch och middag. Lunch serveras mellan klockan 11.30–13.30. Middag serveras mellan klockan 17.30–19.30.

Lördag den 25 oktober

08.30	Förhandlingarna återupptas Föredragningslistans punkt 25 Proposition 7: Integration för en starkare samhällsgemenskap
11.00	Stämmotal av partiordförande Ulf Kristersson
11.30	Utdelning av stipendium till Per Unckels minne
11.45	Föredragningslistans punkt 26 Proposition 8: Ett starkare Sverige i Nato och i världen
14.00	Föredragningslistans punkt 27 Proposition 9: Bygg Sverige starkare
16.30 ca	Ajournering till söndagen
19.00	Stämmomiddag

Inget avbrott sker för lunch. Lunch serveras mellan klockan 11.30–13.30.

Söndag den 26 oktober

09.00	Förhandlingarna återupptas Föredragningslistans punkt 28 Proposition 1: Moderaternas handlingsprogram
11.30	Så vinner vi valet 2026, valledare Martin Borgs
11.45	Stämman avslutas

Föredragningslista

1. Stämman öppnas
2. Val av ordförande och vice ordförande att leda förhandlingarna
3. Val av sekreterare
4. Val av justeringspersoner för stämmans protokoll, tillika rösträknare vid eventuella voteringar
5. Fastställande av stämmans stadgeenliga utlysning
6. Fastställande av föredragningslista
7. Fastställande av procedurregler
8. Godkännande av arbetsordning för stämman
9. Val av redaktionskommitté
10. Godkännande av förslag från förbunden om representanter i utskott
11. Val av utskottsordföranden
12. Meddelande om partistyrelseledamöternas och utskottssekreterarnas fördelning på utskotten
13. Fastställande av röstlängd
14. Proposition 2: Lag och ordning
15. Proposition 3: Ansvar för Sverige i en krävande tid

16. Proposition 4: En skola som lägger grunden för framtiden

17. Proposition 10: Jämställdhetsbokslut

18. Proposition 11: Normalarbetsordning för fullmäktigegrupper

19. Proposition 12: Nomineringsregler inför valen 2030

20. Proposition 13: Nomineringsregler inför Europaval 2029

21. Proposition 14: Medlemsavgift för åren 2027–2028

22. Partirådets förslag till valberedning

23. Proposition 5: Vård och omsorg

24. Proposition 6: Moderaterna, människan och den biologiska mångfalden

25. Proposition 7: Integration för en starkare samhällsgemenskap

26. Proposition 8: Ett starkare Sverige i Nato och i världen

27. Proposition 9: Bygg Sverige starkare

28. Proposition 1: Moderaternas handlingsprogram

33. Övriga frågor

34. Stämman avslutas

Arbetsordning

Närvaro- och yttranderätt har, utöver ombud och partistyrelse, av partistyrelsen speciellt inbjudna. Enskild medlem äger rätt att efter anmälan närvara vid partistämman.

Yttranden görs alltid från talarstolen. Begäran om ordet sker skriftligen via mötessystemet.

Yrkanden ska för att upptas till behandling framlämnas skriftligen via mötessystemet.

Tidsbegränsning införs från överläggningens början. Utskottsordförande erhåller tio minuter att enligt egen önskan disponera i ett eller flera anföranden när den proposition som behandlats av utskottet behandlas i plenum. Utskottsordföranden kan då även erhålla ordet utom talarlista för replik.

Av partistyrelsen utsedd föredragande för respektive proposition erhåller tid enligt egen önskan att disponera i ett eller flera anföranden, dock högst 30 minuter. Den föredragande kan även erhålla ordet utom talarlista för replik.

Handlingsprogrammet föredras enbart av partistyrelsen, där av partistyrelsen utsedd föredragande erhåller tid enligt egen önskan att disponera i ett eller flera anföranden, dock högst 30 minuter.

Ledamöter av partipresidiet och partisekreteraren får gå in i debatten, då de så finner påkallat, i samtliga ärenden.

Debattinlägg i övrigt får omfatta högst fyra minuter.

En replik och en kontrareplik om högst en minut kan beviljas av ordföranden.

Partistämman äger att besluta om ytterligare begränsningar om så erfordras.

Utskottets förslag utgör huvudförslag i varje ärende.

Redaktionskommitté bestående av ordförande, sekreterare och sju ledamöter tillsätts vid stämmans början. Till denna kan under förhandlingarnas gång hänskjutas ärenden för ytterligare beredning. Omröstning vid partistämma sker öppet, utom votering vid personval som ska vara sluten. Stämmoombud ska personligen utöva sin rösträtt vid stämman. Röstning får inte ske med fullmakt.

Vid personval som avser en plats ska den som blir vald erhålla minst hälften av antalet avgivna giltiga valsedlar. I annat fall genomförs ytterligare en omröstning. Vid personval som avser flera platser ska valsedeln för att bli giltig upptaga så många namn som valet avser.

Reservation mot stämmans beslut anmäls till presidiet när beslutet fattats och inlämnas via mötessystemet innan stämman avslutas.

Inträdande av ersättare för ombud anmäls i god tid till stämmopresidiet via stämmans ombudsservice. Byte kan endast ske mellan två punkter i föredragningslistan eller vid ajournering enligt stämmans program.

Utdrag ur stadgan

IN

§7 Beslutsfattande

Mom.1

Omröstning sker öppet, utom votering vid personval som ska vara sluten. De röstberättigade ska personligen utöva sin rösträtt. Röstning får inte ske med fullmakt.

Öppen omröstning sker genom uppvisande av röstkort eller med voteringsanläggning. Efter sådan omröstning ska rösträkning ske med upprop, om röstberättigad stämmodeltagare så begär.

Vid sluten omröstning ska valsedel, för att vara giltig, uppta så många namn av de föreslagna kandidaterna som valet avser. Voteringsanläggning får användas och röstningsprotokoll registreras ej.

Utgången av omröstning bestäms genom enkel majoritet, utom vid omröstning i stadgefrågor då det krävs 2/3 majoritet. Vid lika röstetal avgörs personval med lotten och övriga frågor i enlighet med den mening som ordföranden biträder.

Saknar särskilt vald mötesordförande formell rösträtt avgörs även övriga frågor genom lottning.

Vid personval som avser en plats ska den som blir vald erhålla minst hälften av antalet avgivna giltiga valsedlar. I annat fall genomförs ytterligare en omröstning mellan de två kandidater som erhållit de högsta röstetalen.

Mom.2

För att erhålla rösträtt på års- och nomineringsmöten ska medlem ha varit medlem i föreningen sex veckor före mötet och vara införd i av förbundet tillhandahållen röstlängd.

Mom.3

Den som är föremål för ansvarsprövning äger inte rätt att delta i beslut om ansvarsfrihet för egen person eller i val av revisor.

Mom.4

Beslut rörande politiska frågors hantering och valärenden i folkvalda församlingar fattas alltid av den moderata gruppen i respektive folkvald församling.

Beslut, gällande med vilka partier samarbeten ska ingås i majoritet eller opposition, fattas av den moderata gruppen efter samråd med partiorganisationens styrelse på berörd nivå.

§17 Partistämma

Mom.1

Partistämman är partiets högsta beslutande organ och består av 200 av förbundsstämmorna valda ombud samt partistyrelsens ledamöter. Tre olika typer av partistämma förekommer: ordinarie, arbets- och extra stämma. Antalet ombud som respektive förbund har att utse grundar sig på antalet betalande medlemmar i förbundet. Den 31 december varje år fastställs hur många som betalat medlemsavgift under året.

Fördelningen av ombuden mellan förbunden ska ske proportionellt. Varje förbund tillförsäkras minst ett ombud. Det åligger partistyrelsen att snarast efter varje årsskifte meddela förbunden hur många ombud de ska välja.

Ordinarie stämma hålls året efter det år då ordinarie riksdagsval förrättats. Arbetsstämma hålls året före det år då ordinarie riksdagsval förrättas.

Mom.2

Protokollsutdrag, som visar vilka som utsetts till ombud, ska vara riksorganisationen tillhanda senast fyra veckor före stämman.

Mom.3

Medlem har efter anmälan närvarorätt. Enskild kan efter anmälan ges närvarorätt av partistyrelsen. Partistyrelsen äger att till partistämman inbjuda såväl representanter för andra sammanslutningar som enskilda personer samt ge dem närvaro- och yttranderätt.

Mom.4

Kallelse till arbetsstämma och ordinarie partistämma utfärdas av partistyrelsen till förbunden senast sex månader före stämman.

Mom.5

Arbetsstämman behandlar de frågor som är särskilt angelägna inför allmänna val. Partistyrelsen beslutar om formerna för arbetsstämman och eventuell motionsrätt. Vid arbetsstämma kan fyllnadsval genomföras. Där väljs också valberedning för en tid av fyra år.

Mom.6
Extra stämma hålls då partistyrelsen så finner erforderligt eller då minst en tredjedel av antalet förbund begär detta. Kallelse till extra stämma utfärdas av partistyrelsen till förbunden så snart beslut fattas om extra stämma. Vid extra stämma behandlas endast de frågor stämman inkallats för.

Mom.7
Partistyrelsen har rätt att till ordinarie stämma väcka förslag och lägga propositioner. Motionsrätt har förbund, förening, krets, fullmäktigegrupp, Moderatkvinnorna, Moderata Ungdomsförbundet, Moderata Seniorer, Öppna Moderater och enskild medlem i partiet.

Mom.8
Motioner till ordinarie stämma ska vara förbundsstyrelsen inom det förbund motionären tillhör tillhanda inom tid som partistyrelsen fastställer, dock senast sexton veckor före stämman. Förbundsstyrelsen ska yttra sig över motionerna samt av- eller tillstyrka desamma. I de fallen motionen har motionärer som tillhör olika förbund ska förbundsstyrelsen i det förbund som förstanamnet tillhör yttra sig.

Moderatkvinnornas, Moderata Ungdomsförbundets, Moderata Seniorers och Öppna Moderaters centrala organisationer lämnar sina motioner direkt till partistyrelsen.

Motioner som ska behandlas av ordinarie stämma, ska vara partistyrelsen tillhanda inom tid som partistyrelsen fastställer, dock senast tolv veckor före stämman.

Om motioner ska behandlas av arbetsstämma eller extra stämma, ska dessa vara ingivna till partistyrelsen inom tid som styrelsen bestämmer med hänsyn till kallelsetidens längd. Sådana motioner får endast avse frågor som ska behandlas av stämman.

Partistyrelsen ska avge yttrande över inkomna motioner. Vid ordinarie stämma och arbetsstämma ska partistyrelsens yttrande sändas till förbundens styrelser, Moderat-kvinnorna, Moderata Ungdomsförbundet, Moderata Seniorer, Öppna Moderater och valda ombud senast fyra veckor före stämman. Partistyrelsens yttrande över förslag till extra stämma avges så fort omständigheterna medger

Mom.9
Val ska beredas av en valberedning som väljs av en arbetsstämma för perioden fram till nästa arbetsstämma. Valberedningen består av en representant från varje förbund, varav två utses till ordförande respektive vice ordförande, samt en representant från vardera Moderata Ungdomsförbundet, Moderatkvinnorna, Öppna Moderater och Moderata Seniorer. Valberedningen sammankallas av dess ordförande och utser sekreterare på förslag från partisekreteraren. Valberedningen avgör själv sina arbetsformer.

Valberedningen kan utse ett arbetsutskott bestående av ordförande, fem ledamöter samt representant från Moderata Ungdomsförbundet, totalt sju ledamöter. Arbetsutskottet hanterar de frågor som valberedningen beslutar om.

Mom.10
Val vid partistämma av partistyrelseledamöter, revisorer och valberedning gäller intill dess att nya personer utsetts.

Mom.11
Vid ordinarie stämma ska minst förekomma:

a. Val av ordförande och vice ordförande att leda förhandlingarna.
b. Val av sekreterare.
c. Val av justeringspersoner.
d. Fastställande av föredragningslista.
e. Fastställande av procedurregler för stämman.
f. Fastställande av röstlängd.
g. Fastställande av stämmans stadgeenliga utlysning.
h. Partistyrelsens årsredovisningar.
i. Revisorernas berättelser och fastställande av resultat- och balansräkningar.
j. Fråga om ansvarsfrihet för partistyrelsen.
k. Fastställande av antalet ledamöter i partistyrelsen.
l. Val av partiordförande.
m. Val av 1:e vice partiordförande.
n. Val av 2:e vice partiordförande.
o. Val av minst åtta ledamöter i partistyrelsen.
p. Val av tre revisorer och tre ersättare.
q. Fastställande av medlemsavgiften för (år två och tre efter stämman).
r. Förslag från partistyrelsen (propositioner).
s. Inkomna övriga förslag (motioner).
t. Övriga frågor.

.

Mom.12
Vid arbetsstämma ska minst förekomma:

a. Val av ordförande och vice ordförande att leda förhandlingarna.
b. Val av sekreterare.
c. Val av justeringspersoner.
d. Fastställande av föredragningslista.
e. Fastställande av procedurregler för stämman.
f. Fastställande av röstlängd.
g. Fastställande av stämmans stadgeenliga utlysning.
h. Val av valberedning.
i. Fastställande av medlemsavgiften för (år två och tre efter stämman).
j. Förslag från partistyrelsen (propositioner).
k. Övriga frågor.

Mom.13
Partistyrelsen ska framlägga förslag till procedurregler och föredragningslista för partistämma.

§18 Partiråd

Mom.1
Partirådet består av partistyrelsens ledamöter och 50 representanter för förbunden. Antalet ombud som respektive förbund har att utse grundar sig på antalet betalande medlemmar i förbundet. Den 31 december varje år fastställs hur många som betalat medlemsavgift under året.

Fördelningen av ombuden mellan förbunden ska ske proportionellt. Varje förbund tillförsäkras minst ett ombud. Förbundsordföranden är i första hand representant eller så utser förbundet annan eller flera representanter. Partiets revisorer äger närvaro- och yttranderätt.

Partistyrelsen får inbjuda även andra personer att närvara och yttra sig i partirådet. Partiordföranden är ordförande i rådet.

Mom.2
Partirådet inkallas av partiordföranden, partistyrelsen eller då minst en tredjedel av antalet förbund begär detta. Partirådet ska dock inkallas minst en gång om året, utom år då partistämma hålls.

Mom.3
Partirådet framlägger förslag till partistämma om ordförande, vice ordförande och ledamöter i partiets valberedning. Härutöver får partirådet endast fatta beslut i ärenden som hänskjutits dit av partistämman eller partistyrelsen.

Mom.4
Partirådet behandlar för partiet och förbunden gemensamma frågor.

Mom.5
Under år då partistämma inte hålls ska partistyrelsen lämna rådet redogörelse för partiets verksamhet och förvaltning.

Röstlängd

Partistyrelse (17)

	Ombud
1	Ulf Kristersson
2	Elisabeth Svantesson
3	Anna Tenje
4	Christoffer Fjellner
5	Linda Frohm
6	Johan Forssell
7	Mats Green
8	Lars Holmin
9	Stina Höök
10	Maria Malmer Stenergard
11	Marith Hesse
12	Helena Nanne
13	Gunnar Strömmer
14	Douglas Thor
15	Annsofie Thuresson
16	Joakim Storeide
17	Margareta Pålsson

Blekinge (2)

	Ombud	**Ersättare**
18	Magnus Sandgren	Christel Hammar Malmgren
19	Kith Mårtensson	Camilla Brunsberg
		Magnus Gärdebring

Dalarna (4)

	Ombud	**Ersättare**
20	Ulf Berg	Björn Ljungqvist
21	Åsa Ljungqvist	Rickard Eriksson
22	Elias Åkerman	
23	Mikael Östling	

Gotland (1)

	Ombud	Ersättare
24	Jesper Skalberg Karlsson	Sara Wilhemsson

Gävleborg (3)

	Ombud	Ersättare
25	Patrik Stenvard	Birgittha Bjerken
26	Ewa Marja Andersson	Pernilla Färlin
27	Adam Rydstedt	Viktor Wärnick
		Lars Beckman

Halland (7)

	Ombud	Ersättare
28	Helena Storckenfeldt	David Sandrén
29	Dan Törnenger	Sandra Johansson
30	Johan Idmark	Simon Lindgren
31	Mikaela Waltersson	Elisabet Babic
32	Charlotta Jonson	Lars Püss
33	Lisa Andersson	Oliver Färnskog
34	Sara Fladje	Thor Gunnar Bjelland

Jämtland (3)

	Ombud	Ersättare
35	Carl-Oscar Franzon	Anders Alfredsson
36	Gabrielle Nyberg	Maud Hrekules
37	Björn Hammarberg	Hugo Frykman Krans

Jönköpings län (10)

	Ombud	Ersättare
38	Susanne Wahlström	Marcus Kyllenbeck
39	Kerstin Hammar	Henrik Jansson
40	Joakim Dahlström	Dora Bojanic
41	Robin Wallén Nilsson	Maria Gullberg Lorentsson

42	Tommie Ekered	Lars Carlborg
43	Emilia Levin	Agnes Johansson
44	Björn Johansson	Tobias Stomilovic
45	Sam Kharazmi	Pontus Lundgren
46	Alex Johansson	
47	Mats Holmstedt	

Kalmar län (4)

	Ombud	**Ersättare**
48	Malin Sjölander	Niklas Gustafsson
49	Daniel Lindvall	Marie Nicholson
50	Hanne Lindqvist	Lars Engsund
51	Charlotte Carlgren	Liv Stjärnlöf

Kronoberg (5)

	Ombud	**Ersättare**
52	Oliver Rosengren	Ida Eriksson
53	Magnus Gunnarsson	Pernilla Tornéus
54	Claudia Crowley-Sörensson	Jakob Willborg
55	Emma Falkbacken	Åke Nyberg
56	Elin Petersson	Jessica Rask
		Thomas Ragnarsson
		Andreas Lindström

Norrbotten (3)

	Ombud	**Ersättare**
57	Matti Björk	Ellinor Sandlund
58	Niklas Karlsson	Birgit Meier Thunborg
59	Arvid Persson	Dag Sundberg

Skåne (29)

	Ombud	**Ersättare**
60	Gustav Schyllert	Boriana Åberg
61	Carina Zachau	Johan Svanberg
62	Carl-Johan Sonesson	Annika Segerlund

63	Patric Åberg	Johan Bolinder
64	John Eklöf	Farishta Sulaiman
65	Mathilda Hjelm Espelund	Jeanette Ovesson
66	Sara Vestering	Noria Manouchi
67	Amanda Thonander	Magnus Weberg
68	Alexander Svensson	Ulrika Heindorff
69	Christian Sonesson	Catharina Malmborg
70	Anna Jähnke	Christian Larsson
71	Robert Wenglén	Samuel Jonsson
72	Anna Mannfalk	Matthias Åkesson
73	Daniel Lyckestam	Joakim Karlsson
74	Linda Allansson Wester	Erik Stoy
75	Robin Holmberg	Peter Schölander
76	Johan Douglies	Erik Berg
77	Rasmus Törnblom	Anna Berg von Linde
78	Paula Nilsson	Bert Westerberg
79	Johan Olsson Swanstein	Pia Möller
80	Albin Schyllert	Per Martin Svensson
81	Mats Matsson	Kerstin Malmer
82	Edmir Mehmeti	Sara Poturkovic
83	Smail Habul	Mattias Bubicic
84	Linda Obiedzinski	Louise Meijer
85	Erik Havi	Kevin Sundin
86	Filip Millhagen	Oskar Klittbo
87	Adrina Maslehati	Ida Linné
88	Isac Rubin	Hanna Tingberg
		Ann-Charlotte Hammar Johnsson
		Peter Ollén
		Emma Köster
		Lars Johnsson
		Ludvig Ceimertz

Stockholms län (30)

	Ombud	**Ersättare**
89	Parisa Liljestrand	Richard Livén
90	Erik Ottoson	Johan Hägglöf
91	Daniel Källenfors	Maria Stockhaus
92	Mats Gerdau	Johan Skog
93	Erik Andersson	Love Bergström
94	Josefin Malmqvist	Ida Drougge

IN

95	Johanna Hornberger	Dan Engstrand
96	Sven Gustafsson	Christine Hanefalk
97	Emma Feldman	Birgitta Kaasik
98	Stina Lundgren	Anna Malm Kelfve
99	Marcus Svinhufvud	Willy Viitala
100	Mattias Askerson	Alexandra Anstrell
101	Henrik Thunes	Adam Reuterskiöld
102	Alexander Rosenberg	Lina Linderson
103	Fredrik Saweståhl	Maria Frithz Warg
104	Fredrik Kjos	Peter Freij
105	Tina Runhem	Christian Hoas
106	Michaela Fletcher	Veronika de Jonge
107	Axel Conradi	Cecilia Lindberg
108	Arba Kokalari	Delmon Haffo
109	Jessica Aftén Moback	Filip Wiljander
110	Staffan Tjörnhammar	Christina Sönnergren
111	Lars Rådén	Johan Algernon
112	Gustaf Reinfeldt	Arnulf Langlet
113	Oskar Weinmar	Peter Ohlsson
114	Deshira Flankör	Catrin Grambo
115	Rebecca Nordin Vainio	Saga Rosell
116	Alexandra Lindahl	Martin Stiller
117	Albin Viktorsson	Nord Hillner
118	Folke Isaksson Löf	John Granqvist
		Erik Glimvik
		Anna Berglund

Stockholms stad (18)

	Ombud	**Ersättare**
119	Dennis Wedin	Örjan Hultåker
120	Andréa Hedin	Merit Lindberg
121	Kristoffer Tamsons	Johan Nilsson
122	Kristina Axén Olin	Therese Lindström
123	Jessica Rosencrantz	Gustav Johansson
124	Benjamin Dousa	Aras Amin
125	Arin Karapet	Alicija Lindell
126	Susanne Sjöblom	Richard Wessman
127	Lars Jilmstad	Margareta Cederfelt
128	Annika Elmlund	Torbjörn Ebérus
129	Johan Paccamonti	Hanna Werner

130	Sophia Granswed Baat	Olof Peterson
131	Charlotte Broberg	Kjell-Åke Karlsson
132	Kasper Gieldon	Henrik Lundquist
133	Theréz Randquist	Maria Elgstrand
134	Vendela Magnell	Elin Böhlin
135	Victor Siljevik	Saga Paulmarken
136	Peter Strandberg	Kevin Kumar
		Ida Karlbom
		Fredrik Wallner
		Anette Hellström
		Jonas Nilsson
		Henrik Appelqvist
		Amelie Langby

Södermanland (9)

	Ombud	**Ersättare**
137	Helena Koch	Charlotte Prennfors
138	Christoffer Öqvist	Christer Sundqvist
139	Ahmad Eid	Dag Bergentoft
140	Anna af Sillén	Anna Ekström
141	Daniel Portnoff	Ann Larson
142	Emma Dahlin	Elias Nyqvist
143	Jari Puustinen	
144	Ann-Sofie Lifvenhage	
145	Arthur Limmergård	

Uppsala län (8)

	Ombud	**Ersättare**
146	Erik Weiman	Fabian Sjöberg
147	Fredrik Ahlstedt	Catherine Öhrqvist
148	Emma Lokander	Peter Book
149	Edvin Littorin	Cecilia Linder
150	Sofia Andersson	Bo Andersson
151	Emilie Orring	Martin Sahlberg
152	Therez Almerfors	Cecilia Forss
153	Noel Synnerfalk	Josephine Närholm

Värmland (4)

	Ombud	Ersättare
154	Alexander Torin	Fredrik Larsson
155	Hanna Andersson	Marléne Lund Kopparklint
156	Olaf Heggli	Magnus Resare
157	Jakob Roslund	Mohammed Khalid

Västerbotten (4)

	Ombud	Ersättare
158	Anders Ågren	Johan Lindström
159	Anna-Karin Nilsson	Nicklas Sandström
160	Edward Riedl	Christina Lidström
161	Andreas Löwenhöök	Anna Ackemo

Västernorrland (4)

	Ombud	Ersättare
162	Jörgen Berglund	Sitra Artursson
163	Annica Jonsson	Signe Weiss
164	Eva-Clara Viklund	Magnus Sjödin
165	Charlie Hederberg	

Västmanland (4)

	Ombud	Ersättare
166	Caroline Högström	Stephanie Bruksgård
167	Erik Hamrin	Andreas Weiborn
168	Michael Hessen	Kent Andersson
169	Victoria Kihlström	Mikael Damsgaard
		Johan Fernkvist
		Glenn Jaasund
		Ewa Granudd
		Alexander Sjöström
		Klara Helin

Västra Götaland (30)

	Ombud	Ersättare
170	Hampus Magnusson	Elvira Löwenadler
171	Liselotte Fröjd	Ludvig Anderström
172	Viktor Lundblad	Jonathan Kahrs
173	Andreas Nilsson	Ville Törner
174	Gabriela Bosnjakovic	Petter Rydberg
175	Kenneth Max	Marie Jöreteg
176	Mattias Tykesson	Magnus Eriksson
177	Gustaf Göthberg	Lars-Arne Staxäng
178	Sandra Svensson	Monika Beiring
179	Fredrik Eneroth	Merjem Maslo
180	Maria Nordgren	Björn Thodenius
181	Sarah Ullmark	Ann-Sofie Fors
182	Anders G Högmark	Annette Carlson
183	Wilhelm Warborn	Max Rittberger
184	Alva Doyle	Jan-Erik Wallin
185	Arvid Strandberg	Robert Fransson
186	Adam Johansson	Henrik Harlitz
187	Angela Fast Torstensson	Wiktor Öberg
188	Anna Vedin	Nina Miskovsky
189	Axel Josefson	Margareta Broang
190	Ivana Westberg	Annelie Rhedin
191	Jennie Bergius Eriksson	Marie-Louise Hänel Sandström
192	Linn Brandström	David Josefsson
193	Marie Edvinsson Kristiansen	Camilla Waltersson Grönvall
194	Mathilda Schill	Sten Bergheden
195	Mikaela Engström	Cecilia Gustafsson
196	Niklas Gardewik	Jan Ericson
197	Per Vorberg	Johanna Rantsi
198	Peter Hermansson	Charlotte Nordström
199	Theres Sahlström	Ann-Sofie Alm
		Ulrik Nilsson
		Jennie Wernäng
		Lena Jernehed
		Niklas Claesson
		Nina Öhrn
		Terese Blomqvist
		Dennis Alvdén
		Erik Lindqvist
		Maria Gathendahl

		Edwin Friedlaender
		Jeta Ibishi
		Sebastian Hellqvist

Örebro län (6)

	Ombud	**Ersättare**
200	Oskar Svärd	Bengt Svensson
201	Ylva von Schéele	Amanda Lindgren
202	Ronnie Erhard	Monica Thyresjö
203	Cecilia Askerskär Philipsson	Melwin Asp Silfver
204	Anna Nordqvist	
205	Oscar Lundmark	

Östergötland (12)

	Ombud	**Ersättare**
206	Niklas Borg	Jonas Andersson
207	Annette Ohlsson	Peter Karlsson
208	Fredrik Sjöstrand	Katharina Segerstéen
209	Sophia Jarl	Tommy Ählström
210	Marie Morell	Sandra Sannemo Bårman
211	Mark Henriksson	Tommy Aarna
212	Annika Krutzén	Joanna Sjölander
213	Anna Nilsson	Lars Ahlm
214	Matilda Ekeblad	Anwar Samuelsson
215	Maria Almesåker	Lina Alm
216	Olle Connman Ek	Olle Edborg
217	David Hagström	Eva Matys
		John Weinerhall
		John Widegren
		Susanne Nordström
		Jessica Häggroth

Proposition

Moderaternas handlingsprogram

Rikare och tryggare
Ett Sverige med möjligheter för alla

Proposition 1

Moderaternas handlingsprogram

Rikare och tryggare
Ett Sverige med möjligheter för alla

1

Innehåll

Vart du är på väg är viktigare än var du kommer ifrån **32**
Hoppfullhet inför framtiden 32
Det moderata löftet 34

Arbetsammare Sverige **36**
Arbetslinjen på framtidens arbetsmarknad 36
Fler i arbete 37
Moderniserad arbetsrätt 38
Arbetsmarknaden i ett teknikskifte 38
Omställning till nytt arbete 39
Rätt kompetens 40

Företagsammare Sverige **41**
Företagande driver Sverige framåt 41
Färre hinder för företagande 42
Bättre innovations- och konkurrenskraft 44

Rikare Sverige **46**
Växande ekonomi 46
Tillväxt för ökad jämställdhet 47
Lokal tillväxt 48

Grönare Sverige **50**
Ansvar för miljö och klimat 50
Grön höger 51
Fossilfri energi 52
Minska utsläppen 53
Hållbarare samhälle 54
Värna miljön 55

Vår gemensamma välfärd **56**
Välfärd att lita på 56
Välfärdens viktigaste tillgång 57

Vård och omsorg genom hela livet **58**
En trygg, sammanhållen och tillgänglig vård för alla 58
Stärk patientens rättigheter 59
Vård och omsorg med hög kvalitet och utvecklingskraft 60
Förebygg ohälsa 61
Äldreomsorg med värdighet och livskvalitet 62
Ökad frihet för personer med funktionsnedsättning 63

Ett starkt skyddsnät **64**
Skydd vid sjukdom 64
Stärk familjen 65
Ekonomisk trygghet för äldre 66
Barns rättigheter 67
Välfärdsbrott ska bekämpas 68

Kunskaper för hela livet **70**
Framtiden börjar i skolan 70
Kunskap i centrum 71
Tydligare roller för lärare och rektorer 72
Rätt att välja skola 73
Kunskap för jobb och studier 74
Högre utbildning med excellens 75
Forskning och akademisk frihet 76

Starkare samhällsgemenskap **78**
Den svenska värdegemenskapen 78
Vägen in i samhällsgemenskapen 79
Det svenska medborgarskapet 80
En effektiv integration 80
Hållbar migrationspolitik 82
Välfungerande mottagande 83

Ett starkt Europasamarbete **84**
För ett starkt och enat Europa 84
Grunden för Europasamarbetet 85
Europeisk tillväxt och konkurrenskraft 85
EU som en geopolitisk aktör 86
Migration till EU 87
Minskade utsläpp genom samarbete 88
Framtidens europasamarbete 88

Sveriges röst i världen **89**
Värna svenska intressen 89
Säkrare Sverige i en orolig omvärld 90
En frihetlig utrikespolitik 91
En regelbaserad världsordning 91
Frihandel och bistånd 92

Säkrare Sverige **94**
Det militära försvaret 94
Hybridhot 95
Stark försvarsindustri 95
Informations- och cybersäkerhet 96
Uppbyggandet av ett starkt civilt försvar 96
Säkrare Sverige i Nato 97

Tryggare Sverige **98**
Ett tryggt land för alla 98
Stärk brottsofferperspektivet 98
Effektiv brottsbekämpning 99
Straff som speglar brottets allvar 100
Förebyggande arbete 101
Rättsväsendets resurser och verktyg 102

Vår demokrati **103**
Ett fritt och demokratiskt Sverige 103
Värna de demokratiska institutionerna 103
Starkare rättighetsskydd 104
Självständigt civilsamhälle 105
Kultur är bildning 106
Fokus på kulturella och kreativa branscher 107
Idrotts- och friluftsliv 107

Ett Sverige som håller ihop **109**
Stad och land 109
Hållbara städer 110
En välfungerande bostadsmarknad 111
Enklare att bygga bostäder 112
Nyttjande av naturresurser 112
Fler vägar för att binda Sverige samman 114
En grön och modern fordonsflotta 115

Vårt löfte **117**

Vart du är på väg är viktigare än var du kommer ifrån

Vår vision är att Sverige ska vara världens bästa land att leva i – ett samhälle där varje människa ges möjligheten att förverkliga sina drömmar och nå sin fulla potential. Vi vill skapa ett Sverige som präglas av frihet, trygghet och sammanhållning, där alla människor har förutsättningar att leva ett gott liv. Genom en politik som sätter människan i centrum och som bygger på ansvarstagande och gemensamma värderingar, kan vi tillsammans forma ett rikare och tryggare Sverige med möjligheter för alla. I Sverige ska din framtid avgöras av vart du är på väg – inte var du kommer ifrån.

Vi vill bygga ett omtänksamt Sverige, där vi bryr oss om varandra och känner gemensam stolthet över vårt samhällsbygge, oavsett vår bakgrund eller varifrån vi kommer. Det bygger på att de som kan ta ansvar också tar ansvar – att inte fråga vad andra kan göra för en själv, utan vad man själv kan göra för andra.

Vårt samhälle har fortfarande stora utmaningar, och att få ordning på Sverige kommer att ta tid. Men genom att lösa de stora samhällsproblem Sverige har i dag kan vi lägga grunden för en ljusare framtid.

Sverige ska bli tryggare, så att det offentliga rummet kan tas tillbaka från de kriminella gängen. Sverige ska också bli ett rikare land, där små drömmar kan förverkligas och där stora visioner om ett teknikledande och välmående välfärdsland i den absoluta världstoppen återigen blir möjliga. Vi vill se ett flitigare och strävsammare Sverige, där barn lär sig läsa och räkna i skolan och fler vuxna ställer larmet på klockan för att gå upp och arbeta både för sin egen och landets framtid. Sverige behöver bli friare, så att fler människor kan ha kontroll över sina egna liv.

Alla människor har inte samma förutsättningar, och det leder till orättvisor när inte alla kan nå sin fulla potential. Genom att bygga ett samhälle med möjligheter för alla, och starka skyddsnät, kan vi kompensera för de skillnaderna.

Hoppfullhet inför framtiden

Moderaterna är partiet som ser samhällsproblemen, som har lösningarna för att föra Sverige framåt och förmågan att bygga majoriteter för nödvändiga reformer. Vi är samlingspartiet i Sverige, med en politik för hela Sverige. Detta program fastställer vår plan för hur vi ska göra det svenska samhället friare, tryggare, rikare och grönare; hur vi ska göra Sverige till ett rättvist samhälle med möjligheter för alla.

Vi vill skapa ett rättvisare samhälle, där strävsamhet, entreprenörskap, hårt arbete och utbildning belönas i hög grad så att ingen människas potential begränsas. Det är genom en fungerande marknadsekonomi med fri konkurrens som innovation och utvecklingen drivs framåt och enskilda människors förmågor bäst tillvaratas. Det kräver ett fritt näringsliv, fri konkurrens och en öppen ekonomi, där det är lätt att pröva nya idéer och där framgångar belönas. Därför ska skattesystemet främja arbete, sparande och investeringar.

Drivkrafter att arbeta, utbilda sig och ta ansvar är grunden för individens och samhällets utveckling. Det ska alltid löna sig att anstränga sig och att vara strävsam, oavsett om det handlar om arbete, studier eller att våga förverkliga idéer. Genom att värna om starka drivkrafter kan vi skapa fler jobb, öka välståndet och säkra Sveriges framtid.

Arbete är grunden för en stark ekonomi och för att Sverige ska bli rikare. Utan tydliga drivkrafter för egen försörjning minskar välståndet och fler riskerar att hamna i utanförskap. Därför ska det alltid löna sig att arbeta, för det är genom arbete som både individen och samhället kan växa och utvecklas. Det är också en fråga om rättvisa - det är rättvist att ansträngning och strävsamhet belönas.

Kvinnor tjänar fortfarande mindre, har lägre pensioner och startar företag i mindre utsträckning än män. Vägen till ökad jämställdhet handlar om att stärka möjligheterna för alla människor och låta dem själva ta kontrollen över sitt eget liv. Det är också en fråga om rättvisa.

Sverige är ett land som kännetecknas av forskning och innovation, och har en stark ställning globalt som forskningsnation. Det är i Sverige nobelpris delas ut, och vi har ett gott internationellt anseende. Den unika ställningen vill vi moderater värna om och utveckla.

Nya teknologier, inte minst vad gäller artificiell intelligens, ökar behoven av att ställa om och öppna upp för nya lösningar. Den utvecklingen ska bejakas så att Sverige kan fortsätta vara ett land där företag kan starta och växa. En fri, öppen ekonomi skapar varje dag möjligheter för människor att förverkliga sina drömmar och driver fram utveckling och innovation.

Sverige är ett föregångsland inom klimat- och miljöpolitiken, och vi ska fortsätta att leda utvecklingen. Utsläppen i Sverige ska minska genom en omställning från fossila bränslen till helt fossilfria alternativ. Elförsörjningen ska baseras uteslutande på fossilfria energikällor, och vi ska främja klimatneutrala lösningar genom att stimulera innovation och ekonomisk utveckling. Det är genom hållbara lösningar som vi säkrar både vår miljö och vårt ekonomiska välstånd för framtiden.

Välfärden ska vara tillgänglig för alla svenskar som är i behov av vård och omsorg och bygga på delaktighet och livskvalitet. Patienter ska ha inflytande över viktiga beslut rörande sin egen vård. Äldre ska kunna välja omsorg efter sina behov, och ålderismen i samhället ska motverkas.
Alla människor ska ha goda förutsättningar i livet. Där spelar en välfungerande skola en avgörande roll, där varje elev blir sedd och får det stöd den behöver för att utvecklas. För det krävs en skola som alltid sätter kunskap i fokus, oavsett om den är praktisk eller teoretisk, och där varje elev ses efter sina behov och får studiero.

Sverige ska vara ett tryggt land för alla. Rättsväsendet ska ha starka befogenheter för att lagföra de som begår brott, samtidigt som det värnar den personliga integriteten och garanterar rättssäkerhet för alla människor. Det svenska försvaret ska vara starkt för att trygga vår säkerhet i samverkan med andra länder. Vår demokrati och våra värderingar ska fredas från yttre och inre hot.
Det svenska samhällskontraktet bygger på rättigheter, skyldigheter och möjligheter. Medborgarskapet ska stå öppet för alla som vill respektera svenska lagar, lära sig svenska och arbeta för att kunna försörja sig själv. De människor som invandrar till Sverige ska mötas av höga förväntningar för att kunna ta steget in i samhällsgemenskapen.

Det moderata löftet

Vi moderater lovar inte allt till alla, men vi håller vad vi lovar. Det moderata löftet bygger på en realistisk optimism inför framtiden. Vi sätter vår tilltro till enskilda för att vi vet att det är genom prövningar och omprövningar som vi finner de bästa lösningarna. Det fria samhället är inte fördefinierat, utan är ett resultat av enskildas människors handlingar i samverkan med varandra.

I ett fritt samhälle sker samhällsutvecklingen bara delvis genom politiken. Samhället utvecklas i människors relationer, i det fria näringslivet, i akademin, i samfunden, i det civila samhällets små gemenskaper och i kulturen. Vår ideologiska grund är motsatsen till radikalism. Samhällets olika gemenskaper uppstår genom frivillig samverkan, inte genom politiska pekpinnar.

Ett fritt samhälle är också ett rättvist samhälle, där alla människor belönas efter förtjänst och där alla människor får möjlighet att nå sin fulla potential. Där ses varje människa efter sin förmåga och prestation – inte efter sin bakgrund. Vi vill utveckla samhället så att det värnar den enskildes frihet, medborgarnas trygghet och leder till förbättringar för alla, samtidigt som vi tar ansvar för att bevara miljö och biologisk mångfald för kommande generationer.

Kärnan i liberalkonservatismens syn på politik och samhällsförändring, är betonandet av att bevara viktiga institutioner och den västerländska idétraditionen. Det grundas i respekten och toleransen för individens livsval, så alla kan ha kontroll över sitt eget liv; ansvar för våra medmänniskor, så att samhället håller ihop; och medborgarskapets rättigheter och skyldigheter, så att samhället är rättvist för alla. Allt detta läger grunden för ett samhälle där människor kan växa och utvecklas i frihet.

Vi förenar tilliten till enskildas förmåga, med insikten om att människan också kan vara skör. Vare sig det beror på hög ålder, sjukdomar eller psykisk ohälsa kan människor vara i behov av stöd. Det förutsätter en välfärd som levererar vad den måste, för att garantera alla människor ett värdigt liv.

Utifrån den grundsynen vill vi bygga ett samhälle där människor får utrymme att växa och utvecklas, och där staten är stark när den behövs, men inte gör större åtaganden än som behövs.

Arbetsammare Sverige

"Arbetsmarknaden befinner sig i ständig förändring och kraven på individen kommer inte att bli mindre. I en allt mer kunskapsberoende ekonomi kommer vi alla behöva fortbilda oss under arbetslivets gång. I en snabb omvandling riskerar avstånden för dem som befinner sig i utanförskapet att öka. För många kommer det att vara både nödvändigt och önskvärt att byta yrkesbana mitt i livet."

Moderaternas idéprogram, Frihet och ansvar, s. 47

Arbetslinjen på framtidens arbetsmarknad

Det är arbetet som lägger grunden för allt välstånd. För människor innebär det egna arbetet inte bara ekonomisk trygghet och möjligheten att forma sitt eget liv utan också ett socialt sammanhang. Den som står utanför arbetsmarknaden riskerar att fastna i utanförskap. Genom att många arbetar och betalar skatt genereras också resurser till välfärden och till investeringar för att bygga Sverige starkare. Därför är det avgörande för såväl enskilda människor som hela samhället att det lönar sig att arbeta. Det ska alltid löna sig mer att arbeta än att leva på bidrag.

Införande av jobbskatteavdrag har varit viktiga reformer för att göra det mer lönsamt att arbeta när många människor stod utanför den ordinarie arbetsmarknaden och skatterna på arbete var för höga. Skatterna bör fortsätta sänkas brett, och genom sänkta marginalskatter kan det blir mer lönsamt att arbeta. Men i dag står arbetsmarknaden också inför nya utmaningar. Stora teknikskiften skapar nya typer av jobb, samtidigt som gamla jobb försvinner.

Att samhället förändras medför behov av större flexibilitet på arbetsmarknaden. Tillkomsten av nya applikationer har skapat nya möjligheter att erbjuda tjänster vilket lett till nya marknader, exempelvis för så kallade gigjobb. Den typen av förändringar ökar behoven av nya anställningsformer för att möta varierande krav hos både arbetstagare och arbetsgivare. Den svenska partsmodellen ger en stabil grund för flexibilitet och anpassade lösningar för olika yrken, vilket i grunden är positivt. Samtidigt är det viktigt att säkerställa en balans mellan arbetsgivare och arbetstagarorganisationer, så att arbetsmarknaden kan förbli dynamisk och rättvis för alla parter.

En snabb utveckling ökar samtidigt behovet av en arbetskraft med relevant kompetens. Redan idag finns stor brist på kompetens inom olika sektorer. Därför behöver det bli enklare för alla som kan arbeta att vidareutbilda sig, och göra det möjligt att arbeta längre för den som vill.

Sverige genomgår också stora demografiska förändringar. I takt med att fler blir allt äldre och stora årskullar går i pension minskar andelen som arbetar i förhållande till befolkningen som helhet. Allt färre behöver kunna försörja allt fler. Det skapar ytterligare behov av att människor kan ställa om och arbeta längre upp i åldrarna. Fler behöver arbeta heltid, samtidigt som möjligheterna för arbetsgivare att locka människor med spetskompetens till Sverige ska vara goda.

Fler i arbete

Alla ska ha goda möjligheter att delta på arbetsmarknaden. För att både män och kvinnor ska kunna arbeta på lika villkor behövs en välutbyggd barnomsorg som är anpassad till familjers olika behov, inklusive arbete på oregelbundna tider och nattarbete. Fler reformer behövs för att ytterligare stärka kvinnors möjligheter att arbeta i samma utsträckning som män. Samtidigt måste diskriminering motverkas kraftfullt så att alla får en rättvis chans på arbetsmarknaden.

Människor som invandrar till Sverige och har en låg utbildningsbakgrund möter ofta stora svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden. Därför behövs sänkta trösklar som underlättar steget in på arbetsmarknaden. I praktiken kan det innebära allt från utbildningsinsatser av olika slag till reformer för att sänka anställningskostnaderna. Den snabbaste vägen till integration är genom arbete.

Alla, oavsett bakgrund, ska mötas av höga förväntningar på att kunna försörja sig själv. Människor som erhåller försörjningsstöd ska delta i aktiviteter som motsvarar hela arbetsförmågan, i normalfallet innebär det heltidsaktivering. Det ska finnas krav på att anstränga sig för att så snabbt som möjligt övergå i arbete och bli självförsörjande istället för att motta försörjningsstöd.

Alla människor ska bli hörda, sedda och förstådda utifrån sina förutsättningar. För dem som har en arbetsförmåga, men som på grund av exempelvis en funktionsnedsättning inte kan delta fullt ut på arbetsmarknaden ska det finnas meningsfulla sysselsättningar. Med individuellt anpassat stöd ska alla ges möjlighet att arbeta utifrån sina förutsättningar. Alla människors förmåga och potential ska tillvaratas på arbetsmarknaden. Här utgör även arbetsgivarnas arbetsmiljöansvar en viktig pusselbit för att säkerställa att alla får möjlighet till långa och friska arbetsliv.

Moderniserad arbetsrätt

Den svenska modellen bygger på att parterna genom kollektivavtal reglerar villkoren på svensk arbetsmarknad. Arbetsrätten behöver utvecklas i takt med att arbetsmarknaden förändras. Grunderna för svensk arbetsrätt tillkom i en tid då de flesta förväntade sig att ha samma jobb genom hela sitt yrkesliv. Regleringar kring turordning och återanställningsskydd har inte samma relevans i dag. Det är viktigare att den som sägs upp skäligt kompenseras, och att det finns möjligheter till vidareutbildning. Reglerna om turordning bör i högre grad meritbaseras, och fler undantag tillåtas från återanställningsskyddet. Ålderism stänger ute många äldre från arbetsmarknaden, samtidigt som rigida regler utestänger många, särskilt unga, från att ta första steget in på arbetsmarknaden.

Det är viktigt att balansen mellan arbetsmarknadens parter är rättvis. Sedan 1970-talet har svensk arbetsmarknad i allt högre grad reglerats och avtalsfriheten mellan parterna har kringskurits. Balansen mellan parterna på arbetsmarknaden behöver säkerställas genom krav på proportionalitet vid strids- och sympatiåtgärder. Frågan om arbetstid löses bäst av parterna och arbetstid regleras bäst genom kollektivavtal.

Företag har ofta olika slags behov av arbetskraft. För att fler ska komma i arbete behöver det finnas flera olika anställningsformer, exempelvis tidsbegränsade arbeten eller tjänster med oregelbunden arbetstid, som kan täcka specifika, men begränsade behov. Det skapar även större möjligheter att få ett arbete vid sidan av studier eller annan sysselsättning.

Arbetsmarknaden i ett teknikskifte

Teknikutvecklingen har ökat i intensitet de senaste decennierna. Sverige har tagit steget från industrisamhälle till informationssamhälle med omvälvande effekter för arbetsmarknaden och för ekonomin. Den offentliga sektorn och det privata näringslivet har båda i hög grad blivit beroende av dessa tjänster.

De senaste åren har artificiell intelligens utvecklats till den grad att den kan användas för att självständigt utföra vissa arbetsuppgifter. Det kan leda till att vissa jobb effektiviseras och blir färre. Utvecklingen av AI och den snabba digitaliseringen förändrar arbetsmarknaden i takt med att nya verktyg blir tillgängliga och ersätter gamla arbetsuppgifter.

Samtidigt öppnar användandet av AI för nya möjligheter. Med hjälp av algoritmer kan nya metoder utvecklas för att lösa uppgifter snabbare. Det gör många arbeten enklare att utföra och frigör arbetskraft. Möjligheterna med sådan teknologi är stora, eftersom den också kan användas för att optimera elförbruk-

ning och förbättra hushållning med resurser, och på så sätt bidra i den gröna omställningen. Det kan därmed leda till minskade kostnader för företag och skapa nya möjligheter för dem att utveckla sina verksamheter, vilket i sin tur kan leda till nya arbetstillfällen.

Företag behöver därför snabbare kunna ställa om sina verksamheter och hitta ny personal. Samtidigt öppnas möjligheter för nya typer av jobb som helt förlitar sig på den nya teknologin. Det har potential att kraftigt öka den globala ekonomiska tillväxten. Sverige behöver tillvarata möjligheterna med digitaliseringen för att möjliggöra för nya arbeten att växa fram.

Omställning till nytt arbete

På en mer dynamisk arbetsmarknad kommer det vara vanligt att gå mellan arbeten. Därför behövs en stabil inkomstförsäkring, och skälig kompensation vid uppsägning. Det måste även bli enklare att vidareutbilda sig under arbetslivets gång.

Alla människor som arbetar ska känna trygghet vid tillfällig arbetslöshet. Arbetslöshetsförsäkringen, A-kassan, ska därför vara en bred och ändamålsenlig omställningsförsäkring och ersättningsnivåerna ska utformas i syfte att skapa drivkrafter för att komma tillbaka i arbete. På längre sikt bör A-kassan reformeras till att bli en obligatorisk arbetslöshetsförsäkring för att skapa ett heltäckande skyddsnät och förbättra omställningen mellan arbeten. Anslutningsgraden till A-kassan är redan idag hög och att införa en generell arbetslöshetsförsäkring som omfattar alla som arbetar skulle förenkla och effektivisera systemet och skapa trygghet i utsatta situationer.

För att stimulera omställning och kompetensutveckling genom hela arbetslivet behöver vi underlätta för såväl arbetsgivare som enskilda att investera i utbildning. Det ska vara lätt att yrkesväxla, men också att bygga på sin kompetens för att behålla sitt jobb eller avancera och göra karriär. Den som väljer att utbilda sig under arbetslivet bör få rätt att göra skatteavdrag för sina utbildningskostnader, för att på så sätt underlätta omställningen. Med fler som vågar ställa om och byta jobb eller karriär får vi en arbetsmarknad där alla kommer till sin rätt. Företag bör få motsvarande typ av avdrag för kostnader för kompetensutveckling av anställda.

Ålderism ska motverkas genom öka att möjligheterna att arbeta längre. Seniorer bör uppmuntras att fortsätta arbeta genom att erbjuda möjligheter till vidareutbildning och karriärväxling. Genom att skapa flexibla arbetsmiljöer och erbjuda deltidstjänster kan arbetsgivare bättre anpassa sig till seniorers behov

och preferenser för att fullt ut tillvarata seniorers kompetens. Stödprogram och mentorskap kan också spela en viktig roll i att hjälpa seniorer med övergångar till andra branscher.

1

Rätt kompetens

När fler arbetar längre samtidigt som den tekniska utvecklingen ställer nya krav innebär det att kompetensutveckling och karriärbyten blir regel snarare än undantag. Därtill kommer det att vara viktigt att fler vågar ta steget att ställa om och utbilda sig till nya yrken. Samtidigt finns det ökade behov av nationell samordning kring samhällets behov av utbildningsplatser. Den högre utbildningen behöver reformeras för att bättre kunna samverka med näringslivet. Utgångspunkten för en sådan reform ska vara att kopplingen mellan utbildning och arbetsliv stärks, genom att utbildningar dimensioneras efter arbetsmarknadens behov.

En fungerande kompetensförsörjning kräver inte bara samordning mellan universitet och högskolor, utan även med skolorna. Inom exempelvis ingenjörsyrken, läraryrken och yrken inom hälso- och sjukvård är antalet platser ofta tillfredsställande; däremot behöver såväl söktrycket som genomströmningen öka.

Yrkeshögskolan och komvux är viktiga för det livslånga lärandet och möjliggör både kompetensutveckling och karriärväxling. Yrkeshögskolan är särskilt betydelsefull för möjligheterna att rekrytera personer som har ett kvalificerat yrkeskunnande och för individens möjlighet att skaffa sig yrkeskunskaper som är efterfrågade på arbetsmarknaden. Fokus på jobb och arbetsplatsförlagt lärande kortar vägen från studier till jobb. Yrkesutbildningar bör reformeras för att även förena språkutbildning med yrkeskunskaper, och på så sätt skapa en väg in på arbetsmarknaden för människor utan svenskkunskaper.

Utöver en stark kompetensförsörjning inom landet är även öppenhet för internationellt utbyte av både kunskap och arbetskraft viktigt. Sverige är ett framgångsrikt företagarland som har världsledande företag i många branscher som kräver spetskompetens. Vissa spetskompetenser kommer att vara svåra att hitta enbart i Sverige. Därför behövs en fungerande arbetskraftsinvandring, så att företag alltid kan hitta rätt kompetens. Det är viktigt att locka högkvalificerade arbetskraftsinvandrare för att företag ska kunna växa.

Genom att attrahera internationella studenter och forskare till Sverige kan vi stärka vår konkurrenskraft och säkerställa att vi ligger i framkant vad gäller innovation och utveckling. För utländska medborgare i Sverige som utbildat sig på svenska högskolor- och universitet ska det finnas goda möjligheter att

stanna i Sverige för att arbeta. För det krävs även att tillgången till bostäder säkras och att det blir enklare för dessa personer att söka och beviljas tillstånd för arbete i Sverige.

Arbetsgivares möjlighet att själv avgöra vilken kompetens de behöver ska värnas, medan staten ska garantera att regelverket inte utnyttjas för att kringgå asylprocessen eller för att undergräva lönebildningen på arbetsmarknaden. Tydliga krav ska ställas på att arbetskraftsinvandrare erbjuds lön och anställningsvillkor som är rimliga i förhållande till nivån på svensk arbetsmarknad. Kontroller ska ske systematiskt för att garantera att systemen inte missbrukas.[1]

Företagsammare Sverige

"Grunden för Sveriges välstånd är en marknadsekonomi baserad på enskilt ägande och avtalsfrihet. Det är den fria ekonomins institutioner som möjliggör det risktagande som är grunden i allt företagande och entreprenörskap."

Moderaternas idéprogram Frihet och ansvar, s. 42

Företagande driver Sverige framåt

Nya idéer och innovativa lösningar kommer ofta till genom nya företag. Företagande driver Sverige framåt, och bidrar till en högre levnadsstandard och innovationer för fler klimatsmarta lösningar. Vi moderater vill främja strävsamhet: att människor med idéer och ambitioner ska kunna skapa nya framgångsrika företag.

Sverige är ett rikt land tack vare entreprenörskap och företagsamhet. Att ta vara på och uppmuntra människors förmåga är avgörande för att Sverige ska utvecklas och för att vi ska kunna skapa den välfärd vi vill att alla ska få del av. De flesta jobben finns också i privata företag.

Att människor vågar ta risker, starta företag och pröva nya idéer är en förutsättning för ekonomisk tillväxt. En växande ekonomi betyder att fler varor och tjänster produceras. Det gör Sverige rikare, och leder till att fler människor kommer i arbete. Företagande och entreprenörskap förutsätter risktagande som bäst kommer till sin rätt i en fri och öppen marknadsekonomi. För att fler

[1] *Douglas Thor reserverar sig till förmån för att stryka meningarna "Tydliga krav ska ställas på att arbetskraftsinvandrare erbjuds lön och anställningsvillkor som är rimliga i förhållande till nivån på svensk arbetsmarknad. Kontroller ska ske systematiskt för att garantera att systemen inte missbrukas."*

ska våga ta steget till att bli företagare krävs ett gott företagsklimat och att drivkrafterna att starta nya företag och pröva nya idéer är starka.

Färre hinder för företagande

Även om Sverige har många framgångsrika företag, finns det många hinder för nya företag att etablera sig. Tröskeln för att starta ett företag är hög, och innebär också en personlig risk för den som väljer att satsa på en idé. Krångliga regler, omfattande tillståndskrav och höga skatter driver upp företags kostnader. Många av de omfattande samhällsproblemen i Sverige drabbar också företagare. Bristande elförsörjning skapar osäkerhet. Kriminalitet och på många håll konkurrerar det offentliga med privata företag och försvårar på så sätt för nya företag att etablera sig. Att hitta rätt kompetens blir svårare när många människor saknar rätt utbildning eller inte har tillräckliga språkkunskaper. Detaljerade byggregler och krav kombinerat med långa tillståndsprocesser, gör det svårt att bygga nytt. Det leder i sin tur till långa ledtider för företag att bygga nya lokaler, och för att bygga nya bostäder. Det försvårar för företag att expandera och att locka rätt kompetens.

Även företagare och entreprenörer ska ha möjlighet att kunna känna trygghet i livets olika skeden, som när man är förhindrad att arbeta på grund av exempelvis sjukdom. Grundtryggheten för företagare bör därför stärkas. Det minskar risken för fusk, men sänker även trösklarna till att våga starta företag. Kvinnor startar företag i betydligt mindre utsträckning än män och bättre trygghetssystem skulle sannolikt bidra till att fler kvinnor vågar tro på sin idé och starta det företag de drömmer om.

Det svenska näringslivet tyngs ner av en omfattande regelbörda och byråkrati som medför stora kostnader. Företagare möts av avgifter och administrativa krav som inte bara försvårar nyetableringar, utan även hämmar tillväxt. Orsakerna till det regelkrånglet är många: överimplementering av EU-direktiv, föråldrade lagar, stelbenta myndighetstolkningar eller kommuner som saknar en företagsvänlig inställning.

För att skapa ett mer dynamiskt näringsliv måste regler ses över och förenklas löpande, med målet att minimera regelbördan. Företag ska exempelvis ha ett omfattande ansvar för sina anställdas arbetsmiljö och en arbetsgivares ansvar för sjuklön för skador som uppkommer i samband med arbetet bör vara omfattande. Samtidigt bör sjuklöneansvaret vara begränsat skador som uppkommit på fritiden. Sådana krav blir i längden betungande för företag. Även regler som är nödvändiga ska vara ändamålsenligt utformade och inte lägga upp onödiga hinder. För att behålla den svenska konkurrenskraften inom ramen för medlem-

skapet i EU bör EU-direktiv genomföras på miniminivå, så att företagsklimatet i Sverige förblir konkurrenskraftigt och effektivt.

Offentliga aktörer ska bemöta företagare med en serviceinriktad och stödjande attityd. Myndigheter måste också ta ett starkare ansvar för sina beslut genom ett starkt tjänstemannaansvar, eftersom besluten har stor inverkan på både människor och företag. För att säkerställa att beslut fattas på rätt grunder, bör beslutsfattare behöva lämna uppgifter om förhållanden som kan påverka deras opartiskhet, en jävsdeklaration. En sådan deklaration kan göra beslut mer transparenta och förhindra att rollen som beslutsfattare missbrukas. Myndighetsbeslut ska alltid vara lagenliga och uppfylla grundlagens krav på objektivitet och likabehandling.

I en växande ekonomi kommer fler företag att vilja etablera sig i Sverige. Det offentliga har ett ansvar för att skapa goda förutsättningar för företagande genom investeringar i infrastruktur och samhällsservice. Genom att verka för ett starkt och attraktivt företagsklimat kan vi locka långsiktiga investeringar till Sverige. För att få fler investeringar måste kommuner och regioner även säkerställa en god service. En fungerande skola och tillgänglig sjukvård är också viktiga för att människor ska våga flytta till en ny ort med sin familj för ett nytt jobb, och på så sätt viktigt för att företag ska kunna växa.

Staten har också ett viktigt ansvar för snabba tillståndsprocesser och för att tillhandahålla robust infrastruktur för energi och kommunikationer. Därtill behöver staten låta kommunerna ta ett eget ansvar för sitt näringsliv, utan att lägga ut hinder. Det är viktigt att myndigheter på olika nivåer samverkar med varandra. Alltför ofta fördröjs olika processer av att olika myndigheter överklagar varandra beslut, vilket är kontraproduktivt. Kommuner och staten ska fokusera på sina angelägenheter, och inte lägga ut hinder för varandra.

Moderaternas utgångspunkt är att det offentliga inte ska bedriva näringsverksamhet. Men det finns goda skäl för stat, kommuner och regioner att äga samhällskritisk infrastruktur. I de fall stat, region och kommun äger bolag ska dessa ha tydliga ägardirektiv, ligga klart inom deras kompetens, drivas affärsmässigt och ha marknadsmässiga avkastningskrav för att undvika osund konkurrens. Det ska kunna motiveras varför en verksamhet drivs eller ägs av det offentliga. Endast i undantagsfall bör det offentliga ge direkt ekonomiskt stöd till företagsetableringar, då fokus istället ska ligga på att erbjuda en stabil grund för företag att växa och utvecklas på egna meriter.

Moderater på alla nivåer ska arbeta för att värna näringslivet. Tillståndsprocesser ska vara effektiva, ändamålsenliga, rättssäkra och präglas av förutsäg-

barhet, oavsett om de är kommunala eller statliga. Processerna för att söka tillstånd ska i regel vara tidsbegränsade så att de kan prövas sakligt inom rimlig tid. Det ska vara möjligt att överklaga beslut om tillstånd för den som berörs av det. Rättssäkerheten i förvaltningsmål ska stärkas så att det blir enklare att hävda sina rättigheter inför domstol.

Bättre innovations- och konkurrenskraft

Svensk ekonomi är exportberoende, och behöver vara konkurrenskraftig mot andra länder för att säkra ett gott företagsklimat och goda möjligheter för svenska företag. Med en omvärld som präglas av allt mer protektionism och ett försämrat säkerhetsläge ska vi som parti därför alltid vara pådrivande för frihandel och öppenhet mot omvärlden.

Den svenska tillväxten står sig relativt väl i konkurrensen med andra EU-länder, men Europa har under lång tid tydligt fallit efter USA. Att stärka tillväxten genom ökad produktivitet är helt avgörande för att Sverige ska kunna bli ett ännu rikare land.

Handeln med andra länder är viktigt för att skapa välstånd, och det effektivaste sättet att på lång sikt lyfta de minst utvecklade länderna ur fattigdom. Det är avgörande att vi värnar den fria handeln inom EU eftersom den har gjort Sverige till en stor vinnare på EU-samarbetet. Öppenhet för handel och utbyte med andra länder ska ligga till grund för den ekonomiska politik vi företräder, både i Sverige, i Europa och i resten av världen. Därför behöver EU:s inre marknad fortsätta breddas till att omfatta fler varor och tjänster, och samarbetet fördjupas för att säkra konkurrens på lika villkor i hela EU.

De intellektuella tillgångarna står för stora värden i den globala ekonomin och är avgörande för konkurrenskraften. Patentintrång är en stöld av intellektuella tillgångar och ska bekämpas. Svenska företag ska känna sig trygga i vetskapen att intrång i deras verksamheter får påföljder. Immaterialrättsfrågor ska prioriteras för att långsiktigt upprätthålla Sveriges position som ett innovativt industriland.

Tillgången till kapital är en drivande faktor för att skapa ett starkt näringsliv och tävlingen om att locka kapital pågår kontinuerligt. Sverige ska vara ett attraktivt land för investeringar. Med en stark äganderätt och låga kapitalskatter främjas näringslivet i hela Sverige.

Tillgången till billig energi har historiskt varit en konkurrensfördel för Sverige. Företagen inom tillverkningsindustrin har varit en motor för svensk tillväxt och

dessa är beroende av god tillgång till el. Att förbättra energisystemen och säkra en god tillgång till el året runt genom att investera i ny kärnkraft bidrar påtagligt till att stärka vår konkurrenskraft.

Skatt på företagande ska utformas så att nya företag kan växa fram och utvecklas. Bolagsskatten ska hållas konkurrenskraftig; detsamma gäller övriga skatter som inverkar negativt på entreprenörskap och förmågan att investera. Arbetskraftskostnaden är en av de största utgifterna för företag, och i Sverige består en stor del av den kostnaden av arbetsgivaravgifter. Det skiljer Sverige från många europeiska länder. Arbetsgivaravgifterna bör ligga på en lägre nivå, mer i linje med jämförbara länder. Det skulle göra det lättare för företag att anställa fler, växa och utvecklas, samtidigt som det skapar utrymme för att höja löner och att investera i att utöka verksamheten.

Både företag och enskilda löntagare gynnas av att det lönar sig att anstränga sig och jobba en timme extra. Den grundläggande principen för skatt på arbete ska vara att den som beskattas ska få behålla åtminstone mer än hälften av den sista intjänade hundralappen. Den statliga inkomstskatten behöver fortsatt sänkas för att stärka drivkrafterna att utbilda sig och ta svårare och mer betungande arbetsuppgifter.[2]

Ett enklare skattesystem, med färre avdrag och lägre skattesatser, skulle minska byråkratin och främja tillväxt. Det är viktigt att vi värnar entreprenörer i både små och stora företag, och att vi säkerställer att framgångsrika företag har råd att stanna i Sverige.

[2] *Christofer Fjellner reserverar sig förmån för att ändra meningen " Den statliga inkomstskatten behöver fortsatt sänkas för att stärka drivkrafterna att utbilda sig och ta svårare och mer betungande arbetsuppgifter." till " Den statliga inkomstskatten behöver stegvis avskaffas för att stärka drivkrafterna att utbilda sig och ta svårare och mer betungande arbetsuppgifter."*

Rikare Sverige

”Statens finanser ska vara starka. Skatterna ska vara låga, effektiva och aldrig avkräva medborgarna mer än nödvändigt. Offentligt slöseri i alla former ska bekämpas. Respekten för skattebetalarnas pengar ska vara en ledstjärna i både statens finanspolitik och i den kommunala ekonomin.”

Moderaternas idéprogram Frihet och ansvar, s. 43

Växande ekonomi

Sverige blir rikare av en växande ekonomi. När nya företag startas, kommer fler i arbete och får en inkomst att leva på. Nya tjänster och produkter säljs och människor får ökade möjligheter att förbättra sin livssituation genom att höja sin levnadsstandard. Därför är tillväxt viktigt. Tillväxten ska samtidigt vara hållbar, och genom återanvändning av material ska utsläpp och miljöpåverkan fortsatt hållas till ett minimum. Utan tillväxt blir Sverige fattigare.

För att svensk ekonomi ska fortsätta växa krävs reformer för att skapa förutsättningar för fler investeringar, fler nya företag och fler människor i arbete. Skattesystemet ska därför vara transparent och effektivt, utan onödig byråkrati. Skatter tas ut för att finansiera det som är viktigt att göra gemensamt. Samtidigt har skatter i många fall en negativ påverkan på ekonomin. Skattesystemet måste utformas med tillväxt som ett centralt mål.

Ett välfungerande skattesystem ska uppmuntra företagande, innovation och arbete, samtidigt som det ger nödvändiga resurser för att finansiera samhällstjänster. Men skatterna måste tas ut på ett sådant sätt att de inte skadar tillväxten eller hämmar drivkrafterna till arbete. Genom att förenkla och modernisera skattesystemet kan vi skapa ett mer dynamiskt och konkurrenskraftigt Sverige
.
Skattesystemet ska utformas så att ansträngning och utbildning belönas. Det är rättvist att den som anstränger sig får mer pengar kvar i plånboken. Skatterna ska vara låga för alla som arbetar och som har arbetat. Principen om minst hälften kvar ska gälla vid beskattning av inkomster.

Skatterna på sparande ska hållas låga, särskilt för låg- och medelinkomsttagare samt för dem med lågt sparande. Vare sig det är för att köpa en bostad, köpa en bil eller för att bygga en ekonomisk buffert, ger sparande möjlighet för människor att själva ta kontroll över sitt eget liv och skapa en ekonomisk trygghet. Reavinster ska beskattas med försiktighet, för att möjliggöra för fler att göra bostadskarriär.

Beskattning kan även göras för andra ändamål. Skatt på miljöskadliga verksamheter minskar utsläpp och skapar drivkrafter för företag att skapa mer miljövänliga lösningar. Punktskatter kan, rätt utformade, främja vår närmiljö och hälsa genom att fördyra hälsoskadliga produkter.

Skattesystemet ska omprövas regelmässigt för att säkerställa att det fortsätter att vara konkurrenskraftigt, rättssäkert och rättvist. Skatteavdrag bör utvärderas utifrån sin effektivitet. Grunden ska vara att upprätthålla ett effektivt skattesystem med en stark legitimitet.

Tillväxt för ökad jämställdhet

Människors ekonomiska förutsättningar har stor betydelse för deras möjligheter att ta kontroll över sitt eget liv. Den ekonomiska politiken är därför central för jämställdheten. Att skapa förutsättningar för alla människor att spara och arbeta är avgörande för att såväl kvinnor som män ska ha kontroll över sina livsval och friheten att styra över sitt eget liv.

I ett internationellt perspektiv har jämställdheten kommit långt i Sverige. Sysselsättningsgraden är nästan lika hög bland kvinnor som män och kvinnor utgör en majoritet av de universitetsstuderande. Vissa skillnader kvarstår dock. Kvinnor äger mindre än män, och löneskillnaderna mellan män och kvinnor har bestått över tid. En av vår tids stora jämställdhetsfrågor är att stärka kvinnors ekonomiska förutsättningar. Därför krävs flera reformer för att stärka kvinnors möjligheter till ägande, företagande och att göra karriär.

Ekonomisk trygghet ger människor möjlighet att själva ta kontroll över sitt eget liv. Kvinnor deltar i lägre utsträckning på arbetsmarknaden, och tar ofta ett större ansvar för arbete i hemmet. Det leder i sin tur till lägre pension och mindre sparande. Reformer som RUT-avdraget har varit viktiga för att få livspusslet att gå ihop för många. Fler åtgärder behövs för att främja kvinnors möjligheter att göra karriär på samma villkor som män.

Sverige behöver reformer för att öka kvinnors sparande, livsinkomster och ägande. Det är också en avgörande faktor för att öka jämställdheten mellan könen. Utan eget sparande riskerar kvinnor att bli ekonomiskt beroende av sin partner, vilket gör det svårare att lämna destruktiva förhållanden. Sparande i investeringssparkonton, ISK, ska fortsätta reformeras så att sparande blir billigt och enkelt. Det ska vara lätt att bygga upp en stark ekonomisk buffert och säkra sin egen ekonomiska trygghet.

Lokal tillväxt

Ekonomiskt ansvarstagande i kommuner och regioner är en förutsättning för vår välfärd. För att skola och vård ska fungera behöver det vara ordning och reda i ekonomin. Moderata styren ska föregå med gott exempel i ekonomistyrningen och använda de möjligheter som ges av resultatreserver när behovet finns. Vi som parti ska ha säkerhetsmarginaler i kommunerna och regionernas ekonomi genom att värna krav om budget i balans. Fokus ska vara att skattebetalarnas pengar används så effektivt som möjligt.

Offentlig verksamhet bedrivs oftast med hårda krav på skötsamhet och transparens. Det är i grunden positivt, men kan även leda till en rädsla att göra fel som i sin tur leder till passivitet. Kraven på offentlig verksamhet behöver utformas på ett sätt som gör medarbetare möjlighet att ta initiativ för att förbättra företagsklimat och kommunal service, utan oro för negativa konsekvenser. Det är på så sätt som nya lösningar och arbetssätt kan utvecklas.

Samtidigt behöver det finnas drivkrafter för att öka tillväxten lokalt. Näringslivet är till stor del beroende av lokala beslut. Avgifter, regler och tillstånd som fastställs på lokal nivå kan ha stor betydelse för vilken verksamhet som kan bedrivas. Det behöver finnas starka drivkrafter för kommuner och regioner att bedriva ett lokalt arbete för att förbättra företagsklimat och främja tillväxt.

Eftersom skatten till kommuner och regioner huvudsakligen är en skatt på arbetsinkomster är skatteintäkterna beroende av kommuninvånarnas deltagande på arbetsmarknaden. Det gör kommunerna sårbara för svängningar i konjunkturen och förändringar i demografin, särskilt i mindre eller glesbefolkade kommuner.

Kommuner som tar ut höga skatter missgynnas sällan. Det beror delvis på att statliga skattesänkningar kompenserar för de skadliga effekterna av höga skatter lokalt. Den kommunala skatteutjämningen kompenserar dessutom kommuner som inte lyckas få fler i arbete, vilket hämmar tillväxten. Skatteutjämningen bör utformas så att den skapar större drivkrafter att få fler kommuninvånare i arbete och stärker det lokala näringslivet. Skatteutjämningen ska skapa goda förutsättningar för kommunal service i hela landet och samtidigt främja tillväxt.[3]

---

[3] Christofer Fjellner reserverar sig till förmån för att stryka " Skatteutjämningen bör utformas så att den skapar större drivkrafter att få fler kommuninvånare i arbete och stärker det lokala näringslivet. Skatteutjämningen ska skapa goda förutsättningar för kommunal service i hela landet och samtidigt främja tillväxt" och ersätta med "Det kommunala utjämningssystemet bör avskaffas och ansvaret för utjämningen bör helt övergå till staten att hantera."

Den svenska förvaltningsmodellen präglas alltför ofta av byråkrati med långa ledtider i kontakt mellan myndigheter och medborgare. Det offentliga behöver ges förutsättningar för modernisering och effektivisering. Genom att utveckla förvaltningen ökar produktiviteten, och stärker skattesystemets legitimitet.

Kommuners och regioners kostnader bör i högre grad finansieras av de som nyttjar den genom avgifter, snarare än via beskattning. Självkostnadsprincipen ska medföra krav på redovisning av faktiska kostnader från den myndighet som tar ut avgiften, för att säkerställa att avgifter motsvarar de tjänster som utförs.

Grönare Sverige

Vår miljö utgör grunden för vår existens och för vår framtid. Människan förvaltar naturen. Vi har ett individuellt och gemensamt ansvar för att det vi gör ger kommande generationer likvärdiga eller bättre förutsättningar än de vi har i dag. Vår livsmiljö, den biologiska mångfalden och klimatet på vår planet är existentiella frågor och vårt ansvar är oavvisligt.

Moderaternas idéprogram Frihet och ansvar, s. 35

Ansvar för miljö och klimat

För oss som bor i Sverige är naturen ofta nära, och är inte bara avgörande för våra livsförutsättningar i form av luft och vatten, djur och växter. Den utgör också en källa till välstånd med värdefulla skogar och bördig åkermark. Den ger tillgång till ett rikt friluftsliv i en varierad natur med skogar, fjäll, forsar, hedar, skärgårdar, sjöar och öppna hav. Vår natur ger oss värdefulla möjligheter till jakt och fiske, med stor betydelse för livsvillkoren i stora delar av vårt land.

Ett av de långsiktigt största hoten mot vår miljö och vårt sätt leva är klimatförändringarna. Vi har ett ansvar att bevara vår planet för att också bevara vårt samhälle för framtida generationer. Om vi misslyckas kommer våra barn och barnbarn att få hantera konsekvenserna.

Vi vill minska såväl Sveriges utsläpp av växthusgaser och avkräva samma ansvar från andra länder, samtidigt som vi hjälper dem att ställa om. Människan kan genom tekniska framsteg och vetenskap lösa de problem vi står inför. Genom innovationer och politisk handlingskraft kan vi minska utsläppen utan att minska tillväxten.

Sverige har kunnat förena minskade utsläpp av växthusgaser med ökat ekonomiskt välstånd och samtidigt minskat koldioxidutsläppen. Genom att Sverige bidragit till EU:s höga klimatambitioner, har avtrycket blivit desto större än om Sverige agerat på egen hand.

Vi måste driva klimatarbetet med kraft, både i Sverige, inom EU och internationellt, men vår viktigaste uppgift är att vara förebild och inspiratör. Ska vi få andra länder att följa vårt exempel räcker det inte med bara minskade utsläpp. Vi måste visa att ekonomisk tillväxt och minskade utsläpp går att förena.

Grön höger

Vår syn på klimat utgår från ambitionen att Sverige ska vara ett föregångsland genom att fortsatt kombinera höga klimatambitioner med tillväxt. Vi vill sträva efter att Sverige och svenska företag har negativa koldioxidutsläpp. Samtidigt måste Sverige förbli konkurrenskraftigt. Det är avgörande för att kunna inspirera vår omvärld till att följa vårt exempel, för att bibehålla svenskt välstånd, för att länder med lägre klimatambitioner inte ska vinna marknadsandelar på vår bekostnad och för att svenska företag ska ha råd med nödvändiga miljö- och klimatinvesteringar.

Politiken får inte leda till att produktion i Sverige med låga klimatavtryck tvingas lägga ner och att produktionen bara flyttar till andra delar av världen och då sker med större utsläpp, eller att utsläppen på andra sätt flyttas över nationsgränser. Målet är att minska utsläppen på global nivå. Därför är det önskvärt att produktion sker i Sverige, med höga miljökrav och låga utsläpp.

Hotet från klimatförändringarna är allvarligt och akut. Därför är det viktigt att klimatpolitiken ständigt utvärderas utifrån samma premisser som all annan politik. Varje krona som avsätts till ineffektiva klimatåtgärder, är en krona mindre som kan användas till effektiva åtgärder, vilket i längden hämmar ekonomin utan att minska utsläppen. Av det skälet är det särskilt viktigt att klimatpolitiken är effektiv och evidensbaserad.

Utsläppen ska minska och inte bara flyttas till andra länder. Sverige måste ta sitt fulla ansvar för att nå målet om nettonollutsläpp senast år 2045 och uppfylla sin del av EU:s åtaganden i Parisavtalet. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att utsläppen av växthusgaser är gränsöverskridande. Därför måste våra klimatåtgärder bidra till verklig minskning av utsläppen på en global nivå.

Klimatarbetet behöver tydligare knyta an till globala utsläpp, och politiska åtgärder som minskar utsläppen här ska inte leda till ökade utsläpp i andra länder. Politiken får alltså inte leda till att produktion i Sverige med låga klimatavtryck tvingas lägga ner och flyttar till andra delar av världen där regleringarna är färre och energikällorna fossila, så att utsläppen ökar på totalen.

För att upprätthålla en långsiktigt hållbar politik behöver den uppfattas som legitim av medborgarna, oavsett var i landet de bor. Det förutsätter att klimatpolitiken även levererar jobb och välfärd, och att den respekterar de institutioner som den liberala demokratin vilar på – rättsstaten, äganderätten och människans okränkbara värde, även i svåra målkonflikter.

Fossilfri energi

Förutsättningarna för jobb och samhällsservice i hela landet och en fungerande industriproduktion avgörs till stor del av tillgången till el. Att skapa förutsättningarna för ett fossilfritt, stabilt elsystem med låga och rättvisa elpriser i hela landet är därför centralt. Elförsörjningen behöver vara planerbar för att vara pålitlig och förutsebar, och inte medföra tillfälliga brister och plötsliga prisstegringar. Därför är kärnkraft och kraftvärme särskilt viktiga, eftersom de inte är väderberoende.

För att Sverige ska nå klimatmålen om nettonollutsläpp år 2045 beräknas elbehovet behöva fördubblas. Därför är det viktigt att värna om teknikneutralitet, och inte förfördela vissa fossilfria energislag framför andra. Kärn-, sol-, vind-, våg- och vattenenergi behövs för att klara Sveriges energibehov.

En storskalig utbyggnad av fossilfri och stabil elproduktion är avgörande för att Sverige ska kunna uppfylla sina klimatmål och samtidigt säkerställa en planerbar elförsörjning. Kärnkraften har därför en viktig roll i klimatomställningen. Kärnkraft är en fossilfri energikälla som gör elförsörjningen planerbar. Genom att få mer kärnkraft på plats finns goda chanser för Sverige att klara behovet av el till år 2045, och samtidigt nå klimatneutralitet. Varje land bestämmer själv över sin energimix, men EU har samtidigt en lång rad regelverk som ger för- och nackdelar för de olika energislagen. Det är viktigt att kärnkraften behandlas på samma fördelaktiga sätt i EU:s regelverk som de förnybara energislagen.

Förnybar energi är också en viktig del av energimixen, såsom vind-, vatten- bio- och solenergi. Förutsättningarna att utveckla de kraftslagen ska vara goda, även om fokus ska ligga på mer planerbar kraft. Det är därför viktigt att motverka hinder för att bygga nya kraftverk. Långa beslutsprocesser gör det exempelvis svårt och dyrt att bygga vindkraft. För den som vill bygga nya vindkraftverk bör tillståndsprocesserna vara förutsebara och kortare än idag. Samtidigt ska de som påverkas av vindkraft i närmiljön ha rätt till kompensation och inflytande vid byggnation av nya anläggningar, förenat med ett starkt kommunalt självbestämmande.

Elnätet är en del i samlade kraftsystemet vars funktion är att gynna hela Sverige. Kostnaden för elnät ska hållas så låg som möjligt för att hålla elpriserna låga. Elnät är en samhällskritisk del av infrastrukturen, och kan inkräkta på enskilda människors äganderätt. Markägare som påverkas av det ska alltid ha rätt till rimlig ersättning, och den rätten ska stärkas.

Minska utsläppen

Samhället behöver bli klimatneutralt och ekologiskt hållbar för att minska människans miljö- och klimatpåverkan. Sverige har genom sina naturtillgångar särskilt goda förutsättningar för att vara en motor i den utvecklingen.

Framväxten av en grön industri är viktig för att stärka Sveriges konkurrenskraft. En effektiv användning av resurser skapar goda ekonomiska förutsättningar för företag att växa. Teknikutveckling inom miljöteknik ska prioriteras för att garantera långsiktig hållbarhet och konkurrenskraft. Vi vill minska regelbördan och främja snabbare och mer effektiv tillståndsgivning för gröna innovationer. Samarbete mellan näringsliv och stat ska stärkas för att driva fram nya miljövänliga tekniker och affärsmodeller.

En viktig del i att ställa om samhället, är den stegvisa övergången till en cirkulär ekonomi, där återvinning och resurseffektivitet spelar en större roll än tidigare. Resurseffektivitet är särskilt viktigt vad gäller kritiska råvaror, där det utöver miljöperspektivet också finns tydliga säkerhetspolitiska och geopolitiska dimensioner. Globala handelskedjor kan vara svåra att upprätthålla i händelse av krig eller kris, och gör Sverige beroende av andra länder. Att nyttja resurser på ett effektivt sätt kan också minska sådana beroenden.

Många företag tar ett stort ansvar för att minska sin miljö- och klimatpåverkan. Genom att fler företag redovisar hur de klimatkompenserar, kan fler fatta välgrundade beslut om vilka produkter och tjänster de väljer att konsumera. Det ska vara lätt för människor att konsumera på ett sätt som minskar klimatpåverkan.

Skogen behöver brukas aktivt och ansvarsfullt. Att aktivt bruka skog minskar utsläpp av växthusgaser genom kolinlagring och bidrar till fler fossilfria produkter, samtidigt som det bidrar till tillväxten. I hög grad ska beslut om svensk skog fattas i Sverige. Regelbördan för svenska skogsägare behöver minska för att ge förutsättningar för ett hållbart och aktivt skogsbruk. Skogen kan på så sätt vara en tillgång i arbetet för att minska utsläppen.

En viktig del i att minska utsläppen är att göra det dyrt att släppa ut genom att prissätta utsläppsrätter. EU:s system för handel med utsläppsrätter ska byggas ut för att omfatta fler sektorer och så att fler länder kan ansluta sig till det. Effektivt använt kan sådana styrmedel leda till att nya, klimatsmarta innovationer utvecklas, men för att åstadkomma det behöver det också finnas drivkrafter att minska utsläppen genom så kallade negativa utsläpp. Ett EU-system för negativa utsläppsrätter behöver därför inrättas så att företag kan kompensera för utsläpp genom att betala för koldioxidinfångning.

Sverige ska vara en aktiv röst i det internationella samarbetet för att minska utsläppen av växthusgaser. Samarbeten inom EU och med länder som USA, Kina, Indien och Brasilien är avgörande för att varaktigt kunna minska koldioxidutsläppen globalt. Sverige ska vara pådrivande för att EU fortsätter att agera kraftfullt i klimatarbetet och att de globala målen nås.

Sverige ska fortsätta att leda vägen i internationella miljösamarbeten och vara en pålitlig partner för andra länder som strävar efter hållbar utveckling. Vi vill verka för ett globalt, minimipris på koldioxid, så att alla länders näringsliv konkurrerar på lika villkor.

Hållbarare samhälle

Ett långsiktigt och ansvarsfullt bruk av naturens resurser är nödvändigt för ett hållbart samhälle. Genom att stärka Sveriges förmåga till innovation och effektiv resursanvändning kan vi förena ekonomisk tillväxt med miljöhänsyn. Ett ekonomiskt system där material och produkter återanvänds, där spill minimeras och där företagsamhet främjas, är avgörande för framtida välfärd och konkurrenskraft.

Näringslivets utvecklingskraft bör stödjas genom färre byråkratiska hinder och förbättrade förutsättningar för att möjliggöra forskning och teknikutveckling. Företag som bidrar till en hållbar ekonomisk utveckling genom innovativa lösningar och resurseffektivitet ska ges goda villkor att växa och skapa nya arbetstillfällen. Offentlig upphandling bör vara ett verktyg för att främja miljömedvetna lösningar och driva på den tekniska utvecklingen.

Klimatförändringarna påverkar redan vårt sätt att leva. Samhället behöver klimatanpassas för att hantera följderna av ett varmare klimat. Våtmarker och grönområden bör återställas för att motverka torka och säkerställa rent vatten. Därtill behöver beredskapen för ett förändrat klimat stärkas, bland annat genom att säkra att vattenförsörjning och infrastruktur klarar ett förändrat klimat. Det är särskilt viktigt att säkra fungerande dammar. Dammar fyller en funktion som vattentäkt och för att minska översvämningar

Genom att göra det enklare och mer fördelaktigt för människor att reparera, återvinna och dela resurser kan vi skapa en kultur av hållbarare konsumtion. Skattelättnader för reparationstjänster och andrahandsförsäljning vore viktiga reformer för att främja återbruk.

Det behöver finnas en välfungerande infrastruktur för återanvändning av uttjänta produkter i hela EU. Den cirkulära ekonomin handlar om att säkerställa

att produkter i görligaste mån tillverkas på ett sätt som gör att de kan repareras och att säkerställa att konsumenter får tydlig och korrekt information vad avser produkters miljöavtryck. Därför behövs tydliga, gemensamma regler i EU, för att även försäkra om en konkurrens på lika villkor.

Det är särskilt viktigt att regler och initiativ görs på ett sätt som inte skapar en onödig regelbörda för företag eller på annat sätt skapar konkurrensnackdelar för Europa i relation till konkurrerande ekonomier. På den internationella arenan bör Sverige verka för att främja handel med hållbara produkter och tekniska lösningar som kan bidra till global miljöförbättring.

Värna miljön

Sverige ska vara en garant för en hög miljöstandard och bidra till globalt miljöarbete. Klimatförändringar, miljöförstöring och resursbrist är globala utmaningar som kräver ett robust och målmedvetet agerande. Att värna om miljön har ett egenvärde. Genom att värna om miljön gör vi det möjligt för framtida generationer att leva i Sverige och ta del av det rika naturlivet.

Utsläpp av skadliga ämnen, en ökande mängd mikroplaster i sjöar och hav, och utsläpp av läkemedelsrester förstör miljön. Den biologiska mångfalden rubbas, vilket kan orsaka irreparabla skador på djurlivet och på miljön. Många kemikalier, såsom PFAS-ämnen, utgör dessutom en fara för människor när de riskerar att blandas med dricksvattnet. Det ska finnas heltäckande regler mot utsläpp av miljöfarliga ämnen, och ett strikt ansvar för den som hanterar kemikalier. Produkter som importeras från utomeuropeiska länder kan i vissa fall innehålla skadliga miljögifter. Det är viktigt att sådan import regleras för att minimera spridningen av farliga ämnen.

Vatten är en betydande tillgång till Sverige. Den förser människor över hela landet med dricksvatten. Sjöar och vattendrag bidrar till friluftslivet. Sverige behöver värna om vattnet som resurs i alla delar av dess kretslopp.

Det är därtill viktigt att värna om rena hav eftersom den biologiska mångfalden i haven är viktig för fiske och sjöliv. Utsläpp av miljögifter och skadlig trålning kan leda till irreparabla skador på naturlivet. Ett ohållbart fiske, övergödning, miljögifter och en växande population av skarv gör att sjöar riskerar att tömmas på fisk. För att bevara det småskaliga fisket och kustsamhällen krävs kraftfulla åtgärder. Hållbara fiskebestånd ska säkerställas, inte minst i Östersjön och i Västerhavet. Därför bör skadlig trålning av fisk förbjudas.

Vår gemensamma välfärd

Vårt mål är ett välfärdssamhälle som ger oss större trygghet än en aldrig så omfattande välfärdsstat. I detta är både den enskildes och statens ansvar tydligt och osvikligt. Ett tryggt välfärdssamhälle kombinerar offentligt och privat i såväl utförande som finansiering. Det innehåller såväl grundtrygghet som inslag av skydd mot inkomstbortfall och präglas i större utsträckning än i dag av försäkringsmässighet. Ett fungerande och värdigt välfärdssamhälle bygger på vår förmåga att ta ansvar för oss själva och för våra närstående, men också på att det finns ett tydligt politiskt ansvar för allas trygghet."

Moderaternas idéprogram, Frihet och ansvar, s. 55

Välfärd att lita på

Välfärden behövs för att skapa trygghet i livets alla skeden. Det är en del av det svenska samhällskontraktet: att vi gemensamt arbetar och betalar för att alla människor ska ha skydd mot olyckor, att vi tar ett gemensamt ansvar för barns utbildning och att alla människor försäkras om ett drägligt liv i såväl sjukdom som ålderdom. Att välfärden finansieras gemensamt är ytterst ett uttryck för att vi i Sverige tar hand om varandra. Svensk välfärd ska vara stark och hållbar. Människor ska ha frihet att välja mellan olika alternativ och på så sätt ha kontroll över sin egen livssituation.

Ökade tekniska och medicinska möjligheter inom framför allt hälso- och sjukvården bidrar till att fler kan överleva sjukdomar som tidigare inte kunde botas. Det skapar i sin tur behov av mer vård och omsorg när sådant som tidigare varit omöjligt går att göra.

Välfärden ska ge trygghet, men för att fungera måste den också ge inflytande till den som behöver den. All efterfrågan kan inte mötas inom den offentligt finansierade välfärden. Gränsen för medborgarnas egenansvar måste därför tydliggöras. Individen har ett ansvar för sin egen hälsa. Medborgarna måste ses som medskapare av sin välfärd, och förutsättas ta ett eget ansvar för att förebygga hälsorisker. Det offentliga kan inte ersätta det egna ansvaret. Välfärden behöver utvecklas med hänsyn till att den aldrig till fullo kan ersätta de mänskliga relationer som ligger till grund för samhället.

Valfriheten är en grundläggande del av den moderna välfärden. Alla människor ska ges möjligheter att själv välja vård och omsorg efter sina behov. Valmöjligheter för enskilda behövs för att skapa förutsättningar för olika aktörer att erbjuda vård och omsorg. Först då skapas en mångfald av verksamheter som utgör verkliga alternativ att välja mellan. Valfrihet ger människor möjlighet att

själva påverka sin vård och omsorg. Möjlighet att bedriva välfärd i egen regi ska förenas med tydliga krav på kvalitet. Aktörer som inte lever upp till sådana krav ska inte få bedriva vare sig vård eller omsorg.

Välfärdens viktigaste tillgång

Medarbetarna är välfärdens viktigaste tillgång. De människor som jobbar i välfärden säkerställer att det finns en trygghet vid sjukdom och ålderdom och tar ansvar för omsorgen av barn, äldre och människor med funktionsnedsättningar. Ingen skola, vårdcentral, sjukhus eller äldreboende är bättre än de människor som arbetar inom verksamheten. Medarbetarnas kompetens, engagemang och bemötande är avgörande för kvaliteten i verksamheten.

Den demografiska utvecklingen i Sverige innebär att andelen i arbetsför ålder minskar, eftersom det är färre som föds samtidigt som många människor närmar sig pensionsålder. De kommande decennierna kommer det att sätta välfärden under press. Med allt fler äldre och minskande andel i arbetsför ålder utmanas finansieringen av välfärden, men även möjligheten till att hitta rätt kompetens. Det riskerar bland annat att leda till längre väntetider i sjukvården, personalbrist i äldreomsorgen, färre som kan ta hand om barn i förskolan och en överbelastad socialtjänst. Kompetensförsörjningen, men även en fortsatt utveckling av nya arbetssätt och metoder, är därför avgörande för att välfärden ska fungera i framtiden.

Att säkerställa att det finns tillräckligt med medarbetare – att säkra kompetensförsörjningen – är avgörande för en fungerande välfärd. Därför är möjligheterna att hitta kompetenta medarbetare välfärdens största utmaning. Möjligheterna att utbilda sig till välfärdsyrken måste vara goda, så att fler kan söka sig till de yrkena.

För att välfärden ska kunna attrahera arbetskraft krävs att det råder goda arbetsvillkor för alla människor som arbetar i välfärdsyrken. Möjligheterna att arbeta heltid ska vara goda så att arbetet ger en trygg inkomst. Arbetsmiljön ska vara motiverande och hållbar så att fler vill stanna inom yrket. En god arbetsmiljö med hälsosamma arbetsplatser bidrar till att göra arbetet mer attraktivt. En viktig del i det är att det finns ett starkt ledarskap som mäktar med att upprätthålla en god arbetsmiljö och utveckla arbetsplatsen med hjälp av nya lösningar och ny teknik.

En god ledare skapar förutsättningar för medarbetarna att växa och utvecklas. För att klara det krävs att chefer dels har ett administrativt stöd, dels ansvarar för ett rimligt antal anställda. Ledarskap som präglas av tydlighet, öppenhet och starkt engagemang lägger grunden för ett gott arbetsklimat, vilket i förlängningen leder till kreativitet och utveckling och därmed högre kvalitet. Arbetsklimatets koppling till ett gott ledarskap motiverar högt ställda krav på cheferna, men det innebär också att de måste ges rätt förutsättningar för att nå önskade resultat.

Detta innefattar att de måste ha befogenhet att styra sina organisationer. Goda resultat förutsätter goda förutsättningar för enhetschefer och rektorer att styra och utveckla sina verksamheter. Friheten att styra och utveckla verksamheter ska inte motarbetas av politisk detaljstyrning.

För att bli en framgångsrik ledare krävs kontinuerlig kompetensutveckling. Välfärdens ledare bör kontinuerligt arbeta med att utveckla sitt ledarskap genom ledarskapsutbildningar, mentorskap och andra insatser. Kommuner och regioner bör prioritera att ge sina chefer tid och möjlighet att utvecklas. Staten bör stödja och uppmuntra utbildning och fortbildning för välfärdens ledare.

Vård och omsorg genom hela livet

”Svensk sjukvård ska präglas av kvalitet, tillgänglighet och valfrihet. När den inte klarar att möta medborgarnas krav är det inte ett uttryck för orimliga förväntningar, utan en oförmåga att utvecklas i takt med samhället i övrigt.”

Moderaternas idéprogram, Frihet och ansvar, s. 53

En trygg, sammanhållen och tillgänglig vård för alla

Vi vill att sjukvården ska finnas tillgänglig för alla människor som behöver den och hålla hög kvalitet. Vare sig det rör sig om tillfälliga åkommor, allvarliga sjukdomar eller skador ska sjukvården ge rätt vård i tid. Att söka vård ska vara enkelt. Brister och svagheter i vården handlar framför allt om långa vårdköer och väntetider, ojämlik vård och bristande vårdkapacitet. Det skapar en berättigad oro för att vården inte kommer att räcka till.

Sverige har en vård av mycket hög internationell klass när det kommer till medicinsk kvalitet. Sverige har mycket goda medicinska resultat när det gäller överlevnad efter exempelvis hjärtinfarkt, stroke och bröstcancer. Genom den medicinska utvecklingen, ökat kunnande och nya innovationer kommer behandlingsformerna fortsätta att förbättras och överlevnaden öka ytterligare.

Det hälsofrämjande och preventiva arbetet måste stärkas för att minska behovet av vård. Därtill måste politiken säkerställa att resurserna används effektivt. Politikens roll är att peka ut övergripande mål och riktning för vården samt att följa upp resultaten, samtidigt som vårdpersonalen ska avgöra hur uppgifterna ska lösas.

Pandemin visade att svensk sjukvård klarar av att leverera även under hård press. Samtidigt behöver lärdomarna av pandemin tillvaratas. Beredskapen inom vården behöver vara god för att kunna möta pandemier, krig och katastrofer. Det ska kunna gå att lita på att vården har de resurser den behöver, även när den sätts under press.

En av de största utmaningarna för vården på sikt är att möta den växande antibiotikaresistensen. Ju mer antibiotika som används desto fler bakterier utvecklar en resistens mot antibiotikans verkningar. Forskning och förebyggande arbete behöver ligga i framkant för att antibiotika ska kunna användas effektivt och motverka sjukdomar.

Vården tyngs ner av omfattande byråkrati, vilket leder till att medarbetarna behöver lägga tid på administration i stället för sitt huvudsakliga uppdrag. Genom att förenkla processer och ha välanpassade och lätthanterliga system, kan den administrativa bördan minska och leda till mindre krångel och därmed frigöra tid för vård och omsorg. Vården ska på så sätt kunna öka antalet genomförda operationer och vårdinsatser.

Vården ska vara tillgänglig i hela landet. Män och kvinnor ska få rättvist bemötande och en vård som stärker deras hälsa. Utvecklingen inom medicinsk forskning har potential att förändra vårdens arbetssätt, vilket kan förbättra många patienters livskvalitet.

Vård och omsorg ska präglas av möjligheten att välja mellan olika alternativ. Olika utförare är en viktig förutsättning för att möjliggöra utveckling, förnyelse och innovation, vilket i sin tur är avgörande för att patienten ska kunna få tillgång till bästa möjliga vård. Ett centralstyrt system är illa rustat för att möta hälso- och sjukvårdens behov av utveckling.

Stärk patientens rättigheter

Patienten ska ha ett starkt inflytande över sin vård. Alla patienter ska ha möjlighet att välja utförare av vård och omsorg när så är möjligt. Det ska vara enkelt

att vid behov söka vård i hela landet. Personalen ska ha möjlighet att välja arbetsgivare eller bedriva egen verksamhet. Patienten ska äga sina patient- och hälsodata för att ha goda förutsättningar i mötet med vården.

Patienter ska ha möjlighet till fast läkare och vårdkontakt. Det är särskilt viktigt för äldres vård och omsorg eftersom det skapar trygghet och kontinuitet för både patienten och personalen. Bra och långsiktiga förutsättningar för vårdens personal, i form av goda arbetsmiljöer och arbetsvillkor, är en grund för att ge patienten den bästa möjliga vården. När vård ges till barn ska principen om barnets bästa särskilt beaktas.

Sverige är och ska fortsätta vara ett land i framkant både när det gäller att utveckla medicinska metoder och läkemedel, men även att använda och implementera nya metoder och forskning. Det skapar förutsättningar för att fler patienter kan överleva och botas från sjukdom. Men man ska inte bara överleva sin sjukdom. Det ska också gå att fortsätta leva ett normalt liv och återgå till arbetslivet. Patienter ska därför, på jämlika villkor, ges möjlighet till relevant rehabilitering.

Rätten till jämställd vård är grundläggande. Vård och forskning om kvinnors sjukdomar och hälsa ska prioriteras högt. Såväl inom forskning som i det kliniska arbetet behöver fortsatt fokus riktas mot kvinnors sjukdomar och hälsa. Det krävs för att möjliggöra tidigare, snabbare och säkrare diagnoser.

Genom EU-samarbetet blir möjligheterna att få vård i andra EU-länder större. Den utvecklingen är i grunden positiv. Att svenskar kan söka specialistvård utomlands för sällsynta sjukdomar förbättrar möjligheten att få vård i tid. EU ska ha ett väl utbyggt system för att människor ska kunna söka vård i hela EU, när vården är svårtillgänglig i Sverige. Utförare av vård ska även enkelt kunna upphandla vård utomlands för att kunna erbjuda patienter vård snabbare.

Vård och omsorg med hög kvalitet och utvecklingskraft

Sverige har en sjukvård i världsklass, men trots det är det många människor som inte får vård i rätt tid. När vården inte är tillgänglig sänks kvaliteten. Den med störst behov av vård ska ges företräde. Alla patienter ska ha rätt till en trygg, säker och jämlik vård.

Det ska vara enkelt att välja vårdgivare, oavsett var i landet man befinner sig. Valfrihet gör vården tillgängligare. Vi vill ha ett tydligt nationellt ansvar för valfrihet inom sjukvården. Olika utförare ska få bedriva vård under förutsättning att det görs med höga krav på kvalitet.

Det nationella ansvaret för tillståndsgivning, uppföljning, tillsyn och utvärdering ska vara omfattande. Delning av information om vårdens resultat, kvalitet, väntetider och tillgänglighet ska fortsatt utvecklas. Samtidigt krävs minskad detaljstyrning och minskade rapporteringskrav, för att öka kvaliteten och effektiviteten i vården. Vårduppdraget ska stå i fokus. Det är avgörande att lednings- och styrningssystem inom hälso- och sjukvården uppmuntrar kvalitet, tillgänglighet och effektivitet för att skapa drivkrafter till att minska administration.

Svensk hälso- och sjukvård kommer fortsatt att bidra till nya innovationer inom avancerad medicinteknik, som läkemedel, och lösningar i användandet av artificiell intelligens. Digitala beslutsstöd i kombination med vårdpersonalens kunnande och erfarenhet ger förutsättningar för tillgänglig och säker vård. Sverige ska vara ett attraktivt land för forskning – och klinisk forskning i synnerhet – för att kunna utveckla vården och tillgängliggöra nya behandlingar för patienten. För att åstadkomma det behöver fler kliniska prövningar göras.

Förebygg ohälsa

Fysisk och psykisk ohälsa ska förebyggas för att förbättra människors livsvillkor. Även om alla människor har ett ansvar för att värna om sin egen hälsa, krävs ett förebyggande arbete mot ohälsa. Många äldre är aktiva och mår bra långt upp i åren. Men många lider av ensamhet, begynnande skörhet och kognitiv svikt. Därtill är för många människor sjukskrivna och såväl barn som vuxna lider av psykisk ohälsa.

Arbetet mot ohälsa ska ske långsiktigt, metodiskt och strukturerat för att skapa bättre förutsättningar för god hälsa hos hela befolkningen. Ohälsosamma levnadsvanor hänger i varierande utsträckning samman med många folksjukdomar. Därför behövs strategier för hälsofrämjande arbete som binder ihop det hälsoförebyggande arbetet på alla nivåer i Sverige.

Kunskapen om psykisk ohälsa behöver öka för att motverka sjukskrivningar, genom investeringar i forskning och tydligare information till arbetsgivare. Större fokus bör därför läggas på forskning om psykisk ohälsa och dess påverkan på människors arbetsförmåga och förmåga att fungera i vardagen. Särskilt barn och unga brottas med psykisk ohälsa. De tidiga insatserna inom den första linjen med elevhälsa, barn- och ungdomshälsor, måste öka så att tillgången till den avancerade och specialiserade barn- och ungdomspsykiatrin kan förbättras för de som har de allra största behoven. Det är dessutom väl känt

att många inte får korrekt ställd diagnos förrän sent i livet, exempelvis unga med NPF-diagnoser. De riskerar att halka efter tidigt, och få markant sämre chanser att exempelvis klara skolan. Därför behövs tidiga screening-insatser för att ställa rätt diagnos i tid.

Suicid är fortfarande vanligt förekommande och leder till många personliga tragedier. Det ska finnas omfattande resurser och möjligheter för forskning om suicid, i förebyggande syfte. Stöd ska erbjudas för var och en som behöver det genom goda möjligheter att snabbt komma i kontakt med vården, exempelvis genom stödlinjer.

Ansvaret för att förebygga sjukskrivningar är tredelat. Det vilar på såväl individen, arbetsgivaren som det offentliga. Eftersom små och stora arbetsgivare har olika förutsättningar behöver arbetsgivarnas arbete med rehabiliteringsplaner och uppföljningar av sjukskrivna utvecklas. Här finns även en stor ojämlikhet mellan både kön och utbildningsnivå som behöver beaktas särskilt i arbetet med att minska ohälsan och därmed sjukskrivningarna.

Äldreomsorg med värdighet och livskvalitet

Den som åldras i Sverige ska göra det med värdighet och livskvalitet. Äldres hälsa och livskvalitet varierar avsevärt, då många är friska och aktiva långt upp i åldrarna, medan andra tidigt drabbas av sjukdom och ohälsa. Det präglar vår syn på de mest sjuka och sköra, samtidigt som vi har förmåga att se alla människor som åldras långsamt, är friska och aktiva långt upp i åldern. Därför krävs en äldreomsorg som fyller olika behov, och som ser varje människa utifrån dennes förutsättningar.

Hälsotillståndet för många sköra äldre utvecklas gradvis vilket leder till att komplexa behov skapas i efterhand. Allt mer avancerad sjukvård kan samtidigt ges i hemmet. Det ställer krav på medarbetarnas kompetens och på ökat samarbete med människor som får vård samt samarbete med andra aktörer runt dessa. Den person som får vård har stor kunskap om sina behov och sin sjukdomssituation och det ska värderas och tillvaratas. Även nära anhöriga är viktiga i omsorg och omvårdnad. De mest sjuka och sköra behöver en sammanhållen vård och omsorg. Kontinuitet i kontakterna mellan patient och vårdpersonal är centralt. Den medicinska kompetensen ska vara hög inom äldreomsorgen.

Det behövs mer av mobil närvård samt både basal och avancerad hemsjukvård. Därtill krävs kontinuitet i kontakterna mellan patienten och vården, samt sammanhållna vårdkedjor och samordning av vårdteam som underlättar vården

och omsorgen av de mest sjuka och sköra. För att öka friheten för människor som får omsorg ska ny teknik användas, samtidigt behöver både integritet och valfrihet säkras inom alla former av äldreomsorg.

Äldre och anhöriga ska ha tydliga, lättförståeliga och jämlika rättigheter. De ska genom egna val kunna bestämma över innehållet i olika tjänster inom välfärden. Därför behöver det finnas olika valmöjligheter, vilket bäst säkerställs av olika aktörer i äldreomsorgen med goda förutsättningar att utföra sitt uppdrag.

Vården och äldreomsorgen ska klara av att bemöta äldre hbtqi-personer och ge dem den vård och omsorg som de har behov av. Hbtqi-personer har större besvär med såväl sin fysiska som psykiska hälsa jämfört med andra grupper. Resurser ska avsättas till forskning och utbildning i Sverige kring hbtqi-personers behov av vård och omsorg.

Tillräcklig personaltäthet, särskilt av sjuksköterskor, är en viktig faktor för fungerande vårdprocesser och goda vårdresultat. Äldreomsorgen står inför stora utmaningar i att hitta rätt kompetens inom äldreomsorg, och med god förmåga att tala svenska. Idag saknar många anställda tillräckliga språkkunskaper och utbildning. En förklaring till det är att det är svårt att rekrytera personal till äldreomsorgen.

Den situationen kommer sannolikt att förvärras de kommande åren i takt med att ökad konkurrens på arbetsmarknaden och ökat antal äldre som medför att äldreomsorgen behöver växa. För att säkerställa kvalitet i äldreomsorgen krävs att medarbetarnas kompetens höjs och att personalen har en god enhetlig språknivå. Insatser behöver även göras för att öka intresset för att arbeta i äldreomsorgen.

Ökad frihet för personer med funktionsnedsättning

Personer med funktionsnedsättning ska få det stöd de behöver för att ha möjlighet att leva ett värdigt liv. Rätten till personlig assistans ska utformas så att de människor som behöver samhällets stöd allra mest kan få det. När det gäller olika vardagsmiljöer och tjänster ska dessa så långt som möjligt kunna användas av alla individer, utan stora behov av anpassning eller specialutformning.

Personer med funktionsnedsättning som är i behov av olika hjälpmedel ska enklare kunna få det för att kunna vara delaktiga i samhällets alla delar. Stöd och lösningar bör individanpassas för att förbättra möjligheten att kunna leva ett självständigt och aktivt liv. Det är särskilt viktigt att medarbetare i välfärden kan tala svenska och förstå de önskemål som ges.

Samhället ska arbeta förebyggande i syfte att motverka förekomsten av diskriminering av personer med funktionsnedsättning. Alla som kan och vill arbeta ska också få möjlighet att göra det. Det finns fortsatta behov av reformer för att döva, hörselskadade och personer med dövblindhet ska ha möjligheter att arbeta i samma utsträckning som andra.

Ett starkt skyddsnät

"Det ska alltid finnas en väg tillbaka för den som misslyckats eller drabbats av olycka. Vi har ett ansvar för våra medmänniskor som tar sig uttryck i det civila samhällets små och stora gemenskaper, men också i en offentlig välfärd som skyddar dem som är utsatta och som hela tiden syftar till att hjälpa människor tillbaka till arbete och självförsörjning."

Moderaternas idéprogram Frihet och ansvar s. 52

Skydd vid sjukdom

Alla människor kan någon gång drabbas av sjukdomar eller behöva stöd. Det sociala skyddsnätet ska vara tryggt och rättvist för alla. Det handlar både om att det offentliga ska leva upp till förväntningarna och att utgifterna inte blir för höga, så att det offentliga klarar sitt uppdrag.

Skyddsnätet vilar på ett samhällskontrakt, där alla människor som kan, bidrar till vår välfärd, så att alla människor garanteras ett värdigt och drägligt liv. Sociala försäkringar skapar trygghet genom livet. Vare sig det rör sig om tryggheten att kunna försörja sig som förälder, trygghet vid arbetslöshet eller trygghet vid allvarlig sjukdom.

Sjukförsäkringen ska ge ekonomisk trygghet för den som inte kan arbeta på grund av nedsatt arbetsförmåga, men den ska inte ha inlåsande effekter. Tryggheten ska kombineras med drivkrafter och vägar tillbaka till arbete för den som kan.

Sjukförsäkringen är en inkomstbortfalls- och omställningsförsäkring. Den enskildes arbetsförmåga ska således prövas mot arbetsmarknaden samtidigt som den sjukskrivne ges stöd för omställning och goda förutsättningar för rehabilitering. Målet ska vara att människor får stöd i att tillfriskna för att kunna återgå i arbete så snart som det är möjligt. Privata sjukförsäkringar är ett viktigt komplement som låter människor själva ta ansvar för sin vård och hälsa.

Möjligheten att återgå i arbete ska finnas och kontinuerligt prövas för de som försörjs av sjukpenning, så att alla människors potential tas tillvara. Ett arbete är inte bara en inkomst. Ett arbete är också en möjlighet att få vara en del av en gemenskap och ha en ordning i tillvaron. Det skapar också en känsla av samhörighet och att vara med och bidra.

Arbetslinjen ska vara tydlig i bidrags- och transfereringssystemen. Det är bara genom att människor arbetar och betalar skatt som vi kan bygga ett starkt samhälle med en fungerande välfärd. Bidragstak ska säkerställa att det alltid är mer lönsamt att arbeta än att leva på bidrag. Den som inte är svensk medborgare ska genom att arbeta behöva kvalificera sig till socialförsäkringssystemen. Det är viktigt för att upprätthålla systemets legitimitet, och skapa drivkrafter för integration.

Stärk familjen

Människan behöver gemenskaper och sammanhang. Att familjen – i de olika former den kan ha i vårt samhälle i dag – är viktig för nästan alla människor är en utgångspunkt i förståelsen av samhället, men också i utformningen av politiken. Det är först och främst i familjen som vi tar ansvar för andra och det är i fungerande familjer som mycket av den trygghet som gör barn till starka vuxna finns.

Alla har samma rätt till frihet att kunna leva sitt liv som man själv vill. Familjen ska möjliggöra det. Oavsett sexualitet ska alla människor ha lika juridiska rättigheter att kunna ingå äktenskap och bilda familj. Möjligheterna att skaffa barn och bilda familj bör, för den som är lämplig, utökas genom att tillåta altruistiskt surrogatmödraskap.

Engagerade föräldrar är en avgörande faktor för att minska risken att barn hamnar i utanförskap. Samhället ska systematiskt stödja familjer och barn med evidensbaserade föräldrastödsprogram. Stor vikt ska läggas vid uppföljning, tillsyn och utvärdering av genomförda åtgärder. Inriktningen ska vara att stegvis professionalisera socialtjänstens verksamheter och arbetssätt. Den samlade kompetensen hos personalen ska utvecklas genom regelbunden fortbildning med evidensbaserade metoder och utbyte av erfarenheter och kunskap mellan olika kommuner.

Våld i nära relationer ska bekämpas med full kraft. Den som utsätts för våld av en partner ska få stöd för att kunna lämna relationen och bygga ett nytt liv. Barn som bevittnat våld inom familjen ska ges det stöd och den hjälp som behövs.

Samarbetet och informationsdelningen mellan socialtjänst, polis och skola ska underlättas för att värna om varje barns trygghet. När det gäller hedersrelaterade brott inom familjen är det samtidigt viktigt att information om beslutad utredning till vårdnadshavare sker med omdöme. Barn och unga ska kunna känna sig trygga med samhällets stöd vid anmälan av hedersrelaterade brott.

Föräldraförsäkringen ger möjligheten att kombinera föräldraskap med arbetsliv. Familjer ser olika ut och har olika behov. Föräldrar är själva bäst lämpade att fatta beslut om sin vardag och sin föräldraledighet. Därför ska föräldraförsäkringen vara flexibel.

Merparten av föräldradagarna ska föräldrarna själva få fördela utifrån sina önskemål, behov och livssituation. Det ska vara möjligt att överlåta föräldradagar till en annan anhörig, så att båda föräldrarna har möjlighet att delta på arbetsmarknaden. På så sätt ska föräldrar kunna anpassa uttag av föräldrapenning efter sin livssituation.

Möjligheterna att kombinera föräldraskap och arbete ska vara goda. Därför ska föräldraförsäkringen över tid utvecklas så att den anpassas efter såväl familjerna och deras behov som förändringarna på arbetsmarknaden. Möjligheten att kombinera föräldraskap med företagande ska öka genom ökad flexibilitet i föräldraförsäkringen.

Ekonomisk trygghet för äldre

Alla människor som har ansträngt sig under ett långt arbetsliv ska känna trygghet i sin ekonomi efter pension. Därför måste skillnaden mellan att ha arbetat och att inte ha arbetat stärkas i pensionssystemet så att den som har arbetat märker det i både pensionsutbetalningen och kan känna ekonomisk trygghet. För många yrkesgrupper påverkas inte pensionen av att ha arbetat ett helt yrkesliv jämfört med att inte ha arbetat eller att ha arbetat lite. Det visar på en bekymmersam utveckling. Pensionssystemets legitimitet vilar på att det finns ett respektavstånd mellan att ha arbetat och att inte ha arbetat.

Det ska vara enkelt och lönsamt att komplettera sin pension med ett privat sparande. Skatteregler och sociala försäkringar ska anpassas så att de som väljer att fortsätta arbeta efter pensionsåldern inte missgynnas, utan att det tvärtom uppmuntras. Pensionssystemet ska vara enkelt och förutsägbart. Grundskyddet har med tiden blivit komplext och består av många olika stöd. Det bör därför reformeras i syfte att förenklas.

Svenskar lever allt längre och har en god hälsa högre upp i åldrarna. Samhället ska bli bättre på att tillvarata det genom att öka möjligheten att stanna kvar på arbetsmarknaden, för den som vill och kan fortsätta arbeta.

Alla former av åldersdiskriminering ska motarbetas. Många äldre döms ut och deras kunskaper och kompetens värderas inte rättvist på grund av deras ålder, så kallad ålderism. Ålderismen ska motverkas genom att ge alla äldre möjlighet att bidra. Långtifrån alla människor kan arbeta in på ålderns höst, men de som vill och kan ska få möjlighet att arbeta efter uppnådd pensionsålder. Att äldre medarbetares kompetens och erfarenhet behålls på arbetsmarknaden är dessutom nödvändigt för att pensionssystemet ska vara hållbart. Det ska även vara enklare att stanna längre i arbetslivet för den som så önskar.

Barns rättigheter

Samhällets skyddsnät ska vara starkt för alla barn. En trygg uppväxt skapar förutsättningar för att kunna utvecklas efter egen förmåga och ta ansvar för sig själv och sina relationer till andra. Att barn får en trygg uppväxt ökar sannolikheten för att de blir en del av samhället och minskar risken för utanförskap. Samtidigt ska alla barn mötas av en förväntan att utvecklas för att nå sin fulla potential, oavsett bakgrund och hemförhållanden. Hela samhället, från föräldrar och civilsamhälle till socialtjänst, skola och polis, har ett ansvar att hjälpa till när barn riskerar att fara illa.

När ett barns föräldrar inte mäktar med att ta hand om sina barn, ska det eftersträvas att barnet placeras i ett tryggt familjehem. Alla steg i kedjan av åtgärder inom den sociala barn- och ungdomsvården ska prövas innan staten tar på sig ansvaret att vårda ett barn, men barnets bästa ska gå före föräldrarnas rätt till vårdnad.

Socialtjänstens utredningar ska vara kvalitetssäkrade. Beslut ska kunna omprövas för att rätta felaktiga bedömningar. När socialtjänsten behöver agera för att värna om barns trygghet, ska arbetet vara evidensbaserat och samordnas med skola och polis. Samtidigt ska socialtjänsten kunna arbeta mer förebyggande. Hela den samlade sociala barn- och ungdomsvården ska vara kunskapsbaserad med fokus på vård.

Det förebyggande arbetet är en nyckel för att alla barn ska ges goda möjligheter att kunna leva och växa upp i trygghet. Det arbetet ska påbörjas redan i mödra- och barnhälsovården. Vidare krävs fler tidiga insatser. De kan utformas på olika sätt, men det är avgörande att arbetet sker samordnat och strukturerat.

Välfärdsbrott ska bekämpas

Legitimiteten i vårt gemensamma skyddsnät bygger på att de offentliga finanserna används effektivt med tydlig kontroll och tillsyn för att motverka alla typer av missbruk och fusk. Välfärdsbrottslighet är brott mot de gemensamt finansierade systemen, såsom bedrägerier och bidragsbrott. Det kan även handla om stöd till föreningsliv som missbrukas. Ibland rör det sig om enskilda människor som försöker få ut förmåner de inte har rätt till, i andra fall om företag som mottar ersättning för välfärd de sedan inte utför. Ofta hänger sådan brottslighet ihop med annan kriminell verksamhet. Fusk och brottslighet i välfärden ska motverkas så att välfärden inte blir en intäktskälla för brottslighet. Inte sällan rör det sig om grovt organiserad brottslighet och där missbruket av välfärdssystemen finansierar annan kriminell verksamhet.

I de mest allvarliga fallen kan sådan brottslighet handla om otillåten påverkan: att genom hot och våld försöka påverka beslut, eller att infiltrera välfärdsverksamheter. Samhället behöver bygga en motståndskraft mot den typen av påverkansförsök. Medarbetare i välfärden ska känna sig trygga i sin yrkesutövning.

Välfärdssystem har historiskt sett byggt på tillit. Utan stora inslag av kontroller och uppföljning har det gått att förlita sig på starka normer om att alla människor vill göra rätt för sig. Över tid har den tilliten försvagats. Fler ser möjligheter att utnyttja system för att få ut pengar de från början inte har rätt till. Det leder i sin tur till ökade behov av att kontrollera riktigheten i utbetalningar. Därför behövs en ökad samordning av utbetalningar, och nya kontrollmekanismer för att garantera att pengar används på rätt sätt, samtidigt som den som har rätt till ersättning ska kunna känna sig trygg med att det respekteras.

Lagstiftning behöver anpassas för att effektivt förebygga bedrägerier och felaktiga utbetalningar. Staten, kommunerna och regionerna behöver kunna lämna, ta emot och fråga efter relevant information. Kommuner och regioner behöver samma förutsättningar som statliga myndigheter. Relevanta datasystem måste finnas för att kunna lämna och ta emot information utifrån syftet att motverka välfärdsbrottslighet.

Möjligheterna att göra bakgrundskontroller i anställningsprocesser behöver vara goda inom alla offentliga verksamheter, för att exempelvis upptäcka försök till infiltration. Fler förmåner behöver följas av tydligt reglerade skyldigheter till att exempelvis kontrollera att korrekta förutsättningar föreligger. Exempelvis krävs möjlighet till oanmälda besök i flera olika verksamheter.

Sveriges medborgare ska i alla lägen kunna veta att deras skattepengar används på ett effektivt sätt och prioriteras till de områden där resurserna gör

mest nytta. Alla myndigheter ska ha god kontroll för att motverka felaktiga utbetalningar och bidragsbrott. Samtidigt ska samarbetet mellan myndigheter vara starkt så att kontrollerna i välfärdssystemet är så robusta att det inte kan missbrukas.

Kunskaper för hela livet

Både teoretisk och praktisk kunskap är viktigt i samhället. Sverige ska ha ett utbildningssystem och en arbetsmarknad där det lönar sig att investera i det egna kunnandet över hela livet. Det gäller för både akademiska kunskaper och yrkeskunnande.

Moderaternas idéprogram, Frihet och ansvar, s. 48

Framtiden börjar i skolan

Den svenska skolan har länge varit garanten för att bygga Sveriges välstånd och ge alla möjligheten till att forma sitt liv. För barn är skolan viktig för att få kunskaper för resten av livet och utvecklas socialt. Elever som går ut gymnasiet med fullständiga betyg har betydligt bättre förutsättningar till en bra start i vuxenlivet än de som inte gör det.

De svenska skolresultaten har sjunkit över tid. Det är fortfarande för många som går ut grundskolan eller gymnasieskolan utan fullständiga betyg. Förutom fallande resultat finns även stora regionala skillnader, både vad gäller skolresultat och förutsättningar att bedriva undervisning. Skillnaderna är även tydliga mellan skolor i städer och på landsbygd.

Utbildning skapar möjligheter för barn och unga att utvecklas och nå sin fulla potential. Det är genom att utbilda sig som intressen utvecklas, och ens förmåga att se samband och att förstå sin omvärld stärks. Ett fungerande utbildningssystem skapar möjligheter för enskilda som inte går att ersätta. Skolan har ett kompensatoriskt uppdrag: att utjämna skillnader i bakgrund och socioekonomiska förutsättningar. Det är vårt gemensamma ansvar för alla barn och för kommande generationer.

Alla barn, oavsett vilka föräldrar de har, ska genom förskola och skola få förutsättningar för en bra start i livet. Förskolan spelar en särskilt viktig roll i att låta barn umgås med varandra, och möjliggöra för föräldrarna att arbeta eller studera.

Utbildning bidrar även till att att elever utvecklar sin karaktär. Skolan har därför inte bara ett kunskapsuppdrag, utan också ett fostransuppdrag. Eftersom vårdnadshavare enligt skolplikten måste lämna ifrån sig sina barn till skolan ska de kunna förvänta sig att skolan är en miljö som präglas av trygghet, struktur och goda värderingar. När samhället står inför ökade problem med ungas moraliska gränser behöver skolans roll i karaktärsutvecklingen tydliggöras och förstärkas.

Ansvaret för barns utbildning slutar inte när skoldagen är slut. Varje förälder har ett ansvar att fostra sina barn och ta ansvar för att de uppfyller sin skolplikt. Föräldraansvaret är avgörande för att barn ska få goda möjligheter att utbilda sig, men behöver förenas med ett starkt föräldrastöd.

Rätten att välja skola är en viktig princip som ska gälla alla elever. Oavsett om det är en fristående eller kommunal skola ska elever och föräldrar få tillgång till god information och kunna lita på att skolan håller hög kvalitet.

Kunskap i centrum

Kunskap måste stå i fokus i kursplaner och i lärarutbildningen. Det ska vara tydligt för elever, föräldrar och lärare vad som krävs för att nå betygskriterierna. Det måste också finnas tidiga insatser på plats som ger elever med större behov förutsättningar att klara av skolan utan att halka efter. Både elever med större behov av stöd och elever med behov att få läsa i snabbare takt ska ha tillgång till utbildning som ger dem de bästa möjliga chanserna i livet.

För att alla elever ska få en bra grund är det viktigt att tidigt lära sig svenska och matematik. Betygssystemet ska återspegla faktiska kunskaper hos elever. Resultat på nationella prov ska vara kopplat till slutbetygen och rättas nationellt för att också mellan skolor få rättvisande betyg och motverka betygsinflation.

Staten, kommuner och fristående skolor har ett gemensamt ansvar för kvalitet, utveckling och likvärdighet. Undervisning ska utgå från en demokratisk värdegrund, präglad av svenska normer och värderingar. Det är en skyldighet för varje huvudman att erbjuda en kvalitativ utbildning, men när det brister behöver staten genom Skolinspektionen upptäcka och åtgärda bristerna. Kvalitetsaspekterna i granskningar av skolor är särskilt viktiga för att garantera att alla skolor är bra skolor. Det behöver vara huvudfokus för granskningar av huvudmän.

Grundskolan ska vara tioårig, så att barn tidigt undervisas och får chans att lära sig. Det ska ske genom att förskoleklass ersätts med en ny första årskurs. Elever behöver ha tid för studier för att lära sig och utvecklas. Skolan behöver ha fler lärarledda undervisningstimmar för att säkerställa att varje elev får den handledning och undervisning som krävs.

Tydligare roller för lärare och rektorer

En av de viktigaste faktorerna till att höja kunskapsresultaten i skolan är mycket undervisningstid med skickliga lärare. Samtidigt väljer allt fler utbildade lärare bort att arbeta inom skolan, och färre söker sig till läraryrket än historiskt. Lärarutbildningarna har lågt söktryck och många avhopp. Reformer behövs för att fler ska vilja bli lärare och stanna i läraryrket.

Arbetsbelastning, stress och för mycket administration är de vanligaste orsakerna till att lärare lämnar yrket. En viktig förklaring till problemen i skolan är den förändring av kunskapssynen som ägt rum under lång tid, med minskat fokus på faktakunskaper och ökat fokus på social fostran. Samtidigt har lärarens roll som kunskapsauktoritet försvagats. Lärarrollen har utvecklats mot att lärare i hög grad verkar som guider till eleverna snarare än kunskapsauktoriteter med ansvar för undervisning.

Därför behöver lärarprofessionen stärkas, med fler möjligheter till vidareutbildning och utveckling för lärare. Det ska vara attraktivt att utbilda sig till och vara lärare och lärarrollen ska renodlas. Undervisningstiden ska tydligt regleras för att utökas, och skolornas verksamhet ska organiseras så att lärares tid huvudsakligen används för undervisning. Det kan exempelvis ske genom fler medarbetare i skolan, såsom lärarassistenter och fritidspedagoger.

Lärarnas auktoritet i klassrummet och deras professionella bedömningar måste respekteras för att säkerställa en trygg och kvalitativ skolmiljö. Lärare ska vara fredade från otillbörlig påverkan och kunna sig trygga i sin yrkesroll. Föräldrar ska ta ett ansvar för sina barns skolgång, men det är lärarna som har det pedagogiska ansvaret och fattar beslut om undervisningen. Skolor ska ge stöd och utveckla rutiner för att främja respekt för lärarnas yrkesutövning.

Rektorn är den som ansvarar för att leda skolans arbete. Det är rektorn som ska se till att undervisningen håller hög kvalitet, att elever får det stöd de behöver och att trygghet och arbetsro råder i klassrummen. Men i flera viktiga situationer saknas tillräckliga befogenheter för att rektorn ska kunna ta det ansvar som uppdraget kräver. Rektorer behöver ha större befogenheter att besluta om särskilda insatser för elever, så att varje elev får det stöd som krävs.

Skolan har ett viktigt uppdrag för att alla barn ska få förutsättningar att forma sina liv. Vikten av det uppdraget har ökat över tid, med större andel resurser och högre lärartäthet till skolor i utsatta områden. Tillgången till fler bra lärare måste stärkas, på alla skolor. Även om skillnaderna på gruppnivå ofta är framträdande, är skillnader inom skolor och klasser betydande.

Lärare ska ha de befogenheter som är lämpliga för att hålla ordning i klassrummet, och deras befogenheter för att hantera ordningsstörningar ska vara starka. Det ska finnas vidsträckta möjligheter till att vidta disciplinära åtgärder mot elever som stör andras studiero. Skolor ska ledas av rektor med kompetens att leda skolorna och säkra en god arbetsmiljö för alla lärare.

För att säkerställa ordning och reda i skolan är det avgörande att skolledningen skapar tydliga och fungerande strukturer. Rektorer behöver säkerställa att organisatoriska ramar finns på plats, vilket ger lärare en tydlig grund att agera inom vid behov. Kommuner och huvudmän har en central roll i att organisera skolorna på ett sätt som främjar ett klimat av trygghet och studiero.

Rätt att välja skola

Alla elever i Sverige ska erbjudas en likvärdig utbildning. Läroplanerna ska fastställa ett utbildningsinnehåll som säkerställer att alla får grundläggande kunskaper inom kärnämnena. Kommunala och fristående skolor ska ha frihet i att utforma utbildningens inriktning och använda olika typer av pedagogik, så länge dessa vilar på med vetenskaplig evidens.

Valfrihet förutsätter en mångfald av skolor. Att kunna välja skola är viktigt för att ha möjlighet välja en utbildning som passar ens ambitioner och mål. Elever har också olika behov och intressen. I de lägre åldrarna är skolvalet viktigt för att föräldrar ska kunna välja en skolmiljö som passar för deras barn, eller en skola som får familjelivet att fungera. För föräldrar är rätten att välja skola viktig för att få vardagspusslet att gå ihop, att hitta en skola med rätt pedagogisk inriktning eller där deras barn trivs. I stora delar av Sverige är valmöjligheterna dock begränsade, särskilt i områden med få invånare och litet elevunderlag. Därför är det viktigt att skolor också erbjuder valfrihet bland studieinriktningar på gymnasial nivå.

Det går inte att planera fram ett system där behoven för alla människor fullt ut tillgodoses. Det kräver snarare att människor får friheten att själva påverka sitt barns skolgång. Ett fritt skolval mellan fristående och kommunala skolor är i grunden positivt. Att fler aktörer startar skolor för att bidra till att förbättra svenskt utbildningsväsende är positivt. Ett aktivt skolval är ett viktigt verktyg för att ge elever och föräldrar bättre möjlighet att hitta en bra skola som passar just dem. Skolvalet ska vara obligatoriskt i alla kommuner med ett enhetligt system för alla skolor, såväl kommunala som fristående.

Att få bedriva skola ska dock vara förenat med tydliga krav på kvalitet och demokratisk värdegrund. Skolvalet ska vara nationellt reglerat för att tillgodose

att det sköts samordnat. Den som bedöms lämplig ska ha möjlighet att starta skolor för att erbjuda olika typer av utbildningsfokus. De som bedriver skolor ska kontinuerligt uppfylla högt ställda krav på lämplighet och redlighet.

Det ska inte vara möjligt att tumma på kvaliteten i skolan och samtidigt ta ut stora överskott. Skolor ska bedrivas med utbildning i fokus, och ska regleras med tydliga krav i syfte att säkerställa att pengarna används på rätt sätt. Skolor som brister i kvalitet ska inte få ta ut överskott, och ska vara skyldiga att rätta sig efter krav på kvalitet i undervisningen. Ytterst ska skolor kunna stängas eller tvångsförvaltas vid allvarliga kvalitetsbrister. Att använda skolpeng på ett bedrägligt sätt ska inte tolereras. Fristående skolor ska ha en skyldighet att redovisa resultat och andra uppgifter för att värna om allmänhetens insyn.

Kunskap för jobb och studier

Utbildningsväsendet har en central del i att stärka Sverige som kompetensland. Kopplingen mellan skola och arbetsmarknad är allt för bristfällig och behöver stärkas. Unga är olika och har olika intressen. Oavsett om man vill studera för att söka sig vidare till en högre utbildning eller direkt ta klivet ut på arbetsmarknaden, ska det finnas goda utbildningsmöjligheter.

Varje år lämnar tusentals elever grundskolan utan behörighet till gymnasiet, där de flesta varken fortsätter studera eller börjar arbeta. Att antas till gymnasial utbildning eller motsvarande ökar chanserna avsevärt till att kunna försörja sig själv. Utbildningsmöjligheter på gymnasial nivå behöver tillgodose flera olika behov och anpassas efter arbetsmarknaden.

Alla elever på gymnasiet ska erbjudas relevant praktik inom ramen för sin utbildning, oaktat om det är yrkes- eller högskoleförberedande program. För att stärka kopplingen till arbetsmarknaden behöver arbetsmarknadens behov styra utbudet av de nationella gymnasieprogrammen. Matchningen behöver också förbättras med studie- och yrkesvägledningen. Vägledningen ska vara både tillgänglig och utbyggd, för att alla elever ska kunna göra informerade och underbyggda val av utbildning.

Skolan ska utformas för alla elever. För många elever är gymnasie- och grundskola högskoleförberedande, men för andra handlar det om att lära sig ett yrke. Yrkesutbildningar ska vara flexibla, och anpassade för respektive yrke, med kunskapskrav specifika för det yrket. För den som inte klarar gymnasieskolan ska det finnas alternativ, såsom Komvux, för att kunna läsa in gymnasiekompetens.

Flexibiliteten och tillgängligheten ska vara god inom den anpassade gymnasieskolan på samtliga nivåer. Det gäller inte minst för barn och unga som inte når upp till kriterierna för intellektuella funktionsvariationer. Ofta riskerar de att falla mellan stolarna när de inte har rätt att gå i anpassad gymnasieskola, men inte heller fullt ut har förmågan för att börja ett nationellt gymnasieprogram. Möjligheterna till individuell antagning till anpassad gymnasieskola ska därför utökas, med varje barns behov i fokus.

Gymnasieskolan har en avgörande roll för att förbereda elever för högre utbildning. Sverige behöver fler som högpresterarar tidigt, och som kan söka sig till de mest kvalificerade utbildningarna. Många svenska företag har ett stort behov av ingenjörer och naturvetare. Kompetensförsörjningen för Sverige som industriland måste börja i grundskolan och fortsätta på gymnasiet.

Elever som i tidig ålder uppvisar talang, ska erbjudas specialutbildning för att kunna studera i en snabbare takt. Skolan ska tillvarata särskilda begåvningar med individuellt utformade utbildningsprogram. Det gäller såväl särskild begåvning inom kärnämnen som inom idrott och estetiska ämnen. Skolsystemet ska kunna erbjuda elever möjligheter till att utvecklas för att nå sin fulla potential.

Högre utbildning med excellens

Den högre utbildning ska präglas av hög kvalitet och kunskapsfokus för att ge goda möjligheter till arbete efter avslutade studier. Sverige är ett land där skolan och yrkes- och universitetsutbildningar är avgiftsbefriade, vilket har givit flera generationer möjligheter till högre utbildning. De goda möjligheterna till utbildning ska fortsatt gälla för alla för att behålla och utveckla Sverige som kunskapsnation.

Sverige har länge varit bland de mest framstående länderna vad gäller utbildningars kvalitet och avancerad teknisk och medicinsk forskning. För att fortsatt ha utbildning och forskning i världsklass kommer reformer behövas på området. Innovationstakten och den tekniska utvecklingen går snabbt, samtidigt som digitaliseringen och ökat globalt välstånd ger hårdare konkurrens. Det kommer kräva en stark anpassningsförmåga från universitet och högskolor samtidigt som den nationella samordningen kommer att behöva öka.

Utbildning och forskning av hög kvalitet är avgörande för Sveriges utveckling, välstånd och ställning som kunskapsnation. Genom utbildning och forskning med ökad koppling till arbetsmarknaden stärks möjligheterna till kompetensförsörjning inom näringslivet likväl som kvalitet inom skola och vård. Starkt kvalitetsutvärderingsarbete är centralt för att kunna jämföra olika lärosätens

prestationer, såväl akademiska som studenternas deltagande på arbetsmarknaden efter utbildningen, och därigenom kunna tillämpa den högsta standarden. Vidare ger det blivande studenter större möjligheter att välja en utbildning som håller hög kvalitet.

Finansieringen av högre utbildning är utformad så att antalet studenter premieras framför kvalitativ utbildning. Resurstilldelningssystemet ska reformeras för att främja kvalitet i utbildning och forskning istället för antal studenter.

Forskning och akademisk frihet

Akademisk frihet är en hörnsten i ett fritt och demokratiskt samhälle. Fri forskning är avgörande för samhällets utveckling och innovation. Den ska stå fri från ideologiska påtryckningar och främja en öppen debatt och kunskapsutbyte.

Akademisk frihet gäller inte bara otillbörlig extern påtryckning, utan lika mycket om interna påtryckningar. En allt för stor andel forskare upplever att deras akademiska frihet har hotats eller utmanats. Fri forskning är essentiellt för ett samhälle som vill utvecklats, oaktat om det är kontroversiella frågor eller obekväma forskningsresultat måste dessa få delas och diskuteras. Med ökad polarisering i samhället blir också vikten av fri forskning och diskussioner än viktigare, varför den akademiska friheten måste garanteras.

Den akademiska världen ska präglas av starka professioner som garanterar hög kvalitet och internationell konkurrenskraft. Svenska universitet och högskolor ska vara ledande inom forskning och utbildning och bidra till att Sverige behåller sin starka position i världen. För att uppnå detta behöver vi fortsatt satsa på att skapa goda förutsättningar för forskning, där akademiker ges frihet att utforska nya idéer och där forskningsresultat sprids och kommer samhället till nytta.

Sveriges lärosäten har under de senaste decennierna tappat i internationell konkurrenskraft. Att stärka kvaliteten är av stor betydelse för Sverige som kunskapsnation, där forskningen ska kännetecknas av excellens och kvalitet. Med stark internationellt konkurrenskraftig forskning säkras Sveriges position som framträdande forskningsnation, samtidigt som möjligheten till innovation stärks. Oaktat om det gäller grundforskning eller tillämpad forskning ska kvaliteten vara hög.

För att konkurrera internationellt med världsledande forskning krävs också goda och utvecklade forskningssamarbeten mellan lärosäten i Sverige och utomlands. Inom EU finns välutbyggda samarbeten inom såväl utbildning,

forskning och finansiering där Sverige kan vara en mer aktiv part. För att effektivt utnyttja resurser och delta i internationella samarbeten bör vi sträva efter en god samordning inom EU. Sverige måste också säkerställa att nationella forskningsprogram är utformade så att vi kan få så stor utväxling som möjligt av EU:s forskningspolitik.

Forskningsfinansiering och forskningsinfrastruktur är avgörande faktorer för att ha hög kvalitet och effektivitet i forskningen. Genom att premiera excellenta forskningsmiljöer skapas såväl drivkrafter som möjligheter att bedriva forskning i världsklass. En effektiv struktur för tilldelning av anslag är av stor vikt för att undvika att onödig byråkrati försvårar för att bedriva forskning.

Forskningsinfrastruktur behöver vara tillgänglig och öppen, för att såväl forskare vid lärosäten som andra kan ta del av och dela forskning och data. För att forskare ska ha goda möjligheter till forskning krävs det goda förutsättningar. Etikprövningssystemet ska inte sätta upp onödiga hinder som begränsar den fria forskningen. God etik och etikprövning inom forskning är av stor vikt, men för att värna den akademiska friheten ska det vara proportionerligt till forskningens natur. Regelverken för etik ska vara anpassade efter olika typer av forskning för att säkerställa en god etik i alla forskningsfält.

Starkare samhällsgemenskap

Vår öppenhet mot omvärlden ska alltid bygga på ordnade processer och på att vi har kontroll över våra egna gränser. Varje politik för frihet och rörlighet bygger på det. Vägen in i Sverige – från första dagen i landet till medborgarskapet – ska präglas av kravet och ambitionen att bli en del av vårt samhälle. Det offentliga ansvaret är att driva en politik som främjar integration, men också i insikten att integration inte är en dubbelriktad process. Den som kommer hit har en möjlighet och en skyldighet att bli del av vårt samhälle.

Moderaternas idéprogram, Frihet och ansvar, s. 40

1

Den svenska värdegemenskapen

Sverige är ett starkt samhälle med ömsesidig tillit. Att värna våra värderingar är avgörande för att den svenska gemenskapen ska stå sig stark även i framtiden. Att få fler människor, oavsett bakgrund, att känna sig delaktiga i samhället och ingå i den svenska gemenskapen är avgörande för att värna det öppna och fria Sverige. Människor i Sverige ska ha möjligheter att utvecklas efter egen förmåga och förväntas ta ansvar för sig själva, och inte drivas in i utanförskap.

Att bygga en starkare samhällsgemenskap handlar inte bara om att få människor att integreras. Det handlar också om hur vi ser på nationalstaten Sverige, och vikten av att den stärks och bevaras – vår historia, våra traditioner, vår kultur – och hur vi ser på den svenska gemenskapen. En svensk identitet är på sådant sätt även en förutsättning för integration. Den nationella identiteten med dess tillhörande symboler och traditioner är viktiga nycklar för den som befinner sig i den snåriga integrationsprocessen. Det är alltså inte den svenska identiteten i sig som är problemet.

Sverige är mer än ett geografiskt område, ett språk, en lagsamling eller ett socialförsäkringssystem. Sverige har också historiska och kulturella referensramar som formar våra traditioner, normer och värderingar. Dessa kommer bland annat till uttryck genom litteratur, matvanor, sedvänjor, konst och språket.

Det finns en specifik svensk kultur, svenska sedvänjor och svenska värderingar. Synsättet att det som finns inte ska vara normen eller ha en given särställning som behöver upprätthållas är inte bara djupt felaktigt utan också kontraproduktivt, och en säker väg till fortsatta misslyckanden. Likaså är synsättet att svensk kultur och traditioner bygger på etnicitet både kontraproduktivt och exkluderande.

Svensk identitet och svensk kultur förändras konstant, men sammantaget utgör de ett kitt för samhällelig gemenskap. Den nationella identiteten med dess tillhörande symboler och traditioner är viktiga nycklar för människor som ska integreras. Stolthet över den svenska identiteten är viktigt för integrationen. Istället för att samlas kring Sverige och en svensk identitet som grund för sammanhållning förenas många människor idag enbart av sin härkomst och av sitt utanförskap. För att integrationen ska kunna lyckas behöver det tydligt definieras i vad människor som invandrat till Sverige ska integreras. En icke-existerande eller förment svag kultur skapar otydlighet.

Vägen in i samhällsgemenskapen

Integration är inte en statistisk mätbar process utan handlar snarare om att skapa samhörighet i den svenska gemenskapen. Det har länge funnits en bärande idé att integration är en process från två håll, där hela samhället ska anpassa sig efter de människor som invandrat hit i samma utsträckning som människorna ska anpassa sig. Den ansatsen är inte bara misslyckad utan också felaktig. Integration ska syfta till att människor som invandrat till Sverige ska bli en del av det svenska samhället.

Exempel på det Sverige behöver mer av kan handla om alltifrån ett rikare statsceremoniellt liv, likt andra länder, till större fokus och kunskap om det svenska kulturarvet, svensk klassisk litteratur och svensk historia, till viktiga svenska värden som individens okränkbara frihet, jämställdhet, att inte ligga andra till last, allemansrätt, förtroende för myndigheter och konsensussträvan.

Den som kommer till Sverige ska mötas av tydliga förväntningar på att försörja sig själv och att respektera svenska lagar och regler. Det kommer i många fall kräva betydande insatser, men alternativet är ett liv i utanförskap som riskerar att gå i arv till kommande generationer. I grund och botten handlar det om likabehandling: oavsett var man kommer ifrån ska man mötas av lika förväntningar. För att lyckas med integrationen och värna det öppna och fria samhälle som under generationer har byggts upp, behöver Sverige fortsatt ha en stram migrationspolitik som är anpassad efter Sveriges integrationsförmåga.

Kultur har också en viktig roll att spela för att hålla ihop vårt samhälle. Att alla som lever i Sverige ska känna sig hemma i Sverige och behandla Sverige med den omsorg och det ansvar som man behandlar sitt hem. Det betyder inte att alla människor behöver vara eller tycka lika, men vi behöver gemensamma referensramar. Konst och kultur kan både utmana oss och samtidigt erbjuda de gemensamma referensramar som hjälper oss att möta och förstå varandra. Kulturen och kulturarvet är gemensamma lägereldar som kan bygga samman-

hållning. Sådana lägereldar är viktiga att skapa för att bygga förståelse och gemenskap, exempelvis genom en svensk kulturkanon.

Det svenska medborgarskapet

Det svenska medborgarskapet står för samhörighet med och lojalitet mot Sverige.[4] För att det svenska medborgarskapet ska ha ett högt värde ska det vara förknippat med krav på såväl egenförsörjning, språkkunskaper som efterlevande av det svenska samhällets grundläggande normer och värderingar, såsom åsiktsfrihet, yttrandefrihet, tolerans för olikheter och jämställdhet mellan könen.

Den som blir svensk medborgare ska underteckna ett kontrakt för medborgarskap. Det ska innehålla tydliga krav och skyldigheter på egenförsörjning och att lära sig svenska för att kunna nyttja rättigheter och förmåner. Det framhäver och stärker den svenska identiteten, men synliggör även förväntningarna att tillgodogöra sig den.

Medborgarskapet ska symbolisera en lyckad etablering och slutet på integrationsprocessen. Med ett svenskt medborgarskap följer både rättigheter och skyldigheter. Möjligheterna att återkalla medborgarskap ska finnas i de fall det förvärvats genom falska uppgifter eller vid allvarliga brott mot staten, i den utsträckning det är förenligt med folkrätten.

En effektiv integration

Vår utgångspunkt är att ha tilltro till varje människas förmåga. Därför har vi höga förväntningar på alla som kommer till Sverige. Att integreras handlar om mer än att ha ett jobb. Det handlar också om att kunna delta i demokratiska processer, och att vara en del av en svensk gemenskap. Alla som söker till Sverige ska mötas av en förväntan på att integreras in i samhället. Utan integration skapas skuggsamhällen och segregation.

En av utmaningarna med integrationen är att många människor som invandrat till Sverige kommer från länder med sämre utbildningssystem och stora kulturella skillnader. Därför har många människor också svårt att anpassa sig

[4] Marith Hesse och Mats Green reserverar sig till förmån för att efter denna mening lägga till följande: "Rättigheter, som exempelvis rätten att rösta i val och att delta i demokratiska processer, ska vara knutna till medborgarskapet."

och försörja sig själva. För att komma in på arbetsmarknaden och bli en del av samhällsgemenskapen krävs såväl kunskaper i det svenska språket som förståelse för det svenska samhället.

Kunskaper i svenska och om det svenska samhället är dessutom nödvändiga för att förstå de rättigheter och skyldigheter som följer av att bo i Sverige. Men egenförsörjning, språk- och samhällskunskaper är inte tillräckligt. Därtill är det avgörande att respektera den gemensamma värdegrund som den svenska demokratin vilar på. Språket är inte bara en nyckel in på arbetsmarknaden, utan även i nyckel in i den svenska demokratin. Grundläggande kunskaper i svenska ska vara ett krav för att få permanent uppehållstillstånd i Sverige. Rätten till tolk ska vara begränsad, och endast gälla under en övergångsperiod.

En del av de människor som har invandrat till Sverige kommer ifrån länder där andra värderingar än de som råder i Sverige är dominerande. Att kunna integreras kräver således både vilja hos den enskilde och att tydliga krav ställs. Genom obligatorisk samhällsintroduktion ska de som kommer till Sverige få kunskap om hur vårt samhälle fungerar och vår värdegemenskap. Nyanlända utan arbete ska delta i obligatoriska etableringsinsatser. Att inte delta i sådana obligatoriska moment ska leda till minskat ekonomiskt stöd.

Vi kan aldrig tolerera att någon använder religion eller kultur för att rättfärdiga förtryck av kvinnor, hbtqi-personer eller minoritetsgrupper. Ingen ska behöva utsättas för hedersrelaterat våld eller förtryck. Samhällsaktörer, såsom socialtjänsten och skolan, ska motverka alla former av förtryck och diskriminering.

Förskolan och skolan har viktiga roller för att lära barn svenska och demokratiska värderingar. Därför bör språkförskola vara obligatorisk för barn till nyanlända i högre grad än tidigare. För att öka förutsättningarna för en god integration behöver personalen i förskola och skola ha goda kunskaper i svenska och vara lämpliga för rollen.

För vuxna är ofta nyckeln till integration att lära sig svenska och komma i arbete. Ett begränsat välfärdssystem med ett bidragstak minskar risken att välfärdssystemet skapar inlåsningseffekter och därmed utgör ett hinder för integration. Genom kvalificering till välfärden genom arbete eller permanent och laglig bosättning höjs statusen och legitimiteten för välfärdssystemet.

Det finns många potentiella verktyg för integration, såväl initiativ från det offentliga som från civilsamhället. Offentligt stöd för att stärka integrationen ska riktas till organisationer som arbetar med aktiviteter där ungdomar och vuxna från olika kulturer kan mötas. Sådana möten kan vara gynnsamma för att bygga en förståelse över kulturella gränser, och på så sätt främja integration.

Hållbar migrationspolitik

Migrationen fungerade länge till Sverige, men våra system var illa anpassade för en situation då många kom samtidigt. Därför har migrationspolitiken behövt läggas om för att både kunna ge tillräckligt stöd för att integreras åt de människor som redan har kommit till Sverige, och samtidigt göra migrationen förutsebar och hanterbar över tid. Migrationen ska vara anpassad efter Sveriges förmåga att integrera de människor som kommer hit. Därför bör asylinvandringen till Sverige vara minimal under överskådlig tid.

Vår utgångspunkt är att människor ska kunna få skydd i sitt närområde i första hand, och att stöd ska riktas dit. Merparten av människorna som är på flykt runt om i världen befinner sig i sina hemländer eller i dess närområden. Vi behöver därför inrikta migrationspolitiken mot att genom handel och bistånd stödja andra länder och hjälpa människor i flyktingläger i krigens och katastrofernas närområden. På så sätt tar vi ansvar för att hjälpa fler människor och minska migrationsbehoven.

Dagens asylsystem tillkom efter andra världskriget. Det formades i en annan tid, och är inte utformat för att möta dagens migration. Då var utmaningen att garantera asyl för de som flydde från krig och förföljelse, medan många i dag migrerar av ekonomiska skäl. På sikt vore en övergång till ett helt kvotbaserat asylsystem mer humant.

För att ett kvotbaserat system ska vara ändamålsenligt utformat kan det finnas behov av att se över de internationella och europeiska regelverken. Regelverken ska vara ändamålsenliga för att upprätthålla den reglerade invandringen. Att förebygga och agera mot fusk och missbruk är viktigt för regelverkens legitimitet.

Skyddet för asylsökande i Sverige ska vara tillfälligt och i enlighet med miniminivån som följer av EU-rätten och de bindande internationella regler som Sverige åtagit sig att följa. När skyddsbehov inte längre föreligger ska den som fått skydd i Sverige återvända till sitt hemland.

Det är vanligt att familjerelationer uppstår över landsgränser. Men förutsättningen för att kunna invandra som familjemedlem till Sverige är att det finns garanti för ens försörjning, så att det inte leder till för stora ekonomiska kostnader för det offentliga. Möjligheten till familjeåterförening ska vara beroende av krav på försörjning.

Välfungerande mottagande

Sverige ska ha ett fungerande flyktingmottagande. Integrationen hänger på att kommuner har tillräckliga resurser för att ge nyanlända det stöd de behöver för att integreras. De som beviljas asyl ska fördelas utifrån kommunernas förmåga att integrera dem.

De som beviljas asyl ska få goda möjligheter att integreras i det svenska samhället, men också mötas av en förväntan att integreras genom tydliga krav. Ett uppehållstillstånd i Sverige medför såväl rättigheter som skyldigheter. Rättigheterna ska erhållas successivt i takt med att en person integreras och bidrar till det svenska samhället genom att arbeta.

Många människor som söker sig till Sverige väljer att dra sig undan från samhället, och leva i Sverige utan myndigheternas vetskap. Det kan handla om människor som tar sig till Sverige olagligen, eller om personer som stannar kvar efter att deras rätt att vistas i Sverige har löpt ut. Det skapar ett skuggsamhälle, där människor ofta lever i rättslöshet och utnyttjas. Staten behöver därför återta kontrollen över vilka människor som befinner sig i Sverige.

Människor som saknar giltigt tillstånd att vistas i Sverige ska utan fördröjning lämna landet. För att värna förtroendet för det svenska välfärdssystemet ska de som inte har rätt att vistas i Sverige som huvudregel inte ta del av den svenska välfärden. Personer med uppehållstillstånd som begår brott eller som försörjer sig på ett ohederligt sätt, ska kunna förlora rätten att vistas i Sverige och utvisas.

Verktygen för att säkerställa att de som inte har rätt att vistas i Sverige lämnar landet behöver utökas. Det handlar om både nationella verktyg och internationella samarbeten. Många personer kan inte utvisas för att deras hemländer vägrar ta emot dem. Vi vill se över möjligheten att verkställa utvisningar även i de fallen, särskilt när det gäller personer som ska utvisas för att de har begått allvarliga brott. Länder som inte vill ta emot sina medborgare ska inte heller motta svenskt bistånd.

Ett starkt Europasamarbete

”Den ödesgemenskap som vi delar med våra europeiska grannländer är inte bara grunden för vårt medlemskap i EU. Det bör även vara ett skäl till ett större och starkare engagemang i det europeiska samarbetets utveckling och framtid. Vårt inflytande i unionen är en konsekvens av vårt engagemang för och förmåga att samarbeta och bygga allianser med likasinnade.”

Moderaternas idéprogram Frihet och ansvar, s. 57

För ett starkt och enat Europa

Sverige är ett förhållandevis litet land. Internationellt kan vi ensamma inte konkurrera med stora länder, men tillsammans med andra länder kan vi det. I Europa är EU det mest inflytelserika samarbetet där Sverige kan vara med och påverka.

Medlemskapet i EU gör Sverige till ett rikare, säkrare och starkare land. På ett grundläggande plan är unionen avgörande för fred, stabilitet och välstånd i Europa. EU-medlemskapet har inneburit att svenskar fått möjlighet att röra sig fritt i Europa för att arbeta och studera. Varor och tjänster kan säljas över gränserna, utan tullar och regleringar. Därigenom har EU-medlemskapet gjort Sverige rikare, och fört Sverige närmare övriga Europa.

EU är Sveriges huvudsakliga arena för att verka för starkare demokratier, friare handel och ökad respekt för de mänskliga rättigheterna globalt. Men EU-samarbetet är inte bara en plattform, utan medlemsstaterna utgör tillsammans en global utrikes- och säkerhetspolitisk aktör, när de talar med en röst. Det ger Sverige möjlighet att påverka omvärlden och främja våra intressen globalt på ett sätt som vi inte har på egen hand.

Många frågor kräver gemensamma lösningar. Genom EU har Sverige en stor möjlighet att minska utsläppen på europeisk och på global nivå. Kriminalitet är ofta gränsöverskridande, och Sverige behöver samarbeta med andra länder för att kunna motverka organiserad brottslighet. Europeisk säkerhet kräver samarbete mellan likasinnade länder, och det är i samverkan med andra som vi kan freda oss från yttre och inre hot. Europeisk konkurrenskraft är beroende av en stark europeisk marknad, där nya företag kan etablera sig och växa. Ett starkt Europasamarbete med fokus på rätt saker kan möta de utmaningarna.

Vi vill att Sverige ska vara en kraft för ett enat Europa, så att vi även framöver kan lösa gränsöverskridande problem tillsammans och stärka vårt inflytande

i omvärlden. EU:s viktigaste uppgift förblir att säkra fred och välstånd på den europeiska kontinenten.

Grunden för Europasamarbetet

EU är en värdegemenskap. Rättsstatsprincipen är demokratins hörnsten och det fundament som hela EU-samarbetet vilar på. Den omfattar rättvisa och fria val, rättsväsendets oberoende, öppenhet i den offentliga förvaltningen, oberoende medier, ett levande civilsamhälle och förkastande av alla former av korruption. Att rättsstatsprincipen respekteras i hela EU är centralt för att samarbetet ska fungera och för att invånarnas rättigheter ska garanteras. Det är en icke-förhandlingsbar del av EU-samarbetet. EU ska ha de verktyg som krävs för att ha förmåga att upprätthålla den principen.

Moderaterna har en viktig roll att fylla som ett EU-positivt parti med internationell utblick, men också ett som värnar nationella kompetenser. Subsidiaritetsprincipen, det vill säga att beslut ska fattas så nära medborgarna som möjligt, är grundläggande i EU-politiken. Det betyder att EU:s fokus först och främst ska ligga på att lösa problem som medlemsländerna inte kan hantera på egen hand och i frågor där det finns ett tydligt mervärde av gemensamt agerande, till exempel handel, klimat och miljö, konkurrenskraft, migration och säkerhet.

Subsidiaritetsprincipen är även viktig i demokratiskt hänseende, eftersom ökad centralisering inte alltid är effektiv eller lämplig. Att EU-lagstiftning som huvudregel har företräde framför nationell lagstiftning bör leda till försiktighet. Det gäller särskilt på politikområden där behovet av gränsöverskridande lösningar inte är självklara. Sverige ska implementera de regler som krävs av EU-medlemskapet, men ska inte gå längre än vad som är nödvändigt genom överimplementering. Samtidigt finns stora fördelar med att fördjupa samarbetet på flera områden, till exempel genom fler gemensamma klimatåtgärder och genom att stärka den inre marknaden och riva handelshinder.

EU:s budget ska prioritera områden där det finns ett tydligt mervärde av att de hanteras på europeisk nivå. Stor omfördelning av resurser för att stötta medlemsstaterna i att sköta nationella uppgifter ska inte ligga i fokus. Budgeten ska huvudsakligen finansieras genom medlemsavgifter från medlemsstaterna, med medlemsstaternas godkännande.

Europeisk tillväxt och konkurrenskraft

Europas välstånd och inflytande i omvärlden är avhängigt konkurrenskraften. Moderaternas uppgift att driva på för att EU orkar hålla fokus på att främja

tillväxt än viktigare. Målet är att Europa ska bli världens mest tillväxtvänliga världsdel.

Den inre marknaden är EU:s största tillgång och motorn för EU:s konkurrenskraft. Fördjupning av den inre marknaden är en av de mest kostnadseffektiva åtgärderna för att stärka produktiviteten, och därför behöver hinder för en fungerande inre marknad rivas. EU bör leda utvecklingen för en frihandelsvänlig värld med öppna marknader genom att etablera ambitiösa frihandelsavtal med länder från världens alla delar. Handelsdiversifiering är av stor vikt ur säkerhetssynpunkt då det kan minska strategiska beroenden. Internationell handel är ett av EU:s mest effektiva och kraftfulla verktyg för att påverka omvärlden.

EU bör systematiskt arbeta med att fokusera på de grundläggande faktorer som bygger långsiktig konkurrenskraft och tillväxt. Ofta handlar det om att åtgärda sådant som utgör hinder för produktivitet, såsom onödiga regler, osäker energiförsörjning, långa tillståndsprocesser, bristande gränsöverskridande infrastruktur och fragmenterade kapitalmarknader. I de frågorna har medlemsstaterna en särskilt stor uppgift.

Det är handeln med andra länder som skapar välstånd. Det är det effektivaste sättet att på lång sikt lyfta de minst utvecklade länderna ur fattigdom. Genom handeln är Sverige en stor vinnare på EU-samarbetet och det är av stor vikt att vi värnar den fria handeln inom unionen. Öppenheten för handel och utbyte med andra länder ska alltid ligga till grund för den ekonomiska politik vi företräder i Sverige, Europa och omvärlden.

EU som en geopolitisk aktör

När demokratin i världen är på tillbakagång eller satt under press behöver EU använda sina ekonomiska och politiska muskler för att påverka globalt, i försvaret av en regelbaserad världsordning och en öppen global ekonomi.

EU bör eftersträva att stärka sin förmåga att i relation till omvärlden självständigt kunna fatta beslut och stå upp för sina intressen och värderingar. I arbetet med att stärka EU:s motståndskraft och geopolitiska styrka bör EU inte vända sig inåt och hemfalla åt protektionism. Tvärtom bör EU samarbeta med andra internationella partners när det är möjligt, men samtidigt inte förlita sig på att den vägen alltid är framkomlig. Öppenhet mot omvärlden har varit och är helt grundläggande för Sveriges och Europas välstånd. Den transatlantiska länken är fundamental för Europas säkerhet, strategiska kapacitet och motståndskraft.

EU:s internationella utvecklingsarbete bör ha ett tydligt fokus på ömsesidigt gynnsamma partnerskap. Biståndet bör vara i överensstämmelse med EU:s strategiska och geopolitiska intressen. I det arbetet behövs även en tydlig involvering av det privata näringslivet, som i sin tur får möjlighet att ta sig in på nya växande marknader.

De europeiska länderna behöver ta sitt ansvar för Europas säkerhet. Dels genom tillräckliga nationella försvarsbudgetar, dels genom ett fördjupat europeiskt säkerhets- och försvarssamarbete. På så sätt stärks även Natos och EU-ländernas samlade förmågor.

EU:s partnerskap med Nato bör fortsätta att utvecklas med en stark europeisk pelare i försvarsalliansen. Nato och EU har olika roller att spela för Europas säkerhet, men EU kan komplettera Nato på flera områden genom att fokusera på sina komparativa fördelar, såsom möjligheten till gemensam lagstiftning och styrkan i den inre marknaden. EU ska av omvärlden uppfattas som en värdefull global säkerhetspartner.

Migration till EU

I det europeiska samarbetet är den fria rörligheten en grundpelare för ett öppet och fritt Europa. Det skapar ett värdefullt utbyte över landsgränser som främjar näringsliv och handel. Det främjar även en ökad europeisk sammanhållning när människor fritt kan resa, studera och arbeta i olika länder.

Att få ordning på invandringen till Sverige och EU samt upprätthålla EU:s yttre gränser är nödvändigt för att värna den fria rörligheten inom unionen. Migrationen till Europa kommer sannolikt att vara hög under överskådlig tid. Det är avgörande att EU:s migrationspolitik utformas på ett sådant sätt att den kan hantera stora migrationsströmmar.

EU:s migrationspakt behöver följas med fler EU-gemensamma åtgärder, inklusive samarbeten med tredjeländer. Fungerande samarbeten med länder utanför EU är grundläggande i EU:s migrationspolitik, inte minst för att bekämpa människosmugglingen. Sverige bör verka för att EU ska använda sitt politiska inflytande och dragningskraft i utvecklings- och handelspolitiken för att hävda sina intressen gällande migration.

Sverige är en kunskaps- och forskarnation som behöver högkvalificerad kompetens från såväl EU som tredje land. Därför ska Sverige vara ett attraktivt land för högkvalificerad arbetskraft och talanger från andra europeiska länder och från övriga världen.

Minskade utsläpp genom samarbete

Grunden för svensk klimatpolitik är europeisk. Det är inom Europeiska Unionen Sveriges bindande klimatmål och regelverk för den gröna omställningen fastställs. Det är inom EU vi enas om styrmedel som fördelar klimatansvar mellan medlemsstater. Det är inom EU som Sverige gör sina klimatåtaganden i förhållande till Parisavtalet.

Fokus för vår nationella klimatpolitik måste vara att komplettera EU:s klimatpolitik när den inte når hela vägen, samt att påverka unionens politik i den riktning som skapar förutsättningar för en hållbar tillväxt. Vi måste fortsatt driva på för att alla medlemsstater i EU är klimatneutrala senast år 2050. Sverige ska göra sin del för att nå EU:s klimatmål, men de andra medlemsstaterna ska också göra detsamma.

Framtidens europasamarbete

EU ska vara välkomnande för länder i Europa som vill ansluta sig. Stödet för Ukrainas EU-medlemskap är särskilt viktigt för vår gemensamma säkerhet. Processen för att bli EU-medlem ska vara meritbaserad med ett genomgående fokus på krav vad gäller demokrati och rättsstatlighet. En större utvidgning förutsätter samtidigt att också EU är redo att ta emot nya medlemmar. Det handlar bland annat om att säkerställa att politikens innehåll svarar mot EU:s långsiktiga strategiska prioriteringar, inte minst vad gäller budgetintensiva politikområden som jordbruks- och regionalpolitiken.

Det är viktigt att EU fortsatt är kapabelt att fatta beslut och nå enighet i centrala frågor. Beslutsfattande inom EU bör ske med kvalificerad majoritet inom delar av den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken, exempelvis vad gäller sanktioner, mänskliga rättigheter och civila insatser. Därtill måste EU ha tillräckliga verktyg för att värna och upprätthålla rättsstatens principer i hela EU.

Genom att agera tillsammans med EU:s övriga medlemsländer har vi möjlighet att påverka omvärlden och främja svenska intressen globalt på ett sätt som vi inte kan göra enskilt. EU är Sveriges viktigaste utrikes- och säkerhetspolitiska plattform. Vi måste arbeta målmedvetet för att maximera genomslaget för svenska intressen i EU. En viktig grund för Sveriges möjligheter att påverka EU:s utveckling och ställningstaganden är vår förmåga att forma koalitioner med likasinnade länder.

Sveriges röst i världen

"Sverige ska fortsätta att tillsammans med likasinnade nationer bygga de politiska, ekonomiska och militära samarbeten som värnar de värden som vi delar med andra. EU-samarbetet är kärnan i Sveriges ekonomiska och politiska internationella engagemang och Moderaterna förespråkar ett starkt och fördjupat samarbete mellan suveräna europeiska nationer. Genom FN-systemet är vi del av den folkrätt som värnar vår suveränitet och självbestämmande som stat, men också av det regelbaserade systemet för handel och de samarbeten som söker globala lösningar på globala problem som till exempel en pandemi."

Moderaternas idéprogram, Frihet och ansvar s. 56

Värna svenska intressen

I ett svårt omvärldsläge ställs varje land inför utrikes- och säkerhetspolitiska vägval. Sverige måste prioritera och använda vårt utrikespolitiska kapital där vi kan göra störst skillnad och där våra intressen är som starkast. Vi har ett delansvar att göra gott i världen, men hela ansvaret att värna svensk säkerhet och svenska intressen.

Några av våra mest vitala och strategiska intressen är att värna Sveriges självständighet och demokratiska styrelseskick, att försvara Sverige och våra allierade mot väpnat angrepp och att upprätthålla fri och öppen handel för att trygga vår försörjning.

Våra intressen och våra värderingar hänger ihop. När värden såsom mänskliga fri- och rättigheter, demokrati, rättssäkerhet, jämställdhet, fred och frihandel värnas är det inte bara gynnsamt för världen i stort, utan också för Sveriges säkerhet och välstånd.

Samtidigt måste genomförandet av utrikespolitiken vara pragmatiskt, realistiskt och anpassat till omständigheterna. För att ta itu med globala utmaningar som klimatförändringar, regleringen av artificiell intelligens och rustningskontroll krävs det att Sverige och likasinnade länder kan samarbeta också med länder som inte nödvändigtvis delar våra värderingar. I en multipolär värld måste vi bejaka dialog och samarbete när det är möjligt och ligger i våra intressen.

Sverige ska vara en aktiv röst i världen för svenska intressen och värderingar. Vi i Sverige har ett ansvar att stå upp för frihet, demokrati, ekonomiskt välstånd, mänskliga rättigheter, jämställdhet, rättsstatliga principer och fred. Sveriges utrikespolitik ska utgå från de värdena.

Utrikespolitiken spelar en självklar roll för att främja vår säkerhet. Försvaret av internationell rätt är en förutsättning för säkerhet och stabilitet och fortsätta höra till svensk utrikespolitiks kärnuppgifter, men som Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina visade behöver Sverige också främja säkerhet genom avskräckning och kollektivt försvar. Vårt förtroendekapital är en av våra absolut mest värdefulla tillgångar inom utrikespolitiken när världen blir allt mindre förutsägbar och mer osäker. Sverige ska fortsätta vara ett land att lita på.

Det allra mest grundläggande intresset för Sverige är landets och befolkningens säkerhet. För detta är handlingsfrihet och självständighet grundbultar, likaså den svenska demokratin. Vi ska säkra vårt sätt att leva och att vara, samtidigt som vi står upp för våra värderingar runtom i världen.

Säkrare Sverige i en orolig omvärld

Under det senaste decenniet har världen blivit osäkrare. Terrorism, ryska agressioner, ökade spänningar i Asien och konflikter i Mellanöstern som eskalerat är några exempel på hur säkerhetsläget försämrats. Sverige behöver ha förutsättningar för att möta den utvecklingen.

Ryssland tvekar inte att använda dödligt våld och hot om kärnvapen för att nå sina mål om ökad territoriell kontroll över andra suveräna stater. Under lång tid har Ryssland agerat med militära enheter i Sveriges närområde. Ryssland utgör det mest akuta hotet mot svensk säkerhet under överskådlig tid.

Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina har blivit definierande för svensk utrikes- och säkerhetspolitik, och kommer att fortsätta vara det för en mycket lång tid framöver. Ukrainas säkerhet är av stor betydelse för Europas frihet. Vi vill verka för ett fortsatt omfattande stöd till Ukraina, både militärt och humanitärt, så länge det behövs för att Ukraina ska segra. Sverige ska vara drivande i att stödja Ukrainas återuppbyggnad och återhämtning från kriget, så länge stödet behövs.

Sverige ska som Nato-medlem ta ansvar för att uppfylla sina förpliktelser för ett kollektivt europeiskt försvar. Samarbetet med USA och med likasinnade europeiska länder har stor betydelse.

Spänningarna i den indopacifiska regionen har ökat under lång tid och en konflikt där kan få omfattande konsekvenser för hela världen. Det är därför viktigt att demokratierna i Europa och Stilla havet samarbetar tillsammans med USA och Kanada för att minska spänningarna och återupprätta en internationell rättsordning.

En frihetlig utrikespolitik

Sverige ska föra en frihetlig utrikespolitik som tar utgångspunkt i svenska intressen och värderingar. Den centrala uppgiften är att värna om Sveriges säkerhet, frihet, demokrati och självständighet. Varje land har rätt att försvara sig självt.

Globalisering, mobilitet och teknologiska framsteg har gjort världen mindre och mer sammanlänkad än någonsin tidigare. Vad som händer i Stilla havet, Sydkinesiska havet eller Mellanöstern kommer därför med stor sannolikhet också få direkta konsekvenser för Sverige.

Våra möjligheter att utöva inflytande i utrikespolitiken stärks när vi samarbetar med andra, framför allt med de länder som ligger oss närmast i Norden och Baltikum, men också med andra likasinnade länder runtom i världen. Det nordisk-baltiska samarbetet ska fortsätta att fördjupas. Det är en grupp länder som är likasinnade i många frågor och som delar djupa historiska, kulturella, folkliga och ekonomiska band. Tillsammans ska vi ta ett betydande ansvar för säkerhet och stabilitet i vårt närområde, men också bidra till säkerheten regionalt och globalt.

En regelbaserad världsordning

FN-stadgan är ett fundament för den regelbaserade världsordningen och det är ett svenskt intresse att den värnas och respekteras. FN spelar alltjämt en viktig roll i arbetet med globala frågor. I och med att världen ständigt förändras måste FN vara en organisation som har förmågan att både anpassa sig och att vara den mellanstatliga organisation som leder förändringen.

Utöver Sveriges FN-engagemang är det viktigt att Sverige fortsätter bejaka sina bilaterala relationer. Sverige ska vara proaktiv och uppmärksamma de förändringar som hela tiden sker i olika världsdelar med särskilt fokus där tillväxtmarknaderna finns. Det bidrar till att stärka svensk säkerhet och välstånd. Ytterligare en anledning till det är att Sverige måste motverka försök från auktoritära stater att vinna ökat inflytande i dessa områden, vilket annars leder till undergrävande av etablerade internationella regler och normer.

Klimatförändringarna är en global fråga. Sverige gör mycket för klimatet, men vi kan göra mer genom att engagera oss där utmaningarna och utsläppen är störst. Sverige ska därför vara aktiv vad gäller att lyfta klimatpolitiken i internationella sammanhang.

Ensidiga beroenden kan innebära sårbarheter, särskilt när det handlar om beroenden av länder som ligger långt ifrån oss värderingsmässigt. Sådana sårbarheter kan gå ut över vår säkerhet och utnyttjas av tredjeland till att utöva påtryckningar och hot samt kan undergräva vår motståndskraft och därmed vårt handlingsutrymme.

Frihandel och bistånd

Utgångspunkten för biståndet är att det är varje lands ansvar att av egen kraft lyfta sig ur fattigdom. Bistånd kan göra nytta men det som gör ett land rikt är handel, investeringar och utbyte människor emellan på fria marknader. Ett regelbaserat handelssystem är det mest effektiva sättet att minska fattigdom och öka välståndet. För att ytterligare bidra till det ska Sverige kontinuerligt arbeta för att riva gränshinder och för att sluta fler frihandelsavtal.

Ett fritt utbyte av varor och tjänster över gränserna minskar fattigdom och driver utveckling. Ökad frihandel är det bästa sättet att lyfta människor ur fattigdom och att samtidigt göra Sverige rikare. Det internationella handelssystemet vilar på principen om en regelbaserad ordning, där alla länder, stora som små, är bundna av gemensamma spelregler. Sverige är ett exportberoende land med en öppen ekonomi, och har mycket att vinna på det regelverket. Det är därför av största vikt att vi värnar om en regelbaserad världsordning, och är drivande för ökad handel. En öppen, fri och regelstyrd handel är en förutsättning för välstånd, innovation och fredlig samverkan mellan länder.

Synergin mellan handel och bistånd är viktig för att nå hållbara resultat. Därför ska en större del av utvecklingsbiståndet orienteras mot mottagarländernas näringsliv för att bidra till jobbskapande inom områden som grön ekonomisk tillväxt, hälsa och utbildning. Biståndet ska även användas för att motverka korruption.

Utgångspunkten för biståndet är att det är varje lands ansvar att av egen kraft lyfta sig ur fattigdom. Svenskt bistånd ska därför inte bidra till att låsa fast länder i ett beroende som slår undan benen för den strävan. Biståndet är en del av utrikespolitiken och ska utgå från svenska intressen.

Den humanitära delen av biståndet som svarar upp mot alla människors lika värde och värdighet, så som den är stadgad i FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna och i EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna, utgör principer som inte får svikas. Därför ska det humanitära biståndet vara omfattande.

Det bilaterala utvecklingsbiståndet ska tydligt villkoras med krav på demokratiska och rättsstatliga reformer. Det är varje lands och varje regerings uppgift att själva sörja för sin befolkning och sträva efter att förbättra levnadsvillkoren för densamma. Stater som går i fel riktning och som inte lever upp till mänskliga rättigheter och internationella åtaganden ska inte få del av svenska skattepengar. Länder som inte medverkar till att ta emot sina egna medborgare när de har utvisats från Sverige, ska inte motta svenskt utvecklingsbistånd.

Att stödja Ukraina är vårt sätt att stå upp för varje lands rätt till självbestämmande, och ta ansvar för europeisk säkerhet. Sverige ska därför fortsätta stötta Ukraina så länge det behövs. Det är moraliskt rätt men också en investering i Sveriges egen säkerhet. Sverige ska vara pådrivande för att EU tar ett stort ansvar för Ukrainas uppbyggnad och att den processen tydligt kopplas till att landet kan upptas som medlem i EU.

Utvecklingsbiståndet ska i hög grad användas för att motverka det skadliga geopolitiska inflytande som auktoritära stater som Kina och Ryssland har. När civila och militära påtryckningsmedel används för att hindra länders önskan om att tillhöra den fria världen behöver Sverige och Europa kunna erbjuda en annan väg. Det är därför avgörande att biståndet i allt högre grad koordineras på nordisk- och EU-nivå för att det ska få önskvärt genomslag.

Säkrare Sverige

”Vi bygger vår säkerhet tillsammans med andra – genom nordiska, europeiska och transatlantiska samarbeten. Sverige ska vara fullvärdig medlem i såväl EU som Nato. Men grunden i vår försvarsförmåga måste vara svensk, inte minst för att vi ska kunna bidra till säkerheten i vårt närområde. Sverige måste kunna hålla gränsen”

Moderaternas idéprogram, Frihet och ansvar, s. 33

Det militära försvaret

Försvarets viktigaste uppgift är skydda människor i Sverige, och försvara friheten och demokratin. Moderaterna ska vara en garant för att Sverige upprätthåller en god beredskap och förmåga inom både det militära och det civila försvaret. Vi i Sverige måste ha en beredskap för allt från mindre omfattande kriser till att möta ett fullskaligt angrepp från främmande makt. De scenarion som kan få de allvarligaste konsekvenserna ska därför vara styrande för försvarets storlek och förmåga.

Vi vill undanröja de byråkratiska hindren för en utveckling av totalförsvaret. Vi bygger samtidigt ett trovärdigt totalförsvar, rustat för att ge Sverige de bästa förutsättningarna för att kunna värna vår frihet och tillsammans med våra allierade stå upp mot globala hot.

Alla delar i Försvarsmakten ska fylla en funktion i krigsorganisationen och vara optimerade. Innovationer ska tas tillvara inom försvaret. Försvarsmakten ska därmed lättare kunna använda sig av ny teknik i försvaret av Sverige.

Försvarets personal ska ha goda arbetsvillkor och tillgång till modern utrustning och materiel. Det ska alltid vara attraktivt att hänge sig åt att försvara Sverige. Sverige ska ha en väl fungerande personalförsörjning med god möjlighet till snabb mobilisering. Därför behövs en god planeringsförmåga, såväl på nationell, kommunal och regional nivå. En viktig del av totalförsvarets personalförsörjning är civilplikten, som utgör ett naturligt komplement till värnplikten.

Sverige har en lång tradition av en hög försvarsvilja. Det utgör en viktig grund för försvaret att bygga vidare på. Försvarsviljan är beroende av enskilda människors mod och hängivenhet. Människor bör ges möjlighet att bidra till ett starkare och mer motståndskraftigt totalförsvar.

Hybridhot

Som en del av den säkerhetspolitiska hotbilden konfronteras vi av så kallade hybridhot. Det handlar om aktiviteter för att påverka eller sabotera viktiga samhällsfunktioner i syfte att destabilisera ett land. Det innefattar exempelvis om desinformation, informationspåverkan, ekonomiska åtgärder, cyberangrepp, illegal underrättelseinhämtning och fysiskt sabotage.

Sverige behöver ha en stark förmåga för att möta hybridhoten. Det kräver i sin tur en sammanhållen och utvecklad koordineringsförmåga på alla nivåer i samhället. Det är centralt att tidigt kunna se och bemöta hoten i tid. Sverige måste ha förmåga att kunna skydda kritisk infrastruktur. Det gäller även undervattensinfrastruktur, exempelvis datakablar. Därför ska Sverige ska ha en robust sjövervakningsförmåga. Möjligheter till övervakning och underrättelseinhämtning kan vara avgörande för att värna Sveriges säkerhet mot främmande makt. Det ska finnas en tydlig nationell ansvarsfördelning mellan myndigheter och samarbete med privata företag som ett fördjupat internationellt samarbete mellan länder för att skydda infrastruktur som har påverkan över gränserna.

Stark försvarsindustri

Sverige ska ha en försvarsindustri i världsklass med kapacitet att både producera högteknologiska system som mer mängdproducerad och kostnadseffektiv materiel. Staten ska även vara förberedd att göra strategiska satsningar för att stödja försvarsindustrin i utvecklingen av sin verksamhet, så att försvarsföretag kan nå ut globalt. Sverige bör eftersträva att fler försörjningskedjor kommer på plats i Europa och att den europeiska försvarsindustrins kapacitet är hög.

Den tekniska utvecklingen i världen påverkar utrikes- och säkerhetspolitiken både positivt och negativt. Ny teknik som artificiell intelligens, miniatyriserade satelliter och kvantteknik får en större roll. Sverige ska fortsatt vara världsledande inom flera teknikområden och bedriva en aktiv teknikdiplomati som befäster den ställningen.

Rymden får en allt större roll, samtidigt som Sveriges geostrategiska läge och förmåga på rymdområdet ger oss unika möjligheter. Rymdbasen Esrange är en strategisk resurs som stärker Natos och EU:s tillträde till rymden. Det är också den enda rymdbasen inom kontinentala EU och bidrar därmed till vår egen och våra partners forskning, utveckling och säkerhet. Sverige ska därför utveckla sin rymdindustri, bygga strategiska samarbeten med partnerländer och verka för globalt accepterade normer och regler för ansvarsfullt uppträdande i rymden.

Informations- och cybersäkerhet

Cyberhoten mot Sverige och svenska intressen är omfattande. Förmågan att hantera de allvarligaste riskerna i cyberdomänen är en grundläggande statlig uppgift och en avgörande förutsättning för Sveriges motståndskraft.

Informations- och cybersäkerhet är en central del av totalförsvaret. Sverige ska vara ett ledande land inom cybersäkerhet, för att kunna möta olika typer av hot. Förstärkt cybersäkerhet och skydd av samhällsviktig verksamhet ska prioriteras. Samarbetet mellan stat och näringsliv behöver fördjupas. Cybersäkerhetsnivån i offentlig sektor ska vara hög för att freda det offentliga kärnfunktioner från angrepp.

Sverige ska vara en pålitlig internationell partner och en pionjär inom teknisk innovation och utveckling. Vi ska dra nytta av den senaste tillgängliga tekniken med bland annat AI. Arbetet ska utföras i samarbete mellan offentlig sektor, näringsliv, akademi och civilsamhälle. Krafttag ska tas mot statsstödda aktörer för att motverka cyberspionage och andra allvarliga cyberhot genom att driva de frågorna internationellt.

Samhällets gemensamma förmåga att upptäcka och stå emot otillbörlig informationspåverkan som riktas mot Sverige från främmande makter ska vara starkt. Det psykologiska försvaret ska vara motståndskraftigt och uthålligt. Kunskapsnivån hos allmänheten behöver vara hög för att på bred front minska mottagligheten för exempelvis påverkanskampanjer.

Uppbyggandet av ett starkt civilt försvar

Sveriges förmåga att stå emot krig eller kris vilar på att det finns robusthet och redundans inbyggd i vår samhällskritiska verksamhet, liksom på förmågan hos befolkningen att fullgöra sin totalförsvarsplikt. Vi har alla ett ansvar för varandra. Beredskapen bygger på att varje människa som kan bidra också ges förutsättningar för att bidra till Sveriges försvarsförmåga.

Det civila försvaret omfattar hela samhället och utgörs av den samlade motståndskraften vid krig. Det civila försvaret är en förutsättning för att det militära försvaret ska kunna fullgöra sin huvuduppgift, att försvara Sverige och allierade mot ett väpnat angrepp. Investeringar för att utveckla och stärka det civila försvaret ska stå i proportion till försvarsutgifterna, och kräver en stabil långsiktig finansiering.

En robust försörjningsberedskap är en förutsättning för att samhället ska kunna fungera i händelse av kris, höjd beredskap och ytterst krig. För detta

krävs nationell samordning, privat-offentlig samverkan, förutsättningar för produktionsomställning, upprättandet av en ändamålsenlig beredskapslagring samt säkerställandet av hållbara försörjningskedjor. Sverige behöver säkra försörjning av livsmedel i händelse av krig eller kris som påverkar globala handelskedjor.

För att bygga upp det civila försvaret krävs att hela samhället mobiliseras. Stärkt privat-offentlig samverkan är en förutsättning för säkra finansieringen för att stärka Sveriges civila försvar. Mot bakgrund av det allvarliga säkerhetspolitiska läget måste förberedelserna, beredskapen och förmågan inom det civila försvaret öka skyndsamt, parallellt med att det långsiktiga uppbyggnadsarbetet fortgår.

Säkrare Sverige i Nato

Sveriges försvar bygger på en trovärdig avskräckningsförmåga som utgår från vårt medlemskap i Nato. Genom avskräckning upprätthåller vi stabilitet och fred. Sverige ska ta ett stort ansvar inom Nato och vara en röst för ett kraftfullt kollektivt försvar. För att vara en sådan kraft måste Sverige ligga i framkant när det kommer till satsningar på totalförsvar, underrättelse och innovation. Sverige bör på olika sätt bidra till att stärka förmågorna i Nato.

Det ska råda en rimlig bördefördelning mellan Europa och USA i försvarsfrågorna, där USA under en längre tid allokerat stora resurser till försvaret av Europa. Europa behöver axla en större roll och Sverige bör vara en ledande röst för ett utökat europeiskt ansvar. Som medlem i Nato ska Sverige leva upp till sina åtaganden enligt Nato:s fördrag, och verka för att Nato-länderna har den tillgång till svenskt territorium som krävs för säkerheten i regionen.

Sveriges geografiska läge är viktigt för att bygga ett trovärdigt försvar runt Östersjön. Sverige ska, tillsammans med våra Nato-allierade, kunna bistå Baltikum och Finland med trupper och materiel vid händelse av angrepp. Sveriges närhet till Arktis har också stor betydelse. I takt med att klimatförändringarna ökar kommer havspassager norr om Sverige bli strategiskt viktigare när isarna smälter. Det öppnar både för nya möjligheter och potentiella hot. Sverige ska samarbeta med de andra nordiska länderna och med våra allierade i Nato för att garantera säkerheten i Arktis-regionen.

Tryggare Sverige

”Samhällets grundläggande trygghet – manifesterad i ett robust totalförsvar, ett starkt rättsväsende och en fungerande fysisk, ekonomisk och social infrastruktur – är ett oavvisligt statligt ansvar.”

Moderaternas Idéprogram, Frihet och ansvar, s. 33

Ett tryggt land för alla

Sverige ska vara ett tryggt land för alla människor. Kriminalitet begränsar enskilda människors frihet. Den som utsätts för brott utsätts även för en kränkning som kan orsaka allvarliga men. Om brottsligheten tillåts breda ut sig, sprider den skräck och oro. Det i sin tur förmår människor att ändra sina beteenden. Vare sig det handlar om att inte vistas ute sent på kvällen, eller att inte lämna sin cykel vid ett cykelställ. Brottslighet begränsar människors frihet, även om de inte själva drabbas.

Det är rättsväsendets uppgift att upprätthålla lag och ordning. Det svenska rättsväsendet ska präglas av rättssäkerhet, med en effektiv, välbemannad och rätt utrustad polis, ett åklagarväsende som snabbt och effektivt kan väcka åtal mot misstänkta brottslingar, en advokatkår som tillvaratar enskildas rätt, ett starkt skydd för personlig integritet och ett oberoende domstolsväsende som svarar upp mot högt ställda förväntningar på rättssäkerhet och effektivitet.

Utvecklingen av den utbredda grova organiserade brottsligheten i Sverige, med sprängningar och skjutningar, har medfört en ökad otrygghet. Oskyldiga drabbas gång på gång av urskillningslöst våld. På vissa ställen har kriminella nätverk infiltrerat myndigheter och näringsliv. Om den organiserade brottsligheten tillåts fortsätta växa, riskerar den att skada förtroendet för det offentliga och undergräva samhällsviktiga institutioner. Att besegra den grova organiserade brottsligheten är därför en av vår tids viktigaste uppgifter.

Stärk brottsofferperspektivet

Brottsoffrens perspektiv ska tillvaratas. När straff inte motsvarar brottens allvar riskerar det att undergräva förtroendet för rättsstaten. Grova brott mot enskilda ska leda till stränga straff och kännbara skadestånd. Rättssystemet, skolan och socialtjänsten ska inskärpa enskildas ansvar för sina handlingar redan från unga år.

I Sverige har ett stort fokus legat på rehabilitering, men straff fyller flera funktioner. Rehabilitering är en viktig del, för att få kriminella att byta bana och att

återintegreras i samhället. Likväl fungerar straff förebyggande. Den som inte är rehabiliterad riskerar att återfalla i brottslighet. Ett långt fängelsestraff fungerar också förebyggande, genom att hålla farliga individer inlåsta så att de inte kan begå fler brott. Straff har även en avskräckande funktion, och förhindrar att många brott begås. Men straffens viktigaste funktion kommer alltid handla om att vara rättvisa reaktioner på beteenden som samhället inte kan acceptera.

Straff ska stå i proportion till brottet. För brottsoffer, särskilt de som utsatts för vålds- och sexualbrott, är det viktigt att straffet markerar brottets allvar. Det ger både upprättelse och en försäkran om att samhället står på den utsattes sida. En effektiv brottsbekämpning och kännbara straff är avgörande för att återupprätta tryggheten i Sverige. Fokus behöver skifta från gärningsmannen till brottsoffers upprättelse och samhällets behov av skydd.

Effektiv brottsbekämpning

Den organiserade brottsligheten har ett alltför starkt fäste i Sverige. Barn används för att begå brott och hamnar allt oftare i skottlinjen. Det grova, hänsynslösa våldet drabbar många. Runt om i Sverige upplever människor en stor otrygghet, för sig själva, för sina familjer, sina vänner och sina grannar. Föräldrar vill inte släppa ut sina barn på gården för att leka och andra avstår en promenad eller joggingtur under kvällstid. Att bekämpa den organiserade brottsligheten är en av vår tids viktigaste uppgifter.

Den organiserade brottsligheten som har fått fäste i Sverige kommer att ta lång tid att bryta upp. För att trycka tillbaka den organiserade brottsligheten krävs ett starkt brottsförebyggande arbete, hårda straff för brott i gängmiljö och omfattande befogenheter och resurser för rättsväsendet. Gängkriminaliteten ska undergrävas genom att med träffsäkra metoder minska brottsvinsterna, lagföra de kriminella och stoppa nyrekryteringen.

Sverige ska ha en effektiv lagstiftning som försvårar deltagande i kriminella nätverk. Vinsterna från brottslighet, såsom stölder, utpressningar, bedrägerier eller narkotikaförsäljning ska kunna beslagtas och förverkas så att brottslighet inte lönar sig. En annan viktig del i det arbetet är motverka välfärdsbrottslighet. Tillgången till vapen behöver begränsas genom hårda straff för vapenbrott, varför gränsskyddet mot vapensmuggling behöver vara effektivt. På så sätt försvåras den organiserade brottsligheten.

Polisen ska ha skarpa verktyg för att motverka brottslighet, till exempel genom säkerhetszoner och vistelseförbud, så att kriminella ska kunna beläggas med restriktioner för att förhindra att de begår nya brott. På så sätt kan torg,

affärer och restauranger som nyttjas för exempelvis drogförsäljning fredas från kriminell verksamhet. Polisen ska även ha befogenheter att avlyssna och övervaka brottslig verksamhet, men sådana ingrepp ska alltid följa av lag och vara proportionerliga till syftet för att freda den personliga integriteten.

En effektiv brottsbekämpning kräver samverkan mellan myndigheter, både lokalt och nationellt. Att upptäcka och motarbeta brott kräver att polisen kan få tillgång till relevant information, till exempel uppgifter om var kriminella uppehåller sig och om barn som riskerar rekryteras till kriminella nätverk. På samma sätt behöver polisen ha möjlighet att dela information om brottsmisstankar, särskilt om unga, till andra myndigheter i syfte att stärka det brottsförebyggande arbetet.

Straff som speglar brottets allvar

För att brottsoffer ska ges upprättelse måste också straffet spegla brottets allvar. Personer som bedöms utgöra en fara för samhället och som har en hög risk för att återfalla i brottslighet, ska kunna dömas till livstids fängelse.

Behandling och återfallsförebyggande åtgärder är viktiga för att den som avtjänar fängelsestraff ska inte återfalla i brott efter att straffet avtjänats. Det ska finnas krav om att brottsdömda genomför behandling eller andra återfallsförebyggande åtgärder under tiden man avtjänar sitt straff, särskilt vad gäller sexualbrott. Det kan ske genom att exempelvis ställa krav på återfallsförebyggande behandling som en del av den villkorliga frigivningen.

Sexualbrott utgör ingående kränkningar av brottsoffers integritet. Straffen för sexualbrott ska stå i proportion till brottens allvar och som huvudregel ska fängelsestraff dömas ut vid allvarliga sexuella kränkningar. Den som döms för sexualbrott mot barn ska vid sidan av fängelsestraff även genomgå obligatoriska vårdinsatser. Sexualbrott mot barn ska som regel inte ha någon preskriptionstid, för att möjliggöra att sådana brott kan utredas även om de upptäcks långt i efterhand.

Våld i nära relationer ska bekämpas med samma kraft som den organiserade brottsligheten. Den som slår, hotar eller förföljer sin partner eller tidigare partner ska kunna beläggas med hårda restriktioner. Gärningsmän ska häktas och förbjudas från att vistas i områden där den utsatte befinner sig, så att den utsatta i större utsträckning känner sig trygg att röra sig fritt runt exempelvis sin bostad eller arbetsplats. Skyddade boenden ska finnas som ett stöd för utsatta, men med effektiva restriktioner för gärningsmannen ska fler offer kunna bo kvar i sin bostad.

Den typen av brottslighet som riktas mot att utnyttja människors välvilja och tillit ska bekämpas med kraft. Särskilda äldrefridsbrott ska finnas med skärpta straff för brott som är särskilt riktade mot äldre. Brott med hedersmotiv eller hatbrott ska också medföra hårdare straff än i normalfallet.

Droghandeln är en vanlig väg in i kriminalitet för unga som rekryteras för att förvara och sälja narkotika, och på så sätt skydda äldre gängmedlemmar från att straffas. Det är ett hänsynslöst utnyttjande. Innehav och försäljning av narkotika ska vara kriminaliserat. Vårdinsatser ska utdömas för att motverka narkotikamissbruk utan att stigmatisera människor som missbrukar, samtidigt som försäljning, produktion och import av illegala substanser ska ge kännbara fängelsestraff.

Brottslighet mot företag behöver motverkas. Företagare får sin egendom stulen eller vandaliserad och anställda blir utsatta för hot och våld. När företag drar sig tillbaka från områden förlorar hela samhället i längden, och riskerar att befästa segregation. Brott mot företag är till stor skada för näringslivet, och försämrar företagsklimatet. Många människor drabbas indirekt av det. Att bekämpa brott mot företag är en viktig del i att trycka tillbaka kriminaliteten.

Förebyggande arbete

Det räcker inte att bekämpa brottslighet, utan även brottslighetens orsaker måste bekämpas med kraft. Att förebygga brottsligheten handlar om att motverka de riskfaktorer som ökar sannolikheten att brott begås. Det kan handla om att ge stöd till barn och unga, ta hänsyn till trygghet i stadsplaneringen och att erbjuda missbrukare den vård de behöver.

Det förebyggande arbetet ska vara evidensbaserat, effektivt och bedrivas långsiktigt. Allt för länge har det brottsförebyggande arbetet utgått från goda intentioner och drivits i projektform. Arbetet behöver bygga på evidens och beprövad erfarenhet. Det behövs forskning och uppföljning av de insatser som genomförs.

Det förebyggande arbetet måste ske systematiskt, tidigt och omfatta flera olika aktörer såsom skola, socialtjänst, polis samt hälso- och sjukvård. Även civilsamhället har en viktig roll. Exempelvis ger idrottsföreningar och andra organisationer barn och unga en meningsfull fritid.

Barn och unga som hamnar snett riskerar att fastna i en ond spiral av dåliga skolresultat, utanförskap och kriminalitet. Allt oftare används unga av kriminella nätverk för att begå brott, till och med för grova våldsbrott. Den utvecklingen

måste stävjas. Ett effektivt förebyggande arbete kan bryta negativa spiraler och hjälpa barn och unga som är på väg att hamna snett, att istället hamna på rätt bana. Skolan har också en viktig roll. En lyckad skolgång motverkar kriminalitet och andra sociala problem.

Socialtjänsten ska arbeta förebyggande med tidiga insatser. Ett högt förtroende är en förutsättning för att socialtjänsten ska kunna arbeta effektivt. Socialtjänsten behöver därför komma närmare invånarna. Hembesöksprogram och skolsociala team är viktiga i det arbetet.

Föräldrarnas roll ska inte underskattas, och det måste stärkas. Föräldrar ska kunna få hjälp och stöd i sitt föräldraskap genom exempelvis föräldrastöds- och hembesöksprogram. När föräldrar brister i sitt ansvar och inte samarbetar med exempelvis socialtjänsten kring sitt barn ska det kunna leda till konsekvenser.

Droghandeln är en stor intäktskälla för de kriminella nätverken, och leder många människor in i missbruk. Arbetet mot narkotikan kan inte stanna vid rent brottsbekämpande åtgärder. Bättre vård och samarbete mellan beroendevård och psykiatri är nödvändigt för att minska missbruk. Det står inte heller i motsats till stränga straff för dem som gynnas av droghandeln.

Rättsväsendets resurser och verktyg

Rättsväsendet och de brottsbekämpande myndigheterna har en viktig roll för att upprätthålla lag och ordning samt skapa trygghet i samhället. De brottsbekämpande myndigheterna behöver ha goda verktyg i sitt arbete att utreda, förhindra och förebygga brott. Tekniken utvecklas ständigt och ska kunna användas för effektivare brottsbekämpning. Samtidigt ska användande av ny teknik följa krav på rättssäkerhet och skydd för personlig integritet.

Polisen har många viktiga uppgifter: det trygghetsskapande arbete för att upprätthålla lag och ordning, att utreda och förhindra brott, samt det förebyggande arbetet. Därför behövs en polistäthet som minst motsvarar genomsnittet i EU. Polisutbildningen ska vara välutbyggd och det ska finnas starka drivkrafter att utbilda sig till polis och att stanna i yrket. Kraven på lämplighet och kompetens bland svenska poliser ska fortsatt vara höga. Arbetsvillkoren inom polisen ska vara goda för att säkerställa att fler väljer att stanna inom yrket.

Polisen måste arbeta effektivt med rätt verktyg och vara lokalt närvarande. Med en lokalt synlig polis kan värdefulla kontakter knytas, vilka kan stärka känslan av trygghet i ett område, men också öka polisens lokalkännedom. En god lokalkännedom bidrar i det förebyggande arbetet och ger bättre förutsätt-

ningar för att utreda och förhindra brott. Kommunerna ska få större inflyttande på det lokala trygghetsarbetet, till exempel genom införandet av kommunala säkerhetsvakter. Polisen och kommuner ska i hög grad kunna använda sig av kamerabevakning vid offentliga platser i syfte att upptäcka och förebygga brottslighet.

Vår demokrati

"I ett fritt och öppet samhälle styrs politiken av folkets vilja, samtidigt som det råder maktbalans mellan statens institutioner och mellan staten och samhället i övrigt. Sverige ska vara en demokratisk rättsstat."

Moderaternas idéprogram, Frihet och ansvar, s. 31

Ett fritt och demokratiskt Sverige

Svensk demokrati är bland de starkaste i världen, och i internationella rankningar placeras svensk demokrati högt. Vår demokrati är ett resultat av flera århundraden av utveckling. Genom den utvecklingen har vi kunnat säkra fria och demokratiska val, allmän och lika rösträtt, yttrande- och mediefrihet; ett oberoende rättsväsende; starkt skydd för personlig integritet, äganderätt, näringsfrihet och rätten till kroppslig integritet.

Under de senaste decennierna har många viktiga steg tagits för att stärka svensk demokrati. Fler rättigheter skyddas av grundlagen, och det finns en bred uppslutning för att grundlagen ska fortsätta stärkas. Europakonventionen och EU:s rättighetsstadga har ytterligare befäst många rättigheter som numera tas för givna och har säkrat grunderna för svensk demokrati.

Parallellt med att demokratin har stärkts, har många beslut flyttats från politiken till domstolar. Många beslut kräver dock ett demokratiskt ansvarsutkrävande. Den tilltagande juridifieringen av politiken har i vissa fall gjort det svårare för medborgare att påverka beslut och utkräva ansvar. Ibland uppstår svåra målkonflikter mellan olika samhällsintressen som förutsätter politiska helhetsbedömningar. Genom att förtydliga gränsen mellan dömande verksamhet och politiskt beslutsfattande säkrar vi medborgarnas inflytande i demokratin.

Värna de demokratiska institutionerna

Demokrati bygger på maktdelning, domstolarnas oberoende och på samhällets förmåga att slå vakt om medborgarnas fri- och rättigheter. Domstolsväsendet ska stå oberoende från politiken för att objektivt kunna tillämpa lagar, lösa tvis-

ter och tillvarata enskilda människors rättigheter. Den konstitutionella monarkin har tjänat Sverige väl och utgör en enande kraft bortom partipolitiken. Monarkin ska bevaras.

Den demokratiska ordningen bygger inte enbart på skrivna regler utan förutsätter starka normer. För att värna demokratin behöver den kontinuerligt vårdas och utvecklas. Lagarna kan inte förutsätta det valda styrets goda vilja. Systemet måste bygga på maktdelning och en inbyggd tröghet så att ingen enskild aktör kan urholka demokratin på egen hand. Av det skälet bör det även krävas kvalificerade majoriteter för att ändra rättighetsskyddet och grunderna för statsskicket.

All offentlig maktutövning ska vara lagstyrd och vägledas av principer om likabehandling och förutsebarhet. Sverige ska ha ett parlamentariskt styrelseskick där regeringen åtnjuter stöd i riksdagen och där oberoende domstolar garanterar att all offentlig makt ska utövas under lagarna. Alla som utövar offentlig makt ska garantera att grundlagarnas skydd för individens fri- och rättigheter efterlevs. Det politiska systemet ska bygga på lokalt självbestämmande. Regioner och kommuner ska kunna välja olika vägar utifrån sina förutsättningar och sina invånares vilja.

Som en del i försvaret av demokratin har alla politiska partier och andra aktörer ett ansvar för att stå emot desinformations- och påverkanskampanjer. För att skydda tryck- och yttrandefrihet behöver samhället och politiken ta ansvar för att värna det offentliga samtalets konstruktiva och demokratiska karaktär. Det är hela samhällets ansvar att bevara den demokratiska ordningen, men politiker har ett särskilt stort ansvar för de beslut som fattas. Politiken måste ta det ansvaret och inte överlämna det politiska beslutsfattandet åt myndigheter, förvaltningar eller domstolar.

En viktig aspekt av att upprätthålla den demokratiska ordningen är att respektera demokratisk praxis. Att lättvindigt använda verktyg som är menade för extraordinära omständigheter kan medföra att instrumenten blir verkningslösa vid en faktisk kris. Politiker ska arbeta med respekt för grundlagarna och demokratisk praxis.

Starkare rättighetsskydd

En demokratisk rättsstat måste vila på yttrandefrihetens grund. Utan en vidsträckt möjlighet att granska, debattera och ifrågasätta den offentliga makten skulle dess legitimitet försvinna. En fortlöpande konstitutionell, oppositionell

och medial granskning är en förutsättning för det fria samhället, och därför bör mediernas skydd vara starkt i Sverige.

Den personliga integriteten ska värnas, såväl från intrång i privatlivet som från de kränkningar som våld och andra brott kan utgöra. Frihet och integritet förutsätter trygghet, och bland det mest integritetskränkande är att bli utsatt för brott. Det ingår i statens kärnuppdrag att skydda medborgarna från alla typer av brott. Begränsningar av rätten till personlig integritet ska vara ändamålsenliga och proportionerliga. De ska endast göras i syfte att värna om enskildas rättigheter och nationell säkerhet.

Äganderätten är viktig för en stark ekonomi och ett från staten oberoende samhällsliv. Utan privat ägande försvinner drivkraften att arbeta och skapa något nytt. Privat ägande ger också människor frihet och oberoende från det offentliga, vilket är avgörande för människors möjligheter till självbestämmande. Demokratin vilar på att olika aktörer har möjlighet att uttrycka åsikter och sprida idéer. Det förutsätter att medier kan ägas och drivas privat. I förlängningen är många fri- och rättigheter beroende av en stark äganderätt.

Regleringen av äganderätten är omfattande, och det finns många möjligheter att begränsa rätten till att äga mark och lösöre. Därför bör det tydligare stadgas vilka grundförutsättningar som ska vara uppfyllda vid begränsningar av rätten till ägande.

Rätten att bestämma över sin egen kropp ska gälla alla. Därför ska rätten till abort skyddas i grundlag och genom europeisk rätt. Skyddet för hbtqi-personer att leva sitt liv i frihet ska vara starkt. Det ska därför vara befäst i grundlag att all hbtqi-personer är skyddade mot diskriminering med anledning av sexualitet. Grundlagen har en stark normerande verkan, och genom ett starkare rättsligt skydd kan även tolerans för olikheter normaliseras. Likaså ska rätten till likabehandling vara stark, exempelvis vad gäller hbtqi-personers möjlighet att ingå äktenskap, och skyddas rättsligt.

Nationella minoriteters ställning ska värnas, och deras språk och kulturarv ska fredas. Hatbrott och diskriminering måste motverkas med kraft och det ska tydligt klargöras att vi i Sverige inte accepterar diskriminering, hot eller våld.

Självständigt civilsamhälle

Civilsamhället ska vara självständigt. Det ska kunna stå på egna ben ekonomiskt, och drivas av ideellt engagemang. Vi vill återupprätta en autonom folkbildningstradition utifrån ett ideal om bildning fri från politisk styrning.

Fria medier, akademin och ett fritt kulturliv balanserar makten i samhället. Det ger en grogrund för seriösa medieaktörer, en fungerande konkurrens på medieområdet och lokal journalistisk bevakning i hela landet. Public service tillgängliggör samhällsinformation och är tillsammans med en mångfald av kommersiella medier en viktig aktör i det svenska medielandskapet. Public services oberoende ska värnas.[5] Likaså ska mediestöd premiera medial mångfald och journalistiskt oberoende i hela landet, särskilt bland lokala medier.

Sverige har en stark tradition av ett livskraftigt och inkluderande föreningsliv i hela landet. Detta är en tillgång i ett demokratiskt samhälle och något som ska värnas. Medlemmar i föreningar ska ha det avgörande inflytandet i föreningarna, och föreningar som inte lever upp till grundläggande demokratikriterier ska inte motta offentligt stöd.

Ett oberoende och starkt kulturliv präglat av mångfald är centralt för ett öppet samhälle och vår liberala demokrati. Den moderata kultursynen präglas av kulturens frihet från politisk påverkan, att barn och unga ska ha tillgång till kultur och att finansieringen av kulturen ska vara bred.

Kultur är bildning

Kultur är grunden för människors bildning, och bildning ska vara en allemansrätt. Svensk skola ska säkerställa en stark läsförmåga och erbjuda alla barn möjligheter att uppleva och utöva kultur. Kulturskolor bidrar långsiktigt till ett rikare kulturliv. Specialiserade utbildningar inom exempelvis musik är särskilt viktiga för att ge barn och unga möjligheter att utveckla sina talanger i tidig ålder. Vi vill värna om alla människors möjligheter att utveckla sina talanger och ta del av kulturlivet.

En del av kulturen ska finansieras av det offentliga, men det är viktigt för kulturens frihet att den inte är ensidigt beroende av offentliga medel. Därför ska drivkrafterna för den som vill skänka pengar till eller på annat sätt stödja kulturverksamheter vara starka, liksom möjligheten för kulturlivet att, med bibehållen konstnärlig frihet, ta emot privat finansiering. Likaså är det viktigt för kulturens bredd och mångfald att det finns goda förutsättningar för starka och livskraftiga företag inom de kulturella och kreativa branscherna.

---

[5] Douglas Thor reserverade sig till förmån för att lägga till följande text "Förtroendet och legitimiteten för public service bör också stärkas genom ett smalare, mer stringent uppdrag."

Vårt gemensamma kulturarv i form av symboler, byggnader och verk förmedlar vilka vi är och varifrån vi kommer. Det är en del av vår kollektiva identitet, vårt gemensamma folkminne och vår historia. Det arvet ska bevaras för framtida generationer.

Det svenska kulturarvet ska vara tillgängligt så att det kommer alla Sveriges invånare till del. Muséerna har en viktig roll, särskilt för att bevara kulturarvet. Likväl har biblioteken en viktig roll både för vår bildning och för att tillgängliggöra kulturarvet. Det behöver därför finnas öppna, fysiskt tillgängliga och trygga bibliotek i hela landet.

Fokus på kulturella och kreativa branscher

Sverige har några av världens ledande företag och kulturskapare inom de kreativa branscherna. Det är framgångar som skapar tillväxt, arbetstillfällen och ger en positiv Sverigebild utomlands. En fortsatt framträdande position inom de kreativa branscherna ska inte tas för givet.

Kultursektorn skapar mervärden som bidrar till andra sektorer. Genom offentligt stöd skapas en kulturell infrastruktur som i sin tur skapar förutsättningar för ett aktivt kulturliv, vilket i sin tur gynnar det lokala näringslivet och gör platser attraktiva att besöka eller bo på.

Våra kulturella och kreativa branscher konkurrerar globalt. Förutsättningar för konkurrens, frågor om skattelättnader och avdragsrätt, har också en betydelse för kulturens livskraft. Kulturen stärks av fler livskraftiga företag och en för kulturskapare attraktiv arbetsmarknad.

Idrotts- och friluftsliv

Idrotten är Sveriges största folkrörelse. Över tre miljoner svenskar är engagerade i idrottsrörelsen. Samtidigt är vi mer stillasittande än någon generation före oss. Bristen på rörelse, särskilt hos barn och unga, har direkt påverkan på vår fysiska och psykiska hälsa.

Fler människor ska kunna ha en hälsosam livsstil oavsett ålder och förutsättningar, även människor med olika funktionsvariationer. Miljöer där barn vistas ska ge dem förutsättningar för fysisk aktivitet, goda matvanor och lägga grunden för en hälsosam livsstil. Det är viktigt att skolan verkar för att alla barn ska få goda kunskaper om hälsa. Barn och unga ska kunna transportera sig till och från både skola och fritidsaktiviteter på ett säkert och hälsofrämjande sätt.

Rörelse är viktigt för ungas utveckling, och det stimuleras bäst genom att uppmuntra frilufts- och idrottsliv. Det ställer krav på föreningarnas tillgänglighet, men även behovet av fler elitsatsningar. Det ska vara möjligt att förena gymnasial utbildning med idrottssatsningar på elitnivå. Framgångsrika elitidrottare bidrar till fler aktiva barn och unga. Barn och ungas idrottsaktiviteter ska fredas från oro, kränkningar och osunda värderingar.

Idrottsevenemang driver synligheten för Sverige utomlands och bidrar till besöksnäringen i hela landet. Framgångsrika svenska idrottsprofiler blir många gånger goda ambassadörer som lockar kunskap och kapital.

Friluftslivet är en stor tillgång för Sverige. För många människor är friluftslivet ett stort fritidsintresse. Sveriges rika naturliv är unikt, från vandringsleder till skärgårdar. Naturreservat och nationalparker bidrar till ett aktivare friluftsliv och besöksnäringen. Det måste bevaras för kommande generationer, genom att freda miljön i Sverige. Allemansrätten ska värnas, utan att för den delen inkräkta på enskildas äganderätt.

Ett Sverige som håller ihop

Vårt förvaltaransvar är ett ansvar mot kommande generationer, och de problem som vi står inför kräver mänsklig handling och tankeförmåga: innovationer, hushållning och kloka politiska beslut.

Moderaternas idéprogram, Frihet och ansvar, s. 36

Stad och land

Sverige är ett land med ett rikt naturliv och stora naturresurser. Våra älvar och åar försörjer oss med el. Skogen brukas såsom den gjort i generationer, och bidrar till näringslivet och tillväxten. I stadsvimmel växer nya företag fram och mötesplatser skapas mellan människor.

Det finns olika förutsättningar att arbeta och bo i Sverige. En grundläggande utgångspunkt är att samhällsviktig service ska vara tillgänglig i hela landet. Sjukvården, rättsväsendet och andra myndigheter ska ha en stark närvaro på såväl landsbygd som i städer.

Ett levande kulturliv, grönområden och arenor för idrott är självklara inslag både i den moderna staden och på en attraktiv landsbygd. Genom att ge kultur-, idrott- och friluftsliv en tydlig plats i stadsplaneringen görs samhället mer levande och kreativt. Det utgör grunden för en blomstrande besöksnäring med jobb, tillväxt och innovation i hela Sverige.

Många väljer att bosätta sig i städer för att uppleva det unika som staden erbjuder, något som uppväger eventuella nackdelar. Det behöver vi ta fasta på, och bejaka det som gör staden värd att leva i. Det kan innebära ett rikt utbud av restauranger, kaféer, kulturscener, evenemang och en ständig känsla av liv och dynamik. Dessutom är mångfalden ett kännetecken för städerna, där människor av olika bakgrund och kultur möts och interagerar, vilket bidrar till social rörlighet. Kultur, konst och nöje är också avgörande för en stads lockelse. Regler om alkoholutskänkning behöver förenklas, för att stärka förutsättningarna för nöjeslivet.

Öppna mötesplatser, såsom torg och shoppingcenter, utmärker städerna. Att kunna gå, cykla, åka bil eller resa kollektivt är viktigt för att kunna ta sig runt. Hög befolkningstäthet möjliggör en välutbyggd kollektivtrafik. Sammanhållningen i städer är beroende av gemensamma mötesplatser och grönområden i anslutning till bostäder. Att underlätta mobiliteten är ett måste för att staden ska fortsätta vara attraktiv att bo, leva och jobba i.

Landsbygden är en motor för svensk tillväxt. Det är utanför städerna som naturresurser nyttjas och som bidrar till svensk export. Precis som i städerna finns behov av ett starkt nöjes- och kulturliv. Tonvikten ligger däremot på enskilt resande. Friheten av en egen bil är grundläggande i områden där avstånden är långa mellan bostäder, arbetsplatser och samhällsservice.

Sverige är ett land med en omfattande turismnäring och nöjesliv. Mer behöver göras för att förbättra nöjeslivet i hela landet. Gårdsförsäljning är viktigt för att stärka besöksnäringen i såväl städerna som på landsbygden. Med mer tillåtande regler kring försäljning och servering av alkohol kan nöjeslivet stärkas i hela landet.

Sverige är ett land präglat av skillnader, med både stora städer och landsbygd. Vi vill skapa goda förutsättningar i hela landet genom att bejaka skillnaderna. Hela Sverige ser inte ut på samma sätt, och det ska göra avtryck i politiken.

Hållbara städer

Städerna ska vara hållbara, både för människorna som bor i dem och för att motstå klimatförändringar. Klimatförändringarna ökar risken för bland annat översvämningar. Att planera för fysiska barriärer som hindrar vatten från att nå sårbara områden är därför nödvändigt. Därtill kan värmeböljor bli vanligare, varför det är viktigt att plantera träd som har en svalkande effekt i städerna. Den typen av anpassningar för att minska effekten av klimatförändringarna blir med tiden nödvändiga.

Det finns stor utvecklingspotential i industriellt byggande, AI och energieffektivisering för att skapa flera möjligheter att bygga hållbart. Det ska vara ekonomiskt attraktivt att återanvända material inom byggsektorn, så att drivkrafterna att tillvarata dem ökar. Att bostäder blir mer hållbara bidrar till att minska utsläppen.

Stadsbyggande ska präglas av stadsglädje och syfta till att skapa upplevelserika, trygga och attraktiva städer med goda livsmiljöer. Bostäder ska byggas med kvalitativ arkitektur. Ett områdes fysiska utformning och trygghet hänger ihop. När det är människor i rörelse som trivs och vill vistas på gemensamma platser, istället för tomma och oupplysta gator, ökar tryggheten. I stadsplaneringen är det därför viktigt att arbeta för att skapa trygghet och förebygga brott i den fysiska miljön.

Blandad bebyggelse är en viktig del i det. Historiskt sett har stadsbyggnation präglats av att separera bostäder från närings- och nöjesliv. Sådana städer

har i många fall blivit segregerade, och sammanhållningen mellan människor i bostadsområdena blivit sämre. Bostäder ska byggas i anslutning till grönområden, restauranger och butiker . Det är ett sätt att skapa levande samhällen med naturliga mötesplatser. Därtill är det viktigt att olika typer av bostäder byggs, såväl flerfamiljshus som småhus och villor. Med blandning av olika typer av bostäder kan människor göra bostadskarriär samtidigt som de bor kvar i ett område som de trivs i.

En välfungerande bostadsmarknad

I Sverige ska det vara enkelt att hitta en bostad. Vare sig det handlar om att flytta för att studera, för att börja ett nytt jobb eller för att bilda familj. Det behöver finnas olika typer av bostäder som motsvarar människors behov i livets olika skeden, såväl lägenheter som fristående hus. Tillgång till bostäder är viktigt för att arbetsmarknaden ska fungera, och företag ska kunna locka den kompetens de behöver. Det har också en stor betydelse för att hela landet ska kunna leva.

För många unga är det svårt att köpa en bostad på egen hand, även för de som har en egen inkomst. Klivet in på bostadsmarknaden ska underlättas genom att vi säkerställer att kreditrestriktioner, som amorteringskrav och bolånetak, ligger på en nivå som inte i onödan försvårar för människor att ta bolån. Dessutom bör skatten på sparande vara låg för att underlätta för fler människor att spara till en kontantinsats.

På grund av hyresregleringen är hyrorna låga trots den höga efterfrågan. Det gör att många hyresgäster behåller sitt förstahandskontrakt även när de inte längre bor kvar eller är i behov av bostad. Det leder i sin tur till långa bostadsköer, och gör det svårare att flytta för att exempelvis arbeta eller studera.

Värdet av boendet bör få större genomslag genom en friare hyressättning, vilket skulle göra det lönsammare att bygga hyresrätter. Fler hyresrätter skulle på så sätt bli tillgängliga, och göra det lättare att få en hyresrätt. En sådan reform måste dock fasas in stegvis över en längre tidsperiod, för att undvika plötsliga hyreshöjningar för de som bor i hyresrätt. När tillgången till bostäder ökar, kommer hyresnivåerna också att kunna pressas nedåt. Ett första steg vore att tillåta fri hyressättning för nyproducerade hyresrätter.

Privatuthyrning av bostäder ska vara enkelt. På så sätt kan människor som exempelvis äger säsongsbostäder eller vill hyra ut enstaka rum få betalt för det, samtidigt som det underlättar för människor som är i behov av en bostad.

Många människor vill ha mindre, mer lättskötta bostäder när de blir äldre. Kommuner bör prioritera byggande av seniorbostäder. Fler seniorbostäder skulle göra det möjligt för fler att hitta en mer passande bostad, och frigöra villor och radhus på bostadsmarknaden.

Enklare att bygga bostäder

Krångliga byggregler, brist på byggbar mark och långa ledtider i plan- och byggprocesser gör det dyrt att bygga nya bostäder. Samtidigt är det ekonomiska läget ansträngt i byggbranschen, vilket gör det svårare att finansiera nybyggnation. Alltför många och krångliga byggregler resulterar i dyra och ineffektiva bostäder. Det handlar bland annat om krav på tillgänglighetsanpassning, regler om buller och ljusinsläpp.

Reglerna för byggande och planering av bostäder ska vara enkla. Förenklade byggregler gör även att det går att bygga mer varierat för att möta olika människors behov. Det kan handla om mindre studentlägenheter, småhus eller flytande bostäder på vatten.

Tillgången på byggbar mark behöver öka och så att fler bostäder i attraktiva lägen kan byggas. Systemet för riksintressen behöver därför reformeras för att göra det enklare att få fram byggbar mark. Strandskyddet ska fortsätta reformeras och överlåtas till kommunerna, för att skapa ett större kommunalt självbestämmande. Kommuner har olika förutsättningar och bör därför i större utsträckning få anpassa sitt strandskydd.

Ett av de stora hindren för bostadsbyggandet är de långa ledtiderna i plan- och byggprocesser. Plan- och bygglagens regler skapar långa och omständliga processer för byggande, som fördyrar bostadsbyggandet. Lagen bör reformeras i syfte att öka takten i bostadsbyggandet. Myndigheters arbete ska vara effektivt, särskilt vad gäller bland annat i kommunernas plan- och bygglovsprocesser, hanteringen av överklaganden och bildandet av nya fastigheter. Färre kommunala särtolkningar, att avgiftsbelägga överklagande och att inrätta fler kommunala lantmäterimyndigheter är exempel på hur ledtiderna kan kortas.

Nyttjande av naturresurser

Jordbruket, livsmedelsindustrin och skogsindustrin har byggt Sverige som industriland och utgjort en stor del av vår export. Det är grunden för en livskraftig landsbygd. Vi vill stärka förutsättningarna för företagande, handel och konkurrenskraft så att fler jobb skapas i de gröna näringarna. Det kräver förenklade regelverk och minskad administration.

Livsmedelsförsörjningen har en stor betydelse för Sveriges beredskap. Sverige behöver utveckla produktionen av livsmedel. Behovet av ökad beredskap i samhället kräver en heltäckande strategi för livsmedelsproduktion, livsmedelsberedskap och att bygga upp beredskapslager.

Svenskt jordbruk ligger i framkant när det kommer till såväl miljö- som klimathänsyn. Att stärka konkurrenskraften hos det svenska jordbruket och skapa möjligheter för ökad livsmedelsproduktion är därför viktigt såväl för livsmedelsförsörjningen som för klimatet.

Med forskning och förädling kan vi i Sverige utveckla och exportera produkter och råvaror som går att odla i områden med sämre odlingsmark och som kräver mindre resurser, exempelvis minskat behov av vattenförbrukning. Forskning och förädling bör vara riktat mot att möta framtidens behov av innovationer från lokal till global nivå, liksom att möta konsumenternas efterfrågan.

Sverige ska vara drivare i utarbetandet av den nya gemensamma jordbrukspolitiken på EU-nivå och arbeta för ökad produktion av livsmedel, stärkt beredskap och stärkt djurskydd. Jordbruket regleras till stor del på EU-nivå. Därför är det viktigt att EU-direktiv som regel implementeras på miniminivå för att undvika överreglering och onödig byråkrati.

Vi vill se en skogsnäring som fortsatt kombinerar hög produktion med stark naturhänsyn. Skogens produkter ska spela en central roll i klimatomställningen genom att ersätta fossila alternativ i allt från byggmaterial till bränslen. På så sätt kan skogsbruket vara en nyckel till både ekonomisk tillväxt och en hållbar framtid.

Ett aktivt och hållbart skogsbruk är avgörande för klimatet. Produktiva skogar och skogsprodukter bidrar positivt till klimatet, och mycket av det som produceras går på export, vilket bidrar till att sänka utsläppen globalt. Bränslen från skogen ger nettonollutsläpp av växthusgaser och har genom bio-CCS potential att skapa negativa utsläpp. Skogsägarna ska ha stor frihet att bruka sin skog på egen hand. Skogsägare ska ha rätt till skälig ersättning när deras brukanderätt begränsas.

Betesdjur är viktiga i odlingslandskapet för livsmedelsproduktionen och den biologiska mångfalden. Rovdjur och invasiva arter ska inte utgöra ett hot mot svensk livsmedelsproduktion. Därför ska arbetet för att minska viltskador intensifieras. För att upprätthålla en hållbar rovdjurspolitik behövs en stark lokal förankring. Det medför bättre förutsättningar för att uppnå balans mellan en livskraftig djurpopulation och att säkra förutsättningar för att den bevaras. I och med den täta vargpopulationen i Sverige bör referensvärdet för vargpopulationen ligga i det nedre spannet.

Sverige har ett av världens starkaste djurskydd. Det är viktigt att EU-gemensamma djurskyddsregler efterlevs i alla EU-länder så att konkurrens sker på lika villkor. Sverige ska ha en aktiv roll i EU och verka för att nivån på djurskyddsarbetet förbättras i alla medlemsstater, exempelvis för att minska skadliga djurtransporter.

Sverige är ett land rikt på mineraler. I takt med digitaliseringen blir de viktiga att utvinna för att producera mikochip. Tillverkning av elbilar och vindkraftverk kräver mineraler och metaller. Sverige har goda förutsättningar för gruvdrift, med globala fördelar för klimatet. Även restprodukter från gruvnäringen kan ofta nyttjas. Statlig byråkrati och hårda miljöregler lägger dock hinder i vägen för en fungerande gruvnäring.

Fler vägar för att binda Sverige samman

Svensk infrastruktur har länge varit eftersatt. Väg- och järnvägsnät blir mindre effektiva när det inte går att lita på att de fungerar som de ska. Tåg går inte i tid och pendlare och varor kommer inte fram som de ska. Sveriges vägar och järnvägar är avgörande för möjligheten att röra sig över landet.

Sverige ska ha en robust och väl underhållen infrastruktur. Det samhällsekonomiskt mest lönsamma är att investera i underhåll av redan befintlig infrastruktur. Om underhållet missköts, försämras den befintliga infrastrukturen. Underhåll av infrastruktur ska därför prioriteras framför nya projekt. Det är särskilt viktigt att säkra framkomligheten i hela landet genom att även prioritera underhåll av små- och landsvägar.

En välutbyggd infrastruktur är nödvändig för att det ska vara möjligt att bo och leva i hela landet. Arbetspendlingen behöver även fungera till och från andra länder. Svensk konkurrenskraft förutsätter också en fungerande infrastruktur där godstransport och pendling fungerar. För företagare är en väl fungerande infrastruktur avgörande för effektiv transport av både gods och människor. För att företag ska kunna rekrytera rätt personer med rätt kompetens måste det finnas goda möjligheter till pendling på ett pålitligt och tidseffektivt sätt.

Processerna för att bygga ny infrastruktur är ofta onödigt långa och komplicerade. Ofta försenas och fördyras projekt på grund av byråkrati och begränsande krav. Övergripande planbeslut behöver beskrivas i ett tänkt flöde mellan hamnar, vägar, järnvägar och flygplatser. Underhåll ska ha ett tydligt fokus på gods- och pendlingsstråk genom hela landet. Flaskhalsar ska byggas bort

systematiskt genom omfattande investeringar. Grundanslaget ska vara att både nationellt och internationellt binda samman alla trafikslag, för att åstadkomma största möjliga samhällsekonomiska nytta.

För att påskynda arbetet med ny infrastruktur behövs fler sätt att finansiera infrastruktur. Det finns många positiva erfarenheter från länder som delat ansvar för finansiering mellan stat och utförare. Projekt håller budget och avslutas i tid när det offentliga och privata samverkar i hög grad. De ekonomiska drivkrafterna behöver öka så att det lönar sig för den byggande parten att hålla budget och färdigställa inom projekterad tid.

Flyget är viktigt för att kunna resa snabbt över långa avstånd. Därför behövs en fungerande flyginfrastruktur, med flygplatser med tillräcklig kapacitet för att säkra smidigt resande. Välfungerande inrikesflyg är viktigt för näringslivet. Utvecklingen mot elflyg och andra fossilfria flyg, exempelvis utveckling av biodrivmedel, är positiv, och bör stimuleras så att flygets samlade utsläpp minskar över tid.

En grön och modern fordonsflotta

Transporter i Sverige ska ställas om till att vara fossilfria. För att uppnå det behöver laddinfrastrukturen byggas ut i takt med teknikutvecklingen och tillgången till fossilfria drivmedel behöver säkerställas.

Det finns goda möjligheter att forskningen om fossilfria motorer leder till klimatsmartare transporter. Sverige är ett framgångsrikt skogs- och jordbruksland med förutsättningar att långsiktigt säkerställa en hållbar tillverkning av biodrivmedel. Det övergripande målet ska vara att varje transportslag ska bidra till jobb och tillväxt utan att öka utsläpp av koldioxid.

Det finns en stor potential i att nyttja ytterligare rester från avverkningar till biodrivmedel. På sikt behöver den biomassan främst användas där det saknas bättre alternativ för att ersätta fossila bränslen och råvaror. Biodrivmedel kompletterade av fossilfria elektrobränslen, ska främst användas för tyngre fordon, sjöfart och flyg och som råvara i industrin medan lätta fordon elektrifieras.

Sverige behöver en kollektivtrafik som möjliggör pendling med punktlighet och hållplatser som är tillgängliga och gör det lätt att resa kollektivt. Cykelvägar behöver fortsatt byggas ut i sammanhängande stråk och vara trafiksäkra. Det är samtidigt en prioriterad uppgift att säkerställa ett tillräckligt antal parkerings-

platser med möjlighet att ladda sitt fordon för alla boende utanför innerstädernas kollektivtrafiknät och de rälsburna pendlingsstråken.

Den teknologiska utvecklingen leder till att nya typer av fordon kommer att bli vanligare, såsom självstyrande bilar och drönare. Det medför stora möjligheter, men ställer även nya krav på trafiksäkerhet.

Vårt löfte

Vi moderater lovar inte allt till alla, men vi håller vad vi lovar. Sverige har hanterat stora utmaningar förr och blivit ett föregångsland. Men politiken har i många fall misslyckats med sina viktigaste uppgifter: att säkra välstånd, trygghet och frihet för alla. När gamla löften inte har infriats är det vårt ansvar att formulera ett nytt.

Det moderata löftet utgår från frihet och ansvar. Det är löftet om att Sverige ska bli ett rikare och tryggare land. Ett land där varje människa ska få möjlighet att utvecklas av egen kraft, oavsett bakgrund. Vart du är på väg ska vara viktigare än var du kommer ifrån. Genom reformer för att bygga ett samhälle med ökade möjligheter för alla människor kan det också bli möjligt.

2 *Proposition*

Lag och ordning

Proposition 2

Lag och ordning

Innehåll

2

Inledning **122**
Från ord till handling – de första avgörande stegen 123
De första resultaten av en skärpt kriminalpolitik 126
Vägen framåt – ett nationellt och lokalt krafttag 127

Skärpta straff och tydligare konsekvenser för brott **128**

Lokalt trygghetsprogram **131**
Ordningsvakternas roll i det lokala trygghetsarbetet 131
Kommunal säkerhetsvakt – en ny sorts vakt 133
Ökat kommunalt inflytande över ordning och säkerhet 135
Lokalt trygghetsarbete i den fysiska miljön 137
Samverkan, uppföljning och utvärdering 138

Den systemhotande brottsligheten **140**

Ungdomars brottslighet och gängkriminalitet **143**

Mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer **146**

Hedersrelaterat förtryck och hedersrelaterade maktstrukturer **149**

Nödvärnsrätt **150**

Brottsofferfrågor **151**

Motverka kriminell kulturell ekonomi och stärka förverkandet **153**

Förverkandefond till förmån för brottsoffer **154**

Skärpta regler för utvisning **155**

Brott mot företag och näringsidkare **156**

Hot från terrorism, extremism, separatism och statliga aktörer **157**

Brottsbekämpning i den digitala eran **159**

En förstärkning av rättsväsendets samlade förmåga **161**
Polisen 161
Åklagarmyndigheten 162
Ekobrottsmyndigheten 163
Sveriges domstolar 164
Kriminalvården och effektiv verkställighet 165

Inledning

Ett fritt och öppet samhälle kräver trygghet som grund. När bomber sprängs i bostadsområden, människor inte vågar vittna och barn luras in i kriminella nätverk då har samhällskontraktet brutits. När kvinnor och barn lever i rädsla för våld i sitt eget hem och när brott skapar otrygghet i vardagen, då har den frihet som är själva kärnan i det moderata samhällsbygget urholkats. Att upprätthålla rättsstaten är därför inte bara en fråga om ordning – det är grunden för ett Sverige där alla får möjligheten att forma sina egna liv.

Brottsligheten i Sverige har förvärrats till följd av flera samverkande faktorer. En misslyckad migrations- och integrationspolitik resulterade i utanförskap och segregation. De sociala och brottsförebyggande insatserna var alltför kravlösa och fokuserade på fel saker. Brottsbekämpningen var inte utrustad med tillräckligt effektiva verktyg. Straffen var för låga och inte utformade för att motverka framväxten av kriminella nätverk. Det handlar om politiska försummelser som skapat stora sårbarheter i vårt samhälle – sårbarheter som gjort det möjligt för kriminella strukturer att etablera sig och utvecklas till ett systemhot mot vårt samhälle.

Under Socialdemokraternas åtta år vid makten eskalerade våldet i Sverige till nivåer som saknar motstycke i modern tid. Mellan åren 2012 och 2022 ökade antalet dödsskjutningar dramatiskt från 17 till 61. Redan för 13 år sedan varnades det för att 5 000 unga var på väg in i kriminalitet. De tonåringar som skjuter idag var bara mellan tre och sex år gamla när den förra S-regeringen tillträdde. Socialdemokraterna bär därför ett stort politiskt ansvar för att nyrekryteringen av barn och unga in i grov kriminalitet inte motverkats tillräckligt.

Samtidigt som denna alarmerande utveckling pågick vägrade Socialdemokraterna under sina år i regeringsställning att ens utreda en stor del av de förslag som brottsbekämpningen efterfrågade och som idag är centrala i Tidöavtalet. En majoritet i riksdagen stod bakom Moderaternas krav om att utreda anonyma vittnen, slopad straffrabatt för myndiga, reformerad mängdrabatt och skärpta straff för gängbrottslighet. Dessa utredningar hade kunnat leda till lagstiftning som i ett tidigare skede bromsat den negativa utvecklingen.

Följderna av tidigare regeringars passivitet har varit förödande. Brottsligheten har brett ut sig och blivit grövre; både offer och förövare har blivit allt yngre. När Freedom House rankar världens demokratier får Sverige en topplacering med 99 poäng av 100 möjliga. Den enda poäng vi förlorar är just på frågan om skydd mot våld, med motiveringen ”en signifikant ökning av gängrelaterat våld under senare år, inklusive en ökning av skjutningar och bombningar som saknar mot-

stycke". Detta understryker att kampen för ett tryggt samhälle är en väsentlig demokratifråga som berör den enskildes frihet och vårt öppna samhälle.

I riksdagsvalet 2022 gav svenska folket Moderaterna ett tydligt mandat att lägga om kriminalpolitiken och få ordning på Sverige.

Vår vision för Sverige är ett land där det är brottslingarna – inte de laglydiga medborgarna – som känner oro. Vi ska se till att antalet skjutningar och sprängningar fortsätter att minska, att uppklarningsprocenten för alla typer av brott ökar och att de kriminella nätverkens ekonomiska strukturer slås sönder. Vi ska säkerställa att våld mot kvinnor och i nära relationer bekämpas med samma kraft som gängkriminaliteten. Vi ska återupprätta tryggheten i lokalsamhället genom att kraftfullt bekämpa de inbrott, stölder och ordningsstörningar som påverkar människors vardag. Vi ska med all kraft bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck.

Den nya kriminalpolitiska inriktningen utgår från principen att straff ska spegla brottets allvar och att fokus måste flyttas från gärningsman till brottsoffer och till samhällets behov av skydd från brott. Tillsammans med samarbetspartierna genomför vi nu den största omläggningen av svensk kriminalpolitik i modern tid. Moderaterna kommer göra vad som krävs för att vända utvecklingen och återupprätta den grundläggande samhällstryggheten.

Den framtid vi bygger handlar inte bara om hårdare tag mot brottsligheten. Den handlar om att återskapa tilliten mellan människor och tron på ett samhälle där frihet och trygghet går hand i hand. Det är en framtid där varje medborgare – oavsett bakgrund eller bostadsort – kan leva sitt liv i frihet, utan att begränsas av rädsla eller otrygghet. Där både det offentliga rummet och det egna hemmet är trygga platser för alla. Det är en frihetsfråga. Det är en rättvisefråga. Det är vår viktigaste uppgift.

Från ord till handling – de första avgörande stegen

Efter valframgången 2022 påbörjade regeringen ett målmedvetet arbete för att stärka rättsväsendet. Regeringen har åstadkommit flerfaldigt mer än vad S-regeringen lyckades med på åtta år och en stor andel av det som nu görs bygger på förslag från Moderaterna.

Månad för månad har det blivit svårare att vara kriminell i Sverige. Denna systematiska ansats representerar den största samlade offensiven mot organiserad brottslighet i svensk historia och reformtakten har varit exceptionellt hög. Regeringens plan för att trycka tillbaka den organiserade brottsligheten

ligger fast och bygger på att slå hårt mot det grova våldet, strypa den kriminella ekonomin och bryta rekryteringen av barn och unga till gängen.

Polis och åklagare har fått flera nya och kraftfulla verktyg. Polisen kan nu avlyssna personer i kriminella miljöer genom preventiva tvångsmedel vilket innebär att avlyssning får ske även utan konkret brottsmisstanke. Genom införandet av säkerhetszoner kan polisen bryta våldsspiraler och genom vistelseförbud tar samhället tillbaka offentliga platser från de kriminella. Vi har förenklat och utökat möjligheterna till kamerabevakning.

Straffen för vissa brott som förekommer i gängkriminella miljöer har kraftigt skärpts, särskilt för grova vapen- och sprängmedelsbrott för vilka minimistraffet har dubblats. En ny förverkandelagstiftning gör det lättare att beslagta de kriminellas tillgångar. Nya verktyg är på plats för att också kunna vräka kriminella och därmed göra bostadsområden tryggare. Regeringen har infört möjligheten att vittna anonymt för att bryta tystnadskulturen och klara upp fler brott. Ytterligare verktyg har kommit på plats för att kunna lagföra fler brottslingar. Möjligheterna att använda biometri i brottsbekämpningen har utökats väsentligt. Preskriptionstiderna har förlängts och brott som kan ge livstids fängelse preskriberas inte längre. Därtill kommer snart straffansvaret att skärpas för de brott som brukar benämnas som osjälvständiga brottsformer såsom försök, förberedelse och stämpling till brott.

Samtidigt pågår en historiskt stor utbyggnad av Kriminalvården. Parallellt med detta kommer fler utländska medborgare att få avtjäna sina straff i hemlandet. Det frigör resurser i svenska fängelser samtidigt som skattebetalarnas pengar värnas.

Det pågår ett systematiskt arbete för att strypa den kriminella ekonomin. Utbetalningsmyndigheten har inrättats för att stoppa välfärdsbrottsligheten. Försäkringskassan och Bolagsverket har fått utökade befogenheter i brottsbekämpningen. Särskilda insatser görs mot penningtvätt som utförs genom så kallad hawala-verksamhet.

För att stoppa nyrekryteringen till gängen har det blivit straffbart att involvera personer under 18 år i brottslig verksamhet. Sekretesshinder har rivits så att polis, socialtjänst och skola ska kunna samarbeta mer effektivt för att hindra unga från att dras in i kriminalitet. Kommunerna har fått ett lagstadgat brottsförebyggande ansvar med fokus på tidiga insatser. För att ge detta arbete ytterligare kraft har regeringen etablerat bob-strukturen (barn och unga i organiserad brottslighet) – en nationell samverkansmodell där myndigheter samordnar sina insatser på nationell, regional och lokal nivå för att fånga upp barn i riskzonen.

Genom den nationella strategin *Barriärer mot brott* har regeringen samlat hela samhället i kampen mot rekryteringen till kriminella nätverk. Strategin har en bred socialpreventiv ansats i syfte att bland annat motverka att barn och unga dras in i kriminella nätverk. Moderaternas förebyggande politik i propositionen *Förebyggande politik mot utanförskap och kriminalitet* är omfattande och antogs på Moderaternas partistämma 2023.

Mäns våld mot kvinnor är ett allvarligt samhällsproblem som kräver lika kraftfulla insatser som kampen mot gängkriminaliteten. Offren har rätt till samhällets fulla stöd och skydd.

Under sommaren 2024 lanserade regeringen ett stort åtgärdsprogram med över 130 konkreta åtgärder mot mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Programmet inkluderar ett lämnaprogram som gör det enklare för våldsutsatta att komma ur destruktiva relationer. En av de viktigaste genomförda reformerna är den omfattande skärpningen av kontaktförbudslagstiftningen som skapar ett betydligt starkare skydd för våldsutsatta. Kontaktförbud kan nu meddelas i fler fall, omfatta större geografiska områden, och oftare förenas med elektronisk fotboja för bättre övervakning. Sekretesshinder rivs för att förbättra informationsdelning mellan myndigheter när liv kan stå på spel.

Ett stärkt hyresrättsligt skydd för våldsutsatta har införts, vilket ger kvinnor som utsätts för våld bättre möjligheter att ta över hyresavtal och bo kvar. Samtidigt har straffen skärpts för vålds- och sexualbrott, inklusive en ny reglering som gör det straffbart att utnyttja barns särskilda sårbarhet i sexuella sammanhang.

Flera framåtlutade reformer är på gång för att ytterligare stärka skyddet. En ny särskild straffbestämmelse för psykiskt våld har remitterats och föreslås träda i kraft 2026. En utredning arbetar med att förkorta bodelningsprocesser och betänketider vid skilsmässa för att motverka ekonomiskt våld. Dessutom bereds förslag om en ny tidsobestämd påföljd som kan innebära att särskilt samhällsfarliga personer med hög återfallsrisk ska kunna frihetsberövas på obestämd tid.

Vi genomför nu en omfattande reform rörande unga som begår brott, med nya påföljder och inrättande av ungdomsfängelser. Detta samtidigt som preventionen läggs om med en ny förebyggande socialtjänstlag, rivna sekretesshinder och möjlighet för polisen att använda tvångsmedel mot barn under 15 år.

Det stora perspektivskiftet rörande brottsoffer omsätts i konkret politik, exempelvis i reformer av kränkningsersättningar vid brott och stärkt skydd för brottsoffer i rättsprocessen.

De första resultaten av en skärpt kriminalpolitik

Efter de första åren av intensivt reformarbete syns nu positiva tecken på att arbetet har gett resultat. Polisens statistik visar att skjutningarna med dödlig utgång minskade med närmare 30 procent för helåret 2024 jämfört med 2022. Under samma tidsperiod hade antalet skadade i skjutningar halverats i jämförelse med 2022. Detta är ett resultat av polisens förstärkta förmåga att förebygga och avvärja våldsdåd. Särskilt betydelsefullt är att av de dödsskjutningar i kriminell miljö som begicks 2023 har 61 procent klarats upp genom fällande dom. Det kan jämföras med år 2022 då motsvarande andel låg på 31 procent.

Samtidigt har Sverige fortsatt våld på nivåer som vi aldrig kan acceptera. Under ytan bubblar ständigt risken för nya våldsspiraler och våldsdåd. Erfarenheten från New York och Danmark visar att det tog ungefär tio år att ta tillbaka kontrollen från gängen. Sverige är nu drygt tre år in på sin tioårsresa. Det är helt avgörande att inte slå av på takten förrän vi är hela vägen framme.

Även på andra områden syns positiva resultat. Vinsterna från telefonbedrägerier minskade med 40 procent under 2024, bland annat tack vare ett effektivt samarbete mellan polis och banker. Brottsförebyggande rådet (Brå) rapporterar att antalet anmälda brott minskade med 1 procent under 2024 jämfört med 2023. Stöld- och tillgreppsbrott var den brottskategori som minskade mest, med 9 procent. Regeringen har lagt om rättspolitiken med målet att öka tryggheten, förebygga att fler unga dras in i kriminalitet och att fler brott utreds och leder till lagföring. Detta inkluderar effektivare verktyg till brottsbekämpande myndigheter och ett perspektivskifte från gärningsman till brottsoffer.

De positiva resultaten är en direkt följd av den systematiska uppbyggnaden av samhällets samlade förmåga att bekämpa brottsligheten. Skärpta straff kombinerat med polisens nya verktyg har markant höjt både upptäcktsrisken och konsekvenserna för kriminella. Även insatser mot den kriminella ekonomin har försvårat för den organiserade brottsligheten. Vi gör framsteg. Det visar på att vi måste fortsätta på den inslagna vägen.

Ett återkommande missförstånd i debatten är föreställningen att repressiva och förebyggande åtgärder står i motsats till varandra. Det är en falsk dikotomi. I ett effektivt rättssamhälle behöver det brottsbekämpande arbetet och det brottsförebyggande arbetet gå hand i hand. När kriminella hålls inlåsta skyddas inte bara samhället tillfälligt. Det skapas också ett tidsfönster för insatser som bryter destruktiva mönster.

Vägen framåt – ett nationellt och lokalt krafttag

När samhällsproblem tillåtits växa under lång tid krävs uthållighet för att vända utvecklingen. Det kommer att ta tid innan det påbörjade systemskiftet i rättspolitiken får full effekt. De nya resurserna, verktygen och arbetssätten som nu implementerats ger en stabil grund. För att fortsätta det framgångsrika arbetet med att bekämpa brottsligheten kommer nästa fas att bygga på tre samverkande insatsområden.

På nationell nivå vill Moderaterna fortsätta införa skärpta och mer rättvisa straff, ge nya verktyg till brottsbekämpningen samt stärka hela rättsväsendet. Genom markant skärpta straff och en nolltolerans mot brott skapas ett mer trovärdigt rättsväsende där brottsoffrens rättigheter står i centrum. Straffen ska stå i proportion till brottets allvar, försvårande omständigheter ska få större genomslag och den så kallade mängdrabatten ska reformeras. Parallellt fortgår den historiska utbyggnaden av Polisen, Åklagarmyndigheten, domstolarna och Kriminalvården.

Vi prioriterar också den intensifierade kampen mot den systemhotande brottsligheten som infiltrerar välfärden och samhällets institutioner. Välfärdsbrottslighet och infiltration av myndigheter utgör idag ett akut hot mot samhällets funktioner. Den kriminella ekonomin med en omsättning på 100–150 miljarder kronor årligen skapar en alternativ maktstruktur som systematiskt undergräver det demokratiska samhället. Med riktade insatser mot kriminella ekonomiska strukturer ska denna systemhotande brottslighet bekämpas.

På lokal nivå inför vi ett heltäckande lokalt trygghetsprogram som ger kommunerna kraftigt utökade verktyg i trygghetsarbetet. Den lokala dimensionen av trygghetsarbetet är avgörande för att människors vardag ska bli tryggare. Det handlar om att motverka mängdbrott, ordningsstörningar och klotter, men också om att säkerställa att kriminella inte får kontrollen över bostadsområden. Kommunerna behöver få utökade befogenheter och resurser för att ta större ansvar för den lokala tryggheten genom bland annat kommunala säkerhetsvakter, ökat mandat att upprätthålla lokala föreskrifter och förbättrad samverkan med Polisen.

Ett framgångsrikt återupprättande av rättsstaten kräver insatser på både nationell och lokal nivå. Kraftfulla nationella reformer av lagstiftningen och rättsväsendets institutioner måste kompletteras med ett systematiskt trygghetsarbete där människor bor och verkar. I det vardagliga mötet med samhällets institutioner formas medborgarnas tillit till rättsstaten. Kommunerna har en nyckelroll i detta arbete genom sin närhet till medborgarna och sin kunskap om lokala förhållanden. Genom att stärka kommunernas mandat och verktyg i trygghets-

arbetet skapas förutsättningar för en heltäckande strategi där nationella och lokala insatser förstärker varandra.

Med den starkaste brottsbekämpande offensiven i modern tid har vi lagt grunden för ett Sverige där rättvisa skipas effektivt, där brottsoffer får upprättelse och där en bred samhällsgemenskap ersätter segregation och utanförskap.

I denna proposition presenterar Moderaterna nästa fas i det långsiktiga arbetet med att återupprätta tryggheten och värna vårt fria och öppna samhälle. Utöver det lokala trygghetsarbetet vill vi fortsätta arbetet med att skärpa straffen, införa ytterligare åtgärder för att skydda barn och unga från rekrytering till kriminalitet och stärka skyddet för brottsoffer och vittnen. Vi vill modernisera brottsbekämpningen för den digitala eran och förstärka hela rättsväsendet – från polis och åklagare till domstolar och kriminalvård.

Skärpta straff och tydligare konsekvenser för brott

Moderaterna har under lång tid och i flera tidigare stämmopropositioner utförligt beskrivit behovet av genomgripande reformer av det straffrättsliga systemet. Denna politiska ambition har inte bara utgjort en tydlig vision för partiet utan har också lagt grunden för många av de överenskommelser om straffrätt som införlivats i Tidöavtalet. Arbetet fortlöper med skärpta straff, mer rättvisa konsekvenser för brott, upprättelse för brottsoffren och ett bättre skydd för det omgivande samhället.

Dagens straffrätt har varit alltför fokuserad på gärningsmannen, på bekostnad av brottsoffrens rätt till upprättelse och samhällets behov av skydd. Minimistraffen har i realiteten blivit normalstraffen, olika former av straffreduktioner har utdelats generöst, försvårande omständigheter har inte fått tillräckligt genomslag och för stor hänsyn har tagits till gärningsmannens personliga omständigheter. Genom frihetsberövande skyddas samhället eftersom det innebär att farliga brottslingar hålls inlåsta och inte kan fortsätta begå brott. Den brottsförebyggande dimensionen stärks ytterligare genom att den som är inlåst inte kan fortsätta rekrytera andra personer ute i samhället, inklusive barn och unga. En fungerande straffrätt är därmed ett av de mest grundläggande sätten att förebygga brott.

Regeringens utredning om ett reformerat påföljdssystem hade ett uppdrag som handlar om centrala delar av straffrätten: straffskalorna, straffmätningen och valet av påföljd. Utredningen lägger grunden för en mer nyanserad bedömning

där försvårande omständigheter ska få större genomslag och där hela straffskalan ska användas när domstolarna bestämmer straffet.

Proportionalitetsprincipen ska fortfarande vara grundläggande men straffnivåerna måste generellt höjas och samhällsskyddet måste få större tyngd. Vid sidan av proportionaliteten måste brottsoffers rätt till upprättelse väga tyngre än gärningsmannens intresse av lindriga konsekvenser.

Den så kallade mängdrabatten har inneburit att många gärningar i praktiken inte fått något avtryck i den påföljd som döms ut, vilket särskilt gynnat den organiserade brottsligheten. De tre allvarligaste brotten ska räknas fullt ut vid straffmätningen vilket är en förändring som Moderaterna drivit under längre tid. Förmildrande omständigheter kopplade till gärningsmannens person har alltför länge utgjort en obefogad straffrabatt och ska endast ges en starkt begränsad betydelse.

Dagens utgångspunkt är att fängelse helst inte ska dömas ut om det kan undvikas. Det perspektivet behöver ändras. Är brottet tillräckligt allvarligt ska man dömas till fängelse. Gärningsmannens personliga omständigheter ska inte gå före brottsoffrets rätt till upprättelse.

För de förövare med hög återfallsrisk och som begått de allvarligaste brotten bereds förslag om ett säkerhetsstraff. Det är en ny tidsobestämd frihetsberövande påföljd som kan dömas ut istället för fängelse för att skydda samhället från särskilt farliga personer som riskerar att återfalla i allvarlig brottslighet. Ett annat problem är att farliga brottslingar släpps ut alltför tidigt genom villkorlig frigivning. Idag kan kriminella släppas efter endast två tredjedelar av sitt straff, vilket lett till att serievåldtäktsmän och andra farliga förövare återfaller i allvarlig brottslighet kort efter frigivning. Därför föreslås att andelen av strafftiden som måste avtjänas höjs från två tredjedelar till tre fjärdedelar, och att frigivning ska kunna skjutas upp om det finns risk för återfall. Prövotiden förlängs från ett till minst två år med övervakning, och vid återfall förverkas hela den villkorligt medgivna friheten.

Möjligheten till häktning är avgörande i kampen mot grov brottslighet. Därför behöver häktning vara tillåtet i fler fall, särskilt för att stärka skyddet för kvinnor som utsätts för grov kvinnofridskränkning.[1]

---

[1] *Douglas Thor reserverar sig till förmån för att här lägga till följande stycke "Regeringen går fram med ändringar som möjliggör livstidsstraff för den som begår flera grova våldtäkter. Vid allvarliga enskilda våldtäkter, med inslag av extrem hänsynslöshet, händer att de straff som är möjliga att utdöma inom ramen för grov våldtäkt inte gör brottet och offret tillräcklig rättvisa. Livstid bör kunna utdömas redan vid en synnerligen grov våldtäkt. Därför bör införandet av en ny brottsrubricering, synnerligen grov våldtäkt, med livstids fängelse i straffskalan, införas."*

Moderaterna ska verka för:

att [1] fullfölja de påbörjade reformer som innebär skärpta straff och tydligare konsekvenser för brott

att [2] starkt begränsa reglerna om personlig straffreduktion (billighetsskälen)

att [3] införa straffskärpning vid upprepad brottslighet

att [4] ge försvårande omständigheter större genomslag vid straffbedömning

att [5] ersätta dagens grundregel om att undvika fängelse med en princip om att straffet bestäms efter brottets allvar

att [6] skärpa reglerna för villkorlig frigivning och införa säkerhetsstraff som en ny tidsobestämd frihetsberövande påföljd för särskilt samhällsfarliga personer med hög återfallsrisk

att [7] häktning ska vara huvudregel vid fler typer av allvarliga brott [2]

[2] Douglas Thor reserverar sig till förmån för att här lägga till följande att-sats "brottet synnerligen grov våldtäkt, med livstids fängelse i straffskalan, ska införas"

Lokalt trygghetsprogram

Medan samhället kraftsamlar mot gängkriminalitet och grovt våld är det viktigt att inte tappa fokus på vardagstryggheten. Många svenskar påverkas dagligen av ordningsstörningar som gradvis urholkar tryggheten i närmiljön. Maktlösheten förstärks av att ordningsmaktens institutioner och representanter ofta känns långt borta.

Sveriges kommuner och regioner (SKR) rapporterar att infiltration och korruption numera förekommer i alla landets kommuner. Välfärdsbrott och hot mot offentliganställda i lokal tjänsteutövning har blivit vanliga företeelser. Parallellt har den polisiära närvaron i lokalsamhällena minskat när resurser prioriterats om för att hantera grov brottslighet. Detta har försvagat relationen mellan polis och medborgare och lett till att vardagsbrott inte förebyggs i tillräcklig utsträckning.

På partistämman 2023 beslutades att Moderaterna skulle tillsätta en arbetsgrupp för att göra en bred översyn av olika åtgärder i syfte att stärka det lokala trygghetsarbetet. Arbetsgruppen tillsattes av partistyrelsen 2024. Med utgångspunkt i arbetsgruppens slutsatser innehåller denna proposition konkreta åtgärder för att stärka kommunernas förmåga att hantera lokala trygghetsproblem. Åtgärderna kommer sammantaget att ge lokala företrädare betydligt bättre verktyg för att stärka vardagstryggheten, samtidigt som de bidrar till en effektivare resursanvändning i hela rättskedjan.

Ordningsvakternas roll i det lokala trygghetsarbetet

Ordningsvakter utgör ett viktigt verktyg för kommunernas lokala trygghetsarbete, särskilt där den polisiära närvaron är begränsad. I takt med att tryggheten i samhället försämrats och kommunernas ansvar för trygghet och förebyggande arbete ökar behöver förutsättningarna för att använda ordningsvakter förbättras.

Den nya ordningsvaktslagen som trädde i kraft den 1 januari 2024 har breddat ordningsvakters användningsområde och befogenheter. De kan nu verka på fler platser, transportera omhändertagna personer och förstöra beslagtagen alkohol av ringa värde.

Men det finns betydande rekryteringsproblem. Antalet ordningsvakter har minskat från 8 000 före pandemin till 6 500 idag. Utbildningen är kostsam (13 370 kr), berättigar inte till studiemedel och erbjuds endast av Polisen och på ett begränsat antal orter. För att öka antalet ordningsvakter bör utbildningen

vara statligt finansierad, ge rätt till studiemedel och tillhandahållas av branschen efter delegering från Polisen.

Ett annat hinder är de geografiska begränsningar som ordningsvakter verkar inom. Lokala företrädare beskriver återkommande problem med ordningsvakter som inte får ingripa vid händelser utanför det förordnade området, exempelvis när personer medvetet förflyttar sig till platser där ordningsvakterna inte får agera. Ordningsvakter bör därför få verka inom hela kommunens geografiska område, vilket skulle förbättra möjligheten för såväl kommunen som Polisen att använda ordningsvakter som en utökad resurs.

Ordningsvakter får ibland genom sin yrkesutövning kännedom om oroande förhållanden, som våld i nära relation eller barn som far illa. De är samtidigt belagda med tystnadsplikt vilket hindrar dem från att göra orosanmälningar till socialtjänsten. Detta behöver ändras så att ordningsvakter kan förmedla oro till socialtjänsten när situationen kräver det.

Ordningsvakters trygghet i yrkesutövningen måste stärkas. Idag omfattas endast ordningsvakters myndighetsutövning av skyddet mot hot eller våld mot tjänsteman, medan andra arbetsuppgifter som trygghetsskapande patrullering saknar detta skydd. Allt arbete som ordningsvakter utför bör omfattas av samma skydd.

För att stärka ordningsvakternas effektivitet behövs även bättre kommunikationsverktyg och samverkan med Polisen. Rakel-systemet, som möjliggör säker kommunikation även vid kriser, är idag endast tillgängligt för ordningsvakter under vissa förutsättningar och till en kostnad som begränsar användningen. För att förbättra samarbetet mellan Polisen och ordningsvakter bör tillgången till Rakel utökas och vara statligt finansierad.

Enligt branschorganisationers uppskattningar använder cirka 50 kommuner, främst storstäder och större städer, ordningsvakter för trygghetsskapande arbete på offentliga platser. Officiell statistik saknas dock. För att säkerställa att trygghetsskapande åtgärder vilar på evidens och beprövad erfarenhet bör kommunernas användning av ordningsvakter redovisas i offentlig statistik. Dessutom bör den nya ordningsvaktslagen utvärderas för att säkerställa att den är ändamålsenlig och effektiv.

Moderaterna ska verka för:

att [8] stärka ordningsvaktsutbildningen och förbättra deras verksamhetsförutsättningar genom statlig finansiering med rätt till studiemedel och delegering till bevakningsbranschen att tillhandahålla utbildningen

att [9] det geografiska området utvidgas så att ordningsvakter ska kunna vara verksamma i en hel kommun

att [10] ordningsvakter får och bör göra orosanmälningar till socialtjänsten gällande förhållanden som de får kännedom om i sin yrkesutövning

att [11] höja ordningsvakters ställning och säkerhet genom att säkerställa att våld eller hot i deras yrkesutövning i sin helhet omfattas av regelverket om hot eller våld mot tjänsteman

att [12] utveckla samarbetet mellan ordningsvakter och polis genom förbättrat ömsesidigt informationsutbyte och utökad statligt finansierad tillgång till Rakel-systemet för säker kommunikation

att [13] säkerställa evidensbaserat trygghetsarbete genom att redovisa kommunernas användande av ordningsvakter i offentlig statistik och utvärdera lagen om ordningsvakter med fokus på kommuners och Polismyndighetens behov

Kommunal säkerhetsvakt – en ny sorts vakt

Poliser och ordningsvakter utgör grundstommen i det lokala trygghetsarbetet men räcker inte till för att möta de behov som finns på lokal nivå. Det behövs fler personer som fotpatrullerar med ett trygghetsskapande uppdrag och som har mandat att förebygga brott, upprätthålla allmän ordning och ingripa vid förseelser mot lokala föreskrifter – uppgifter som polisen idag sällan har möjlighet att prioritera.

För att stärka det lokala trygghetsarbetet och ge kommunerna ökat inflytande över medborgarnas säkerhet föreslås inrättandet av en ny typ av kommunal säkerhetsvakt. Samma regler som gäller för ordningsvakter samt de förändringar som föreslås för ordningsvakter i denna proposition ska också omfatta kommunala säkerhetsvakter, med ett antal väsentliga skillnader där säkerhetsvakter får ökad befogenhet och behörighet. Den kommunala säkerhetsvakten ska vara anställd av det offentliga, genomgå en längre utbildning och ha mer omfattande befogenheter och utrustning än dagens ordningsvakter. Högre krav

ska också ställas på den operativa samverkan med polisen och med kommunens övriga verksamheter som skola, fältassistenter och socialtjänst.

Den kommunala säkerhetsvakten ska kunna användas för att upprätthålla både allmän ordning och lokala föreskrifter. Det är rimligt att kommuner, utöver att besluta om lokala föreskrifter, också har mandat att säkerställa att dessa efterlevs. Detta skulle innebära en betydande reform för ökat lokalt inflytande över ordning och säkerhet.

Endast offentliga aktörer – kommuner, regioner och Polisen – ska kunna vara huvudmän för kommunala säkerhetsvakter. Det är avgörande att säkerhetsvakten, framför allt i upprätthållandet av lokala föreskrifter, agerar som en tydlig representant för det offentliga. Genom att endast offentliga aktörer kan vara huvudmän säkerställs direkt offentlig ledning och demokratiskt ansvarsutkrävande. Regioner och Polisen ska kunna anställa säkerhetsvakter i de fall behov finns, exempelvis i kollektivtrafiken. Flera kommuner inom till exempel ett lokalpolisområde ska också kunna samarbeta genom att gemensamt anställa säkerhetsvakter.

Utbildningen av säkerhetsvakter bör vara Polisens ansvar. Polismyndigheten bör också ansvara för att säkerställa säkerhetsvakternas lämplighet och behörighet. Utbildningens omfattning ska placeras mellan dagens ordningsvaktsutbildning och polisutbildning, men av resursskäl inte överstiga sex månader. Den ska vara statligt finansierad och berättiga till studiemedel.

Den kommunala säkerhetsvaktens befogenheter bör vara mer omfattande än ordningsvakternas men mindre än polisens. Utökade befogenheter skulle innefatta rätten att avvisa personer som inte följer lokala föreskrifter, möjligheten att ta ut avgifter för vissa överträdelser samt eventuellt rätten att upprätta anmälningar för vissa mindre allvarliga brott som snatteri och klotter.

Säkerhetsvakterna ska kunna transportera och omhänderta personer i större utsträckning än vad som är möjligt för ordningsvakter. Det kan röra sig om efterlysta personer, berusade personer, ungdomar som avvikit från HVB-hem eller personer som är frihetsberövade efter administrativa beslut enligt exempelvis LVU eller LVM. De ska också kunna skjutsa hem barn och ungdomar som vistas i olämpliga miljöer. Till skillnad från ordningsvakter, som föreslås få rätt att göra orosanmälningar, ska kommunala säkerhetsvakter ha en skyldighet att göra sådana anmälningar.

Efter säkerhetsprövning enligt säkerhetsskyddslagen ska säkerhetsvakterna få tillträde till delar av polisens lokaler för att kunna överlämna omhändertagna

personer på ett ändamålsenligt sätt. Säkerhetsvakternas utrustning bör bestå av batong, handfängsel och OC-spray. Även utrustning i form av elpistol eller skjutvapen ska övervägas efter bedömning av Polisen. Avseende uniform är det viktigt att uniformen på ett tydligt sätt särskiljer sig från både Polisens och ordningsvakternas uniformer. Det ska vara tydligt för medborgarna att man möter en säkerhetsvakt som i en enhetlig uniform representerar det offentliga. I de fall kommunen är huvudman ska kommunens emblem användas på uniformen. Även fordon och annan typ av synlig utrusning ska vara märkt och enhetligt utformad.

Moderaterna ska verka för:

att [14] att införa kommunala säkerhetsvakter anställda av det offentliga med mandat att bland annat upprätthålla allmän ordning och lokala föreskrifter

att [15] utforma behörighetskrav, utbildning, befogenheter och utrustning för kommunala säkerhetsvakter på ett ändamålsenligt sätt och med Polisen som ansvarig för en statligt finansierad utbildning som ger rätt till studiemedel

att [16] ge kommunala säkerhetsvakter utvidgat ansvar att omhänderta och transportera personer och skyldighet att göra orosanmälningar

att [17] kommunala säkerhetsvakter utrustas med enhetlig uniform och utrustning som tydligt särskiljer dem från polis och ordningsvakter

Ökat kommunalt inflytande över ordning och säkerhet

Det offentliga rummet ska uppfattas som helt och rent. Det är grundläggande för medborgarnas trygghet i lokalsamhället. Det ska råda ordning på alla platser där människor rör sig i vardagen. Broken Windows-teorin visar att brister i dessa förhållanden leder till att den sociala kontrollen minskar samtidigt som otryggheten ökar. Kommuner kan förebygga detta genom olika åtgärder.

Lokala föreskrifter kan gälla alltifrån ordning och säkerhet till renhållning, trafik, hälsoskydd, hamnar med mera. Efterlevnaden av lokala föreskrifter är i första hand baserad på tillit och medborgarnas vilja att göra rätt. Ingripande mot den som bryter mot lokala föreskrifter sker ytterst sällan, med visst undantag för hastighetsöverträdelser. Detta beror inte på att överträdelser inte förekommer utan på att Polisen nedprioriterar sådana ärenden. Detta är inget nytt fenomen

utan snarare något som kan beskrivas som ett normaltillstånd, även historiskt.

Kommunernas mandat att upprätthålla lokala föreskrifter behöver öka. Kommunerna bör ha det fulla ansvaret för hela processen vad gäller lokala föreskrifter, inklusive de repressiva åtgärderna. Staten bör även fortsättningsvis ha det fulla ansvaret för rättsprocessen men för att ge kommuner full rådighet bör lokala föreskrifter beivras med vite, avgifter och föreläggande, istället för med böter eller fängelse.

En sådan ordning stämmer bättre överens med de flesta medborgares uppfattning om vad som utgör brott. När lokala ordningsföreskrifter reglerar exempelvis höjd för markiser och banderoller är det inte rimligt att överträdelser ska rendera böter. Liknande föreskrifter finns i 3 kap. ordningslagen som bland annat handlar om ianspråktagande av offentlig plats och skyddsanordningar för brunnar och bassänger. Även vissa av dessa bestämmelser borde hanteras med administrativa åtgärder och endast av kommunerna. Polisen bör även fortsättningsvis ha rätt att beivra överträdelser enligt lokala föreskrifter men då genom utfärdande av avgift, såsom gäller för exempelvis parkeringsöverträdelser.

Det finns ytterligare områden som är lämpade för ett ökat kommunalt ansvar och som skulle öka möjligheterna till ordning och reda lokalt. Mindre nedskräpning enligt 29 kap. 7a § Miljöbalken (1998:808) är ett sådant brott som borde beivras med avgift istället för böter. Andra områden som bör ses över för att öka kommunernas rådighet är hantering av övergivna båtar och bilar, street racing och andra ordningsstörningar i trafiken.

Regeringen har gett en särskild utredare i uppdrag att överväga en förändrad ansvarsfördelning av vissa offentliga uppgifter som idag ligger hos Polismyndigheten. Syftet är att få till en mer effektiv hantering av dessa uppgifter och ge Polisen bättre förutsättningar att fokusera på sitt kärnuppdrag.

Lokala föreskrifter beslutas av kommunfullmäktige och anmäls till respektive länsstyrelse som prövar att de överensstämmer med bland annat ordningslagen. Det har framkommit att länsstyrelserna inte alltid bedömer frågorna på likartat sätt. Eftersom föreskrifterna på olika sätt innebär inskränkningar för enskilda och företag är det av stor vikt att länsstyrelserna gör en korrekt och förutsebar bedömning. Det är bra att kommunernas föreskrifter prövas mot annan lagstiftning men det finns en risk med att bedömningen sker av 21 olika myndigheter. Länsstyrelsens uppdrag att pröva lokala föreskrifter bör därför ses över för att uppnå en mer enhetlig och rättssäker process.

Moderaterna ska verka för:

att [18] kommunerna, genom avkriminalisering av vissa typer av brott, får det fulla ansvaret för att upprätthålla lokala föreskrifter och delar av 3 kap. ordningslagen

att [19] det tillsätts en bred utredning i syfte att öka det kommunala inflytandet över trygghetsarbetet som inkluderar att flera överträdelser inte längre ska utgöra brott utan istället beivras med administrativa åtgärder

att [20] länsstyrelsernas uppdrag att pröva kommunernas lokala föreskrifter ses över för att uppnå en mer enhetlig och rättssäker process

Lokalt trygghetsarbete i den fysiska miljön

Den fysiska miljön påverkar direkt både trygghetsupplevelsen och förekomsten av brott i ett område. För att skapa trygga offentliga rum krävs en miljö som är fri från skräp, klotter och olovliga bosättningar, med god belysning och kamerabevakning där det behövs. Arbetet bör utgå från evidensbaserade metoder.

Sedan 1 april 2025 har kommuner och regioner fått utökade möjligheter till kamerabevakning eftersom tillståndskravet tagits bort. Lagändringen ger även Polisen utvidgade befogenheter för kamerabevakning och möjlighet till automatisk igenkänning av registreringsnummer (ANPR-teknik) i hela landet. Regeringen har samtidigt satsat på att utöka antalet kameror från 2 500 till 5 000 till år 2027.

Tiggeri är varken en väg ur fattigdom eller utanförskap utan leder till att människor utnyttjas och att otryggheten i samhället ökar. Moderaterna har sedan tidigare drivit frågan om att införa ett nationellt tiggeriförbud, vilket också tas upp i Tidöavtalet. Regeringen har tillsatt en utredning som ska överväga för- och nackdelar med ett nationellt tiggeriförbud samt lämna förslag på ytterligare åtgärder för att motverka förekomsten av tiggeri i Sverige. Utredaren ska analysera om möjligheterna att begränsa tiggeri bör utökas, hur den nuvarande ordningen med lokala ordningsföreskrifter fungerar samt lämna författningsförslag för ett nationellt förbud.

Olovliga bosättningar medför en ökad känsla av otrygghet för de som bor och rör sig i området. De medför också ofta ordningsproblem samt sanitära problem med nedskräpning och förstörelse. För att öka tryggheten i samhället och ge markägarna bättre rådighet över sin egen mark behöver olovliga bosättningar kunna avhysas snabbt utan en alltför stor kostnad för markägaren. Detta har

Moderaterna drivit tidigare, exempelvis genom stämmobeslut 2017 och genom beslut i riksdagen, för att underlätta för markägarna att få tillbaka sin mark när personer bosatt sig där utan tillstånd. Lagstiftningen finns på plats men tillämpas i för låg utsträckning. Dagens regelverk kräver att markägaren ansöker om handräckning från Kronofogdemyndigheten för att avhysa olovliga bosättningar. Då olovliga bosättningar inte enbart drabbar markägaren utan också de som bor och rör sig i området bör polis och kommunala säkerhetsvakter ges rätt att avhysa uppenbart olovliga bosättningar utan föregående ansökan från markägaren. Rätten att avhysa behöver tydliggöras i lagstiftningen.

Lokala företag bidrar till en levande stadsbild som ökar tryggheten. Samtidigt drabbas näringslivet hårt av brottslighet. Enligt Företagarna har 30 procent av svenska företag utsatts för brott under de senaste fem åren, med miljardkostnader som följd. Allt fler butiker tvingas till extraordinära säkerhetsåtgärder och företag utsätts för utpressning. Lagen om tillträdesförbud till butik trädde i kraft den 1 mars 2021 och genom ändringar som trädde i kraft den 1 juli 2022 utvidgades den till att även omfatta badanläggningar och bibliotek. Även om andelen beviljade tillträdesförbud har ökat sedan lagens ikraftträdande finns fortfarande utrymme för förbättringar. Det är viktigt att lagstiftningen är effektiv och att beslut om tillträdesförbud kan meddelas i den utsträckning som krävs för att butiksägare ska kunna säkerställa tryggheten för både personal och kunder. Samtidigt har näringslivet en viktig roll att spela i det brottsförebyggande arbetet. För att mobilisera hela samhällets fulla kraft behöver företagens engagemang och kunskap tas tillvara på ett bättre sätt i kampen mot brottsligheten.

Moderaterna ska verka för:

att [21] polis och kommunala säkerhetsvakter ska ha rätt att avhysa uppenbart olovliga bosättningar utan föregående ansökan från markägaren

att [22] stärka tryggheten i den lokala miljön genom att inkludera lokala företag i trygghetsarbetet och följa upp samt vid behov förbättra lagstiftningen om tillträdesförbud

Samverkan, uppföljning och utvärdering

Nästan alla svenska kommuner (95 procent) har samverkansöverenskommelser med Polisen men många lokala företrädare upplever att dessa avtal ofta blir verkningslösa "pappersprodukter". För att stärka kommunernas inflytande över den lokala tryggheten behöver samverkansavtalen göras mer konkreta och följas upp systematiskt. Kommuner bör få rätt att göra särskilda begäranden till

Polisen, exempelvis om ökad närvaro i specifika områden, som Polisen har en skyldighet att undersöka samt återrapportera kring med avseende på bedömning och eventuella åtgärder.

För att bekämpa den kriminella ekonomin lokalt är samverkan mellan kommunala och statliga myndigheter avgörande. Genom gemensamma tillsynsinsatser kan myndigheterna effektivt motverka olovliga boenden, arbetskraftsexploatering och illegal handel. När exempelvis Skatteverket, Polisen, kommunen och Arbetsmiljöverket samordnar sina insatser skapas ett kraftfullt verktyg mot den organiserade brottsligheten.

Bristen på systematisk utvärdering av trygghetsåtgärder är ett genomgående problem i hela landet. Trots att många insatser genomförs saknas ofta tillförlitlig kunskap om vilka åtgärder som ger bäst effekt per investerad krona. Både brottsförebyggande arbete (som syftar till att förhindra brott) och trygghetsskapande arbete (som fokuserar på upplevd trygghet) behöver utvärderas med vetenskaplig systematik.

Internationell forskning visar tydliga samband mellan polisiär närvaro och minskad brottslighet, samt mellan stadsplanering och trygghet genom metoder som Crime Prevention Through Environment Design (CPTED). Det finns dock få svenska studier som analyserar orsakssambanden eller väger nytta mot kostnad, vilket skapar ett kunskapsgap som försvårar kommunernas prioriteringar. För att underlätta meningsfulla utvärderingar krävs att insatser redan från början struktureras för att möjliggöra systematisk uppföljning, med forskare involverade i planeringsstadiet.

Särskilt små och medelstora kommuner har behov av att dela kostnader, kunskap och kompetens genom strukturerade mellankommunala samarbeten. Erfarenheter visar att kommuner som arbetar tillsammans ofta uppnår bättre resultat än de som arbetar var för sig. Det saknas en nationell kartläggning av kommunernas samverkansmodeller vilket gör det svårt att identifiera vilka metoder som fungerar bäst. En sådan kartläggning skulle minska risken för att kommuner ”uppfinner hjulet på nytt” istället för att bygga vidare på beprövade arbetssätt.

Moderaterna ska verka för:

att [23] Polisen får i uppdrag att ta fram en gemensam standard för samverkansavtal mellan kommun och polis med syftet att stärka kommunernas inflytande

att [24] kommunerna ska ha rätt att göra särskilda begäranden till Polisen och att Polisen ska ha skyldighet att undersöka saken och återrapportera sin bedömning och eventuella åtgärder

att [25] främja strukturerat mellankommunalt samarbete i det brottsförebyggande och trygghetsskapande arbetet, särskilt för kommuner med behov av att dela kostnader och kompetens

att [26] säkerställa systematisk utvärdering av lokalt trygghetsarbete genom att involvera forskare från planeringsstadiet, identifiera framgångsrika modeller och sprida evidensbaserade metoder i kommunerna

Den systemhotande brottsligheten

Den organiserade brottslighetens ekonomiska verksamhet utgör idag ett akut systemhot mot det svenska samhället. Med en årlig omsättning på 100–150 miljarder kronor överskrider den kriminella ekonomin polisens totala budget. Genom en kombination av bland annat bedrägerier, välfärdsbrott och narkotikahandel har kriminella nätverk etablerat en parallell ekonomi som skapar en självförstärkande dynamik där brottsvinster genererar nya kriminella möjligheter.

Sverige står inför en ny fas i kampen mot organiserad brottslighet. Medan det intensiva arbetet mot synligt våld i form av skjutningar och sprängningar börjar ge resultat måste nu fokus breddas mot den mer sofistikerade och mindre synliga systemhotande kriminaliteten. Denna brottslighet opererar genom infiltration, korruption och ekonomisk brottslighet och utgör ett mer djupgående hot mot samhällets funktioner och värderingar.

Medan narkotikahandeln länge ansågs vara den primära inkomstkällan har den mer specifikt ekonomiska brottsligheten nu tagit över som den dominerande intäktskällan. Bedrägeribrotten genererar årligen vinster om 5–8 miljarder kronor, nästan tre gånger narkotikahandelns intäkter. Välfärdssystemens sårbarhet manifesteras i felaktiga utbetalningar om 15–20 miljarder kronor årligen.

Parallellt ökar infiltrationen av samhällets institutioner. Rättsväsendets samtliga

delar – från domstolar och åklagarmyndighet till kriminalvård och polis – utsätts systematiskt för infiltration. Dokumenterade fall visar hur anställda inom olika myndigheter läcker sekretessbelagd information till den organiserade brottsligheten, vilket i flera fall har resulterat i våldsamma repressalier med dödlig utgång. Omfattningen illustreras av att det enbart inom Polismyndigheten har registrerats över 500 anmälningar om misstänkta informationsläckor sedan 2018. Liknande mönster återfinns inom andra myndigheter.

De kriminella strukturerna har utvecklat två primära tillvägagångssätt för att kompromettera myndighetspersonal: etablering av romantiska relationer genom digitala plattformar samt systematiskt utnyttjande av släktband och kulturella lojaliteter där kollektivets intressen traditionellt överordnas individens.

Särskilt allvarligt är att infiltratörerna inte sällan erhåller positioner inom myndigheternas mest känsliga funktioner, från domstolarnas handläggning av hemliga tvångsmedel till underrättelseenheter och säkerhetsavdelningar. Det möjliggör inte bara informationsläckage utan även aktiv motverkan av rättsväsendets operativa förmåga. Rikspolischefen har konstaterat att det funnits en "farlig naivitet inom rättsväsendet" – ett uttalande som belyser hur djupt problemet har rotat sig och behovet av översyn av säkerhetsrutiner på alla nivåer.

Enligt Sveriges kommuner och regioner (SKR) utgör den organiserade brottsligheten idag ett systemhot även mot lokal demokrati och samhällsservice. I praktiken innebär detta att kriminella nätverk kan påverka, eller till och med styra, beslut som rör allt från bygglov och upphandlingar till socialtjänstens bedömningar. De lokala myndigheternas utsatthet förvärras ytterligare av att samma personer som de möter i sin tjänsteutövning ofta bor i kommunen och känner till tjänstemännens privatliv.

Välfärdssektorn har visat sig särskilt sårbar för kriminell infiltration. Inom hemtjänst, personlig assistans och andra omsorgsverksamheter har kriminella aktörer systematiskt etablerat företag som kombinerar legitim verksamhet med omfattande välfärdsbrott. Genom att tillhandahålla faktiska tjänster skapas en fasad av legitimitet bakom vilken systematiska bedrägerier kan genomföras. Dessutom möjliggör positionen som välfärdsaktör ett inflytande över utsatta personer som kan utnyttjas för ytterligare ekonomisk vinning eller för att rekrytera nya medlemmar till kriminella nätverk.

Det finns en tydlig koppling mellan företagssfären och den organiserade brottsligheten. Å ena sidan utnyttjar kriminella nätverk företagskonstruktioner för att tvätta pengar och dölja brottslig verksamhet. Å andra sidan riktar de sig mot legitima företag för utpressning, hot och stölder som en del av sin finan-

siering. En rad uppmärksammade fall gäller bland annat grova skattebrott och grov näringspenningtvätt genom flera bolag verksamma inom vårdsektorn. De brottsvinster som genereras återinvesteras sedan i annan brottslig verksamhet som narkotikahandel och vapensmuggling, vilket bidrar till en destruktiv spiral och förstärker gängkriminalitetens position i samhället.

För att bekämpa den systemhotande brottsligheten krävs en bred ansats där flera samhällsfunktioner samverkar. Regeringens inrättande av Utbetalningsmyndigheten är ett första viktigt steg, men det krävs ytterligare åtgärder. Fler säkerhetsprövningar, förbättrade rutiner mot infiltration och skärpta verktyg för att upptäcka och stoppa penningtvätt och illegala penningflöden är nödvändiga komponenter i detta arbete.

För att stärka kommunernas motståndskraft mot infiltration behöver arbetssätt utvecklas som minskar tjänstemäns utsatthet, exempelvis genom rotation av ärenden för att avidentifiera beslutsfattare. Samordnad tillsyn mellan kommunala och statliga myndigheter har visat sig vara ett effektivt verktyg för att bekämpa den kriminella ekonomin lokalt. Genom gemensamma tillsynsbesök kan myndigheterna använda sina respektive sanktionsmöjligheter – kontrollavgifter, viten och förbud – i en samlad insats.

Moderaterna anser att personer som avtjänar fängelsestraff efter dom som vunnit laga kraft inte ska få starta företag eller bli huvudmän för företag. Detta skulle försvåra för kriminella att upprätthålla sin ekonomiska verksamhet under tiden de avtjänar sina straff. Dessutom behöver samverkan mellan myndigheter, finansiella aktörer och kommuner stärkas för att effektivt kunna bekämpa den kriminella ekonomin.

Frågor kopplade till välfärdsbrottslighet behandlas i propositionerna Vård och omsorg och Ansvar för Sverige i en krävande tid.

Moderaterna ska verka för:

att [27] stärka säkerhetsarbetet inom rättsväsendet och andra samhällsviktiga funktioner genom fler säkerhetsprövningar och förbättrade rutiner mot infiltration

att [28] utveckla och skärpa verktygen för att upptäcka och stoppa penningtvätt, illegala penningflöden och kriminell ekonomi genom stärkt samverkan mellan myndigheter, finansiella aktörer och kommuner

att [29] det införs ett förbud mot att starta företag eller bli huvudmän för personer som avtjänar fängelsestraff efter dom som vunnit laga kraft

Ungdomars brottslighet och gängkriminalitet

Vi har nu sett en utveckling där allt yngre barn dras in i kriminalitet. De tonåringar som skjuter idag var bara mellan tre och sex år gamla när den förra S-regeringen tillträdde. Socialdemokraterna bär därför ett stort politiskt ansvar för att nyrekryteringen av barn och unga in i grov kriminalitet inte har motverkats tillräckligt. För varje gängmedlem som hamnar i fängelse står flera barn på kö för att rekryteras. Rekryteringen till kriminella nätverk har allt mer flyttats till digitala plattformar där barn lockas in med löften om pengar, status och tillhörighet. Inte sällan handlar det om barn som sedan tidigare varit okända för polisen. Bakom denna rekrytering står vuxna som cyniskt utnyttjar ungas utsatthet för sina egna brottsliga syften.

Det är av yttersta vikt att de brottsbekämpande myndigheterna har effektiva verktyg för att förhindra och utreda allvarliga brott som begås av barn. Med hänsyn till brottsutvecklingen är det numera nödvändigt att det finns möjligheter att använda hemliga och preventiva tvångsmedel också mot barn. Regeringen har också tagit fram ny lagstiftning på området som föreslås träda i kraft den 1 oktober 2025.

Dessa verktyg är många gånger helt avgörande för att kunna utreda allvarlig brottslighet, oavsett gärningspersonens ålder. Det finns också tecken på att barn involveras i kriminalitet just för att de brottsbekämpande myndigheterna inte har haft lika effektiva utredningsverktyg att ta till. Det handlar också om prevention, om att förhindra att barn begår allvarliga våldsbrott och att komma åt dem som ligger bakom – de längre upp i hierarkin som styr och beställer.

Som ett alternativ till placering på HVB-hem vill vi införa möjligheter att använda elektronisk fotboja, annan elektronisk övervakning och drogtester. Syftet är att hindra att barn och unga fastnar i farliga kriminella miljöer samtidigt som de ska kunna fortsätta att bo hemma. Barnets bästa ska vara utgångspunkten.

Den som fyllt 18 år är myndig och ska ta fullt ansvar för sina handlingar. För de mellan 15–17 år behöver den så kallade ungdomsrabatten modifieras för att bättre spegla brottets allvar. Särskilt oroande är utvecklingen där barn under 15 år involveras i grov brottslighet. Idag saknas effektiva verktyg för denna grupp vilket utnyttjas av kriminella nätverk. För att skydda dessa barn, öka

brottsoffrens upprättelse och tillgodose samhällets behov av skydd behöver straffbarhetsåldern sänkas för de allvarligaste brotten. Detta innebär att barn som begår exempelvis mord eller grova vapenbrott kan ställas till svars, vilket i sin tur möjliggör tidiga insatser för att bryta en destruktiv utveckling.

Det behövs särskilda ungdomsfängelser för ungdomar som begår grova brott. Kriminalvården har den kompetens som krävs och bättre förutsättningar än SiS (Statens institutionsstyrelse) att hantera denna grupp. Samtidigt ska verksamheten vara anpassad till ungas särskilda behov och rättigheter.

Inrättandet av särskilda ungdomsfängelser är inte primärt en fråga om bestraffning utan om att skapa förutsättningar för förändring. De bör vara strukturerade platser där utbildning, behandling och vägar ut ur kriminalitet står i centrum. När de mest kriminellt belastade ungdomarna får rätt insatser frigörs samtidigt resurser på SiS-hem och i socialtjänsten, vilket möjliggör tidigare och mer effektiva insatser för andra barn som befinner sig i riskzonen. Det är ett tydligt exempel på hur åtgärder som vid en första anblick kan uppfattas som enbart repressiva i själva verket skapar förutsättningar för ett mer effektivt förebyggande arbete.

Polisen arbetar intensivt för att motverka rekrytering av barn och unga till kriminalitet. Men i takt med samhällets digitalisering behöver polisen utveckla nya metoder för att bekämpa brott i onlinemiljö. När rekryteringen av unga sker via sociala medier ställs nya krav på polisens arbetssätt och tekniska förmåga. Utvecklingen är oroväckande; antalet barn under 15 år som misstänks i mordutredningar har ökat från 21 till 120 mellan 2022 och 2024.

Parallellt fortsätter regeringen med kraftfulla förebyggande satsningar. Den nationella bob-strukturen (barn och unga i organiserad brottslighet) etablerar ett samarbete mellan centrala myndigheter för att systematiskt fånga upp barn i riskzonen. Detta kompletteras med bland annat förstärkta skolsociala team, fler platser på särskilda ungdomshem och utökat ekonomiskt stöd till kommunernas placeringar inom barn- och ungdomsvården. Den nya socialtjänstlagen som trätt i kraft under 2025 ger ytterligare verktyg för förebyggande och tidiga insatser. Med en historisk satsning på nästan 10 miljarder kronor över fem år säkrar regeringen implementeringen av lagen – den största satsning någon regering någonsin gjort på socialtjänsten.

Samhällets reaktion när barn begår allvarliga brott ska vara tydlig, konsekvent och snabb. Kombinationen av tydliga konsekvenser och omfattande stödinsatser skapar en effektiv helhet där en stark rättsstat och socialstat kompletterar och förstärker varandra.

Kommunerna och regionerna behöver i än större omfattning arbeta metodiskt och systematiskt med att samordna tidiga insatser i det brottsförebyggande arbetet. Insatser som bör involveras i ett samordnande samarbete inkluderar förebyggande arbete i mödrahälsovården, barnhälsovården, förskolan, grundskolan, gymnasieskolan, barn- och ungdomspsykiatrin, socialtjänsten, HVB-hem och stödboenden, fritidsverksamheten, civilsamhällets organisationer, Polisen, säkerhetsvakter och ordningsvakter.

Relevant myndighet bör få i uppdrag att kartlägga, analysera och föreslå åtgärder som tydliggör en funktionell ansvarsfördelning i det förebyggande arbetet. Vidare bör relevant myndighet får i uppdrag att analysera om det finns skäl att även regionerna ska omfattas av lagen om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete. Därtill hur regionernas del i ansvarsfördelningen av brottsförebyggande arbete kan tydliggöras gällande verksamheter såsom mödrahälsovård, barnhälsovård samt barn- och ungdomspsykiatrin.

Enligt Polismyndighetens rapport om könsfördelning i kriminella nätverk är endast fem procent av de aktiva medlemmarna kvinnor. Men när det gäller personer kopplade till dessa nätverk ökar andelen till nitton procent. Enligt Regeringskansliet har kvinnor en roll i dessa nätverk som gör att polisen riskerar att inte identifiera dem. Problemet är förbisett och underlag tyder på att flickor och kvinnor kan vara mer involverade i gängkriminalitet än vad som tidigare uppmärksammats.

Det finns belägg för att flickor och kvinnor inte enbart samexisterar med den gängkriminella miljön, utan även kan utsättas för särskilt hänsynslösa former av utnyttjande samt bidra till att upprätthålla kriminella nätverk genom aktiva val och handlingar. Den organiserade brottsligheten kräver breda och kraftfulla åtgärder. Det är därför viktigt att myndigheter inte fastnar i tidigare fastställda könsnormer kring delaktighet i kriminella nätverk.

Moderaterna ska verka för:

att [30] fullfölja den påbörjade reformen av ungdomspåföljdssystemet för att skapa en helhet av tydliga konsekvenser, stödjande insatser och effektiva verktyg som både skyddar samhället och hjälper unga att lämna kriminalitet

att [31] införa särskilda ungdomsfängelser för unga som begått grova brott

att [32] helt avskaffa ungdomsreduktionen för lagöverträdare i åldern 18–20 år och justera den för åldersgruppen 15–17 år

att [33] sänka straffbarhetsåldern för de allvarligaste brotten

att [34] motverka digital rekrytering av unga till kriminella nätverk

att [35] alla kommuner ska arbeta med att samordna tidiga insatser i det brottsförebyggande arbetet

att [36] stärka och förtydliga ansvarsfördelningen avseende såväl det brotts-förebyggande som det trygghetsskapande arbetet

att [37] relevant myndighet får i uppdrag att analysera och lämna eventuella förslag som inkluderar regionernas ansvar för brottsförebyggande arbete

att [38] en nationell kartläggning av kvinnors och flickors utsatthet och delaktighet i gängkriminella miljöer genomförs

Mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer

Medan vissa brottstyper är relativt nya fenomen i det svenska samhället har andra djupa normativa rötter och kräver särskilda strategier. Mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer tillhör denna senare kategori. Det är ett våld som representerar ett fundamentalt angrepp på kvinnors självbestämmande och integritet.

Varje år dödas i genomsnitt 15 kvinnor i Sverige av en partner eller tidigare partner. Bakom varje siffra finns en människa, en familj och ofta barn som förlorat sin mamma på det mest brutala sätt. Dessa tragedier representerar inte bara individuella brott utan samhälleliga misslyckanden som måste bemötas

med samma allvar och resurser som vi avsätter för bekämpningen av organiserad brottslighet.

Regeringen arbetar nu med flera framåtlutade reformer för att ytterligare stärka skyddet. Betydande skärpningar av kontaktförbudslagen har genomförts, där otillbörlig övervakning nu införts som grund för kontaktförbud. Det har införts en presumtion för kontaktförbud efter allvarliga brott i nära relationer. Kontaktförbud kan nu omfatta en hel kommun. Kontaktförbud kan förenas med elektronisk fotboja i fler fall och det har blivit lättare att kontrollera om någon bryter mot förbudet. Husrannsakan kan användas för att delge beslut om kontaktförbud. Straffen har skärpts för grovt barnfridsbrott och för överträdelser av kontaktförbud.

Utredningen om bodelningsprocesser och betänketider vid skilsmässa ska motverka ekonomiskt våld genom snabbare processer. Sekretesshinder rivs för att förbättra informationsdelning mellan myndigheter när liv kan stå på spel. Samtidigt ses tillgången till målsägandebiträde över för att stärka våldsutsattas ställning i rättsprocessen.

Systemet har dock fortfarande brister. Kravet att kontaktförbud måste förnyas årligen lägger en orimlig börda på den utsatta. Det åligger den utsatta att i god tid kontakta åklagaren för en ny prövning innan det tidigare förbudet löper ut. Detta system skapar onödig stress och försvårar återhämtningsprocessen.[3]

Ett särskilt allvarligt problem är serievåldtäktsmän som trots hög återfallsrisk släpps ut efter att ha avtjänat två tredjedelar av sitt straff. Inom kort tid efter frigivning begår dessa förövare ofta nya grova våldtäkter mot flickor och kvinnor. Detta visar på behovet av en ny tidsobestämd frihetsberövande påföljd, så kallat säkerhetsstraff, som kan dömas ut istället för fängelse och omfatta vissa särskilt samhällsfarliga personer med hög återfallsrisk.

Psykiskt våld är ett allvarligt samhällsproblem som ofta föregår fysiskt våld. Våld kan förekomma i flera olika former, som exempelvis psykiskt och ekonomiskt våld samt kontrollerande beteenden. Sverige har en stark straffrättslig lagstiftning när det kommer till fysiskt våld och enstaka fall av allvarligare former av psykiskt våld. Däremot riskerar upprepade former av i sig mer lindriga

[3] Douglas Thor reserverar sig till förmån för att här lägga till följande text "Riskbedömning vid beslut om kontaktförbud lägger stor vikt vid tidigare brott, medan den utsattes upplevelse och risk att utsättas för brott ofta är otillräcklig grund för att få kontaktförbud. I praktiken blir det därför ofta ett verktyg för den som redan har utsatts för brott, inte för den som vill skyddas från brott. För att skydda fler av de som riskerar att utsättas bör en ny typ av kontaktförbud, preventiva kontaktförbud, införas."

former av psykiskt eller ekonomiskt våld falla utanför det straffbara området. Dessa förbisedda dimensioner av relationsvåld kräver särskild uppmärksamhet. Genom att exempelvis ta kontroll över en partners ekonomi, skapa skulder i den utsattas namn eller förhindra ekonomiskt oberoende, kan förövare försvåra möjligheten att lämna en våldsam relation. Därför förespråkas kriminalisering av psykiskt och ekonomiskt våld för att öka möjligheterna att tidigt komma åt systematiskt våld och därigenom förhindra fortsatt och allvarligare våldsbrottslighet.

Ett effektivt arbete mot våld i nära relationer kräver att samhällets instanser arbetar tillsammans med bättre informationsutbyte. Tydliga varningssignaler som psykisk ohälsa, hot om självmord, strypvåld och pågående separationer ökar risken för dödligt våld. Organisatoriska stuprör och oklarheter kring sekretesslagstiftningen hindrar idag en effektiv samverkan, trots att information som delas i rätt tid kan rädda liv. Särskilt viktigt är informationsutbytet när en våldsutövare släpps från häkte eller fängelse, när hotbilden ökar, eller när barn far illa.

Polisen måste få möjlighet att jobba med frågor om dödligt våld i nära relationer och dödligt hedersvåld på högre nivåer än vad de gör idag. Polisen har själva rapporterat att det finns en internkultur som gör att brott som våld i nära relation kan prioriteras bort då det sker många andra våldsbrott. Många av de dödade kvinnorna har vid tidigare fall haft kontakt med sjukvård, socialtjänst, polis och rättsväsende. Av olika anledningar har insatserna dock varit otillräckliga, bland annat till följd av bristande samordning eller passivitet. Därtill har många av förövarna i dessa fall tidigare varit dömda eller misstänkta för olika våldsbrott. Det är inte ovanligt att de har en lång historik av aggressivt eller kontrollerande beteende, men att detta inte har lett till någon varaktig förändring i deras handlingsmönster eller straffrättsliga påföljder.

När det gäller hedersrelaterat våld är situationen ofta än mer komplex. Det finns i dessa fall ofta kollektiva och kulturella faktorer som påverkar offrets utsatthet och strukturerna runt henne inför brottet. Det är tydligt att det finns brister i dagens system för hanteringen av dessa typer av allvarliga brott. Det krävs att samhället tar reda på var ansvaret har fallit mellan stolarna.

Mot denna bakgrund bör möjligheten till att inrätta en särskild haverikommission, likt arbetet vid suicid, då en person har dödats i en nära relation eller till följd av heder. En sådan åtgärd skulle tydliggöra var samhällets åtgärder har brustit. Detta för att kunna göra om och göra rätt för att nästa gång rädda ett liv och stoppa att fler kvinnor dödas av män i sin omgivning.

Moderaterna ser att lagändringar är nödvändiga men inte tillräckliga – det krävs

också ett förändrat synsätt i hela samhället. Våld och hot mot kvinnor och barn kan aldrig accepteras.

Moderaterna ska verka för:

att [39] maxtiden för kontaktförbud förlängs för att ge våldsutsatta ett mer långsiktigt skydd

att [40] kriminalisera psykiskt och ekonomiskt våld för att tidigt komma åt systematiskt våld och förhindra allvarligare våldsbrottslighet

att [41] förkorta betänketiden vid skilsmässa och begränsa tiden för bodelning vid våld i nära relationer

att [42] förutsättningarna för att införa en haverikommission vid varje fall av dödligt våld i nära relation eller vid dödligt hedersvåld utreds[4]

Hedersrelaterat förtryck och hedersrelaterade maktstrukturer

Hundratusentals unga i Sverige lever under hedersförtryck. Barn och unga – särskilt flickor – kontrolleras hårt av sina familjer och begränsas kraftigt i sin vardag och i sin rätt att utöva grundläggande friheter. Många lever i skräck för fysiskt våld, däribland könsstympning, eller för att bli bortförda utomlands där övergrepp begås. Varje drabbat barn är ett misslyckande för det svenska samhället.

Vi har kommit en bit på vägen. Det är allt färre som vägrar erkänna att problemen finns eller som relativiserar. Vi säger inte längre kulturkrockar och familjetragedier när vi egentligen menar hedersrelaterat förtryck och dödligt våld. Det är bra men det räcker inte.

Lagstiftningen ska skärpas genom kriminalisering av kontrollerande beteende, oskuldskontroller, oskuldsingrepp och oskuldsintyg. Samtidigt ska preskriptionstiden för hedersrelaterade brott mot barn förlängas och straffskalan för hedersförtryck och äktenskapstvång skärpas. En utredning har analyserat

[4] Douglas Thor reserverar sig till förmån för att här lägga till följande att-sats "en ny typ av kontaktförbud, preventiva kontaktförbud, införs"

möjligheterna att ytterligare skärpa straffen när barn gifts bort och återkom nyligen till regeringen med sina förslag.

Tidigare har det hedersrelaterade våldet och förtrycket ofta betraktats som en variant eller underkategori av våld i nära relationer. Detta perspektiv har varit ett misstag som försvårat effektiva åtgärder. Hedersrelaterat förtryck är ett distinkt fenomen med kollektiva mekanismer där hela familjer och släkter upprätthåller kontrollen över särskilt kvinnor och flickor. Till skillnad från det typiska mönstret vid våld i nära relationer är hedersförtrycket ett strukturellt system med egna kulturella och sociala logiker som kräver särskilda insatser och förståelse.

Moderaterna står för att uttryckligen särskilja dessa fenomen och regeringen har infört ett sjunde jämställdhetspolitiskt delmål inriktat på hedersrelaterat våld och förtryck. Särskilt fokus läggs på att utveckla regionala resurscentra och effektivisera samarbetet mellan socialtjänst, vård och polis. Genom att erkänna och bemöta hedersförtryckets särskilda karaktär skapas större möjligheter att utveckla mer träffsäkra metoder för att bekämpa det.

Moderaterna ska verka för:

att [43] fortsätta arbetet mot hedersrelaterade handlingar som kontrollerande beteende, oskuldskontroller, oskuldsingrepp och oskuldsintyg

att [44] tydligt särskilja hedersrelaterat förtryck från våld i nära relationer genom egna rättsliga ramverk och särskilt anpassade insatser

Nödvärnsrätt

Den svenska nödvärnsrätten i 24 kap. 1 § brottsbalken tillåter ”icke uppenbart oförsvarligt” våld men tolkas i praktiken strängt mot den försvarande parten. Detta innebär att även den som möter ett potentiellt dödligt angrepp förväntas fly snarare än försvara sig om motstånd skulle utsätta angriparen för livsfara. Denna tolkning har historiskt motiverats med ambitionen att minska våldsutövande i samhället generellt.

En restriktiv nödvärnsrätt motiveras delvis av viljan att förhindra att kriminella grupper kan genomföra våldsamma uppgörelser utan rättsliga konsekvenser. Dock bör lagstiftningen beakta de specifika omständigheterna kring varje angrepp. Personer som blir attackerade helt oprovocerat eller utan egen medverkan i konfliktens uppkomst bör rimligen åtnjuta en mer omfattande rätt

till självförsvar. Särskilt problematiskt blir det när flykt kan innebära större risker än självförsvar. En balanserad nödvärnsrätt kan upprätthålla rättssäkerheten samtidigt som den ger medborgare möjligheten att skydda sig själva när samhällets skyddsfunktioner är otillräckliga.

Moderaterna ska verka för:

att [45] stärka nödvärnsrätten genom ändringar i brottsbalken, särskilt för den som utsätts för oprovocerade angrepp

Brottsofferfrågor

Dagens system för frihetsberövandeersättning är bristfälligt. Personer som begått allvarliga brott kan erhålla stora ersättningar på grund av juridiska detaljer i regelverket, vilket skapar orimliga situationer där gärningsmän ibland får högre ersättning än brottsoffer. I en rättsstat ska den som suttit felaktigt frihetsberövad få ersättning av staten, men för att systemet ska behålla sin legitimitet är det viktigt att ersättningen bara betalas ut när det är rimligt, och med rimliga belopp. Moderaterna anser därför att rätten till frihetsberövandeersättning ska kunna begränsas eller nekas i fler fall – exempelvis när personen deltagit i brottsförberedelser, befunnit sig på brottsplatsen tillsammans med förövare, haft skyddsväst vid gripandet eller haft vapen- eller narkotikabilder i sin mobil. Om en person själv agerat eller försatt sig i en sådan situation ska det påverka rätten till ersättning, oavsett om personen senare döms för brott eller inte.

Trots flera försök de senaste decennierna att stärka brottsofferperspektivet är det fortfarande eftersatt i den svenska straffrätten. Det är alltför ofta gärningsmannen som står i fokus för samhällets reaktioner, medan brottsoffret lämnas att själv kämpa för upprättelse och kompensation. Moderaterna ser att ersättningssystemet måste reformeras så att brottsoffer inte själva tvingas ägna tid och kraft åt att få sin ersättning. I värsta fall måste den enskilde själv driva in ett utdömt skadestånd från sin gärningsman. Denna ordning är orimlig – det borde vara samhällets uppgift att säkerställa att brottsoffer får sin ersättning utan att behöva ha ytterligare kontakt med gärningspersonen. Även vid internetbedrägerier, där gärningspersoner utnyttjar andras identiteter för lån och kreditköp, tvingas brottsoffer lägga stor möda på kontakter med banker och företag.

Kränkningsersättning utgår när någon utsatts för brottsliga angrepp mot person, frihet eller frid och är den vanligaste ersättningsformen till brottsoffer vid exempelvis våldtäkt, misshandel och olaga hot. Dagens schablonbaserade ersätt-

ningsnivåer behöver fördubblas för att bättre markera allvaret i kränkningen av brottsoffrets personliga integritet. Den höjda ersättningen ska bekostas av gärningspersonerna.

Situationen för poliser och andra yrkesgrupper som utsätts för brott i sitt arbete behöver förbättras. Trots lagändringar 2022 har dessa yrkesgrupper fortfarande svårt att få kränkningsersättning. Moderaterna vill därför ytterligare stärka rätten till kränkningsersättning för poliser och andra som har särskild beredskap för angrepp i sin yrkesutövning.

En kartläggning från Brottsoffermyndigheten visar att samhällets stöd till brottsoffer är både bristfälligt och ojämlikt fördelat över landet. Endast hälften av landets kommuner erbjuder riktat stöd till brottsoffer och samordningen mellan olika stödaktörer är ofta otillräcklig. Enligt socialtjänstlagen har kommunerna det yttersta ansvaret för att alla som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp de behöver. Detta inkluderar uttryckligen stöd till brottsoffer och deras närstående. Trots detta har de flesta kommuner ingen särskild tjänst med ansvar för brottsofferfrågor. Med tanke på att uppskattningsvis en av fem svenskar årligen utsätts för brott är detta en allvarlig brist.

Moderaterna anser att kommunernas ansvar för brottsoffer måste stärkas och tydliggöras. Samtidigt måste samverkan med civilsamhällets organisationer utvecklas för att skapa ett heltäckande stödsystem. När en person har utsatts för brott ska det finnas ett proaktivt och samordnat stöd samt information om rättsprocessen.

Moderaterna ska verka för:

att [46] fullfölja den påbörjade reformering av ersättningsreglerna för att säkerställa att brottsoffer sätts i centrum i ersättningssystemet genom att säkerställa snabbare ersättning direkt när dom fått laga kraft och stärka förutsättningarna för att gärningspersoner ska betala sin skuld

att [47] höja och utöka rätten till kränkningsersättning, även för poliser och andra som har särskild beredskap för angrepp i sin yrkesutövning

att [48] rätten till frihetsberövandeersättning ska kunna sättas ned eller nekas helt i fler fall

att [49] nationella riktlinjer utarbetas för att säkerställa ett likvärdigt brottsofferstöd i hela landet

Motverka kriminell kulturell ekonomi och stärka förverkandet

Under senare år har Sverige sett en framväxt av en kulturell ekonomi där personer använder sin kriminella bakgrund som grund för karriär och stora inkomster. Det gäller inte minst inom musikbranschen, där gangsterrap som genre har blivit en etablerad form för självbiografiskt berättande om våld, droger och lojalitet till kriminella nätverk. Artister som dömts för grova brott bygger en offentlig identitet på sitt förflutna – och får betalt för det genom streamingtjänster och konserter.

Fenomenet är bredare än musiken. Det omfattar också dokumentärer, intervjuer, böcker och andra uttrycksformer där gärningsmannen själv skildrar sin roll i händelser som orsakat andra människor djupt lidande. Det gemensamma är att gärningsmannen får ekonomisk vinning – antingen direkt, eller indirekt genom uppmärksamhet som omvandlas till varumärkesvärde. I båda fallen är det fråga om en efterhandsprofit där brottsoffren förlorar medan gärningsmannen vinner.

Idag saknar svensk rätt tydliga verktyg för att förhindra denna typ av otillbörlig vinning. Det är möjligt att förverka pengar som härrör från brottslig verksamhet, men inte att ingripa mot intäkter från verk som skapats efter att gärningen begåtts – även om verket bygger på och exploaterar just den gärningen. Detta är både en rättslig lucka och ett moraliskt problem. Den som dömts för mord, våldtäkt eller annan grov brottslighet bör inte kunna dra nytta av detta i efterhand.

I USA har man infört så kallade “Son of Sam-lagar”, som ger staten rätt att förverka intäkter från böcker, filmer eller annan medieproduktion där kriminella själva berättar om sina gärningar. Det är inte berättelsen som förbjuds, utan vinsten som begränsas. Det bygger på tanken att det är orimligt att gärningsmannen ska tjäna pengar på att återberätta det som andra fått betala ett mänskligt pris för.

En sådan lagstiftning bör övervägas i Sverige men måste vara noggrant avgränsad med hänsyn till yttrandefriheten. Den får inte användas för att stoppa opinionsbildning, journalistik eller konstnärliga uttryck i allmänhet. Det måste finnas ett tydligt krav på att verket ger ekonomisk fördel till en person som dömts för det brott som skildras.

Detta skulle inte bara värna brottsoffren utan också bidra till att återupprätta samhällsnormer där brott inte ses som en språngbräda till kändisskap eller inkomst. Samhället kan inte förhålla sig passivt medan grovt kriminella bygger varumärken av våld.

Moderaterna ska verka för:

2

att [50] utreda möjligheten att förverka ekonomisk vinning från kommersiell skildring av egen brottslighet, med tydliga avgränsningar för att värna yttrandefriheten

Förverkandefond till förmån för brottsoffer

Idag hamnar pengar från förverkad brottslig egendom i den allmänna statskassan. Detta system ger inte brottsoffren någon direkt ersättning för det lidande de fått utstå. Någon återbetalning för de skador som uppstått i de områden där brotten begåtts sker inte heller. Flera länder har infört system där förverkade medel öronmärks för sociala ändamål och brottsförebyggande arbete.

EU:s nya förverkandedirektiv uppmuntrar medlemsstaterna att använda förverkad egendom för allmänna eller sociala ändamål. Sverige bör därför överväga att inrätta en förverkandefond där medel från förverkade brottsvinster används för att ge ersättning till brottsoffren, stärka brottsdrabbade områden och finansiera brottsförebyggande insatser.

En sådan fond skulle skapa en tydlig koppling mellan brottsbekämpning och reparation av skador som kriminaliteten orsakat. Istället för att förverkade medel försvinner in i statsbudgeten skulle de återföras till de människor och samhällen som drabbats hårdast av brottsligheten.

Moderaterna ska verka för:

att [51] inrätta en förverkandefond där medel från förverkade brottsvinster används för brottsförebyggande arbete, stöd till brottsdrabbade områden och ersättning till brottsoffer

Skärpta regler för utvisning

Det är en grundläggande princip att endast svenska medborgare har en ovillkorlig rätt att vistas i landet. När utländska medborgare begår brott i Sverige bör samhällets reaktion vara tydlig – möjligheten till utvisning måste användas betydligt mer aktivt än vad som sker idag. Antalet domslut med beslut om utvisning för utlänningar i relation till antalet domslut totalt mot utlänningar har legat på en anmärkningsvärt låg nivå, i snitt 4,4 procent för åren 2015–2019.

Regeringen har nyligen tagit emot en utredning som haft i med uppdrag att skapa en skärpt reglering som möjliggör betydligt fler utvisningar på grund av brott, samt att återreseförbud kan förlängas eller gälla på obestämd tid. Parallellt med detta har regeringen tagit emot ett betänkande som föreslår ett återinfört vandelskrav i utlänningslagen. Detta innebär att uppehållstillstånd kan nekas eller återkallas för personer som visar brister i hederligt levnadssätt, exempelvis i form av skulder till enskilda eller det allmänna, upprepad lindrigare brottslighet, missbruk av välfärdssystemen eller om personen utgör ett säkerhetshot.

Regeringen har även beslutat att se över lagen om särskild kontroll av vissa utlänningar (LSU). I ett läge där Sverige står inför ett förhöjt terrorhot och där den organiserade brottsligheten blivit systemhotande behövs kraftfullare verktyg. En särskilt viktig åtgärd är att överväga hur utlänningar som deltar i eller har samröre med kriminella nätverk ska kunna utvisas, även utan att de har dömts för brott. Det går inte längre att bortse från likheterna mellan terrorism och den grova organiserade brottsligheten – båda har ett stort våldskapital och ägnar sig åt infiltration och otillbörlig påverkan.

Moderaterna ska verka för:

att [52] fullfölja det påbörjade arbetet med att skärpa regelverket för utvisning på grund av brott för att möjliggöra fler utvisningar av utländska medborgare som begår brott

att [53] införa möjligheter att utvisa utlänningar som deltar i eller har samröre med kriminella nätverk, även utan att de har dömts för brott

Brott mot företag och näringsidkare

Kriminaliteten har gjort det svårare att driva företag i Sverige. Näringslivets kostnader för brottsligheten uppskattas nu uppgå till över 100 miljarder kronor per år. Verksamheter som drivs av kriminella skapar orättvisa villkor för de företag som bedriver sin verksamhet inom lagens riktmärken, och undermine-rar marknadens funktionssätt. När företag läggs ner eller flyttar på grund av kriminaliteten försvinner såväl innovation och arbetstillfällen som skatteintäkter till välfärden.

Brottsligheten drabbar alla branscher och regioner i landet. Det handlar om omfattande stölder från butiker och byggarbetsplatser, stölder av drivmedel, digital utrustning, verktyg och maskiner samt rån, vandalisering, hot, utpress-ning, dataintrång och bedrägerier. Hot mot personal i butik har ökat samtidigt som gärningspersonerna oftare är beväpnade. Den totala skadekostnaden av cyberangrepp för svenska företag beräknas uppgå till cirka 30 miljarder kronor årligen.

En övervägande del av de företagare som utsatts för brott har avstått från att polisanmäla på grund av bristande tilltro till polisens förmåga att lösa brott och för att kötiderna till polisens telefonnummer är långa. Av de som faktiskt anmält brott uppger ytterst få att polisens arbete lett till att brottet klarades upp – de flesta anmälningar skrivs av direkt.

Det är ett grundläggande politiskt ansvar att rättsstaten agerar med sin fulla kraft när företagare blir utsatta för brott. Som företagarnas parti ser Moderaterna särskilt allvarligt på utvecklingen och har därför konsekvent drivit på för reformer inom detta område. Mycket kan förbättras där brottsbekämpande myndigheter behöver ökade befogenheter, resurser och tydlig inriktning. Sam-tidigt behöver kunskapen om brott mot företag öka. Det saknas idag tillräcklig statistik och kartläggning, vilket gör det svårt att utforma effektiva åtgärder. Därtill saknas företagsperspektivet ofta i de brottsofferundersökningar som regelbundet genomförs på nationell, regional och kommunal nivå.

Moderaterna ska verka för:

att [54] förbättra polisens förmåga att utreda och klara upp brott mot företag genom prioritering av lokalt polisarbete och nolltolerans mot så kallade vardagsbrott som systematiskt drabbar näringslivet

att [55] förbättra kunskapsunderlaget om brott mot företag genom att ge Brottsförebyggande rådet i uppdrag att kartlägga omfattningen av brott mot näringslivet, utreda brottslighetens samhällsekonomiska kostnader och utveckla system för att bättre identifiera när brottsoffer är företagare

Hot från terrorism, extremism, separatism och statliga aktörer

Sverige står fortsatt inför allvarliga och komplexa hot mot vår inre säkerhet. Säkerhetspolisen bedömer att det höga terrorhotet finns kvar. Konflikter i Mellanöstern har ökat polariseringen och risken för radikalisering. Ett särskilt oroande fenomen är hur islamistiska och höger- respektive vänsterextremistiska grupperingar finner gemensam grund i ökad antisemitism och hat mot religiösa minoriteter.

Utöver extremism utgör även separatistiska strömningar ett växande hot mot sammanhållningen och den inre säkerheten. Grupper som aktivt motarbetar integration och istället strävar efter att skapa parallella samhällsstrukturer, separata från majoritetssamhället, utgör en särskild utmaning för rättssamhället. Mest framträdande är den våldsbejakande islamistiska separatismen som systematiskt söker etablera parallella institutioner utanför demokratisk kontroll. Detta underminerar rättsstatens principer och försvårar brottsbekämpande myndigheters arbete i utsatta områden.

Utländska aktörer genomför systematiska försök att undergräva våra samhällsfundament. Ryssland ägnar sig åt påverkansoperationer och sabotage. Kina försöker komma över svensk innovation och spetskompetens. Iran rekryterar utförare från svenska kriminella nätverk och skickar SMS till tusentals svenskar med uppmaning om hämnddåd mot personer som bränner koraner. Flera av dessa aktörer finansierar även, direkt eller indirekt, separatistiska och extremistiska verksamheter i Sverige genom ekonomiskt stöd till organisationer och religiösa institutioner som sprider antidemokratiska budskap. Därför krävs skärpt kontroll av utländsk finansiering till verksamheter och trossamfund som riskerar att undergräva svenska demokratiska värderingar och rättsstatens principer. Regelverken för utländsk finansiering av trossamfund bör ses över i syfte att åstadkomma ökad transparens.

Den internationella dimensionen av extremism och separatism kräver koordinerade åtgärder på EU-nivå. Medan det idag finns möjligheter för enskilda

Schengenländer att föra in uppgifter i ett gemensamt system för spärrlista, behöver systemet utvecklas genom att ge Europol befogenhet att direkt placera individer på listan. Denna utökade befogenhet skulle även omfatta personer som inte nödvändigtvis begått grova brott men som sprider extremistiska budskap som kan leda till våldshandlingar.

Förmågan att bemöta propaganda och desinformation måste stärkas på alla nivåer i samhället. Särskilt utsatta är centrala samhällsfunktioner som socialtjänst, skola och hälsovård där otillbörlig påverkan kan få allvarliga konsekvenser för särskilt sårbara grupper. Kommuner och socialtjänst, som ofta står i frontlinjen mot extremism och separatism, ska ha tillräckliga verktyg för att kunna agera resolut när antidemokratiska krafter söker etablera sig lokalt. Dessutom måste den demokratiska motståndskraft som utgör vårt främsta skydd mot extremism stärkas genom utbildning och medvetandegörande av hur påverkansoperationer fungerar.

Den växande sammansmältningen mellan gängkriminalitet och våldsbejakande extremism är mycket farlig. Den skapar en farlig kombination av gängkriminellas etablerade våldskapital med olika extremistiska gruppers avsikter att åstadkomma omfattande skada – mot enskilda och samhället i stort.

Fler än 600 svenska kriminella gömmer sig i utlandet och orkestrerar våldsdåd på svensk mark från 57 olika länder. Svenska myndigheter måste stärka samarbetet med internationella partners inom EU, Nato och det nordisk-baltiska samarbetet för att effektivt hantera dessa gränsöverskridande hot och för att säkerställa att dessa individer inte undgår rättvisan.

Trots framgångar i att lagföra fler återvändare från terrororganisationer kvarstår betydande utmaningar med de individer som återvänt från konfliktzoner där de varit aktiva i terroristgrupper som IS. Dessa personer har ofta genomgått träning i extremistisk ideologi och vapenanvändning samt deltagit i eller bevittnat grova våldshandlingar. De utgör därför en särskild säkerhetsrisk när de återvänder till Sverige. Programmet bör kombinera tydlig kontroll och övervakning med individuellt anpassade insatser för att bryta extremistiska tankemönster och möjliggöra en återgång till samhället. Samtidigt bör möjligheterna att återkalla medborgarskap prövas i de fall där det är juridiskt möjligt. Frivillighet i dessa program är otillräckligt när det gäller personer som utgör ett säkerhetshot.

Moderaterna ska verka för:

att [56] skärpa lagstiftningen för att möjliggöra effektiva ingripanden mot extremistiska organisationer som motverkar demokratin och rättssamhällets principer

att [57] skärpa reglerna och kontrollen av utländsk finansiering till organisationer med kopplingar till extremism och separatism för att motverka radikalisering och utländskt inflytande som undergräver demokratin och rättssamhällets principer

att [58] driva fram en gemensam EU-spärrlista över hatpredikanter och extremister som sprider våldsbejakande budskap, för att förhindra deras inresa och verksamhet inom Schengenområdet

att [59] intensifiera det internationella samarbetet för att gripa, lagföra och beslagta tillgångar från kriminella med kopplingar till extremism som gömmer sig utomlands

att [60] införa ett obligatoriskt program för återvändare från terrororganisationer och våldsbejakande extremistmiljöer, med systematisk uppföljning och tydliga konsekvenser vid bristande deltagande

Brottsbekämpning i den digitala eran

Den digitala tekniska utvecklingen sker i mycket hög takt. Kriminella nätverk utnyttjar avancerad teknik som AI-genererade deepfakes för utpressning och sofistikerade spionprogram som Pegasus för att infiltrera mobiltelefoner. Samtidigt utvecklas brottsbekämpande system för till exempel ansiktsigenkänning med enorma databaser och sensorer som på distans kan upptäcka dolda vapen.

Moderaterna anser att brottsbekämpande myndigheter inte ska begränsas i sina möjligheter att nyttja ny teknik när samma teknik används av kriminella aktörer. Staten måste ha uppdaterad kunskap om potentialen i ny teknik, både dess möjligheter och risker. I praktiken blir det allt svårare att förbjuda tekniken i sig. Istället bör lagstiftningen fokusera på att kriminalisera användandet av teknik för destruktiva syften, samtidigt som det säkerställs att rättsväsendet har nödvändiga verktyg för att kunna bekämpa brottsligheten effektivt.

Sverige behöver en mer proaktiv cyberbrottsbekämpning som kan möta den organiserade brottslighetens ökande digitala förmåga. I februari 2025 presenterade samarbetspartierna en omfattande digital polisoffensiv. Centralt i denna offensiv är att i snabbspår ta fram förslag på utökade möjligheter för Polismyndigheten att agera mot olagligt innehåll på nätet, till exempel genom så kallade avlägsnandeordrar för skadligt material online, ett verktyg som tidigare endast funnits tillgängligt för terrorismrelaterat innehåll.

Regeringen har också tillsatt en utredning om hemliga och preventiva tvångsmedel för att skapa möjligheter att störa och avbryta pågående digital brottslighet. Parallellt pågår en genomgripande översyn av polisens dataskyddsreglering för att balansera effektivitet med integritetshänsyn. Den kommande lagen om användning av AI för ansiktsigenkänning i realtid är ytterligare ett viktigt steg för att ge polisen efterfrågade verktyg.

Framtidens brottsbekämpning kommer att vila på avancerad dataanalys där mönsterigenkänning och prediktiva modeller hjälper till att identifiera brottshärdar innan de utvecklas fullt ut. Sverige bör implementera sådana analysverktyg inom polisen, samtidigt som den internationella samverkan stärks för att hantera gränsöverskridande digitala fenomen som ID-kapningar, nätpedofili och terrorismfinansiering. För att säkra framgång i den digitala brottsbekämpningen krävs både teknisk kompetens och strategisk samordning. Samarbetet mellan teknikföretag och rättsväsende behöver fördjupas för att möjliggöra snabb identifiering och hantering av digitala hot.

Moderaterna ska verka för:

att [61] stärka rättsväsendets digitala förmåga genom skärpt cyberbrottslagstiftning, höjd teknisk kompetens, förbättrad informations- och cybersäkerhet och förstärkt förmåga till digital bevisinhämtning och forensik

att [62] fördjupa samverkan mellan teknikföretag, myndigheter och internationella partners för att snabbare kunna identifiera, förebygga och hantera gränsöverskridande digitala hot

En förstärkning av rättsväsendets samlade förmåga

För att återupprätta tryggheten i Sverige behöver rättsväsendets samlade kapacitet stärkas. Rättsväsendets myndigheter är i hög grad beroende av varandra för att kunna fullfölja sina respektive uppdrag, och de behöver alla ha tillräckliga resurser och verktyg för att rättssäkerheten och tryggheten ska kunna upprätthållas. Den historiska satsningen på rättsväsendet, som beräknas växa från 69 till 100 miljarder kronor mellan 2023 och 2027, är därför nödvändig.

De senaste årens utveckling i form av allt grövre organiserad brottslighet, ett försämrat säkerhetsläge i omvärlden och den tekniska utvecklingen innebär nya utmaningar. Myndigheterna behöver stärka sin förmåga att hantera skyddade personuppgifter och motverka infiltration. De behöver utveckla sin informations- och cybersäkerhet för att stå emot digitala hot. De behöver också förbereda sig för att kunna bedriva en effektiv och rättssäker verksamhet även under fredstida krissituationer och vid krig och krigsfara.

Moderaterna ska verka för:

att [63] stärka rättsväsendets förmåga att motstå otillbörlig påverkan, hantera skyddade personuppgifter, förbättra informations- och cybersäkerheten, skydda vittnen och brottsutsatta samt utveckla förmågan att verka under höjd beredskap och i kris

att [64] systematiskt följa upp tillämpningen av ny lagstiftning för effektiv brottsbekämpning samt säkerställa att rättsväsendet får tillräckliga resurser för att möta både dagens omfattande utmaningar och morgondagens föränderliga hotbild

Polisen

I Sverige genomförs nu en kraftig förstärkning av polisens resurser. Utöver fler effektiva verktyg som exempelvis preventiva tvångsmedel, kommer utbyggnaden av bevakningskameror till minst 5 000 vid utgången av 2027 att ge polisen bättre förutsättningar att både förebygga och utreda brott på brottsutsatta platser.

Polisens tillväxt är avgörande för att vända utvecklingen och återupprätta tryggheten i Sverige. För att öka attraktiviteten i polisyrket genomförs sats-

ningar på förbättrade villkor för polisaspiranter, bland annat genom ökade aspirantlöner samt att studenter vid polisutbildningen under vissa förutsättningar ska kunna få sina studielån avskrivna eller återbetalda. Detta förväntas i sin tur öka behovet av utbildningsplatser. Polismyndigheten har därför fått i uppdrag att undersöka förutsättningarna för att utöka antalet platser vid polisutbildningen. Samtidigt handlar det inte bara om fler poliser utan också om en tydligare lokal närvaro, med fler uniformerade poliser i yttre tjänst som arbetar brottsförebyggande och trygghetsskapande i hela landet.

Det grova gängrelaterade våldet har tvingat fram en resursfördelning där poliser från olika delar av landet lånats in vid akuta händelser, vilket i sin tur urholkat den lokala närvaron och kapaciteten att utreda vardagsbrott. Regeringen har därför gett Polismyndigheten ett tydligt uppdrag att öka den lokala närvaron, vilket framgår av regleringsbreven för både 2024 och 2025. Förändringsuppdraget består av tre delar: fler lokalt synliga poliser och god service till medborgarna, ett ökat tryck i utredningsverksamheten så att fler brott klaras upp samt ökad effektivitet så att medborgarna får full valuta för sina skattepengar.

Polismyndigheten implementerar nu en ny styrmodell där cheferna får större handlingsutrymme och ökat ansvar samtidigt som det polisiära problemet sätts i centrum och information delas i större utsträckning. Under de kommande åren ska hela polistillväxten ske lokalt, i huvudsak i yttre uniformerad tjänst. Konkreta mål har satts upp för tillgänglighet där Polisens kontaktcenter ska besvara 85 procent av alla samtal som kommer in mellan klockan 07.00 och 20.00 inom tio minuter.

Moderaterna ska verka för:

att [65] fortsätta den historiska förstärkningen av Polismyndigheten genom ökad polistäthet, etablering av ytterligare polisutbildning, ökad lokal närvaro med fler poliser i yttre uniformerad tjänst och kraftfulla verktyg för att bekämpa grov organiserad brottslighet

att [66] stärka polisens utredningskapacitet och effektivisera polisorganisationen för högre uppklarningsprocent, särskilt för vardagsbrott, genom tydligare resultatansvar och minskad byråkrati

Åklagarmyndigheten

För att upprätthålla rättsväsendets effektivitet behöver Åklagarmyndigheten förstärkas i takt med Polismyndighetens expansion.

Åklagarna står inför en dubbel utmaning – dels att hantera den grova organiserade brottsligheten med komplexa utredningar kring kriminella nätverk och kriminell ekonomi och dels att säkerställa att vardagsbrottsligheten inte nedprioriteras. Särskilt angeläget är arbetet med att effektivt lagföra unga lagöverträdare med koppling till kriminella nätverk och de vuxna som cyniskt utnyttjar och involverar minderåriga i brottslig verksamhet. Samtidigt behöver det internationella samarbetet intensifieras för att möta den gränsöverskridande brottsligheten.

En viktig del består i myndighetens förmåga att arbeta proaktivt. Den nya lagstiftningen om bland annat preventiva vistelseförbud, förverkande, ökat informationsflöde till brottsbekämpningen och anonyma vittnen ger åklagarna viktiga verktyg. Den ställer samtidigt högre krav på organisation och kompetens.

Moderaterna ska verka för:

att [67] Åklagarmyndigheten stärks med ytterligare resurser i takt med polisens upprustning så att den får utökad förmåga att bekämpa grova brott och den kriminella ekonomin, kan förbättra säkerhetsarbete mot otillbörlig påverkan och bedriva ett förstärkt internationellt rättsligt samarbete för att effektivt bekämpa gränsöverskridande brottslighet

Ekobrottsmyndigheten

Ekonomisk brottslighet är numera ofta en integrerad del i annan organiserad brottslighet och har infiltrerat flera delar av samhället, från finansiella system och företag till välfärden. Inte sällan används företag som brottsverktyg, exempelvis för storskalig penningtvätt med komplexa upplägg och bolagsstrukturer.

I takt med att den ekonomiska brottsligheten blir allt mer komplex, mer omfattande och genererar större brottsvinster – måste de brottsbekämpande myndigheterna öka sin samlade förmåga att möta detta. Ekobrottsbekämpningen måste därför vässas.

En stor del av de brott som ligger bakom den kriminella ekonomin utreds av Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten. Ekobrottsmyndigheten har endast en mindre – om än viktig – del av uppdraget. Inte sällan handlar det om mer avancerade former av ekonomisk brottslighet. Ekobrottsmyndigheten har genom åren upparbetat en hög kompetens inom området. Det handlar exempelvis om bokföringsbrott, brott mot skattebrottslagen, penningtvättbrott, brott mot aktiebolagslagen, borgenärsbrott, finansmarknadsbrott och EU-bedrägerier.

Den ekonomiska och den organiserade brottsligheten hänger ihop. Det ställer andra och högre krav på varje aktör, inte minst Ekobrottsmyndigheten. Samspelet mellan de aktuella myndigheterna måste bli mycket effektivare och hinder för samverkan mellan myndigheterna måste rivas. För att öka effektiviteten i Ekobrottsmyndighetens arbete mot den ekonomiska brottsligheten har Riksrevisionen tidigare lämnat ett antal rekommendationer. Flera reformer har genomförts i linje med dessa rekommendationer men arbetet kan inte stanna av. Ekobrottsmyndigheten har spets och slagkraft som bör utvecklas. Till exempel kan det vara aktuellt att se över vilka mål som Ekobrottsmyndigheten bör hantera och om myndighetens befogenheter bör stärkas.

Moderaterna ska verka för:

att [68] statens samlade förmåga att bekämpa den ekonomiska brottsligheten stärks

Sveriges domstolar

I en rättsstat har domstolarna en unik roll som skiljer sig från de brottsbekämpande myndigheternas uppdrag. Medan Polisen och Åklagarmyndigheten arbetar för att förebygga, utreda och lagföra brott består domstolarnas uppdrag av att självständigt skipa rättvisa.

Antalet mål och ärenden till domstolarna ökar. För att domstolarna ska kunna fullgöra sina uppgifter på ett rättssäkert, rättvist och effektivt sätt har regeringen kraftigt ökat anslaget till Sveriges Domstolar.

Mot bakgrund av den allt grövre brottslighet vi sett under senare år har det blivit nödvändigt att förstärka de brottsbekämpande myndigheternas verktyg. Moderaterna driver ett antal förslag i den riktningen, vilket innebär att balansen mellan den enskildes integritet och behovet av en effektiv brottsbekämpning förskjuts. Domstolarnas roll som garanter för en självständig och oberoende prövning där grundläggande rättssäkerhetskrav iakttas blir därmed än viktigare. Det handlar bland annat om att upprätthålla en rättvis bevisvärdering när regler om kronvittnen och anonyma vittnen tillämpas. Det handlar också om den viktiga prövning som krävs när de brottsbekämpande myndigheterna vill använda sig av hemliga tvångsmedel.

Moderaterna ska verka för:

att [69] domstolarnas oberoende och självständiga roll stärks

att [70] domstolarna tillförs resurser som matchar den ökade måltillströmningen från rättsväsendets tidigare led

Kriminalvården och effektiv verkställighet

Beläggningssituationen inom Kriminalvården är mycket ansträngd. Detta beror på att utbyggnaden av myndigheten inleddes alldeles för sent vilket i sin tur är en följd av felaktiga prioriteringar och uteblivna beslut från tidigare socialdemokratiska regeringar. Moderaternas omläggning av kriminalpolitiken – med fokus på brottsoffer och samhällets berättigade behov av skydd – innebär samtidigt kraftigt skärpta straff och fler intagna på svenska fängelser. Det ställer helt nya krav på Kriminalvården. För att möta behoven har regeringen påbörjat den största utbyggnaden av Kriminalvården i modern tid. Satsningen speglar beslutsamheten att skydda samhället från farliga brottslingar.

För att säkerställa en effektiv utbyggnad har regeringen tillsatt en nationell samordnare i expansionsarbetet. Samordnaren arbetar med att undanröja hinder för en snabb och kostnadseffektiv utbyggnad genom att knyta samman kommuner, fastighetsmarknaden och statliga aktörer. Uppdraget handlar om att möjliggöra tillskapandet av nya anstalts- och häktesplatser över hela landet.

Utbyggnaden av Kriminalvården behöver kompletteras med andra strategiska insatser för att hantera platsbehovet. Vi behöver skärpta regler som möjliggör betydligt fler utvisningar av utländska medborgare som begår brott i Sverige. Idag är ungefär en femtedel av alla som avtjänar fängelsestraff i Sverige medborgare i ett annat land. Regeringens proposition om en ny lag för överförande av verkställighet av straff är ett viktigt steg i rätt riktning. Dessa åtgärder minskar belastningen på svenska anstalter samtidigt som skattemedel används mer effektivt.

Moderaterna står för en konsekvent och sammanhängande kriminalpolitik. Genom kraftfulla satsningar på Kriminalvården, kombinerat med avlastningslösningar, skapar vi förutsättningar för att hantera de skärpta straff som vår politik medför.

Moderaterna ska verka för:

att [71] fortsätta den historiska utbyggnaden av Kriminalvården för att säkerställa tillräcklig kapacitet och med lägre dygnskostnad per intagen

att [72] effektivisera överföringar av straffverkställighet för utländska brottslingar och påskynda processen för att verkställa utvisningsbeslut

att [73] stärka säkerheten inom Kriminalvården för att förhindra att kriminella nätverk kan fortsätta sin verksamhet inifrån anstalterna

att [74] Kriminalvården får möjlighet att begränsa insatser med fokus på rehabilitering för personer som ska utvisas

3 Proposition

Ansvar för Sverige i en krävande tid

Proposition 3

Ansvar för Sverige i en krävande tid

Innehåll

Inledning **170**
En ansvarsfull ekonomisk politik 172

Den misslyckade integrationen kräver kraftfulla åtgärder **173**

Sveriges investeringsbehov ska prioriteras **175**
Bygg ut försvar och rättsväsende 175
Mer kärnkraft – grund för stabila elpriser, klimatomställning och företagande 176
Eftersatt transportinfrastruktur återställs 177

Varsamhet med skattebetalarnas pengar **177**
En målstyrd ekonomisk politik 178
Ny beräkningsmetod för skatteförändringar 178
En bättre och mer effektiv upphandling 179
Ökad effektivitet genom granskning och utvärdering 179
Bekämpa fusk och överutnyttjande 180

En förstärkt arbetslinje och en inkluderande arbetsmarknad **182**
Sänkt skatt på arbete 183
Ingen ska falla mellan stolarna 184
Arbetslösa utan utbildning ska utbildas till arbete 185
Arbetslinjen som jämställdhetsverktyg 186
Underlätta familjebildning 187
Fler arbetade timmar och ett hållbart arbetsliv 189
Det ska löna sig att ha arbetat och äldres erfarenheter ska tillvaratas 191
Fler och mer relevanta jobb för personer med nedsatt arbetsförmåga 192

Tillväxt, ingenjörskonst och entreprenörskap **194**
Sänkta och förenklade skatter för fler jobb och växande företag 194
Regelkrångel och tillsynsavgifter ska minska 195
Stöd att ställa om till nya jobb 197
Återupprätta ingenjörslandet Sverige 198
Utbildningssystemet ska stötta kompetensförsörjningen 199
Att kunna bo där jobben finns 200
Att bygga där arbetsmarknaden växer 202
Mer gruvbrytning ska möjliggöras 203
Sverige ska stå upp för frihandel 204
Handel och ekonomisk säkerhet 205
Eurosamarbetet 207

Inledning

Arbetsmoralen, uppfinningsrikedomen och jämställdheten – det finns mycket att vara stolt över som svensk. Trygg finansiering av skolan och välfärden fördelar chanser och resurser både rättvist och effektivt och gör det möjligt för fler att förverkliga sina drömmar. Vi har en välfungerande arbetsmarknadsmodell som skapar långsiktiga förutsättningar för jobb och tillväxt.

På hundra år gick Sverige från att vara ett av Europas fattigaste länder till ett av världens rikaste. Svenska råvaror, svenskt entreprenörskap och svensk industri har byggt Sverige rikt. Det skedde inte över en natt eller utan ansträngning. Det Sverige vi har idag har inte kommit till av en slump. Det är resultatet av att generationer före oss ansträngde sig för att bygga någonting bättre. För sig själva och sin familj, men också för hela Sverige.

Men senare tids politiska misslyckanden har gjort att allt fler tvivlar på Sveriges förmåga och den egna tryggheten. Stoltheten inte bara naggas i kanten, utan försvinner ibland helt. Man frågar sig vart det fina Sverige har tagit vägen.

Vi har under lång tid sett en alltför hög invandring som mötts av en kravlös integration. En grov kriminalitet som tillåtits breda ut sig. En svag löneutveckling som träffas av allt högre kostnader. En låg ekonomisk tillväxt som riskerar leda till att löftet om en bättre morgondag sviks. En orolig omvärld som verkar allt mer oförutsägbar. Sammantaget tär denna utveckling på Sverige, den svenska självbilden och vår sammanhållning.

Moderaternas svar är en politik som tar ansvar för hela samhället. En politik som gör rätt prioriteringar, skapar förutsättningar för en bättre vardag och lägger grunden för en ännu bättre morgondag. Det moderata löftet är ett löfte om en bättre framtid och ett Sverige som vi alla kan vara stolta över. Sverige behöver göra en ny resa – och vi behöver göra den tillsammans.

Därför lägger vi nu grunden för ett tryggare, rikare och starkare Sverige. Ett Sverige där unga återigen kan se hoppfullt på framtiden. Vi förstärker arbetslinjen och möjliggör nya investeringar. Med den tekniska utvecklingen och ökat kunnande spänner vi bågen inför kommande decennier. Vi vill säkra fler nya jobb, en starkare löneutveckling och en välfärd att lita på. Vi investerar samtidigt i Sverige genom att rusta och bygga vår försvarsförmåga – på bara några år har vi fördubblat resurserna till försvaret – och göra historiska satsningar på rättsväsendet, energiförsörjning, infrastruktur och forskning.

I Sverige ska man kunna röra sig tryggt och fritt. Här ska man kunna spara ihop till ett eget hus med en egen trädgård. Här ska de bästa villkoren för företagande och entreprenörskap lägga grund för såväl en stark ekonomi som en hållbar grön omställning. Här ska nya och gamla företag inte bara kunna ta till sig den senaste tekniken – de ska vara med och leda utvecklingen av den.

För Moderaterna kommer arbete först eftersom är arbete grunden till välstånd. En egen inkomst ger ökad egenmakt och chansen för var och en att forma sin framtid. Människor har olika förutsättningar och förmågor, men alla har möjligheten att göra sitt bästa. Ett meritbaserat samhälle där var och en gör rätt för sig bygger tillit och sammanhållning.

Inget land fungerar om en stor del av befolkningen står utanför arbetsmarknaden. I utanförskapet växer kostnader, kriminalitet och klaner. Det är dags att bryta passivitet genom krav på motprestation för bidrag och fler möjligheter för den som vill jobba men vars egna förmåga inte fullt ut räcker till på arbetsmarknaden. Med rätt drivkrafter och utbildning kan fler komma i jobb och fler få möjlighet att jobba mer.

Vi har omfattande naturresurser som ännu inte används. Vi kan få ut mer el av vår vattenkraft och mer energi och produkter ur vår skog. I marken finns mineral som behövs för elektrifieringen, till den tekniska utvecklingen och till att säkra Europas försvarsförmåga. Med bättre villkor för jord- och skogsbruket växer både vår ekonomi och motståndskraft samtidigt som vi minskar våra utsläpp.

För att ta tillvara vår fulla potential behöver vi återupprätta ingenjörslandet Sverige och säkra goda villkor för jobb och boende i hela landet. Matematik och naturvetenskap behöver prioriteras i skolan och inom forskningen. Antalet ingenjörer behöver öka och det behövs såväl nya nationella yrkesutbildningar som kortare professionsutbildningar som förser ekonomin med allt från elektriker och systemutvecklare till sjuksköterskor och lärare.

Vi ska inte tillbaka till en situation där familjer som är beroende av bilen straffas – tvärtom ska vi göra mer för att livspusslet ska gå ihop. Vi ska fortsätta att underlätta familjebildandet, till exempel genom att husdrömmen kan bli verklighet för fler och att det alltid ska vara möjligt att förena arbete och föräldraskap. Mer behöver göras för en jämställd arbetsmarknad.

En stram invandring är inte samma sak som slutenhet mot omvärlden. Sverige ska attrahera begåvade studenter, drivna forskare och människor med hög kompetens som är beredda att jobba hårt. Vi ska erbjuda universitet i

världsklass och dynamiska och pulserande städer. Med utgångspunkt i en välfungerande marknadsekonomi, stark äganderätt och stabila institutioner lägger vi Sveriges bästa tid framför oss – en orolig omvärld till trots.

En ansvarsfull ekonomisk politik

När den moderatledda regeringen tillträdde hösten 2022 var inflationen över tio procent. Vi ärvde en situation där arbetslinjen urholkades, hushållens köpkraft minskade och företagens bördor ökade. Viktiga samhällsinvesteringar i till exempel infrastruktur hade uteblivit eller underfinansierats under lång tid. Hela ekonomin präglades av en osäkerhet över hur räntor och priser skulle utvecklas. Genom en välavvägd finans- och penningpolitik och ansvarstagande parter på arbetsmarknaden har inflationen bekämpats.

Nu är det centralt med en ekonomisk politik som säkerställer att inflationen inte kommer tillbaka. Det kräver prioriteringar och en politik som inte lovar allt till alla. Det förutsätter också att ekonomins förmåga växer med stärkt arbetslinje och fler investeringar. Den ekonomiska politiken ska skötas med respekt för skattebetalarnas pengar och det finanspolitiska ramverket.

Svensk ekonomi är i grunden stark. Vi har goda förutsättningar att kunna hantera de utmaningar vi står inför. Även om tillväxten i Sverige, mätt i BNP per capita, har sjunkit jämfört med andra länder de senaste decennierna är svenska medborgare fortfarande bland de rikaste i världen. Därtill har vi en statsskuld som är närmast unikt låg jämfört med andra ekonomier. Vi har ordning och reda i våra statsfinanser.

Stabila statsfinanser och ett tydligt ramverk för den ekonomiska politiken är hörnstenar för att långsiktigt öka vårt välstånd och vår motståndskraft. Som en medelstor och exportberoende ekonomi är Sverige på vissa sätt mer sårbart än länder med stora hemmamarknader. Det vi kan påverka är vår egen beredskap. En låg statsskuld är en nödvändig buffert. Samtidigt finns finansierings- och investeringsbehov i samhället som länge varit eftersatta, till exempel inom försvar, infrastruktur och basenergi. All politik ska ske inom ramen för hållbara offentliga finanser. Styrkan i svensk ekonomi ska användas utan att göra avkall på vare sig samhällsekonomisk effektivitet eller god ekonomisk hushållning, samtidigt som våra åtaganden inom EU och Nato respekteras.

Inriktningen i denna proposition är att lägga grunden för ett Sverige som jobbar. Ett Sverige där arbetslinjen verkligen gäller och där var och en deltar i samhället och bidrar till det gemensamma. Ett Sverige där samhällskontraktet fungerar och människor som kommit hit fullt ut integrerats i vårt land. Ett Sverige som är

världsledande inom forskning, företagande och entreprenörskap. Med en hög tillväxttakt och stabila statsfinanser kan Sverige hantera investeringsbehoven, sänka skattetrycket och klara de demografiska förändringar vi står inför.

Den misslyckade integrationen kräver kraftfulla åtgärder

Sverige präglas sedan decennier av stora integrationsproblem som skapat utanförskap och parallellsamhällen. En anledning till utanförskapet är att utomeuropeiskt födda står betydligt längre från arbetsmarknaden än inrikes födda. Särskilt svårt att komma in på svensk arbetsmarknad är det för de med högst förgymnasial utbildning. Kvinnor är ofta hårdast drabbade.

Integrationen har brustit. Det är ett tecken på att invandringen varit för hög i förhållande till vad Sverige klarar av. Regeringen har lagt om migrationspolitiken för att skapa förutsättningar för en fungerande integration. Den omlagda migrationspolitiken syftar till att minska asylinvandringen ner till EU:s miniminivå och istället fokusera på högkvalificerad arbetskraftsinvandring.

Samtidigt är det tydligt att mer behöver göras. Sverige har omkring 180 geografiska områden där människor i stor utsträckning lever och föds in i ett utanförskap. Detta utanförskap kommer att bestå även med minskad invandring och trots att till exempel etableringstiderna för nyanlända har kortats. Fler utrikes födda behöver därför komma in på arbetsmarknaden. Arbetslinjen är en nyckel till välfungerande integration.

Politiken behöver skapa förutsättningar för att varje person som anstränger sig för att bli en del av det svenska samhället också ska kunna få ett jobb. Med ett arbete följer ett sammanhang, hopp om framtiden, möjligheten till egen försörjning och förbättringar i svenska språket. Det påverkar inte bara individer utan hela familjer. Fler utrikes födda behöver också komma i arbete för att kunna svara upp mot samhällskontraktet och integreras i det svenska samhället.

Svenska skolresultat är förhållandevis höga för inrikes födda elever och för de utrikes födda elever som börjat tidigt i det svenska skolsystemet. Samtidigt påverkas utrikes födda elevers skolresultat också av vilket skolsystem de kommer ifrån. Vissa länder har mer omfattande undervisning i naturvetenskapliga ämnen än svensk skola, medan andra ursprungsländer har bristfälliga skolsystem. Den svenska skolan reformeras nu i syfte att tydliggöra kunskapsuppdraget, säkerställa likvärdiga betyg, skapa en mer ändamålsenlig lärarutbildning, förbättra lärmiljön och öka tryggheten.

Sverige har omfattande bidrags- och transfereringssystem. Det är viktigt att samhället kan stötta människor när den egna förmågan inte räcker till eller när man drabbas av särskilda svårigheter i livet. Fel utformade kan dessa system dock bidra till alltför svaga drivkrafter till arbete. Det pågår flera processer för att de ska bli mer träffsäkra, men mer återstår att göra. Bidragssystemen ska fortsatt reformeras på ett sätt som gör att det alltid är mer lönsamt att arbeta än att leva på bidrag.

Drivkrafterna för att ta ett arbete för en person som har försörjningsstöd påverkas i stor utsträckning av hushållets storlek. För den som lever själv utan barn lönar det sig att gå från bidrag till jobb. Men en stor barnfamilj tjänar väldigt lite eller inget alls på att en av föräldrarna eller vårdnadshavarna börjar arbeta istället för att få försörjningsstöd. För att komma till rätta med det behöver systemet reformeras. Det bör även övervägas om flerbarnstillägget i barnbidraget bör få en ny utformning som ett flerbarnsavdrag kopplat till inkomstskatt av tjänst. Detta ska komplettera det ordinarie barnbidraget.[1] Ytterligare möjligheter att stärka drivkrafterna till arbete för föräldrar ses också över.

Den som är tillfälligt arbetslös har dock andra behov än den med en långvarig oförmåga att arbeta, exempelvis på grund av sjukdom. För att åstadkomma större enkelhet och bättre trygghet skulle systemen behöva delas upp utifrån den bakomliggande orsaken till bidragsberoendet. Då kan krav och stöd bättre anpassas efter de olika behoven. Systemet med ekonomiskt bistånd bör också ses över, exempelvis med fokus på boendet. Det kan vara lämpligt att genomföra en samlad reform av bidrag för bostad med fokus på att stärka drivkrafterna till arbete. Förändringar i flerbarnstillägget behöver också beaktas i en sådan reform.

En stärkt arbetslinje är helt avgörande för att lösa integrationsproblemen. Sänkt skatt på låga inkomster, krav på att bidra motsvarande hela sin förmåga för att få bidrag och nya vägar till jobb är tre nycklar. Samtidigt behövs avregleringar och regelförenklingar som öppnar upp för nya jobb, nya företag och nya marknader som kan inkludera fler.

Förslag kopplade till integration presenteras i propositionen Integration för en starkare samhällsgemenskap.

---

[1] *Douglas Thor reserverar sig till förmån för att stryka "För att komma till rätta med det behöver systemet reformeras. Det bör även övervägas om flerbarnstillägget i barnbidraget bör få en ny utformning som ett flerbarnsavdrag kopplat till inkomstskatt av tjänst. Detta ska komplettera det ordinarie barnbidraget" och att ersätta med följande text "Barnbidraget och flerbarnstillägget bör inom ramen för den bredare översynen få en ny utformning som ett barnavdrag och flerbarnsavdrag kopplat till inkomstskatt av tjänst."*

Sveriges investeringsbehov ska prioriteras

Kvaliteten på våra gemensamma tillgångar i form av viktig infrastruktur har försämrats i decennier på grund av otillräckliga investeringar och bristande effektivitet i myndighetsstyrningen. Det allvarliga säkerhetsläget och den ökade grova kriminaliteten har därtill ökat behovet av att omprioritera offentliga resurser för att stärka säkerheten och tryggheten.

Moderaterna vet att staten inte kan eller bör göra allt, men att staten ska vara stark i att hantera de uppgifter som bara den kan lösa. Därför kommer vi så länge det krävs fortsätta att prioritera statens kärnuppgifter som försvar, rättsväsende, baskraft och transportinfrastruktur.

Bygg ut försvar och rättsväsende

Statens mest grundläggande uppgift är att skydda Sverige och den svenska befolkningen. I det allvarligaste säkerhetspolitiska läget sedan andra världskriget bygger vi därför Sverige starkare. I denna svåra tid ska Sverige klara av att leva upp till åtaganden inom Nato och stötta Ukraina så länge som det krävs.

Vi behöver fortsätta bygga ut såväl det militära som det civila försvaret. Det är samtidigt centralt att följa och mäta effekten av de tillförda resurserna så att de omsätts i en ökad försvarsförmåga och inte bara skapar högre kostnader. Med en större andel av den totala ekonomin i försvaret är det också viktigt att söka synergier med övriga samhället; det kan gälla allt från sjukvård och forskning till industri och infrastruktur.

Det allvarliga säkerhetspolitiska läget sammanfaller med en inhemsk våldsspiral som är resultatet av att den organiserade brottsligheten har tillåtits att förvärras i decennier. Moderaterna har i regeringsställning påbörjat arbetet med att reformera hela rättsväsendet för att stoppa den våldsutveckling som sliter itu vårt samhälle. Gängvåldet ska stoppas, den kriminella ekonomin ska strypas och nyrekryteringen av barn och unga ska brytas.

Förstärkningen av rättsväsendet ska inte bara bygga på bättre förebyggande åtgärder, utökade befogenheter för polisen och skärpta straff. De resurser som krävs för att klara uppgiften behöver kunna tillföras på ett hållbart sätt. Till exempel behövs investeringar i fler fängelseplatser, en utbyggnad av domstolsväsendet och bättre IT-lösningar. På samma sätt som med försvaret är det viktigt att säkra effektivitet i uppbyggnaden, till exempel genom att noga följa upp hur Polisen använder och prioriterar sina resurser.

Moderaterna ska verka för:

att [1] på ett effektivt och hållbart sätt fortsätta bygga ut det militära och civila försvaret samt fortsätta investera i rättsväsendet

Mer kärnkraft – grund för stabila elpriser, klimatomställning och företagande

Svenska hushåll har de senaste åren drabbats av elpriser som emellanåt varit mycket höga och som dessutom har varierat kraftigt. Särskilt svårt har läget varit i södra Sverige. Det slår hårt mot hushållens ekonomi och försämrar industrins konkurrenskraft. På grund av den underliggande effektbristen har företag i vissa fall till och med svårt att få tillgång till elnätet.

Sverige har idag en elproduktion som är till 98 procent fossilfri. Det gör oss till ett föregångsland. Men ska vi klara att uppfylla våra klimatmål och möta ett ökat elbehov i takt med att samhället elektrifieras och digitaliseras behövs mer el. Ska vi därtill sänka elkostnaderna och göra dem mer förutsebara behövs mer planerbar baskraft som levererar stabilt under hela dygnet och året runt, oavsett väder. Sverige behöver därför mer kärnkraft. Så kan vi kan möta såväl hushållens som företagens elbehov.

Tillgång på billig och leveranssäker el är viktigt för att stärka Sveriges konkurrenskraft och underlätta för företag att investera och verka i Sverige. Senast år 2035 ska därför ny kärnkraft med total effekt om minst 2500 MW finnas på plats. Den finansieringsmodell som regeringen har tagit fram för att stötta de första projekten ger utrymme för ytterligare investeringar om totalt upp till cirka 5 000 MW. Därtill bör de hinder som hämmar privata investeringar i ytterligare kärnkraft bortom den redan planerade utbyggnaden undanröjas.

Ytterligare förslag kopplade till energiområdet presenteras i propositionen Bygg Sverige starkare.

Moderaterna ska verka för:

att [2] få ytterligare kärnkraft på plats och att undanröja hinder för privata investeringar i ny kärnkraft

Eftersatt transportinfrastruktur återställs

Svenskt välstånd bygger till stor del på internationell handel. Det gör oss beroende av fungerande godstrafik i hela landet. Trots det har den svenska infrastrukturen prioriterats ned i så stor omfattning att det slår mot tillväxten. Eftersatta vägar och tåg som inte går i tid påverkar även människor som pendlar till och från jobbet. Moderaterna har därför i regeringsställning genomfört den största svenska satsningen på infrastruktur någonsin. Därmed är arbetet påbörjat med att beta av underhållsskulden i transportsystemet. För oss är det viktigt att arbetspendling prioriteras både när det gäller underhåll och investeringar. Men det behövs även fler och snabbare godstransporter för att möta de behov vi ser hos tillverkningsindustrin och hos de som utvinner och förädlar våra naturresurser.

Moderaterna anser att infrastrukturinvesteringarna tydligare än idag ska präglas av en ökad samhällsekonomisk effektivitet i planering och genomförande. Vi behöver helt enkelt bli bättre på att bygga stora projekt snabbare och billigare. De planerade projekten med alternativ finansiering av infrastruktur ska följas upp och utvärderas. Trafikverkets kostnadskontroll behöver stärkas.

Ytterligare förslag kopplade till infrastrukturen presenteras i propositionen Bygg Sverige starkare.

Moderaterna ska verka för:

att [3] fortsätta genomföra investeringar i transportinfrastrukturen som präglas av hög samhällsekonomisk nytta och effektivitet och god kostnadskontroll

Varsamhet med skattebetalarnas pengar

För att skatterna ska vara låga och inte i onödan snedvrida eller tränga undan ekonomisk aktivitet behöver varje skattekrona användas effektivt och ändamålsenligt. Har vi kontroll över våra offentliga medel bidrar det också långsiktigt till kvalitet och till att människor har tillgång till välfärdstjänster när man behöver dem.

Tidigare regeringar har inte prioriterat värnandet av skattebetalarnas pengar tillräckligt högt. Istället har andra intressen getts företräde. Därför är det nu nödvändigt med åtgärder som styr prioriteringen av det offentligas åtaganden. För att vi ska vara rustade för att ta oss an framtidens utmaningar krävs att befintliga uppgifter kan skötas mer effektivt. Därför måste vi också klara av

att prioritera bort en del gamla uppgifter. Effektiviseringen av offentlig sektor behöver öka så att vi får mer välfärd och trygghet för varje investerad skattekrona och så att fusk och brottslighet i våra bidrags- och transfereringssystem pressas tillbaka med kraft. När ansvar flyttas mellan kommuner och stat bör även finansieringen justeras för att återspegla de nya förhållandena.

En målstyrd ekonomisk politik

För att komma tillrätta med den låga svenska tillväxttakten och de stora investeringsbehoven behöver styrningen av den ekonomiska politiken förbättras. Därför bör den ekonomiska politiken ha en tydligare målstyrning.

Med en målstyrd politik blir det tydligare för allmänheten vart politiken är på väg. Det blir också lättare att hålla politiken ansvarig för den ekonomiska utvecklingen, vilket i sin tur kan stärka förtroendet för de politiska processerna bland hushåll och företag och på så sätt också vara tillväxtfrämjande. En sådan målstyrning bör följas upp av experter, såsom det Finanspolitiska rådet.

Moderaterna ska verka för:

att [4] införa en tydligare målstyrning av den ekonomiska politiken

Ny beräkningsmetod för skatteförändringar

Det finanspolitiska ramverket tjänar Sverige väl. Det är bra att kostnadsbedömningar i statsbudgeten görs statiskt då det minskar risken för att positiva effekter överskattas eller att det medvetet görs alltför optimistiska bedömningar. På ett område kvarstår dock möjligheten att budgetera för optimistiskt – skatteförändringar. I prövande tider är det särskilt viktigt att motverka att kortsiktig politik gröper ur framtida hål i statsbudgeten. Därför bör en försiktighetsprincip etableras där både dynamisk och statisk beräkning genomförs vid skattejusteringar och att den minst gynnsamma bedömningen ska användas vid bedömningen av effekten på de offentliga finanserna.

Moderaterna ska verka för:

att [5] etablera en försiktighetsprincip för beräkning av skattejusteringars effekt på de offentliga finanserna

En bättre och mer effektiv upphandling

Varje år upphandlar offentlig sektor för ungefär 900 miljarder kronor. Dessa offentliga inköp motsvarar närmare 20 procent av BNP. Omfattningen förpliktigar att upphandlingarna fungerar väl och är effektiva.

För att minska orimliga krav i upphandlingar som inte står i proportion till den enskilda upphandlingens mål och omfattning bör det ses över om ett proportionalitetskrav likt det som finns i Nederländerna också ska införas i Sverige. Det bör även övervägas om specialdomstolar för upphandling liknande de som finns i våra grannländer bör införas för att bidra till höjd upphandlingskompetens.

Det bör därtill erbjudas metodstöd och standarder till kommuner och regioner för att höja kvaliteten i upphandlingarna. Ett exempel på ett sådant stöd kan vara checklistor över viktiga beståndsdelar i kravställandet vid komplicerade upphandlingar av digitala system. Slutligen bör det ses över hur data från upphandlingar bättre kan samlas och tillgängliggöras så att effektiviteten kan fortsätta att öka.

Moderaterna ska verka för:

att[6] se över om ett proportionalitetskrav ska införas i upphandlingslagstiftningen

att[7] höja kvaliteten i offentliga upphandlingar, till exempel genom specialdomstolar för upphandling, metodstöd för kommuner och regioner samt förbättrad insamling och tillgängliggörande av upphandlingsdata

Ökad effektivitet genom granskning och utvärdering

Verksamheter, styrning och reformer förbättras av utvärdering och granskning. Sverige har flera skickliga utvärderings- och tillsynsmyndigheter.

Med inspiration från Storbritannien bör utvärderingar av reformer och användningen av skattemedel samlas i en offentlig databas. Rättsväsendet, förebyggande åtgärder och försvaret är exempel på utgiftsområden som tillförs stora resurser med nuvarande regering. Det bör därför övervägas om även dessa områden bör ställas under särskild utvärdering, till exempel ett utvärderingsinstitut, för att bidra till god resursanvändning och evidensbaserat beslutsfattande.

Modern teknik, exempelvis artificiell intelligens, skapar nya möjligheter att granska utgifter hos statliga myndigheter, kommuner och regioner. Statskontoret eller annan lämplig myndighet bör ges i uppdrag att genomföra granskningar av myndigheternas utgifter med hjälp av modern teknik. Metodstöd bör utvecklas för att stötta kommuner och regioner att göra detsamma. Slutligen måste kommuner, likt företag, ha en oberoende ekonomisk revision. Möjligheten att införa en effektivitetsrevision, liknande Riksrevisionens, bör också prövas.

Moderaterna ska verka för:

att [8] bidra till en god resursanvändning av offentliga medel genom förbättrad granskning och utvärdering som nyttjar modern teknik

Bekämpa fusk och överutnyttjande

Bidrag är till för behövande, inte bedragare. Skattebetalarnas pengar ska inte finansiera brottslighet eller gå till fuskare som utnyttjar bidragsystem och välfärdstjänster. Därför behövs strama regelverk, ändamålsenliga kontroller och starka grindvaktsfunktioner. Utgångspunkten ska vara att myndigheterna ska kunna kommunicera med varandra och samköra register för att minska risken för fel. De felaktiga utbetalningar som ändå sker ska kunna återkrävas och anmälas.

Felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen kostar årligen skattebetalarna omkring 15 till 20 miljarder kronor. Utbetalningsmyndigheten är en nybildad myndighet som startade sin verksamhet den 1 januari 2024 och har till uppgift att förebygga, förhindra och upptäcka felaktiga utbetalningar. Det bör även ses över om fler utbetalningar, som exempelvis kommunernas försörjningsstöd, ska anslutas till det transaktionskonto som etableras hos Utbetalningsmyndigheten. Det sker också ett viktigt arbete med sanktionsavgifter för bidragsfusk och möjligheten att stänga av personer från att nyttja systemet.

Det offentliga har även omfattande företagsstöd i olika former och det bör ses över huruvida dessa ska konsolideras och effektiviseras i syfte att minska den totala omfattningen. Det statliga kreditgarantiprogrammet för stora gröna kreditgarantier bör utvärderas med hänsyn till investeringarnas långsiktighet, och för att säkerställa en väl gjord avvägning mellan statens risk och den förväntade samhällsnyttan. Det bör vidare ses över hur kontrollen av företagsstöd kan förbättras för att undvika fusk och missbruk. Det kan göras genom att

införa liknande krav på transparens och ansvarsutkrävande hos de företag som söker stöd finansierat av skattemedel som idag ställs vid börsnotering eller nyemission.[2]

Vi ser idag hur välfärdstjänster och andra system infiltreras och plundras av organiserad brottslighet. I flera valfrihetssystem krävs funktioner som helt och hållet stoppar aktörer som fuskar eller har låga resultat. Det får inte vara möjligt att återvända i ny skepnad; huvudmän som misskött sig ska inte ha rätt att fortsätta verksamheten under nya former.

Moderaterna ska verka för:

att [9] se över om fler utbetalningar än idag ska anslutas till transaktionskontot hos Utbetalningsmyndigheten

att [10] se över företagsstödens omfattning och hur dessa kan kontrolleras för att undvika fusk och missbruk samt hur oseriösa företag kan hindras från att erbjuda tjänster via valfrihetssystemen[3]

[2] Douglas Thor och Mats Green reserverar sig till förmån för att lägga till följande text "Den förra regeringen påbörjade en resa tillbaka till industripolitik med bidrag och kreditgarantier direkt till enskilda näringsidkare. Det är ett avsteg från en politik där det offentliga i princip enbart gett sådant stöd för infrastruktursatsningar som Öresundsbron. Direkta stöd till näringslivsaktörer ökar risken för korruption, att fel näringsidkare får stödet och ineffektivitet i verksamheterna. I fall med kreditgarantier sker det dessutom utan att på papper belasta statsbudgeten, men likväl med stora risker för skattebetalarna. Kreditgarantier kan i många fall vara befogat, såsom för exporten, men har på senare år ökat kraftigt för gröna högriskprojekt via den förra regeringens införande av Riksgäldens "Kreditgarantier för gröna investeringar". Dessa projekt har exemplifierats av konkurser med omfattande kostnader för samhället. Riksgäldens gröna kreditgarantier bör avskaffas."

[3] Douglas Thor och Mats Green reserverar sig till förmån för att här lägga till att-satsen "avskaffa riksgäldens Kreditgarantier för gröna investeringar"

En förstärkt arbetslinje och en inkluderande arbetsmarknad

Det ska alltid löna sig att arbeta jämfört med att leva på bidrag. Det är en bärande punkt i arbetslinjen. Det är viktigt att upprätthålla en sådan princip för såväl ekonomin som rättvisan. För den som lägger många timmar varje dag på sitt arbete sänder det fel signaler att det är möjligt att få en lika stor ersättning utan ansträngning.

Arbetslösheten har bitit sig fast på höga nivåer under lång tid. Det beror i huvudsak på ett strukturellt utanförskap på arbetsmarknaden, bland annat till följd av låga drivkrafter till arbete, kompetensbrist i arbetskraften och regelkrångel för företag. Bristande integration spelar också stor roll. Sverige hade under lång tid en hög invandring i kombination med en kravlös integrationspolitik. Idag finns det därför en stor grupp människor med låg utbildning och bristande kunskaper i svenska som möter höga trösklar för att komma i sysselsättning. Arbetslösheten är idag ungefär tre gånger högre bland utrikes födda än bland inrikes födda. I gruppen utrikes födda som bott i Sverige i minst 20 år var det 2023 mer än en fjärdedel som inte var självförsörjande. I utanförskapsområden är arbetslösheten fyra gånger högre än genomsnittet i landet. Samtidigt lyfter många företag brister i det svenska språket som en orsak till sina rekryteringssvårigheter. Situationen på arbetsmarknaden är därmed i stort ett integrationsmisslyckande.

En del av lösningen är att det alltid behöver innebära en ekonomisk förbättring att gå från bidragsförsörjning till lönearbete och att vinsten ska vara stor nog för att väga upp mot den ytterligare ansträngning som det innebär att arbeta. För att stärka kopplingen mellan försörjning och egen ansträngning behöver aktivitetskraven på den som är arbetslös och samtidigt har arbetsförmåga öka. Det kan handla om att utföra vissa arbetsuppgifter eller att genomgå utbildningsinsatser som förbereder för att kunna ta ett arbete. Den moderatledda regeringen arbetar med införandet av en bred bidragsreform med krav på heltidsaktivering i försörjningsstödet, ett bidragstak som gör det mer lönsamt att arbeta än att gå på bidrag och en kvalificering till välfärden för den som kommer hit.

Arbete och en egen inkomst är också en central jämställdhetsfråga. Lönegapet mellan kvinnor och män har minskat sedan 2005 men i princip varit oförändrat sedan 2019 och betydande inkomstskillnader består. Till exempel behöver information om yrkesval och olika yrkens livstidsinkomster därför tidigareläggas och riktas särskilt till flickor i skolåldern, så att alla kan välja utifrån intresse och förmåga, snarare än förväntningar eller invanda mönster.

Sänkt skatt på arbete

Det ska löna sig att arbeta. Genom jobbskatteavdragen påbörjades ett långsiktigt arbete med att sänka inkomstskatterna. Sedan det första jobbskatteavdraget infördes 2007 har det förstärkts åtta gånger till och med 2025.. För en familj med två arbetande vuxna kan reformerna innebära nästan 100 000 kronor per år i sänkt skatt på arbete.

Arbetet är dock bara påbörjat. Sverige har fortfarande hög skatt på arbete jämfört med andra länder. Det är viktigt att få ner den genomsnittliga skattenivån och särskilt skatten på låga inkomster för att motverka utanförskap och stärka ekonomins förmåga att växa.[4]

För att säkra ett högre välstånd i Sverige är det också viktigt att öka incitamenten till utbildning, ansvarstagande och ansträngning. I takt med att människor blivit mer lättrörliga har det också blivit lättare för de mest högkvalificerade att hitta jobb som betalar sig bättre utomlands. För att höja svensk produktivitet behöver det löna sig även för de mest produktiva att arbeta en timme extra eller investera i sin egen kompetensutveckling. När utbildning lönar sig bättre bygger det ett bättre Sverige. Den statliga inkomstskatten bör sänkas och den bör betalas av en mindre andel av löntagarna än idag. Principen om ”hälften kvar” – som innebär att marginalskatten på lön inte överstiger 50 procent – bör eftersträvas.[5]

För att människor ska kunna fatta rationella beslut kring hur och hur mycket de väljer att arbeta är det också viktigt att skattesystemet är begripligt. När det gäller inkomstskatter finns det olika avdrag och nedsättningar som tillsammans gör det svårt att förstå hur hög skatten egentligen blir. Exempelvis finns grundavdrag, jobbskatteavdrag, förvärvsavdrag, regional skattereduktion och skattereduktion för sjuk- och aktivitetsersättning. Det bör övervägas om ett nytt jobbavdrag ska ersätta flera av dagens avdrag och reduktioner för att förenkla

[4] Douglas Thor och Helena Nanne reserverar sig till förmån för att här lägga till följande text ”En tidig etablering på arbetsmarknaden är viktigt av många anledningar. Inte minst är det viktigt för att minska framtida utanförskap och för att utjämna livschanser, men också för att ge lite mer pengar i plånboken och mer frihet i vardagen. Av dessa anledningar bör de första femhundra tusen kronorna i arbetsinkomst i livet skattebefrias. Det skulle starkt öka drivkrafterna till att tidigt börja jobba.”

[5] Douglas Thor och Christofer Fjellner reserverar sig till förmån för att här lägga till följande text ”På sikt bör den statliga inkomstskatten avskaffas.”

skattesystemet och göra det mer lönsamt för alla att arbeta. Jobbavdraget bör införas över hela inkomstskalan och precis som är fallet med det befintliga jobbskatteavdraget bör det ha tyngdpunkt på små och medelstora inkomster och bland annat innebära att den statliga inkomstskatten trappas in istället för att vara en så skarp höjning som idag.

Moderaterna ska verka för:

3

att [11] fortsätta sänka skatten på arbete

att [12] den statliga inkomstskatten trappas in stegvis och att den högsta marginalskatten inte överstiger 50 procent[6]

att [13] införa ett nytt jobbavdrag för att förenkla skattesystemet och göra det mer lönsamt att arbeta[7]

Ingen ska falla mellan stolarna

Ansvaret för arbetslösa och personer med ekonomiskt bistånd är uppdelat på flera olika instanser och mellan kommun och stat. Trots att staten har det övergripande ansvaret för arbetsmarknadspolitiken har många kommuner idag en lokalt utformad politik på området eftersom statens misslyckanden leder till kostnader för kommunerna och lidande för kommunernas invånare.

Arbetslösa ska söka jobb, inte ekonomiskt bistånd. Därför bör fördelningen mellan stat och kommun ses över för att utröna om staten eller kommunerna bör ta ett större samlat ansvar för ersättning och aktivering av alla arbetslösa. Genom att samtidigt stärka kvaliteten i det statliga ansvaret skulle ett enhetligt och förbättrat system kunna skapas som också garanterar likvärdighet. Uppföljning och utvärdering av effekterna i arbetsmarknadsinsatserna är också lättare att hantera på statlig nivå istället för kommunal.

[6] Douglas Thor reserverar sig till förmån för att här ersätta att-satsen med följande "den statliga inkomstskatten trappas in stegvis, på sikt avskaffas och att den högsta marginalskatten inte överstiger 50 procent"

[7] Douglas Thor och Helena Nanne reserverar sig till förmån för att härefter lägga till följande att-sats "de första femhundra tusen kronorna i arbetsinkomst i livet ska vara skattefria"

Samtidigt finns goda argument för att det istället är kommunernas uppdrag som behöver förtydligas och stärkas. Som nämns ovan tar många kommuner redan idag ett stort ansvar där staten inte räcker till. Kommunerna verkar dessutom nära de som bor i kommunen och har god kännedom om lokala förutsättningar.

I sammanhanget blir det viktigt att göra en korrekt arbetsförmågebedömning. Idag gör flera myndigheter och kommunerna bedömningar av arbetsförmåga. Det leder till dubbelarbete och att människor riskerar att hamna mellan stolarna. Istället bör hela ansvaret för att göra arbetsförmågebedömningar tillfalla en enskild myndighet.

Moderaterna ska verka för:

att [14] se över ansvarsfördelningen mellan stat och kommun för ersättning och aktivering av arbetslösa

att [15] en enskild myndighet får ansvaret för att göra arbetsförmåge-bedömningar

Arbetslösa utan utbildning ska utbildas till arbete

Sverige har idag en stor andel arbetslösa som saknar relevant utbildning och inte når upp till arbetsmarknadens krav. Därför måste tydliga drivkrafter och effektiva matchningsåtgärder kombineras med utbildningsinsatser.

Alla arbetslösa ska omfattas av aktivitetskrav. Det är en förutsättning för att kunna införa en riktad utbildningsplikt för dem som behöver stärka sin ställning på arbetsmarknaden. Många har invandrat från länder med svaga eller obefintliga utbildningssystem. För att bryta utanförskapet ska alla arbetslösa mötas av krav på heltidsaktivering som motprestation för bidrag – till exempel genom utbildning som förbättrar anställningsbarheten.

Sveriges yrkesutbildning har utvecklats men behöver förbättras ytterligare. En tvåårig yrkesskola bör etableras som ett likvärdigt alternativ till högskoleförberedande utbildning. Utbildningens längd ska kunna variera mellan två och fyra år beroende på inriktning. Korta utbildningar som snabbt leder till jobb ska kunna ersätta dagens introduktionsprogram. Dessa bör inte automatiskt ge högskolebehörighet utan fokusera på anställningsbarhet och yrkesskicklighet. Högskoleförberedande basår ska flyttas från universiteten till kommunerna, som också bör åläggas en skyldighet att erbjuda basår för att fler ska kunna läsa upp sina betyg.

Praktik och lärlingsutbildning förekommer idag inom flera olika utbildningssystem men med skilda regler för arbetsgivare, handledare, studerande och ersättning. En lärlingsreform bör därför genomföras för att åstadkomma ett enhetligt regelverk. Arbetsplatser och handledare bör kunna erhålla en certifiering som gäller oavsett utbildningsform. Den ersättning som utgår till arbetsgivaren bör utformas som en rabatt på arbetsgivaravgiften för den medarbetare som är verksam som handledare. På så sätt främjas också att handledning bedrivs av produktiva medarbetare eftersom ersättningen kan variera med lönesumman.

Kommunernas yrkesvux och Arbetsförmedlingens arbetsmarknadsutbildningar har likartade syften och utförs ofta av samma aktörer. Trots det skiljer sig ersättningssystemen åt. De som studerar inom yrkesvux behöver ta CSN-lån medan deltagare i arbetsmarknadsutbildning får mer generösa bidrag. Det innebär att kvinnor, som i högre grad än män söker sig till yrkesvux, riskerar att missgynnas ekonomiskt. Det bör därför ses över om dessa utbildningsformer kan samlas i en ny, nationell yrkesutbildning med gemensamt regelverk och villkor. Kommunerna ska fortsatt kunna vara utbildningsanordnare.

Moderaterna ska verka för:

att [16] reformera yrkesutbildningen genom att införa en tvåårig yrkesskola som huvudalternativ till högskoleförberedande utbildning och ersätta introduktionsprogrammen med korta yrkesutbildningar som snabbt leder till jobb

att [17] kommunerna tar över ansvaret för högskoleförberedande basår från de högre lärosätena och blir skyldiga att erbjuda dessa

att [18] genomföra en praktik- och lärlingsreform baserad på ett samlat regelverk för samtliga utbildningsformer och ett avdrag på arbetsgivaravgiften för handledare

att [19] se över om en ny nationell yrkesutbildning kan ersätta yrkesvux, arbetsmarknadsutbildning och nuvarande nationell yrkesutbildning

Arbetslinjen som jämställdhetsverktyg

Sverige är internationellt sett ett jämställt land. Utvecklingen har gått i rätt riktning under lång tid vilket exempelvis märks på att lönegapet har minskat successivt. Jämställdhetsarbetet har gjort skillnad men det finns utrymme för förbättringar.

Arbetslinjen är nyckeln till ett jämställt samhälle. Om kvinnor och män arbetar och bidrar i samma utsträckning kommer fler kunna förverkliga sina drömmar.

Utrikesfödda kvinnor med bakgrund i kulturer som har en negativ syn på kvinnors utbildning och förvärvsarbete är särskilt utsatta. Vi behöver tydligt visa att det i Sverige finns en förväntan på att både kvinnor och män arbetar. En egen inkomst stärker dessa kvinnors egenmakt och självständighet. Det ligger både i individens intresse och samhällets i stort.

Nyanlända i etableringsprogrammet som skaffar barn kan ta föräldraledigt, få föräldrapenning och skjuta upp sin etablering. Långa föräldraledigheter lämnar många utrikes födda kvinnor i språkisolering i hemmet, utanför arbetsmarknaden. Det skapar en bidragsfälla för kvinnor som skjuter upp integration och inkludering i samhället.

Passivisering under de första åren i Sverige har långvariga konsekvenser för sysselsättning och inkomster. Föräldraförsäkringen ska underlätta för familjebildning, inte skjuta upp etableringen. Det bör därför inte vara möjligt att vara ledig från etableringsprogrammet och föräldrapenning ska som huvudregel inte betalas förrän etableringen är slutförd. Undantag kan göras för den som har spädbarn eller är gravid vid ankomst till Sverige.

Förslag kopplade till etableringsprogrammet presenteras i propositionen Integration för en starkare samhällsgemenskap.

Moderaterna ska verka för:

att [20] föräldraförsäkringen reformeras så att etableringen av nyanlända kvinnor inte försenas eller förlängs

Underlätta familjebildning

Tillväxten skulle stärkas om kvinnor och män arbetade i samma utsträckning. Det är viktig att kunna kombinera familjeliv och yrkesliv för alla föräldrar. Men det spelar en särskilt stor roll för kvinnor då det fortfarande är kvinnor som står för majoriteten av det obetalda hem- och omsorgsarbetet. Det är också kvinnor som tar ut majoriteten av föräldraledigheten och VAB-dagarna.

Samhället behöver fullt ut stödja möjligheten att kombinera familjeliv och arbetsliv. Statens system ska vara anpassade efter att familjebildningar kan se ut på olika sätt. Det blir än viktigare i ljuset av sjunkande barnafödande, kvin-

nors högre sjukskrivningstal och mer omfattande deltidsarbete. För att vända den här utvecklingen och underlätta för familjer, och i synnerhet för kvinnor, behöver logistiken fungera för barnfamiljer så att det blir ännu lättare än idag att kombinera yrkeskarriär och familj.

Två av anledningarna till den bristande jämställdheten är att lönen är betydligt lägre i kvinnodominerade yrken och att kvinnor arbetar deltid i högre utsträckning än män. Exakt vad detta beror på är svårt att veta men det är tydligt att de livsval som görs påverkar löneutvecklingen. Skolan behöver därför tydligt informera om effekterna av de livsval som görs i karriären. Det ska löna sig att arbeta också för den som arbetar deltid eller arbetar i ett yrke med lägre lön. Men vi har också ett arbetsgivaransvar i offentlig sektor att verka för en god löneutveckling och flexibla arbetstider i fler yrken.

För att göra det lättare att kombinera karriär och föräldraskap är det viktigt att öka tillgången till flexibel barnomsorg och se över begränsningen på 15 timmars barnomsorg per vecka för de äldre barnen till föräldralediga. Det bör även ses över om flexibiliteten i föräldraförsäkringen ska stärkas och om fler dagar med föräldrapenning ska göras till dubbeldagar. Även möjligheten att växla föräldradagar mot barnomsorg för barn under ett år bör utredas. Därtill bör rutavdraget stärkas genom att höja taket och bredda vilka tjänster som ingår.

Även bostadsfrågan påverkar förutsättningarna för att bilda familj. Bostadsutvecklingen behöver i större utsträckning utgå ifrån hur människor själva vill leva. Här finns idag ett stort glapp mellan den typ av bostäder som byggs – företrädesvis flerbostadshus – och de som främst efterfrågas i form av småhus och radhus. För att det ska byggas mer av det som efterfrågas krävs dock politiskt ledarskap och att det finns goda praktiska möjligheter att tillgängliggöra mark för bostadsutveckling. Den moderatledda regeringen har påbörjat detta arbete genom att förändra bolånereglerna och villkoren för ränteskillnadsersättning. Därtill har man startat framtagandet av ett nytt typgodkännande av småhus.[8]

[8] Douglas Thor reserverar sig till förmån för att här lägga till följande text "De höga fastighetspriserna försvårar idag för unga som önskar köpa sig sin första bostad. Lönerna hinner inte ikapp prisutvecklingen. Regeringen har tagit fram förslag för att sänka kontantinsatskravet, men arbetet behöver fortsätta. Värde som genererats vid arbete och sparats i pensionsrätter under unga år bör kunna användas som säkerhet till bank för kontantinsats. Detta möjliggör för fler att genom arbete och ansträngning ta sig in på bostadsmarknaden utan att påverka den finansiella stabiliteten."

Moderaterna ska verka för:

att [21] öka tillgången till flexibel barnomsorg

att [22] förbättra flexibiliteten i föräldraförsäkringen

att [23] stärka rut-avdraget genom höjt tak och att fler tillämpningsområden övervägs[9] [10]

Fler arbetade timmar och ett hållbart arbetsliv

I Sverige utgör äldre en allt större andel av befolkningen. Det innebär ett ökat behov av välfärdstjänster som i huvudsak den arbetande delen av befolkningen behöver finansiera. Reformer som ökar arbetslivets längd genom att tidigarelägga inträdet på arbetsmarknaden, öka arbetsutbudet och senarelägga pensionen behöver genomföras.

För att öka arbetsutbudet mitt i livet har utformningen av skatter och bidrag avgörande betydelse. God tillgång till barnomsorg har tillsammans med RUT-avdraget bidragit till att inte minst kvinnor kunnat arbeta mer. Sjukförsäkringen behöver fortsatt reformeras för att främja en snabb återgång till arbete, exempelvis genom en återgång till de regler som gällde innan pandemin.

Det svenska studiemedelssystemet har varit avgörande för att säkerställa att alla, oavsett bakgrund, har möjligheten att genomföra högre studier. Systemet ska erbjuda ekonomisk trygghet och skapa förutsättningar för att studenter ska kunna fokusera på sina studier och därefter snabbt etablera sig på arbetsmarknaden. Men dagens studiemedelssystem behöver moderniseras för att bättre svara mot samhällets behov av kompetens, genomströmning och effektiv utbildning.

Sverige har idag en ovanligt hög etableringsålder på arbetsmarknaden jämfört med andra länder. Det minskar både individens livsinkomst och samhällets tillgång till efterfrågad kompetens. En reform av studiemedlet bör därför syfta till att korta vägen från studier till arbete. Ett sätt att åstadkomma det är att

[9] Annsofie Thuresson reserverar sig till förmån för att här lägga till följande att-sats "alla föräldradagar med föräldrapeng görs till dubbeldagar"

[10] Douglas Thor reserverar sig till förmån för att här lägga till följande att-sats "pensionsrätter som intjänats till och med det år man fyller 30 ska kunna användas som säkerhet för kontantinsats till bostad"

utöka det totala antalet år med studiemedel samtidigt som användningen av studiemedel på grundläggande utbildningsnivå begränsas. Syftet är att stärka incitamenten att göra medvetna utbildningsval, fullfölja utbildningar och i högre grad rikta resurserna till studier som leder till fördjupad kompetens. Det kan bidra till att fler studenter genomför utbildningar med tydlig arbetsmarknadsanknytning och i mindre utsträckning utnyttjar studiemedel för kurser utan långsiktig inriktning. Genomströmning i systemet behöver främjas.

Parallellt bör fribeloppsreglerna ses över. Idag är det möjligt att ha betydande inkomster vid sidan av heltidsstudier utan att studiemedlet påverkas. Det riskerar att förlänga studietiden och minska studieresultaten. Ett mer ändamålsenligt system skulle kunna innebära att möjligheten till inkomst under terminerna begränsas, samtidigt som det ges större frihet att arbeta under sommarperioden. På så sätt kan studenter fokusera på sina studier under läsåret och arbeta när studierna ligger vilande, vilket i sin tur stärker studieprestationen och möjligheten att avsluta utbildningen i tid. För att minska risken för återbetalningskrav och skuldsättning bör fribeloppet beräknas på månadsuppgifter istället för självskattade inkomstprognoser.[11] [12]

Det nuvarande bostadsbidraget för unga har visat sig vara svårt att administrera och anpassa till studenternas verklighet. Riksrevisionen har dessutom påtalat att utformningen minskar ungas arbetsutbud. För att förenkla stödsystemet och skapa ökad ekonomisk förutsägbarhet bör bostadsbidraget ersättas av ett bostadstillägg som ges direkt inom ramen för studiemedlet. Ett sådant tillägg riktat till heltidsstuderande skulle minska administrationen samt risken för återkrav och samtidigt öka tryggheten under studietiden.

För ett hållbart arbetsliv behöver också sjukvården förbättras så att det som senare blir allvarliga sjukdomar bromsas upp eller stoppas helt i ett tidigt skede.

---

[11] *Douglas Thor reserverar sig till förmån för att stryka stycket och ersätta med följande text "Parallellt bör fribeloppsreglerna ses över. Studenter som vill ta sig in på arbetsmarknaden och har bevisat att de kan sköta sina studier bestraffas idag för att andra inte kan. Fribeloppet är i denna mening orättvist för studenterna som ligger i fas och destruktivt för deras etablering på arbetsmarknaden. Fribeloppet borde därför slopas för studenter med godkänt i en tillräckligt hög andel av sina studier."*

[12] *Douglas Thor reserverar sig till förmån för att här lägga till följande text "Utöver detta bör ett prestationsbaserat studiemedelssystem införas. I en sådan modell ges hela studiemedlet i form av lån, men en del av lånet omvandlas till bidrag i takt med att studenten uppnår godkända studieresultat. På så sätt uppmuntras studenter att genomföra sina studier i tid och med goda resultat. Det skapar en positiv ekonomisk drivkraft att slutföra utbildningen, samtidigt som det minskar den framtida skuldsättningen för studenter som klarar sina kurser. Ett sådant system stärker incitamenten till studieframgång utan att inskränka möjligheten till stöd i inledningen av studierna. Det ger en tydligare koppling mellan prestation och stöd, och ökar systemets rättvisa och träffsäkerhet."*

Det handlar om tillstånd som kan vara påfrestande för individen och samtidigt medför stora kostnader för samhället. Bättre folkhälsoinsatser bidrar därför positivt till såväl arbete som en hållbar ekonomisk utveckling i regionerna.

Moderaterna ska verka för:

att [24] reformera sjukförsäkringen för att främja en snabb återgång till arbete

att [25] tidigarelägga arbetsmarknadsetableringen

att [26] främja genomströmningen av studenter genom att reformera reglerna för fribelopp och en översyn av studiemedelssystemet

Det ska löna sig att ha arbetat och äldres erfarenheter ska tillvaratas

Drivkrafterna till att arbeta även efter pensionsåldern behöver också vara starka. Jobbskatteavdraget för äldre stärker drivkrafterna till arbete efter 66 års ålder. För att öka sysselsättningen är det därför viktigt att fortsätta informera om jobbskatteavdraget för äldre och vid behov utveckla det.

Det nya jobbavdraget som föreslås i kapitel *Sänkt skatt på arbete* ska också gälla äldre och vara förstärkt på samma sätt som dagens jobbskatteavdrag för äldre. De människor som byggt Sverige med slit och flit ska belönas. På samma sätt som inflationen urholkat arbetslinjen har det så kallade respektavståndet för pension mellan de som arbetat och de som inte arbetat urholkats. Politiska beslut har också bidragit i den riktningen. När inkomstskatten för arbetsinkomster görs om med fokus på ett nytt jobbavdrag bör skatten på pension utformas som ett nytt *jobbat*-avdrag. Arbetsrelaterade pensionsinkomster bör beskattas lägre.

Det krävs också åtgärder mot ålderismen som i Sverige drabbar många redan långt innan pensionsåldern.

Moderaterna ska verka för:

att [27] det nya jobbavdraget även ska gälla äldre och vara förstärkt på samma sätt som dagens jobbskatteavdrag

att [28] skatten på pension följer efter ett nytt jobbavdrag med ett nytt jobbat-avdrag

Fler och mer relevanta jobb för personer med nedsatt arbetsförmåga

I Sverige finns det drygt 700 000 människor som har någon slags funktionsnedsättning. Gruppen är heterogen och alla funktionsnedsättningar innebär inte att personen har en nedsatt arbetsförmåga. Bland dem som har arbetsförmåga är sysselsättningsgraden bara något lägre än för befolkningen som helhet. Sysselsättningsgraden bland dem med en nedsatt arbetsförmåga är dock betydligt lägre än för befolkningen i stort. Det rör sig alltså om ett stort antal personer som inte ges möjligheten att delta på arbetsmarknaden efter egen förmåga.

Flera utvärderingar visar att nystartsjobben är en mer effektiv insats än andra delar av den breda floran av subventionerade anställningar. Samtidigt visar granskningar att nystartsjobb används för fusk och organiserad brottslighet. Nystartsjobben fördelar sig också ojämnt mellan företag av olika storlekar. Över en tredjedel av personerna som anställs med nystartsjobb är den enda anställda i företaget, samtidigt som omkring en femtedel finns i företag med fler än 500 anställda.

Nystartsjobben behöver en nystart som vårdar reformen och minskar arbetslösheten i Sverige. Utgångspunkten bör vara att slopa kvalificeringen till a-kassan genom nystartsjobb och minska risken för användandet av bulvanbolag för organiserat fusk genom att kräva ett år med omsättning innan det blir möjligt att anställa med nystartsjobb.

På grund av ett större vård- och stödbehov för personer med nedsatt arbetsförmåga än de statliga insatserna kan erbjuda finns också kommunernas dagliga verksamhet. Insatserna för dagens 42 000 deltagare präglas dock av stora regionala skillnader vilket innebär att långt ifrån alla får ta del av evidensbaserade insatser. För att bygga ut den dagliga verksamheten med bästa möjliga resultat behöver en utökad resurstilldelning ses över, till exempel genom att staten uppdrar åt Socialstyrelsen att följa upp kvaliteten i verksamheterna på ett betydligt skarpare sätt än idag.

Samtidigt kan daglig verksamhet bli en viktig komponent för att fånga upp de som inte ryms inom dagens arbetsmarknadspolitik. Vi föreslår därför en särskild satsning på daglig verksamhet där dagens två inriktningar av insatsen förtydligas.

Den första av dessa är arbetsnära daglig verksamhet med jobb-bonus där deltagare har förstärkt handledarstöd och är på en ordinarie arbetsplats. Förläng tiden som personen kan ha handledarstödet och ställ krav på att insatsen ska

utföras med evidensbaserade metoder. Habiliteringsersättningen bör reformeras till en jobb-bonus som är högre än dagens ersättning, likvärdig över hela landet och inte försämrar deltagarnas socialförsäkringsskydd när de provar ett arbete.

Daglig verksamhet med meningsfull sysselsättning är insatsen för personer som av medicinska skäl aldrig bedöms få en ökad arbetsförmåga (på grund av exempelvis förvärvade hjärnskador). Sådana insatser ska tillgängliggöras bredare över landet.

Bland personer med nedsatt arbetsförmåga på grund av funktionsnedsättning finns en stor outnyttjad potential som skulle kunna inkluderas bättre. Vi behöver som samhälle se till att fler kan lämna lönestöd och Samhall för en tjänst på den ordinarie arbetsmarknaden. Den statliga Samhallutredningen behöver kompletteras med fler reformer för att skapa fler olika arbetsplatser för personer med funktionsnedsättning.

Moderaterna ska verka för:

att [29] reformera nystartsjobben så att de stöttar fler till arbete och samtidigt minimerar risken för fusk

att [30] Socialstyrelsen uppdras att följa upp kvaliteten i kommunernas dagliga verksamhet

att [31] den dagliga verksamheten reformeras med olika inriktningar utifrån deltagarnas olika behov och arbetsförmåga

att [32] den statliga Samhallutredningen kompletteras med fler reformer för att skapa fler olika arbetsplatser för personer med funktionsnedsättning

Tillväxt, ingenjörskonst och entreprenörskap

Handel, företagande, entreprenörskap och investeringar är viktiga förutsättningar för Sveriges tillväxt och en förutsättning för en fungerande arbetslinje. Det är företagen som skapar arbetstillfällen och driver innovation. I en ökande global konkurrens måste vi stärka svensk konkurrenskraft. Jämförelser med andra länder visar att det finns förbättringspotential. Sverige ska ha regler som gör det enkelt att driva företag, samtidigt som fusk och brott motverkas.

Sveriges välstånd bygger på att forskning och ingenjörskonst fått fritt utrymme att ta de utvecklingssprång som tiden möjliggjort. Som land är vi stolta över arvet från Polhem, Linné och Nobel, men vi behöver också lägga grunden för framtidens innovationer.

Sänkta och förenklade skatter för fler jobb och växande företag

Varken Sverige eller något annat utvecklat samhälle skulle fungera om det inte gick att ta ut skatt av företag och enskilda löntagare. Mycket av det som skatten används till gynnar dessutom i allra högsta grad de som betalar skatten, inklusive företagen. Det handlar exempelvis om infrastruktur som gör att företag kan transportera sina varor, utbildning som säkerställer företagens kompetensförsörjning och sjukvård som rehabiliterar arbetskraften.

Men höga skatter riskerar att hämma drivkraften till utbildning, arbete, företagande och investeringar. Skatter behövs men de kostar också på. Sveriges höga tillväxt har varit en förutsättning för att det överhuvudtaget varit möjligt för företag och hushåll att bära upp den stora skattebördan.

Det är centralt att en skatt aldrig är högre än nödvändigt och inte tas ut i onödan. Skattesystemet ska därtill präglas av effektivitet och transparens. För att det ska finnas ett högt förtroende för systemet är det också viktigt att skattefinansierade tjänster håller hög kvalitet och att pengar inte går till sådant som uppfattas som onödigt eller bättre kan skötas av någon annan.

Goda skattevillkor är viktigt för ett aktivt och konkurrenskraftigt näringsliv. Sverige är en öppen, exportberoende ekonomi och ekonomisk tillväxt skapas där företag etablerar sig, anställer och investerar. Kapital är idag mer lättrörligt. Länder konkurrerar om investeringar och skattenivåerna är naturligtvis en viktig faktor för var företag väljer att etablera sig. Det kan därför övervägas om bolagsskatten ska sänkas. På samma sätt bör Sverige agera för att attrahera internationell nyckel- och expertkompetens genom att förenkla och utveckla expertskattereglerna.

Sveriges skatt på kapitalinkomster är fragmenterad, med flera olika skattesatser. Det skapar onödig administration och riskerar att snedvrida olika beslut om investeringar och sparande. Det bör därför övervägas om skatten på kapitalinkomster ska göras mer enhetlig. En sådan översyn bör dock inte försämra för företagande och investeringar eller minska rörligheten på bostadsmarknaden.

För att stärka svenskt entreprenörskap bör det ses över hur skatteincitamenten för personaloptioner kan utvecklas för att harmonisera med villkoren i andra närliggande länder. Då kan exempelvis antalet företag som omfattas breddas. Därutöver är regelverken för optioner krångliga och leder ofta till rättstvister vilket talar för behov av ett förenklat regelverk.

Moderaterna ska verka för:

att [33] se över bolagsskattesatsen och reglerna för expertskatt

att [34] se över skatteincitamenten för personaloptioner

Regelkrångel och tillsynsavgifter ska minska

Sveriges företag möter ett omfattande regelkrångel. Kostnaden för att hantera regelkrånglet uppgår till nästan 400 miljarder kronor årligen. Regler som kravet på matservering för att få stadigvarande serveringstillstånd, eller anmälan till länsstyrelsen för att en idrottsförening ska få slänga ett lysrör bör avskaffas. För att säkerställa att regelbördan inte ökar bör en moderatledd regering under nästa mandatperiod ha som princip att för varje ny företagsreglering som införs ska minst två tas bort. Småföretag drabbas särskilt hårt av regelkrångel och det bör därför övervägas om de kan undantas från delar av regelbördan.

EU-kommissionen har satt upp ett mål om att minska regelbördan med 25 procent för europeiska företag (35 procent för små och medelstora företag). Mål är som mest verkningsfulla när de är möjliga att följa upp och mäta. Ett liknande mål om minskad regelbörda bör därför införas i Sverige.

Kommunala tillsynsavgifter är en annan börda som läggs på företagen. Det är viktigt att de kommunala tjänstemän som utför tillsynen har rätt kompetens och kunskap om verksamheten. Det finns anledning att ifrågasätta rimligheten i att kommuner tar ut en avgift för att göra tillsyn då det innebär att även företag som konsekvent följer alla regler behöver betala. Tillsynsavgiftsystemet bör därför ses över med utgångspunkten att kostnaderna för tillsynen i högre utsträckning bärs av de företag som inte sköter sig.

Myndigheterna behöver förbättra sin service och samordna sina tillsynsbesök för att minska tidsåtgången för företagen. Exempelvis bör enskilda och företag inte behöva lämna samma uppgift mer än en gång. Vidare bör det införas tidsgränser för hur länge olika myndigheter får handlägga ärenden respektive hur länge ett företag eller en enskild totalt ska behöva vänta på de tillstånd som krävs. Som huvudregel bör det övervägas om tillstånd ska anses beviljade efter en viss tid och som undantagsregel att det offentliga får stå för dröjsmålets kostnad efter den tidpunkten. Parallellt bör man överväga införandet av begränsningar för myndigheter att överklaga varandras beslut, alternativt att sådant överklagande sker till regeringen med krav på skyndsam hantering. Slutligen bör också fler myndigheter få konsultativa uppdrag så att enskilda och företag som vill göra rätt kan få vägledning.

Enskilda näringsidkare använder sitt personnummer som organisationsnummer. Det skapar både praktiska och integritetsmässiga problem. Eftersom personnumret är så starkt kopplat till privatlivet blir det svårt att särskilja mellan privata och företagsrelaterade transaktioner. För att minska krångel och risken för identitetskapningar eller annan utsatthet för företagare bör även enskild firma erbjudas ett eget organisationsnummer.

Även företagens kontakt med skattesystemet måste präglas av enkelhet, transparens och förutsebarhet. Det kan handla om att stärka möjligheterna till förhandsbesked. Även rättssäkerheten kan förbättras genom att stärka det allmänna ombudet på skatteområdet.

Moderaterna ska verka för:

att [35] minska antalet regler som drabbar företag och minska regelbördan överlag, i synnerhet för små företag

att [36] se över systemet med kommunernas tillsynsavgifter så att kostnaden i högre utsträckning bärs av dem som inte sköter sig

att [37] myndigheterna förbättrar sin service och sin myndighetsövergripande samordning för att underlätta för företagen

att [38] möjliggöra för enskild firma att få ett eget organisationsnummer

Stöd att ställa om till nya jobb

Den svenska modellen på arbetsmarknaden fungerar i huvudsak bra. När parterna hittat långsiktiga gemensamma lösningar kring avtal och villkor så har institutioner skapats som har gynnat Sverige genom både balanserad reallöneutveckling och låg konfliktnivå i ekonomin. Den lagstadgade anställningstryggheten skapar därtill ett regelverk som gör anställningsförhållandena förutsägbara.[13]

De senaste decennierna har flexibiliteten på svensk arbetsmarknad ökat. När det gäller tillfälliga anställningar är regelverken på en nivå som är jämförbar med övriga EU. Som en följd av parternas huvudavtal och tillhörande omställningsöverenskommelse har även anställningsskyddet luckrats upp för verksamheter som omfattas av aktuellt avtal. De anställda som förlorar arbetet fångas idag upp av de välfungerande omställningsorganisationerna och hamnar därför sällan i arbetslöshet. Svensk forskning visar också att det är högre sannolikhet att få ett nytt jobb om man söker arbete från en anställning jämfört med om man söker jobb som arbetslös.

Artificiell intelligens och automatisering av arbetsflöden kommer innebära ett teknologiskt skifte i ekonomin som ställer krav på omställningsförmåga. Väl omhändertaget kan AI bidra till ökad produktivitet utan att människor slås ut från arbete, precis som vid intåget av ångmotorer eller elektricitet. Beräkningskraft är avgörande för att främja utvecklingen av AI. Staten bör därför stötta utvecklingen av beräkningskraft.

EU-regleringar, exempelvis GDPR och AI Act, har utformats på ett sätt som försämrat europeisk konkurrenskraft och står i vägen för produktivitetstillväxt. Här krävs varsamhet med nya begränsningar och de befintliga regelverken behöver reformeras så att de också bidrar till europeisk tillväxt.

Förslag kopplade till AI och digitalisering presenteras i propositionen Bygg Sverige starkare.[14]

---

[13] Douglas Thor reserverar sig till förmån för att här lägga till följande text "För unga försvårar dock turordningsreglerna etableringen på arbetsmarknaden. Unga är av sin natur lättare att säga upp enligt principen "sist in, först ut". Samtidigt drabbas även småföretagen särskilt hårt av regeln. Småföretag har jämfört med större företag mindre resurser för omstruktureringar av arbetskraften och samtidigt större flexibilitetsbehov. Det bör återinföras ett särskilt underlättande av principen "sist in, först ut" för småföretag."

[14] Douglas Thor reserverar sig till förmån för att här lägga till följande text "Moderaterna ska verka för:" med tillhörande att-sats "tillåta småföretag att undanta fler än tre arbetstagare från principen "sist in, först ut"

Återupprätta ingenjörslandet Sverige

Svensk tillväxt och produktivitet skulle stöttas av en grundlig omläggning av den svenska forskningspolitiken. Utifrån ett ingenjörsmässigt perspektiv är den nuvarande prioriteringen av högskolans resurser ett misslyckande. Forskningssatsningar har byggts ut offentligt och privat i decennier – utan att produktiviteten ökat. Forskningspubliceringarna i relevanta vetenskapliga tidskrifter har blivit färre.

Sverige utbildar för få ingenjörer i förhållande till våra behov. Vi bör därför kraftigt utöka utbildningsplatserna av ingenjörer för att hinna ikapp rekryteringsbehovet i näringslivet. Kunskaperna i matematik ska stärkas och tidigareläggas i all utbildning. Vi behöver särskild spetsutbildning för unga med matematiska färdigheter samtidigt som breddutbildningen stärks. Många viktiga tekniska yrken eller utbildningar kräver inte spetskunskap men väl grundläggande färdigheter i matematik som de allra flesta kan nå med rätt utbildning. Därutöver bör förutsättningarna för stiftelser eller grupper av företag att starta egna ingenjörsutbildningar prövas.

Onödig administration i högskolesektorn hämmar doktorandtillväxten och avskräcker samarbeten med privat sektor. Staten ska prioritera åtgärder som minskar den administrativa bördan på lärosätena för att frigöra medel till undervisning och forskning. Samtidigt som studenterna ökat med tio procent har den undervisande personalen inte ökat i antal. Däremot har antalet chefer och högutbildad administrativ personal ökat med cirka 65 procent. Undervisningsnära administrativ personal och stödfunktioner till undervisningen har samtidigt minskat.

Forskningsfinansieringsstrukturen kan effektiviseras. Om arbetet samlas hos två myndigheter kan resurser frigöras till över 300 helårsarbetskrafter för forskning, samtidigt som antalet myndigheter i Sverige minskar med tre. För att mobilisera forskningsresurser ska det befintliga avdraget för forskning och utveckling förbättras och nya skatteincitament övervägas.

Moderaterna ska verka för:

att [39] kraftigt utöka antalet utbildningsplatser för ingenjörer med bibehållen kvalitet

att [40] staten ska prioritera åtgärder som minskar den administrativa bördan på lärosätena till förmån för mer undervisning och forskning

att [41] forskningsfinansieringsstrukturen effektiviseras och forskningsresurser mobiliseras genom att bland annat förbättra avdraget för forskning och utveckling

Utbildningssystemet ska stötta kompetensförsörjningen

Sverige står inför ett dubbelt problem på arbetsmarknaden: hög arbetslöshet och kompetensbrist. Hundratusentals människor saknar arbete samtidigt som svenska företag och välfärdsverksamheter har svårt att rekrytera personal med rätt kunskaper.

Matchningsproblemen är ett allvarligt hinder för tillväxt, integration och egen försörjning. I grunden handlar det om att utbildningssystemet inte är tillräckligt anpassat till de behov som finns på arbetsmarknaden. Alltför många utbildningar saknar arbetslivsanknytning, har låg genomströmning eller leder till kompetenser som inte efterfrågas. Samtidigt är tillgången till utbildning ojämlikt fördelad över landet vilket förstärker både regionala skillnader och utanförskap.

För att komma till rätta med dessa problem krävs en bred reformagenda. Statens uppdrag till folkhögskolorna är redan idag att hjälpa personer med olika svårigheter att klara grundläggande och viss gymnasial utbildning, ofta med sikte på yrken som undersköterska eller inom tekniska områden. Men många studerande står långt från arbetsmarknaden, inte minst på grund av bristande språkkunskaper. Därför bör folkhögskolorna, särskilt de som har sitt säte i utanförskapsområden, få ett tydligt uppdrag att även erbjuda grundläggande utbildning i svenska – både muntligt och skriftligt – som en del av sitt bidrag till kompetensförsörjningen.

Universitet och högskolor måste i högre grad styras mot arbetsmarknadens behov. Det kan bland annat ske genom att en del av resurstilldelningen baseras på hur väl studenterna etablerar sig i arbetslivet. Lärosätenas ansvar för att utbildning leder till jobb, inte bara till examen, behöver bli tydligare. Samtidigt bör digitaliseringens möjligheter tas till vara. Högkvalitativa distansutbildningar bör erbjudas nationellt, utvecklade av de lärosäten som är bäst inom respektive område. Genom att tillgängliggöra dem via lokala lärcenter blir det möjligt för fler att studera där de bor. Det stärker kompetensförsörjningen utan att sänka utbildningens kvalitet. För vissa utbildningar är distansmöjligheten särskilt värdefull. För andra – till exempel läkarutbildningen eller polisutbildningen – är det inte lämpligt med helt digital undervisning. Därför ska distansundervisning bara erbjudas där det fungerar väl, och av lärosäten med särskilt god kompetens inom det aktuella ämnet.

Innehållet i utbildningarna behöver också förändras. I professionsutbildningar som exempelvis sjuksköterska, polis och socionom är den akademiska tyngdpunkten ofta alltför stor i förhållande till de praktiska krav som ställs i yrkeslivet. Reformer i Danmark visar att det går att stärka kvaliteten genom att minska utrymmet för självständigt arbete och öka den praktiknära undervisningen. En

liknande översyn bör göras i Sverige för att öka genomströmningen och säkra yrkeskvalitet.

Sammantaget krävs en utbildningspolitik där arbetslinjen är utgångspunkten och kompetensförsörjning det övergripande målet. Alla ska ha möjlighet att bilda sig – men det är avgörande att utbildningen också leder till arbete, försörjning och frihet.

3

Moderaterna ska verka för:

att [42] folkhögskolorna ges ett tydligare uppdrag att erbjuda utbildningar som möter arbetsmarknadens behov, inklusive undervisning i svenska för personer med svaga språkkunskaper

att [43] digitala distansutbildningar för hela program erbjuds av de bästa lärosätena inom sitt område

att [44] utbudet av högre utbildning i större utsträckning styrs mot arbets marknadens behov, bland annat genom ersättningsmodeller som väger in etablering i arbete

att [45] professionsutbildningar som kännetecknas av mer praktiska yrkeskrav görs om så att det självständiga akademiska uppsatsarbetet tas bort till förmån för mer praktiknära innehåll

Att kunna bo där jobben finns

En fungerande bostadsmarknad är avgörande för arbetslinjen och en välfungerande samhällsekonomi. Utbudet av bostäder påverkar var människor kan bosätta sig och arbeta. Det finns också ett nära samband mellan bostadsmarknadens funktionssätt och den finansiella stabiliteten, bland annat genom hushållens skuldsättning. Boendekostnaderna är hushållens största utgift och motsvarar drygt en femtedel av hushållens disponibla inkomster.

Ur ett tillväxtperspektiv är en väl fungerande bostadsmarknad helt avgörande även för företagens behov. Där ingen vill bo går det inte att förlägga personalintensiv verksamhet. Ej heller där många vill bo men där det inte finns några bostäder. Utöver denna brist på tillräckligt många eller tillräckligt attraktiva bostäder, har Sverige en dåligt fungerande hyresmarknad. I de flesta storstäder i världen går det att snabbt hitta en hyreslägenhet. Det är inte alltid den

billigaste boendeformen men medger en flexibilitet som helt saknas på många platser i Sverige.

Hyresgäster ska ha trygga och förutsebara villkor för sitt boende. Dagens utformning av hyresregleringen har lett till långa bostadsköer och osäkerhet för såväl bostadsproduktion som hyresgäster. I syfte att säkra goda villkor för hyresgäster och verka för en hållbar nyproduktion av hyresrätter ska ett arbete för en mer robust hyressättningsmodell inledas. En typ av reform skulle kunna innebära att kollektivt förhandlade hyror i nybyggda lägenheter ersätts av reglerade hyror där hyresgäst och hyresvärd avtalar om ingångshyran och där hyresutvecklingen följer en trygg, enkel och förutsebar indexering. Det skulle ge skydd mot inflation och minska förhandlingskostnaden. En sådan reform skulle kunna säkra ett starkt skydd för den som hyr sin bostad, ge en förutsebar boendeekonomi och skapa bättre förutsättningar för att producera hyresrätter.[15] [16]

Andrahandsmarknaden för uthyrning av bostäder behöver fungera bättre. Andrahandsmarknaden för uthyrning av bostäder behöver fungera bättre. Dagens schablonavdrag innebär att privatpersoner inte behöver skatta på överskott upp till 40 000 kronor per år. Nivån på 40 000 kronor beslutades i samband med budgetpropositionen för 2013 och har inte räknats upp sedan dess, trots att ekonomin gått igenom en period av hög inflation. Schablonavdraget bör därför höjas för att uppmuntra till bostadsuthyrning på andrahandsmarknaden. Inlåsningseffekterna som skattesystemet orsakar på bostadsmarknaden bör ses över.

---

[15] *Douglas Thor reserverar sig till förmån för att stryka "En typ av reform skulle kunna innebära att kollektivt förhandlade hyror i nybyggda lägenheter ersätts av reglerade hyror där hyresgäst och hyresvärd avtalar om ingångshyran och där hyresutvecklingen följer en trygg, enkel och förutsebar indexering. Det skulle ge skydd mot inflation och minska förhandlingskostnaden. En sådan reform skulle kunna säkra ett starkt skydd för den som hyr sin bostad, ge en förutsebar boendeekonomi och skapa bättre förutsättningar för att producera hyresrätter." och att ersätta med följande text "Hyresregleringen bör avskaffas i hela bostadsbeståndet för att säkerställa god rörlighet och korta köer. Hyresgästers skydd ska säkras genom rimliga regler gällande hyresavtal, exempelvis med vilken framförhållning ett hyresavtal måste sägas upp, standardprinciper i avtalet för framtida justeringar av hyran och möjlighet att få skäligheten av hyran prövad i domstol. Om hyran, utan rimlig förklaring, är märkbart högre kan hyresvärden tvingas sänka den."*

[16] *Douglas Thor reserverar sig till förmån för att här lägga till följande text "Idag beskattas hyresrätters boendevärde genom både rörelsebeskattning och fastighetsavgift. Denna dubbelbeskattning snedvrider och minskar bostadsbyggandet. Fastighetsavgiften för hyresrätter bör slopas för att upphäva dubbelbeskattningen och skapa bättre förutsättningar för att producera hyresrätter."*

Moderaterna ska verka för:

att [46] införa en modell för fri hyressättning i nyproduktion[17]

att [47] schablonavdraget för andrahandsuthyrning höjs för att uppmuntra till bostadsuthyrning på andrahandsmarknaden

Att bygga där arbetsmarknaden växer

Trots att endast omkring tre procent av Sveriges yta är bebyggd råder det brist på byggbar mark. I och med det kommunala planmonopolet är kommuner den avgörande aktören avseende tillgången till byggbar mark. Den bristande tillgången till byggbar mark bedöms huvudsakligen förklaras av de negativa externa effekterna som följer av ett ökat bostadsutbud för boende i ett område, vilket ger incitament till lokala intressen att begränsa byggande. Det kommunala bostadsförsörjningsansvaret bör därför ses över utifrån perspektivet att bättre fördela kostnaden för bostadsbristen i samhället.

Ett av de stora hindren för bostadsbyggandet är de långa ledtiderna i plan- och byggprocesser. För att minska väntetiderna bör enklare tillståndsärenden medges automatiskt med tyst godkännande om prövningsmyndighet inte framför invändningar. Samtidigt bör Lantmäterimyndigheten utsättas för tuffare konkurrens exempelvis genom att möjligheterna till att inrätta kommunala lantmäterimyndigheter utökas.

Systemet med riksintressen gör att andelen byggbar mark minskar och att planering och byggande av bostäder försvåras. Det handlar framför allt om riksintressena för kulturmiljö, naturvård och friluftsliv, som särskilt prioriterar behovet av grönområden i och i närheten av tätorter. Även naturreservat begränsar tillgången till byggbar mark då det ofta anses olämpligt att en kommun tillåter bostadsbyggande i ett naturreservat. Bostadsbyggande behöver ges högre prioritet i avvägningen mellan miljöintressen och tillgången till byggbar mark. Samtidigt behöver riksintressena begränsas. Även en liberalisering av strandskyddsreglerna skulle öka tillgången på byggbar mark.

[17] *Douglas Thor reserverar sig till förmån för att stryka att-satsen och att ersätta den med följande "hyresregleringen avskaffas till förmån för ett system med friare hyressättning och starkt avtalsskydd för hyresgäster"*

Det är samtidigt en självklar del i samhällsplaneringen att säkerställa tillgången till grönområden inom och i närheten av bebyggda områden. Parker och andra gröna platser erbjuder rekreation och bidrar till såväl sociala som miljömässiga värden och uppskattas ofta av närboende och besökare.

Bygg- och bullerreglerna ska ange en lägsta acceptabel nivå för det som byggs. I avvägningen mellan byggreglernas lägsta acceptabla nivå och bostadsbyggande bör det senare ges högre prioritet i syfte att främja ett ökat bostadsutbud. Därför bör byggreglerna förenklas och utformas utifrån principen om att informationsproblem eller kausal evidens om hälsoeffekter bör föreligga för att motivera regleringar. För bullernivåer bör det innebära att buller istället mäts inuti bostaden så att den faktiska påverkan på människan är det som mäts. Vidare bör kraven om tillgänglighet reformeras och bli mer flexibla, exempelvis genom att ersättas med lägre krav om besökstillgänglighet. En mer ändamålsenlig utformning kan vara att utvidga bostadsanpassningsbidraget i syfte att säkerställa tillgänglighet där behov föreligger.

Moderaterna ska verka för:

att [48] minska ledtiderna i plan- och byggprocesserna och se över införandet av kommunala lantmäterimyndigheter

att [49] se över byggreglerna med avseende på buller-, tillgänglighets- och andra regler i syfte att tydligare prioritera bostadsbyggande[18]

Mer gruvbrytning ska möjliggöras

Sverige har en av världens rikaste mineralfyndigheter, men vi tar upp långt mycket mindre än den totala potentialen. Samtidigt innebär behoven i den globala gröna omställningen och det säkerhetspolitiska läget att vi bör riva hinder för att anlägga gruvor och plocka upp fyndigheterna ur marken. Om egna tillgångar kan tillgodose mineralbehoven i Sverige är det också bättre för klimatet då svensk produktion präglas av betydligt bättre miljömässiga och sociala villkor än i de flesta andra länder.

[18] Douglas Thor reserverar sig till förmån för att här lägga till följande att-sats "avskaffa dubbelbeskattningen av hyresrätter genom att slopa deras fastighetsavgift"

Gruvnäringen är bra för människors egen försörjning och sammanhållningen i samhället. För varje jobb i gruvan skapas fler arbetstillfällen i det kringliggande samhället. Antalet gruvor i Sverige bör därför öka. För att det ska vara möjligt behöver regelverken anpassas. Miljötillstånden ska bli enklare att få och hantera. Systemet för riksintressen ska reformeras så att inte bara mineralfyndigheten omfattas utan också brytningen. Alla metalliska grundämnen, också uran, bör omfattas av förenklingar i regelverken.

Förslag kopplade till för området relevanta regelverk behandlas i propositionen Moderaterna, människan och den biologiska mångfalden.

Moderaterna ska verka för:

att [50] öka gruvbrytningen genom förbättrade regelverk, mer lätthanterliga miljötillstånd och att systemet för riksintressen reformeras

Sverige ska stå upp för frihandel

Sverige är en exportberoende ekonomi. Svensk export ökar vårt välstånd och sprider svenska innovationer. Det kan exempelvis bidra till klimatomställningen genom att fler svenska klimatsmarta produkter når världsmarknaden. Frihandel har med andra ord tjänat Sverige väl. Sverige ska därför stå upp för frihandel internationellt och driva på för fler frihandelsavtal.

Handelsavtal har i många fall kommit att behandla frågor som inte rör handel och som i första hand bör hanteras i andra överenskommelser. Handelsavtalen ska fokusera på just att underlätta handel. Samtidigt är det viktigt att föra en realistisk politik när frihandel ifrågasätts mer och mer internationellt. Sverige ska i dessa sammanhang vara en konstruktiv röst. Sverige bör vara ledande i att reformera Världshandelsorganisationen (WTO) för att åter stärka tvistlösningsmekanismen. Utgångspunkten ska vara så mycket frihandel i världen som möjligt.

En nyckel för att stärka handeln är att värna EU:s inre marknad. Den inre marknaden ska fortsätta fördjupas, särskilt vad gäller tjänster och den digitala ekonomin. Det kräver reformer inom EU som stärker konkurrenskraften, innovationsförmågan och produktiviteten. EU:s regelverk behöver genomgående bli enklare, tydligare och mer förutsägbara så att företag kan och vill investera långsiktigt. Målsättningen måste vara att göra Europa till världens mest tillväxtvänliga kontinent. För att lyckas behöver marknadsekonomiska principer och frihandel vara vägledande – inte ökad statlig inblandning med industripolitiska program.

Fokus behöver ligga på att stärka förutsättningarna för företag att verka och växa inom EU. Det handlar bland annat om att minska regelbördan för företag, öka tillgången till billig och fossilfri energi samt förkorta tillståndsprocesser. Europeiska företag behöver bättre tillgång till riskkapital och möjligheter att kunna kapitalisera på forskning och innovationer. Idag har Europa 11 000 miljarder euro på antingen sparkonton eller kontant. Fler länder borde göra som Sverige och göra det lättare att investera dessa pengar i företag.

Etablerandet av nya frihandelsavtal behöver på motsvarande sätt ges ökad prioritet. För EU bör frågan om ökad handel ses som existentiell. Många medlemsstaters tillväxt har stagnerat och när några av EU:s viktigaste handelspartners sluter sig är det av yttersta vikt att utveckla den inre marknaden, såväl som att öppna nya marknader.

Konkurrenskraftsperspektivet bör ges större tyngd i EU:s allmänna lagstiftningsarbete genom exempelvis regelbundna stresstester av gällande regelverk och gedigna konsekvensanalyser i arbetet med att ta fram förslag till ny lagstiftning. På samma gång är det viktigt att understryka att medlemsstaterna har ett stort eget ansvar att genomföra strukturreformer i det egna landet, särskilt på områden som främst tillhör den nationella kompetensen, såsom pensionssystem och skatte- och arbetsmarknadspolitiken.

Moderaterna ska verka för att:

att [51] EU prioriterar arbetet med att stärka Europas konkurrenskraft

att [52] EU ingår fler nya frihandelsavtal

att [53] Sverige är pådrivande i EU:s regelförenklingsagenda och andra liknande initiativ som syftar till att minska företagens administrativa börda

att [54] fördjupa den inre marknaden och ta bort kvarstående hinder, särskilt vad gäller tjänster och den digitala ekonomin

Handel och ekonomisk säkerhet

Kriget i Ukraina har visat att handel och säkerhet hänger ihop. Inte minst råvarutillgången har haft en avgörande betydelse i allt från energiförsörjning till hur framtidens säkerhetsmässiga samarbeten kommer att formas. Sveriges

omfattande naturresurser har en central roll att spela och är i stora delar inte fullt utnyttjade.

Vi har tidigare i propositionen påtalat det svenska behovet av att ha en genomtänkt svensk strategi för att omhänderta svenska mineralfyndigheter. På samma sätt behöver EU samarbeta för att på bästa sätt tillgodogöra sig nuvarande och framtida behov av kritiska råvaror från tredjeländer. Omställningen till fossilfria energisystem och en ökad digitalisering bidrar till ytterligare ökade behov av dessa råvaror. EU måste stärka sina värdekedjor för råvaror, från gruvdrift till raffinering, bearbetning och återvinning.

Men även med en stor produktion av råvaror och mineral, i Sverige såväl som andra EU-länder, kommer behovet av internationell handel att kvarstå. EU måste bli bättre både på att utvinna egna mineraler och på att samarbeta med länder som delar våra värderingar. Genom att höja ambitionen och teckna nya avtal med likasinnade länder så kan vi stärka globala och hållbara leveranskedjor. På så vis säkerställer vi att Sverige och EU inte hamnar i beroendeställning hos enskilda länder.

EU:s roll ska vara att skapa goda förutsättningar för handel och produktion utan att styra den faktiska produktionen. I vissa fall kan dock EU-gemensam lagerhållning av kritisk materiel behövas.

Det är ett europeiskt kärnintresse att främja ekonomisk tillväxt och skydda de egna medborgarna. EU bör fortsatt sträva efter att värna den regelbaserade handeln och en jämn spelplan. EU bör öka sin beredskap att mer proaktivt använda handelspolitiska instrument, inom ramen för WTO, när viktiga europeiska intressen hotas. Därtill kan EU stödja partnerländer med uppbyggande av infrastruktur och i syfte att trygga leveranskedjor av kritiska råvaror. Exportkrediter och garantier är andra verktyg som fyller en viktig funktion.

Moderaterna ska verka för:

att [55] genom en väldiversifierad handel minska strategiska beroenden av aktörer som inte delar våra grundläggande intressen

att [56] stärka EU:s förmåga att på den globala nivån stå upp för regelbaserad handel och medlemsstaternas intressen

Eurosamarbetet

Frågan om ett svenskt införande av euron som valuta rymmer många dimensioner, såväl ekonomiska som mer övergripande politiska. I grunden är euron, och den europeiska integration som valutasamarbetet utgör en del av, en politisk strävan med ekonomiska förtecken. Vid en förnyad diskussion om ett införande är det därför viktigt att frågan om Sveriges anslutning till euron ges en allsidig belysning utifrån alla relevanta perspektiv.

Flera av de ekonomiska aspekter som lyftes fram i samband med folkomröstningen 2003 är alltjämt relevanta. Det gäller exempelvis att ett bibehållande av en egen valuta i ett land med stort exportberoende och en stor finansiell sektor skapar ett stort behov av utländsk valuta, både bland företag och i det finansiella systemet. Likaså tenderar mindre valutor att vara mer känsliga för externa störningar. Det skapar sårbarheter. En egen valuta ger å andra sidan en större handlingsfrihet i penningpolitiken, även om erfarenheten kan ge anledning att ifrågasätta hur stort detta handlingsutrymme är i praktiken. Hur stabiliseringspolitiken utformas på bästa sätt när penningpolitiken centraliseras kommer dock vara en central ekonomisk-politiska fråga att slå fast vid ett eventuellt införande av euron. Utanför euron har Sverige inte heller samma formella skyldigheter att bidra till de eurogemensamma finanspolitiska skyddsnäten, exempelvis den europeiska stabilitetsmekanismen, i samma utsträckning som om vi hade euron som valuta. Om det uppkommer finanspolitiska svårigheter i övriga EU-länder kommer det dock att påverka också vår ekonomi vare sig vi har euron eller kronan som valuta.

Jämfört med år 2003 har mycket förändrats vad gäller den finansiella marknaden. Bankunionen med dess gemensamma ramverk för tillsyn och krishantering av banker har tillkommit. Utanför euron och bankunionen råder vi över dessa delar i Sverige, men vi får inte full insyn eller möjlighet till inflytande i de för oss viktiga bankunionsgemensamma institutionerna – och de stora svenska bankerna har viktiga dotterbolag i utlandet där det redan är den gemensamma tillsynsmekanismen som har huvudansvaret. Våra möjligheter att verka för reformer av den europeiska banksektorn begränsas av att vi står utanför bankunionen och valutasamarbetet. Därtill pågår ett intensivt arbete med att utveckla medlemsländernas kapitalmarknader. Här lyfts Sverige fram som ett föredöme. Men andra kommer att komma i kapp och en fråga som infinner sig är om vår kapitalmarknad gör sig mer eller mindre konkurrenskraftig genom att vi har en egen valuta, samtidigt som euromarknaden växer i betydelse.

En dimension som inte fick samma belysning som många av de ekonomiska argumenten i samband med folkomröstningen var den mer övergripande geopolitiska innebörden. Vid en ny prövning av frågan behöver dessa tas i

större beaktande, särskilt givet hur det säkerhetspolitiska läget förändrats. Som fullvärdig medlem i EMU skulle Sverige vara representerat i ECB:s beslutande organ och där exempelvis kunna påverka beslut om konfiskering av tillgångar i tredje land, vilket blivit en central fråga i fallet med Rysslands krig mot Ukraina. En annan viktig fråga i dagens läge är hur eurons tilltagande roll som global reservvaluta bäst tas till vara. Andra länders aktörer vill hålla sina reserver och betala för sin handel i den egna valutan. Det är en stor ekonomisk och geopolitisk fördel. En ytterligare aspekt är att det försämrade säkerhetspolitiska läget gör att det måste ställas högre krav på motståndskraft i samhället, också vad gäller betalningssystemen. En långsiktig trend är att gemensam europeisk betalningsinfrastruktur spelar en växande betydelse och en fråga att beakta är hur den utvecklingen ska ses mot vårt behov av starkare motståndskraft.

Hur dessa och andra relevanta aspekter ska vägas samman är en svår och komplex fråga som behöver prövas noga vid ett eventuellt nytt svenskt ställningstagande.

Moderaterna ska verka för:

att [57] en ny utredning om införande av euron som Sveriges valuta beaktar alla relevanta aspekter, inklusive geo- och säkerhetspolitiska överväganden

4 Proposition

En skola som lägger grunden för framtiden

Proposition 4

En skola som lägger grunden för framtiden

Innehåll

Inledning **212**

Kunskap först – en undervisning som rustar alla **214**
Tidigare och fler kunskapsscreeningar 214
Alla barn ska lära sig läsa 215
Höjda kunskaper i svenska språket 216
Särskilt begåvade elever 219
Elevers skolfrånvaro 220
AI i skolan 221

Trygghet och säkerhet i skolan **222**
En mobilfri skola är en trygg skola 222
Nationellt centrum mot mobbning 223
Skolmiljön som skyddad plats 224

Skolans styrning **225**
Skolval 226
Etableringsprocessen för nya skolor 227
Ett skarpare regelverk för skolans förutsättningar 228
Nationellt bindande timplan för gymnasieskolan 229
Treterminssystem 229
Kvalitativa läromedel 230
Kvalitetsindikatorer 231

Rektorer, lärare och skolpersonal **232**
Stärk rektorsrollen 232
Ge rektorn större mandat i undervisning och stöd 233
Fler vägar till rektorsrollen 234
En reformerad lärarlegitimation 235
Obehöriga lärare 237
Svensklyft för förskollärare och lärare i skolan 239
Fortbildning för ökad lärarskicklighet 240

Skolan som fostrande miljö **241**
Stärk arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck 241
Förebygg negativt normbrytande beteende 243
Stärkt föräldraansvar 244
Fasa ut de elevledda utvecklingssamtalen 245

Inledning

Svensk skola ska präglas av höga kunskapskrav, trygghet och en god studiemiljö. Vårt mål är att alla elever ska ha en skolmiljö där ordning och arbetsro råder, där lärarna har rätt kompetens och där undervisningen bygger på beprövad vetenskap och väletablerade pedagogiska metoder. I många klassrum bedrivs en utbildning i världsklass med skickliga lärare som lyfter eleverna. Vi vill att det ska vara verkligheten för fler.

Sverige är en kunskapsnation. Vi har i hundratals år haft en unikt välutbildad befolkning. Vår resa från ett av världens fattigaste länder till ett av världens rikaste blev möjlig tack vare välutbildade arbetare, kunniga ingenjörer och skickliga lärare.

De flesta skolor fungerar bra och svenska elevers kunskaper ligger generellt på en god nivå. Men svensk skola står fortsatt inför stora utmaningar med sjunkande resultat och minskad studiero. Varje år lämnar en av sex elever grundskolan utan behörighet till gymnasiet – det motsvarar 800 skolklasser. Läsförståelsen ligger på historiskt låga nivåer. Endast en tredjedel av eleverna i femte klass anser att de ofta eller alltid har studiero på lektionerna. Elevers känsla av trygghet uppmäts till den lägsta nivån på över tio år. Utöver detta har en majoritet av lärarna utsatts för hot och våld enligt en rapport från Sveriges Lärare.

Att stärka svensk skola är en av de viktigaste investeringarna vi kan göra i vår egen framtid. Moderaterna har länge drivit på för omfattande reformer inom skolan och har senast antagit breda propositioner på stämmorna 2019, 2021 och 2023. Många av de förslag i Tidöavtalet som regeringen nu genomför kommer från vårt tidigare arbete.

Vi behöver återupprätta skolans roll både som kunskapsinstitution och fostrande gemenskap. Regeringen har därför påbörjat ett brett förändringsarbete med ett tydligt mål: Att åter göra Sverige till en ledande kunskapsnation och en förebild för hur utbildning kan lägga grunden för både starka individer och ett starkt samhälle.

En av de viktigaste reformerna är att införa en tioårig grundskola. Det innebär att förskoleklassen ersätts med en ny första årskurs i grundskolan – med tydlig lärarledd undervisning redan från start. Det ger eleverna en bättre grund i läsning, skrivning och matematik och ökade förutsättningar att lyckas längre fram. Det gör det också lättare att fånga upp barn med särskilda behov tidigt och stötta dem med rätt insatser.

Alla barn har rätt till en stabil kunskapsgrund att stå på genom livet. Dagens abstrakta kurs- och ämnesplaner skapar både destruktiv stress hos eleverna och leder till orättvisa betyg. Regeringen arbetar därför för att införa nya kurs- och ämnesplaner med ett tydligt fokus på faktakunskaper och ämnesfördjupning som kommer underlätta för både elever och lärare att veta vad som förväntas i varje ämne. Det kommer också att införas nya betygskriterier och ett nytt betygsystem som ska ge rättvisande betyg i hela landet. Alla elever garanteras tillgång till fysiska läromedel och bemannade skolbibliotek. Det har vidare genomförts en särskild satsning på inköp av skönlitteratur för att stärka läslusten och utveckla barns språk.

Regeringen arbetar också för att skapa tryggare skolmiljöer. Alla skolor ska ha en beredskapsplan och det ska bli lättare att hindra obehöriga från att vistas i skolbyggnaderna. Det har också genomförts satsningar på att stärka bemanningen med fler speciallärare, elevhälsopersonal och lärarassistenter. Det gör det möjligt för lärarna att fokusera på undervisningen samtidigt som det finns fler tillgängliga resurser för elever som behöver stöd. Ordning och studiero ska föras in i skollagens portalparagraf och skolor har fått en skyldighet att anmäla brott som begås i skolan. Vi vill också att rektorn ska ha en tydlig skyldighet, inte bara rättighet, att upprätthålla ordningen i skolan.

Skolan ska vara en plats där kunskap och bildning står i centrum och där varje barn ges möjligheten att utvecklas efter sina förmågor och ambitioner. Skolan har ett viktigt uppdrag att ge alla elever en likvärdig utbildning, oavsett bakgrund eller förutsättningar. Forskning visar att elever som inte klarar grundskolan löper högre risk att hamna i utanförskap, missbruk och kriminalitet. Vi vet också att många dåliga skolor tillåts fortsätta bedriva verksamhet år efter år, trots att de inte håller måttet.

Vi vill att alla skolor ska erbjuda läxhjälp och obligatorisk lovskola från lågstadiet för elever som inte når kunskapsmålen. Ett förslag om obligatorisk språkförskola för barn som visar påtagliga brister i språkutvecklingen i svenska håller på att utredas. Vi vill också att det skapas en ny skolhälsovård som ska arbeta förebyggande och finnas tillgänglig för alla elever. *Förslaget presenteras närmare i propositionen Vård och omsorg.*

För att elever ska få en god utbildning är det centralt att skolor som inte håller måttet stängs. Vi vill därför att Skolinspektionen ska få mer resurser att granska både friskolor och kommunala skolor för att säkra att dessa håller hög kvalitet. Genom att höja undervisningens kvalitet, skapa en tryggare skolmiljö och säkerställa att alla elever får en stark språklig grund, kan vi lägga grunden för en mer sammanhållen och välfungerande skola. Förutsättningarna att driva

skolor varierar kraftigt runt om i landet och det är därför viktigt att öppna upp och stärka kommuners möjligheter att samarbeta för att garantera kvalitet i undervisningen.

Lärarnas roll ska stärkas genom minskad administration och bättre möjligheter till kompetensutveckling genom yrkeslivet. Vi vill också återinföra en reglering av lärarnas undervisningsskyldighet, höja antagningskraven till lärarprogrammen och tillse att lärarutbildningarna har adekvat innehåll för att få de bästa lärarna.

Sverige ska ligga i framkant när det gäller framtidens kompetensbehov. Därför gör vi nu också viktiga satsningar på språkutveckling, teknik, AI, matematik och ingenjörsutbildningar. Genom att kombinera höga krav med rätt förutsättningar för eleverna att nå dessa krav bygger vi en skola som lägger grunden för framtiden.

Vägen framåt till en bättre skola kräver både mod och målmedvetenhet. Vi har en skyldighet att ge varje barn bästa möjliga start i livet. Vi gör det inte bara för dagens elever – vi gör det för en bättre morgondag.

Kunskap först – en undervisning som rustar alla

Tidigare och fler kunskapsscreeningar

För att skolan ska kunna klara sin uppgift krävs att enskilda elevers behov identifieras tidigt. Därför behöver förskolan ges verktyg för systematisk och kvalitetssäkrad screening av barnens utveckling, både språkligt och kognitivt. Det handlar inte bara om att upptäcka vilka barn som halkar efter utan också om att få en tydlig bild av vad alla barn kan. Det gör det möjligt att sätta in stöd för de barn som behöver det – men också att säkerställa att alla barn faktiskt får den stimulans och det lärande de har rätt till.

Systematiska kartläggningar kan också synliggöra skillnader i kvalitet mellan olika förskolor. Om enskilda grupper av barn konsekvent visar lägre språklig eller matematisk nivå än jämförbara grupper på andra förskolor, tyder det på att undervisningen inte håller samma kvalitet. Sådana skillnader behöver kunna följas upp på ett strukturerat sätt för att främja likvärdigheten i hela utbildningssystemet.

Inom grundskolans tidiga år finns redan screeningverktyg som kartlägger exempelvis språkliga färdigheter och den tidiga matematiska utvecklingen. Dessa används för att följa elevernas progression och sätta in rätt stöd. Idag är de främst avsedda för användning i grundskolan men liknande arbetssätt bör

införas även i förskolan, med metoder anpassade för yngre barns utveckling. Det är särskilt viktigt för att kunna identifiera barn med exempelvis kognitiva svårigheter eller misstänkt intellektuell funktionsnedsättning i ett tidigt skede. Med rätt information redan före skolstart ökar möjligheten att ge varje barn det stöd som behövs från dag ett.

Det är också viktigt att detta arbete utvecklas i takt med att grundskolan blir tioårig. Det som tidigare skedde i förskoleklass, såsom grundläggande kartläggningar och inledande pedagogiska insatser, behöver nu istället garanteras i den nya första årskursen i grundskolan.

De första skolåren lägger grunden för hela skolgången. Därför behöver lågstadiet präglas av tidiga och träffsäkra insatser, både för elever som riskerar att halka efter och för särskilt begåvade barn som behöver mer stimulans. För det krävs återkommande screeningar som en naturlig del av undervisningen.

Moderaterna ska verka för:

att [1] förskolan ges i uppdrag att använda screeningverktyg för att följa barns språkliga och kognitiva utveckling i syfte att identifiera behov av stöd och främja likvärdighet i undervisningens kvalitet

att [2] utöka antalet screeningar i lågstadiet för tidig identifiering av elever som behöver särskilt stöd eller behöver gå snabbare fram

att [3] skolor ges bättre förutsättningar att erbjuda stödundervisning i mindre grupper för elever som behöver det

Alla barn ska lära sig läsa

Läsförmågan är grunden för all kunskapsutveckling. Den som inte lär sig läsa tidigt får svårt att hänga med i undervisningen, inte bara i svenska utan i alla ämnen. Förmågan att läsa påverkar elevens möjligheter att förstå uppgifter, bearbeta text och tillägna sig ny kunskap. Bristande läsförmåga riskerar att underminera elevens självförtroende, förvärra andra inlärningssvårigheter och påverka hela skolgången negativt.

Forskningen visar att strukturerad och lärarledd läsundervisning med fokus på den evidensbaserade metoden för ljudning och avkodning är mest effektiv för att ge barn en stabil läsgrund. Trots det får många lärarstudenter idag inte med sig denna kunskap i sin utbildning. Istället förväntas varje lärare utforma sin

egen metod, vilket riskerar leda till att barn inte får det stöd de behöver. Skolans ansvar för att säkra läsinlärningen behöver därför tydliggöras och stärkas. Förslag för hur fler lärare ska få utbildning i avkodningsmetoden redogörs för vidare under avsnitt *Fortbildning för ökad lärarskicklighet*.

Läsningen behöver ges en starkare ställning i skolans vardag. Förutom att utveckla teknik och flyt stärker läsning elevernas ordförråd, koncentrationsförmåga och förståelse för språkliga nyanser. Möten med olika typer av texter tränar både fantasi och kritiskt tänkande. Det är därför viktigt att alla elever har tillgång till fysiska läroböcker, bemannade skolbibliotek och skönlitteratur som väcker läslust.

För elever med svenska som andraspråk spelar läsundervisningen en dubbel roll. Den fungerar både som språkutveckling och som nyckel till skolframgång. En stark läsförmåga ökar chanserna till integration, egenmakt och framtidstro. Därför behöver läsutvecklingen i denna grupp särskilt prioriteras från första skoldagen och genom hela grundskolan.

Moderaterna ska verka för:

att [4] läsning ges en starkare ställning i svensk skola som grund för all kunskapsutveckling

att [5] skolans arbete med läsning ska utgå från evidensbaserade metoder

Höjda kunskaper i svenska språket

Att barn i Sverige lär sig svenska är en förutsättning för en fungerande integration. I utanförskapsområden där svenska inte är det dominerande språket börjar många barn i skolan utan tillräckliga kunskaper i svenska, även om de är födda i Sverige. Det finns stora skillnader i språkkunskape mellan elever vars båda föräldrar är födda i utlandet och barn som har minst en svenskfödd förälder.

Insatserna för att barn ska lära sig svenska behöver börja tidigt. Därför behövs obligatorisk språkförskola från tre års ålder för barn som visar en svag utveckling i svenska. Kommunerna ska vara skyldiga att ombesörja sådan språkförskola och barnen ska vara skyldiga att delta på språkförskolans verksamheter.

Vi vill utöka möjligheterna till så kallat mellantvång – insatser som kan ges utan vårdnadshavares samtycke. BVC, förskola och skola ska kunna agera när barn riskerar att halka efter språkligt, dras in i kriminalitet eller visar tecken på

annan utsatthet. Det kan handla om att kalla till samtal, erbjuda språkstöd eller hänvisa till logoped – även om föräldrarna säger nej. Barnets rätt till utveckling måste väga tyngre än föräldrarnas ovilja att ta emot hjälp. Förslag med denna inriktning finns i propositionen *Integration för en starkare samhällsgemenskap*.

För barn och elever som kommer nya till skolan med mycket bristande svenskkunskaper behövs särskilda insatser för att de snabbt ska lära sig svenska. De ska därför genomgå intensiv svenskundervisning innan de placeras i vanliga klasser. Det ger dem en stabil språklig grund att bygga på.

Ett långt sommarlov kan göra att barn som inte talar svenska hemma förlorar viktiga kunskaper. Därför bör skolåret differentieras med kortare sommarlov eller längre skoldagar för barn som inte har tillräckligt goda kunskaper i svenska. Gruppen som omfattas av obligatorisk lovskola ska utökas. En utvidgad skolplikt som även omfattar fritidshem och lovskola ska införas, där särskilda insatser som skolan bedömer som nödvändiga inte ska vara beroende av vårdnadshavarnas samtycke.

Det är bra att skolor med en hög andel elever i socioekonomisk utsatthet erbjuder läxstöd inom fritidsverksamheten. Det ger eleverna en trygg och strukturerad miljö för studier och en meningsfull eftermiddagsverksamhet. Det är särskilt viktigt för elever som saknar studiero hemma. Genom anpassade lösningar kan kommunerna utforma verksamheten utifrån lokala behov vilket kan stärka både skolresultaten och integrationen.

I nuläget ska modersmålsundervisningen normalt ske utanför elevernas ordinarie undervisningstid. I vissa fall kan den dock förläggas inom den ordinarie undervisningstiden om det föreligger särskilda skäl. Det är inte rimligt att modersmålsundervisningen minskar elevernas exponering för det svenska språket. För att stärka integrationen bör undervisningen därför ske utanför den ordinarie skoldagen och inte påverka undervisningen i svenska eller andra kärnämnen.

Under läsåret 2023/24 var 29 procent av grundskoleeleverna berättigade till modersmålsundervisning men det saknas standardiserade bedömningsmallar för att avgöra vilka som faktiskt uppfyller skollagens krav. Bedömningarna av vilka elever som ska vara berättigade till modersmålsundervisning varierar mellan olika kommuner. Syftet med modersmålsundervisningen är inte att den ska ges till elever med mycket bristfälliga kunskaper i det aktuella språket utan riktas till de som har språket levande i hemmet. För att stärka rättssäkerheten och öka träffsäkerheten i urvalet bör en nationell bedömningsmall tas fram.

För att öka kvaliteten i den undervisning som ändå ges och göra den enklare och mer effektiv att organisera till en lägre kostnad bör vissa huvudmän ges bättre möjligheter att erbjuda modersmål via fjärr- och distansundervisning samt samverka med andra kommuner. Förskolans uttryckliga ansvar för barns modersmål bör tas bort. Förskolan och skolan ska fokusera på det svenska språket. Detta omfattar inte undervisning i de nationella minoritetsspråken.

Svenska som andraspråk bör begränsas till grundläggande svenska för elever med stora behov av att lära sig språket. Betyg i ämnet ska inte vara meritgrundande vid antagning till gymnasium eller högre utbildning. Det ökar drivkraften att övergå till den ordinarie svenskundervisningen.

4

Moderaterna ska verka för:

att [6] kommunerna ska ha en skyldighet att ombesörja språkförskola från tre års ålder för barn som visar en svag utveckling i svenska språket och barnen ska vara skyldiga att delta i språkförskolans verksamhet

att [7] reformera modersmålsundervisningenkolan för att främja integrationen och minimera risken att den konkurrerar med annan undervisning, bland annat så att den sker utanför den ordinarie skoldagen och inte påverkar undervisningen i svenska eller andra kärnämnen

att [8] ett nationellt stödmaterial tas fram för att underlätta en likvärdig och rättssäker bedömning av elevers språkkunskaper i modersmål för att klargöra vilka som är berättigade till modersmålsundervisning

att [9] den modersmålsundervisning som erbjuds ska ges i större omfattning genom fjärr- och distansundervisning för att ge huvudmännen möjligheten att effektivisera verksamheten och minska kostnaderna

att [10] ta bort kravet på förskolan att medverka till att barn med annat modersmål än svenska kan utveckla sitt modersmål

att [11] ämnet svenska som andraspråk begränsas till grundläggande språkundervisning för elever med stora behov av att lära sig språket och att betyg i svenska som andraspråk inte ska räknas som meritgrundande vid antagning till gymnasiet eller högre utbildning

Särskilt begåvade elever

Särskilt begåvade barn utgör omkring fem procent av alla elever och har en ovanligt hög intellektuell, kreativ eller akademisk förmåga. Med rätt stöd kan de nå mycket långt men utan det stödet riskerar de att underprestera, tappa motivationen eller i värsta fall hoppa av skolan. Skollagen ger dem rätt till ledning och stimulans i undervisningen men i praktiken brister ofta stödet. Många skolor saknar kunskap, strukturer och rutiner för att möta dessa elevers behov.

För att särskilt begåvade elever ska ges möjlighet att utvecklas för att nå sin fulla potential behövs ett samlat och strukturerat stöd inom den befintliga skolstrukturen. Därför bör ett nationellt program för särskilt begåvade elever etableras som ger dessa barn tillgång till mer avancerade undervisningsmoment i utvalda ämnen, samtidigt som de får fortsätta vara en del av sin ordinarie klass. Programmet bör erbjuda en flexibel utformning där insatserna anpassas efter varje elevs behov och där undervisning på högre nivå kan ske såväl fysiskt som på distans. Programmet bör kopplas till ett nationellt kunskapscentrum för särskilt begåvade elever där spetskompetens samlas och som har ansvar för metodutveckling, lärarstöd och samordning av insatser.

För att säkerställa likvärdigheten bör varje skolhuvudman ha en aktuell handlingsplan för särskilt begåvade elever. Det nationella kunskapscentrumet bör få i uppdrag att ta fram riktlinjer för vad dessa planer ska innehålla och Skolinspektionen bör följa upp att planerna finns på plats.

Det är också nödvändigt att fastställa en nationell definition av vad som avses med en särskilt begåvad elev. Idag råder osäkerhet i skolväsendet kring vilka elever som omfattas, trots vägledningar från myndigheter och forskningsfältet. Utan en gemensam definition blir stödet ofta godtyckligt och ojämlikt. Det är särskilt viktigt att definitionen är tydlig när särskilda undervisningsinsatser införs och riktas till en specifik målgrupp.

Moderaterna ska därför verka för:

att [12] upprätta ett nationellt program för särskilt begåvade elever som möjliggör att elever studerar tillsammans med sin ordinarie klass i vissa ämnen och på högre nivå i andra

att [13] ett nationellt centrum skapas för elever med särskild begåvning som bland annat får i uppdrag att ta fram en nationell definition av "särskilt begåvad elev"

att [14] alla skolhuvudmän har en handlingsplan för särskilt begåvade elever

Elevers skolfrånvaro

Elevers frånvaro från skolan är problematisk, både när det gäller den ogiltiga och den giltiga frånvaron. Varje dag borta från klassrummet är en förlorad möjlighet till lärande. Det är därför avgörande att frånvaron synliggörs och följs upp på ett systematiskt sätt.

Moderaterna har länge drivit på för att det ska sammanställas nationell statistik över frånvaro. Ett nationellt frånvaroregister bör inrättas hos en lämplig myndighet. På så vis kan uppgifterna användas inom skolväsendet för statistik och uppföljning. Idag varierar definitioner och metoder mellan skolor, vilket försvårar helhetsbilden. Det gäller inte minst upprepad sen ankomst som ofta förbises trots att det i praktiken innebär betydande förlust av undervisningstid. Sådan sen ankomst bör räknas in i den totala ogiltiga frånvaron.

Det är också många elever som har en hög frånvaro som räknas som giltig enligt regelverket. Det kan handla om sjukdom, psykisk ohälsa eller olika svårigheter i skolsituationen. Men även giltig frånvaro innebär att elever går miste om undervisning. Det är ett växande problem som riskerar att urholka rätten till utbildning. Rektorer har ett tydligt ansvar för att se till att undervisningen genomförs, men i praktiken fungerar det inte när elever inte är på plats i skolan. Skolor bör därför ges bättre möjligheter att använda fjärr- och distansundervisning när elevens situation kräver det, som ett komplement till det fysiska klassrummet. Det ska inte ersätta undervisningen i skolan utan vara ett verktyg att använda som en sista utväg när andra alternativ saknas. Alla elever har rätt till utbildning och samhället har ett ansvar att se till att den rätten förverkligas.

En fungerande skolgång är det bästa skyddet mot utanförskap och kriminalitet. Barn som inte närvarar i skolan riskerar att hamna efter kunskapsmässigt, få sämre betyg och i förlängningen betydligt sämre livschanser.

Moderaterna har länge arbetat för en kunskapsskola med fler undervisningstimmar, utökad lovskola och obligatorisk läxhjälp. Men för att dessa reformer ska få genomslag måste eleverna faktiskt vara i klassrummet. Den verklighet vi ser idag, med hemmasittare och vårdnadshavare som inte förmår eller ibland inte vill få sina barn till skolan, kräver tydliga åtgärder.

För många elever har frånvaron blivit så omfattande att de i praktiken har förlorat kontakten med undervisningen. Dessa barn behöver insatser från flera håll. Skolsociala team som arbetar uppsökande bör finnas i alla kommuner och individuella åtgärdsprogram bör upprättas så snart det finns tecken på problematisk skolfrånvaro. Särskilda resursskolor är ytterligare ett exempel på åtgärder som måste användas mer konsekvent och tidigare än idag.

Det är avgörande att föräldrar tar sitt ansvar. Skolplikten är lagstadgad och det är vårdnadshavarnas skyldighet att se till att barnen går i skolan. Kommuner ska ha verktyg för att kunna vidta sanktioner mot föräldrar som brister i sitt ansvar.

Moderaterna vill bygga en skola där kunskap står i centrum. Det kräver att eleverna faktiskt får tillgång till undervisningen. Skolplikten är inte valfri. Varje barn har rätt till utbildning och när den rätten inte tillgodoses måste samhället agera. Socialtjänstens möjlighet till så kallat mellantvång bör också utvidgas för att kunna sättas in tidigare vid upprepad skolfrånvaro.

Moderaterna ska verka för:

att [15] inrätta ett nationellt frånvaroregister för skolan

att [16] upprepad sen ankomst ska räknas in i den totala ogiltiga frånvaron

att [17] utreda lämpliga åtgärder för att minska den giltiga frånvaron hos elever som har stor frånvaro

att [18] skolsociala team som arbetar uppsökande införs i alla kommuner

AI i skolan

Artificiell intelligens påverkar i allt högre grad både undervisningen och läraryrket. Tekniken kan bidra till att frigöra tid, förbättra arbetsmiljön och höja kvaliteten i undervisningen. Samtidigt medför den också nya krav på gemensamma riktlinjer, kompetens och styrning. AI saknas idag som begrepp i grundskolans läroplan och ämnesplaner. Istället hanteras AI övergripande och återfinns i olika ämnen utan tydlig samordning. OECD har beslutat att AI-kunnighet ska ingå i Pisa 2029. Det innebär att svenska elevers förståelse för AI kommer att mätas och jämföras internationellt. Skolan behöver strategier för hur tekniken ska hanteras på ett sätt som bidrar till kunskapsutveckling, utan att öppna upp för fusk eller ojämlikhet.

AI ger stora möjligheter att underlätta lärarnas arbete. Genom automatisering kan tid frigöras från administrativa uppgifter som betygssammanställning, dokumentation och närvaroregistrering. Tekniken kan också stödja vissa delar av undervisningen, exempelvis genom att skapa material, strukturera information och identifiera elevernas kunskapsluckor. Många lärare saknar idag tillräcklig kunskap för att kunna använda AI på ett produktivt sätt.

Fler än hälften av eleverna i åldersgruppen 16 till 24 år har använt AI på ett sätt som upplevs som otillåtet, samtidigt som det ofta saknas strukturer för hur tekniken ska hanteras i skolarbetet. Betygsbedömningen behöver anpassas till den nya verkligheten för att säkerställa att elevernas kunskaper är deras egna. För att stärka rättssäkerheten, förtroendet och likvärdigheten mellan skolor bör det fastställas riktlinjer för hur AI får användas i undervisningen. Plagiatverktyg behöver också utvecklas för att kunna upptäcka AI-genererat innehåll.

AI är även en nyckelfaktor för Sveriges framtida konkurrenskraft. Från och med läsåret 2024/25 finns AI som eget ämne i gymnasieskolan. Även grundskolans undervisning bör omfatta AI-kunskap. För att skapa en långsiktigt hållbar struktur bör AI föras in i teknikämnet, så att undervisningen blir sammanhållen och lärare ges ett tydligt ansvar. Teknikämnet bör utökas för att rymma kunskap om AI, med fokus på användning, risker och etik. För att möjliggöra detta kan andra ämnen på sikt behöva prioriteras ner, så att undervisningen i teknik får det utrymme som krävs för att möta framtidens behov.

Moderaterna ska verka för:

att [19] en nationell vägledning för AI i skolan tas fram i syfte att tydliggöra ramarna för användningen i undervisning och skolarbete

att [20] teknikämnet i grundskolan utökas för att ge utrymme för undervisning om AI, programmering och digital kompetens

Trygghet och säkerhet i skolan

En mobilfri skola är en trygg skola

Förslaget om ett nationellt mobilförbud i förskola, grundskola och fritidshem är ett välkommet steg för att stärka tryggheten i klassrummen. Men det räcker inte. Om skolan verkligen ska vara en plats där varje elev känner sig trygg, sedd och delaktig behöver vi gå längre.

Trygghet i skolan handlar om mer än fysiskt lugn – det handlar också om att elever ska få vistas i en miljö fri från social press, digital distraktion och ständig uppkoppling. Mobiltelefoner under skoltid bidrar till motsatsen. De stör undervisningen, splittrar elevernas uppmärksamhet och skapar en osund digital närvaro som påverkar både relationer och lärande. För många elever är mobilen också en källa till stress, utanförskap eller oro under skoldagen.

För oss går tryggheten först. En mobilfri skoldag skapar lugn, stärker gemenskapen och gör det lättare för både elever och lärare att fokusera. Det är en enkel reform som har kraften att förändra skolvardagen på riktigt.

Därför vill vi införa ett mobilförbud för grundskolan som gäller hela skoldagen, inte bara under lektionstid. Mobiltelefoner ska inte användas på rasterna, i korridorerna eller under någon annan del av skoldagen. De ska lämnas in vid dagens början och återfås först när skoldagen är slut. Vi vill också ta bort möjligheten för lärare att be dessa elever använda sina egna mobiler i undervisningen. Det är inte rimligt att skolan ska bygga sin verksamhet på att alla barn har tillgång till dyra privata föremål samtidigt som det ses som olämpligt att be om en matsäck till en utflykt.

Moderaterna ska verka för:

att [21] införa ett mobilförbud för grundskolan som gäller under hela skoldagen[1]

att [22] ta bort möjligheten för lärare att be elever använda sina egna mobiltelefoner i undervisningen[2]

Nationellt centrum mot mobbning

Trygghet i skolan är avgörande för att barn ska kunna lära, utvecklas och må bra. Men många barn möter idag en skolmiljö där otrygghet och utanförskap är en del av vardagen. Nära hälften av eleverna i mellanstadiet och högstadiet uppger att de någon gång under det senaste året har blivit utsatta för kränkningar eller mobbning. Ungefär var tionde elev är återkommande utsatt i skolan. Bland dessa är det vanligt att skolresultaten påverkas negativt och att barn stannar hemma av rädsla eller ensamhet.

[1] *Stina Höök reserverar sig till förmån för att stryka att-satsen och ersätta den med följande "beslut om hur skolor ska hantera ordningsstörningar som uppkommer till följd av elevers sätt att använda mobiltelefoner ska fattas på respektive skola"*

[2] *Stina Höök reserverar sig till förmån för att stryka att-satsen och ersätta den med följande "skolans uppdrag omfattar kunskaper och färdigheter kring den tid vi lever i. Därmed behöver förhållningssätt, fördelar, nackdelar och faror kring användandet av smarta mobiltelefoner ingå i det som skolan måste arbeta med. Problematisk användning efter skoltid kommer i många fall påverka skolan lika fullt och behöver också hanteras i skolan"*

Forskningen visar att mobbning kan leda till sämre betyg, särskilt när den kombineras med psykisk ohälsa. Barn som både mår dåligt och är utsatta för mobbning har en kraftigt ökad risk att inte nå målen i viktiga ämnen som svenska, engelska och matematik. Detta är inte bara en pedagogisk utmaning, utan också ett allvarligt svek mot barns rätt till en likvärdig utbildning.

Svenska skolor arbetar redan idag med att förebygga och hantera mobbning. Men många saknar det stöd som krävs för att göra arbetet långsiktigt och samordnat. Vi menar att det nu behövs en nationell kraftsamling. Ett centrum för skoltrygghet och mot mobbning skulle kunna samla kunskap, utveckla metoder och stötta skolor i hela landet att skapa trygga lärmiljöer.

Moderaterna ska verka för:

att [23] ett nationellt centrum för skoltrygghet och mot mobbning inrättas

Skolmiljön som skyddad plats

Trygghet är också en fråga om hur skolan utformas rent fysiskt. Skolan är en plats för kunskap, gemenskap och utveckling. För att elever och skolpersonal ska ha lugn och arbetsro krävs att skolmiljön är skyddad från oönskade avbrott, oro och yttre störningar. Skolan är inte en allmän plats – den är ett rum för bildning. Den ska organiseras och vara utformad utifrån det syftet.

Skolbyggnader som hålls låsta under skoltid med kontrollerad in- och utpassering ger inte bara en praktisk säkerhet utan skapar också tydlighet och trygghet för elever och lärare. På samma sätt bör föräldrars tillträde till skolans lokaler ske planerat, genom inbjudan, föranmälan eller annan etablerad rutin. Det minskar risken för oönskade situationer och stärker skolans mandat att vara en plats för fokus och studiero, samtidigt som föräldrasamverkan fortsatt är välkommen under ordnade former.

Behovet av låsta skolor är särskilt tydligt i storstadsområden, där skolor allt oftare vittnar om obehöriga besökare och störande situationer. Samtidigt finns det skolor, särskilt på mindre orter, där öppnare miljöer fungerar utan problem. Huvudregeln bör därför vara att skolor hålls låsta under skoltid men att undantag utifrån lokala förutsättningar får förekomma.

Kameraövervakning bör som huvudregel vara obligatorisk i skolans gemensamma utrymmen. Det är ett verktyg som förebygger trakasserier och ger ökad trygghet, särskilt i situationer där elever eller personal känner oro. Det handlar

inte om att övervaka utan om att skydda. Kameror fungerar avhållande, stärker möjligheten till uppföljning och visar att skolmiljön är viktig att värna. När vi ställer höga krav på skolan måste vi också ge den förutsättningar att upprätthålla ordning och trygghet i det dagliga arbetet.

Moderaterna ska verka för:

att [24] skolbyggnader som huvudregel ska vara låsta under skoltid, med möjlighet till undantag utifrån lokala förutsättningar

att [25] kameraövervakning som huvudregel ska vara obligatorisk i skolans gemensamma utrymmen

Skolans styrning

Friskolereformen på 1990-talet var en historisk milstolpe för att öka valfriheten i det svenska skolväsendet. Den öppnade dörren för alla barn, oavsett familjens plånbok eller postnummer, att hitta en skola som matchade just deras drömmar och drivkrafter. Valfriheten att välja skola är idag en självklarhet för de flesta familjer och en grundbult i Moderaternas utbildningspolitik.

Men dagens friskolesystem rymmer både framgångsrika skolor och aktörer som inte lever upp till de krav vi bör ställa på svensk skola. Vissa friskolor har kopplingar till extremism, medan andra fuskar med elevernas undervisningstid eller lockar med glädjebetyg. För att värna valfriheten också i framtiden måste vi våga reformera systemet.

Arbetet med att förbättra systemet har påbörjats, med högre kvalitetskrav och reformer för att alla skolor ska vara bra skolor. Vi står upp för föräldrars och elevers rätt att välja skola men vi tar samtidigt krafttag mot de avarter som hotar systemets legitimitet. Utgångspunkten är tydlig: konkurrensen mellan skolor ska handla om kvalitet i kunskapsförmedlingen, inte om vem som ger högst betyg.

Föräldrar och elever ska kunna välja mellan olika utbildningsalternativ, men också kunna lita på att varje skola – oavsett huvudman – håller en hög nivå. Därför stärker regeringen nu ägarprövningen, ökar insynen i friskolor och inför möjligheter till sanktioner mot oseriösa aktörer.

Fler åtgärder krävs för att skolsystemet ska vara välfungerande, kvalitativt och ha hög legitimitet. Skolvalet behöver utvecklas, etableringsprocessen behöver hålla högre kvalitet och ha rättvisare regler, skolans innehåll behöver tydliggöras, timplanerna behöver återinföras på gymnasiet, läromedlen i skolan behöver kvalitetssäkras och det behöver finnas nationella kvalitetsindikatorer. Med dessa reformer stärker vi utbildningsväsendet och ger bättre förutsättningarna för alla elever.

Skolval

Skolvalet är en grundbult i ett välfungerande utbildningssystem. För att verkligen ge alla elever och familjer jämlika möjligheter behöver vi reformera skolvalet så att det blir mer rättvist, transparent och effektivt. Ett obligatoriskt skolval med gemensamma och förutsägbara regler är vägen framåt.

För att skolvalet ska vara rättvist måste alla elever behandlas lika, oavsett behov eller bakgrund. Det får inte vara möjligt för skolor att välja bort elever som har större behov av stöd eller som bedöms vara mer resurskrävande. Antagningssystemet behöver utformas så att varje barn ges samma möjlighet till en god skolplacering och att skolor inte kan välja bort elever i syfte att förbättra sina resultat eller minska sina kostnader. Ett sådant skydd för likvärdighet är avgörande för att motverka ökade klyftor och främja jämlika livschanser.

Dagens skolvalssystem präglas av bristande samordning, otydliga regler och ojämlika förutsättningar för familjerna. Vårdnadshavare tvingas navigera mellan olika system, datum och regler, vilket skapar onödig komplexitet och förvirring. Dubbelplaceringar uppstår när skolor inte samverkar, vilket försvårar planeringen och leder till ineffektiv resursanvändning. Det nuvarande systemet skapar också incitament för taktiska val, där familjer avstår från att rangordna sina verkliga förstahandsval av rädsla för att stå utan plats. Detta missgynnar särskilt familjer med sämre systemkunskap och fördjupar utbildningsklyftorna.

Avsaknaden av lagfästa, tydliga urvalsregler medför att kommuner tolkar närhetsprincipen olika vilket skapar rättsosäkerhet. För friskolor är kötid den dominerande urvalsgrunden vilket gynnar familjer med god systemkunskap och missgynnar nyinflyttade. Antagningen ska ske genom ett nationellt reglerat system, liknande det som används för högskoleantagning, där vårdnadshavare inte tvingas agera taktiskt för att få en önskad skolplats. Systemet ska vara förutsägbart för alla familjer.

Vi vill se en tydlig reglering av urvalsgrunder i lag, med fortsatt frihet för kommuner att välja vilka godkända kriterier de tillämpar. Det är viktigt efter-

som förutsättningarna för val av skola ser olika ut i olika delar av landet. Alla huvudmän bör fortsatt ha ansvar för sina egna köer, men inom ramen för tydliga och transparenta regler.

Moderaterna ska verka för:

att [26] skolvalet ska vara obligatoriskt och att ett gemensamt antagningssystem införs med lagfästa antagningskriterier och urvalsgrunder

Etableringsprocessen för nya skolor

Ett välfungerande skolsystem kräver att nya skolor håller hög kvalitet redan från start. Den nuvarande etableringsprocessen är dock ineffektiv och fokuserar på fel saker vid fel tidpunkt. Samtidigt visar granskningar att flera nya skolor brister i kvalitet när de väl öppnar, framförallt när det gäller personalens kompetens, administrativa rutiner och säkerhet. Den nuvarande etableringskontrollen som genomförs under våren samma år som skolstart är otillräcklig. Trots identifierade brister är det i praktiken svårt för Skolinspektionen att skjuta upp skolstarten eller återkalla ett tillstånd.

Det behövs en reformerad etableringsprocess där ansökan sker i två steg. Fokus i den inledande prövningen ska ligga på huvudmannens ekonomiska stabilitet, ledningens kompetens och erfarenhet samt en övergripande plan för utbildningens genomförande. Det är samma noggranna prövning som innan men med fokus på det som är relevant i ett tidigt skede.

Den verkliga kvalitetssäkringen ska sedan ske genom en fördjupad etableringskontroll närmare skolstarten med kontroller av att skolan har rekryterat rätt kompetens, att lokalerna och utrustningen är ändamålsenliga för utbildningens mål och att säkerheten för eleverna kan garanteras. Skolinspektionen behöver också utökade befogenheter att fördröja skolstarten eller helt dra in tillståndet om allvarliga brister upptäcks i etableringskontrollen. Modellen ska tillämpas lika för fristående och kommunala skolor, så att alla skolor lever upp till samma höga kvalitetskrav från start.

Genom att modernisera processen för etablering av nya skolor skapar vi ett system där det är lättare att starta skolor, men där det också ställs högre krav på att de håller god kvalitet redan från första skoldagen.

Moderaterna ska verka för:

att [27] etableringsprocesessen för nya skolor sker i två steg, där den inledande prövningen fokuserar på huvudmannens ekonomi, ledning och plan för utbildningens genomförande och där den andra etableringskontrollen fokuserar på kvalitetssäkring

att [28] Skolinspektionen beviljar slutgiltigt tillstånd i samband med etableringskontroll enligt en modell där samma krav gäller alla skolor

Ett skarpare regelverk för skolans förutsättningar

En skola är inte vilken plats som helst där det bedrivs undervisning; det är en institution med ett brett uppdrag och ett tydligt syfte. För att en skola ska kunna vara just en skola behöver den uppfylla vissa kriterier. Idag finns det dock brister i hur dessa definieras och följs upp. Det är i praktiken inte helt klart vad som faktiskt krävs för att en verksamhet ska uppfylla kraven på att vara just en skola.

Tidigare har exempelvis krav på tillgång till skolbibliotek och läromedel införts, vilket har tydliggjort viktiga förutsättningar för kvalitet och likvärdighet. Men det finns fler delar som behöver regleras på motsvarande sätt. Det gäller tillgången till ändamålsenliga lokaler för undervisning i olika ämnen, men också tillgång till elevhälsa, ledning, personal och stödfunktioner. När dessa komponenter saknas urholkas skolans förmåga att leverera på sitt kunskapsuppdrag, samtidigt som begreppet skola riskerar att förlora sin innebörd.

Det finns därför behov av en mer samlad reglering av vilka funktioner, resurser och strukturer som behöver finnas på plats för att en verksamhet ska kunna klassas som skola. Det skulle skapa tydligare förväntningar, bättre uppföljning och bidra till att värna skolans kärnverksamhet.

Moderaterna ska verka för:

att [29] det tydliggörs vilka grundläggande förutsättningar som behöver vara uppfyllda för att en verksamhet ska anses vara en skola avseende tillgång till undervisningslokaler, utrustning, stödfunktioner och personal samt att detta regleras tydligare

Nationellt bindande timplan för gymnasieskolan

Alla elever ska få den undervisningstid de behöver. Det är en grundläggande förutsättning för att de ska kunna nå kunskapsmålen. När tid i klassrummet ersätts med ledighet, självstudier eller förkortade kurser urholkas utbildningens innehåll och kvalitet. Det påverkar inte bara elevens möjlighet att nå målen, utan också skolans legitimitet och likvärdigheten i hela systemet.

I gymnasieskolan har brister i undervisningstiden blivit särskilt tydliga. Skolinspektionen rapporterar om fall där oseriösa aktörer bedriver en skolverksamhet där elever inte får den undervisning de har rätt till. När skolor tillåts frångå sitt uppdrag på detta sätt riskerar elever att gå miste om centrala delar av sin utbildning – med konsekvenser som kan följa dem långt efter avslutade studier.

För att komma till rätta med detta krävs tydliga och bindande timplaner. Det gör det möjligt att följa upp att undervisningen faktiskt genomförs och ger såväl huvudmän som tillsynsmyndigheter bättre förutsättningar att leva upp till skollagens krav. Tidigare fanns bindande timplaner även i gymnasieskolan. De avskaffades i samband med gymnasiereformen 1991, vilket har lett till minskad transparens och försämrad kontroll över att eleverna faktiskt får den undervisning de har rätt till. Förändringen skedde i syfte att öka flexibiliteten och prioritera mål- och resultatstyrning före detaljreglering, men fick inte önskad effekt.

Moderaterna ska verka för:

att [30] införa nationellt bindande timplaner för gymnasieskolan i syfte att garantera tillräcklig undervisningstid för alla elever och ge Skolinspektionen i uppdrag att tydligare granska och följa upp att undervisningstiden motsvarar kraven i timplanerna

Treterminssystem

Eleverna är i skolan för att lära sig. För att det ska bli möjligt behöver både undervisningens innehåll och skolans struktur stödja lärandet på bästa sätt. Forskning visar att många elever tappar värdefull kunskap under det långa sommarlovet. Detta drabbar särskilt barn från studieovana hem vilket leder till ökade kunskapsklyftor och försämrad likvärdighet. Dessutom visar rapporter att den tid som eleverna faktiskt tillbringar i skolan inte alltid används optimalt.

Det långa sommarlovet skapar även utmaningar för många föräldrar som har svårt att ordna en meningsfull och trygg sysselsättning för sina barn under

så lång tid. Samtidigt innebär dagens system ofta långa skoldagar med liten flexibilitet, något som kan påverka elevernas ork och koncentration negativt.

Många av våra grannländer har kortare lov som sprids jämnare över året och flera av dem visar bättre resultat än Sverige i internationella kunskapsmätningar. Vi behöver systematiskt utvärdera om en strukturförändring av skolåret, i kombination med åtgärder för att göra undervisningstiden mer effektiv, kan vara en del av lösningen för att höja kunskapsnivån i den svenska skolan.

Ett treterminssystem skulle innebära att det långa sommarlovet kortas och att loven fördelas jämnare över året. Detta skulle kunna minska kunskapstappet, ge lärare och elever jämnare arbetsbelastning över året och skapa bättre förutsättningar för kontinuitet i lärandet.

Samtidigt behöver vi se över hur tiden i skolan faktiskt används. Idag går alltför mycket tid till annat än undervisning och kunskapsinhämtning. Genom att fokusera på kärnuppdraget och minska den administrativa bördan kan vi få ut mer av den tid som eleverna redan tillbringar i skolan.

Moderaterna ska verka för:

att [31] utreda för- och nackdelar med ett treterminssystem

Kvalitativa läromedel

Tillgång till läromedel av hög kvalitet är avgörande för en jämlik och kunskapsorienterad skola. Enligt rapporter från lärar- och elevorganisationer saknar var femte lärare i Sverige idag nödvändiga läromedel vilket kraftigt påverkar utbildningens likvärdighet.

Mellan 1938 och 1991 hade Sverige en statlig granskning av läromedel genom först läroboksnämnden och senare Statens läromedelsnämnd. Sedan avskaffandet av denna granskning har ansvaret för kvalitetssäkring av läromedel vilat på huvudmännen, skolor och enskilda lärare, med stora variationer i kvalitet som följd.

Det behövs en nationell kvalitetssäkring av läromedlens kvalitet. Genom att kvalitetssäkra läromedel stärks lärarna i arbetet med att planera undervisningen. Fysiska läromedel av hög kvalitet ska vara huvudregeln för undervisning i skolan, i synnerhet i lägre årskurser. Användningen av digitala läromedel

har ökat kraftigt under senare år. Digitala läromedel har en roll att spela i undervisningen, inte minst för elever med behov av särskilt stöd.

Oavsett i vilket form ett läromedel används ska det hålla hög kvalitet. Det finns en brist på svensk forskning inom digitala läromedels kvalitet varför det också bör göras en särskild forskningssatsning inom detta område.

Moderaterna ska därför verka för:

att [32] införa en nationell kvalitetsgranskning av skolans läromedel

att [33] genomföra en riktad forskningssatsning på svenska digitala läromedels kvalitet

Kvalitetsindikatorer

Ett välfungerande system för uppföljning är avgörande för skolans utveckling. För att fatta välgrundade beslut krävs att politiker, myndigheter och huvudmän har tillgång till tillförlitliga och jämförbara indikatorer på undervisningens resultat. Betyg och nationella prov används idag som centrala indikatorer, men båda har kraftiga begränsningar. Betygen är inte jämförbara mellan skolor eller över tid. De nationella proven saknar fortfarande extern rättning i större skala och är inte utformade för att mäta kvalitetsutvecklingen. Det saknas tillförlitliga indikatorer som visar vilken påverkan en skola har på elevernas kunskapsutveckling.

För att stärka skolans kvalitet bör det införas ett nationellt system för kvalitetsindikatorer. Det bör innehålla mått på kunskapsprogression och förädlingsvärde, justerat för elevsammansättning, och redovisas i ett enhetligt och transparent format. Informationen ska vara tillgänglig för såväl skolmyndigheter som elever och föräldrar.

Ett utvecklat och jämförbart kvalitetsmåttsystem skapar bättre förutsättningar för att identifiera framgångsfaktorer, rikta insatser till skolor med stora behov och stärka elevernas möjlighet att göra informerade val.

Moderaterna ska verka för:

att [34] införa ett nationellt system för jämförbara kvalitetsindikatorer i skolan, där kunskapsprogression och andra centrala mått framgår

Rektorer, lärare och skolpersonal

Stärk rektorsrollen

Rektorn bär det yttersta ansvaret för skolans utveckling men ges inte alltid mandat, tid eller ersättning i proportion till uppdragets tyngd. Det gäller särskilt i skolor med stora rektorsområden eller komplexa verksamheter, där ledarskapet är avgörande för att vända låga resultat. Samtidigt är rektorsrollen central i skolans styrkedja och därmed avgörande för skolans förmåga att leverera kunskapsresultat.

Om rektorsrollen ska vara attraktiv för skickliga pedagoger krävs att ansvar följs av faktisk möjlighet att påverka. Det finns därför anledning att pröva om rektors mandat i frågor som rör personalansvar, undervisningsorganisation och elevhälsoarbete behöver förtydligas eller förändras. Likaså bör formerna för ett mer strukturerat rektorslyft övervägas – med inspiration från tidigare reformer som Lärarlyftet – där ledare som tar stort ansvar ges bättre möjligheter till kompetensutveckling och en löneutveckling som följer uppdragets komplexitet.

En viktig del i att stärka skolans ledarskap är att förbättra uppföljningen av rektorsuppdraget och skapa tydligare strukturer för professionell återkoppling. Ett gott exempel är hur vissa huvudmän valt att använda tidsbegränsade rektorsförordnanden med tydliga mål och regelbunden utvärdering, vilket både skapar drivkrafter för utveckling och möjliggör ansvarsutkrävande när så krävs.

Svenska rektorer stannar i genomsnitt endast 2–3 år på sin post, att jämföra med 5–8 år i många andra OECD-länder. Den höga omsättningen försvårar långsiktig skolutveckling och innebär att viktiga erfarenheter går förlorade. Det finns därför anledning att undersöka varför rektorer lämnar sina uppdrag i så hög utsträckning och hur fler kan ges förutsättningar att stanna längre.

Samtidigt har rektorsansvaret vuxit kraftigt över tid. Idag leder många rektorer skolor med flera hundra elever och stora personalgrupper. För att hantera detta delas ansvaret ofta med biträdande rektorer men dessa roller är sällan formellt definierade. Det förekommer också att rektorsorganisationen delas upp i en pedagogisk chef med tydligt ansvar för undervisning och en administrativ chef med ansvar för ekonomi och organisation.

Hur man väljer att dela upp arbetet och fördela arbetsuppgifterna inom skolorganisationen är ett beslut som varje rektor måste fatta. Samtidigt är det viktigt att understryka att framgångsrika skolor är de skolor som har en rektor med en tydlig pedagogisk vision och ett gott pedagogiskt ledarskap.

Moderaterna ska verka för:

att [35] utreda ett rektorslyft med fokus på ansvar, mandat och professionell utveckling i syfte att stärka skolans ledarskap och förbättra kunskapsresultaten

att [36] undersöka orsaker till den höga rektorsomsättningen och främja insatser för att rektorer ska kunna stanna längre i sina uppdrag

Ge rektorn större mandat i undervisning och stöd

Rektorn är den som ansvarar för att leda skolans arbete. Det är rektorn som ska se till att undervisningen håller hög kvalitet, att elever får det stöd de behöver och att trygghet och arbetsro råder i klassrummen. Men i flera viktiga situationer saknas tillräckliga befogenheter för att rektorn ska kunna ta det ansvar som uppdraget kräver.

När en elev behöver särskilt stöd, justeringar i undervisningens organisation eller undervisning på en annan nivå än klasskamraterna, förväntas rektor i många fall invänta vårdnadshavares samtycke – även när åtgärden uppenbart är till elevens fördel. Om samtycke uteblir leder det till att insatser som skolan annars är skyldig att genomföra fördröjs eller förhindras. Även i situationer där samtycke inte formellt krävs är det vanligt att skolan ändå förväntas föra omfattande dialog och skapa förankring innan beslut kan fattas.

Det är i grunden positivt att vårdnadshavare involveras men när processen blir ett hinder för nödvändiga åtgärder riskerar elevens behov att hamna i skymundan. Elevens rätt till stöd eller anpassad undervisning ska inte vara beroende av föräldrars godkännande när professionella bedömningar tydligt visar vad som behövs. Det här gör det svårare för rektorer att agera och tar tid från det som borde vara skolans fokus – undervisning och resultat. Samtidigt hålls rektorer ansvariga för situationer där de inte haft faktisk möjlighet att fatta beslut.

Ett konkret exempel gäller möjligheten att låta en elev läsa ett eller flera ämnen på en annan årskursnivå än sin egen. Det borde vara en naturlig del av skolans pedagogiska verktyg men kräver idag ofta omvägar via särskilt stöd eller anpassad studiegång. Det skapar onödig byråkrati och försvårar för rektorer att möta elevernas behov med flexibilitet.

Regeringen har tagit flera viktiga initiativ för att stärka rektorns mandat men det finns alltjämt ett behov av att ytterligare klargöra rektors befogenheter i vardagsnära frågor. Rektorn måste kunna fatta beslut om både stöd och

undervisningens organisering – utan krav på samtycke – när det finns goda skäl till det och åtgärden bedöms vara för elevens bästa.[3]

Moderaterna ska verka för:

att [37] utreda rektors förutsättningar att i fler fall än idag fatta beslut om insatser för elever utan krav på vårdnadshavares samtycke

att [38] rektorer ges bättre och friare förutsättningar att besluta om att en elev får följa undervisningen i ett eller flera ämnen på en annan årskursnivå än sin egen[4]

Fler vägar till rektorsrollen

Skolans utveckling är beroende av skickligt och professionellt ledarskap. Samtidigt råder det idag brist på skickliga rektorer i många delar av landet. För att attrahera fler skickliga ledare behöver vägen till skolledarskapet breddas och göras tillgänglig för fler.

Idag är rektorsrollen i praktiken reserverad för legitimerade lärare med flera års erfarenhet av undervisning. Det stänger ute personer med dokumenterad ledarskapskompetens från offentlig sektor, civilsamhället eller näringslivet – trots att de har erfarenhet av att leda komplexa verksamheter med tydligt ansvar för resultat, resurser och personal. Samtidigt behöver skolan bättre ta till vara sina skickligaste lärare i klassrummet. Läraryrkets status stärks inte av att det främsta karriärsteget är att lämna undervisningen.

Mot den bakgrunden bör alternativa vägar till rektorsrollen utvecklas. Det bör vara möjligt att gå rektorsprogrammet även utan att redan vara anställd som rektor. En sådan förändring skulle öppna för fler att omskola sig till rektor och säkerställa att ledarskapskompetens tas till vara, oavsett bakgrund. Eftersom

[3] Douglas Thor reserverar sig till förmån för att här lägga till följande stycke "Skolan har en viktig roll i integrationen. Skolpersonal förbereds dock inte tillräckligt för att kunna möta de särskilda utmaningarna med att integrera unga in i svensk värderingsgemenskap. Det kan handla om en kännedom om hur man motverkar gängkultur och hederskultur, samt om hur man verkar för goda värderingar. För att stärka skolans förmåga att möta dessa utmaningar bör det införas särskilda inriktningar på lärar- och rektorsutbildningar där sådan kompetens lärs ut."

[4] Douglas Thor reserverar sig till förmån för att härefter lägga till
"Att införa inriktningar i lärar- och rektorsutbildningar för att ge särskild kompetens i arbete med elever i utanförskap"

rektorsprogrammet är en uppdragsutbildning krävs en ny modell för antagning där ett lämplighetsprov eller annat urvalsinstrument kan pröva kandidatens förutsättningar att leda inom skolväsendet.

Därutöver bör en kompletterande skolledarutbildning införas, med inspiration från den kompletterande pedagogiska utbildningen (KPU), för personer som har relevant högskoleutbildning och erfarenhet av kvalificerat ledarskap men saknar lärarlegitimation. Den bör ge grundläggande kunskap om skolans styrkedja, uppdrag, pedagogiskt ledarskap och regelverk och kunna utgöra ett förkunskapskrav till rektorsprogrammet.

Syftet är att höja kvaliteten i ledarskapet, frigöra skickliga lärare till att utveckla undervisningen i klassrummet och samtidigt attrahera fler kvalificerade personer till ett av skolans viktigaste uppdrag.

Moderaterna ska verka för:

att [39] utreda inrättandet av en kompletterande skolledarutbildning för personer med ledarerfarenhet men utan lärarlegitimation

att [40] möjliggöra antagning till rektorsprogrammet utan krav på befattning som rektor, exempelvis genom lämplighetsprövning eller annan urvalsmodell

En reformerad lärarlegitimation

Lärarlegitimationen infördes 2011 för att höja kvaliteten i undervisningen, öka elevernas rättssäkerhet och stärka läraryrkets status. Legitimationen skulle säkerställa att den som undervisar i svensk skola har rätt utbildning, är lämplig för uppdraget och omfattas av ett tydligt ansvarssystem.

Men systemet har inte uppnått sitt syfte. En relativt hög andel av de undervisande lärarna är idag obehöriga eller saknar legitimation i det ämne de undervisar i. Undantag från legitimationskravet har blivit en etablerad lösning vilket försvagar både reformens innehåll och dess signalvärde. Legitimationen fungerar i praktiken främst som ett administrativt bevis på avlagd examen – inte som en kvalitets- eller lämplighetsgaranti.

Det finns också allvarliga brister i kontrollsystemet. Skolverket kontrollerar inte brottsregistret när legitimation beviljas och huvudmannen är endast skyldig att

begära registerutdrag vid nyanställning. Det innebär att personer som dömts för brott mot barn eller andra grova brott kan arbeta kvar i skolan utan att någon myndighet informeras. Det utdrag som används täcker dessutom inte alla brottstyper som är relevanta för arbete med barn. Regeringen har tagit viktiga steg mot en utökad registerkontroll men mer behöver fortsatt göras.

Systemet för disciplinpåföljder gäller enbart legitimerade lärare. Lärare utan legitimation står därmed helt utanför det ansvarssystem som legitimationen förutsätter. Tillsynsmyndigheterna har inte ett tydligt mandat för att utreda eller agera mot dessa personer trots att de ofta undervisar på heltid.

Den tidigare introduktionsperioden, med bedömning av lämplighet innan legitimation kunde beviljas, har avskaffats. Idag krävs ingen sådan prövning. Det finns inte heller någon systematisk statlig uppföljning av legitimationens effekter på undervisningens kvalitet, tryggheten i skolan eller lärarförsörjningen.

Sammantaget har ett av skolans viktigaste styrinstrument försvagats – såväl juridiskt som praktiskt. Legitimationen måste åter ges en central roll i att säkerställa att eleverna får undervisning av kompetenta och lämpliga lärare, att tillsynen är likvärdig och att ansvaret tydliggörs.

Moderaterna ska verka för:

att [41] skärpa kontrollen av lärares lämplighet genom utökade och återkommande registerkontroller vid såväl ansökan om legitimation som under anställning

att [42] utvidga systemet för tillsyn och ansvar så att även icke-legitimerade lärare omfattas av klagomålshantering och disciplinpåföljder

att [43] återinföra en introduktionsperiod med handledning och lämplighetsbedömning som förutsättning för legitimation

att [44] genomföra en samlad statlig översyn och utvärdering av legitimations systemets effekter på undervisningens kvalitet, trygghet och lärarförsörjning

Obehöriga lärare

Sveriges skolor står i delar av landet inför en brist på behöriga lärare i många ämnen. Enligt Skolverkets senaste genomgång finns det 17 200 lärare som undervisar i grundskolan som är obehöriga. Samtidigt visar forskning att obehöriga lärare påverkar elevers studieresultat negativt. Situationen kräver kraftfulla och omedelbara åtgärder.

Trots att andelen lärare med lärarlegitimation och behörighet har ökat de senaste åren ligger andelen fortfarande långt ifrån tillfredsställande nivåer. För att säkerställa en högkvalitativ utbildning för alla elever behöver vi dels underlätta för nuvarande obehöriga lärare att bli behöriga, dels skapa fler och mer flexibla vägar in i läraryrket.

De obehöriga lärarna utgör en heterogen grupp med olika bakgrund och förutsättningar. Hela 63 procent saknar helt eftergymnasial pedagogisk utbildning, medan 24 procent har viss eftergymnasial pedagogisk utbildning. 11 procent har pedagogisk högskoleexamen men saknar legitimation för rätt skolform. Den varierande bakgrunden hos obehöriga lärare kräver ett differentierat angreppssätt med olika lösningar för olika grupper. För att effektivt öka antalet behöriga lärare behöver vi skapa incitament, undanröja hinder och etablera nya effektiva vägar till legitimation.

Många legitimerade lärare undervisar idag i ämnen de inte har behörighet i, vilket riskerar att försämra elevernas kunskapsutveckling. För att komma till rätta med detta måste huvudmännen ta ett större ansvar. Alla skolhuvudmän ska därför ha en tydlig plan för att säkerställa att undervisningen bedrivs av ämnesbehöriga lärare. Det handlar både om att planera lärarrekryteringen långsiktigt och att på sikt styra undervisningen så att legitimerade lärare i högre grad undervisar i de ämnen de är utbildade för. Staten behöver ställa tydligare krav och skapa ett ökat tryck på huvudmännen att prioritera detta arbete.

Många huvudmän erbjuder lärare som saknar lärarlegitimation möjlighet att utbilda sig för att bli behöriga på arbetstid. Möjligheten till sådan vidareutbildning varierar dock kraftigt mellan olika huvudmän. För obehöriga lärare som har goda möjligheter att uppnå behörighet – och har arbetat i undervisande tjänst under en längre tid samt besitter relevant ämneskompetens – bör detta erbjudas oavsett huvudman. Huvudmännen ska säkerställa att ett sådant stöd erbjuds som en del av det långsiktiga kompetensförsörjningsarbetet, med särskilt fokus på ämnen där behörighetsbristen är stor.

Ersättningen för att ta emot studenter under deras verksamhetsförlagda utbildning (VFU) varierar kraftigt mellan olika delar av landet, vilket belysts av

bland annat Sveriges Lärare. Samtidigt har många kommuner slutit avtal med högskolor om VFU-platser vilket leder till att fördelningen av VFU-studenter koncentreras till vissa skolor medan andra skolor saknar VFU-studenter. Variationerna av ersättning, avtal och villkor medför en brist på likvärdighet mellan olika delar av landet. Det bör därför utredas om ett nationellt avtal bör tecknas för att reglera förutsättningarna för VFU. Tidigare utvärderingar har visat att endast 1–2 procent av studenterna blir underkända under sin VFU. Det finns därför anledning att se över hur kraven för examinationen för VFU kan bli skarpare.

Fjärr- och distansundervisning för lärare erbjuds av flera aktörer med varierad kvalitet och resultat. För att säkerställa kvalitet och tillgänglighet bör undervisningen koncentreras till färre lärosäten – och då till dem som håller högst kvalitet inom respektive inriktning. För att långsiktigt stärka lärarförsörjningen och höja kvaliteten i skolan vill vi möjliggöra en utökning av verksamheten hos välrenommerade och kvalitativa aktörer som Teach for Sweden. Deras modell, som kombinerar ämneskompetens med pedagogisk utbildning och skolnära praktik, har visat goda resultat och bör därför ges bättre förutsättningar att växa. Idag sker insatserna i begränsad skala, men skulle kunna utökas.

För att stärka den evidensbaserade skolpolitiken behöver vi förbättra tillgången till data om vad som faktiskt fungerar i klassrummen. Idag saknas möjligheten att systematiskt se vilken undervisning elever har tagit del av i olika ämnen. Det innebär att forskningen har svårt att analysera vilka metoder som fungerar bäst, vilken betydelse lärarbehörighet har och hur resurser kan användas mer träffsäkert. I exempelvis England finns utvecklade granskningssystem som gör det möjligt att, utifrån insamlade data, bedriva forskning och göra systematiska bedömningar av undervisningens kvalitet. Möjligheten att införa liknande system i Sverige bör ses över.

Moderaterna ska verka för:

att [45] ställa krav på att alla skolhuvudmän ska ha en plan för hur undervisningen ska bedrivas av behöriga och ämneslegitimerade lärare samt arbeta aktivt för att legitimerade lärare undervisar i de ämnen de är utbildade för

att [46] ge obehöriga lärare som arbetat i undervisande tjänst under längre tid och som har relevant ämneskompetens rätt att vidareutbilda sig till lärarbehörighet på arbetstid i samverkan med huvudmannen, som en del av huvudmannens kompetensförsörjningsarbete

att [47] utreda om ett nationellt avtal bör tecknas för att reglera förutsättningarna för verksamhetsförlagd utbildning (VFU) samt se över om kraven för godkänt och examinationen ska skärpas när det gäller VFU

att [48] fjärr- och distansundervisning för lärare bör koncentreras till färre lärosäten

att [49] det införs granskningssystem som möjliggör mer systematiska bedömningar av undervisningens kvalitet

Svensklyft för förskollärare och lärare i skolan

Skolans och förskolans viktigaste tillgångar är lärarna och den övriga personalen. De ska ge eleverna kunskaper och färdigheter, hjälpa dem att växa som människor, bli en del av den svenska gemenskapen och vara redo för arbetslivet. Personalen ska vara möjliggörare för integrationen. För att bidra till att vi har den allra bästa personalen i svensk skola och förskola behövs ett personallyft.

Kunskaper i svenska är en förutsättning för att eleverna ska kunna tillgodogöra sig kunskaper i andra ämnen. Det svenska språket är således grunden för en lyckad integration. För att eleverna ska kunna tillägna sig kunskaper i svenska behöver personalen besitta tillräckliga kunskaper. Därför är det ett problem att många barn, särskilt i utanförskapsområden, möter personal som inte behärskar svenska tillräckligt väl. Särskilt allvarligt är det för barn som kommer från en miljö där få eller inga vuxna pratar svenska. Vi vill att all undervisningspersonal i skolan och förskolan ska prata svenska. Vid nyanställning ska språktester kunna genomföras. För befintlig personal som har bristande kunskaper ska utbildningsinsatser genomföras.

Demokrati, jämställdhet och individens fri- och rättigheter ska genomsyra skolväsendet. Det finns personal som motverkar svenska värderingar genom att upprätthålla hedersnormer eller bidra till radikalisering. De ska hindras från anställning eller sägas upp. Dessutom vill vi införa ett omställningsprogram för pedagogisk personal som trots stödinsatser inte uppnår nödvändig kompetens och lämplighet. Genom att kombinera tydliga kvalitetskrav med generösa omställningsvillkor tar vi ansvar både för elevernas rätt till god utbildning och för personalens framtid.

Det är särskilt viktigt att personalen kan upptäcka och agera vid tecken på utsatthet hos barn. Barn ska inte kunna fara illa utan att det uppmärksammas och åtgärdas. Kommuner ska löpande utbilda personal i förskolor och skolor i

att identifiera utsatthet, inklusive hederskultur. Personalen ska inte bara känna till anmälningsskyldigheten utan kunna se och tolka varningssignaler och göra orosanmälningar i tid.

För att långsiktigt säkra kompetensförsörjningen måste vi också se över utbildningarna till barnskötare, förskollärare och lärare. Regeringen har tagit viktiga steg på området med bland annat höjda antagningskrav, ökat fokus på utlärningsmetoder och praktisk metodik. En annan viktig del i arbetet är de omfattande satsningar regeringen genomfört för att få fler lärare, speciallärare och skolsociala team i utsatta områden.

Moderaterna ska verka för:

att [50] all pedagogisk personal i förskola och skola ska tala god svenska

att [51] förskolor och skolor vid behov genomför obligatoriska utbildningsinsatser för att öka kunskaperna i svenska språket och svenska värderingar hos befintlig personal i förskola och skola

att [52] språktest och lämplighetsprövning används vid nyanställningar av pedagogisk personal i förskolor och skolor

att [53] utreda ett omställningsprogram för pedagogisk personal i förskolan och skolan som inte talar tillräcklig svenska eller efterlever svenska värderingar och inte har förutsättningar att lära sig

Fortbildning för ökad lärarskicklighet

Kvaliteten i undervisningen är avgörande för att höja resultaten i svensk skola. Kompetens och undervisningsskicklighet har en central betydelse för hur väl lärarna lyckas förklara, engagera och bygga förståelse hos eleverna.

I lågstadiet är läsinlärningen helt central. För att lyckas i andra ämnen måste barn först och främst lära sig läsa. Därför är det allvarligt att många lärare inte får rätt verktyg i sin utbildning för att lära ut just detta. Den metod som på vetenskaplig grund visat störst effekt är avkodningsmetoden – att lära sig läsa genom att ljuda. Trots det får många lärarstudenter i utbildningen mot årskurs F–3 inte med sig hur metoden fungerar eller hur den kan tillämpas i praktiken. Här vill vi stärka undervisningen. Alla lågstadielärare ska ha möjlighet att gå fortbildning i evidensbaserad läsundervisning med fokus på avkodning. Det ger lärarna bättre förutsättningar att hjälpa fler barn att knäcka läskoden.

På högstadiet är utmaningen en annan. Undervisningstiden i matematik har utökats de senaste tio åren men resultaten har inte förbättrats i samma takt. Samtidigt vet vi att det är just i matematik och NO som det råder störst brist på behöriga lärare. Här krävs ett mer genomgripande fokus på hur undervisningen bedrivs – och på att stärka lärarens professionella skicklighet. Vi behöver en systematisk satsning på undervisningsskicklighet i grundskolan, särskilt i högstadiets STEM-ämnen (naturvetenskap, teknik och matematik). Men det handlar inte om fler externa kurser. Fortbildningen måste ske i klassrummet som en naturlig del av lärarens vardag.

Lärare som skickas på kurs behöver ersättas av vikarier – ofta med sämre förutsättningar – och kopplingen till det egna klassrummet går lätt förlorad. Istället bör utvecklingsarbetet ske där lärandet pågår, tillsammans med kollegor och med direkt koppling till undervisningen. Det ger bättre resultat, starkare lärarlag och en mer hållbar kompetensutveckling. Det är så vi lyfter undervisningens kvalitet på riktigt – och ger fler elever möjlighet att nå längre i sin kunskapsutveckling.

Moderaterna ska verka för:

att [54] alla lågstadielärare erbjuds fortbildning i evidensbaserad läsundervisning, särskilt i avkodningsmetoden

att [55] klassrumsförlagd fortbildning i undervisningsskicklighet ska erbjudas till lärare i grundskolan med fokus på matematik och naturvetenskap i högstadiet

Skolan som fostrande miljö

Stärk arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck

Svensk förskola och skola ska vara trygga miljöer som genomsyras av demokratiska värderingar. Alla barn i Sverige har rätt till en utbildning fri från förtryck, könssegregering, religiös påverkan och extremistiskt inflytande. Värdegrunden ska vila på jämställdhet, barns fri- och rättigheter och alla människors lika värde.

Det är ett allvarligt problem att hederskultur förekommer i svenska skolmiljöer – och än värre att personal i vissa fall upprätthåller den. Det har förekommit att flickor hindras från att ta av sig slöjan, att barn regelmässigt könssegregeras i lek och undervisning eller att elever påverkas att inte delta i vissa ämnen. En kartläggning visar att personal vid sju av tio förskolor i utsatta områden i

Göteborg, Stockholm och Malmö kan tänka sig att aktivt kontrollera och tvinga flickor att bära slöja mot deras vilja. Sådant ska aldrig få förekomma i svensk förskola eller skola. En rapport som presenterades av förskoleförvaltningen i Malmö stad 2021 och som bygger på samtal med personal i förskolan ger bilden av att många barn kommer till förskolan med specifika föreställningar om vad flickor och pojkar får göra och hur de får vara. Personalen möter också föräldrar som vill styra vilka leksaker barnen leker med och vilka aktiviteter de får delta i. Även här nämns exempel på personal som upprätthåller hederskulturens normer och att vissa anställda själva lever med hedersrelaterade begränsningar. Det är personalens ansvar att stå upp mot hedersnormer – inte att upprätthålla dem.

Skolväsendet måste vara en aktiv kraft mot hedersrelaterat våld och förtryck. All personal i svensk utbildning har en skyldighet att arbeta utifrån skollagens krav på demokratiska värderingar och aktivt motverka alla former av kränkande behandling. Förskolor och skolor får aldrig anpassa sin verksamhet efter vårdnadshavares krav som står i strid med läroplanens värdegrund – till exempel när det gäller klädsel, umgänge mellan könen eller deltagande i undervisning. Det måste vara tydligt att skolor och förskolor inte bara ska undvika att medverka till hedersförtryck utan aktivt arbeta för att motverka det. Det gäller i mötet med vårdnadshavare, i det dagliga arbetet med barnen och i utformningen av verksamheten. Därför behöver det i både lagstiftning och styrdokument förtydligas att utbildningsväsendet har ett ansvar att stå upp för barns fri- och rättigheter och agera mot hedersnormer – inte bara förhålla sig till dem. Det här är en fråga som nu följs noga. Det pågår ett brett arbete för att stärka skolans förmåga att förebygga, upptäcka och motverka hedersrelaterat våld och förtryck. En pågående statlig utredning ser över hur personal kan få bättre stöd i att agera, hur samarbetet med socialtjänst och andra myndigheter kan förbättras samt hur skyddet för utsatta barn och elever kan förstärkas. Det handlar också om att bryta tystnadskulturer och säkerställa att skolväsendet fullt ut präglas av trygghet, öppenhet och respekt för barns fri- och rättigheter.

Det är särskilt viktigt att förskolan och skolan utgör miljöer där barn inte utsätts för kontroll eller begränsningar som följer av hedersnormer. Ingen flicka eller pojke ska behöva möta krav på särskild klädsel, uteslutas från undervisning eller hindras från att leka med barn av motsatt kön. Skolan ska vara en plats där barn får tänka självständigt, utvecklas fritt och känna till sina rättigheter – och där dessa rättigheter försvaras i praktiken.

Moderaterna ska verka för:

att [56] Skolinspektionen ska ges utökade befogenheter och ett tydligare uppdrag att i sin tillsyn säkerställa att förskolor och skolor både håller hög kvalitet i undervisningen och aktivt upprätthåller demokratiska värderingar och barns rättigheter

att [57] alla förskolor och skolor ska ha en skyldighet att tydligt informera vårdnadshavare om att hedersrelaterat våld och förtryck är förbjudet i Sverige

att [58] förskolor och skolor ges lagstadgat ansvar att aktivt arbeta mot hederskultur samt säkerställa att undervisningen inte anpassas efter otillbörliga krav från vårdnadshavare

att [59] alla förskolor och skolor ska ha ett etablerat och fungerande samarbete med socialtjänsten för att underlätta tidiga insatser och skydd för barn som riskerar att fara illa

Förebygg negativt normbrytande beteende

Alla barn och unga ska ha rätt till det stöd och den hjälp de behöver för att få en trygg uppväxt, klara skolan och komma väl rustade ut i vuxenlivet. Svenska elevers känsla av trygghet är på den lägsta nivån på över tio år. I arbetet med att förebygga kriminalitet har samhällets fokus till stor del legat på individuella insatser riktade till barn och unga i riskzon. Men lika viktigt är det att forma trygga och normerande miljöer och att bygga moralkontexter som fostrar till ansvar, respekt och medborgarskap. Skolan är en av de viktigaste platserna där detta sker.

En bieffekt av god undervisning är att eleverna utvecklar en god karaktär. Skolan har därför inte bara ett kunskapsuppdrag, utan också ett fostransuppdrag. Eftersom vårdnadshavare enligt skolplikten måste lämna ifrån sig sina barn till skolan ska de kunna förvänta sig att skolan är en miljö som präglas av trygghet, struktur och goda värderingar. I klassrummet får barnen en stor del av sin träning i att ingå i en gemenskap och det är skolpersonalens ansvar att göra klart att trygghet och gott uppförande är det normala. När samhället står inför ökade problem med ungas moraliska gränser behöver skolans roll i karaktärsutvecklingen tydliggöras och förstärkas. Läroplanens delar om vilka värderingar och ideal som skolan ska utveckla hos våra unga bör därför ses över.

Skolans arbete ska vila på metoder som fungerar. Socialstyrelsen lyfter idag flera evidensbaserade arbetssätt för att förebygga negativt normbrytande beteende i skolmiljön, däribland Good Behavior Game, som visat goda resultat. Trots detta används dessa metoder i liten utsträckning. För att stärka tryggheten och ge skolor bättre stöd i sitt arbete bör ett nationellt råd inrättas med ansvar för att samla, kvalitetssäkra och sprida beprövade metoder för att motverka negativt normbrytande beteende och främja goda skolmiljöer. Rådet ska ha ett särskilt uppdrag att nå ut med kunskapen till skolpersonal och huvudmän, så att framgångsrika arbetssätt blir tillgängliga och användbara i hela landet.[5]

I flera länder, inte minst i USA och Storbritannien, har så kallade *No Excuses*-skolor vuxit fram. De kännetecknas av höga förväntningar på alla elever, tydliga ordningsregler, konsekvent uppföljning och en stark betoning på kunskapsresultat. Skolorna kombinerar ofta strukturerad undervisning med ett nära mentorskap och stöd för elevernas sociala utveckling. Erfarenheterna visar att modellen kan bidra till att höja resultaten för elever från utsatta socioekonomiska miljöer. Möjligheten att införa *andra länders framgångsrika modeller på ett sätt som fungerar* i Sverige bör därför utredas, för att se om de kan stärka likvärdigheten och ge fler elever en chans att lyckas i skolan.

Moderaterna ska verka för:

att [60] ett nationellt råd inrättas med uppdrag att samla, kvalitetssäkra och sprida evidensbaserade och beprövade metoder för att främja ett gott uppförande och motverka negativt normbrytande beteende i skolmiljön

att [61] läroplanens delar om vilka värderingar och ideal som ska utvecklas hos eleverna ses över och tydliggörs

att [62] utreda möjligheten att införa modeller liknande *No Excuses*-skolor i Sverige

[5] *Christofer Fjellner reserverar sig till förmån för att till lägga till "Enskilda skolhuvudmän bör även ges större möjlighet att använda egna verktyg, så som till exempel ordningsbetyg och skoluniform, för att främja elevernas trygghet och ett gott uppförande."*

Stärkt föräldraansvar

Skolans huvudsakliga uppdrag är att ge eleverna kunskap, men ansvaret för barns beteende ligger i grunden hos vårdnadshavarna. När elever agerar ordningsstörande tvingas skolpersonal lägga tid på att hantera konsekvenserna av bristande fostran i hemmet och ibland uppstår även direkta kostnader för skolan. Exempelvis har upprepade falska brandlarm i skolor lett till stora utgifter, i vissa fall hundratusentals kronor. Det är redan idag möjligt för skolor att rikta skadeståndskrav mot vårdnadshavare i sådana situationer men detta sker sällan i praktiken. För att tydliggöra föräldraansvaret och stärka skolans mandat bör lagstiftningen förtydligas så att möjligheten att återkräva merkostnader blir en huvudregel snarare än ett undantag.

Moderaterna ska verka för:

att [63] skolans möjlighet att återkräva merkostnader för ordningsstörningar och skadegörelse från vårdnadshavare ses över och görs till huvudregel snarare än undantag

Fasa ut de elevledda utvecklingssamtalen

Utvecklingssamtalet behöver återupprättas som en meningsfull dialog mellan lärare och föräldrar. I dagens skola har de elevledda utvecklingssamtalen introducerats redan från årskurs 1. Det innebär att sjuåringar förväntas ta ansvar för att redogöra för sin egen kunskapsutveckling, utvärdera sig själva och formulera sina egna framtidsmål medan den professionella läraren intar en passiv roll i bakgrunden.

För många föräldrar utgör utvecklingssamtalen den enda möjligheten att få en djupare förståelse för hur det går för deras barn i skolan, både kunskapsmässigt och socialt. Det kan också vara en möjlighet för läraren att ta upp beteendeproblem som skolan önskar att vårdnadshavarna ska vara behjälplig med att stävja. Utvecklingssamtal bör ledas av läraren. Det är läraren som besitter de nödvändiga kunskaperna och insikterna för att kunna redogöra för elevens utveckling.

Moderaternas ska verka för:

att [64] ta bort kravet i skollagen om att eleven alltid måste närvara under utvecklingssamtalen samt tydliggöra att det är läraren som leder utvecklingssamtalet

Vård och omsorg

Proposition 5

Vård och omsorg

Innehåll

Inledning – Vård och omsorg för en bättre morgondag **250**

Patienter ska få vård i tid – åtgärder för att öka tillgängligheten och korta köerna **252**
Ersättningsskyldighet vid brister i vårdgarantin 253
En fungerande vårdförmedling 254
Fler vårdgivare ska användas för att korta vårdköerna 255
Valfrihet för slutenvård 256
Avgifter vid uteblivna vårdbesök 256

En god och nära vård – en lång väg kvar **257**
Fast läkarkontakt – först för dem som behöver den mest 258
Folkhälsa – det gemensamma och egna ansvaret 259
Prioriteringar och kloka kliniska val 261
Läkarledda vårdcentraler 262

Minskad administration och en fungerande digital infrastruktur **263**
Mål om minskad administration 264
Digital infrastruktur för informationsdelning inom hälso- och sjukvården 265
Standardisering och samordning av kvalitetsregister 266

En tillgänglig och samordnad psykiatri **267**
Kostnadsfri medicinering för de svårast psykiskt sjuka 268
Samlad vårdkedja för samsjuklighet 269

Barn och ungas fysiska och psykiska hälsa **270**
Uppdatera vaccinationsprogrammet för barn 271
Återinför skolhälsovården 271
Fungerande struktur för utredning och diagnostisering av NPF 272
BUP – höjd åldersgräns och prioritering av placerade barn 273

Kvinnors fysiska och psykiska hälsa **275**
Generösare möjligheter till IVF och äggfrysning 275
Förlossningsvård och kejsarsnitt 276
Anpassade amnings- och matningsråd 278
Sämre hälsa och fler sjukskrivningar 278
Ökad kunskap om klimakteriet 280
Dolda kvinnosjukdomar – endometrios och migrän 281

Äldres trygghet och hälsa **282**
Vaccinationsprogram för äldre 283
Arbetsmiljö och kompetens 284
Välfärdsteknik – en vinst både för äldre och personal 285
Språkkrav i äldreomsorgen – att förstå och göra sig förstådd 286
Bakgrundskontroller i äldreomsorgen – rätten att känna sig trygg i sitt eget hem 287
Gode män och förvaltare – bättre förutsättningar och kontroll 288

Sjukvårdens beredskap i kris och krig **289**

Välfärdsbrottslighet – nolltolerans mot fusk och kriminalitet **290**

Inledning – Vård och omsorg för en bättre morgondag

Moderaterna anser att den individuella friheten är en grundläggande rättighet. Alla har rätt att forma sitt liv utifrån den egen viljan och förmågan. Inom vården och omsorgen innebär detta att patientens behov och val står i fokus. Vården ska vara tillgänglig, samordnad och anpassad till patienten. Alla har ett eget ansvar för sin hälsa men ingen ska behöva oroa sig för att inte få den vård som den behöver. Sjukvården ska fortsatt vara solidariskt skattefinansierad. Vi är för valfrihet och en mångfald av vårdverksamheter, både offentliga och privata, och anser att det ska finnas gedigna och tillräckliga kontrollsystem och regelverk för att motverka fusk och oegentligheter inom den svenska välfärden.

För oss är det av underordnad betydelse hur hälso- och sjukvården är organiserad; vårt fokus är att patienten får den vård den behöver. Regionernas närhet till medborgarna ger invånarna större möjlighet att påverka den lokala vården. För att kunna erbjuda en högkvalitativ vård krävs också en stark samverkan mellan regionerna. Samtidigt ska staten ta ett tydligt ansvar för att säkerställa att vården är likvärdig och tillgänglig för alla, oavsett var i landet man bor.

Vi är för valfrihet inom sjukvården eftersom den stärker patientens inflytande och kan bidra till ökad kvalitet genom sund konkurrens. Samtidigt är vi medvetna om de risker valfriheten kan medföra, såsom ökad ojämlikhet, fragmentering och ökad administration. Det finns ingen privat vård i Sverige i bemärkelsen att den bedrivs helt utanför det gemensamma systemet och nästan all vård i Sverige är offentligt finansierad. I vårt solidariskt finansierade system är det viktigt att även privata vårdgivare får vara med och bidra men det ska ske på ett kontrollerat och ansvarsfullt sätt. Det ska råda nolltolerans mot fusk och finnas goda möjligheter till granskning så att inga aktörer plockar russinen ur kakan.

Sverige har en hälso- och sjukvård i världsklass. I motsats till vad som ofta påstås i debatten saknas det inte resurser i den svenska sjukvården. Regionernas ansträngda ekonomi under de senaste åren berodde på att den rekordhöga inflationen oväntat drev upp pensionskostnaderna, som en följd av ett nytt pensionsavtal för regionerna. Nu ser vi hur budgetläget gradvis stärks, tack vare regeringens framgångsrika arbete med att bekämpa inflationen.

Det råder inte heller någon allmän ”sjukvårdskris”. Den medicinska utvecklingen går framåt och resultaten blir hela tiden bättre inom områden som hjärtinfarkt, stroke och cancer. Vården blir allt mer effektiv och patienterna är generellt sett nöjda. Sveriges vårdpersonal är välutbildad, kompetent och motiverad.

Digitalisering och AI öppnar upp nya möjligheter för att förbättra diagnosställande, behandling och patientkommunikation. Den svenska vårdmodellen, som erbjuder trygg och säker vård till en låg kostnad för den enskilde, är unik i jämförelse med många andra länder. Vi får inte glömma vilken stor tillgång det är att ha ett hälso- och sjukvårdssystem som, trots sina brister, erbjuder vård av hög kvalitet för alla.

De brister som ändå finns inom svensk sjukvård handlar framför allt om strukturella problem. Långa väntetider, en svag primärvård i förhållande till sjukhusvården och stora geografiska skillnader i tillgången till vård är några av de mest påtagliga. Brister i samordning och kontinuitet, kompetensförsörjning, arbetsmiljö och de demografiska förändringarna – som driver såväl kostnader som efterfrågan på vård – är bestående problem som kräver lösningar.

Vårdens fokus behöver vara på kvalitet i kärnverksamheten. Vi behöver prioritera rätt, minska administrationen och utnyttja digitala verktyg för att förbättra effektiviteten och tillgången till vård. Dessa uppgifter behöver i huvudsak hanteras på regional nivå. Staten behöver ta ett ökat strategiskt ansvar för kompetensförsörjningen genom att ställa krav på vårdgivarna att erbjuda fortbildning och stötta dem i arbetet med att förbättra arbetsvillkoren för att behålla och rekrytera personal. Detsamma gäller läkemedelsförsörjningen där Sverige ska ligga i framkant när det kommer till innovationer inom medicinteknik och utvecklingen av nya mer effektiva läkemedelsbehandlingar. Tidigare obotligt sjuka patienter kan idag botas med nya precisionsmediciner. Även om det är en fantastisk utveckling väcker det samtidigt en rad komplexa frågor om prioriteringar och avvägningar mellan nytta och kostnad som behöver omhändertas på en övergripande nivå.

Vi ser positivt på de medicinska framsteg som sker och användningen av ny teknik. Artificiell intelligens (AI) har enorm potential att driva betydande framsteg inom vården. Vi anser att forskning är avgörande för att utveckla vårdens kvalitet och skapa bättre resultat för patienten. Vi har ett stort förtroende för vårdprofessionen. De som arbetar inom vården ska ha en bra arbetsmiljö och tillräckligt med tid tillsammans med patienterna, istället för att tyngas av administrativa krav och föråldrade IT-system. Vården är regionernas ansvar. Med det sagt vet vi också att det behövs tydligare statlig styrning inom vissa områden för att höja kvaliteten och skapa ett mer sammanhållet och jämlikt sjukvårdssystem.

Moderaterna har en ambitiös politik på hälso- och sjukvårdsområdet och har antagit breda propositioner på stämmorna 2019 och 2021 med åtgärder som fortfarande är aktuella. Vi har bland annat presenterat omfattande förslag för att

stärka cancervården, med målen att förebygga insjuknande, minska dödligheten, förlänga överlevnadstiden efter diagnos och förbättra kvaliteten på vården av cancerpatienter. För att stärka patienters rätt till en god cancervård kommer vi fortsätta arbetet på nationell och regional nivå med att ge struktur och tydlig riktning för cancervården i Sverige. En väsentlig del av Moderaternas politiska förslag återfinns i Tidö-avtalet och ligger till grund för regeringens reformarbete. Vi vill nu bygga vidare på våra tidigare förslag för att förbättra hälso- och sjukvården.

Politikens roll är att undanröja hinder för utvecklingen av en mer kostnadseffektiv och jämlik vård. Reformagendan behöver vara lika tydligt inriktad på att ta bort ineffektiva delar som på att lägga till nya åtgärder. Vi behöver göra det som krävs, även när det är komplext och tidskrävande. Politikens uppgift är att skapa förutsättningar för förändring och göra tuffa prioriteringar. Politiken ska sätta tydliga mål, låta regioner och professionen själva bestämma hur dessa ska uppnås och därefter följa upp resultaten. Många av vårdens problem saknar enkla lösningar och det har visat sig vara svårt att hitta nationella åtgärder som verkligen ger genomslag och har en märkbar effekt i hela systemet.
Det perfekta får inte vara det godas fiende. I vissa fall behöver vi acceptera lösningar som är tillräckligt bra för att komma framåt; i andra fall har vi inte råd att kompromissa. Genom förslagen i denna proposition tar vi ett viktigt steg mot att skapa rätt förutsättningar för en bättre vård och omsorg.

Patienter ska få vård i tid – åtgärder för att öka tillgängligheten och korta köerna

Tiotusentals människor väntar varje år längre än 90 dagar på att få en åtgärd eller operation. Bakom varje siffra i statistiken finns en enskild individ med upplevelsen av att söka och behöva vård – och sedan bara få vänta. En operation kan vara nödvändig för att kunna gå tillbaka till jobbet och leva ett aktivt liv. Tidiga insatser spelar ofta stor roll för både behandling och livskvalitet. Snabb tillgång till vård är viktigt för att människor ska kunna återgå till arbetet och inte fastna i långvarig sjukskrivning eller arbetslöshet. Det minskar både personligt lidande och samhällets kostnader – och stärker arbetslinjen genom att fler kan bidra.

Långa väntetider har länge varit ett problem inom svensk hälso- och sjukvård och skillnaderna är stora mellan olika regioner. Många försök har gjorts för att komma till rätta med köerna, samtliga med tveksamma resultat. Riksrevisionens granskning från 2023 av den statliga styrningen genom vårdgarantin, kömiljar-

den och standardiserade vårdförlopp, visar att dessa styrmedel på många sätt är ineffektiva när det gäller att korta köerna. Styrmedlen riskerar också att leda till undanträngning av patienter med större vårdbehov men som har åkommor som inte omfattas av vårdgarantin.

Det är angeläget att våra gemensamma resurser läggs på åtgärder som faktiskt åstadkommer kortare köer och ökad tillgänglighet till sjukvården. Moderaterna förespråkar som utgångspunkt generella statsbidrag framför riktade. Om riktade ekonomiska stöd, såsom kömiljarden, ändå ska ges är det viktigt att de fokuseras på att uppnå prestationsbaserade resultat inom en fast tidsram. Villkoren behöver också vara förutsebara och utformade på ett sätt som minskar risken för undanträngningseffekter och manipulation.

För att komma till rätta med den bristande tillgängligheten behövs tydligare prioriteringar, minskad administration och en organisation som sätter patientens behov i centrum. På framför allt kort sikt behövs skarpa förslag som utnyttjar ledig vårdkapacitet och skapar incitament för regioner och vårdgivare att faktiskt beta av vårdköerna.

Ersättningsskyldighet vid brister i vårdgarantin

Den svenska vårdgarantin infördes 2005 i syfte att göra vården mer tillgänglig och effektiv och att säkerställa att alla patienter fick samma rätt till vård i tid. Vårdgarantin innebär att kontakt med primärvården ska ske samma dag, medicinsk bedömning av primärvården inom tre dagar, besök inom den planerade specialiserade vården inom 90 dagar och att behandling eller operation ska påbörjas inom 90 dagar efter det. Om vården inte ges inom den föreskrivna tidsramen ska patienten erbjudas behandling hos en annan vårdgivare, utan extra kostnad för patienten. I övrigt saknas sanktioner för vårdgivare som brister i garantin.

Danmark har högre krav på snabbare vård (30 dagar per steg från diagnos jämfört med Sveriges 90 dagar). Om tidsramen överskrids har patienten rätt att gå till en annan vårdgivare – offentlig eller privat – och den första vårdinstansen har skyldighet att betala för det. Detta har skapat ekonomiska incitament för de danska vårdgivarna att hjälpa patienter i tid.

För att minska vårdköerna och stärka patienternas rätt att få vård i tid behöver det finnas reella konsekvenser för vårdgivare som brister i vårdgarantin. Moderaterna föreslår därför att det införs en ersättningsskyldighet för vård hos en annan vårdgivare om vårdgarantin inte uppfylls och att kostnaden då

drabbar den första vårdinstansen som inte klarat att leverera i tid. Den ska också innefatta ett krav på vårdgivare att hänvisa patienten vidare.

Ersättningsskyldigheten ska omfatta vård i privat regi och utformas på ett sätt som undviker undanträngningseffekter och manipulation. Patienten ska kunna välja att avstå från erbjuden vård hos en annan vårdgivare utan att ersättningsskyldigheten aktualiseras. Skyldigheten bör införas gradvis, till en början för vissa prioriterade diagnoser, för att inte åsidosätta sjukvårdens etiska prioriteringar utifrån vårdbehov. Hänsyn behöver också tas till den pågående utredningen om en stärkt vårdgaranti.

Moderaterna ska verka för:

5

att [1] det ska införas en ersättningsskyldighet för vårdgivare som inte uppfyller vårdgarantin

En fungerande vårdförmedling

En nationell vårdförmedling är en tjänst som syftar till att förmedla kontakt mellan patienter och vårdgivare på nationell nivå. Den ska dels hjälpa patienter att hitta rätt vård inom olika områden, som primärvård, specialistvård eller sjukhusvård, dels förbättra tillgången till vård genom att underlätta kommunikation och samordning mellan olika aktörer. Huvudsyftet med vårdförmedlingen är att patienter som riskerar att få vänta längre än den lagstadgade vårdgarantin ska erbjudas operation eller behandling där vårdkapaciteten finns.

Ledig kapacitet ska redovisas för patienten som då får möjlighet att välja att få sin behandling genomförd på annat håll än i den egna hemregionen. Vårdförmedlingen ska ge en tydlig överblick av väntetider och hjälpa patienten att göra informerade val. Detta är inte minst viktigt för de fall vårdgivaren brister i sin skyldighet att erbjuda patienten vård hos en annan vårdgivare.

Den nationella vårdförmedlingen utgör en viktig del i arbetet med att korta köerna och upprätthålla vårdgarantin. Den stärker också patienternas faktiska möjlighet att välja mellan olika vårdgivare. Patienter behöver få reda på var ledig vård finns för att kunna söka den. En nationell vårdförmedling är under uppbyggnad och för Moderaterna är det angeläget att den snarast kommer på plats. Den nationella vårdförmedlingen bör utformas i samverkan med regionerna, där statens primära uppgift är att besluta om ramar och gemensamma standarder som möjliggör en digital infrastruktur, genom vilken vårdgivares olika system kan dela relevant information och tillgängliggöra den för patienterna.

Moderaterna ska verka för:

att [2] en nationell vårdförmedling kommer på plats

Fler vårdgivare ska användas för att korta vårdköerna

Vårdgarantin efterlevs inte och bristerna är som störst inom den specialiserade vården. Medan över 80 procent av patienterna fick kontakt och medicinsk bedömning i primärvården inom vårdgarantins föreskrivna tidsramar är motsvarande andel endast 60 procent för besök och behandling eller operation i den specialiserade vården.

Insatser för att korta köer behöver göras på ett kostnadseffektivt sätt. Privata vårdgivare har visats kunna utföra vissa vanliga operationer till en lägre kostnad än offentliga vårdgivare med bibehållen hög kvalitet. En ökad användning av privata vårdgivare inom avgränsade områden kan således utgöra en viktig del av lösningen för att komma till rätta med de alltför långa väntetiderna inom den specialiserade vården.[1]

Moderaterna anser att privata vårdgivares förmåga att utföra vissa typer av operationer till en lägre kostnad bör tas tillvara i arbetet med att korta vårdköerna. För att säkerställa effektivitet och kvalitet behövs tydliga ramar och regelverk som främjar kostnadskontroll och motverkar riskerna för undanträngningseffekter. Vi förordar också att det görs fler nationella upphandlingar av vård, exempelvis genom Sveriges kommuner och regioners gemensamma företag, Adda.

Moderaterna ska verka för:

att [3] privata vårdgivare ska användas för att korta vårdköerna på ett kostnadseffektivt sätt[2]

[1] Douglas Thor reserverar sig till förmån för att här lägga till följande text "I dag omfattas enbart primärvården av obligatorisk lag om valfrihet (LOV). Genom fler områden inom vården omfattas av obligatorisk LOV kan aktörer bidra till kvalitet, kortade köer och kostnadseffektivitet för fler patienter."

[2] Douglas Thor reserverar sig till förmån för att här lägga till följande att-sats "fler områden inom råden ska omfattas av obligatorisk LOV"

Valfrihet för slutenvård

Idag finns möjligheten att välja öppen vård – såväl primärvård som öppen specialiserad vård – i hela landet. Men denna valfrihet saknas för slutenvården. Där är patienten istället hänvisad till den egna hemregionens tillgänglighet och utbud.

Slutenvård innebär att patienten skrivs in på sjukhus och tar en vårdplats i anspråk. Den motsvarar således en betydande andel av den vård som bedrivs på Sveriges sjukhus. Skillnaderna i tillgänglighet mellan regioner är stora. Rätten att välja vård är central för patientmakten och den enskildes inflytande över sin situation. Rätten att välja vård i en annan region kan även bidra till kortare köer och att vårdens samlade resurser utnyttjas mer effektivt. Det skulle även ställa ökade krav på hemregionen att hålla sig inom vårdgarantin. Professionen och patientorganisationer har därutöver påpekat att slutenvården kan gynnas av att det uppstår en viss konkurrens om patienterna, vilket driver på kvalitetsutvecklingen och ökar incitamenten att aktivt tillhandahålla för patienten relevant information.

Moderaterna anser att rätten att söka vård i andra regioner bör utvidgas till att även omfatta slutenvården. För att säkerställa effektivitet och kvalitet behövs tydliga ramar och regelverk som främjar kostnadskontroll och motverkar riskerna för övervård.

Moderaterna ska verka för:

att [4] människors rätt att välja sjukvård i hela landet ska vara heltäckande och även omfatta slutenvården

Avgifter vid uteblivna vårdbesök

Uteblivna vårdbesök utgör en betydande utmaning för hälso- och sjukvården, särskilt när det gäller effektivt resursutnyttjande. Det saknas samlade uppgifter om antalet uteblivna vårdbesök. År 2023 rapporterade Region Stockholm 407 000 uteblivna besök och Region Skåne rapporterade 129 000 under 2022. Det innebär sammantaget ansenliga summor pengar som går förlorade varje år på grund av uteblivna besök.

Konsekvenserna av uteblivna besök är inte bara ekonomiska utan även medicinska. Outnyttjade vårdresurser innebär att väntetiderna för andra patienter förlängs vilket kan påverka både tillgången till och kvaliteten på vården. Dessutom riskerar den drabbade patientens hälsa att försämras när behand-

lingar eller kontroller skjuts upp. Det kan i sin tur leda till att sjukdomar förvärras och kräver mer omfattande vård senare.

Vårt gemensamt finansierade sjukvårdssystem får inte tas för givet. För att hushålla med vårdens resurser behöver vi implementera åtgärder som leder till att färre uteblir från sina bokade vårdbesök och operationer. Digitala vårdverktyg och självbokning kan bidra till att minska antalet som uteblir. Många vårdgivare tar också i varierande grad ut avgifter vid uteblivna vårdbesök. Moderaterna anser att det är viktigt att säkerställa att vårdens resurser används på ett effektivt sätt och att det därför bör vara standard att ha kännbara avgifter vid uteblivna vårdbesök.

Moderaterna ska verka för:

att [5] det som huvudregel ska var obligatoriskt att ta ut avgifter vid uteblivna vårdbesök

En god och nära vård – en lång väg kvar

Vi lägger mer resurser än någonsin på svensk sjukvård och regionernas sjukvårdskostnader fortsätter att öka snabbare än kostnaderna för andra offentliga åtaganden. Kostnaden för den regionala vården ökade med 18 procent per invånare åren 2010–2022. Under samma period ökade regionernas personalstyrka med 7 procent, primärt med administrativa tjänster. Trots detta ökade vårdkontakterna endast med 2 procent och alltför många står fortfarande i vårdkö. Mer resurser har alltså inte löst sjukvårdens problem med köer och tillgänglighet.

Cancer, Alzheimers sjukdom, fetma och psykisk ohälsa är exempel på allvarliga, moderna folksjukdomar som påverkar många människor i Sverige. Det är viktigt att vi har både resurser och kunskap för att kunna ge rätt stöd och vård till dem som drabbas. Det är ofta avgörande för både behandling och ökad livskvalitet att tidigt bryta destruktiva levnadsvanor eller få en diagnos. Därför måste patienterna både ta ett ökat eget ansvar och skyndsamt få tillgång till rätt kompetens inom vården. Ofta fungerar vården mycket bra när diagnosen väl är ställd men vägen dit behöver bli både snabbare och mer jämlik. Utvecklingen inom områden som medicinsk teknik, läkemedel och diagnostik kommer i framtiden ha stor påverkan på vårdens utförande och möjligheter. På sikt kommer exempelvis mer avancerad vård kunna ske i hemmet.

Människor som är sjuka måste kunna få kontakt med vården. Det naturliga första steget ska vara att vända sig till sin lokala vårdcentral, inte att åka till en överbelastad akutmottagning i hopp om att få snabbare hjälp. Vårdpersonal ska ha tillgång till hela patientens journal och läkemedelshistorik, oavsett var i landet den bor. Vård ska ges utifrån patientens behov, vilket också ställer krav på en fungerande samordning mellan olika vårdinstanser. Vi behöver komma ifrån system där patienten bollas runt mellan vårdgivare. Istället måste varje vårdnivå ta ansvar för att hjälpa patienten efter bästa förmåga. Det gäller inte minst för patienter som söker vård ofta och har stora och återkommande vårdbehov.

Svensk vård är betydligt mer sjukhustung än vården i jämförbara länder. Avsevärt mer resurser går till specialist- och sjukhusvård än till primärvård. Sedan ett antal år pågår en omställning i hälso- och sjukvården som syftar till att stärka den nära vården – med primärvården som nav – i syfte att öka tillgängligheten, delaktigheten och kontinuiteten. Nära vård innebär att patienten ska kunna få vård lokalt. Vård ska vara lättillgänglig nära människors hem, oavsett var i landet man bor. Betydelsen av detta märks inte minst i glesbygdsområden där avståndet till sjukhus och större vårdinrättningar kan vara en utmaning. Den fysiska närheten är en viktig kvalitetsfaktor som möjliggör snabbare, mer kontinuerlig och personligt anpassad vård. Genom att stärka lokala vårdresurser kan både tillgänglighet och kvalitet förbättras. Trots att det råder politisk och professionell enighet kring värdet av denna reform som kallas ”En god och nära vård” går omställningen långsamt. Myndigheten Vård- och omsorgsanalys senaste utvärdering visar att inget av omställningens mål hittills har uppnåtts och att detta i hög utsträckning beror på att verksamheterna varken har fått förbättrade ekonomiska eller personella resurser.

För att lyckas med omställningen till en nära vård, där patientens behov står i centrum, behövs förändrade strukturer. Patientens vårdbehov får inte trängas undan av administration och byråkrati. Arbetsmiljön i primärvården behöver förbättras och digitaliseringens möjligheter tas tillvara. Samverkan med kommunerna behöver stärkas för att tydligare kunna se till hela patientens behov. Politiken behöver ta sitt ansvar för att säkerställa att styrning och riktlinjer är tydliga och ger verkliga positiva effekter för patienter och vårdpersonal och inte bara resulterar i ytterligare administrativa pålagor.

Fast läkarkontakt – först för dem som behöver den mest

Sverige har relativt många läkare per invånare jämfört med andra OECD-länder. Samtidigt träffar läkare i Sverige färre patienter än sina utländska kollegor. Läkare i Nederländerna och Tyskland träffar i genomsnitt fyra gånger så många patienter; i Finland och Danmark träffar de dubbelt så många. I Sverige hanteras många av vårdkontakterna av andra yrkesgrupper, såsom sjuksköterskor.

Svenska läkare behöver inte heller ta in patienter fysiskt för förnyelse av recept utan detta kan ske digitalt. Totalt har antalet patientbesök, för såväl läkare som sjuksköterskor, minskat över tid. Läkarna uppger själva att de behöver lägga en alltför stor del av sin arbetstid på annat än patientkontakter vilket kan vara en anledning.

Det är tydligt att patientkontakten behöver stärkas för att bättre ta tillvara de fördelar som kommer av att patienten får träffa samma läkare eller vårdpersonal över tid. Personer med en fast läkare har generellt sett mer positiva erfarenheter av sjukvården. De upplever i högre utsträckning att det är lättare att få kontakt, att personalen har kännedom om deras sjukdomshistoria och mediciner samt att vården är anpassad efter deras behov och önskemål. Trots detta har endast tre av tio en fast läkarkontakt i Sverige. Socialstyrelsen har fastställt ett nationellt riktvärde om en läkartäthet som motsvarar 1 100 invånare per läkare. Läkarförbundets kartläggning från 2024 visar på stora skillnader i regionernas arbete för att nå riktvärdet och det står klart att mycket återstår att göra för att nå målet om att fler ska få en fast läkarkontakt.

Kontinuitet och samordning är särskilt viktigt för de sjukaste och sköraste patienterna. Äldre, multisjuka och kroniskt sjuka personer behöver en samlad hälso- och sjukvård som är väl anpassad till långa och komplexa vårdförlopp. Moderaterna föreslår därför ett system med fast läkare och samordning av vårdteam, till en början för de sjukaste patienterna. Den fasta läkaren ska ansvara för sina listade patienter och med hjälp av multiprofessionella vårdteam samordna den vård och omsorg dessa patienter behöver.

Moderaterna ska verka för:

att [6] de sjukaste och sköraste patienterna prioriteras och får en fast läkare som också har ett samordningsansvar

Folkhälsa – det gemensamma och egna ansvaret

Genom det offentliga tar vi ett gemensamt ansvar för att Sverige ska ha ett starkt och välfungerande skyddsnät. Alla ska ha tillgång till en god hälso- och sjukvård när de behöver den. Samtidigt har var och en också ett eget ansvar. När en allt större efterfrågan på vård överstiger den vård samhället kan tillhandahålla behöver varje individ ta hand om sin egen hälsa. Det bidrar också till att minska trycket på det gemensamma vårdsystemet. Den stora utmaningen är framför allt de försämrade levnadsvanorna i form av sämre kost och för lite

fysisk aktivitet. Vi behöver arbeta tillsammans för att långsiktigt bygga ett hälsosammare land.

Även om folkhälsan i Sverige generellt sett är god kostar livsstilsrelaterade sjukdomar samhället miljardbelopp varje år. SNS visar i en rapport från 2024 att en tioprocentig minskning av andelen svenskar som röker, är överviktiga, otillräckligt fysiskt aktiva och/eller konsumerar alkohol under en tioårsperiod skulle minska hälso- och sjukvårdskostnaderna med mångmiljardbelopp. Det skulle också leda till betydligt fler levnadsår, ökad livskvalitet och färre vårdbesök.

Ojämlikhet i hälsa är ett allvarligt problem som inte bara handlar om individuella hälsotillstånd utan också om samhällsekonomiska och sociala faktorer. För att minska dessa ojämlikheter krävs både strukturella förändringar och riktade konkreta åtgärder på individ- och samhällsnivå. Vi behöver också främja forskning inom detta område för att få förståelse för vilka åtgärder som skulle göra störst skillnad när det gäller att stärka folkhälsan i de grupper där den är som sämst.

Åtgärder som minskar förekomsten av ohälsosamma levnadsvanor har inte bara stor potential att förbättra livskvaliteten och hälsan för individen. De har också stor potential att bromsa ökningen av de vårdbehov som är kopplade till den demografiska utvecklingen och bidra till ett bättre nyttjande av tillgängliga vårdresurser. Det är dock viktigt att de förebyggande åtgärderna verkligen är effektiva. Många av de livsstilsråd som vårdpersonal uppmanas att ge sina patienter har visat sig ha mycket liten eller ingen effekt för att uppnå livsstilsförändringar. Inte nödvändigtvis för att råden är fel utan för att de inte påverkar patienternas beteende. Rådgivningen tränger då ut annan verksamhet.

Det behövs mer kunskap om hur levnadsvanor kan förbättras på ett varaktigt och kostnadseffektivt sätt och hur vetenskapligt baserade metoder som förebygger hälsoproblem och främjar välmående kan användas. Moderaterna föreslår därför att insatser ska göras för att öka och sprida kunskap om förebyggande och hälsofrämjande åtgärder.

Moderaterna ska verka för:

att [7] insatser ska göras för att öka och sprida kunskap om förebyggande och hälsofrämjande åtgärder som är evidensbaserade och fungerar

Prioriteringar och kloka kliniska val

Det råder inte generell brist på resurser i svensk sjukvård, men resurserna är inte heller oändliga. Sverige lägger en förhållandevis mycket större andel samlade resurser på vård och omsorg än andra jämförbara länder. Medicinska framsteg har skapat nya möjligheter att diagnostisera och behandla sjukdomar. I takt med detta har förväntningarna hos patienter och allmänhet på vad vården ska hantera ökat exponentiellt. En åldrande befolkning med större vårdbehov, nya lovande men dyra läkemedel och ökade krav på vårdens kapacitet och tillgänglighet ansträngер sjukvårdssystemet. Det är därför viktigt att vi är medvetna om de gränser som finns för vårdens resurser.

Sedan år 1997 styr den så kallade etiska plattformen för prioriteringar i vård och omsorg hur resurser fördelas inom offentlig sjukvård. Plattformen är utformad för att säkerställa rättvisa och transparenta beslut när det gäller prioritering av vårdåtgärder och resurser. Den bygger på tre principer; (1) människovärdesprincipen (allas lika värde), (2) behovs- och solidaritetsprincipen (de som har störst behov av vård ska prioriteras) och (3) kostnadseffektivitetsprincipen (resultat i relation till kostnad). Tillsammans ska dessa principer styra hur svåra beslut om resursfördelning fattas på alla nivåer inom hälso- och sjukvården – från nationell nivå till den enskilda kliniken.

Det finns initiativ från professionen som syftar till att fokusera på vård som är till störst nytta för patienterna. ”Choosing Wisely” är en internationell rörelse som arbetar för att identifiera och utmönstra åtgärder i vården som saknar patientnytta. Sådana åtgärder kallas lågvärdesvård. Det kan handla om tester, undersökningar och behandlingar som inte är av värde för patienterna. ”Kloka kliniska val” är ett läkarlett initiativ som verkar för att införa modellen i den svenska sjukvården. Syftet med initiativet är att professionen tillsammans med patienterna, genom minskat resursslöseri och ökad kvalitet, ska styra hälso- och sjukvården mot en långsiktig hållbarhet.

Sveriges skattefinansierade vårdsystem bygger på principen om vård efter behov. Det innebär att vården ska anpassas efter individens medicinska behov, inte efter dennes förmåga att betala eller andra icke hälsorelaterade faktorer. Vid bristande resurser innebär principen att de som är akut sjuka eller har störst behov ska ges företräde. När vårdbehovet och förväntningarna på vård ökar snabbare än resurserna behövs en diskussion kring vårdens prioriteringar och hur vi säkerställer att de tillgängliga medlen används på ett sätt som ger största möjliga nytta. Hur prioriteringarna ska ske behöver diskuteras grundligt inom hälso- och sjukvården men också i samhället i stort. Det är inte minst viktigt när en orolig omvärld ställer nya krav på resursfördelning och beredskap som kan leda till att befolkningen behöver justera sina förväntningar.

Moderaterna ska verka för:

att [8] Socialstyrelsen ska arbeta mer systematiskt med utmönstring av vård som saknar patientnytta

Läkarledda vårdcentraler

Läkarledda vårdcentraler är en modell inom hälso- och sjukvården där en läkare, vanligtvis en distriktsläkare, har det övergripande ansvaret för ledning och drift av en vårdcentral. Modellen syftar till att förbättra kvaliteten på vården genom att ge läkaren en central roll inte bara i den kliniska vården utan också i den organisatoriska delen av vårdcentralens arbete. Denna modell kan vara mer flexibel och verksamhetsnära än traditionella vårdcentraler, där styrningen i de större vårdkoncernerna ofta sker på högre organisatorisk nivå. På den läkarledda vårdcentralen kan läkaren som leder verksamheten ta snabbare och mer direkt ansvar för både patienter och personal vilket kan skapa bättre arbetsflöden och en mer sammanhållen vård.

Vi behöver fler bra vårdgivare för att öka tillgängligheten. Det är också angeläget att skapa bättre förutsättningar för patienter att få en fast läkarkontakt. Idag ställs höga krav på den som ska driva en vårdcentral, inte minst på grund av systemet med vårdval och all den information och rapportering som hör till det. Läkarledda vårdcentraler erbjuder många potentiella fördelar, särskilt när det gäller vårdkvalitet och effektivitet. Moderaterna anser därför att det ska finnas goda förutsättningar för läkare att leda och driva egna vårdcentraler.

Moderaterna ska verka för:

att [9] skapa förutsättningar för fler läkarledda vårdcentraler

Minskad administration och en fungerande digital infrastruktur

Läkare och sjuksköterskor ska ägna tid åt sina patienter, inte åt onödig administration. Många studier visar att personal i vården använder en alltför stor del av sin arbetstid till icke patientnära administration. En stor del av sjukvårdskostnaderna utgörs av personalkostnader, men allt fler arbetar med administration snarare än med direkta patientkontakter.

Enligt databasen Kolada, som skapats på uppdrag av staten och Sveriges kommuner och regioner, har antalet administratörer inom regionsektorn ökat med nästan 15 000 årsarbetskrafter mellan åren 2008 och 2023. Det är en ökning med 38 procent. I landets regioner är över 50 000 personer sysselsatta med ”ledning, utveckling och stöd”. Det kan jämföras med antalet årsarbetskrafter i primärvården som under samma period har ökat med 4 procent och som år 2023 var uppe i 31 000.

Det är inte bara antalet som jobbar inom centraladministrationen som har växt lavinartat. Även administrativa uppgifter för hälso- och sjukvårdspersonalen har ökat markant. Enligt en rapport från Södertörns högskola lägger läkare 30–50 procent av arbetstiden på administration. Rapporten visar hur allmänt formulerade lagstiftningskrav skapar en administrativ snöbollseffekt där varje nivå, inte sällan i form av att administrativ personal fyller på med egna preciseringar och tolkningar, bidrar till att de ursprungliga kraven förändras och urvattnas. Ökade administrativa krav innebär i regel också att dagens digitala journal- och rapporteringssystem med begränsad funktionalitet behöver användas i större utsträckning. System som inte är användarvänliga skapar i sin tur frustration och ineffektivitet. När det administrativa arbetet hamnar i fokus kommer den egentliga kärnverksamheten i skymundan.

Ökad administration påverkar vårdpersonalens möjlighet att fokusera på det de egentligen är utbildade för att göra vilket är att ge en kvalitativ och patientnära vård. Även patienter vittnar om problem relaterade till administration. I praktiken kan det handla om att de får upprepa sin sjukdomshistoria, ta samma labbtester flera gånger eller på annat sätt hamnar mellan stolarna.

Allra viktigast är att minska statens och regionernas centrala byråkrati inom hälso- och sjukvården, det vill säga att avsevärt minska andelen personal som arbetar med olika former av administration av ett slag som inte underlättar vårdpersonalens arbete eller leder till förbättringar av vårdens kvalitet. Det är angeläget eftersom andelen administrativa tjänster vuxit kraftigt under senare år vilket i sig riskerar att generera ytterligare administrativt merarbete för

vårdpersonalen i verksamheterna. Tilliten till professionen att göra sitt jobb och medvetenheten kring vilka krav och vilken styrning som är administrationsdrivande behöver öka på alla nivåer.

Mål om minskad administration

Politik och myndigheter har tillsammans med vårdgivare och den medicinska professionen en viktig uppgift i att arbeta för att begränsa administrationen. På nationell nivå handlar det både om mindre och mer styrning. Det behövs tydligare nationella regler och normer gällande exempelvis journaler, register och digitala system. Samtidigt behövs det mindre styrning och färre krav som driver administration. Vårdgivare behöver tillsammans med professionen också aktivt arbeta med att prioritera kärnuppdraget och minska antalet interna styrdokument och dokumentationskrav som kommer från den egna verksamheten. Ett rimligt riktmärke är att minst 80 procent av tiden ska tillägnas kärnuppgifter i vården. Arbetet och prioriteringarna behöver göras på alla nivåer. De som är ytterst ansvariga måste vara beredda att ta bort mindre viktiga administrativa arbetsuppgifter. Den patientnära vården får inte trängas undan av den administrativa bördan.

Viss administration är bra och nödvändig. Till den tillhör självklart de delar som är relaterade till kärnverksamheten och den rapportering som behövs för forskning och innovation. Målsättningen är att identifiera och ta bort så kallade tidstjuvar som system eller styrdokument som stjäl oproportionerligt mycket tid från vårdpersonalen eller på annat sätt försvårar deras arbete utan att ge motsvarande nytta.

Moderaterna föreslår att ett gemensamt mål tas fram om att minska den administrativa bördan inom hälso- och sjukvården. Målet bör tas fram i dialog mellan vårdens aktörer, ansvariga myndigheter och huvudmän och ha som ambition att minst 80 procent av vårdpersonalens arbetstid ska ägnas åt vårdens kärnuppgift.

Moderaterna ska verka för:

att [10] det tas fram ett gemensamt mål om att minska den administrativa bördan i hälso- och sjukvården så att minst 80 procent av vårdpersonalens arbetstid ägnas åt kärnuppgifter

Digital infrastruktur för informationsdelning inom hälso- och sjukvården

Rätt implementerad har digitaliseringen en enorm potential att underlätta livet för många patienter, förbättra behandlingar och minska både kostnader och belastning på vårdpersonalen. Vår utgångspunkt är att patienten ska äga sin data, men det återstår ett antal steg innan det är praktiskt möjligt. På nationell nivå sker initiativ för att förbättra hanteringen av och möjligheten att dela hälsodata, men fler åtgärder behövs. Digitalisering inom hälso- och sjukvården hindras av brist på gemensamma standarder och inkompatibla system. Så länge dessa hinder kvarstår kommer det fortsatt vara svårt att dela både medicinsk och administrativ information inom vården. Avsaknaden av nationella standarder resulterar också i en flora av system som vårdpersonalen behöver arbeta i, vilket leder till ökad arbetsbelastning och att mer tid går till administration än till patienter.

En nationell infrastruktur behövs, med nationella standarder, inklusive arkitektur och terminologi, för tillgängliggörande och delning av data som är obligatoriska att använda. Regelverken måste stödja effektiv och säker informationsdelning och interoperabilitet mellan olika system, aktörer och huvudmän (såväl kommuner och regioner som privata vårdgivare). Befintlig lagstiftning behöver ses över i syfte att ställa krav på alla vårdgivare att tillgängliggöra och dela relevant information. Det behöver vidare klargöras hur molntjänster får användas i vården. Samtidigt behöver hänsyn tas till cybersäkerhet och skydd av patientdata.

Införandet av en nationell infrastruktur ska inte missförstås som att staten ska ta fram ett nationellt IT-system. Istället ska staten fastslå standarder och ställa krav som gör att vårdgivares olika system kan kopplas samman och dela information med varandra på ett mer ändamålsenligt sätt. Denna infrastruktur ska syfta till att möjliggöra delning av all typ av hälsodata, inklusive patientjournaler och information om en patients förskrivna och uthämtade läkemedel.

Sverige halkar efter i den digitala utvecklingen. Vårdpersonal kämpar med omfattande administration. Brister i informationsöverföringen kan i värsta fall innebära risker för patienten. Ett fungerande informationsutbyte är en förutsättning för att kunna ge patienter en god och nära vård. Staten behöver tillhandahålla ramverket för den svenska hälso- och sjukvårdens digitalisering.

Moderaterna ska verka för:

att [11] den nationella digitala infrastrukturen vidareutvecklas samt att det tas fram nationella standarder, arkitektur och terminologi för tillgängliggörande och delning av data

Standardisering och samordning av kvalitetsregister

I Sverige finns det drygt 150 kvalitetsregister för hälso- och sjukvården. I registren lagras data om olika aspekter av vård och behandlingar som sedan används för att utvärdera och förbättra vårdens kvalitet. Kvalitetsregister gör det möjligt att jämföra hälso- och sjukvården på nationell och regional nivå och utgör viktiga källor för forskning och innovation. Vilka uppgifter som inkluderas varierar mellan olika register.

Det finns ett antal problem kopplade till arbetet med kvalitetsregister. Inrapportering sker främst genom att vårdpersonal för in uppgifter manuellt i ett formulär. Det är tidskrävande och administrativt betungande. Olika register är av varierande relevans för verksamheterna. Det kan påverka incitamenten för medarbetarna att föra in uppgifter på ett fullgott sätt. Det finns också en risk för selektering av patienter inom vissa verksamheter. En mindre vårdgivare kan till exempel bli försiktig med att behandla en patient för att undvika att en komplikation registreras i kvalitetsregistren. Detta beror på att registreringen av en komplikation får större påverkan i en verksamhet med få patienter, jämfört med en med större volymer.

Det är avgörande för utvecklingen av vården att systematiskt kunna följa resultaten av prover och behandlingar, valda läkemedel och patientnöjdhet. För att kvalitetsregistren ska kunna användas på ett ändamålsenligt sätt i vårdens kvalitetsarbete behöver de hålla hög kvalitet och ha en tillräcklig täckningsgrad. Det är också avgörande att informationen i registren är tillgänglig och sökbar för alla vårdaktörer. Målbilden är att all den data som krävs för att följa och driva kvalitetsutveckling ska kunna hämtas från en nationell plattform. Det kommer på sikt leda till att enskilda kvalitetsregister i dagens format inte kommer att behövas.

För att säkerställa att alla register innehåller kvalitativa, sökbara och delbara data, som rättfärdigar den administrativa belastning insamlingen innebär för vårdpersonalen, anser Moderaterna att en nationell standardisering av kvalitetsregistren ska genomföras. Vårdgivarna ska fortsatt äga sina data men krav ska ställas på interoperabilitet som gör den sökbar och möjlig att jämföra.

Moderaterna ska verka för:

att [12] det ska tas fram en nationell standardisering av kvalitetsregister

En tillgänglig och samordnad psykiatri

Psykisk ohälsa och sjukdom är ett växande problem. Fler människor söker hjälp för psykiska problem; diagnoser som depression och ångest har blivit vanligare. Psykisk ohälsa är idag en av de vanligaste orsakerna till sjukskrivning vilket utöver lidande för den drabbade också medför stora ekonomiska konsekvenser för samhället. Samtidigt är psykiatrin satt under press. Det råder brist på kvalificerad personal och många i behov av hjälp får vänta länge på att träffa en specialist eller få behandling. Personalbristen har lett till färre vårdplatser och svårigheter för befintlig personal att ge den kontinuitet och kvalitet i vården som behövs. Bristen på vårdplatser gör också att individer som verkligen behöver professionell psykiatrisk hjälp istället riskerar att lämnas vind för våg ute i samhället. Dessa individer behöver få mer stöd och hjälp, exempelvis genom mobila psykiatriska team som kan erbjuda hjälp där patienten befinner sig.

Den specialiserade psykiatriska vården har framför allt i uppdrag att hjälpa dem som lider av psykiatrisk sjukdom. Detta till skillnad från första linjens psykiatri i primärvården som ska ta hand om de med psykisk ohälsa. Första linjens psykiatri har haft utmaningar med såväl att bedöma vilka patienter som ska slussas vidare till specialistpsykiatrin som att hjälpa de som har mindre allvarliga tillstånd. Det har lett till längre köer och ökat tryck på specialistvården. Långa väntetider skapar frustration och kan leda till att psykiska problem förvärras. Många söker akutvård istället för att få förebyggande eller planerad hjälp. Bristande samarbete mellan psykiatrin och andra delar av vården, som socialtjänst och beroendevård, försvårar en helhetsbedömning och behandling utifrån patientens behov. Detta gör att personer med både psykisk ohälsa och andra problem, som missbruk eller sociala svårigheter, inte alltid får adekvat hjälp eller får hjälp från olika instanser utan att dessa samordnas.
Läget är allvarligt och regeringen har vidtagit ett antal åtgärder för att förebygga psykisk ohälsa och korta köerna till psykiatrin. En nationell strategi för att främja arbetet med psykisk ohälsa och suicid har tagits fram. Under 2025 riktas 1,6 miljarder kronor till första linjens psykiatri, barn- och ungdomspsykiatrin (BUP) och suicidpreventivt arbete. Det har även inrättats en stödlinje för psykisk hälsa och suicidprevention som är öppen dygnet runt och kostnadsfri för den enskilde.

Kostnadsfri medicinering för de svårast psykiskt sjuka

Schizofreni är den vanligaste psykossjukdomen och en av de tio mest funktionsnedsättande sjukdomarna i västvärlden. I Sverige lever omkring 30 000–40 000 människor med diagnosen. Insjuknandet sker vanligtvis i åldern 18–25 år – en period i livet då många tar sina första steg ut i vuxenvärlden. Det innebär ofta en drastisk omställning i livet, där individen tvingas omvärdera sina framtidsplaner och anpassa sina förväntningar utifrån vad som är möjligt att hantera. Basala vardagsbestyr som personlig hygien, matlagning och städning blir ofta svårare att klara av. Förmågan att arbeta, studera, ha ett aktivt socialt liv och upprätthålla nära relationer påverkas också negativt. Funktionsnedsättningen kan förvärras av symtom som hallucinationer och vanföreställningar som kräver stor mental energi och gör det utmanande att vara närvarande i andra sammanhang. Många med schizofreni har även svårt att sköta sin ekonomi. Endast 6–7 procent av personer med schizofrenisjukdom har ett arbete på den reguljära arbetsmarknaden. Majoriteten är beroende av någon form av samhällsstöd, vilket ofta innebär en mycket låg inkomst. Den ekonomiska utsattheten kan också bidra ytterligare till känslan av socialt utanförskap.

De som är svårast sjuka i schizofreni eller andra allvarliga psykiska sjukdomar behandlas med långverkande antipsykotiska injektioner. Dessa läkemedel har flera fördelar ur ett patientperspektiv. En av de största fördelarna är att patienter inte behöver komma ihåg att ta sina mediciner dagligen. Långverkande injektioner ges vanligtvis varannan till var fjärde vecka, vilket gör det lättare för patienter att hålla sig till behandlingen. Injektionerna ger en jämn och stabil nivå av läkemedel i kroppen vilket minskar risken för fluktuation i symtom och psykotiska episoder. Eftersom injektionerna ges under övervakning minskar även risken för missbruk, vilket kan vara en oro när patienter inte följer sin ordinerade dos med tabletter.

För många patienter kan dessa injektioner leda till en bättre livskvalitet, färre sjukhusvistelser och mindre oro för att symtomen ska återkomma. Långverkande antipsykotiska injektioner är dyrare än traditionella tabletter men kan, utöver fördelarna ur patientens perspektiv, minska andra kostnader relaterade till sjukhusvistelser och återkommande behandlingsbehov. Med anledning av de många fördelarna är det också Socialstyrelsens rekommendation att förskrivningen av antipsykotiska läkemedel i depåform (injektioner) ska öka. Danmark har ett system där denna typ av injektioner finansieras av staten.

Personer som lever med schizofreni eller andra allvarliga psykiska sjukdomar utgör en av samhällets mest utsatta grupper. För många patienter kan också behandlingsmotivation och sjukdomsinsikt vara en utmaning. Ökade avgifter

för läkemedel riskerar att drabba denna grupp, som ofta lever på marginalen, särskilt hårt. Regelbunden medicinering spelar en avgörande roll för att kunna hantera sjukdomen. Detta är angeläget både ur ett patient- och ett samhällsperspektiv då bristande medicinering kan få allvarliga konsekvenser för såväl den enskilde som för omgivningen. De som är så svårt sjuka att de behöver få sin medicin via sprutor behöver samhällets stöd som mest. Moderaterna anser därför att medicinering i form av långverkande antipsykotiska injektioner ska bekostas av staten och vara kostnadsfri för den enskilde. Förslaget kan förhoppningsvis också skapa incitament för fler att välja denna form av rekommenderad medicinering.

Moderaterna ska verka för:

att [13] medicinering i form av långverkande antipsykotiska injektioner ska vara kostnadsfri för den enskilde patienten

Samlad vårdkedja för samsjuklighet

Människor som lever med samsjuklighet, det vill säga personer med både missbruk eller beroende och en psykiatrisk diagnos, har svårt att få rätt vård och stöd. Det delade huvudmannaskapet mellan regioner och landets kommuner leder till att dessa patienter ofta bollas runt mellan olika vårdinstanser. Problematiken är känd och under förra mandatperioden tillsattes en utredning, Samsjuklighetsutredningen, med uppdrag att se över hur vården och stödet kan förbättras. Utredningen har bland annat tittat på vilken huvudman som ska ansvara för vård och behandling, hur personer med samsjuklighet ska upptäckas och få hjälp tidigt, hur vården ska bli mer samordnad samt när och på vilket sätt tvångsvård ska tillämpas.

Ett centralt förslag i utredningen är att ändra lagstiftningen för att möjliggöra ett samlat omhändertagande. Förslaget syftar till att föra över ansvaret för tvångsvården samt behandling av skadligt bruk och beroende till regionerna vilket förväntas leda till en mer samordnad och effektiv vård för patienterna. Moderaterna har länge drivit frågan om att samla vårdansvaret för personer med samsjuklighet hos regionerna. Regeringen har också tillsatt en ”samsjuklighetsdelegation” för att genomföra förändringar i detta syfte. Åtgärden är ett viktigt steg mot en god och sammanhållen vård för att personer med samsjuklighet ska få det stöd och den hjälp de behöver.

Moderaterna ska verka för:

att[14] vårdansvaret för personer med samsjuklighet ska vara samlat hos regionerna

Barn och ungas fysiska och psykiska hälsa

Den psykiska ohälsan bland barn och unga har ökat under de senaste decennierna. Det gäller särskilt depression, ångest och stress. Men även självmordsrelaterade tankar och beteenden ökar, särskilt bland tonåringar. Det finns både individuella och samhälleliga faktorer som påverkar barn och ungas psykiska hälsa. Det är viktigt att ge rätt stöd och hjälp tidigt för att förebygga allvarligare problem. Om barn och unga inte får vård i tid kan det leda till allvarliga konsekvenser, såsom sämre skolresultat, social isolering och ökad risk för självmord.

Ätstörningar är allvarliga sjukdomar som särskilt drabbar unga kvinnor. Anorexia nervosa är en av de psykiatriska diagnoser som har högst dödlighet. I Sverige uppskattas omkring 200 000 personer leva med en ätstörning, men symtom och sjukdomsförlopp varierar kraftigt. Trots det är tillgången till vård ojämlik. Vissa får god hjälp, men många möts av bristande kvalitet och långa väntetider. Ofta räcker resurserna bara till de mest allvarliga fallen. Det behövs fungerande och tillgänglig ätstörningsvård på fler nivåer. Tidig och rätt behandling kan rädda liv och förhindra långvarigt lidande.

Barn och unga behöver fångas upp där de är, det vill säga i skolan. Detta är inte möjligt utan en väl fungerande skolhälsovård med medicinsk kompetens. Bristerna i primärvården har lett till en ohållbar belastning på den specialiserade barn- och ungdomspsykiatrin (BUP). Första linjens psykiatri måste vara tillgänglig för att tidigt identifiera psykisk ohälsa och snabbt sätta in insatser innan problemen förvärras. BUP behöver kunna koncentrera sina resurser på de som har allvarligare former av psykisk ohälsa och beteendestörningar. Det behövs en tydligare ansvarsfördelning och samordning mellan olika aktörer för att säkerställa att barn och unga som behöver hjälp inte faller mellan stolarna. Det är också angeläget att få till en sammanhållen vårdkedja för de barn och unga som är föremål för insatser från socialtjänst eller är placerade i samhällets vård.

Regeringen har vidtagit ett antal åtgärder avseende barn och ungas psykiska och fysiska hälsa. I budgeten för 2025 gjordes en historisk satsning på 1 miljard kronor för att minska köerna till BUP. Elevhälsan utreds för att bättre kunna möta elevernas behov och Socialstyrelsen och Statens institutionsstyrelse (SiS)

har fått i uppdrag att utveckla en integrerad vårdform för de barn och unga med stora psykiatriska behov som vårdas på SiS-hem.

Uppdatera vaccinationsprogrammet för barn

Det allmänna vaccinationsprogrammet för barn är Sveriges viktigaste folkhälsoinsats. Det har en mycket hög täckningsgrad och är därmed mycket effektivt för att förhindra förekomsten av smittsamma sjukdomar. Folkhälsomyndigheten har nyligen undersökt om vaccination mot vattkoppor bör införas i barnvaccinationsprogrammet och bedömt att det uppfyller kriterierna. Det finns säkra och effektiva vacciner mot vattkoppor tillgängliga och ett införande kan leda till att många sjukdomsfall förhindras. Vaccinet minskar dessutom risken för att drabbas av bältros. Vid ett införande förväntas cirkulationen av vattkoppsvirus i samhället upphöra inom sex till åtta år, eller ännu snabbare med så kallad ikappvaccination som riktar sig till en större grupp.

Vaccinering är en av de mest effektiva metoderna vi har för att skydda barn mot allvarliga sjukdomar. Vaccinationsprogrammet bör därför ses över löpande för att säkerställa att det är aktuellt och effektivt. Nya sjukdomar kan uppstå, gamla kan återvända och forskningen utvecklar ständigt bättre och säkrare vacciner. Regelbunden översyn gör att skyddet anpassas efter samhällets behov och att resurser används där de gör störst nytta. Moderaterna anser därför att vaccinationsprogrammet för barn bör uppdateras med införande av vaccin mot vattkoppor. Det ska i samband med detta också undersökas om det finns fler vacciner som borde omfattas av vaccinationsprogrammet.

Moderaterna ska verka för:

att [15] det allmänna vaccinationsprogrammet för barn uppdateras

Återinför skolhälsovården

Barn tillbringar en stor del av sin tid i skolan. Skolresultaten är starkt förknippade med hur eleverna mår fysiskt och psykiskt. Regelbundna hälsoundersökningar för både fysisk och psykisk hälsa är viktiga för att tidigt kunna identifiera svårigheter och diagnoser och därmed avgöra vilka anpassningar barn behöver under skoltiden. Sedan 2011 har rektorer det övergripande ansvaret för elevernas hälsa. Lärarna ska uppmärksamma och agera om de märker att en elev är orolig eller mår dåligt. Från skolhälsovårdens tidigare heltäckande läkarkontroller undersöks nu endast tio procent av skolelever av en skolläkare.

Skolhälsovården hade tidigare ett starkt förebyggande fokus, där målet var att identifiera och förebygga hälsoproblem innan de blev allvarliga. Hälsokontroller, vaccinationer, hälsofrämjande åtgärder och medicinska insatser var centrala delar av uppdraget. Den förebyggande vården och kedjan för god folkhälsa, som börjar på mödra- och barnavårdscentralen, bröts när skolans roll som första linjens vård för barn och unga togs bort.

Första linjens vård för barn och unga ska ges i skolan. Det är det enda sättet att upprätthålla vårdkedjan och ge barn- och ungdomspsykiatrin goda förutsättningar att fungera. Moderaterna anser därför att skolhälsovården bör återinföras i skollagen och bli en del av primärvården. Skolhälsovården ska ha det övergripande ansvaret för elevernas hälsa och vård. För att elever ska få en god och sammanhållen vård behöver olika kompetenser, såsom psykologer och terapeuter, knytas till skolhälsovården som enkelt kan avropas om eleven är i behov av specialiserad vård eller insatser.

Moderaterna ska verka för:

att [16] skolhälsovården ska återinföras i skollagen

Fungerande struktur för utredning och diagnostisering av NPF

Under de senaste decennierna har antalet NPF-diagnoser (neuropsykiatriska funktionsnedsättningar) som till exempel adhd, autism och Tourettes syndrom ökat markant. Detta speglar i många fall en positiv utveckling i form av ökad kunskap, minskat stigma och att fler människor får tillgång till stöd som tidigare inte fanns. För många innebär en diagnos en lättnad och ett viktigt första steg mot att förstå sig själv och sina behov. Särskilt i skolan kan detta skapa bättre förutsättningar för anpassningar och stöd i tid. Samtidigt väcker den kraftiga ökningen av diagnoser frågor.

Alla som mår dåligt är inte i behov av sjukvård. Känslor som nedstämdhet, oro, stress och vilsenhet är vanliga inslag i livet – särskilt i ett samhälle där tempot är högt och återhämtning ofta får stå tillbaka. Det psykiska lidandet är verkligt och förtjänar att tas på allvar, men det innebär inte att varje form av psykiskt obehag kräver en medicinsk diagnos eller insatser från psykiatrin. De som har omfattande vårdbehov får inte trängas undan.

Enligt Socialstyrelsen ökade andelen adhd-diagnoser hos barn och unga med närmare 50 procent mellan åren 2019 och 2022, vilket har lett till långa vårdköer inom såväl barn- som vuxenpsykiatrin. Enligt Svenska Psykiatriska

Föreningen kan de långa vårdköerna inom den offentliga psykiatrin bero på att det har utvecklats en praxis som gör diagnostiseringen av adhd mer resurskrävande och administrativt betungande jämfört med bedömningar av andra psykiatriska tillstånd. Att resurserna samlas i utredningsfasen gör också att utrymmet för att hjälpa patienten med olika insatser både före och efter diagnos minskar. Att adhd alltid ska utredas och behandlas inom specialistpsykiatrin skiljer också adhd från andra psykiatriska tillstånd. Det kan ställas mot prioriteringsprincipen inom hälso- och sjukvården att patienter med svårast tillstånd ska prioriteras. Ökningen av personer som söker hjälp för adhd, tillsammans med det resurskrävande utrednings- och diagnosförfarandet, kan leda till undanträngning av andra patientgrupper i större behov av vård.

Det har också växt fram en marknad inom den privata vårdsektorn där adhd-utredningar och diagnostisering sker mot betalning. Det är angeläget att tillse att patientsäkerheten inte äventyras genom oseriösa aktörer. Inspektionen för vård och omsorg (IVO) har därför fått i uppdrag att genomföra en särskild tillsynsinsats av privata vårdgivare som utför neuropsykiatriska bedömningar och behandlingar. Myndigheten för vård- och omsorgsanalys har också fått i uppdrag att kartlägga och analysera risker och nyttor med viss privat finansierad vård.

För att öka tillgängligheten till psykiatrin, för såväl adhd-patienter som för personer med andra psykiatriska tillstånd, behöver strukturen kring adhd-diagnostisering ses över. Vi behöver också gå till botten med vad som driver den ökade diagnostiseringen.

Moderaterna ska verka för:

att [17] orsakerna till den kraftiga ökningen av NPF-diagnoser analyseras

att [18] strukturen för utredning och diagnostisering av adhd ses över

BUP – höjd åldersgräns och prioritering av placerade barn

Barn- och ungdomspsykiatrin (BUP) är till för barn och ungdomar med allvarliga psykiska problem som kräver specialistvård. BUP har generellt mottagningar för barn och unga upp till 18 år medan vissa regioner har mottagningar för unga vuxna upp till 25 år. För BUP gäller en förstärkt vårdgaranti som innebär att barn och unga har rätt till en första bedömning inom 30 dagar och en fördjupad utredning eller behandling inom 30 dagar därefter. Trots detta är köerna fortfarande långa och många tvingas vänta länge på att få hjälp. Tills dess att

vi har en fungerande skolhälsovård och första linjens psykiatri på plats behöver mer BUP-vård upphandlas för att säkerställa att barn och unga får den hjälp de behöver.

Övergången från ungdomspsykiatrin till vuxenpsykiatrin vid 18 år ålder kan vara problematisk. Den innebär ofta en anpassning till nya rutiner, en annan vårdmiljö och nya vårdkontakter. För vissa sker bytet medan de fortfarande går i gymnasiet. Det innebär att unga vuxna blandas med äldre som har andra vårdbehov. Inspektionen för vård och omsorgs (IVO) genomgång av inkomna klagomål under 2022 gällande unga vuxnas vård för psykisk ohälsa visar att många är missnöjda med hur övergången har skett. De beskriver att de hamnat i ett organisatoriskt glapp där de bollats runt utan att få hjälp. En betydande del av klagomålen kom från patienter med allvarlig psykisk ohälsa, exempelvis med en historia av självskadebeteende eller självmordsförsök, vilket gör det än mer allvarligt. För att motverka att unga vuxna hamnar i kläm och inte får den vård de behöver anser Moderaterna att åldersgränsen för BUP ska höjas från 18 till 20 år. Övergången behöver också förbättras och anpassas mer efter individens behov.

Barn och unga som bor på institutioner som SiS och HVB har fler hälsoproblem och generellt större behov av hälso- och sjukvård än andra jämnåriga. De har ofta utsatts för trauman och har fler diagnoser än andra barn. Många kommer från svåra livssituationer som har haft stor påverkan på deras psykiska och fysiska hälsa. Det innebär att många placerade barn och unga har ett särskilt stort behov av vård inom BUP. Det är relativt vanligt att barn av olika anledningar flyttas mellan boenden eller behandlingsenheter. Det kan leda till att dessa barn antingen förlorar sin köplats till BUP eller får avbryta pågående behandling och ställa sig sist i kön till en ny mottagning. Barn som är placerade utanför det egna hemmet ska alltid garanteras trygghet, säkerhet och en i övrigt god vård. Kösystemet till BUP behöver därför ses över för att säkra att vård av placerade barn prioriteras och att deras tillgång till vård inte påverkas negativt av en eventuell flytt.

Moderaterna ska verka för:

att [19] åldersgränsen för BUP höjs från 18 till 20 år

att [20] kösystemet till BUP ses över för att säkra att placerade barn prioriteras och har en bibehållen tillgång till vård

Kvinnors fysiska och psykiska hälsa

För oss är det viktigt att alla människor ska kunna ha balans i yrkeslivet, en självständig ekonomi och ett rikt familjeliv. Tyvärr har kvinnors hälsa och sjukdomar länge varit eftersatta både inom forskning och kliniskt arbete. Det finns flera kunskapsluckor om hur könsskillnader påverkar symptom, smärta och reaktioner på läkemedel. Kvinnor behöver ofta visa mer smärta för att få samma behandling som män och får i många fall mindre resurser och en lägre vårdkvalitet. Forskning visar också att vården inte är jämlik för sjukdomar som drabbar både kvinnor och män. Kvinnor får senare diagnos, har sämre tillgång till nya läkemedel och får vänta längre på behandling. Arbetet med att uppnå en jämlik vård behöver därför inte bara fokusera på kvinnosjukdomar, utan även säkerställa lika villkor inom samtliga vårdområden. Sammantaget bidrar detta till att kvinnor är mer sjukskrivna än män, vilket inte bara innebär svårigheter och inkomstförluster för den enskilda kvinnan utan även stora kostnader för samhället.

För Moderaterna är kvinnors hälsa en prioriterad fråga. Regeringen har utifrån Moderaternas tidigare förslag genomfört ett antal åtgärder för att öka fokus och forskning på kvinnors hälsa och sjukdomar. Forsknings- och innovationspropositionen, som presenterades 2024, innehåller särskilda satsningar på exempelvis endometrios, lipödem, migrän och klimakteriebesvär samt gravidas hälsa och en jämlik förlossningsvård, inklusive eftervård. När det gäller sjukvårdens viktiga roll i omhändertagandet av sexuellt våldsutsatta kvinnor genomförs det insatser för att öka kunskapen om hur sexuellt våld kan identifieras samt förbättrade möjligheter till smittspårning. Vi har tagit steg för att stärka aborträtten och möjligheterna till att genomföra medicinsk abort i hemmet.

Generösare möjligheter till IVF och äggfrysning

Ofrivillig barnlöshet innebär ett svårt och ofta tyst lidande som djupt påverkar människors liv. Att trots en stark önskan inte kunna få barn kan leda till sorg, frustration och känslor av ensamhet. Ofrivillig barnlöshet drabbar idag 10 till 15 procent av befolkningen. Det kan finnas många olika anledningar till ofrivillig barnlöshet. En orsak är att fler kvinnor väljer att prioritera utbildning och karriär innan de får barn. Det leder till att fler får barn senare i livet, särskilt i storstäderna. Tack vare framsteg inom fertilitetsbehandlingar kan allt fler kvinnor idag bli gravida vid en högre ålder. Även utvecklingen inom äggfrysning har gått framåt och kan utnyttjas vid högre åldrar. Totalt genomförs drygt 25 000 IVF-behandlingar i Sverige årligen och intresset för att frysa sina ägg har ökat. Antalet offentligt finansierade fertilitetsbehandlingar är begränsade till tre stycken per kvinna. För att få en IVF-behandling subventionerad genom den offentliga sjukvården

behöver kvinnan vara under 40 år medan åldersgränsen för behandling hos privata vårdgivare ofta ligger betydligt högre, utan att det skapat oacceptabla medicinska risker. För dem som redan har ett barn och behöver hjälp med att få fler genom så kallade syskonförsök ges inga subventionerade behandlingar inom den offentliga sjukvården.

Det behövs reformer för att öka barnafödandet och stötta kvinnor som av olika skäl lider av ofrivillig barnlöshet. Moderaterna anser därför att åldersgränsen för offentligt subventionerad IVF-behandling och äggfrysning ska höjas, att antalet behandlingar ska öka från tre till sex samt att även syskonförsök ska omfattas. Det är också en fråga om jämlikhet. Ekonomiska hinder ska inte avgöra vem som har möjlighet att få barn. Därför bör tillgången till fertilitetsbehandlingar vara likvärdig oavsett bostadsort. Större hänsyn ska tas till kvinnans individuella förutsättningar och fertilitet. Möjligheterna ska öka där förutsättningarna finns.

Moderaterna ska verka för:

att [21] åldersgränsen för offentligt finansierad fertilitetsbehandling och äggfrysning ska höjas och större hänsyn ska tas till individuella förutsättningar

att [22] antalet offentligt finansierade fertilitetsbehandlingar ska öka från tre till sex stycken

att [23] offentligt finansierade fertilitetsbehandlingar ska omfatta så kallade syskonförsök på lika villkor i hela landet

Förlossningsvård och kejsarsnitt

Det är en stor och omvälvande händelse i livet att få barn. Det är viktigt att känna sig trygg och väl omhändertagen genom hela processen. Vården vid graviditet och förlossning håller överlag hög kvalitet och är säker. Majoriteten av alla kvinnor som föder barn i Sverige uppger också att de är nöjda med sin förlossningsupplevelse. Trots en hög standard finns det tydlig förbättringspotential, särskilt gällande eftervård och regionala ojämlikheter.

Även om de flesta förlossningsrelaterade skadorna har minskat över tid, drabbas fortfarande flera tusen kvinnor årligen av allvarliga bristningsskador. Många kvinnor lever med komplikationer som skulle kunna ha åtgärdats i ett tidigare skede. Hälso- och sjukvården behöver bli bättre på att tidigt följa upp kvinnor efter förlossning, särskilt när det gäller förlossningsbristningar, men

även när det kommer till amning samt fysiskt och psykiskt välbefinnande. Regeringen har vidtagit flera åtgärder på området, bland annat genom att ta fram en nationell förlossningsplan och att ingå en överenskommelse med Sveriges kommuner och regioner för att stärka mödrahälsovården, förlossningsvården och kvinnors hälsa. Det finns dock mer kvar att göra. Moderaterna vill därför att det inrättas ett nationellt program för eftervården, i likhet med det som finns för mödra- och barnhälsovården inför och efter förlossning, som inkluderar tidig uppföljning på BB och därefter inom mödrahälsovården.

De allra flesta kvinnor föder barn genom vaginal förlossning, men det finns de som inte vill föda vaginalt. Oro för komplikationer och förlossningsskador, i kombination med bristande inflytande över valet av förlossningssätt, kan orsaka stor stress hos gravida kvinnor, särskilt hos förstagångsföderskor. Om kvinnor i högre utsträckning ges möjlighet att välja mellan vaginal förlossning och kejsarsnitt skulle deras oro under graviditeten kunna minska. Det finns risker förknippade med både kejsarsnitt och vaginal födsel. Beslutet om kejsarsnitt ska fattas i samråd med en läkare och grundas på individuella riskfaktorer. Möjligheten att påverka sin förlossning varierar betydligt mellan olika regioner och enskilda läkare. Vissa läkare anser att stark oro inför förlossningen i sig är en giltig anledning för ett planerat kejsarsnitt, medan andra inte delar den uppfattningen. I bakgrunden finns perspektivet att en vaginal förlossning tar mindre resurser i anspråk.

Alla kvinnor har rätt till ett bra bemötande och en jämlik vård, oavsett var i landet man bor. För kvinnor som hellre vill föda genom kejsarsnitt är upplevelsen att behöva övertyga och förhandla med vården ofta prövande, ibland förtvivlad. Ofta krävs det att kvinnan är mycket påläst för att beviljas planerat kejsarsnitt. Det är ett problem att alltför många upplever att de inte blir hörda av vården. Moderaterna anser att kvinnor själva i högre utsträckning ska kunna påverka hur de vill föda och att större hänsyn ska tas till kvinnans vilja gällande förlossningssätt.

Moderaterna ska verka för:

att [24] förlossningsvården ska präglas av hög kvalitet och kontinuitet

att [25] det inrättas ett nationellt program för eftervården likt det som finns för mödrahälsovården och barnhälsovården

att [26] kvinnors vilja gällande förlossningssätt, exempelvis vid förlossningsrädsla, bättre ska tas om hand inom förlossningsvården på ett jämlikt sätt i hela landet

Anpassade amnings- och matningsråd

De flesta mammor väljer att amma sina barn, åtminstone i huvudsak. Fungerande amning ger barnet de näringsämnen det behöver, stärker immunförsvaret och kan skapa närhet och trygghet för både barnet och mamman. För många kvinnor fungerar amningen väl, medan andra kan möta både biologiska och praktiska problem såsom otillräcklig mjölkproduktion eller en arbetssituation som är svår att kombinera med amning. Andra kvinnor väljer bort amning av andra skäl, till exempel för att kunna dela på uppgiften att mata barnet med den andra föräldern under barnets första tid.

För att kunna erbjuda individuellt stöd till mammor och barn som främjar både kort- och långsiktig hälsa ska råd avseende amning och matning av spädbarn baseras på vetenskap och beprövad erfarenhet. Moderaterna anser att det är angeläget att myndigheters råd och rekommendationer kring amning baseras på vetenskap och är anpassade till svenska förhållanden. Kvinnor som av olika skäl inte kan eller vill amma ska aldrig bli skuldbelagda, varken direkt eller indirekt. Likaså ska kvinnor som vill amma få det stöd som behövs. Så länge barnets hälsa och säkerhet inte äventyras är beslutet att amma eller inte amma, liksom andra livsstilsval under barnets första tid, en privat angelägenhet.

Moderaterna ska verka för:

att[27] råd avseende amning och matning av spädbarn ska baseras på vetenskap och beprövad erfarenhet och syfta till att stötta kvinnan utifrån hennes individuella förutsättningar

Sämre hälsa och fler sjukskrivningar

Kvinnor är i snitt 80 procent mer sjukskrivna än män och skillnaderna har ökat över tid. Det gäller både lång- och kortvarig frånvaro. Även om kvinnor lever längre än män tillbringar kvinnor 25 procent mer av sina liv i sämre hälsa än män. Större delen av denna period sammanfaller med arbetslivet. En förklaring är att kvinnor, särskilt mammor, i regel arbetar mer än män sett till lönearbete och obetalt hemarbete och att de därmed har mindre tid till återhämtning. En annan förklaring är kvinnors allmänna hälsa såsom exempelvis klimakteriebesvär samt kvinnospecifika sjukdomar. Kvinnor får också i lägre utsträckning diagnoser för könsspecifika tillstånd, vilket leder till sämre behandling och ökad ohälsa.

De många sjukskrivningarna innebär inte bara ett stort personligt lidande, utan påverkar även kvinnors karriärsutveckling, ekonomi och pension. Det börjar redan tidigt i åldrarna. En rapport från Folkhälsomyndigheten visar att 22 procent av alla unga kvinnor mellan 16–19 år stannar hemma från skolan på grund av mensbesvär. Sjukskrivningar är dessutom vanligast inom kvinnodominerade yrken, såsom vård, skola och omsorg, där det finns stor kompetensbrist.

Arbetet för att förbättra kvinnors hälsa och minska sjukfrånvaron behöver bedrivas på flera fronter, inte minst har offentliga arbetsgivare ett stort ansvar. Det behövs bättre samordning mellan olika vårdinstanser och myndigheter för att samordna vård och insatser för sjukskrivna. Genomförda friskvårdssatsningar för kvinnliga medarbetare i flera kommuner har visat att investeringar i klimakterievård kan resultera i minskade sjukskrivningskostnader med tio gånger insatsen. Ett framgångsrikt exempel visar hur ett strukturerat arbete med att komplettera läkares medicinska bedömningar med arbetsplatsförändringar och rådgivning i privatlivet resulterade i minskade sjukskrivningar med 63 procent på två år. Det ledde även till ökad tillgänglighet till läkare och minskad stress för både läkare och sjuksköterskor. Det offentliga har fortfarande en lång väg att gå när det gäller att minska sjukskrivningarna, men de positiva resultaten från dessa exempel visar att det finns goda möjligheter till förbättringar.[3]

Moderaterna ska verka för:

att [28] främja friskvårdssatsningar och kunskap om kvinnors hälsa på arbetsplatsen[4]

[3] *Annsofie Thuresson reserverar sig till förmån för att här lägga till "Friskvård är en viktig investering i både fysisk och psykisk hälsa, och förebygger ohälsa som annars riskerar att belasta sjukvården. För att fler ska få tillgång till friskvård oavsett anställningsform eller arbetsgivarens vilja att erbjuda bidrag, bör nuvarande system förändras. Ersätt skattefrihet för friskvårdsbidrag upp till 5000 kronor med ett RUT-liknande avdrag för friskvård. Tillgången till skatteavdrag på friskvård blir då individuell, inte en fråga om arbetsgivarens prioritering."*

[4] *Annsofie Thuresson reserverar sig till förmån för att stryka att-satsen och ersätta den med en ny att-sats med följande lydelse: "att ersätta skattefrihet för friskvådsbidrag till 5000 kronor med ett avdrag för friskvård"*

Ökad kunskap om klimakteriet

Trots att det finns nationella behandlingsriktlinjer saknas ett tydligt och enhetligt vårdförlopp för kvinnor som söker hjälp för klimakteriebesvär. Dessutom finns det stora regionala skillnader i tillgången till klimakterievård, vilket leder till ojämlik vård. Sju av tio kvinnor i klimakterieåldern lider av värmevallningar och svettningar, men många kvinnor upplever också en rad andra symtom. Enligt Socialstyrelsen upplever var tionde kvinna så allvarliga symtom att de behöver medicinsk behandling. Det leder både till lidande för de drabbade kvinnorna och medför stora samhällskostnader i form av sjukskrivningar.

I Sverige finns enbart en universitetskurs om kvinnors hälsa i klimakteriet dit vårdpersonal från hela landet söker sig. Kursens popularitet speglar efterfrågan på ökad kunskap om klimakteriet. På lokal nivå finns goda exempel på åtgärder som kan vidtas för att öka kunskapen. I en kommun genomfördes en satsning där chefer och personal utbildades om klimakteriet, samtidigt som det erbjöds personlig klimakterierådgivning. Satsningen ledde till en märkbar minskning av sjukskrivningar bland kvinnor i åldern 40–60 år och många anställda vittnar om att den gjort det lättare att tala om klimakterierelaterade besvär.

Det finns ett växande behov av att öka kunskapen om klimakteriet och dess inverkan på kvinnor i arbetslivet. Idag saknas en tydlig och helhetsorienterad process för kvinnor som söker hjälp för klimakteriebesvär, mycket på grund av otillräcklig kunskap hos vårdpersonalen. Det leder till att kvinnor ofta sjukskrivs för depression istället för att få rätt behandling. Genom att öka kunskapen om klimakteriets symtom, behandling och påverkan på arbetsförmågan, samt genom att implementera stödåtgärder och arbetsanpassningar, kan sjukskrivningar relaterade till klimakteriet minskas. Moderaterna föreslår därför att det genomförs ett klimakterierelaterat kunskapslyft i syfte att stärka kvinnors hälsa och arbetsförmåga.

Moderaterna ska verka för:

att [29] ett klimakterierelaterat kunskapslyft genomförs i syfte att stärka kvinnors hälsa och arbetsförmåga

att [30] verka för att förbättra klimakterierådgivningen på primärvårdsnivå[5]

[5] *Annsofie Thuresson reserverar sig till förmån för att lägga till en att-sats med lydelsen "att en nationell informationssatsning om klimakteriet riktas till kvinnor över 40 år"*

Dolda kvinnosjukdomar – endometrios och migrän

Endometrios är en sjukdom där vävnad som liknar livmoderslemhinnan växer utanför livmodern, vanligtvis på andra organ i buken såsom äggstockarna, äggledarna eller på ytan av livmodern. Smärta, kraftig och oregelbunden menstruation, trötthet och illamående är vanliga symtom. Det är en livslång sjukdom som drabbar var tionde kvinna i fertil ålder. Idag saknas botemedel. Kvinnor som drabbas behandlas ofta med hormoner, vilket kan medföra allvarliga biverkningar. Många blir också felaktigt diagnosticerade med utmattningssyndrom och får därför inte den vård och behandling de behöver. Enligt en studie från Uppsala universitet beräknas endometrios kosta samhället 3,6 miljarder kronor årligen i vårdkostnader och uteblivet arbete. Trots detta tar det i genomsnitt 7,5 år innan kvinnor med endometrios får sin diagnos. Även om utvecklingen går framåt och fler fall upptäcks och opereras så behöver mer göras.

En och en halv miljon invånare i Sverige beräknas lida av migrän, 65 procent av dem är kvinnor. Symtomen varierar från kraftig huvudvärk och illamående till synbortfall och talsvårigheter. Anfallen kan vara från några timmar till i värsta fall dagar. WHO har klassat migrän som en av de svåraste sjukdomarna att leva med. Det finns inte något botemedel. Idag går det endast att lindra symtomen och i viss utsträckning förebygga nya anfall. Underdiagnostik och underbehandling är vanligt. Den som lider av migrän får betala ett högt personligt pris. Sjukdomen ger också upphov till kostnader för samhället i form av sjukvårdskostnader och sjukskrivningar. I Sverige beräknas migrän kosta samhället 4,9 miljarder kronor i produktionsbortfall, vilket motsvarar cirka 9 500 heltidstjänster per år.

Moderaterna ska verka för:

att [31] rutinerna för när diagnos och behandling ska ges vid endometrios ses över

att [32] prioritera forskning om orsaker och behandling av endometrios och migrän

Äldres trygghet och hälsa

Äldre ska kunna leva ett så friskt och aktivt liv som möjligt så länge som möjligt. När hälsan och förmågan sviktar behöver samhället ta ansvar och erbjuda rätt stöd. Det är positivt att vi lever längre men det innebär också fler äldre som behöver vård och omsorg. Med stigande ålder ökar ofta både antalet sjukdomar och behovet av individuellt anpassade insatser vilket ställer höga krav på samordnad vård och kompetent personal.

Valfrihet är viktigt inom äldreomsorgen. Det ger både äldre och anhöriga inflytande och möjlighet att välja och välja bort vårdgivare. För att det ska vara möjligt behövs ett fungerande valfrihetssystem och alternativ till offentlig omsorg. Enligt en undersökning från Svenskt Näringsliv från 2023 vill 80 procent av de äldre kunna välja hemtjänst och 90 procent kunna välja äldreboende. Trots att över 150 kommuner har valfrihetssystem, saknas privata hemtjänstutförare i över 70 kommuner. Det innebär att mer än en miljon äldre saknar valmöjligheter inom hemtjänsten. Gällande äldreboenden saknar över 1,7 miljoner personer över 65 år valmöjligheter.

Alla äldre har rätt till en trygg, individanpassad omsorg med god medicinsk kompetens. Brister i kontinuitet och kunskap inom äldreomsorgen kan leda till allvarliga felbehandlingar och onödiga sjukhusbesök. Sverige ligger under genomsnittet för andra OECD-länder när det gäller samordnad och personcentrerad äldrevård. Äldre multisjuka patienter med kroniska sjukdomar behöver få en god, nära och sammanhållen vård. Regeringen har därför tagit initiativ för att fler äldre ska få en fast läkar- eller vårdkontakt och en fast omsorgskontakt på särskilda boenden. Regeringen har också genomfört åtgärder för att stärka den medicinska kompetensen inom äldreomsorgen.

Ensamhet är ett allvarligt folkhälsoproblem bland äldre – särskilt för de över 75 år. Var tionde person i den gruppen upplever att ensamhet påverkar deras hälsa negativt. Både forskning och undersökningar visar att ensamhet och isolering är kopplat till olika former av fysisk och psykisk ohälsa. Folkhälsomyndigheten har därför på regeringens uppdrag tagit fram en nationell strategi mot ensamhet. För Moderaterna är det angeläget att arbetet mot ofrivillig ensamhet fortsätter och att social integrering lyfts upp som ett prioriterat område för hälsan hos äldre. Trots vidtagna åtgärder finns det mycket kvar att göra för att förbättra äldrevården.

Vaccinationsprogram för äldre

För att förbättra hälsan och minska vårdbehovet i den åldrande befolkningen behöver större resurser riktas mot förebyggande åtgärder. Redan 2030 beräknas antalet personer över 80 år vara 40 procent fler än idag. Enligt Folkhälsomyndigheten är vaccinationer en kostnadseffektiv åtgärd eftersom de minskar behovet av sjukhusvård, hemtjänst och andra vårdtjänster. Sverige är ett föregångsland när det gäller vaccinationsgraden bland barn, med en täckning på cirka 95 procent inom det nationella vaccinationsprogrammet. Trots dessa goda erfarenheter saknas ett motsvarande nationellt program för äldre.

Äldre utgör en särskilt sårbar grupp för vilken det, utöver samhällsekonomiska vinster, finns en stor potential att förbättra både livskvalitet och värdighet. Idag finns effektiva och säkra vacciner som ger ett starkt skydd mot sjukdomar som annars kan orsaka omfattande lidande och bestående skador, som exempelvis bältros. I nuläget är det upp till respektive region att avgöra i vilken omfattning äldre ska erbjudas vaccinationer. Tillgången till vaccin varierar också mellan regionerna. Trots tydliga hälsoekonomiska rekommendationer från Folkhälsomyndigheten om att vaccinera äldre hamnar det ofta på den enskilde att bekosta vaccinerna själv. Det gör frågan om vaccinering till en plånboksfråga, där socioekonomiskt utsatta grupper får begränsad tillgång till effektiv förebyggande vård.

Moderaterna anser att det ska införas ett nationellt vaccinationsprogram för äldre. Ett vaccinationsprogram skapar förutsättningar för nationella register som möjliggör uppföljning och utvärdering av vaccinens effekter, hög vaccinationstäckning hos en sårbar grupp och likvärdighet för äldres rätt till vaccin i hela landet. Flera av vaccinen som är aktuella för att ingå i ett nationellt program finansieras redan idag av regionerna. Som första steg bör Folkhälsomyndigheten ges i uppdrag att ta fram en struktur för programmet som bygger på samma modell som vaccinationsprogrammet för barn. Alla äldre ska erbjudas programmet men att delta ska vara frivilligt. Det bör vidare undersökas i vilken utsträckning kriterierna i smittskyddslagen (2004:168) behöver ändras för att möjliggöra ett ändamålsenligt vaccinationsprogram för äldre.

Moderaterna ska verka för:

att [33] det införs ett nationellt vaccinationsprogram för äldre

Arbetsmiljö och kompetens

Äldreomsorgen står inför stora prövningar när det gäller att säkerställa tillgången till personal med rätt kompetens. Enligt SCB:s prognos förväntas efterfrågan på vård- och omsorgsutbildad personal öka med 50 procent fram till 2040. Undersköterska inom äldreomsorgen är det vanligaste yrket i Sverige och endast 51 procent av personalen arbetar heltid. Tyvärr är undersköterskor inom äldreomsorgen sjukskrivna dubbelt så ofta och för längre perioder jämfört med andra yrkesgrupper. De största orsakerna till sjukfrånvaron är belastningsskador och psykisk ohälsa. För att behålla befintlig personal och öka deras arbetstimmar, utan att riskera högre sjukfrånvaro, behöver arbetsmiljön förbättras. Det handlar om ökad användning av välfärdsteknik men framför allt om att utveckla organisationen och ledarskapet. Första linjens chefer inom äldreomsorgen ansvarar i genomsnitt för 48 medarbetare, vilket är dubbelt så många som genomsnittet på arbetsmarknaden.

Tillgången på personal inom äldreomsorgen skulle öka avsevärt om fler arbetade heltid och om sjukfrånvaron sänktes till genomsnittliga nivåer för arbetsmarknaden. Även en mindre ökning av antalet arbetade timmar skulle ha en betydande effekt. Det finns också en stor potential i att få fler att söka sig till yrket. Mer än varannan ung person vill arbeta med människor och en av fyra kan tänka sig att arbeta inom äldreomsorgen, om än under en begränsad tid. Dessutom uppfattar 74 procent av medarbetarna i vård och omsorg sitt arbete som meningsfullt, vilket är betydligt fler än i andra yrken.

För att öka attraktiviteten för yrket, fånga de unga som vill arbeta med människor och förbättra arbetsmiljön för befintlig personal behöver ledarskapet inom äldreomsorgen utvecklas. Chefer på alla nivåer behöver också mer kunskap om de äldres behov av omsorg och komplexa hälso- och sjukvårdsinsatser. Fler steg behöver tas för att säkerställa att det finns medicinsk kompetens tillgänglig för de äldre under dygnets alla timmar. Moderaterna föreslår därför att ledarskapsutbildningar ska genomföras för alla chefer inom äldreomsorgen och att medicinsk kompetens ska finnas tillgänglig i äldreomsorgen dygnet runt, årets alla dagar.

Moderaterna ska verka för:

att [34] fortsätta stärka den medicinska kompetensen i äldreomsorgen

att [35] säkerställa att ledarskapsutbildningar genomförs för alla chefer inom äldreomsorgen

Välfärdsteknik – en vinst både för äldre och personal

Välfärdsteknik är viktig för att stärka äldreomsorgen och öka äldres livskvalitet. Användningen av teknik kan inte ersätta personal men den kan underlätta både äldres och medarbetarnas vardag. Digitala lösningar kan spela en viktig roll för att öka äldre personers självständighet och aktivitet i sina dagliga liv. Till exempel kan digitala hjälpmedel, som påminnelser om medicinering eller träning, främja bättre hälsa och välmående. Trygghetslarm och övervakningssystem kan ge ökad trygghet och säkerhet, särskilt för äldre som bor ensamma eller har nedsatt rörlighet.

Välfärdsteknik kan automatisera rutinuppgifter och därmed frigöra tid för personalen att fokusera på mer kvalificerat omsorgsarbete och mänsklig kontakt. Teknik kan användas för att minska behovet av fysiska ronderingar vilket leder till färre störningar för de äldre och gör det möjligt för personalen att arbeta mer effektivt. Teknologi som minskar fysisk belastning, såsom hjälpmedel för att lyfta eller förflytta äldre, kan också bidra till att minska belastningsskador och sjukfrånvaro bland personalen.

Regeringen har tagit ett antal initiativ för att förbättra kunskapsläget och främja användandet av välfärdsteknik. Bland annat har Socialstyrelsen kartlagt och analyserat lokala erfarenheter av välfärdsteknik såsom digital nattillsyn, mobila trygghetslarm och läkemedelsautomater. I uppdraget ingår bland annat att bedöma hur införandet av välfärdsteknik påverkat kvaliteten och den enskildes inflytande över insatserna i de olika verksamheterna. Socialtjänstlagen har ändrats för att tydliggöra möjligheten att använda digital teknik inom hemtjänst och på särskilda boenden. Dessutom har ett samarbete inletts med Sveriges kommuner och regioner för att främja införandet av vissa välfärdstekniska lösningar inom vård- och omsorgstjänster för äldre personer och personer med funktionsnedsättning. Lagstiftningen behöver fortsätta anpassas för att bättre främja användningen och utvecklingen av välfärdsteknik.

I en ansträngd äldreomsorg kan välfärdsteknik användas för att förbättra arbetsmiljön och hitta nya arbetssätt för personalen. Förutsättningarna och behoven av ny teknik varierar beroende på verksamhet och geografisk placering. Den teknik som används bör vara anpassad efter verksamhetens behov och utgöra ett naturligt inslag i arbetet. Med tanke på de potentiella vinsterna för både äldre och personal inom äldreomsorgen anser Moderaterna att det är viktigt att fortsätta stödja och främja utveckling och användning av välfärdsteknik inom välfärdssektorn.

Moderaterna ska verka för:

att [36] främja utveckling och användning av välfärdsteknik i omsorgen

Språkkrav i äldreomsorgen – att förstå och göra sig förstådd

För att ge bästa möjliga vård och omsorg behöver personalen kunna förstå de äldres behov, önskemål och eventuella hälsoproblem. Det är en förutsättning att personalen har goda kunskaper i svenska språket för att arbetet ska kunna utföras på ett tryggt och säkert sätt. Personalen behöver kunna kommunicera med den äldre för att ge rätt behandling, informera om mediciner eller snabbt reagera vid nödsituationer. Personalen behöver förstå såväl medicinska instruktioner som regler och riktlinjer för att kunna följa dem. Det är särskilt viktigt i takt med att vården och omsorgen för äldre blir allt mer avancerad. För den äldre riskerar bristande språkkunskaper hos personalen att leda till ökad isolering och att rätten till delaktighet och individanpassad omsorg äventyras. Det kan också leda till oro hos både den äldre och anhöriga när de varken kan förstå eller göra sig förstådda i relationen till personalen. En god kommunikation stärker tryggheten för de äldre och gör att de känner sig både sedda och hörda.

Bristande språkkunskaper i svenska inom äldreomsorgen förekommer i stora delar av landet. Fler än fyra av tio inom äldreomsorgen är utrikes födda. En kartläggning från IVO från 2022 visar att sju av tio anhöriga på särskilda boenden uppger att de inte förstår vad vård- och omsorgspersonalen säger. Nio av tio sjuksköterskor uppger att bristande språkkunskaper hos personalen leder till patientsäkerhetsbrister. Detta påverkar såväl omsorgstagarens trygghet och säkerhet som arbetsmiljön för omsorgspersonalen negativt.

I mars 2023 tillsatte regeringen en utredning om språkkrav för personal inom äldreomsorgen. För att lösa språkproblemen föreslår utredningen åtgärder som syftar till att höja språknivån och skapa en mer enhetlig och god kommunikation inom äldreomsorgen. Moderaterna anser att det är av största vikt att dessa åtgärder genomförs och att språkkrav införs i äldreomsorgen för att säkerställa en trygg och säker vård och omsorg. Även regionernas verksamhet bör omfattas av språkkravet, när så är motiverat.

Moderaterna ska verka för:

att [37] ett språkkrav i äldreomsorgen ska införas

Bakgrundskontroller i äldreomsorgen – rätten att känna sig trygg i sitt eget hem

Äldre i behov av hjälp och stöd har rätt att känna trygghet i det egna hemmet när de släpper in personal från hemtjänsten eller bor på ett särskilt boende. Trots att flera allvarliga våldsbrott, våldtäkter och stölder har begåtts av hemtjänstpersonal mot äldre, visar en kartläggning från Sveriges Radio att en majoritet av landets kommuner inte begär utdrag ur belastningsregistret vid anställningar inom äldreomsorgen. För personer som ska arbeta med barn och unga finns en lagstadgad skyldighet för arbetsgivaren att genomföra registerkontroller, men för personal som arbetar med äldre saknas en sådan skyldighet. Detta innebär att genomförandet av kontroller varierar mellan olika kommuner och arbetsgivare.

Bakgrundskontroller inom äldreomsorgen är en viktig åtgärd för att säkerställa att personalen är lämplig att ta hand om äldre och utsatta personer. Regeringen beslutade därför i februari 2024 att tillsätta en utredning för att bedöma om kommuner ska få möjlighet att genomföra bakgrundskontroller på personer som erbjuds anställning eller uppdrag inom kommunen. Utredningen har presenterat förslag som ger tydligt lagstöd för att genomföra kontroller av belastnings- och misstankeregister för personer som ska arbeta med äldre eller personer med funktionsnedsättning. Detta omfattar bland annat anställningar inom hemtjänst, personlig assistans och särskilda boenden för äldre eller personer med funktionsnedsättning.

För Moderaterna är det självklart att bakgrundskontroller ska genomföras inom äldreomsorgen för att säkerställa de anställdas lämplighet. Det är oacceptabelt att äldre personer som är i behov av stöd utsätts för våld eller andra övergrepp. Äldres rätt till trygghet i sina egna hem måste alltid vara högsta prioritet. Moderaterna anser därför att det ska införas en skyldighet att genomföra kontroller av belastnings- och misstankeregister för både nyanställd och befintlig personal som arbetar inom äldreomsorgen. Även regionerna borde omfattas av samma skyldighet.

Moderaterna ska verka för:

att [38] det införs en skyldighet att genomföra bakgrundskontroller för både nyanställd och befintlig personal som arbetar inom äldreomsorgen

Gode män och förvaltare – bättre förutsättningar och kontroll
Trots att äldre blir allt friskare når många en punkt där de inte längre kan sköta vardagliga sysslor som att betala räkningar eller hantera sin ekonomi. Många får hjälp av anhöriga eller vänner, men för dem som behöver mer hjälp med att hantera sina ekonomiska och juridiska angelägenheter kan en god man eller förvaltare utses av tingsrätten. Tyvärr finns det flera problem med dessa system. Bristen på gode män och förvaltare innebär att många inte får det stöd de behöver. Dessutom finns brister i tillsynen, vilket i vissa fall har lett till att förtroendet har missbrukats och att äldre personer har utnyttjats ekonomiskt. För att förbättra systemet bör åtgärder vidtas för att underlätta arbetet för gode män och förvaltare samt stärka kontrollen och huvudmännens rättigheter. Fokus här rör äldre, men problemen gäller även andra som har gode män eller förvaltare.

Ett nationellt, digitalt ställföreträdarregister bör inrättas som omfattar gode män, förvaltare och innehavare av framtidsfullmakter, i linje med det förslag som den statliga ställföreträdarutredningen föreslagit. Det skulle både förenkla arbetet för ställföreträdare och förbättra kontrollen genom att ge banker, myndigheter och företag möjlighet att verifiera behörigheten automatiskt. Banker och finansinstitut bör även ha system som gör det lättare för ställföreträdare att utföra sina uppdrag, inklusive insyn i huvudmannens ekonomi och möjlighet att utföra bankuppdrag för huvudmannens räkning via bank-id. För att förhindra missbruk bör banker införa spärrar och varningssystem vid misstänkta transaktioner. För att förenkla och stärka kontrollen bör ett system för automatisk rapportering till överförmyndaren också övervägas.

Många får inte hjälp i tid och det är vanligt att personer som tidigare skött sin ekonomi plötsligt slutar betala räkningar eller hyran. I sådana fall bör inkassobolag, Kronofogden och hyresvärdar vara skyldiga att göra orosanmälningar till socialtjänsten. Det behöver också gå snabbare att utse en god man. När alla parter är överens bör beslut om godmanskap kunna fattas av överförmyndarnämnden istället för av tingsrätten. Gode män och förvaltare bör kunna ta upp sitt arvode som inkomst av näringsverksamhet, istället för inkomst av tjänst. Vi vill också pröva om professionalismen kan stärkas och tillgången på ställföreträdare kan öka genom att även företag, som redovisningsbyråer, ges möjlighet ta uppdrag som gode män och förvaltare.

I många fall får äldre hjälp av anhöriga utan att ha en formell företrädare. Detta kan leda till problem, särskilt när inloggningsuppgifter och bankkort används på ett otillåtet sätt. Ibland finns en framtidsfullmakt, men eftersom banker och andra företag är osäkra på hur sådana ska hanteras uppstår ofta problem. Reglerna kring framtidsfullmakter behöver därför förtydligas och banker bör

åläggas en skyldighet att underlätta för personer med fullmakt att agera på huvudmannens vägnar. Moderaterna föreslår därför att reglerna för gode män, förvaltare och andra företrädare reformeras och moderniseras.

Moderaterna ska verka för:

att [39] ett nationellt företrädarregister inrättas

att [40] pröva om professionalismen kan stärkas genom att företag kan ges rätt att inneha uppdrag som ställföreträdare

att [41] Kronofogdemyndigheten, inkassobolag och hyresvärdar ska ha en skyldighet att göra orosanmälningar när tidigare skötsamma äldre upphör att betala sina räkningar

att [42] banker och finansinstitut ska ha system som underlättar för ställföreträdare att utföra sina uppdrag

Sjukvårdens beredskap i kris och krig

Behovet av att sjukvårdssystemet ska fungera även i kris och krig har blivit högaktuellt till följd av coronapandemin och anfallskriget i Ukraina. Både vården och omsorgen måste förberedas för att hantera både civila kriser och väpnade konflikter. Pandemin synliggjorde brister i samordning, lagerhållning och personell beredskap i det svenska vårdsystemet, men visade också vilken avgörande roll vården spelar i ett krisdrabbat samhälle. Arbetet med att stärka beredskapen pågår. Sveriges kommuner och regioner har exempelvis inrättat en ny gemensam samverkansresurs som ska se till att landets samlade hälso- och sjukvård fungerar inför och under höjd beredskap och krig.

För att stärka beredskapen behöver vi säkerställa lagerhållning och försörjning av läkemedel, skyddsutrustning och medicinsk teknik. Det är också avgörande att minska sårbarheten för avbrott i den internationella handeln och försörjningskedjorna samt att öka kapaciteten för vaccinproduktion och distribution. Vårdorganisationen behöver dessutom kunna hantera plötsliga ökningar av vårdbehov genom beredskap och flexibla lösningar som snabbt kan aktiveras. Ett system med beredskapspersonal med medicinsk kompetens från andra yrken bör därför övervägas. Pandemin visade också på behovet av tillräcklig medicinsk kompetens på särskilda boenden. Även om det huvudsakliga ansvaret

för vård och omsorg ligger på regioner och kommuner behöver staten ha ett tydligt övergripande ansvar för att säkerställa en tillräcklig krisberedskap.

Under pandemin utsattes vårdpersonalen för stora påfrestningar, både fysiskt och mentalt. Vi behöver ta tillvara de erfarenheter som gjordes då och förbereda stödinsatser som gör att personalen kan fungera under ett långt krisförlopp. Pandemin visade också vikten av att kunna mobilisera privata vårdgivare fullt ut. Avtal, upphandlingsmodeller och valfrihetssystem behöver därför anpassas för att inkludera särskilda villkor vid krislägen. De privata vårdgivarna utgör en viktig resurs som ska ses som en naturlig del av totalförsvaret och den civila beredskapen.

Den fysiska infrastrukturen, till exempel sjukhusbyggnader, ska fungera även under extrema förhållanden och utformas med krig i åtanke. Regelbundna krisövningar ska genomföras för att säkerställa att alla vårdenheter är väl förberedda. Genom dessa åtgärder kan vi skapa ett sjukvårdssystem som är bättre rustat för framtida kriser och ett mer osäkert världsläge.

Moderaterna ska verka för:

att [43] fortsätta arbetet med att förbättra beredskapen inom sjukvården och omsorgen så att de fungerar i krig och kris

att [44] verka för att privata vårdgivare inkluderas och ses som en naturlig del av totalförsvaret och den civila beredskapen

Välfärdsbrottslighet – nolltolerans mot fusk och kriminalitet

Problemen med oseriösa och kriminella aktörer inom hälso- och sjukvården ökar. Genom att driva vårdcentraler, vaccinationsmottagningar och estetiska kliniker tjänar organiserad brottslighet pengar på våra gemensamma skattemedel. Mycket tyder på att dessa angrepp blivit allt mer systematiska och avancerade. I Göteborg har vi sett exempel på vårdcentraler med kopplingar till gängkriminella, där tydliga tecken på ekonomisk brottslighet funnits tillgängliga under lång tid – utan att myndigheterna ingripit.

Den organiserade brottsligheten har letat sig in i den gemensamma välfärden. Det innebär inte bara miljardförluster till den kriminella ekonomin, det är också ett direkt hot mot medborgarnas hälsa och säkerhet i kontakten med vården.

Socialstyrelsen har på regeringens uppdrag kartlagt välfärdsbrottsligheten inom hälso- och sjukvården. Kartläggningen visar att störst risk återfinns i den regionalt finansierade tandvården. Det finns också stora risker kopplade till läkemedelsförskrivning och läkemedelshantering. Dessutom kopplas digital vård, särskilt när den ges utanför hemregionen, till risker som delvis är relaterade till svårigheter att kontrollera fakturering genom flera led. Regeringen har vidtagit ett flertal åtgärder för att motverka välfärdsbrottsligheten. Bland annat har uppdrag getts till IVO att förstärka sin tillsyn och ett flertal myndigheter ska öka sin samverkan mot oseriösa och kriminella företag. Mer behöver dock göras.

Moderaterna föreslår att en generell tillståndsplikt införs för alla välfärdsverksamheter inom hälso- och sjukvården. Den som söker tillstånd att verka inom den skattefinansierade vården och omsorgen ska kunna visa att den har ekonomiska förutsättningar att bedriva verksamheten långsiktigt. Vidare ska alla välfärdsverksamheter undergå ägar- och ledningsprövningar som omfattar allmänna lämplighets-, kunskaps- och kompetenskrav. Verksamheter som inte uppfyller de grundläggande kvalitetskrav som ställs för att få tillstånd att bedriva välfärdsverksamhet ska komma ifråga för kännbara sanktioner. IVO:s uppdrag bör också breddas för att garantera att myndigheten har tillräckliga verktyg för att motverka oseriösa och kriminella aktörer inom hälso- och sjukvården, exempelvis genom möjligheter att söka i brotts- och misstankeregister. Som huvudman behöver det också vara möjligt att följa upp välfärdsbrott, som exempelvis att kunna få reda på vilken läkare som har skrivit ut ett visst recept, för att kunna vidta åtgärder.

Moderaterna ska verka för:

att [45] en tillståndsplikt införs som inkluderar ägar- och ledningsprövningar för välfärdsverksamheter inom hälso- och sjukvården

att [46] kännbara sanktioner införs för välfärdsverksamheter inom hälso- och sjukvården som inte uppfyller grundläggande kvalitetskrav

att [47] Inspektionen för vård och omsorg får verktyg att motverka oseriösa och kriminella aktörer inom hälso- och sjukvården

att [48] huvudmän får bättre möjligheter att följa upp välfärdsbrott inom den egna verksamheten bland annat genom förbättrade möjligheter att dela sekretessbelagda uppgifter

6 Proposition

Moderaterna, människan och den biologiska mångfalden

Proposition 6

Moderaterna, människan och den biologiska mångfalden

Innehåll

Inledning **296**
Moderaternas höga klimatambitioner ligger fast 296
Naturens mångfald 297
Den moderata utgångspunkten 298

Mycket är viktigt samtidigt **300**
Erkänn och hantera målkonflikterna på politisk nivå 300
Bidra till hållbar global konsumtion genom svensk produktion 302
Fokusera på det mest skyddsvärda 303

Politik för biologisk mångfald med verkligheten som utgångspunkt **304**
Rödlistan behöver kompletteras med en Grönlista 305
Det svenska miljömålssystemet måste förbättras 306
Läget för den biologiska mångfalden 307

Stötta de som vill göra gott för vår natur **308**
Moderaterna tror på positiva incitament 308
Ny teknik ger nya möjligheter 310
Äganderätten 311
Justera talerätten 312

Det öppna landskapet **313**
Fler mular i våra marker 313
Rovdjur 315

Natur i vår vardag **316**
Grön samhällsplanering 316
Värna friluftslivet 318
Människans bästa vänner 319

Skogslandskapet **320**
Bruka skogen klokt 320
Mångfald av skogsägare ger mångfald i skogen 321
Sverige har skyddat mycket gammal skog 322
Artskyddsförordningen 323

Våra hav och vatten **324**
Hållbar förvaltning av fiskbestånd 324
ICES vetenskapliga rådgivning 325
ITQ-systemet 326
Beredskapskvoter 327
Stammarna av säl och skarv behöver minska 328
Dammar och vattendrag 329

Inledning

Moderaternas höga klimatambitioner ligger fast

Med propositionen Grön innovationskraft för tillväxt lade Moderaterna 2023 fast inriktningen för en ambitiös och effektiv klimatpolitik. Klimatförändringarna är ett av de långsiktigt största hoten mot vår miljö och därmed oss människor. Vi moderater är övertygade om att svåra problem går att lösa med hjälp av mänsklig innovationskraft, ansvarstagande och ekonomisk tillväxt. Det har historien visat oss.

I propositionen slogs fyra centrala utgångspunkter för moderat klimatpolitik fast. Den första av dessa är att Sverige ska vara ett föregångsland genom att fortsatt kombinera höga klimatambitioner med god tillväxt. Så kan vi inspirera andra och vara en stark röst internationellt som bidrar till att fler länder minskar sina utsläpp. Allt talar för att det är möjligt att fortsätta vår framgångsrika klimatpolitik under kommande decennier.

Den andra utgångspunkter som propositionen slog fast är att vår klimatpolitik måste vara effektiv och evidensbaserad. Eftersom hotet från klimatförändringarna är allvarligt och akut, har vi varken tid eller råd att genomföra annat än de mest kostnadseffektiva åtgärderna. Ineffektiv politik skadar både ekonomin och klimatet.

Den tredje utgångspunkten betonar vikten av att inte genomföra åtgärder som leder till att svenska utsläpp flyttar till andra länder. Klimatfrågan är global. Svenskt klimatarbete behöver därför tydligare knyta an till globala utsläpp. Politiska åtgärder får alltså inte leda till att produktion i Sverige, med låga klimatavtryck, tvingas lägga ner och att produktionen flyttar till andra delar av världen där den sker med större utsläpp, eller att utsläppen på andra sätt flyttas över nationsgränser. Det gynnar varken Sverige eller klimatet.

Den fjärde utgångspunkten i moderat klimatpolitik är enligt propositionen att besluten som fattas för att minska utsläppen och dess effekter också måste uppfattas som rimliga och legitima av medborgarna. Det förutsätter bland annat att klimatpolitiken levererar jobb och välfärd i hela landet. Klimatomställningen kommer inte vara möjlig att genomföra om den slår orimligt hårt mot enskilda grupper. Medborgare ska mötas av morötter snarare än piskor.

För att nå dessa höga klimatambitioner antog partistämman 2023 också ett stort antal förslag som omfattade såväl elproduktion, transporter, CCS och bio-CCS, gruvnäring samt skogsbruk och jordbruk. Vissa av förslagen har

redan omsatts i genomförd politik av den moderatledda regeringen. Andra driver vi inom ramen för det långsiktiga arbetet med att genomföra en effektiv klimatpolitik. Ett viktigt perspektiv i allt klimatarbete är det europeiska. Inom EU finns bindande klimatmål och vi enas om styrmedel som fördelar ansvar mellan medlemsstater. Fokus för vår nationella klimatpolitik måste därför vara att komplettera EU:s klimatpolitik när den inte når hela vägen samt att påverka unionens politik i den riktning som skapar förutsättningar för en hållbar tillväxt.

I propositionen från 2023, som således i första hand fokuserade på klimatpolitiska förslag, slog partiet även fast att:

Moderaterna har ett behov av att utveckla sin miljöpolitik utöver vad som framgår i denna proposition, inte minst vad gäller nyttjande av land, skog och hav med koppling till frågor om biologisk mångfald och resursutnyttjande.

Denna proposition är svaret på detta uppdrag.

Naturens mångfald

Sverige har en fantastisk naturrikedom. Från vidsträckta skogar och fjäll till skärgårdar och öppna jordbrukslandskap. Denna rikedom ger oss människor en myriad av nyttor och tjänster. För att nämna det uppenbara är vi beroende av en komplicerad samverkan mellan växter, djur, svampar och bakterier för att vi varje dag ska kunna få i oss den mat som håller oss vid liv. Men vårt beroende av livets mångfald i naturen sträcker sig betydligt längre än så. Vi har genom historien lärt oss att nyttja det som djur och växter producerar för att bygga våra hus, väva våra kläder, värma våra bostäder och behandla de sjukdomar som drabbar oss. Till detta ska läggas värdet av att vi kan få se, lära oss och fascineras över allt det vackra, intressanta och häpnadsväckande som naturens mångfald visar upp. Att värna denna mångfald är en självklar utgångspunkt för moderat miljöpolitik.

I likhet med andra arter på jorden påverkar vi människor, direkt och indirekt, livsvillkoren för de andra arter som finns runt omkring oss. Det som gör oss människor speciella är att vi genom vår uppfinningsrikedom och handlingskraft utvecklat de sätt som vi kan påverka vår omgivning på. Vi har under de senaste årtusendena också blivit väldigt många.

Även om vi påverkat, förändrat och i delar minskat den biologiska mångfalden under hela människans historia har utvecklingen accelererat de senaste hundra åren. Forskarna ser att under de senaste århundrandena, och särskilt de senaste decennierna, har arter försvunnit från vår jord till följd av mänsklig

aktivitet i en bekymmersam omfattning. Även om det inte helt säkert går att bedöma takten och omfattningen av människans påverkan på den biologiska mångfalden är det en utveckling som oroar och engagerar.

De motstående intressen som kan finnas i viljan att värna naturen och samtidigt möta människors behov av mat, energi och råvaror måste i ett demokratiskt samhälle hanteras politiskt. Det är ingen enkel sak men det är viktigt att det sker för att kunna åstadkomma en utveckling som är hållbar såväl miljömässigt som ekonomiskt och socialt.

Den moderata utgångspunkten

Under decennier har dominerande röster i debatten gett bilden av att hotet mot miljön kommer från högern i politiken. Regelmässigt har begrepp som tillväxt, konsumtion, välstånd, företagande och marknadsekonomi placerats på de anklagades bänk när miljöfrågor diskuteras. Moderaterna har både en möjlighet och ett ansvar att visa på det orimliga i den typen av argumentation.

Vi vet att naturen drabbas hårdast på de platser och under de perioder där planekonomi råder, äganderätten är satt på undantag, människor ser sin hushållsekonomi krympa och företagen ställs tomma och öde. I sådana lägen kommer ofta naturen i kläm och den utveckling som kan ge smarta och resurseffektiva framtidslösningar stannar upp. Tvärtom är det idag rikare samhällen som står bättre rustade att ta hand om miljön. Sedan 1990 har vi i Sverige minskat våra utsläpp med nästan 40 procent. Samtidigt har den svenska ekonomin nästan fördubblats. Sedan 1990 har också 24 av 25 luftföroreningar minskat i landet, de flesta med mer än hälften. Det visar att tillväxt, frihet och miljöhänsyn går hand i hand.

Att utveckla vår moderata miljöpolitik vad gäller nyttjande av land, biologisk mångfald och resursutnyttjande är mindre en fråga om att hitta nya grundargument utan mer en fråga om att bygga vidare på ett par centrala utgångspunkter.

I det moderata idéprogrammet från 2021 slås fast att partiet har en grundsyn som tydligt utgår från människan, det vill säga att den är humanistisk.

Miljöpolitiken måste utgå från människan och att hon aldrig kan ställas i motsats till naturen eftersom hon är en del av den. Ibland framställs människan som något onaturligt och destruktivt för sin omgivning. Det leder fram till tankar och politik om att människan inte ska göra något avtryck alls i naturen. Men det är bara vi människor som kan ta ansvar för vår planet. Det ansvaret måste tas med hänsyn till människans samlade intressen – ekonomiska, sociala och miljömässiga – och aldrig utifrån föreställningen att människan är något främmande för

naturen och miljön. Hos oss människor finns ett stort inneboende intresse av att ta hand som vår natur, eftersom vi är beroende av den.

Vi har ett förvaltaransvar att ta hand om jorden och vårda den för våra barn och barnbarn. En frisk miljö är en förutsättning för att vi – och i förlängningen de – ska kunna leva ett gott liv. Vi tar hand om vår natur för att det är rätt – men framför allt för att det är viktigt för människan. De miljömässiga problem som vi står inför kräver mänsklig handling och tankeförmåga som utmynnar i nya tekniker och innovationer, en ansvarsfull hushållning och kloka politiska beslut. Så har vi löst miljöproblem tidigare och det ska vi göra igen.

Både i Sverige och internationellt argumenteras för att naturen måste ges självständiga rättigheter. Det tar sig bland annat uttryck i att berg och floder ges samma status som människor och att krav framförs på att stärkt talerätt för naturen ska komma på plats.

Vi ser också allt oftare att olika miljölagar sätter stopp för samhällsutvecklingen, utan hänsyn till den uteblivna nyttan av det som inte får komma till stånd. Viktig infrastruktur kommer inte på plats, bostäder kan inte byggas och skog och jord får allt svårare att bidra med de råvaror som vi behöver. Idén att naturen ska få ”återta” sin rätt genom att människan drar sig tillbaka (på engelska ”rewilding”) har kopplingar till detta synsätt.

Politiska beslut påverkas därmed i mycket hög grad av om utgångspunkten är humanistisk eller om den utgår från att naturen har samma rättigheter som människan. Det får direkt konsekvenser när utvecklingen av samhället ska vägas mot en vilja att lämna naturen orörd och avseende synen på möjligheten att företräda naturen.

Med ett humanistiskt perspektiv är det både rimligt och försvarbart att vi människor påverkar vår omgivning för att möta dagens och kommande generationers behov. Vi kan välja att minska stammen av varg, bygga bostäder där spillkråkan har sitt bo, öppna en gruva på platsen där gammal skog står och dämma älven för att få energi, så länge det sker på ett långsiktigt socialt, miljömässigt och ekonomiskt hållbart sätt. Med ett humanistiskt synsätt följer också en självklar skyldighet och vilja att värna naturen och den biologiska mångfalden, just utifrån de stora värden naturen ger oss människor.

Den främsta anledningen till att hålla fast vid nuvarande humanistiska linje är att den går att omsätta i lagstiftning och annan reglering som ger rimliga effekter utifrån olika intressen och behov som vi människor har och som kan vägas mot varandra. Sådana avvägningar är nödvändiga, annars riskerar många

verksamheter som vi människor idag är beroende av för att värna dagens och morgondagens generationer att stanna upp. Det är inte önskvärt och skulle inte heller ha stöd hos allmänheten.

Vi får heller inte glömma att mycket av naturens mångfald är beroende av människan. Många av de artrikaste miljöerna i Sverige är sådana som formats av mänsklig påverkan, från äldre tiders ängar och lövhagar till dagens kraftledningsgator, flygplatser och militära övningsområden.

Med dessa grundargument som bas blir det tydligt hur vi kan utveckla värnandet av en klok och effektiv miljöpolitik. En politik som skapar mer biologisk mångfald, inte mindre. En politik för både kommande generationer och vår gemensamma natur.

Moderaterna ska verka för:

att [1] miljöpolitiken utformas utifrån idén att det är rimligt att människan påverkar sin omgivning och drar nytta av naturens resurser så länge det sker på ett långsiktigt socialt, miljömässigt och ekonomiskt hållbart sätt

Mycket är viktigt samtidigt

Erkänn och hantera målkonflikterna på politisk nivå

Det är mer regel än undantag att det existerar konflikter mellan olika behov och intressen. Inte minst är detta tydligt gällande frågan om miljöpåverkan och behovet av naturresurser.

Att riva äldre dammar i åar för att ge fisk ökade möjligheter att vandra påverkar gamla kulturmiljöer, boendes närmiljöer och i vissa fall energiförsörjningen. En ambition att producera solenergi minskar arealen mark som kan användas för livsmedelsproduktion. Mer fossilfri el genom vindkraftsparker till havs försvårar försvarsmaktens uppdrag. Behovet av nya bostäder kan komma i konflikt med att bevara naturområden kring befintlig bebyggelse. En ny järnväg kan kräva att våtmarker med ett rikt djurliv behöver torrläggas. Och så vidare.

Dessvärre har utvecklingen gått mot att lagstiftning och regelverk ofta inte svarar på frågan om hur intressen ska vägas mot varandra. Det hör också till ovanligheten att politiska beslutsorgan avgör dessa intresseavvägningar. Detta har sammantaget lett till att när intressen ställs mot varandra blir det ytterst

upp till domstolarna att efter bästa förmåga avgöra vad som ska väga tyngst. Domstolarna tar då över ett av politikens uppdrag, en så kallad juridifiering, vilket är problematiskt ur ett demokratiskt perspektiv.

En moderat utgångspunkt måste vara att det i grunden är de politiska församlingarnas uppgift att besluta om hur avvägningarna ska göras mellan olika intressen. Det kan i vissa fall ske genom beslut i enskilda ärenden. Men det är bättre att politiken ger tydligare vägledning i de regelverk som myndigheter och domstolar har att tillämpa.

Sedan mer än 20 år finns det ett målsättningsstadgande i regeringsformen som slår fast att det allmänna ska främja en hållbar utveckling som leder till en god miljö för nuvarande och kommande generationer. Formuleringen måste anses vara i linje med en humanistisk grundidé, då den tar sikte på miljöns betydelse för nuvarande och kommande generationer.

I miljöbalkens första paragraf beskrivs de avvägningar som ska göras vid tillämpningen av lagen, bland annat att miljöbalken ska tillämpas så att även en samhällsekonomiskt långsiktig god hushållning tryggas.

Formuleringen i miljöbalken har lyfts in i det närmaste oförändrat från den tidigare gällande naturresurslagen. När den lagen beslutades slogs fast att ”i en god hushållning med marken, vattnet och den fysiska miljön i övrigt ligger ett krav att intressen och anspråk som hänger samman med livsmedelsförsörjningen, industrins råvaruförsörjning, energiförsörjningen och samhällsbyggandet skall beaktas”. Det var också tydligt att vid avvägningar mellan att nyttja en naturresurs eller inte ska effekterna på den ekonomiska tillväxten tillmätas stor betydelse – en långsiktig ekonomisk tillväxt måste tryggas. Det betyder att miljön och vår natur fortsatt ska värnas men att det måste ske i en ordning där även andra värden ges utrymme. Det måste vara möjligt att påverka naturen när det ger andra stora nyttor för samhället.

Moderaterna ska verka för:

att [2] den övergripande bedömningen av hur miljö och naturskydd ska vägas av mot andra intressen och mot varandra i högre grad bör avgöras av politiska församlingar och så tidigt som möjligt för att skapa förutsägbara processer

att [3] de avvägningar ur samhällsekonomiskt perspektiv som följer av lydelsen i miljöbalken också görs fullt ut

Bidra till hållbar global konsumtion genom svensk produktion
Sverige har en möjlighet och en skyldighet att fortsatt utnyttja våra naturresurser för att på ett ansvarsfullt sätt bidra till att möta de behov som skapas genom den globala konsumtionen. Resursbehovet har traditionellt styrts av befolkningstillväxt och ekonomisk tillväxt. En växande befolkning kräver mer resurser, oavsett om det är mat, bostäder eller kläder för att upprätthålla samma levnadsstandard.

Den ekonomiska tillväxten som skapar ökat välstånd för allt fler i världen leder också till en ökad efterfrågan på produkter och tjänster. Samtidigt möjliggör ny teknik effektivare nyttjande av befintliga resurser, till exempel för matproduktionen som ökat i stor skala samtidigt som både behovet av arbetskraft och markanvändning per producerad enhet har minskat.

Återvinning är en viktig del i att minska miljöbelastningen men kan inte täcka samhällets behov av metaller, livsmedel, energi och allt annat som världen kommer efterfråga. På ett övergripande plan är det ofrånkomligt att världen kommer efterfråga mer av det mesta. När denna efterfrågan ska tillgodoses kommer det påverka naturen och den biologiska mångfalden globalt.

De som anser att utvinning av råvaror och naturresurser i Sverige bör begränsas behöver besvara frågan om det är bättre att den utvinningen sker i andra länder. Den verksamhet som stoppas i Sverige kommer med stor sannolikhet att ske någon annanstans och då med en större påverkan på miljön. Detta eftersom svenska företag många gånger ligger i framkant och har utvecklat tekniker och metoder som är förhållandevis effektiva och resurssnåla.

I sammanhanget kan påpekas att vår del av världen är mindre artrik än många andra delar, såsom tropiska områden. Forskning varnar för en uppenbar risk att när mark tas ur produktion hos oss i artskyddssyfte leder det till större påverkan på den biologiska mångfalden någon annanstans i världen.

Att förutsättningarna för biologisk mångfald skiljer sig mycket åt mellan länder innebär att regelverk som styr avvägningar mellan mångfald och resursutnyttjande på detaljnivå inte lämpar sig för lagstiftning på EU- eller internationell nivå. Det är viktigt att svensk effektiv resursutvinning fortsätter att vara en del i att hantera de globala miljöproblemen.

Moderaterna ska verka för:

att [4] miljöpolitiken utformas på ett sådant sätt att Sverige tar sitt ansvar för att möta den globala efterfrågan genom att främja resursutnyttjande i Sverige

att [5] bestämmelser som detaljstyr skydd av biologisk mångfald och avvägningar mellan mångfald och resursutnyttjande beslutas på nationell nivå

Fokusera på det mest skyddsvärda

Insatserna för att värna den biologiska mångfalden i Sverige behöver viktas om. Idag ligger fokus i stor utsträckning på att skydda mer skogsmark trots att rekordmycket skog redan avsatts i olika typer av formellt skydd.

Om ytan för formellt skyddad natur läggs samman motsvarar det ca 65 000 kvadratkilometer, skyddade delar av havet ej inräknade. Det motsvarar 15 procent av Sverige eller den sammanlagda ytan av länen Blekinge, Gotland, Västmanland, Halland, Södermanland, Stockholm, Uppsala, Kronoberg, Örebro och Jönköping.

Det allra mesta av naturskyddet i Sverige har fram till idag gått ut på att stoppa mänsklig påverkan. Områden skyddas genom att förbjuda verksamhet där. Samtidigt visar data att den biologiska mångfalden allt mer är hotad i de miljöer som tidigare brukats men där så inte längre sker. Det vanligaste exemplet är att skog skyddas i reservat samtidigt som tidigare jordbruksmark med ett rikt djur- och växtliv tillåts växa igen.

Det ska dock poängteras att även naturreservat med skog kan kräva skötsel för att inte förlora sina naturvärden. I många fall har det visat sig att staten inte klarat av detta uppdrag vilket lett till att reservat med skog kommit att tappa de värden som motiverade att de skyddades från början. Om värden har försvunnit i en större omfattning ska markens skydd kunna återkallas. I de fall skyddade områden även nyttjas och uppskattas av det rörliga friluftslivet ska detta främjas.

Det är betydligt svårare för staten att skydda de biologiska värden som finns i de öppna gräsmarkerna. Detta eftersom dessa marker kräver en specifik skötsel för att djur och växter ska trivas där. Det är dock både en god miljöpolitik och en god hushållning med skattebetalarnas pengar att på olika sätt skifta fokus från skydd av skog till att värna mångfalden i odlingslandskapet.

Utgångspunkten för åtgärder som syftar till att främja den biologiska mångfalden måste rikta in sig på de som är mer effektiva och angelägna. Det kan då handla om återställande av hävdade (betade och brukade) gräsmarker och betad skogsmark. Ett sådant återställande skulle av allt att döma ge en tydlig positiv effekt på den biologiska mångfalden.

Ett märkligt förhållande i redovisningen av områdesskydd är att vissa typer av skydd inte tas med i offentliga sammanställningar. Här har den moderatledda regeringen tagit initiativ för att den officiella statistiken som används både nationellt och i vår rapportering till EU ska bli mer rättvisande. Det är viktigt bland annat eftersom det får konsekvenser för vilka krav som ställs på Sverige och hur väl vi bedöms uppnå satta mål om skydd av natur.

Moderaterna ska verka för:

att [6] de områden som redan getts ett skydd följs upp, sköts och utvärderas i större utsträckning med eventuellt återkallande av skydd när så är motiverat

att [7] åtgärder för det rörliga friluftslivet prioriteras i relevanta skyddade områden

att [8] framtida fokus för en miljöpolitik med höga ambitioner för biologisk mångfald tydligare fokuserar på skydd av värden som är mest utsatta och där störst effekt nås, även om det snarare kräver mer brukande av mark än mindre

Politik för biologisk mångfald med verkligheten som utgångspunkt

På samma sätt som till exempel rättspolitiken är i behov av en korrekt bild av brottsutvecklingen är miljöpolitiken beroende av data om miljötillståndet. Oavsett vilket politiskt område det gäller måste data kunna granskas och diskuteras politiskt. Moderaterna står tryggt i uppfattningen att olika verklighetsbeskrivningar och data tål att diskuteras. Det gäller även statusen för den biologiska mångfalden och dess utveckling.

Rödlistan behöver kompletteras med en Grönlista

Eftersom det finns en helt naturlig fluktuation uppåt och nedåt i arters bestånd spelar det stor roll hur man mäter och rapporterar de förändringar som uppmäts. Det mest välkända systemet för detta är rödlistan. Den har under det senaste årtiondet fått ett mycket stort genomslag i svensk miljöpolitik, miljölagstiftning och i enskilda ärenden som rör påverkan på vår natur.

Rödlistning är ett internationellt system som beskriver risken för att en art eller en grupp av arter ska försvinna. Huvudkriteriet för att en art ska bli rödlistad är att den minskar i antal, antingen nu, inom en nära framtid eller att så skett under de senaste 10–20 åren. För arter med lång livslängd kan tidsramen sträcka sig ända upp till 100 år. I vissa fall kan populationens storlek uppskattas, men oftast grundas bedömningen mer indirekt på hur arternas livsmiljöer och miljöförhållanden har förändrats över tid.

Rödlistans utformning och tillämpning leder till ett antal problem i praktiken. En anledning till rödlistning av en art kan vara brist på data och kunskap. För många arter, särskilt mindre kända eller svårstuderade sådana, finns begränsade data om populationsstorlek, utbredning och hot. Detta kan leda till osäkra eller felaktiga bedömningar. Insamling av data och bedömningsmetoder kan dessutom förändras över tid vilket kan skapa osäkerhet om trender och förändringar i arters hotstatus från år till år.

I andra fall kan det handla om att vi har små populationer av vissa arter. I dagsläget har vi många fågelarter som är rödlistade på grund av små populationer, men de minskar inte. Det är naturligt och rätt vanligt att arter är ovanliga, oavsett vad vi människor gör eller inte gör.

Rödlistan är en informationskälla om arters status, men den används ibland felaktigt som en generell indikator på biologisk mångfald. Listan fokuserar på arter som minskar i antal eller är sällsynta och därför anses vara hotade eller nära hotade. Samtidigt fångar dess index inte helheten för de arter vars populationer ökar eller är stabila. Det leder till att den sammansatta bilden över status för den biologiska mångfalden inte blir komplett.

Det är också viktigt att nyansera hur rödlistan kopplar till de processer som hotar arter. Exempelvis är ungefär hälften av de rödlistade skogsarterna knutna till ädellövskog, en skogstyp som är relativt ovanlig i Sverige och som generellt brukas med en annan metodik än barrskog. Därför kan till exempel uppgifter om att skogsbruket generellt hotar skogslevande arter leda till fel slutsatser.

Många tror också att alla arter på rödlistan är utrotningshotade, vilket inte stämmer. Vanliga arter som kråka, björktrast och skrattmås är listade som ”nära hotade” i rödlistan på grund av minskningar i deras populationer under det senaste decenniet.

För att rödlistan ska vara ett effektivt och rättssäkert verktyg i arbetet med naturvård och artskydd behöver dess användning förändras och förbättras.

Rödlistan bör användas som en del av ett bredare beslutsunderlag och inte som det enda avgörande för beslut om artskydd hos myndigheter eller i domstolar. Den behöver kombineras med andra faktabaserade system, som långsiktiga inventeringar av arternas faktiska populationer och livsmiljöer. Även de arter vars biologiska status förbättras bör omfattas av återkommande redovisningar. Det ska också tydligt framgå om en art klassas som hotad baserat på osäkra eller begränsade data, så att sådana bedömningar kan behandlas med större försiktighet i miljödomar och myndighetsbeslut.

Moderaterna ska verka för:

att [9] det tas fram en grönlista, ett officiellt komplement till rödlistan, för att ge en komplett bild av utvecklingen av den biologiska mångfalden i Sverige

att [10] det vid prövning av olika typer av artskyddsärenden också redogörs för eventuella osäkerheter som finns i data för arters bevarandestatus och prognoser

Det svenska miljömålssystemet måste förbättras

Det svenska miljömålssystemet har beslutats av riksdagen och fungerar sedan år 1999 som vägledning för hela samhällets miljöarbete. Systemet har en mycket stor roll när myndigheter och politiken ska bedöma tillståndet och utvecklingen av inte minst den biologiska mångfalden.

Miljömålssystemet består av ett generationsmål, 16 miljökvalitetsmål samt ett antal etappmål. För miljökvalitetsmålen finns sedan sammantaget ett 70-tal indikatorer plus ett antal indikatorer för det övergripande generationsmålet.

Eftersom miljömålen har en så stor påverkan på samhället och miljöarbetet är det av stor betydelse hur de enskilda målen är formulerade. Dessvärre finns det mål som är formulerade på ett sådant sätt att de sannolikt aldrig kommer att kunna nås.

Det gäller bland annat formuleringar kring att alla naturligt förekommande skogslevande arter ska ha en gynnsam bevarandestatus. Eftersom det helt naturligt alltid kommer finnas arter som har det tufft i konkurrensen med andra arter är målet extremt svårt att nå. Andra miljömål har preciseringar som är så vagt formulerade att det blir svårt att avgöra om målet är nått eller inte, till exempel att fjällmiljöernas viktiga ekosystemtjänster är vidmakthållna.

Miljömålssystemet fyller i sig en viktig funktion och det är angeläget att samhället fortsatt har höga ambitioner för de miljöproblem som systemet omfattar. Däremot bör systemets målstruktur revideras med inriktningen att alla dess mål och målpreciseringar har en utformning som är uppföljningsbara och möjliga att nå samt att de leder till åtgärder som på ett effektivt sätt ger verklig miljönytta.

Moderaterna ska verka för:

att [11] miljömål och delmål definieras på ett sådant sätt att det går att nå dem

att [12] miljömål preciseras på ett sådant sätt att det går att avgöra om de uppnåtts eller ej

Läget för den biologiska mångfalden

I Naturvårdsverkets uppföljning av miljömålen sammanfattas läget för miljökvalitetsmålen. Sammanfattningsvis visar de indikatorer med tydligast bäring på den biologiska mångfalden en positiv eller neutral utveckling för häckande fåglar i skogen, häckande fåglar i fjällen, antalet vattendrag med flodpärlmussla, skyddad produktiv skog, areal gammal skog på produktiv skogsmark, areal produktiv skogsmark med död ved, grova träd och äldre lövrik skog och rödlisteindex.

En negativ utveckling har skett för fåglar i odlingslandskapet, fjärilar i odlingslandskapet, bevarandestatus för naturtyper i olika regioner (framför allt gräsmarker), jordbrukets utveckling (antal företag) och hållbart nyttjande av fisk- och skaldjursbestånd i kust och hav.

Att mäta utvecklingen av biologisk mångfald globalt och göra jämförelser mellan länder är svårt. Det finns dock index som försöker göra detta. I Biodiversity Intactness Index som är sammanställt av brittiska The National History Museum faller Sverige mycket väl ut tillsammans med våra grannländer Finland och Norge. I indexet som går från 0 till 1 (där ett högt tal är positivt) hamnar Sverige på 0,95. Motsvarande index för hela Europa är 0,84.

FN redovisar hur väl världen och enskilda länder lyckas i sitt arbete med att nå de globala hållbarhetsmålen som sattes upp år 2015. Ett av de globala målen har som ett underlag för måluppfyllelse en jämförelse mellan länders rödliste-index baserat på vissa artgrupper. I sammanställningen delar Sverige och fem andra länder den högsta placeringen, med ett index på 0,99.

Vad gäller status och utveckling av den biologiska mångfalden i Sverige blir en övergripande slutsats att vi överlag gör ett bra jobb – och att vi ligger i framkant i förhållande till andra länder. Det är något att vara stolt över. Samtidigt finns områden där mer behöver göras. De naturtyper där den biologiska mångfalden har det tuffast är öppna gräsmarker, såsom naturbetesmarker, slåtter- och lövängar samt lövskog och då i första hand ädellövskog. De typer av påverkan som utgör störst hot mot arter i dessa miljöer är att mark slutar att brukas, igenväxning, igenplantering och avverkning. Det finns också skäl till oro för mångfalden i och i anslutning till sjöar och hav. För haven är överfiske och övergödning den typ av påverkan som är mest problematisk.

Moderaterna ska verka för:

att [13] miljöpolitiken utformas utifrån det faktum att utvecklingen för den biologiska mångfalden i Sverige i stora delar är god samtidigt som situationen för vissa naturtyper fortsatt är utsatt och behöver värnas och förbättras, såsom gräsmarker och vattenmiljöer

Stötta de som vill göra gott för vår natur

Moderaterna tror på positiva incitament

Människor och företag anpassar sig efter de styrsignaler som samhället ger. Ett påtagligt problem gällande främjande av biologisk mångfald är att flera av de bestämmelser som beslutats för att gynna något i naturen i praktiken ger signaler som fungerar precis tvärtom.

Det tydligaste och mest problematiska exemplet på detta är det faktum att den som skapar höga naturvärden på sin mark riskerar att tappa ägandet eller nyttjanderätten till denna mark.

Skogsägaren som frivilligt sparar äldre träd i sin skog kan efter ett antal år hamna i läget att denne inte får bruka den. Jordbrukaren som röjer och underhåller en gammal beteshage så att den inte ska växa igen kan efter ett antal år hamna i en situation där staten vill ta över marken helt till följd av dess höga

naturvärden. Ägaren av den gamla gården som rensar upp sten i åkrarna kan efter ett par år drabbas av att stenhögarna som bildats inte får röras och det blir svårt att bruka marken.

Dessa typer av bestämmelser leder i många fall till att det inte sker någonting på de platser där det skulle kunna skapas nya miljöer av värde för den biologiska mångfalden. I värsta fall kan det till och med vara så att en markägare upplever att det är motiverat att aktivt agera för att ett naturvärde inte ska uppstå.

Här finns ett påtagligt systemfel som skapar frustration hos enskilda markägare och företag. Detta samtidigt som det leder till att staten genom tvång, i vissa fall kombinerat med skattefinansierade ersättningar, lägger restriktioner och förbud där målsättningen skulle kunna nås på frivillig väg och utan att belasta skattebetalarna. Men det går att lösa.

Ett exempel på hur det kan ske är om lagstiftningen skulle kunna garantera att den som låter sin skog bli extra gammal ändå får hugga ner den i ett senare skede. Eller att den som skapar andra naturvärden får full frihet över dem.

Med denna typ av regelverk skulle sammantaget fler verksamhetsutövare till exempel låta fler träd bli äldre. De kommer även att kunna anlägga en stenmur, ett stenröse eller en allé utan att riskera att sedan förlora rätten att ändra eller hugga ned dessa. De kan även välja att skapa småvatten i landskapet eller prioritera ädellöv i ett blandbestånd av samma skäl.

I odlingslandskapet finns idag ett generellt skydd för ett antal definierade och begränsade naturtyper (biotoper). Flera av dessa biotoper som har ett generellt skydd har skapats av människor. Det är rader av minst fem lövträd planterade i en enkel eller dubbel rad, högar av sten som samlats ihop på åkrar, pilträd som har beskurits, småvatten som anlagts och stenmurar.

För dessa biotoptyper med ett generellt skydd är huvudregeln att det inte får bedrivas en verksamhet eller vidtas en åtgärd som kan skada biotopen. Bara om det finns särskilda skäl får dispens från förbudet ges i det enskilda fallet. Det här är en lagstiftning som ställer till en hel del problem och som dessutom är kontraproduktiv. Den bonde som vill bruka åkrar som är omgärdade av stenmurar får till exempel direkt problem om nya maskiner inte kommer igenom smala öppningar i murarna.

Det vore en rimligare ordning att den som nyanlägger någon av de biotoptyper som anses värdefulla får behålla rådigheten över dem med de incitament som

då skapas. Med dagens teknik är det fullt möjligt att kartlägga när en biotop uppstått. Även om några av dessa nya fina naturvärden senare försvinner har de totalt sett blivit flera.

Som en konsekvens av att ge markägare fortsatt rådighet över nya naturvärden kommer det visserligen innebära att några av de tillkommande naturvärdena försvinner. Men sammantaget kommer det att skapas fler och mer naturvärden i landskapet än idag genom att markägarna får incitament att utveckla sådana, vilket är det avgörande för att främja den biologiska mångfalden.

Moderaterna ska verka för:

att [14] den som bidrar med ökade naturvärden garanteras rätten att styra över dessa värden

att [15] det generella biotopskyddet inte inträder för nyskapade biotoper så att den som nyanlägger dessa behåller rådigheten över dem

Ny teknik ger nya möjligheter

Den mycket snabba teknikutvecklingen ger en möjlighet att kartlägga var och när nya naturvärden skapas i landskapet. Det följer i första hand med den potential som finns med så kallade fjärranalyser. Analyserna kan ske med hjälp av scanning via flygplan och drönare. Det finns även en rad olika analyser som sker via satelliter. I stor utsträckning är denna data redan tillgänglig.

Tekniken ger möjlighet att följa förändringar i naturen och landskapet på en mycket hög detaljnivå. Det öppnar i sin tur för en möjlighet att anpassa lagstiftning och regelverk som syftar till att främja biologisk mångfald. Det blir enkelt för verksamhetsutövare att visa på vilka värden som skapas och när det sker, samtidigt som myndigheter utan större arbete kan säkerställa att uppgifterna stämmer. För att denna metodik ska få acceptans krävs att den inte skapar ökad administration eller upplevs som påtvingad kontroll av berörda markägare.

Ny teknik erbjuder också omfattande möjligheter inom växtförädling. Till exempel kan nya genomiska tekniker (NGT), som den nobelprisbelönade gensaxen CRISPR/Cas9, användas för att på kortare tid ge olika grödor önskvärda egenskaper än om de framställts genom konventionell växtförädling. Trots att man åstadkommer samma resultat regleras de idag annorlunda jämfört med traditionella grödor.

Givet de utmaningar vi står inför gällande hållbarhet och konkurrenskraft inom jordbruket är det problematiskt. Dessa nya tekniker kan bidra till en mer effektiv växtförädling med hög precision. På så sätt kan vi utveckla grödor som är mer motståndskraftiga mot klimatförändringar och som behöver mindre växtskyddsmedel. Detta minskar vårt beroende av kemikalier, stärker lantbrukarnas konkurrenskraft och skapar ett mer hållbart jordbruk som bättre gynnar insekter och den biologiska mångfalden.

EU-kommissionen gick 2023 fram med ett förslag som skulle underlätta för användningen av NGT i det europeiska jordbruket, men mer kan och borde göras. NGT borde regleras helt och hållet som konventionella grödor, för ett mer hållbart jordbruk.

Moderaterna ska verka för:

att [16] utvecklingen av teknik som gör det möjligt att kartlägga och följa utvecklingen av naturvärden i landskapet främjas

att [17] växter som framställts med nya genomiska tekniker ska regleras på samma sätt som konventionella grödor

Äganderätten

Äganderätten och brukanderätten lyfts ofta i relation till effekterna av miljöpolitiken. Inte sällan när jord- och skogsbruk stoppats efter myndighetsbeslut om nya skyddade områden eller för att vissa arter ska skyddas. Dessvärre har det under de senaste årtiondena blivit väldigt oklart hur väl grundlagen skyddar dessa rättigheter. Många gånger har ärendena landat hos våra domstolar.

Otydligheten och alla domstolsärenden har lett till att acceptansen hos medborgarna för gällande rätt minskar samtidigt som det till del försvårar en önskad utveckling av samhället, inte minst vad gäller skydd av naturvärden. För att komma till rätta med detta måste det tydligare framgå i grundlag att den enskildes ägande- eller brukanderätt bara kan begränsas när inga andra lösningar finns och nyttan av inskränkningen är större än dess nackdelar för enskilda och samhället.

Det finns även stora problem kopplade till äganderätten vad gäller rätten till

ersättning. Vid många beslut där ägandet och rådigheten inskränks för att skydda den biologiska mångfalden är just avsaknaden av en rätt till rimlig ersättning det som på goda grunder upplevs som mest problematiskt.

Det finns ett uppenbart behov av att säkerställa ersättningsrätten för berörda markägare när pågående markanvändning avsevärt försvåras eller förhindras till följd av miljölagstiftningen.

Utgångspunkten måste vara att ersättning utgår också då pågående markanvändning avsevärt försvåras även vid annat än helt permanenta förbud att nyttja marken. Eftersom mark utgör en kapitaltillgång bör ersättningen vid alla typer av intrång i ägande- och nyttjanderätten kapitalinkomstbeskattas och inte tjänstebeskattas.

6

Moderaterna ska verka för:

att [18] stärka grundlagsskyddet för äganderätten

att [19] rätten till ersättningar vid inskränkningar av ägande- och brukanderätten även ska omfatta vissa beslut som sker av miljöskyddsskäl

Justera talerätten

I miljöbalken ges miljöorganisationer en långtgående rätt att överklaga beslut. Till detta kan läggas Århuskonventionen som både Sverige och EU anslutit sig till. I konventionen slås bland annat fast att den berörda allmänhet som har ett tillräckligt intresse, eller som hävdar att en rättighet kränks, har rätt att få giltigheten av ett miljörelaterat beslut prövad av domstol eller något annat oberoende och opartiskt organ.

I linje med det humanistiska synsättet får talerätten i miljöärenden anses bygga på tanken att när miljöorganisationer ges talerätt är syftet att tillvarata sina medlemmars intresse, snarare än att ge dem en rätt att föra miljöns talan. Det är viktigt att tydliggöra att Moderaterna inte motsätter sig att en organisation ges möjlighet att företräda sina medlemmars åsikter och intressen. Det är en helt naturlig del av ett demokratiskt samhälle och ska så förbli. Samtidigt är det tydligt att utvecklingen av talerätten i den del den bygger på Århuskonventionen har gått i en riktning som är problematisk.

Grunden för denna problematik ligger i att utvecklingen av talerätten skett utan egentlig politisk styrning, eftersom talerättens ökade omfattning vuxit

fram genom avgöranden i domstolar och i icke-politiska kommittéer. För att dagens ordning ska ha en fortsatt bred acceptans bör kraven på vad som utgör en miljöorganisation bli tydligare och det finns skäl att ställa högre krav på den geografiska kopplingen mellan en organisation och det ärende som den påkallar sin talerätt för.

Moderaterna bör lyfta att utöver intresset att värna den biologiska mångfalden finns andra intressen som många i samhället har. Om inte annat kan det vara motiverat att ställa frågan varför samhällets behov av tillväxt inte har en myndighet som har rätten att företräda dessa intressen, på samma sätt som gäller vissa myndigheters uppdrag att värna miljön i olika tillståndsärenden.

Moderaterna ska verka för:

att [20] talerätten för miljöorganisationer utvecklas i en riktning där det framgår att de i första hand representerar sina medlemmars intressen

att [21] det ställs högre krav än idag på när en grupp individer ges talerätt som miljöorganisation och på geografisk anknytning till de ärenden som talerätten rör

att [22] det övervägs om en myndighet ska ges uppdraget att tillvarata samhällets intresse av tillväxt och långsiktig välståndsutveckling vid miljöprövningar

Det öppna landskapet

Fler mular i våra marker

En naturtyp som har mycket stor biologisk mångfald i Sverige är gräsmarker som betas av tamboskap eller där gräset slås för att sedan tas tillvara som djurfoder.

Dessa naturtyper känner vi igen som hagar, ängar och betesmarker. De är ofta ganska steniga, ligger lite avsides till från gårdarna och har lövträd som står i dem. Marken är vanligtvis näringsfattig. De passar däremot bra för gräsätande djur såsom kor av nötköttsras, får och även hästar.

Den miljö som finns i dessa marker hyser en mycket stor mängd arter och här hittar vi växter, insekter och fåglar som inte trivs i annan typ av natur. Markerna är också uppskattade kulturmiljöer.

Ett stort bekymmer för den biologiska mångfalden i Sverige är att dessa hagar och betesmarker blivit allt färre över tid. År 1850 var ca 12 miljoner hektar, det vill säga en fjärdedel av all mark i Sverige, betes- eller gräsmark. Idag finns bara 400 000 hektar kvar. En del av dessa marker har planterats med träd. Andra har vuxit igen på egen hand. En lång rad arter har därför drabbats av att den naturtyp de behöver har blivit allt ovanligare.

Det finns flera skäl till att denna typ av marker har försvunnit. Övergripande handlar det om att enskilda bönder upplevt att det inte är möjligt eller rimligt att lägga ner den tid, kraft och pengar som krävs för att hålla markerna betade med djur i relation till vad det ger tillbaka till bondens företag och verksamhet.

Det finns initiativ för att bevara de naturbetesmarker som finns kvar och även för att återställa marker som vuxit igen. Det är möjligt att söka ersättning för nedlagda kostnader och det finns även program som syftar till att sprida kunskap och information. Det är positivt. Dagens incitament ger dock inte tillräckligt tydliga resultat.

Som framgår på flera ställen i denna proposition är det rimligt att inte lägga pengar på att skydda mer skog i Sverige. Som en konsekvens av detta frigörs mycket stora medel som kan styras till andra åtgärder som mer effektivt kan gynna den biologiska mångfalden.

Av ett årligt anslag i statens budget för åtgärder för värdefull natur går idag det allra mesta till skydd av skog. Endast en mycket liten del av anslaget är avsatt till restaurering och skötsel av ängs- och betesmarker. Trots möjligheten att få ersättning från andra medel är dock medlen sammantaget små i jämförelse med det som går till skydd av skog.

Även om det fortsatt finns behov av att avsätta medel för till exempel skötsel av redan skyddade områden av skog, och undantagsvis beslut om skydd av ytterligare skogar, måste inriktningen vara att en avsevärt större andel av offentliga medel för värdefull natur riktas till åtgärder som leder till en ökad areal av naturbetesmarker.

För att återställande och bibehållande av naturbetesmarker ska fungera i längden måste det ske på frivillig väg. Då behövs rimliga ekonomiska och praktiska förutsättningar. Att åstadkomma detta är en komplex uppgift som kräver en långsiktig och bred strategi. Det innefattar allt från utbildning av ny personal, nya byggnader, utökad veterinär närvaro. Allra viktigast är att det finns markägare och andra som är villiga att åta sig uppgiften att hålla alla dessa djur.

Allt detta skulle sammantaget bidra till en dramatisk förbättring av den biologiska mångfalden samtidigt som det skulle återskapa kulturmiljövärden och stärka den nationella produktionen av högkvalitativt kött. Det är inte minst viktigt också ur beredskapssynpunkt. Fler livskraftiga lantbruksföretag i hela landet med fler betande djur skulle stärka Sveriges självförsörjningsgrad av livsmedel.

Moderaterna ska verka för:

att [23] arealen naturbetesmarker och närliggande naturtyper successivt ökar i Sverige

att [24] förutsättningarna för att hålla betande djur i befintliga och tillkommande naturbetesmarker främjas

Rovdjur

Rovdjur är en värdefull del av svensk natur och ska fortsätta vara det. Under de senaste decennierna har de större rovdjuren (björn, varg, järv, lo och kungsörn) överlag ökat i antal. Tydligast är detta för vargen där stammen både ökat i antal och spridning i och med att den nu finns i en långt större del av landet än för 20 år sedan.

För förvaltningen av de stora rovdjuren och i synnerhet för vargstammen är det uppenbart att det finns målkonflikter. En målkonflikt av särskilt stort intresse här är den som rör biologisk mångfald. Det finns å ena sidan argument för en stor vargstam som motiveras med att vargen är en viktig del av den svenska naturens biologiska mångfald. Konsekvensen av en ökande vargstam blir att färre väljer att ha betande djur, framför allt får. Då minskar arealen med hög biologisk mångfald.

Under samma period som vargarna har blivit fler har antalet får minskat. Det finns säkert flera skäl till att det blivit färre får, men det finns många rapporter om att jordbrukare med fåruppfödning slutar med detta när vargen etablerat sig i närheten. Det upplevs som väldigt jobbigt både psykiskt och i övrigt att veta att vargen när som helst kan attackera fåren. I många fall är det inget realistiskt alternativ att bygga höga stängsel för att försöka hindra vargens attacker. Istället slutar man med fåruppfödningen, och hagarna växer igen.

För att vargen ska få en bredare acceptans än vad den har idag bland de som verkar och lever i områden med varg måste det vara enklare att freda lant-

brukets djur såsom får, kor och hästar. Dagens regler för skyddsjakt behöver förenklas avsevärt. Utgångspunkten i lagstiftningen bör vara att om en varg skjuts i direkt anslutning till en hage eller motsvarande där tamdjur befinner sig är det att betrakta som tillåten skyddsjakt. Även skyddsjakt av varg i samband med jakt med lösdrivande hund bör bli mindre restriktiv.

Moderaterna ska verka för:

att [25] stammen av varg minskar till 170 individer

att [26] utöka möjligheterna till skyddsjakt av varg

Natur i vår vardag

Grön samhällsplanering

För att staden ska vara välkomnande och bebolig krävs att den ger utrymme för naturen. Städer och bebyggelse är en viktig miljö för ungefär 7 procent av alla rödlistade arter. Parker, alléer, rabatter, dammar och grönytor skapar de miljöer och biotoper som värdesätts av såväl människor som växter och djur. En grön samhällsplanering är därför ett viktigt instrument för att gynna den biologiska mångfalden. I dagens stadsplanering är det ofta självklart att dessa aspekter finns med från start.

Hur städer och samhällen utvecklas är i allt väsentligt en fråga som hanteras på kommunal nivå och det finns därmed utrymme för stor variation och lokala initiativ. Moderaterna ser att det finns möjlighet att i större utsträckning än idag utforma städer och samhällen så att vi kan möta naturen i vår vardag och samtidigt värna och främja artrikedom. Det kan handla om ökat slåtterbruk av grönytor, det vill säga att växtligheten slås högst två gånger per år och sedan samlas in för djurfoder. Andra åtgärder är att ha större grönytor i eller i närheten av samhällen som betas av djur samt att främja pollinatörer genom till exempel insektshotell.

Parker kan upplåtas för odling i mindre format, planteras med fler fruktbärande träd och platser kan iordningställas särskilt för pollinerande insekter. Byggnader bör utformas för att även kunna vara attraktiva för de djur och växter som vi gärna vill ha i vår närhet, såsom hussvalan och igelkotten. Förutom att det ger en ökad trivsel för oss människor och ökat livsutrymme för växter och djur kan det stärka intresset och förståelsen för hur naturens samspel fungerar.

Grönytor i städer bidrar sammantaget positivt till både miljön och människors livskvalitet. Träd och växter renar luften, minskar buller och bidrar till att reglera temperaturen – särskilt viktiga egenskaper i tätbebyggda områden där värmeöar lätt uppstår. Grönytorna fungerar dessutom som mötesplatser som främjar social samvaro och fysisk aktivitet, vilket i sin tur stärker folkhälsan. Närheten och tillgängligheten till grönytor bör därför alltid ingå som en dimension i stadsplaneringen.

Utöver det kommunala perspektivet finns också nationella aktörer, myndigheter, företag och organisationer som gör viktiga insatser för att främja den biologiska mångfalden och naturvård i miljöer som människan skapat. Här kan nämnas Samverkansgruppen Infrastrukturens gräsmarker som involverar Trafikverket, Svenska kraftnät och en rad aktörer som har ansvar för skötsel av mark i anslutning till infrastruktur, till exempel banvallar, vägrenar, kraftledningsgator, flygplatser och golfbanor etc. Organisationen Håll Sverige Rent är en annan aktör vars verksamhet direkt gynnar miljöer där människor vistas. Dessa typer av initiativ och aktörer bör ges stöd som stärker deras möjlighet att verka.

Pantsystemet är ett välfungerande exempel på hur ekonomiska incitament skapar positivt beteende och god miljönytta. Det bör därför ses över om befintligt pantsystem för flaskor och burkar ska utvidgas till att också omfatta batterier, glasflaskor, konserver och andra metallförpackningar. Alla förpackningar med miljöfarligt avfall (färgrester, oljor, rengöringsmedel etc.) skulle kunna ingå om det är kostnads- och samhällsekonomiskt effektivt.

Moderaterna ska verka för:

att [27] samhällsplaneringen i högre grad samverkar med och utgår från naturen

att [28] initiativ och engagemang som syftar till att gynna biologisk mångfald och naturvård i stadsnära miljöer stöttas

Värna friluftslivet

Sveriges skogar, fjäll, sjöar och skärgårdar, men också naturreservat och hagar, är miljöer som ger människor möjlighet till ett aktivt friluftsliv. Att vistas i naturen främjar den fysiska och psykiska hälsan, förbättrar vår kognitiva utveckling och förmåga, ökar koncentrationen samt bidrar till återhämtning och bättre stresshantering.

Nio av tio svenskar ägnar sig åt friluftsliv minst någon gång per år och fyra av tio är ute i skog och mark minst en gång i veckan. Två miljoner svenskar är medlemmar i en av våra 7 000 friluftsföreningar vilket gör det organiserade friluftslivet till en viktig del av det civila samhället. Runt om i Sverige finns tusentals ledare som engagerar sig för att barn och unga ska få värdefull tillgång till natur, rörelse och kunskap, men också för att människor ska få en gemenskap utan krav på prestation, ofta över språk och kulturgränser.

Allemansrätten utgör grunden för vårt svenska friluftsliv och är unik i sitt slag. Den åtnjuter högt stöd hos den svenska befolkningen och innebär att vi alla har rätt att fritt röra oss över, och tillfälligt uppehålla oss på, annans fastighet, även utan markägarens tillåtelse. Vi kan plocka bär och svamp och övernatta nästan var som helst något enstaka dygn.

Men Allemansrätten kommer också med skyldigheter om att inte kränka hemfriden och inte skada andras ekonomiska intressen. Okunskap om vad som gäller när man rör sig i naturen, inklusive på annans mark, kan skapa konflikter, skador på naturen och irritation mellan friluftsutövare och markägare. Allemansrätten fungerar bäst när människor vet vad som gäller. God samverkan krävs mellan kommuner, näringsliv, föreningar och markägare – på frivillig grund och med respekt för äganderätten.

Hälften av den inhemska naturturismen sker i den egna hemregionen. Närheten till friluftsliv påverkar också valet av bostadsort för 40 procent av befolkningen. Därför har det betydelse hur vi planerar för möjligheten till friluftsliv när vi bygger nya bostadsområden, men också att vi tar hänsyn till dessa värden när befintliga bostadsområden växer. Att göra den redan skyddade tätortsnära naturen mer tillgänglig skapar goda rekreationsmöjligheter och platser för fysisk aktivitet i människors vardag.

Moderaterna ska verka för:

att [29] värna och främja människors tillgång till vistelse i naturen och ett aktivt friluftsliv

att [30] stärka kunskapen om allemansrätten och hur vi rör oss ansvarsfullt i naturen

Människans bästa vänner

Det finns husdjur i över vart tredje hem i Sverige. Av dessa djur är 1,5 miljoner katter och en miljon hundar. För många är relationen till de egna husdjuren oerhört viktig. För vissa är den stora glädjen att kunna träna och arbeta tillsammans med sina djur, för andra är det sällskapet i hemmet som är det viktigaste. För ytterligare andra ger husdjuret en möjlighet att tillbringa tid med de som delar ens intresse. En del i att vara hund- eller kattägare handlar om att även kunna ta hand om dem när de blir sjuka eller drabbas av en olycka.

Varje husdjursägare har både ett moraliskt och juridiskt ansvar för sin hund eller katts hälsa. Att inte se till att ett husdjur som har ont eller lider får hjälp kan vara straffbart. Samtidigt har kostnaden för att få hjälp med veterinärinsatser ökat dramatiskt under senare år. Kopplat till detta har också kostnaden för att teckna försäkringar för husdjur skjutit i höjden.

Även om den moderatledda regeringen redan initierat en översyn av pristransparensen inom vården för husdjur behöver mer göras. För att värna och stödja principen att det är husdjursägaren som har ansvaret för djurens välbefinnande är det rimligt att vidare utreda huruvida det finns en fullt fungerande marknad med god konkurrens i alla led av vården för husdjur. Visar det sig finnas tecken på strukturella problem på marknaden bör dessa självklart adresseras för att säkra en sund konkurrens.

Moderaterna ska verka för:

att [31] konkurrenssituationen avseende marknaden för vård av husdjur granskas

Skogslandskapet

Bruka skogen klokt

Svenskt skogsbruk sedan mitten av 1900-talet är i allt väsentligt en framgångssaga. Efter att skogen under flera hundra år huggits ned utan tanke på återplantering eller långsiktighet ändrades detta i grunden under början av 1900-talet. Tidigare skogsbruk lämnade efter sig skogar som var mycket glesa, med få gamla träd och med låg produktion.

Med det nya regelverket följde tydligare krav på återplantering efter en avverkning. Man gick också över till att avverka alla träd i ett område (trakthygge eller kalavverkning). Under andra halvan av 1900-talet ökade antalet träd och deras sammanlagda volym i de svenska skogarna rekordartat.

Sättet som skogen brukades på fram till 1990-talet var dock inte oproblematiskt. Det ledde ofta till mycket stora hyggen, att naturvärden i skogen inte sparades, att kemikalier användes och att vattendrag och kulturminnen skadades av tunga maskiner. År 1993 kom därför dagens skogsvårdslag som tydligare syftar till att främja produktion och miljö i den brukade skogen.

Skogsbruk på våra breddgrader är en verksamhet med en cykel på cirka 100 år. Det innebär lite förenklat att det är först år 2090 som vår nuvarande skogsvårdslag med ökat miljöfokus fått fullt genomslag. Men redan nu efter 30 år med den nya lagen är det tydligt att i princip alla miljömålindikatorer kopplade till skogen går åt rätt håll. Det gäller till exempel andelen död ved, gamla och grova träd och andelen lövträd.

Med den exceptionella ökningen av volymen träd, en fördubbling på hundra år, har svenska skogar bundit in mycket stora mängder av den koldioxid som släppts ut genom användning av fossila bränslen. Sverige är idag i den absoluta världstoppen vad gäller att producera och exportera träråvaror som skapar nytta både här i landet och globalt.

Allt oftare höjs röster för att skogen inte ska avverkas och att diken i skogen ska dämmas igen för att lagra mer kol och fånga in koldioxid. Det är metoder som kan ge motsatt effekt. Det har i studier rapporterats att man genom att lägga skog under vatten riskerar att öka utsläppen av växthusgaser.

På samma sätt behöver effekterna av att mer skog skulle bli så gammal att träden börjar dö analyseras. Om denna skog inte kan avverkas senare, till exempel på grund av ökade stormskador och skadeangrepp samt fler skogsbränder som sker till följd av ökad mängd död stående ved, kommer det att leda till ökade utsläpp av växthusgaser på medellång sikt.

Ett annat perspektiv är det faktum att det är globala producenter och konsumenter av olja och kol som är den huvudsakliga orsaken till de ökade utsläppen av växthusgaser. Givet att det svenska skogsbruket bidrar till att binda och lagra koldioxid finns all anledning att undvika bestämmelser som leder till minskat brukande av den svenska skogen för att kompensera för globala utsläpp av fossila bränslen.

Sammantaget är det mycket viktigt att skogsbruket med sina speciella förutsättningar ges stabila villkor. Större förändringar av regelverk ska göras med stor försiktighet och först efter mycket noggranna analyser.

Moderaterna ska verka för:

att [32] svenska skogar ges möjlighet att fortsätta skapa stor klimatnytta genom ett aktivt brukande

att [33] förändringar av lagstiftning som rör svensk skogsvård görs med långsiktighet och försiktighet givet sektorns mycket långa produktionscykel

Mångfald av skogsägare ger mångfald i skogen

Det finns stora skogsbolag som äger mycket skog, framför allt i norra delen av vårt land. Men bolagens totala ägarandel av svenska skogar är bara 25 procent. Hälften av all skog i Sverige ägs av över 300 000 privatpersoner. De är genom sitt skogsbruk en helt avgörande del i att Sverige kan vara en världsledande skogsindustrination. Det finns också en särskild vinst med att vi i Sverige har ett så spritt ägande av skogen kopplat till naturvård och biologisk mångfald.

Även om många privata skogsägare tar hjälp för att bedriva sitt skogsbruk har de flesta en egen uppfattning om hur skogen på den egna marken ska skötas. Någon vill satsa på mer lövträd, en annan behöver avverka mer kommande år för att betala för en ny ladugård, en tredje kanske väntar med att ta ut skog tills barnen har tagit över gården. Allt detta och många andra överväganden gör att svenska skogar sköts på olika sätt och med stor variation vilket också är bra ur naturvårdssynpunkt.

Moderaterna bör värna den ägandestruktur som finns i det svenska jord- och skogsbruket. Det vore av flera anledningar olyckligt om mer mark över tid förs över till bolag eller staten.

Mer statligt ägd produktiv skog ska säljas till enskilda privata skogsägare för att ytterligare främja aktivt privat ägande och brukande.

Moderaterna ska verka för:

att [34] den nuvarande ordningen med många privata jord- och skogsägare värnas

att [35] mer statligt ägd produktiv skogs säljs till privata skogsägare

Sverige har skyddat mycket gammal skog

I en kartläggning från Naturvårdsverket 2023 redovisades att det i Sverige finns ungefär 3,9 miljoner hektar av äldre så kallade kontinuitetsskogar. Av dessa har cirka 2,5 miljoner hektar ett formellt eller frivilligt skydd. Det är en lika stor yta som all åkerareal i Sverige.

Enligt Naturvårdverkets rapport finns dessutom ca 1,2–1,6 miljoner hektar kontinuitetsskogar utanför formellt eller frivilligt skydd. Det är inte en rimlig miljöpolitisk linje att även skydda alla dessa ”oskyddade” skogar för att värna den biologiska mångfalden. Med 2,5 miljoner hektar äldre skog redan skyddad är rimligen nyttan av att skydda ytterligare arealer äldre skog lägre än de flesta andra tänkbara åtgärder för miljön.

Utgångspunkten måste vara att skyddet av skog fokuserar på att säkerställa de naturvärden som finns inom de stora skogsarealer som redan omfattas av olika typer av områdesskydd. I princip bör det inte bildas ytterligare områdesskydd med i huvudsak barrskog. Det kan däremot vara rimligt att vissa lövskogar skyddas och även skog där markägaren själv önskar att skogen avsätts i ett områdesskydd.

Våra svenska skogar täcker cirka 68 procent av all markyta i landet. Men skogen ser väldigt olika ut från plats till plats. Det är relativt vanligt att det i en skog finns områden där träden har svårt att växa, oftast på grund av att det är mycket berg i marken. Om det visserligen växer träd på marken men skogens volymtillväxt per hektar är lägre än en kubikmeter per år (snittet för all skog är cirka fem kubikmeter per år) kallas marken för impediment.

Sedan lång tid tillbaka är det förbjudet för skogsägare att hugga ner träd som står på impediment. Tanken har varit att dessa impediment ska få stå orörda eftersom de dels inte ger så hög avkastning för markägaren och dels eftersom de med sina allt äldre träd bidrar till den biologiska mångfalden.

Det märkliga är att dessa impediment inte per automatik räknas med i arealen som har ett så kallat områdesskydd. Det finns ungefär 44 000 kvadratkilometer

impediment i Sverige. Även om ungefär en fjärdedel av marken ligger inom nationalparker och naturreservat finns det mycket stora arealer impediment som inte räknas med. Om impedimenten har ett värde för naturen och därför ska lämnas orörda är det högst rimligt att de inkluderas i statistiken över skyddade arealer.

Moderaterna ska verka för:

att [36] underhåll och skötsel av redan beslutade områdesskydd intensifieras

att [37] det endast i undantagsfall skapas fler områdesskydd av barrskog

att [38] arbetet med att komplettera de underlag som redovisar areal skyddad mark utvecklas ytterligare för att verkligen omfatta all mark som har någon form av områdesskydd

Artskyddsförordningen

Artskyddsförordningen är den del av miljölagstiftningen som vållar störst problem för mycket av den resursutvinning som sker i Sverige. Artskyddsförordningens långtgående och rigida skydd av i princip alla vilda fåglar och en lång rad andra arter sätter krokben för många verksamheter. Det handlar om allt från etablering av ny vindkraft till utbyggnad av elnätet, ny infrastruktur och åtgärder i jordbruket. Störst problem skapas för vanligt skogsbruk.

Förordningen ger staten en rätt att kräva att den som äger skog eller annan mark helt eller delvis avstår från att bruka sin mark eller använda den för att till exempel bygga på den. Istället för att erbjuda ägaren ersättning kan beslutet villkoras med en skyldighet att betala böter om förbudet bryts.
Det som är extra bekymmersamt är att det finns en lång rad av både djur och växter som kan leda till ett förbud att bruka marken. Många relativt vanliga fåglar kan leda till ett förbud att till exempel bruka ett skogsområde.

Det faktum att förordningen bygger på direktiv som fattats på EU-nivå är inte ett skäl att inte göra förordningen mer rimlig. En förändring som skulle göra stor skillnad är om det blir tydligt att förbud att bruka mark inte får bli så omfattande att det avsevärt försvårar pågående markanvändning. Om det krävs ett skydd av ett större område än ett par hundra kvadratmeter för att skydda en art ska det framgå av artskyddsförordningen att staten istället hänvisas till att skapa ett naturreservat eller liknande, varpå det alltid utgår ersättning.

Moderaterna ska verka för:

att [39] artskyddsförordningen förändras på så sätt att den inte kan avsevärt försvåra pågående markanvändning

Våra hav och vatten

Hållbar förvaltning av fiskbestånd

Östersjön är ett speciellt hav. Dess låga salthalt, att det är relativt grunt och att stora delar täcks av is under vintern skapar unika förhållanden för växter och djur. Det är inte ett särskilt artrikt hav men det hyser några speciella arter där Östersjötumlaren kanske är det mest välkända exemplet.

Östersjön är en viktig resurs och plats för rekreation för de miljontals människor som bor längs dess kuster. Länge har fisk varit basföda för våra svenska kustsamhällen och både kust och skärgård är idag viktiga resmål för besöksnäringen. Förvaltningen av Östersjön kompliceras av det faktum att det är många länder som delar på detta hav. Vår långa kust längs Östersjön ger dock Sverige både stora möjligheter och ett stort ansvar.

Även om det är en hel del som är okänt om mångfalden och miljön i haven längs våra svenska kuster är det samtidigt mycket som forskarna känner till. Det är ett faktum att haven under lång tid pressats av övergödning. Denna övergödning har rubbat balansen på flera sätt, bland annat genom att vissa fiskbestånd och fågelarter kunde växa i snabb takt under ett antal decennier, för att sedan falla tillbaka.

Det är också konstaterat att ett högt uttag av fisk har skadat fiskbestånden och deras ålderssammansättning. Det ska poängteras att havet är ett mycket komplext system och det finns stora skillnader i hur olika fiskarter påverkas av olika störningar. Med minskade rovfiskebestånd som torsk och strömming har till exempel spiggen brett ut sig allt mer. Detta har i sin tur lett till en ökad och problematisk förekomst av alger eftersom spiggens huvudföda utgörs av arter som äter just alger. Utan rovfiskar sätts ekosystemet ur balans, och vi riskerar att se än mer döda bottnar och mer omfattande algblomning.

Idag går mycket av fångsterna i det storskaliga fisket till annat än mat direkt till oss människor, bland annat mals fisken för att bli foder. Det är inte en rimlig ordning.

Det måste ske en förändring så att den fisk som fångas istället landar på våra tallrikar. Här behövs åtgärder som kräver långsiktighet eftersom det även förutsätter att konsumenternas preferenser behöver skifta. Det behöver också utvecklas metoder för att bearbeta och förädla fisk från de bestånd som lever i områden med högre miljöbelastning. För att säkra ett levande hav för framtida generationer, med möjlighet till rekreation och födoförsörjning, behöver förvaltningen av fisket förändras i grunden.

ICES vetenskapliga rådgivning

Det vetenskapliga rådet, ICES, lämnar idag rekommendationer till EU-kommissionen om hur stora fiskekvoterna för olika arter ska vara för nästkommande år. EU-kommissionen lämnar i sin tur ett förslag på kvotsättning som sedan förhandlas i ministerrådet. Förfarandet har fått mycket kritik, främst för att resultatet ofta landar i att man inte tar särskilt stor hänsyn till det vetenskapliga rådets riskbedömningar med olika nivåer på kvoter.

ICES tar idag heller inte hänsyn till de olika arternas roll i ekosystemet, eller till deras storleks- och ålderssammansättning. Som i alla ekosystem är äldre och större individer viktiga för en arts reproduktion och det är därför av vikt att detta, tillsammans med en ekosystembaserad förvaltning, är en faktor i den vetenskapliga rådgivningen. I kommissionens frågeställning till det vetenskapliga rådet måste dessa aspekter tas upp. Förhållningssättet till rådgivningen måste också förändras. Idag politiseras råden och stor hänsyn tas till ekonomiska intressen för fiskenäringen, vilket ofta resulterar i att stora delar av rådgivningen bortses ifrån. För att nå en hållbar förvaltning måste den vetenskapliga rådgivningen tas på allvar och forskningen i högre utsträckning styra kvotsättningen.

För att inte minst sill- och strömmingsbestånden ska få en chans att återhämta sig bör ett stopp för trålning i Östersjön införas. Det bör också sättas långsiktigt låga kvoter för att säkerställa starka bestånd. Möjligheten till tillåten bifångst av olika arter, till exempel torsk, behöver också ses över för att noll-kvoter för olika arter faktiskt ska gälla.

Moderaterna ska verka för:

att [40] kommissionens uppdrag till ICES utvidgas på så sätt att rådgivningen ska ta hänsyn till arters ålders- och storleksammansättning samt arters roll i ekosystemet

att [41] ett stopp införs för trålning i Östersjön

att [42] det införs en restriktiv kvotsättning som är förutsägbar och jämn över tid

att [43] drastiskt minska eller helt ta bort möjligheten till bifångstkvoter för arter försedda med noll-kvoter

ITQ-systemet

Begreppet pelagisk fisk avser sådana fiskarter som typiskt sett lever i stora stim i havet. Idag fördelas de svenska pelagiska kvoterna enligt ett ITQ-system (Individual Transferable Quotas) som innebär en typ av rättighetsbaserad förvaltning som går ut på att en viss individ eller grupper av individer, i det här fallet fiskare, exklusivt får rätt att utnyttja en resurs. Med införandet av ITQ var tanken att ge fiskaren frihet och ansvar att sköta den tilldelade kvoten och planera mer långsiktigt. Fiskerättigheterna som delades ut gällde i tio år och utan någon begränsning på båtarnas storlek. Handel med kvoter möjliggjordes.

Syftet med systemet var att göra fisket mer kostnadseffektivt och lönsamt samt att man skulle komma tillrätta med den överkapacitet i fiskeflottan som då fanns. Resultatet av systemet ser vi idag, med en hög koncentration av fisket till ett litet antal, stora båtar som främst fiskar för fiskmjölsindustrin. Systemet har, om än oavsiktligt, missgynnat det småskaliga fisket och därmed fisket för humankonsumtion.

När de pelagiska fiskerättigheterna slutade gälla 2019 beslutade Havs- och vattenmyndigheten att förlänga systemet i 10 år och således ska ett nytt beslut fattas om hur kvotsystemet ska se ut. Inför den processen bör man göra en grundlig utvärdering av hur nuvarande system påverkat fisket. Dels utifrån hur det påverkat fiskeflottan, det småskaliga, kustnära fisket och fisket för humankonsumtion men också hur det påverkat fiskbestånden ur ett biologiskt och ekosystemperspektiv. Direktiv bör ges till Havs- och vattenmyndigheten att ta hänsyn till det småskaliga fisket i framtagandet av ett nytt pelagiskt kvotsystem.

Moderaterna ska verka för:

att [44] effekterna av nuvarande pelagiska kvotsystem grundligt utvärderas

att [45] Havs- och vattenmyndigheten får i uppdrag att utreda hur ett nytt pelagiskt system ska se ut som tar hänsyn till det småskaliga fisket och fisket för humankonsumtion

Beredskapskvoter

Idag är svenskfångad fisk en outnyttjad resurs som sällan hamnar på svenska tallrikar. Sveriges självförsörjning på livsmedel är idag alldeles för låg för att möta de behov som skulle kunna uppstå i kris eller krig. Trots vår långa kustlinje och stora fiskevatten importerar vi idag mer fisk och skaldjur för konsumtion än vi producerar själva. Så lite som 5 procent av den svenskfångade östersjöfisken blir till mat och ur ett beredskapsperspektiv är detta alldeles för lite.

För att vi ska behålla en fiskeflotta som fiskar för att mat ska hamna på tallriken, beredningshamnar som tar emot råvaran samt fabriker som producerar och levererar färdiga produkter behöver fisket för humankonsumtion öka. I en kris, och förutsatt att hela produktionskedjan hänger ihop, är fisket den näring som kan växla upp allra snabbast. Behovet av insatsvaror är lågt och inget underhåll från oss människor behövs. Dessutom kan fisket bedrivas på svenskt territorialvatten.

Den svenska fiskeindustrin har minskat kraftigt över tid. De svenska yrkesfiskarna har blivit hälften så många sedan 90-talet, och uttaget av fisk har stadigt minskat sedan 80-talet. Förutsättningarna för att vi snabbt ska kunna skala upp fisket i händelse av kris eller krig är att det finns fisk i havet, fiskebåtar och fiskare, samt mottagningshamnar och beredningsindustri. Därför bör möjligheten att införa beredskapskvoter utredas. Det skulle innebära att man avsiktligt sparar en andel av den tilldelade kvoten för att bygga upp en buffert av fisk i havet.

Det småskaliga fisket fyller flera viktiga funktioner, inte minst i mindre kustsamhällen, samtidigt som det utförs med skonsamma metoder. Detta fiske, inklusive goda förutsättningar till generationsväxling, ska fortsatt värnas.

Det behövs en översyn av hur vi behåller och utvecklar mottagningshamnar och beredningsindustri. Det skulle förbättra Sveriges livsmedelsberedskap, samtidigt som man bidrar till ett mer stabilt ekosystem. Diskussioner behöver även föras med andra EU-länder som har fiskerättigheter i Östersjön om hur fisk bör utgöra en bas i livsmedelsberedskapen.

Moderaterna ska verka för:

att [46] beredskapskvoter utreds och införs

att [47] det småskaliga fisket värnas, med goda förutsättningar för generationsväxling

att [48] säkerställa att mottagningshamnar och beredningsindustrin bevaras och utvecklas

Stammarna av säl och skarv behöver minska

Från att säl och skarv tidigare var sällsynta i våra hav finns de nu i stora bestånd. Gråsälen har på tjugo år trefaldigats i antal i Östersjön till cirka 60 000 idag. Till det kommer vikarsäl och knubbsäl. Skarven fanns i princip inte i Sverige innan år 1980. Idag är det antagligen en av de fåglar som är enklast att få syn på för den som vistas längs stora delar av våra kuster.

Data indikerar att säl och skarv numera fångar och äter minst lika mycket fisk som vi människor fiskar upp. Det innebär att bestånd av fisk, särskilt i kustnära vatten, håller på att försvinna helt. Givet den grundsyn som moderat miljöpolitik har är det fullt rimligt att därför förvalta stammen av säl och skarv på så sätt att de minskar, utan att för den skull försvinna. Då är jakt den enda realistiska metoden.

Dagens hårt reglerade jakt av framför allt gråsäl och skarv måste vändas helt. Det är i sammanhanget olyckligt att handel med sälkött och sälskinn är förbjudet. Moderaterna bör därför verka för att detta ändras.

Moderaterna ska verka för:

att [49] jakt på främst gråsäl och skarv kan ske i stort som på övrigt jaktbart vilt

att [50] EU-förbudet mot handel med sälprodukter tas bort

Dammar och vattendrag

Vattendragen i Sverige ser väldigt olika ut, och det gäller även det vattenbruk som en gång i tiden påverkat våra bäckar, åar och älvar. Det handlar om dammar som byggts för att driva kvarnar, hammare, generatorer och sågar. Även flottningsleder och andra system har påverkat våra vattendrag. I Sverige finns omkring 10 000 dammar varav ca 2 500 har någon form av energiproduktion.

Sverige behöver en tydlig och långsiktig vattenstrategi för att säkra vår beredskap, skydda fisket och värna människors liv och hälsa. Tillgång till rent vatten är en grundförutsättning både i kris och vardag och ett hållbart fiske är beroende av välmående vattendrag och hav. Med ett förändrat klimat och ökade påfrestningar på våra vattenresurser krävs samordnade insatser för att trygga framtiden för både natur och samhälle.

Sedan en tid tillbaka pågår en övergripande process som syftar till att återställa dessa vattendrag. Kortfattat är ambitionen att de hinder som människan byggt genom århundranden ska tas bort så att fiskar och andra djur ska kunna vandra fritt i vattendragen.

Som lyfts tidigare skapar ambitionen att ta bort dammar och liknande för att gynna vandringsfisk en krock med andra viktiga intressen. Gamla historiska kulturmiljöer förvinner, boende får sin närmiljö dramatiskt förändrad och småskalig fossilfri elproduktion tvingas lägga ned. Det är också ett mycket stort problem att det ofta är privatpersoner som äger dessa dammar och som tvingas betala höga belopp för att bekosta rivning. De juridiska processerna är ytterst komplicerade och skapar i sig bekymmer för berörda ägare. Dessutom saknas en helhetssyn kring ökade risker för översvämningar.

Utifrån den moderata grundsynen på människans roll i naturen bör den absoluta huvudregeln vara att ägare inte tvingas att riva de dammar eller vattenhinder som funnits under lång tid. Samtidigt är det motiverat att underlätta för fisk och andra arter att kunna vandra i fler vattendrag än vad som är möjligt idag. Det finns sannolikt ett relativt stort antal hinder som med begränsade insatser kan modifieras så att vandring blir möjlig.

För att på ett så effektivt sätt som möjligt värna både dammars funktion och återhämtning av vandrande fiskarter behövs en ordentlig genomlysning av Sveriges vattendrag. En kartläggning bör ske av vilka vattendrag som är särskilt viktiga för de vandrande fiskarterna och lämpliga för åtgärder som gynnar arterna samtidigt som vattenkraften inte missgynnas. Innan detta är genomfört bör inte ytterligare utrivningar av äldre vattenhinder ske såvida inte dess ägare nått en frivillig överenskommelse med ansvarig myndighet.

Moderaterna ska verka för:

att [51] i avvaktan på en kartläggning av de mest lämpliga utrivningsprojekten bör all utrivning eller modifiering av äldre vattenhinder mot ägarens vilja stoppas[1]

[1] *Mats Green och Stina Höök reserverar sig till förmån för att lägga till att-satserna "normen ska vara att befintliga dammar- och vattenkraftverk ska finnas kvar, det är utrivning som tvärtom ska motiveras", "att i avvaktan på samverkan och kartläggning av de mest acceptabla utrivningsprojekten ska all utrivning eller modifiering av äldre vattenhinder mot ägarens vilja stoppas" samt "en modell för genuin samverkan mellan myndigheter och berörda damm- och vattenkraftsägare, exempelvis med ledning av den tyska modellen, ska tas fram och implementeras"*

Proposition

Integration för en starkare samhällsgemenskap

Proposition 7

Integration för en starkare samhällsgemenskap

Innehåll

Inledning och övergripande principer **333**

Ett Sverigekontrakt **335**

Etablering av nyanlända i Sverige **337**
En snabbare väg till självförsörjning 337
Fler nyanlända ska lära sig tillräckligt bra svenska i en snabbare takt 340
Förbättra den yrkesinriktade svenskundervisningen inom komvux 342
Kunskap om det svenska samhället är vägen in i den svenska samhällsgemenskapen 342

Vikten av gemensamma värderingar **344**
Svenska värderingar 346
Hederskultur 348
Extremism och separatism 350

Kunskaper i svenska språket och svenska värderingar i förskola och skola **352**

Fler ska bli en del av innanförskapet **354**
Stärk arbetslinjen – i Sverige försörjer man sig själv 355
Stärk kraven på språkkunskaper – i Sverige talar man svenska 356
Stärk arbetet för att skydda barn 357
Lyft utanförskapsområdena och inrätta integrationszoner 360

Stärk medborgarskapet **362**

Inledning och övergripande principer

Varje dag går hundratusentals människor som är födda utomlands till arbetet eller till skolan. De bygger sina företag, sina familjer och sin framtid. De följer självklart svenska lagar och delar kulturbärande svenska värderingar. De gör Sverige till ett bättre land.

Det är Moderaternas övertygelse att alla människor ska kunna växa och nå sin fulla potential genom egen ansträngning. Vart en människa är på väg ska vara viktigare än varifrån hon kommer. För den som är beredd att vara en del av den svenska samhällsgemenskapen ska Sverige vara ett möjligheternas land.

Vägen till en framgångsrik integration går genom goda kunskaper i svenska och deltagande på arbetsmarknaden. Det var två viktiga slutsatser från Moderaternas integrationskommission 2021 som till övergripande mål slog fast att *Invandringen ska vara bra för Sverige*. För att detta mål ska kunna uppnås framhölls att: *I Sverige försörjer man sig själv* och *I Sverige talar man svenska*. Men att kunna det svenska språket och ha ett arbete räcker inte.

Integrationskommissonen konstaterade att den idé som sedan 1970-talet väglett svensk politik varit feltänkt. Det är en idé som byggt på att integration är en dubbelriktad process där både invandrare och inrikes födda ska integreras i ett nytt samhälle utan gemensam kultur eller gemensamma värderingar. Vi vill att vårt samhälle ska präglas av öppenhet och respekt för olikheter men ser att det är helt nödvändigt att göra upp med tankesätt som, tillsammans med en ohållbar migration, hindrat snarare än underlättat för invandrare att bli en del av vårt samhälle.

Den svenska samhällsgemenskapen hålls samman av våra lagar, vårt kulturarv och av de frihetliga värderingar som präglar vårt land. En framgångsrik integration bygger på att man både får och vill bli en del av den gemenskapen. Trots stora insatser har integrationspolitiken misslyckats. Många människor har kommit in i landet utan att på riktigt komma in i samhället.

Arbetslösheten bland utrikes födda är nästan tre gånger högre än bland inrikes födda. Över en halv miljon utrikes födda har otillräckliga kunskaper i svenska. Alltför många lever också i ett värderingsmässigt utanförskap, där parallella rätts- och moralsystem upprätthålls.

Den här utvecklingen måste kallas för vad den är: ett mycket stort misslyckande, som för med sig enorma kostnader både för vårt samhälle och för de människor som hålls tillbaka i ofrihet.

Integrationskommissionen presenterade 100 förslag för förbättrad integration. Många av dessa har redan genomförts av den moderatledda regeringen. Men arbetet är långt ifrån klart. I den här propositionen pekar vi på ett antal reformområden som följer upp och kompletterar integrationskommissionens förslag. Etableringsprocessen ska ställa tydliga krav på den som kommer till Sverige – men den ska också ge väsentligt bättre möjligheter än idag att lära sig svenska, etablera sig på arbetsmarknaden och få förståelse för de värderingar som den svenska samhällsgemenskapen bygger på. I den gemenskapen har hederskultur och extremism ingen plats, och alla sådana uttryck ska mötas med samhällets fulla kraft.

Förskolan och skolan spelar nyckelroller för att vi ska lyckas med integrationen. Moderaterna föreslår ett personallyft i förskola och skola samt ett stärkt arbete för att höja kunskaperna i svenska och främja anammandet av svenska värderingar hos elever i förskola och skola. *Reformförslag för förskola och skola berörs mer utförligt i propositionen En skola som lägger grunden för framtiden.*

Slutligen läggs förslag för att fler av de som levt i Sverige under många år och ännu inte integrerats ska bli en del av samhällsgemenskapen. Förslagen syftar till att stärka arbetslinjen och öka drivkrafterna för att lära sig det svenska språket. Därtill vill vi skapa fler verktyg för att förhindra att barn far illa, vidta åtgärder för att lyfta utanförskapsområden och uppvärdera medborgarskapet.

Som en röd tråd genom propositionen finns värderingarnas viktiga roll för att fler människor ska komma till sin rätt och för att vi ska lyckas värna en stark samhällsgemenskap. Till integrationskommissionens två mått på i vilken utsträckning vi nått det övergripande målet om att invandringen ska vara bra för Sverige vill vi lägga ett tredje: *I Sverige accepterar och efterlever man svenska värderingar.*

Detta mått är svårare att precisera och följa upp än de två andra som rör egen försörjning och kunskaper i svenska språket. Den värderingsmässiga integrationen är dock så pass viktig att vi bör utarbeta indikatorer för att bedöma hur utvecklingen rör sig även i denna dimension.

För även om stora insatser krävs här och nu är det ytterst för vår gemensamma framtid som det är avgörande att den nuvarande integrationsskulden vänds. Integrationspolitiken måste bli en långsiktig tillgång för vårt land. De politiska vägval som görs idag kommer påverka förutsättningarna för individens frihet, medborgarnas trygghet och samhällets sammanhållning för generationer framåt.

Vi är övertygade om att integrationsproblemen går att lösa men vi ser också att de är mycket stora. Det gör att vi under överskådlig tid måste begränsa den asylrelaterade invandringen så att migrationspolitiken anpassas efter Sveriges integrationsförmåga. Det kräver till viss del EU-gemensamma lösningar och att Sverige ska fortsatt vara pådrivande för en stram migrationspolitik i EU.

Den som kommer till Sverige och bidrar till det gemensamma ska ges förutsättningarna att kunna beviljas svenskt medborgarskap, samtidigt som den som begår brott, eller på annat sätt missköter sig, har förbrukat sin rätt att vistas här. Migrationspolitiken ska vara rättvis. Den som begår brott ska utvisas medan skötsamma personer ska få möjlighet att stanna.

Moderaterna ska verka för:

att [1] det inom ramen för den övergripande målsättningen, att invandringen ska vara bra för Sverige, införs ett värderingsmått: *I Sverige accepterar och efterlever man svenska värderingar*

att [2] asylinvandringen till Sverige ska vara minimal

att [3] den asylrelaterade migrationspolitiken ska vara i enlighet med EU:s miniminivå

att [4] EU skärper sin migrationspolitik

att [5] en översyn av relevant EU-lagstiftning och konventioner sker i syfte att uppnå en minimal asylinvandring

Ett Sverigekontrakt

Den som kommer till Sverige har både möjligheten och ansvaret att bli en del av vårt gemensamma samhälle. Sverige ska vara ett land där arbete, språkkunskaper och respekt för våra värderingar öppnar dörren till självständighet och samhörighet.

Vi är stolta över de möjligheter Sverige erbjuder. Därför har vi höga förväntningar på att människor som invandrar till Sverige snabbt lär sig tillräckligt bra svenska, blir självförsörjande och en del av den svenska gemenskapen – precis som så många redan har gjort.

För att underlätta och påskynda etableringen vill Moderaterna införa ett Sverigekontrakt – ett tydligt avtal mellan individen och det svenska samhället. Kontraktet ska klargöra vilka förväntningar och skyldigheter som gäller. Det handlar till exempel om att leva efter Sveriges grundläggande värderingar och följa svensk lag, att lära sig svenska och skaffa sig kunskaper om det svenska samhället, samt att aktivt söka arbete. Kontraktet ska också innehålla en individuellt utformad etableringsplan som stödjer varje persons väg till självförsörjning och delaktighet, anpassad efter individens arbetsförmåga, bakgrund och behov.

Den nyanlända visar genom kontraktet en vilja att ta sitt ansvar för att bli del av det svenska samhället samtidigt som hon får en tydlig vägledning om vad som krävs för att lyckas i Sverige. Samtidigt tydliggör det också samhällets ansvar att erbjuda rätt verktyg och ett effektivt stöd så att fler kan bli en del av den svenska samhällsgemenskapen. När alla vet vad som förväntas och vad som gäller minskar risken för missförstånd, utanförskap och konflikter. Det stärker individens möjlighet till en lyckad etablering och allmänhetens förtroende för integrationsprocessen.

För att säkerställa att kontraktet efterlevs bör det utgöra en förutsättning för att få ekonomiskt stöd, kunna kvalificera sig till välfärden och beviljas svenskt medborgarskap. Det motiverar till snabbare självförsörjning och bidrar till att nyanlända snabbare kan stå på egna ben.

För att Sverigekontraktet ska bli så effektivt som möjligt ser vi behov av att förstärka åtgärder så att fler kan försörja sig själva, tala svenska och leva efter våra svenska värderingar.

Sverigekontraktet är en investering i Sveriges framtid. Genom att tydliggöra rättigheter och skyldigheter främjar vi en integration som fungerar, stärker sammanhållningen och skapar ett tryggare samhälle för alla.

Moderaterna ska verka för:

att [6] inrätta ett Sverigekontrakt som tydliggör rättigheter och skyldigheter för en snabbare etablering i Sverige

att [7] fullföljandet av Sverigekontraktet ska vara en förutsättning för ekonomiskt stöd, kvalificering in i välfärden och beviljande av svenskt medborgarskap

Etablering av nyanlända i Sverige

Integrationspolitiken har huvudsakligen varit inriktad på arbetsfrämjande insatser och studier i svenska. Samtidigt har bidragssystemen varit mycket generösa, med låga krav på motprestationer, vilket medfört att drivkrafterna för att anstränga sig, lära sig svenska och etablera sig på arbetsmarknaden varit svaga. Det är en viktig orsak till att nyanlända hamnat i utanförskap och parallellsamhällen uppstått.

Arbetslinjen utgör grunden för ett rikt och tryggt Sverige. Arbete ger den enskilde makt över sitt eget liv, glädjen i att ingå i en arbetsgemenskap och stoltheten av att kunna bidra till samhället. För den som kommit till Sverige gör ett arbete att den fortsatta integrationsprocessen går lättare eftersom arbetsplatsen erbjuder en naturlig miljö för att förbättra kunskaperna i svenska och öka förståelsen för det svenska samhället.

Att det alltid lönar sig mer att arbeta än att vara bidragsförsörjd och befinna sig i utanförskap är en rättvisefråga. Moderaterna vill därför genomföra en bidragsreform med en kvalificering till välfärden för nyanlända, ett aktivitetskrav på heltid för personer med arbetsförmåga som uppbär försörjningsstöd och ett bidragstak. Arbetsförmåga ska alltid tas tillvara. Vi vill även fortsätta sänka skatten på arbetsinkomster så att det lönar sig bättre att arbeta.

Reformförslag för en stärkt arbetslinje berörs även i propositionen Ansvar för Sverige i en krävande tid.

En snabbare väg till självförsörjning

Trots betydande satsningar på arbetsfrämjande insatser för nyanlända är resultaten dåliga. Under 2024 var arbetslösheten nästan tre gånger högre bland utrikes än bland inrikes födda. Arbetslösheten varierar stort utifrån den enskildes ursprungsregion. Bland personer födda i Afrika och Asien var arbetslösheten 28,7 respektive 21,9 procent medan arbetslösheten understeg 10 procent bland personer födda i alla andra delar av världen.

Arbetslöshetssiffrorna täcker inte in hela integrationsproblemet. Många av dem som har ett arbete har för låga inkomster för att vara självförsörjande. År 2022 var knappt 1,2 miljoner av Sveriges 5,8 miljoner invånare i arbetsför ålder (20-64 år) inte självförsörjande. Det är också framför allt utrikes födda som inte är självförsörjande, i allra högst utsträckning personer med ursprung i Afrika och Mellanöstern. Eftersom självförsörjningsgraden är lägre bland utrikes födda kvinnor än män är det också en jämställdhetsfråga.

Tiden till självförsörjning är också för lång. För europeiska invandrare är hälften självförsörjande efter drygt fem år. För utomeuropeiska invandrare tar det ungefär dubbelt så lång tid. Att vägen in på arbetsmarknaden kan gå snabbare illustreras av att två tredjedelar av de arbetsföra ukrainare som fått uppehållstillstånd i Sverige enligt massflyktsdirektivet redan under sommaren 2024 uppgav att de deltog på arbetsmarknaden.

Det kan finnas många orsaker till att det är svårt för människor med utländsk bakgrund att etablera sig på arbetsmarknaden. Vissa saknar kompetens som behövs på den svenska arbetsmarknaden eller har bristande kunskaper i svenska. För den som kommer från ett annat land kan det vara svårt att förstå det svenska samhället. Det kan vara svårt för arbetsgivare att bedöma yrkeskompetens eller examina från andra länder. Regelrätt diskriminering förekommer. Det finns studier som visar att personer ibland inte kallas till arbetsintervjuer på grund av ett utländskt namn. Det är viktigt att ingen ska nekas möjligheten till en anställning på oskäliga grunder.

Långa bidragsperioder bidrar till ökade risker för bland annat ohälsa och fattigdom, vilket ytterligare förlänger vägen in på arbetsmarknaden och till självförsörjning. Den här sortens utanförskap riskerar dessutom att gå i arv, vilket cementerar klassklyftor och minskar den sociala rörligheten. Det är också problematiskt eftersom en låg självförsörjningsgrad underminerar välfärdsstatens finansiering och legitimitet.

Moderaterna vill att insatser för nyanlända tydligt och direkt ska inriktas på arbete och självförsörjning. Den enskildes kunskap, kompetens, erfarenhet och intressen ska snabbt kartläggas. Kartläggningen ska vara bred och identifiera både formella och informella kompetenser och personliga egenskaper som kan vara till nytta på den svenska arbetsmarknaden. Även personer utan formell utbildning kan besitta värdefulla förmågor och egenskaper som kan tas tillvara. Kompetens och erfarenhet ska sedan matchas mot arbetsmarknadens behov så att en tydlig väg mot arbete stakas ut.

För att öka möjligheterna till arbete ska arbetsförmedlare, i nära dialog med landets kommuner, eftersöka arbetsmöjligheter i hela landet. Matchningen ska utgå från var den enskilde har bäst integrationsmöjligheter. Utifrån matchningen ska den nyanlända ges ett par val av arbeten och bostadsorter.

Etableringsprocessen ska därtill anpassas efter den enskildes behov. Insatser ska göras för att stärka de kompetenser och förmågor som snabbast leder till arbete och självförsörjning. Utbildningsinsatser ska i möjligaste mån kombineras med praktik på en arbetsplats. Syftet med praktiken ska vara att möjliggöra

en snabbare väg in på arbetsmarknaden samt bidra till kunskaper i svenska språket och den svenska kulturen.

Betydligt färre kvinnor än män går från etableringsprogrammet till arbete, 12 procent jämfört med 41 procent, enligt siffror från 2019. En vanlig orsak är föräldraledighet. Regeringen har föreslagit att etableringsprogrammet ska kunna pausas vid föräldraledighet för att deltagarna därefter ska kunna återgå till programmet. Insatser bör dock inte skjutas upp så att etableringen på arbetsmarknaden fördröjs.

Deltagande i etableringsprogrammet ska kunna kombineras med föräldraledighet för den som saknar egen försörjning och föder barn under sina två första år i Sverige. För att förbättra chanserna för kvinnor att få effektiva insatser ska även deltagandet i etableringsprogrammet kunna anpassas till tider då kvinnans partner inte arbetar eller deltar i liknande insatser.

Alla nyanlända ska ges goda förutsättningar att ta del av integrationsinsatser för att etablera sig på den svenska arbetsmarknaden, inte som idag bara de som fått uppehållstillstånd som flykting eller skyddsbehövande samt anhöriga till dessa. Utgångspunkten bör vara att alla nyanlända, oavsett uppehållstillståndsgrund, ska kunna delta i etableringsprogrammet.

Ett eget arbete och en egen inkomst ger både trygghet och möjligheter. Det gäller inte minst kvinnor, vars egenmakt och ekonomiska självständighet är en grundsten i ett samhälle byggt på frihetliga värderingar. Därför är det viktigt att det finns starka sociala och ekonomiska drivkrafter för att komma i arbete. Etableringsersättningen ska utformas så att de ekonomiska drivkrafterna för arbete och självförsörjning stärks. Nyanlända som inte deltar i etableringsprogrammet eller avstår erbjudande om kommunplacering ska inte kunna få ekonomiskt stöd.

Moderaterna ska verka för:

att [8] reformera etableringsprocessen så att den blir mer effektiv och individanpassad med ett tydligt och direkt fokus på att den nyanlända ska komma i arbete

att [9] nyanlända ska matchas mot arbeten i hela landet

att [10] se över hur utländska utbildningar bättre och snabbare kan valideras och vid behov kompletteras med vidareutbildning i Sverige

att [11] förebygga och motverka diskriminering av personer med utländsk bakgrund på arbetsmarknaden

att [12] utöka målgruppen för etableringsprogrammet så att alla nyanlända, oavsett uppehållstillståndsgrund, kan delta i programmet

att [13] se över etableringsersättningen i syfte att säkerställa att den ger incitament till självförsörjning

att [14] de som inte deltar i etableringsprogrammet, eller avstår erbjudande om kommunplacering, inte heller ska kunna få ekonomiskt stöd

att [15] föräldraledigheten som huvudregel ska kombineras med anpassat deltagande i Arbetsförmedlingens etableringsprogram för den som föder barn under sina två första år i Sverige och saknar egen försörjning

att [16] etableringsprogrammets insatser ska anpassas för den som är föräldraledig med ett barn som är yngre än 12 månader

Fler nyanlända ska lära sig tillräckligt bra svenska i en snabbare takt

Insatserna för att nyanlända ska lära sig svenska har inte gett tillfredsställande resultat, trots att omfattande resurser avsatts för detta. År 2023 tog det i genomsnitt över tre och ett halvt år för en elev vid svenska för invandrare (sfi) med ingen eller kort utbildningsbakgrund att avsluta de fyra kurserna som utgör studieväg 1, det vill säga den sfi-utbildning som är till för de som har mycket kort tidigare skolutbildning. Av de som avslutade eller avbröt kursen åren 2021–2023 hade bara drygt hälften godkända betyg.

Elever med ursprung i Europa avslutade studierna snabbare än elever med ursprung i Afrika eller Asien. Inom studieväg 3, som riktar sig till elever med en utbildningsbakgrund motsvarande svensk gymnasieskola eller högskolestudier, är skillnaden i den genomsnittliga studietiden för elever från olika ursprungsregioner mindre.

Utbildningsbakgrund påverkar förutsättningarna att lära sig svenska. Eftersom utbildningsbakgrunden bland nyanlända i Sverige skiljer sig åt, är också förutsättningarna för att lära sig svenska mycket olika. Även om vissa nyanlända är högutbildade så har många som asylinvandrat kort utbildning. Av de närmare 800 000 personer i åldern 16–65 år som har bristande eller otillräckliga färdigheter i läsning är huvuddelen, cirka 570 000, utrikes födda.

Sfi har inte anpassats till den invandring Sverige haft. Utrikes födda som har svag utbildningsbakgrund kan ofta ha svårt att tillgodogöra sig sfi-utbildningen. Istället för att förkorta vägen in i det svenska samhället har människor passiviserats genom att gå sfi-kurser år efter år utan att lära sig svenska.

Förväntningarna på den enskilde ska vara höga men realistiska. Sfi ska syfta till att utbilda nyanlända i svenska så att de så snart som möjligt kan bli självförsörjande. Därför måste sfi anpassas utifrån den enskildes förutsättningar, förkunskaper och behov. Det behöver också säkerställas att det finns tillgång till specialutbildningar för personer med ingen eller mycket kort utbildningsbakgrund, till exempel för de som är analfabeter, i de kommuner där behovet finns.

För nyanlända med kort utbildningsbakgrund ska fokus vara på det talade språket. Därigenom kan fler lära sig tillräckligt bra svenska i en högre takt och ges bättre förutsättningar att snabbare kunna etablera sig på arbetsmarknaden och bli delaktiga i det svenska samhället.

För att underlätta språkinlärningen ska nyanlända i så stor utsträckning som möjligt vistas i sammanhang där det svenska språket talas. Personer med kort utbildningsbakgrund ska därför i första hand erbjudas sfi kombinerat med yrkespraktik. Den nuvarande omfattningen med 15 undervisningstimmar per vecka är för liten. För den som lever på bidrag bör kraven höjas. Den totala aktiveringen, som med fördel består av en kombination av sfi och arbete eller praktik, ska motsvara heltid, det vill säga åtta timmar per veckodag. För personer som redan är etablerade på den svenska arbetsmarknaden, exempelvis arbetskraftsinvandrare, ska sfi-studier kunna kombineras med arbete, bland annat genom att kommuner ska tillgängliggöra sfi-kurser på kvällar och helger.

Moderaterna ska verka för:

att [17] reformera och modernisera sfi för att höja kvaliteten och utöka antalet undervisningstimmar per vecka så att den totala aktiveringen, inklusive eventuellt arbete eller praktik, motsvarar heltid för den som uppbär ersättning

att [18] sfi för personer med kort utbildningsbakgrund som huvudregel ska kombineras med yrkespraktik och motsvara en heltidsaktivering

att [19] säkerställa tillgång till specialutbildningar inom sfi för personer med ingen eller mycket kort utbildningsbakgrund i de kommuner där behovet finns

Förbättra den yrkesinriktade svenskundervisningen inom komvux

Utöver de brister som finns inom sfi-undervisningen finns också särskilda problem kopplade till undervisningen i kursen svenska som andraspråk med yrkesinriktning inom komvux. Det riskerar att bli särskilt problematiskt för yrkeselever inom vård och omsorg. Godkänt resultat i svenska som andraspråk 1 (sva 1) är ett krav för att kunna erhålla en skyddad yrkestitel som undersköterska, men rustar inte eleverna tillräckligt väl för att kunna arbeta inom äldreomsorgen.

Den aktuella kursen är inte tillräckligt väl utformad med fokus på yrkeslivet. Det gör att kursen kan upplevas mindre relevant. Det är inte ovanligt att personer antas utan att ha tillräckliga förkunskaper i svenska, vilket försvårar möjligheten att klara kursen. När bedömningen av elevers språkliga nivå är otillräcklig och kursen läses på för kort tid blir djupare språkutveckling inte möjlig. Ett ytterligare problem är att språkundervisningen sällan är integrerad med yrkesutbildningen. Dessutom finns brister avseende behörighet och utbildning för vuxenundervisning hos sva-lärare inom komvux. Kvaliteten i bedömning, lärarkompetens och studieplanering inom komvux behöver stärkas för att fler nyanlända ska ges reella möjligheter att snabbt lära sig svenska och etablera sig i arbetslivet och samhället.

Moderaterna ska verka för:

att [20] svenskundervisningen inom komvux bättre ska anpassas till yrkeselevernas behov, med särskilt fokus på vård och omsorg

Kunskap om det svenska samhället är vägen in i den svenska samhällsgemenskapen

Mötet med Sverige kan vara en människas första möte med en västerländsk demokrati. Men även med företeelser som föräldramöten, vårdcentraler och bostadsrättsföreningar. Att få kunskap om hur det svenska samhället fungerar är avgörande för att kunna bli en del av samhällsgemenskapen.

Kunskaper om det svenska samhället och svenska värderingar är viktiga i sig, men även för att nyanlända ska kunna etablera sig på den svenska arbetsmarknaden. För att bli del av den svenska samhällsgemenskapen behövs kunskap om hur kontakter med myndigheter, företag, föreningsliv och organisationer fungerar.

Bristande förståelse kan få långtgående konsekvenser. Det som skedde i samband med LVU-kampanjen är ett exempel. De falska påståenden som

cirkulerade om tvångsomhändertagande av barn hade inte vunnit trovärdighet om kunskaperna om hur Sverige fungerar hade varit bättre.

Det är viktigt att återigen betona att integrationspolitiken inte enbart kan fokusera på självförsörjning och kunskaper i svenska. Den ska även ge nyanlända kunskap om och förståelse för svenska lagar, normer och värderingar. Skillnaderna mellan hemlandet och Sverige blir än mer påtagliga om den nyanlända kommer från ett land där kulturen, värderingarna och samhällsstrukturen ligger långt ifrån de svenska. Etableringsinsatserna behöver därför anpassas utifrån bland annat var den nyanlända är uppväxt.

Samhällsorienteringen ska därför göras om till en obligatorisk samhällsutbildning som anpassas efter den enskildes behov och förutsättningar. Målsättningen ska vara att den som kommer till Sverige tidigt ska få tillräckliga kunskaper om, och förståelse för, det svenska samhället och dess lagar, normer och värderingar, för att kunna bli en del av den svenska samhällsgemenskapen. Samhällsutbildningen bör utökas till fler timmar och avslutas med ett prov. Avklarad samhällsutbildning med godkänt prov ska vara ett krav för svenskt medborgarskap.

Samhällsutbildningen ska hålla en god och likvärdig kvalitet i hela landet. Därför behövs en nationell kursplan och utbildning för de som undervisar. Alla individers lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter ska tydliggöras. Särskild vikt ska läggas vid jämställdhet, jämlikhet och nolltolerans mot hederskultur. Informationen ska även omfatta berörda myndigheter och relevanta lagar. Ett viktigt syfte med utbildningen är att minska utrikes födda kvinnors utanförskap och förekomsten av hederskultur i Sverige.

Av samhällsutbildningen ska även framgå vad som förväntas av föräldrar och vilket stöd de i sin tur kan förvänta sig av samhället, till exempel från barnavårdscentralen och skolan. Föräldrar ska även få undervisning i barns rättigheter och att dessa rättigheter gäller lika för pojkar och flickor. Uteblivet deltagande ska kunna resultera i indragen ersättning.

Många nyanlända kommer från regioner där hedersnormer är utbredda. Integration i det svenska samhället är omöjlig om sådana normer inte bryts. Kvinnor måste också få kunskaper om sina fri- och rättigheter. Brister på detta område är en bidragande faktor till att anmälningsgraden för hedersrelaterat våld och förtryck är låg, och att kvinnlig frigörelse ligger långt bort för många utrikesfödda kvinnor med svag förankring i den svenska samhällsgemenskapen. Det är viktigt att hedersrelaterade problem uppmärksammas av myndigheter och andra aktörer som har en roll i mottagandet av nyanlända och

i integrationsarbetet. De som utsätts måste få skydd. Sanktioner måste vidtas mot förövare.

En obligatorisk hedersscreening ska införas för nyanlända. Om den visar på risk för hedersrelaterade brott bör åtgärder vidtas för att i förekommande fall skydda partner, barn och andra utsatta.

Moderaterna ska verka för:

att [21] samhällsorienteringen ersätts med en obligatorisk samhällsutbildning för alla nyanlända, i vilken uteblivet deltagande får följdverkningar genom exempelvis indragen ersättning

att [22] samhällsutbildningen ska individanpassas och avslutas med ett prov

att [23] genomgången samhällsutbildning och godkänt prov ska vara en förutsättning för att uppfylla Sverigekontraktet och kunna beviljas svenskt medborgarskap

att [24] anta en nationell kursplan och införa en obligatorisk nationell utbildning för alla som undervisar inom samhällsutbildningen

att [25] den som inte deltar i den obligatoriska samhällsutbildningen inte ska få ekonomisk ersättning

att [26] den nya samhällsutbildningen ska innehålla information om jämställdhet, hederskultur, sexuella minoriteters rättigheter och barns rättigheter

att [27] införa en obligatorisk hedersscreening för nyanlända

Vikten av gemensamma värderingar

Utifrån kulturkartan World Values Survey är Sverige det land som har de mest frihetliga värderingarna. I Sverige har alla individer samma möjligheter, rättigheter och skyldigheter. Vi värnar allas rätt att få bestämma över sitt liv, i allt från enklare vardagliga frågor till större frågor som vem man älskar och vill gifta sig med.

Framgångsrik integration förutsätter en anpassning till dessa. I Sverige finns grundläggande värden som vi aldrig kan kompromissa med. Vi värnar ett öppet och fritt samhälle. Vi accepterar inte intolerans och förtryck. Vi värnar lika

möjligheter, rättigheter och skyldigheter oavsett kön, sexuell läggning, etnicitet eller religion. Den som vill komma till Sverige och bygga sin framtid här måste både vilja och kunna bli en del av denna värdegemenskap. I den meningen är integration en enkelriktad process där den som ska bli en del av det svenska samhället måste anpassa sig. Det betyder inte att man helt behöver avsäga sig den kultur eller tradition man har med sig, men att man behöver leva på ett sätt som inte står i strid med eller undergräver de grundläggande, frihetliga värden som vårt svenska samhälle bygger på.

Över två miljoner av Sveriges cirka tio miljoner invånare är födda utomlands. Över en fjärdedel har utländsk bakgrund, det vill säga att de är antingen födda utomlands eller i Sverige av två föräldrar som båda är utrikes födda. Över en halv miljon av Sveriges invånare är födda i länder i Mellanöstern och Nordafrika där kulturen och värderingarna på många punkter är väsentligt annorlunda än de svenska.

Dessa samhällen är vad kulturkartan World Values Survey kategoriserar som kollektivistiska, vilket innebär att individens frihet är underordnad gruppens, familjens eller klanens intressen. I dessa samhällen har religionen en stor plats i människors liv. Tilliten till samhällets institutioner är också generellt lägre. När personer från dessa länder möter det svenska samhället uppstår ofta värderingskrockar. De kan vara särskilt tydliga i frågor som jämställdhet, jämlikhet, individuella rättigheter och barns rättigheter.

Att bryta upp från allt som är känt och kärt för att börja ett nytt liv på en ny plats kräver mod, handlingskraft och framtidstro. Värderingar som strävsamhet, företagsamhet och tron på eget ansvar är starkt representerad hos många som invandrat till Sverige. Integrationspolitiken måste ta fasta på dessa positiva värderingar, men måste samtidigt ta hänsyn till värderingsskillnader. Ett skäl till misslyckad integration är att vi ofta underskattat hur komplex processen kan vara. Istället har vi utgått från en aningslös föreställning om att människor automatiskt anpassar sig till, accepterar och efterlever svenska lagar, normer och värderingar bara genom att flytta till Sverige. I själva verket är värderingar djupt rotade och tar tid att ändra.

De flesta som invandrar till Sverige kan anpassa sig och komma in i det svenska samhället. Många har lämnat sina tidigare hemländer för att slippa totalitära krafter som utmanar människors fri- och rättigheter. Men det finns människor och organiserade intressen som på allvar hotar vårt öppna och fria samhälle. Vi måste öppet kunna prata om problem som är förknippade med skadliga värderingar. Ovilja att konfrontera värderingskonflikter har hindrat och fördröjt

nödvändiga åtgärder för att exempelvis förhindra att kvinnor och flickor utsätts för hedersförtryck.

En av de tydligaste konsekvenserna av den misslyckade integrationspolitiken är Sveriges 180 utanförskapsområden. Invånarna i dessa områden har svag förankring på arbetsmarknaden, högt bidragsberoende och svaga skolresultat. I områden med ett utbrett utanförskap riskerar skadliga värderingar att få fäste och förstärkas. Som en konsekvens har utanförskapet i många fall ärvts till nästa generation. Det är förödande både för enskilda individer och samhället i stort.

Insatser för att stärka integrationen behöver således inte enbart riktas till den som kommit till Sverige nyligen utan även inkludera personer som, trots att de bott länge i Sverige, ännu inte har kommit in i en bredare samhällsgemenskap. Olikheter i form av skilda livsval och preferenser förekommer bland människor i alla fria och fungerande samhällen. Men missriktad tolerans inför förtryckande beteenden är inte bara ett svek mot den som utsätts. Det undergräver den grund som vårt samhälle vilar på.

Svenska värderingar

Svenska traditioner, normer och värderingar har formats och utvecklats genom våra historiska erfarenheter. Många värderingar bygger på ett gemensamt västerländskt arv medan andra är utmärkande för Sverige. Svenska traditioner, sedvänjor och värderingar förenar oss.

De svenska värderingarna har formats av och formar vår lagstiftning. 1686 infördes krav på läs- och skrivkunnighet för både män och kvinnor. För över två hundra år sedan infördes tryckfrihetsförordningen och för drygt 30 år sedan yttrandefrihetsgrundlagen. 1842 blev folkskolan obligatorisk. Näringsfrihet för både män och kvinnor infördes 1864. Sedan drygt 100 år har vi allmän och lika rösträtt. Religionsfriheten blev lag 1951. För nästan 50 år sedan avskaffade Socialstyrelsen homosexualitet som sjukdomsdiagnos. Fri abort infördes 1975. Sedan 2009 tillåts samkönade äktenskap. Barns fri- och rättigheter skyddas i lag.

Bakom dessa historiska händelser finns många människors kamp för sina egna och andras rättigheter. Såväl de svenska värderingarna som de svenska lagarna förändras över tid. Rättigheter som vi tar för givna saknas i många andra länder. Vi ska både vara stolta över och värna dessa rättigheter.

Många värderingar är inte nedskrivna i lag utan bärs upp av normer och oskrivna regler för hur vi förhåller oss till varandra. Den starka tilliten mellan människor och till samhällsinstitutioner bygger på att ärlighet och plikten att

göra rätt för sig värderas högt. Vi förväntar oss också att alla, såväl kvinnor som män, arbetar och försörjer sig själva utifrån sin förmåga. Företag och organisationer är mindre hierarkiska och medarbetare har större inflytande och bättre möjligheter att ta egna initiativ än i många andra länder.

En gemensam kultur innebär att dela gemensamma berättelser och referensramar i form av konst, litteratur och andra uttryckssätt. Regeringen har därför gett en kommitté i uppdrag att ta fram en svensk kulturkanon i syfte att tillgängliggöra svensk kultur för fler. Tanken är att en sådan kulturkanon ska vara ett verktyg för bildning, gemenskap och inkludering.

För att stärka samhällsgemenskapen och underlätta för nyanlända att erhålla kunskap om svenska värderingar bör regeringen också ge lämplig myndighet ett uppdrag att ta fram ett underlag där värderingar som är viktiga i Sverige exemplifieras. Detta underlag ska användas i myndigheters värderingsarbete.

Viss lagstiftning som kommit till för att främja likabehandling har istället kommit att motverka svenska värderingar. Det gäller till exempel diskrimineringslagen som har uppfattats som att religiösa skäl kan ge män rätt att vägra skaka hand med kvinnor. Det behövs en översyn av hur lagstiftningen tillämpas och uppfattas för att undanröja sådana problem.

Moderaterna ska verka för:

att [28] ett underlag tas fram som exemplifierar viktiga värderingar och som ska kunna användas av myndigheter i det egna värderingsarbetet

att [29] se över hur diskrimineringslagen tillämpas och uppfattas så att den inte motverkar svenska värderingar

Hederskultur

Hederskultur är ett samlingsbegrepp för användandet av kontroll, hot, isolering, förskjutning och våld i syfte att tvinga en familjemedlem till lydnad för att upprätthålla en familjs, släkts eller klans heder eller anseende. Det inbegriper också handlingar för att återupprätta familjens eller släktens anseende. Hederskulturen och dess normer bygger bland annat på ett oskulds- och kyskhetsideal som upprätthålls genom kontroll av flickors och kvinnors sexualitet.

Det hedersrelaterade våldet och förtrycket är en följd av hederskulturen och synen på kvinnan. Våldet och kontrollen understöds eller uppmuntras av ett kollektiv, som kan bestå av släktingar eller en bredare krets. För att värna alla individers lika värde och rättigheter måste hela hederskulturen bekämpas, inte bara det hedersrelaterade våldet och förtrycket.

Hederskultur är ett utbrett problem i Sverige. Ingen vet hur många som lever under hedersnormer i Sverige men uppskattningar gör gällande att det kan röra sig om hundratusentals människor. Flickor och kvinnor är särskilt utsatta. Det finns allför många exempel på att hedersutsatta flickor som vågat gå sin egen väg i livet mördats av sina egna pappor.

Många flickor och kvinnor lever under ständig kontroll för att försäkra att de inte bryter mot de regler som hederskulturen dikterar. De vittnar om att de inte får leka med pojkar, simma eller dansa, ha en pojkvän och att de tvingas dölja sitt hår och sina kroppar från tidig ålder. I många skolor står skolbänkar tomma efter sommarlovet till följd av att barn förts ut ur Sverige mot sin vilja och kan ha utsatts för exempelvis könsstympning, barnäktenskap eller omvändelseterapi.

Pojkar har i många fall dubbla roller i hederskulturen. De tvingas vara förövare och kontrollera sina systrar så att hederskulturens normer upprätthålls. Om de inte lever upp till sina förpliktelser så blir de själva offer. En pojke blir också ett offer om han, till exempel, har en förbindelse med en flicka som bryter mot hedersnormerna eller om han har en sexuell läggning som inte accepteras.

Ingen människa ska tvingas leva under psykiskt våld, förtryck eller tvång. Moralpoliser som tvingar en person att mot sin vilja genomföra eller avstå vissa handlingar för att efterleva hederskulturens normer har ingen plats i det svenska samhället. För att motverka hederskulturens tvång måste psykiskt våld och tvång kriminaliseras. Ett sådant förslag har också gått ut på remiss och föreslås träda i kraft den 1 juni 2026. Vidare ska hedersrelaterad brottslighet medföra utvisningsprövning av gärningsmän som inte är svenska medborgare.

Många hedersutsatta flickor gifts bort i ung ålder och tvingas acceptera ett arrangerat äktenskap, inte sällan med en nära släkting. I samband med äktenskapet tvingas många flickor att sluta skolan. Inför bröllopet förekommer oskuldskontroller. Hederskulturen kan även omfatta ett ekonomiskt våld där mannen kontrollerar kvinnans pengar.

Hederskultur har ingen plats i Sverige. Moderaterna står på de hedersutsattas sida och vill vidta kraftfulla åtgärder mot hederskultur, inklusive alla former av hedersrelaterat våld och förtryck. Den moderatledda regeringen har beslutat att ett nytt jämställdhetspolitiskt delmål ska införas för arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Regeringens pågående arbete mot hederskultur är bra men fler åtgärder krävs.

Sverige ska motverka arrangerade äktenskap. Därför vill vi höja åldersgränsen för att uppehållstillstånd ska kunna nekas på grund av anknytning från 21 till 24 år. Förekomsten av ”kulturella äktenskap” – hedersbaserade förhållanden som inte uppfyller svenska juridiska krav – ska inte accepteras. Kvinnor som lever i sådana förhållanden ska få hjälp att ta sig ur dem. Religiösa samfund kan i Sverige beviljas vigselrätt. Vi vill se över om möjligheterna att återkalla denna rätt ska stärkas, i det fall samfunden inte respekterar svenska lagar och normer.

Ett av de värsta uttrycken för hederskultur är kvinnlig könsstympning. Det är en flera tusen år gammal tradition som förekommer i närmare 100 länder, främst i Afrika och Mellanöstern. Socialstyrelsen har uppskattat att omkring 68 000 kvinnor och flickor i Sverige kan ha utsatts för könsstympning. Ytterligare 13 000–23 000 flickor riskerar att utsättas. Könsstympning kan medföra såväl fysiska, psykiska, sociala som sexuella besvär. Trots att en särskild lag med förbud mot könsstympning av kvinnor infördes 1982, och trots att många kvinnor i Sverige utsätts för könsstympning, har bara fem åtal väckts sedan lagen infördes. Lagen måste därför göras mer effektiv, till exempel genom att ett oaktsamhetsrekvisit införs. Därtill ska vårdpersonal som genomför eller medverkar till könsstympning av flickor och kvinnor omedelbart, utan prövotid, få sin legitimation återkallad.

Hedersutsatta har ofta ingen att vända sig till för att få hjälp. Familjen, som ska stå för trygghet, har istället rollen som förövare. Resultatet är en tystnadskultur där människor lever i ständig rädsla och far illa i det dolda. Det är därför av stor vikt att hedersutsatta har stöd av myndigheter och samhället.

Kunskap är en förutsättning för att samhället ska kunna upptäcka, förebygga och förhindra hederskultur samt ge rätt stöd till hedersutsatta. Därför behövs kompetensutveckling av personal inom offentliga myndigheter såsom social-

tjänst, skola, hälso- och sjukvård, polis och rättsväsende. Utbildning bör ske löpande. Styrdokument ska ge personalen tydligt stöd i arbetet mot hederskultur, till exempel avseende hur en dialog med föräldrar kan föras.

Verktygen för att hjälpa hedersutsatta bör utvecklas genom förbättrad tillgång till psykologiskt stöd, skyddat boende och regionala resurscentra mot hedersrelaterat våld och förtryck. Elevhälsan spelar en viktig roll i arbetet mot hederskultur och behöver förstärkt stöd, inte minst för att vid hälsobesök kunna identifiera tecken på könsstympning och ge stöd till dem som utsatts.

Moderaterna ska verka för:

att [30] kriminalisera psykiskt våld och tvång, såsom att tvinga människor att efterleva hederskulturens normer mot deras vilja, med utvisning som följd för icke-medborgare

att [31] höja åldersgränsen för att neka uppehållstillstånd på grund av anknytning från 21 till 24 år

att [32] se över om möjligheten att återkalla vigselrätt för samfund behöver stärkas, i de fall samfunden inte respekterar svenska lagar och normer

att [33] skärpa lagen med förbud mot kvinnlig könsstympning så att den blir verkningsfull

att [34] legitimation för vårdpersonal omedelbart, utan prövotid, ska återkallas för personer som genomför eller medverkar till könsstympning av flickor och kvinnor

att [35] utveckla myndigheternas, kommunernas och regionernas verktyg och kompetens för att bättre kunna hjälpa och skydda personer som är utsatta för hederskultur

Extremism och separatism

Integration förutsätter delaktighet i samhället och respekt för demokratiska värderingar. I Sverige finns idag separatistiska krafter som splittrar vårt samhälle genom att skapa parallella samhällsstrukturer. Denna separatism står i direkt motsats till ett öppet samhälle med gemensamma värderingar och måste motverkas. Det är viktigt att den integrationspolitiska aspekten av extremism och separatism adresseras samtidigt som de säkerhets- och rättspolitiska

dimensionerna hanteras inom ramarna för rättsväsendet. *Förslag på området som rör rättsväsendet presenteras i propositionen Lag och ordning*.

Extremistiska krafter kan ha rötter i fundamentalistiska religiösa tolkningar som syftar till att skapa "motsamhällen", separerade från majoritetssamhället. Detta fenomen behöver bemötas med kunskap och klarhet. Den moderatledda regeringen har utformat en strategi mot våldsbejakande extremism och terrorism. Strategin är ett viktigt verktyg i försvaret av det öppna samhället.

Det är viktigt att betona att extremism och religiös tro är separata företeelser. Islamism är exempelvis något annat än religionen islam. Arbetet mot islamistisk extremism ska inte gå ut över den stora grupp svenska muslimer som accepterar och delar grundläggande svenska värderingar och bidrar till samhället. Religionsfrihet inom demokratins och rättssamhällets ramar är en rättighet som aldrig ska kunna åberopas för att inskränka jämlikhet eller demokratiska principer.

Offentliga resurser ska aldrig användas för att finansiera verksamheter som motverkar svenska värderingar och demokrati. Demokrativillkoret för erhållande av statliga bidrag måste tillämpas konsekvent på alla nivåer, med skärpt uppföljning och ökad transparens och utvidgas till att gälla även regionala och kommunala bidrag. Organisationer som mottar offentliga bidrag ska tydligt redovisa sina företrädare, finansiering och verksamhet.

Trossamfund måste vara oberoende från extremistiska påtryckningar och utländsk styrning. Den moderatledda regeringen har tillsatt en utredning som ska föreslå regler som förbjuder eller på annat sätt motverkar utländsk finansiering av trossamfund och andra verksamheter i Sverige med koppling till islamism, extremism och andra antidemokratiska intressen. Det är viktigt att ett sådant regelverk kommer på plats.

I Sverige finns idag ett system där Skatteverket hjälper trossamfund med att samla in medlemsavgifter via skattsedeln. Svenska kyrkan har enligt lag en särställning genom sitt ansvar för vårt kulturarv och sin rikstäckande verksamhet men för övriga trossamfund behöver systemet moderniseras. Det är idag komplicerat för den enskilde att återkalla sitt samtycke då detta måste ske via trossamfundet och inte direkt till Skatteverket.

Moderaterna ska verka för:

att [36] i alla integrationsinsatser betona demokratiska värderingar och aktivt motverka separatistiska tendenser

att [37] demokrativillkoret för föreningar och organisationer som erhåller offentliga bidrag ska tillämpas på samtliga nivåer, även på regional och kommunal nivå, med förbättrad uppföljning och transparens

att [38] se över systemet för Skatteverkets avgiftshjälp till trossamfund, med undantag för Svenska kyrkan, för att förenkla den enskildes möjlighet att ge och återkalla samtycke

Kunskaper i svenska språket och svenska värderingar i förskola och skola

Skolan ska vara en plats där kunskap och bildning står i centrum och där varje barn ges möjlighet att utvecklas efter sina förmågor och ambitioner. Skolan ska kännetecknas av höga kunskapskrav, trygghet, god studiemiljö och kompetenta lärare.

Flera problem i skolmiljön bidrar till bristande integration. Skillnaderna mellan skolor och elevgrupper har ökat. Många elever, särskilt i socioekonomiskt utsatta områden, lämnar grundskolan utan att uppnå behörighet till gymnasiet. Bristande språkkunskaper och disciplinproblem i klassrummen påverkar resultaten negativt och förstärker segregationen.

Moderaterna menar att barns fri- och rättigheter ska värnas. Vi avvisar därför förslag om att använda barn som integrationsverktyg, till exempel genom att bussa elever mellan skolor. Integrationsproblemen är allvarliga, men de får inte lösas genom att enskilda elevers frihet offras.

Tillräckligt goda kunskaper i svenska lägger grunden till en lyckad integration och är dessutom en förutsättning för att kunna tillgodogöra sig undervisningen i skolans övriga ämnen. I utanförskapsområden där svenska inte är det dominerande språket börjar dessvärre många barn skolan utan tillräckliga kunskaper i svenska, även om de är födda i Sverige.

Förskolan har en viktig roll att spela i barns språkutveckling och exponering för det svenska språket eftersom förskoleåldern är en intensiv språkinlärningsperiod.

Kommunerna har här ett viktigt ansvar för att nå barn i behov av språkförskola och säkerställa att barn närvarar i förskola och skola.

Insatserna för att barn ska lära sig svenska behöver börja tidigt. De flesta föräldrar vill sina barns bästa och tar tacksamt emot hjälp. Det finns dock undantag. Vi vill därför utvidga möjligheterna till så kallat mellantvång, åtgärder som ligger mellan frivillighet och tvångsvård. Barnavårdscentraler, förskola och skola ska i vissa fall kunna ge barn de stödinsatser de anser att barnet är i behov av, som exempelvis språkförskola, utan vårdnadshavarnas samtycke. Barnets behov och rätt till språkutveckling måste gå före föräldrarnas vilja.

Behovet av språkliga förebilder ställer sammantaget höga krav på att personalen i skola och förskola fullt ut behärskar svenska språket, något som dessvärre är långt ifrån självklart och ett särskilt stort problem i de områden där vuxna med goda kunskaper i svenska behövs som allra mest.

Modersmålsundervisningen behöver ses över. För några decennier sedan var barn som talade ett annat språk än svenska i hemmet oftast i minoritet i skolan och svenskan fanns ständigt närvarande bland vänner och i skolmiljön. I en modern kontext hämmas integrationen om modersmålsundervisningen konkurrerar med annan undervisning eller minskar elevens exponering för det svenska språket. Även kravet på att förskolan ska utveckla barns modersmål skapar en märklig ordning när fokus istället borde ligga på att utveckla och stärka barnens kunskaper i svenska.

Svensk skola ska vara trygg och genomsyras av svenska värderingar. Alla barn i Sverige har rätt till en utbildning fri från extremism och förtryck. Värdegrunden ska utgå ifrån jämställdhet, jämlikhet och barns fri- och rättigheter. Dessvärre vet vi att hederskultur förekommer på svenska förskolor. På nästan sju av tio förskolor i utsatta områden i Göteborg, Stockholm och Malmö kan personal tänka sig att aktivt kontrollera och tvinga flickor att ha slöja på sig mot deras vilja, detta enligt en kartläggning av Göteborgs-Posten 2018. En rapport som presenterades av förskoleförvaltningen i Malmö stad 2021 och som bygger på samtal med personal i förskolan ger bilden av att många barn kommer till förskolan med specifika föreställningar om vad flickor och pojkar får göra och hur de ska vara. Personalen möter också föräldrar som vill styra vilka leksaker barnen leker med och vilka aktiviteter de får delta i. Även här nämns exempel på personal som upprätthåller hederskulturens normer och att vissa anställda själva lever med hedersrelaterade begränsningar.

På förskolor och skolor där man kommer i kontakt med hederskultur får det inte råda något tvivel om att hedersrelaterat våld och förtryck är förbjudet i Sverige

och det måste kommuniceras tydligt i personalens dialog med vårdnadshavare. Här behövs också ett större stöd för skolpersonalen i att kunna möta och stå emot vårdnadshavares krav på hedersnormer. Skolans verksamhet ska inte anpassas efter krav som begränsar barns möjligheter att utvecklas och ta del av förskolans och skolans verksamhet, såsom att barnet inte får leka med ett barn av motsatt kön eller delta i idrottsundervisningen.

För att tidigt upptäcka och hjälpa barn som far illa eller ligger i riskzonen behöver också samarbetet mellan skola och socialtjänst förbättras, bland annat genom att bryta sekretessen mellan förskola, skola, socialtjänst och rättsbevarande myndigheter. Förslag i denna riktning har nyligen presenterats av regeringen.

Reformförslag på integrationsområdet kopplade till skola och förskola behandlas i propositionen En skola som lägger grunden för framtiden.

7

Moderaterna ska verka för:

att [39] barn får möjlighet att ta del av olika former av stöd som barnavårdscentraler, förskola och skola anser att barnet är i behov av utan vårdnadshavarnas samtycke

Fler ska bli en del av innanförskapet

Många som invandrat till Sverige har integrerats väl och blivit en del av det svenska samhället. De har lärt sig det svenska språket, arbetar och bidrar till vår gemensamma välfärd och lever efter svenska värderingar. De tar tillvara de rättigheter och möjligheter som Sverige erbjuder samtidigt som de fullgör sina skyldigheter. De är en del av innanförskapet.

Samtidigt finns det alltför många som trots lång tid i Sverige inte lärt sig svenska, blivit självförsörjande eller anpassat sig till majoritetssamhällets värderingar. Ibland har utanförskapet gått i arv till nästa generation.

Utanförskapet hindrar människor från att växa till sin fulla potential och ta tillvara sina fri- och rättigheter, samtidigt som det bidrar till otrygghet och ytterst hotar vårt öppna och fria samhälle. Utanförskapet måste brytas för att inte gå i arv till kommande generationer. För att samhällsgemenskapen ska stärkas behöver fler, oavsett bakgrund, bli del av innanförskapet.

Det svenska medborgarskapets värde har urholkats genom att kraven för att bli medborgare varit för låga. Vi vill att medborgarskapet ska förenas med tydliga krav på egen försörjning, kunskaper i svenska och samhällskunskap samt ett hederligt levnadssätt. Det svenska medborgarskapet ska vara symbolen för egen ansträngning och en lyckad integrationsprocess. Ett svenskt pass ska vara mer än en resehandling.

Stärk arbetslinjen – i Sverige försörjer man sig själv

Kombinationen av generösa bidrag och höga skatter på arbete har gjort att det lönat sig för dåligt att gå från bidragsförsörjning till arbete. Moderaterna arbetar systematiskt med att stärka drivkrafterna för arbete genom att införa jobbskatteavdrag, kvalificering till välfärden, bidragstak och aktivitetskrav på heltid för personer med arbetsförmåga som uppbär försörjningsstöd. Det ska alltid löna sig att anstränga sig, utbilda sig och arbeta.

Arbetslinjen ska genomsyra hela samhället. Människor som flyttar till Sverige måste tidigt se betydelsen av arbete och självförsörjning. Arbetsförmedlingen ska få fler uppdrag med öronmärkta resurser för att matcha personer som står långt ifrån arbetsmarknaden mot arbete. Målsättningen ska vara att Arbetsförmedlingen genom nära samarbete med arbetsgivare lyckas skapa fler möjligheter för dessa personar att komma i arbete.[3]

Genom ett aktivitetskrav får fler människor, inte minst utrikes födda kvinnor, möjlighet att närma sig arbetsmarknaden. Aktiviteterna ska uteslutande ha som syfte att individen ska kunna etablera sig på arbetsmarknaden. Därför bör aktiviteterna i möjligaste mån individanpassas så att individens förmågor tas tillvara och utvecklas för att matcha arbetsmarknadens behov.

---

[3] Ida Drougge lämnar särskilt yttrande till förmån för att lägga till följande text "Forskningen visar att tidiga möten med Arbetsförmedlare kortar vägen tillbaka in på arbetsmarknaden och det är därför troligt att den skillnad i bemötande och resurser som kvinnor och män får hos Arbetsförmedlingen påverkar kvinnors inkomster negativt.

Eftersom ett stort tapp av kvinnor som inte deltar i Arbetsförmedlingens insatser uppstår redan när de beviljas uppehållstillstånd hos Migrationsverket och ska bosätta sig på en ny ort, vore det värt att pröva en omvänd ordning där nyanlända med beviljat uppehållstillstånd och utan egen försörjning med automatik skrivs in hos Arbetsförmedlingen och kallas till ett första möte där eventuellt kompletterande uppgifter från den arbetssökanden lämnas. Då Migrationsverket redan idag gör kartläggningar över den sökandes kompetenser och möjlighet till arbete inför val av bostadsort, bör denna bedömning kunna ske utan större svårigheter och kostnader. En sådan ordning skulle möjligt också öka trycket på kommunen att ordna med barnomsorg så att individen kan delta i de insatser som det många gånger är kommunen som arrangerar eller finansierar."

Aktivitetskravet ska förenas med krav på progression där individen förväntas uppnå uppsatta delmål. Aktiviteterna ska ha en hög ambitionsnivå och kräva ett aktivt deltagande. För att aktivitetskravet ska ge full effekt ska närvarokravet på aktiviteter likställas med lönearbete. Därför ska sjukdom styrkas med läkarintyg, enligt regler som liknar dem som gäller på en arbetsplats.

För att stärka samhällsgemenskapen och jämställdheten vill vi att fler utrikes födda kvinnor etablerar sig på arbetsmarknaden och blir självförsörjande. För att lyckas med det behöver drivkrafterna till arbete öka, framför allt för kvinnor med många barn.

Även rätten till förskola på heltid behöver breddas till att även omfatta barn till arbetslösa och föräldralediga så att dessa också kan delta i aktiviteter som omfattas av aktivitetskravet. Därtill vill vi införa ett sysselsättningskrav för att personer i arbetsför ålder ska få förlängt uppehållstillstånd som anhöriginvandrare.

7

Moderaterna ska verka för:

att [40] kombinera aktivitetskravet med ett krav på progression och aktivt deltagande[4]

att [41] aktiviteterna ska vara ambitiösa och föra deltagarna närmare en etablering på arbetsmarknaden

att [42] införa sysselsättningskrav för att få förlängt uppehållstillstånd som anhöriginvandrare

Stärk kraven på språkkunskaper – i Sverige talar man svenska

Alla som vill bli del av det svenska samhället ska lära sig det svenska språket. Möjligheten att få information från myndigheter på andra språk och rätten till offentligt finansierad tolk har minskat behovet att kunna svenska. Det har bidragit till utanförskap och bristande integration. För att stärka det svenska språket och öka drivkrafterna att lära sig svenska ska information från myndigheter som huvudregel endast ges ut på svenska. Information på andra språk får efterfrågas vid behov. Undantag ska göras för nyanlända och personer som befinner

[4] Ida Drougge lämnar särskilt yttrande till förmån för att lägga till en att-sats med lydelsen "att en omvänd ordning prövas, där nyanlända som meddelats uppehållstillstånd, men saknar egen försörjning, automatiskt skrivs in och kallas till möte hos Arbetsförmedlingen."

sig i början av etableringsprocessen. Undantag ska också göras för nationella minoritetsspråk och teckenspråk.

Därtill ska rätten till offentligt finansierad tolk begränsas så långt som är möjligt utan att grundläggande rättssäkerhetskrav åsidosätts. Begränsningarna ska inte avse nationella minoritetsspråk och inte heller teckenspråks-, dövblind- eller skrivtolkning. För Moderaterna är det viktigt att barn inte används som integrationsverktyg. Därför ska möjligheten för barn att agera tolk åt sina föräldrar begränsas.

Moderaterna ska verka för:

att [43] det offentliga som huvudregel ska kommunicera på svenska utan lagstadgade krav på att myndigheter, kommuner eller regioner måste tillhandahålla information på andra språk än svenska, nationella minoritetsspråk och teckenspråk

att [44] kraftigt begränsa möjligheten till offentligt finansierad tolk och att införa begränsning så att barn inte får användas som tolkar

Stärk arbetet för att skydda barn

Myndigheter som befarar att barn far illa ska göra en så kallad orosanmälan till socialtjänsten. Systemet har dock brister och ofta görs orosanmälningar för sent. Moderaterna vill därför förtydliga när orosanmälningar ska göras. Åtgärder krävs också för att säkerställa att myndigheter tillämpar lagstiftningen om orosanmälningar så som det är avsett. Det är särskilt viktigt vid misstankar om hedersproblematik.

Den nya socialtjänstlagen utökar anmälningsskyldigheten för myndigheter vars verksamheter berör barn och unga. Den omfattar myndigheter och personal som verkar inom socialtjänst, hälso- och sjukvård, tandvård, förskola och skola samt yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet inom socialtjänstens områden. Moderaterna vill dock att skyldigheten att vidta orosanmälningar ska gälla all offentlig verksamhet.

Anmälningarna måste också göras digitalt sökbara på ett tryggt, effektivt och rättssäkert sätt, så att en socialnämnd ska kunna ta del av orosanmälningar, undantaget de fall dessa är uppenbart ogrundade. Anmälningar ska vara en del av barnets personakt. En personakt ska alltid skapas när en orosanmälan kommer in. Personakten måste följa med när en familj flyttar från en kommun

till en annan så att viktig information inte går förlorad. För att det ska vara möjligt måste nuvarande sekretesshinder brytas så att kommuner kan dela personakter med varandra, för att säkerställa barnets trygghet.

För att ytterligare öka tryggheten för barn ska samarbetet mellan socialtjänst, förskola, skola och rättsbevarande myndigheter stärkas. Sekretesshinder får inte hindra arbetet för barnets bästa.

Föräldrar ska inte kunna hindra att barn får stöd. Vi vill därför utöka möjligheterna för insatser inom socialtjänsten, även när vårdnadshavarnas samtycke saknas. Bland annat ska vårdnadshavare, vid vite, kunna tvingas att genomgå föräldrautbildning. Socialtjänsten ska också ha rätt att ta ut avgift av föräldrar för uteblivna överenskomna besök.

Trots möjligheten till utreseförbud förekommer det att barn och unga förs utomlands av sina föräldrar i syfte att till exempel könsstympas, genomgå omvändelseterapi eller ingå barnäktenskap. Kommuner har möjlighet att ansöka om utreseförbud, men det sker för sällan. Därutöver behöver utreseförbudet utvidgas för att kunna förhindra fler skadliga utlandsvistelser. Alla barn och unga ska ha samma möjligheter till ett tryggt och rättssäkert skydd.

För att utreseförbud ska ha önskvärd effekt, med bibehållen rättssäkerhet, bör de finnas i Polismyndighetens efterlysningsregister och inte endast i passregistret vilket är fallet idag. Migrationsverket ska få tillgång till dessa uppgifter som underlag vid utfärdande eller återkallande av främlingspass och resedokument. Informationen ska också användas vid ansökningar om att befria ett barn från sitt svenska medborgarskap. Målet är att skydda barn från att föras ut ur landet mot sin vilja. Landets kommuner måste också bli bättre på att tillämpa befintlig lagstiftning.

För att information om utsatta barn inte ska falla mellan stolarna måste vi säkerställa att socialtjänstens journal finns tillgänglig för mottagande kommun när familjer flyttar. Huvudmän ska följa upp att elever inte avviker från skolan under och mellan skolåren. De ska också vara skyldiga att rapportera in till ett nationellt frånvaroregister om ett barn avviker, för att säkerställa att elever inte försvinner under eller mellan läsår.

För att alla barn och unga som är i behov av hjälp ska kunna få det på ett mer samlat och samordnat sätt vill vi se fler familjecentraler, framför allt i utanförskapsområden. Socialtjänsten ska vara närvarande i utanförskapsområden, möta invånarna och bygga tillit och relationer. Inriktningen ska vara att informera om

grundläggande svenska värderingar och vilka rättigheter och skyldigheter som alla i det svenska samhället har.

Föräldrastödsprogram och skolsociala team är goda exempel på reformer som gör verklig skillnad och nytta. Genomförandet av dessa reformer ska fortsatt vara prioriterat.

I det förebyggande arbetet krävs bättre samarbete och ökad flexibilitet av samhällets aktörer, till exempel mödravårdscentraler, barnavårdscentraler, förskolan, skolan, barn- och ungdomspsykiatrin samt Polisen, liksom mellan olika kommuners socialtjänster. Socialtjänsten måste också ha förmåga att sprida och använda sig av goda exempel från andra kommuner.

För att lyckas med integrationen är det avgörande att arbetet påbörjas så tidigt som möjligt. Därför ska det första besöket på barnavårdscentral vara obligatoriskt. Under detta besök ska barnavårdscentralen bedöma behovet av fler besök. I de fall det finns behov av ytterligare besök ska dessa inte kräva vårdnadshavarnas samtycke.

Moderaterna ska verka för:

att [45] kontakt med socialtjänsten på grund av oro systematiskt ska ske i ett tidigare skede och skyldigheten att orosanmäla ska gälla all offentlig verksamhet

att [46] orosanmälningar ska kunna delas mellan olika kommuners socialtjänster

att [47] ta bort sekretessen mellan förskola, skola, socialtjänst och rättsbevarande myndigheter och kravet på att vårdnadshavarna ska sam tycka till informationsdelningen

att [48] en ny lagstiftning genomförs som avser insatser inom socialtjänsten riktade till vårdnadshavare, barn och unga när samtycke saknas

att [49] socialtjänsten ska ha rätt att kräva att vårdnadshavare i behov av hjälp ska genomgå föräldrautbildning

att [50] socialtjänsten ska ha rätt att ta ut vite om föräldrar nekar hjälp samt ta ut avgift av föräldrar som uteblir från överenskomna besök

att [51] utreseförbud är effektiva och rättssäkra där efterlevnaden kan följas upp i Polismyndighetens efterlysningsregister till vilket även Migrationsverket ges tillgång gällande uppgifter om utreseförbud

att [52] göra det första besöket på barnavårdscentral obligatoriskt, under vilket behov av ytterligare besök identifieras

att [53] samtyckeskravet för besök på barnavårdscentral ska tas bort i de fall barnavårdscentralen bedömer att det finns behov av besök

Lyft utanförskapsområdena och inrätta integrationszoner

Många av landets utanförskapsområden finns i så kallade miljonprogramsområden – resultatet av en storskalig och misslyckad bostadspolitik. Många områden har rustats upp, men det finns fortfarande områden där den fysiska gestaltningen skapar en otrygg och ovälkomnande miljö, både för invånare och lokalt näringsliv. Renoveringsbehoven är stora. K-märkningar och andra begränsningar i detaljplaner hindrar nödvändiga förskönings och utsmyckningar av dessa områden. Sådana hinder måste undanröjas.

Många kommuner har, ofta under moderat styre, framgångsrikt minskat utanförskapet. Det har bland annat skett genom upprustning av fastigheter, ombildningar till bostadsrätter och genom införande av krav på boende att uppbära arbetsinkomst.

För att göra områden attraktivare krävs en blandning av boendeformer som möjliggör bostadskarriärer i dessa områden. Därför ska det genomföras fler ombildningar från hyresrätter till bostadsrätter och ägarlägenheter samt fler byggen av andra boendeformer såsom småhus. Därmed kan människor som etablerar sig väl på den svenska arbetsmarknaden och i näringslivet få bättre möjligheter att stanna kvar i området och vara förebilder för andra.

För att öka tryggheten har regeringen utökat möjligheterna att säga upp hyresgäster om någon i hushållet begått vissa typer av brott med koppling till bostaden och närområdet. Även bostadsrättsföreningar bör få liknande utökade möjligheter att neka inträde för och utesluta personer som begår dessa brott. Ett sådant förslag utreds.

Trygghetsarbetet i utanförskapsområden ska prioriteras. Organisationer och människor som bedriver trygghetsarbete ska uppmuntras och stöttas. Kommunala bostadsbolag ska styras för att arbeta med trygghetsåtgärder i utanförskapsområden.

Ett lokalt näringsliv bestående av butiker och restauranger skapar fler arbetstillfällen och ökad trygghet genom att fler människor rör sig på gator och torg. Ett lokalt näringsliv är centralt för att öka attraktiviteten i ett område. Dessvärre har många näringsidkare lämnat utanförskapsområdena, bland annat eftersom de finner andra områden mer gynnsamma för sin verksamhet. Men det beror även på att lokala kriminella gäng tagit över kontrollen i vissa utanförskapsområdens centrum. Den moderatledda regeringen har gjort stora insatser för att vända denna utveckling. Det har givit resultat, men arbetet med att trycka tillbaka gängkriminaliteten i dessa områden måste forstätta i ett högt tempo.

Individens frihet är Moderaternas allra mest centrala utgångspunkt. Att tvångsförflytta människor, eller ha mål om en viss andel boende i enskilda områden baserat på faktorer såsom inkomst eller etnisk bakgrund, är för oss otänkbart och uttrycker en människosyn som är oss främmande.

För att lyfta utanförskapsområdena vill vi möjliggöra för särskilda och riktade åtgärder inom ramen för integrationszoner. Inom ett geografiskt avgränsat område, en integrationszon, ger staten ökade friheter och resurser i utbyte mot konkreta åtgärder och lokala resultat: minskat bidragsberoende, ökad trygghet och fler företagsetableringar. Det skulle kunna omfatta särskilda reformer på skolområdet, trygghetsåtgärder och ekonomiska incitament. Tydliga och mätbara indikatorer ska tas fram för att regelbundet kunna mäta utvecklingen i områdena. Insatserna kompletterar de generella reformer som genomförs på nationell nivå.

Detta förutsätter en stark lokal förankring och samverkan under en längre tid. Tillsammans formar kommunen och de boende – i samverkan med det lokala näringslivet, civilsamhället och myndigheter – framtiden för sitt område. Områdena utvecklas när människor får verktygen att ta makten över sina liv och sin närmiljö, för att bryta utanförskapet och bli en del av samhällsgemenskapen.

Vår vision är att integrationszonerna ska bli platser där människor, företag, civilsamhälle och myndigheter tillsammans får möjlighet att bygga något nytt. Platser där människor känner sig trygga i sina hem. Där barn ser sina föräldrar gå till jobbet – och föräldrar ser sina barn lyckas i skolan. Förebilden i området ska vara den lokala butiksägaren, inte den som är gängkriminell. Flickor och kvinnor har en självklar plats, både i centrum och på fotbollsplanen.

Friheter och möjligheter ska inte vara begränsade till vissa postnummer. Det ska vara en självklarhet i hela Sverige och för alla som bor här.

Moderaterna ska verka för:

att [54] underlätta för ombildning av fler hyresrätter till bostadsrätter och ägarlägenheter för att möjliggöra att fler äger sina egna boenden i utanförskapsområden

att [55] förbättra möjligheten för bostadsrättsföreningar att både neka inträde för och utesluta medlemmar som begår vissa brott

att [56] integrationszoner införs

Stärk medborgarskapet

Medborgarskapet förenar människor i Sverige oavsett bakgrund. Det är ett rättsligt förhållande mellan medborgaren och staten som medför rättigheter och skyldigheter. Det svenska medborgarskapet ska ges större betydelse, såväl rättslig som symbolisk.

Det svenska medborgarskapet ska vara något att vara stolt över. Det ska krävas ansträngning för att bli medborgare. Kraven ska vara tydliga och omfatta egen försörjning, kunskaper i svenska och samhällskunskap och ett hederligt levnadssätt. Kravet på tiden man ska ha varit bosatt i Sverige ska förlängas till åtta år. Förvärvandet av svenskt medborgarskap ska vara slutet av en lyckad integrationsprocess och symbolisera att den nye medborgaren uppfyllt sin del av Sverigekontraktet och därmed fullt ut är del av den svenska samhällsgemenskapen och innanförskapet. Medborgarskapet ska förenas med krav på att underteckna ett samhällskontrakt där den nye medborgaren förbinder sig att acceptera och efterleva svenska värderingar samt att tydligt ta avstånd ifrån skadliga värderingar såsom hederskultur och extremism. En faktor som ska kunna vägas in är också om den som ansöker om medborgarskap har bidragit till hela sin familjs integration. Det är viktigt för att män och kvinnor ska få samma förutsättningar.

Idag finns det ingen möjlighet att återkalla ett medborgarskap. Ett beslut om medborgarskap är oåterkalleligt även om det framkommer att beslutet grundats på felaktig information eller om personen begår mycket allvarliga brott mot den svenska staten. Vi vill att en möjlighet att återkalla medborgarskap ska införas för personer med dubbla medborgarskap, i den utsträckning som detta är förenligt med Sveriges internationella förpliktelser.

Moderaterna välkomnar de förslag som lämnades i *2023 års fri- och rättighetskommitté* och som innebär att medborgarskap ska fråntas den som är medborgare i en annan stat och som har förvärvat medborgarskapet genom oriktiga eller ofullständiga uppgifter eller genom annat otillbörligt förfarande, eller som har dömts för brott som allvarligt hotar rikets säkerhet eller brott som omfattas av Internationella brottmålsdomstolens jurisdiktion. Föreskrifter om frånta gande av medborgarskap ska inte få meddelas i strid med Sveriges internationella åtaganden. På sådana föreskrifter ska det så kallade kvalificerade förfarandet vara tillämpligt. Möjligheten att föreskriva att barn ska följa sina föräldrars eller en av föräldrarnas medborgarskap ska inte gälla i de fall föräldern förlorar sitt medborgarskap till följd av brott.

Moderaterna vill dock se att möjligheterna till återkallelse går längre än detta förslag, i enlighet med det särskilda yttrande som Moderaterna lagt fram tillsammans med Kristdemokraterna, Liberalerna och Sverigedemokraterna. Det ska således, utöver grundlagskommitténs förslag, även vara möjligt att frånta medborgarskap på grund av sådan allvarlig systemhotande brottslighet som begås inom ramen för kriminella nätverk och som grundar sig på det folkrättsliga begreppet brottslighet som allvarligt skadar statens vitala intressen.

Moderaterna anser dessutom att utländska medborgare som dömts för grov brottslighet ska diskvalificeras från att kunna förvärva svenskt medborgarskap.

Det är svårt att utsträcka återkallelse av medborgarskap på grund av att personen uppgett oriktiga eller ofullständiga uppgifter i samband med förvärv av uppehållstillstånd eftersom det är två olika rättsliga förfaranden och två olika myndighetsbeslut som bygger på olika lagrum. Det är därför av stor vikt att uppehållstillstånd återkallas om det framkommer att uppehållstillståndet har förvärvats genom felaktiga uppgifter eller att utlänningen brister i sitt levnadssätt, i enlighet med förslagen i utredningen om *Skärpta och tydligare krav på vandel för uppehållstillstånd*.

Moderaterna ska verka för:

att [57] svenskt medborgarskap ska kunna återkallas för den som har dubbla medborgarskap och som har dömts för grov brottslighet eller som har förvärvat det svenska medborgarskapet genom oriktiga eller ofullständiga uppgifter

att [58] en utländsk medborgare som har dömts för grov brottslighet ska diskvalificeras från att kunna få svenskt medborgarskap beviljat

att [59] en faktor som ska kunna vägas in när en person ansöker om medborgarskap ska vara om denne har bidragit till hela sin familjs integration

8 Proposition

Ett säkrare Sverige i Nato och världen

Proposition 8

Ett säkrare Sverige i Nato och världen

Innehåll

Inledning **367**

Moderat utrikes- och säkerhetspolitik **368**

Försvaret av den fria världen **369**
Stödet till Ukraina 369
Vårt förhållningssätt till Ryssland 370
Fördjupat nordiskt och nordiskt-baltiskt samarbete 371

Viktiga förutsättningar för försvaret av Sverige **372**
Värnplikt, civilplikt och frivilligt engagemang – viktig grund för personalförsörjningen 372
En svensk och nordisk sköld samt ökad långräckviddig bekämpningsförmåga 373
Strategisk handlingsfrihet 374
Modernisera svensk försvarsindustri 375
Lagförändringar för snabbare upprustning 376

Den fortsatta uppbyggnaden av det civila försvaret **378**
Förmågetillväxt inom civilt försvar 378
Försörjningsberedskap och skydd av civilbefolkningen 379
Maritim säkerhet 380
Stärkt förmåga att motverka hybrid- och cyberhot 381

Europeiska unionen **382**
Sanktionspolitiken 383
Utvidgningspolitiken 384

Sveriges globala engagemang **386**
Den regelbaserade världsordningen 386
Angelägna regioner för utrikespolitiken 388

Biståndspolitiken **391**

Inledning

Sverige befinner sig i en svår säkerhetspolitisk tid. Vi befinner oss i en långvarig och långtgående konfrontation med Ryssland som kommer att bestå oavsett utfallet av det ryska anfallskriget mot Ukraina.

Ryssland utgör det dimensionerande hotet mot Sverige, Europa och Nato. Det står också klart att den ryska statsledningen har en antagonistisk agenda med motiv som är mer långtgående än motståndet mot europeiska länders stöd till Ukraina. Denna agenda tar sig i uttryck i fientliga handlingar som desinformationskampanjer, mord och mordförsök, utnyttjande av migranter och migrantflöden samt sabotage av kritisk infrastruktur.

Det finns ingen viktigare uppgift än att värna Sveriges och svenskars säkerhet. Sverige ska därför motverka Rysslands förmåga att göra oss skada. Detta är en uppgift vi måste ta oss an genom en mer pragmatisk och realistisk svensk utrikes- och säkerhetspolitik.

Sverige är ett säkrare land som medlem i Nato. Vi står inte längre ensamma när det blåser utan har istället 31 allierade som har lovat att försvara oss, precis som vi har lovat att försvara dem. Detta har tillsammans med vårt EU-medlemskap en avgörande säkerhetspolitisk betydelse för Sverige.

De senaste årens säkerhetspolitiska utveckling gör det tydligt att också Europa måste ta ett större ansvar för sin egen säkerhet. Sverige bör därför tillsammans med andra europeiska allierade investera mer för att stärka vårt nationella och kollektiva försvar. EU kan spela en viktig roll för att stärka europeiska länders militära förmågor, motståndskraft och den militära rörligheten mellan dem. Stödet till Ukraina bör ses som en viktig del av investeringarna i Sveriges och Europas säkerhet. Det finns mycket att lära från den ukrainska försvarsmakten och försvarsindustrin som på kort tid har vuxit betydligt och blivit mer avancerad.

I en allt mer instabil tid utgör Norden-Baltikum Sveriges viktigaste och mest stabila krets av likasinnade länder. Vi delar en grundläggande uppfattning om vilka de centrala säkerhetshoten är, vilken riktning EU och Nato bör gå i och vilken roll Europa bör spela globalt. Det finns därför all anledning att fördjupa det nordisk-baltiska samarbetet för att våra gemensamma intressen ska få största möjliga genomslag, såväl i Europa som på den internationella arenan.

Moderat utrikes- och säkerhetspolitik

Sverige är en av världens äldsta nationalstater men vårt land är också del av en större europeisk och internationell gemenskap. Vårt samhälle vilar på institutioner som rättsstaten, demokratin och medborgarskapet. Från den grunden har vi steg för steg engagerat Sverige i olika internationella sammanhang.

Under den moderatledda regeringen har Sverige blivit medlem i Nato, världens starkaste försvarsallians. Tillsammans med våra allierade stärker medlemskapet både vårt eget och Nato-ländernas gemensamma försvar.

Moderaterna har en lång historia av stöd för ett svenskt Natomedlemskap och kom också att spela en central roll för att detta viktiga steg kunde tas. Redan på partistämman 2003 fattade partiet ett beslut om att förespråka ett svenskt Natomedlemskap. 2018 lyftes ett medlemskap som ett mål vid Folk och Försvars rikskonferens. I samband med Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina ställdes frågan på sin spets och under den efterföljande perioden lyckades också Moderaterna, ledda av Ulf Kristersson, samla en riksdagsmajoritet bakom inriktningen att Sverige skulle bli medlemmar. Det skedde i ett första steg genom att riksdagen ställde sig bakom en så kallad Natooption, vilken innebar att Sverige skulle hålla dörren öppen för medlemskap. När Moderaterna deklarerade att det skulle bli en valfråga 2022 tvingades till slut även Socialdemokraterna byta hållning i frågan. Under den moderatledda regeringen anslöt sig Sverige formellt till Nato den 7 mars 2024.

Moderaternas utrikes- och säkerhetspolitik tar sin utgångspunkt i att Sverige ska föra en frihetlig utrikespolitik som utgår från svenska intressen och värderingar. Den centrala uppgiften är att värna Sveriges säkerhet, frihet, demokrati och självständighet. Vi ska ha förmågan att med styrka kunna stå emot fientliga länders aggressiva maktanspråk.

Moderaterna kommer aldrig att acceptera en säkerhetsordning som grundar sig på idén att små och medelstora stater inte fritt och demokratiskt får välja sin egen väg utan ska underordnas den starkes rätt.

Försvaret av den fria världen

Stödet till Ukraina

Stödet till Ukraina är Sveriges främsta utrikespolitiska uppgift och en nödvändig investering i Europas och därmed vår egen säkerhet, självständighet och framtid. På slagfälten i Ukraina avgörs om även framtidens Europa ska bestå av suveräna stater. Rysslands mål är att framtvinga en intressesfär med satellitstater, inte olikt det läge som rådde när vi hade en järnridå som delade Europa.

Ett försvagat Ukraina under direkt eller indirekt rysk kontroll skulle innebära kraftigt ökade risker för Sverige och Europa. Inte minst skulle det ge Ryssland utrymme och styrka att utöka sin militära närvaro i Sveriges närområde. Utgången av kriget påverkar därmed säkerheten i Europa för kommande generationer.

Sverige och Europa måste därför fortsätta stödja Ukraina politiskt, ekonomiskt, militärt och humanitärt. EU kommer att behöva bära en stor del av ansvaret för Ukrainas uppbyggnad av såväl infrastruktur som institutioner.

Att hjälpa Ukraina i strävan efter ett EU-medlemskap ligger i Sveriges intresse och är en avgörande del i arbetet med att bygga ett fritt och starkt Ukraina. På vägen till fullvärdigt medlemskap i EU bör Ukraina kunna åtnjuta förmåner som handelslättnader. Ukrainas framtid finns också i Nato. Ett ukrainskt Natomedlemskap gynnar Sverige, Nato och Ukraina. Sverige ska därför även fortsatt stödja Ukrainas Natonärmande.

Stödet till Ukraina är en del i den motverkanspolitik som syftar till att minska Rysslands förmåga att tillfoga Sverige, våra allierade och våra partner skada. Tillsammans behöver vi begränsa Rysslands militära, politiska och ekonomiska handlingsutrymme.

Vi ska också verka för att knyta de länder som gränsar till Ryssland närmare oss för att på så vis dels motverka ryska intressen i dessa länder, dels erbjuda dem ett mer attraktivt alternativ vad gäller handel och utbyte.

Moderaterna ska verka för:

att [1] stödet till Ukraina ska vara Sveriges främsta utrikespolitiska prioritering

Vårt förhållningssätt till Ryssland

"Ryssland utgör under överskådlig tid det dimensionerande hotet. Svensk försvarspolitik måste därför beakta risken att Rysslands krig mot Ukraina kan eskalera till ett angrepp mot andra stater."
– Överbefälhavarens militära råd

Ryssland har sedan 1990-talet bedrivit informations- och hybridkrigföring mot andra nationer, förtryckt sin befolkning och invaderat angränsande suveräna stater som Georgien och Ukraina. Man ockuperar också i praktiken Transnistrien i Moldavien. Under den fullskaliga invasionen av Ukraina har Ryssland hotat med kärnvapen och Ryssland utvecklas alltjämt i en mer totalitär och militaristisk riktning. Landet utgör idag ett långsiktigt hot mot Sverige, våra grannar och våra allierade.

Moderaterna har länge förespråkat en hård linje mot Ryssland. Moderaterna har i både regeringsställning och i opposition förespråkat hårdare EU-sanktioner, fler utvisningar av ryska diplomater samt att den ryska statsledningen och dess militärer ställs inför rätta i internationella domstolar för alla de krigsförbrytelser som begåtts. Sverige och EU måste verka för och förbereda sig på en långvarig isolering av Ryssland – diplomatiskt, ekonomiskt och politiskt. EU och våra partner ska gå vidare och använda grundkapitalet av de immobiliserade ryska centralbankstillgångarna till förmån för Ukraina.

Under det kalla krigets mörkaste dagar kvarstod Sovjetunionens kopplingar till Europa genom dess energiexport. Tre år efter den fullskaliga ryska invasionen av Ukraina kommer nästan en femtedel av EU:s totala gasimport fortfarande från Ryssland. Det bidrar till den ryska krigskassan. EU bör nu göra sig oberoende av rysk energi en gång för alla. Förslaget om att avveckla all energiimport från Ryssland till 2027 är ett steg i rätt riktning och vi bör arbeta konstruktivt för att det kommer på plats så snabbt som möjligt.

Moderaterna står bakom inrättandet av en särskild tribunal för aggressionsbrottet mot Ukraina så att ansvariga militärer, militära och politiska ledare samt tjänstemän kan ställas inför rätta. De steg som nu har tagits för att inrätta en sådan tribunal är välkomna. Inom ramen för detta måste också frågan om ekonomisk kompensation för den omfattande förstörelsen i Ukraina hanteras. Vidare vill vi att Sverige aktivt ska följa upp sanktionsarbetet och arbeta för att stänga kryphål som utnyttjas av den ryska regimen.

Moderaterna ska verka för:

att [2] Sverige formar sin utrikes- och säkerhetspolitik utifrån att Ryssland är det dimensionerande hotet mot vår säkerhet och vårt sätt att leva

att [3] Rysslands politiska och ekonomiska handlingsutrymme ytterligare begränsas

att [4] Rysslands internationella relationer inte normaliseras direkt vid ett vapenstillestånd i Ukraina

Fördjupat nordiskt och nordiskt-baltiskt samarbete

I det allvarliga säkerhetsläge vi nu befinner oss i är det avgörande att europeiska Natoländer stärker sin försvarsförmåga. Natos europeiska pelare behöver bli starkare. Norra Europa med Arktis och Östersjöregionen utgör ett gemensamt militärstrategiskt operationsområde. Här ökar också de säkerhetspolitiska spänningarna. Det handlar om allt från en ökad rysk militär närvaro till hybridhot mot till exempel kritisk undervattensinfrastruktur.

Sveriges och Finlands Natomedlemskap innebär helt nya möjligheter att fördjupa samarbetet i Norden, men även bredare tillsammans med andra länder i närområdet såsom Estland, Lettland, Litauen, Polen och Tyskland. Detta har redan skett på en rad områden som omfattat såväl gemensamma övningar och operationer som samarbete kring ökad produktion av ammunition och värdlandsstöd.

Sverige bör verka för att ytterligare fördjupa det försvars- och säkerhetspolitiska samarbetet i norra Europa. Tillsammans utgör vi en värdegemenskap med en betydande ekonomisk och försvarspolitisk tyngd som har en stor potential att avskräcka Ryssland och bidra till säkerhet och stabilitet i vårt närområde. Det handlar inte om en regionalisering av Nato utan om stärkt förmåga som gynnar hela försvarssamarbetet.

Moderaterna ska verka för:

att [5] de nordiska och nordisk-baltiska samarbetena fördjupas

att [6] Sverige går i bräschen för att stärka Natos europeiska pelare

att [7] Sverige stärker det regionala samarbetet rörande Arktis

Viktiga förutsättningar för försvaret av Sverige

Moderaterna har varit det parti i Sverige som varit mest drivande i omläggningen av försvarspolitiken. Detta gäller både det militära och civila försvaret. De ansträngningarna har möjliggjort satsningar på personal, materiel och övningar för att stärka de svenska krigsförbanden och åstadkomma en höjd förmåga i det civila försvaret.

Sveriges och Finlands medlemskap i Nato har öppnat möjligheter för ett ännu djupare nordiskt och nordiskt-baltiskt samarbete i utrikes- och säkerhetspolitiken. Nu är alla demokratiska länder i Norden och runt Östersjön förenade i samma politiska och militära allians.

Styrkan i det nordisk-baltiska samarbetet är tydlig genom de senaste årens starka gemensamma stöd till Ukraina. Tillsammans hör vi till de länder som ger mest stöd till Ukraina, såväl per capita som i absoluta tal.

Som medlem i Nato förpliktar vi oss att även höja våra egna förmågor i syfte att stärka vårt totalförsvar. Totalförsvarspropositionen är omfattande men kommer snart behöva kompletteras. Moderaterna anser att följande områden är särskilt viktiga att ta med i det kommande arbetet.

Värnplikt, civilplikt och frivilligt engagemang – viktig grund för personalförsörjningen

Ett starkt militärt försvar byggs upp av dess officerare, soldater, sjöman, värnpliktiga och civilanställda. Värnpliktens betydelse kan inte nog understrykas i arbetet med att kraftigt bygga ut det svenska försvaret. Moderaterna ska driva en personalförsörjningspolitik som gynnar försvarsförmågan genom bra villkor för de som tjänar vårt land. Fler anställda ska vilja stanna längre i sitt yrke och verksamheten måste skifta från administration till aktion. En del i detta bör vara att Försvarsmakten erbjuder långsiktiga karriärvägar.[1]

Det militära och civila försvaret är ömsesidigt förstärkande. En viktig pusselbit i en långsiktigt hållbar personalförsörjning av det civila försvaret är att civilplikten aktiveras fullt ut. Det ska vara attraktivt och lönsamt att tjäna sitt land, såväl med vapen i hand som i andra roller. Vårt medlemskap i Nato och de ökade

[1] *Douglas Thor reserverar sig till förmån för att här lägga till följande text "Den nuvarande 12-årsgränsen för anställning som soldat och sjöman är föråldrad och hämmar vår förmåga att behålla erfaren och välutbildad personal. Försvaret ska kunna erbjuda långsiktiga karriärvägar även för den som vill fortsätta tjänstgöra i uniformsyrken bortom tolv år. Det stärker både försvarsförmågan och attraktionskraften i yrket."*

behoven av tjänstgöring utomlands ställer därutöver krav på att vår utlandsplacerade personal har rimliga villkor för sig och sina medföljande.

Frivilliga försvarsorganisationer utgör en viktig del av totalförsvaret och bidrar aktivt till konkret förmåga såväl som till folkbildning och försvarsvilja. Därför är det viktigt att värna våra frivilliga försvarsorganisationer och skapa förutsättningar för att fler medborgare ska kunna engagera sig.

Moderaterna ska verka för:

att [8] fler soldater och officerare ska vilja stanna längre i sitt yrke och i verksamheten

att [9] civilplikten aktiveras fullt ut och blir ett naturligt komplement till värnplikten

att [10] fler medborgare engagerar sig i en frivillig försvarsorganisation och civilsamhället [2]

En svensk och nordisk sköld samt ökad långräckviddig bekämpningsförmåga

Kriget i Ukraina har visat på betydelsen av ett kraftfullt luftförsvar med kapaciteten att kunna försvara såväl militära mål som kritisk infrastruktur och civilbefolkningen. Moderaterna vill verka för att skapa en luftvärnssköld över Sverige. För att genomföra detta kommer det behövas ett mer utbyggt luftvärn än vad vi har idag, inte minst för att möta hotet från drönare och robotar.

En sådan utbyggnad behöver också göras tillsammans med våra nordiska grannar för att minska kostnaderna och öka skyddet av både Sverige och våra allierade. Att skapa en heltäckande sköld kräver flera lager av olika system för att kunna möta hot från flygplan och ballistiska robotar, kryssningsrobotar och drönare. En framgångsfaktor är att kunna knyta samman de olika luftvärnssystemen för att möjliggöra snabb identifiering, analys, målinmätning och bekämpning.

Sverige behöver också stärka sin förmåga att bekämpa en motståndare på långa avstånd. En sådan förmåga försvårar operationer mot det egna området

[2] Douglas Thor reserverar sig till förmån för att här lägga till följande att-sats "avskaffa tolvårsregeln för soldaters anställning"

och möjliggör att själv kunna slå mot fiendens logistik och baseringsområden. Användandet av långräckviddiga system har visat sig vara mycket framgångsrikt i kriget i Ukraina. Det kan handla om att Sverige anskaffar såväl fler kryssningsrobotar och sjömålsrobotar som raketartilleri och långräckviddiga drönare.

Användandet av drönare kommer att behöva ägnas större uppmärksamhet framgent. Drönare utgör en kostnadseffektiv förmåga med flera användningsområden – från spaning till bekämpning – och där det går att snabbt utbilda personal. I egenskap av att vara ett framstående innovationsland har Sverige goda möjligheter att vara framgångsrikt på drönarområdet, inte minst genom att inkorporera avancerad civil teknik i militära lösningar.

Moderaterna ska verka för:

att [11] skapa en svensk och nordisk luftvärnssköld

att [12] luftvärnet prioriteras i kommande försvarssatsningar för att kunna skydda militär och civil infrastruktur

att [13] Sverige anskaffar utökade system för långräckviddig bekämpning

att [14] Sverige stärker sin drönarförmåga i alla försvarsgrenar

Strategisk handlingsfrihet

Nationell rådighet och strategisk handlingsfrihet är centralt för moderat säkerhetspolitik. För Moderaterna är det angeläget att det tas fram ett koncept om graden av beroenden vi kan acceptera sett till kritiska militärtekniska förmågor. Konceptet ska också beakta att vårt eget tekniska kunnande gör oss till en relevant samarbetspartner för andra.

Moderaterna önskar se en teknikhierarki där vi identifierar vilka förmågor vi behöver kunna utveckla själva, respektive tillsammans med nära allierade och partner, eller i samarbete med bredare kretsar av länder. Vi befinner oss i en tid av stora förändringar med större fokus på mjuk- snarare än hårdvara vilket bör återspeglas i en sådan inventering av teknikberoenden.

Sverige behöver vidare säkerställa att svensk forskning och tekniskt kunnande inte kan exploateras av främmande makter. Det inbegriper att förhindra stater som Kina, Ryssland och Iran att använda svenska akademiska institutioner för att inhämta kunskap om nya tekniker som kan omsättas i militära system.

Moderaterna ska verka för:

att [15] Sverige utvecklar ett koncept för teknik- och säkerhetssamarbete för att skapa ökad rådighet över våra mest kritiska förmågor

att [16] det försvåras för främmande makter att utnyttja svenska akademiska institutioner för att inhämta kunskap för säkerhetspolitiska ändamål

att [17] Sverige nyttjar vårt tekniska kunnande till att vara en relevant och intressant säkerhetspolitisk partner

Modernisera svensk försvarsindustri

I Sverige har vi en stark försvarsindustri och egen förmåga att tillverka stridsflyg, ytstridsfartyg, ubåtar och stridsfordon. Samtidigt är dessa produkter ett verk av det kalla krigets satsningar och mestadels koncentrerade till ett fåtal storföretag. Det är svårt för svenska små- och medelstora företag att ta sig in på försvarsmarknaden och in i försvarssektorn. Det leder till sämre konkurrens och högre priser. När Sverige ska bygga upp försvaret behövs det helt nya angreppssätt för att öka antalet aktörer på marknaden, minska leveranstider och pressa priserna i industrin. De senaste årens prisutveckling och ledtider på försvarsmateriel är ohållbara om vi snabbt ska rusta Sverige.

I USA och Europa växer det nu fram företag som har förmåga att massproducera försvarsmateriel som långräckviddiga robotar och drönare till en bråkdel av priset jämfört med de traditionella aktörerna. Detta genom ett ökat fokus på mjukvara och robotik. Sverige bör främja framväxten av sådana företag och låta det svenska försvaret gynnas av detta.

Sverige har en lång och stolt historia av innovationer och användning av ny teknik. Det ska självklart gälla även inom det svenska försvaret. Det kräver genomgripande reformer och ett nytt synsätt från staten, myndigheterna och försvaret. Försvarsindustrin ska tillmätas ett större värde och ses som samhällskritisk verksamhet för att säkra Sveriges välmående.

För att detta ska bli verklighet krävs förutsättningar som inte finns idag, till exempel måste det bli enklare att investera i säkerhet och försvar. Ett steg på vägen är att ta bort de hinder som finns. Ett sådant hinder är så kallade ”ESG-kriterier” (Environmental Social Governance) som i många fall stämplar försvarsindustrin som ”icke hållbar” vilket skapar en orimlig situation. Det, om något, borde Rysslands krig mot Ukraina ha lärt oss. Dessa regler begränsar

försvarsindustrins tillgång till privat finansiering och kan leda till att viktiga investeringar uteblir.

Sveriges försvarsindustri är beroende av internationella marknader för att kunna bibehålla och utveckla sin kapacitet. Försvarets materielverk (FMV) bör fortsatt ha en aktiv roll i att stödja export av svensk försvarsmateriel. Med fokus på partnerskap och samarbetslösningar stärker vi inte bara svensk industris konkurrenskraft, vi bidrar också till uppbyggnaden av ett starkt säkerhetspolitiskt nätverk med likasinnade demokratier.

Moderaterna ska verka för:

att [18] främja framväxten av en modern försvarsindustri

att [19] nya försvarsföretag får stärkta möjligheter att leverera till det svenska försvaret

att [20] utveckla och främja införandet av nya produktionsmetoder i industrin för att minska ledtider och öka skalan i produktionen

att [21] hinder som missgynnar investeringar i försvarsindustrin tas bort

att [22] genom ett aktivt exportstöd underlätta för svensk försvarsmaterielexport

Lagförändringar för snabbare upprustning

Med nya kraftiga tillskott till försvaret de kommande åren i både Sverige och många andra europeiska länder kommer inte främst pengarna vara en begränsande faktor utan möjligheten att besluta om och anskaffa materiel, utveckla infrastruktur och byggnader samt anställa personal. Befintliga processer för att besluta om detta tar för lång tid. För viss typ av materiel som till exempel drönare innebär dagens upphandlingssystem att drönarna är omoderna redan när de beställs och ännu mer så vid leverans och implementering. Det behövs helt nya processer för beslutsfattande och upphandling av både materiel och infrastruktur.

Lagarna och processerna som begränsar försvarets tillväxt är i allmänhet inte unika för försvaret. När vår säkerhet är hotad och en snabb upprustning är nödvändig behöver dock vikten av skyndsamma processer väga tyngre och lagändringar göras för att underlätta utbyggnaden av försvaret. Det handlar

bland annat om att underlätta processen för miljötillstånd, inte minst för Försvarsmakten, andra försvarsmyndigheter och försvarsviktiga företag.

De undantag som idag finns för Försvarsmakten och andra försvarsmyndigheter på till exempel miljöområdet bör utökas till företag som är av betydelse för försvarets funktion. Byggnation för försvarsändamål på statlig mark bör tillåtas genom en enklare prövning och därmed fråntas krav på detaljplan och bygglov.

Det bör också bli lättare att expropriera mark där innehavaren har kopplingar till främmande makt och utgör en säkerhetsrisk, även om just den marken inte behövs för försvarsändamål. Erfarenheter från till exempel Finland visar att mark i fel händer kan användas för att bedriva spionage mot militär verksamhet genom att den ligger strategiskt bra till. Idag tar det mycket lång tid att åtgärda dessa problem eftersom exproprieringslagstiftningen inte är anpassad för denna typ av hybridkrigföring.

Möjligheten att stoppa markköp eller ytterst expropriera mark bör även utsträckas till att omfatta säkerhetshotande verksamhet som redan har fått tillstånd att verka i Sverige. Det handlar till exempel om att kunna hindra expansion av säkerhetshotande verksamheter som etablerades före granskningssystemet för utländska direktinvesteringar infördes.

Vidare bör Myndigheten för civilt försvar (tidigare Myndigheten för samhällsskydd och beredskap) ges bättre förutsättningar att i större utsträckning än idag ge företräde till riksintressen för totalförsvarets behov.

Moderaterna ska verka för:

att [23] upprustningslagar som behövs för snabb upprustning införs

att [24] inleda en omfattande översyn av svensk och europeisk lagstiftning för att införa fler och bredare undantag för försvarsmakten och försvarsindustrin

att [25] det blir enklare att expropriera mark och tillgångar där innehavaren har kopplingar till främmande makt och utgör en säkerhetsrisk

att [26] regeringen ska kunna besluta om restriktioner av förvärv av vissa typer av egendom, till exempel fastigheter, för medborgare och företag från länder som hotar svensk säkerhet eller andra viktiga svenska intressen

Den fortsatta uppbyggnaden av det civila försvaret

Förmågetillväxt inom civilt försvar

Det civila försvaret omfattar hela samhället och utgörs av den samlade motståndskraften vid krigsfara och krig. Det civila försvaret ska ha förmåga att säkerställa de viktigaste samhällsfunktionerna, bidra till det militära försvarets förmåga, skydda civilbefolkningen samt upprätthålla försvarsviljan och samhällets motståndskraft mot externa påtryckningar.

Mot bakgrund av det allvarliga säkerhetspolitiska läget måste förberedelserna, beredskapen och förmågan inom det civila försvaret fortsatt öka skyndsamt, detta parallellt med att det långsiktiga uppbyggnadsarbetet fortgår. Här vill Moderaterna särskilt lyfta fram den viktiga roll som kommunerna spelar i att bygga ett starkt och motståndskraftigt civilt försvar.

Civilt försvar är åtgärder vars syfte är att möta de påfrestningar och krav som höjd beredskap och ytterst krig ställer. Det vill säga områden där det vore orimligt att vidta motsvarande åtgärd eller investering utifrån en verksamhets ordinarie ansvar inklusive ansvaret för fredstida kriser.

Det civila försvaret är indelat i tio beredskapssektorer, som utifrån olika samhällsfunktioner, ska stärka robustheten i samhället. Moderaterna vill se att Myndigheten för civilt försvar fungerar som det centrala navet som samordnar aktörer i det civila försvaret på nationell nivå och är regeringens främsta verktyg för att säkerställa att samhället är förberett för kris, höjd beredskap och ytterst krig.

Resurserna till det civila försvaret har ökat men återuppbyggnaden sker från en mycket låg nivå och det krävs därför en substantiell och långsiktig ökning av dessa investeringar. Moderaterna anser att den civila ramen på sikt ska stå i proportion till de militära utgifterna, det vill säga motsvara de mellan 10 och 12 procent av försvarsutgifterna som den civila delen av totalförsvaret historiskt sett uppgick till. Under den återuppbyggnadsfas vi nu befinner oss i kommer dock den civila ramen behöver växa snabbare och överstiga 12 procent av de militära utgifterna.

Moderaterna ska verka för:

att [27] förmågetillväxten inom det civila försvaret fortsätter

att [28] Myndigheten för civilt försvar ska utgöra det centrala navet för det civila försvaret

Försörjningsberedskap och skydd av civilbefolkningen

En robust försörjningsberedskap är en förutsättning för att samhället ska kunna fungera i händelse av kris, höjd beredskap och ytterst krig. För detta krävs nationell samordning, privat-offentlig samverkan, förutsättningar för produktionsomställning, upprättandet av en ändamålsenlig beredskapslagring samt säkerställandet av robusta försörjningskedjor – det som i internationella sammanhang brukar omnämnas ”de-risking”. Steg för steg ska Sverige bygga en försörjningsberedskap som går i takt med samhällsutvecklingen och säkerställer en långsiktigt hållbar modell såväl materiellt som finansiellt.

Internationellt sett är Sveriges bestånd av cirka 65 000 skyddsrum unikt och ger ett grundläggande fortifikatoriskt skydd som de flesta andra länder i Europa saknar. Dessa kräver dock underhållsinsatser. Erfarenheterna från kriget i Ukraina har visat på vikten av ett samlat system för skydd av civilbefolkningen. Primärt bör detta system bygga på tillgång till moderna och ändamålsenliga skyddsrum och skyddade utrymmen samt förmåga till utrymning och inkvartering. Detta förutsätter en geografisk prioritering baserad på bland annat Försvarsmaktens operationsplanering och antaganden om det väpnade angreppet. Räddningstjänsten fyller också en central funktion i skyddet av civilbefolkningen och dess förmåga måste öka kvantitativt och kvalitativt.

Moderaterna ska verka för:

att [29] det ska finnas goda förutsättningar för produktionsomställning hos företag, ändamålsenlig beredskapslagring samt för säkerställandet av hållbara försörjningskedjor

att [30] ytterligare stärka arbetet med att säkra försörjningen av livsmedel i händelse av krig eller kris

att [31] ny teknik och innovation tillämpas i större utsträckning inom det civila försvaret

att [32] det sker en skyndsam upprustning och modernisering av befintliga skyddsrum

att [33] alla Sveriges 290 kommuner har en upprättad plan för utrymning och inkvartering

att [34] räddningstjänstens förmåga att verka i höjd beredskap och krig ska öka

Maritim säkerhet

Det säkerhetspolitiska läget i Europa har väsentligen förvärrat hotbilden i Östersjöregionen. Det spända läget tydliggörs av de hybridhot vi konfronteras med ovanför, på och under Östersjön. För att möta den säkerhetspolitiska hotbilden behöver vi stärka den maritima säkerheten genom egna satsningar men också i samarbete med andra Nato- och EU-länder.

Kustbevakningen bör få en stärkt roll i sjöövervakningen på Östersjön och samtidigt fördjupa samarbetet med Försvarsmakten. Kustbevakningen bör komplettera sina befintliga fartyg med olika plattformar, inklusive drönare, både till sjöss och i luften för att säkerställa en bättre lägesbild avseende fartygsrörelser på Östersjön.

Den säkerhetspolitiska händelseutvecklingen har tydliggjort vikten av att skydda undervattensinfrastrukturen med kritiska flöden för bland annat energi och telekommunikation. För Sverige och Nato är detta ett nytt område att hantera där vi skyndsamt måste stärka vår kunskap och handlingskraft. Därför behövs en tydlig nationell ansvarsfördelning mellan myndigheter och samarbete med privata företag samt ett fördjupat internationellt samarbete mellan länder för att skydda undervattensinfrastrukturen.

Moderaterna ska verka för:

att [35] stärka Kustbevakningens förmåga till sjöövervakning på Östersjön

att [36] stärka internationella samarbeten rörande maritim säkerhet, särskilt avseende kritisk undervattensinfrastruktur

att [37] Kustbevakningen och Försvarsmakten samverkar närmare

Stärkt förmåga att motverka hybrid- och cyberhot

Samtidens krigföring tar sikte på samhällets samlade sårbarheter och kan genomföras i flera domäner samtidigt. Det handlar exempelvis om desinformation, informationspåverkan, ekonomiska åtgärder, cyberangrepp, underrättelseinhämtning och fysiskt sabotage – åtgärder som genomförs för att påverka länders politik och samhällen.

För att hantera hybridhoten krävs tidig upptäckt, förvarning, avskräckning och förmågan att bemöta dessa. Hela samhället behöver involveras. Fler åtgärder kommer att krävas mot bakgrund av hotens bredd. Vital infrastruktur och svensk forskning kommer att behöva skyddas och strategiskt viktiga geografiska områden behöver värnas. Svensk underrättelse- och signalspaningsförmåga behöver stärkas. Fler förstärkningsresurser behövs i ett gråzonsläge.

Sveriges psykologiska försvar, det vill säga samhällets gemensamma förmåga att upptäcka och stå emot otillbörlig informationspåverkan som riktas mot Sverige från främmande makter, ska vara starkt, motståndskraftigt och uthålligt. Kunskapsnivån hos allmänheten behöver höjas och bibehållas på en hög nivå för att på bred front minska mottagligheten för exempelvis påverkanskampanjer.

Moderaterna vill att Sverige utökar det europeiska samarbetet inom cybersäkerhet. Vi måste samtidigt ha egen kapacitet och ett ägarskap när det gäller vårt cyberförsvar. Det är också centralt att vi tar krafttag mot statsstödda aktörer för att motverka cyberspionage och andra allvarliga cyberhot genom att driva dessa frågor internationellt.

Moderaterna ska verka för:

att [38] Sverige står för en hög cybersäkerhetsnivå, är en pålitlig internationell partner samt en pionjär inom teknisk innovation och utveckling

att [39] höja kunskapsnivån hos allmänheten för att minska mottagligheten för desinformation och påverkanskampanjer

att [40] stärka samhällets motståndskraft mot hybridhot och hybridaktiviteter

Europeiska unionen

Det europeiska samarbetet behöver bättre kunna förhålla sig till hur världen faktiskt ser ut och inte låta önsketänkande om hur den borde vara definiera politiken. Ett sådant mer pragmatiskt förhållningssätt bör vara möjligt att anamma samtidigt som EU strävar efter att påverka världen utifrån våra värderingar.

Vi lever i en tid där auktoritära krafter försöker manipulera och undergräva multilaterala organisationer, upprätta konkurrerande motsvarigheter, hävda så kallade intressesfärer och hota den regelbaserade världsordningen. EU behöver bli bättre på att använda sina ekonomiska och politiska muskler på ett mer aktivt och strategiskt sätt för att bygga motståndskraft och kraftfullt kunna stå upp för en regelbaserad världsordning och en öppen global ekonomi. Europa har befolkningsstorleken, nivån av teknisk utveckling och den ekonomiska storleken och styrkan som krävs för att kunna ha en stormakts inflytande.

Samtidigt som världen blir alltmer sammanlänkad leder globaliseringens många kontaktytor också till friktion. Särskilt i de fall spelreglerna är otydliga, inte respekteras eller kanske helt saknas. Ekonomi, teknik, leveranskedjor, migration och energi används som påtryckningsmedel. Kriserna är det nya normala och även om Sverige inte är i krig så råder det inte heller fred. Gränserna mellan inrikes- och utrikespolitik har blivit mer diffusa.

I arbetet med att stärka EU:s och medlemsstaternas motståndskraft ska vi inte vända oss inåt och hemfalla åt protektionism. Tvärtom bör EU samarbeta med andra internationella partners när det är möjligt, utan att för den sakens skull förlita sig på att den vägen alltid är framkomlig.

EU-samarbetet har fortfarande stor outnyttjad potential. Fördjupat samarbete inom en rad områden är både möjligt och nödvändigt. Även inom vissa områden som tidigare främst har hanterats av medlemsstaterna var för sig. Ett fördjupat samarbete inom försvars-, utrikes- och säkerhetspolitiken kräver inga fördragsändringar. Däremot krävs det höjda ambitioner och tydliga prioriteringar. Där har Moderaterna en viktig roll att spela.

Förslag med koppling till euron presenteras i propositionen Ansvar för Sverige i en krävande tid.

Moderaterna ska verka för:

att [41] fördjupa och stärka EU:s gemensamma försvars-, utrikes- och säkerhetspolitik

att [42] öka synergierna mellan EU:s biståndspolitik och migrationspolitiken

Sanktionspolitiken

Sanktioner har blivit ett allt viktigare verktyg för EU:s gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik. Det behöver emellertid bli kraftfullare, inte minst för att kunna bli mer verkningsfullt i sitt grundläggande syfte att förändra tredjeländers agerande. Enhällighetskravet för beslut i utrikes- och säkerhetspolitiska frågor, inbegripet sanktioner, har i vissa fall omöjliggjort EU-agerande när en enskild medlemsstat – mot de övrigas vilja – satt sig på tvären.

I ännu fler fall har enhällighetskravet gjort det möjligt för enskilda medlemsstater att förhala och urvattna sanktionsbesluten. Det har gjort det enklare för inte minst Ryssland att vidta förebyggande åtgärder, exempelvis skapandet av sin skuggflotta, och utöka handelssamarbeten med andra auktoritära stater, till exempel för att säkra tillgång till krigsmateriel.

För att motverka den här typen av låsningar behöver EU:s sanktioner mot Ryssland utökas och förstärkas. Vi behöver göra det även om enhällighet inte kan uppnås inom EU, som är vår viktigaste plattform för sanktioner.

En internationell aktörs trovärdighet är ofta avhängig dess förmåga att reagera snabbt och konsekvent på internationella kriser och händelser. Vetskapen att EU har beredskap att effektivare och kraftfullare införa sanktioner kan i sig verka avskräckande. Med en effektivare beslutsordning skulle EU ges förutsättningar att inom rimlig tid besluta om till exempel sanktioner och hävda mänskliga rättigheter i internationella forum och civila operationer. Kvalificerad majoritet som beslutsförfarande skulle även kunna stärka EU:s motståndskraft genom att skydda medlemsstaterna från riktat tryck utifrån i försök att splittra och undergräva EU:s beslutsförmåga.

Moderaterna vill därför verka för att EU övergår till en ordning där endast kvalificerad majoritet krävs för att besluta om sanktioner. Vi måste också fortsätta arbetet för att EU inför breda importtullar som slår mot ryska handelsintressen.

Förutom EU:s relativt komplexa beslutsordning har våra globala konkurrenter även fördelen att de snabbt kan agera utifrån en samlad målbild och strategi.

Det talar för att EU tydligare behöver definiera utrikes- och säkerhetspolitiska strategier och doktriner, så att unionen snabbt kan agera när behov uppstår.

EU får inte sällan kritik för att svaret på olika utrikespolitiska skeenden ofta stannar vid fördömanden som inte backas upp med konkreta åtgärder. Den europeiska utrikestjänsten (EEAS) borde bli mer drivande i att formulera förslag till åtgärder och kontinuerligt arbeta för att skapa en mer utvecklad europeisk samarbetskultur i utrikes- och säkerhetspolitiska frågor.

Moderaterna ska verka för:

att [43] EU:s regler ändras så att sanktioner kräver kvalificerad majoritet istället för enhällighet

att [44] effektivisera och stärka motståndskraften i beslutsfattandet inom EU:s gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik

8

Utvidgningspolitiken

Utvidgningspolitiken har varit en strategisk investering i stabilitet och välstånd i Europa. Samtidigt har utvidgningen i delar inneburit påfrestningar för samarbetet.

EU ska fortsatt vara välkomnande för länder i Europa som vill ansluta sig. Utvidgningsprocessen ska vara meritbaserad, inte minst vad gäller kraven på mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatlighet. För att EU ska ha trovärdighet i dessa krav behöver de länder som redan är medlemmar av unionen också leva upp till de kraven. Därför behöver EU ytterligare skärpa sina verktyg för att kunna sätta press på medlemsstater som inte lever upp till sina åtaganden.

Utvidgning förutsätter även att EU är redo att ta emot nya medlemmar. Därför behöver EU ha en uppriktig diskussion om vilka förändringar som behöver göras för att värna unionens funktionalitet och beslutsförmåga. Genomgripande fördragsändringar behöver i princip inte göras tack vare inbyggd flexibilitet i nuvarande fördrag. Mycket talar för att det vore klokt att undvika att villkora utvidgning av unionen med att omfattande fördragsändringar genomförs. Förutom att sådana fördragsändringar sannolikt inte är nödvändiga skulle ett sådant villkorande riskera att undergräva utvidgningspolitikens trovärdighet gentemot kandidatländerna.

I syfte att understödja utvidgningsprocessen både vad gäller EU:s och kandidatländernas förberedelser bör ett mer gradvist anslutningsförfarande komplet-

teras med inbyggd reversibilitet – det vill säga att kandidatländer kan fråntas förmåner som fri roaming eller andra stegvisa anslutningar till EU-samarbetet.

Det bör då tydliggöras för alla inblandade parter att en sådan ordning inte är något alternativ till ett fullvärdigt medlemskap, eller något snabbspår till det, utan att syftet är att stärka processens robusthet. Förutsägbarhet, tydliga bedömningsvillkor och indikatorer är grundläggande för att en sådan ordning ska fungera.

En ytterligare fördel kan vara att EU-närmandet blir mer påtagligt för kandidatlandets medborgare, vilket kan underbygga uthålligheten på en väg som kan upplevas som lång och krokig. En alltför utdragen närmandeprocess kan leda till misstro och besvikelse hos befolkningen vilket kan utnyttjas av krafter som vill stoppa EU-närmandet. Gradvis integrering i den inre marknaden kan också stärka europeiska värdekedjor och bidra till diversifiering. EU bör fördjupa sitt samarbete med kandidatländerna och i dem bidra med kapacitetsuppbyggnad för att bättre hantera hybridhot såsom desinformation och cyberattacker.

För att komma till rätta med problemet att enskilda medlemsstater, på omotiverade grunder, blockerar öppnande respektive stängande av de så kallade förhandlingskapitlen bör EU gå över till en ordning där sådana beslut kan fattas med kvalificerad majoritet. Enhällighetskravet för slutligt godkännande av medlemskap bör emellertid fortsatt gälla. Likaså bör olika övergångsbestämmelser tillämpas när det behövs för att värna unionens funktionalitet och intressen, liknande som vid den senaste större utvidgningen 2004, och i den processen dra lärdom av problem som har uppstått i kölvattnet av den.

Om inte EU:s utvidgningspolitik är trovärdig och effektiv kommer länder som Ryssland vinna mark. Det ligger i EU-ländernas intresse att europeiska värderingar om demokrati, rättsstatens principer och marknadsekonomi upprätthålls på den europeiska kontinenten.

Moderaterna ska verka för:

att [45] EU:s utvidgningspolitik är meritbaserad och understödjer kandidatländernas motståndskraft

att [46] fler steg i utvidgningsprocessen ska kunna fattas med kvalificerad majoritet istället för enhällighet

att [47] följsamhet mot rättsstatens principer alltid ska vara ett skarpt krav för varje land som önskar ansluta sig till EU

att [48] anslutningsförfarandet sker gradvis och där kandidatlandet får tillgång till förmåner allt eftersom man gör framsteg i processen

Sveriges globala engagemang

Medan Europa, Nato, de transatlantiska relationerna och kriget i Ukraina kräver Sveriges omedelbara uppmärksamhet förutsätter vår långsiktiga säkerhet och välstånd strategiskt engagemang bortom vårt närområde. För att trygga Sveriges intressen i ett föränderligt geopolitiskt landskap behövs globala samarbeten och långsiktiga strategier.

Den regelbaserade världsordningen

Det internationella system som under amerikanskt ledarskap etablerades efter andra världskriget genomgår en djupgående förändring. USA:s förändrade förhållningssätt har skapat ett maktvakuum som stater som Ryssland, Kina, Iran och andra länder försöker fylla. Samtidigt innebär det nya möjligheter för Sverige, EU och likasinnade länder att hävda våra intressen.

Fragmenteringen av globala institutioner utmanar Sveriges traditionella diplomatiska förhållningssätt som har förlitat sig på starka multilaterala ramverk. När grundläggande principer för samarbete mellan stater urholkas måste Sverige arbeta för att stärka EU som vårt främsta verktyg för att försvara den regelbaserade internationella ordningen. Vi måste också bygga starkare koalitioner med likasinnade länder globalt för att balansera auktoritära makters inflytande i internationella institutioner och motverka protektionism.

Den förändrade globala maktbalansen kräver nya diplomatiska samarbeten. Länder som Australien, Nya Zeeland, Japan och Sydkorea, som också är partnerländer till Nato, möter liknande utmaningar som vi. Det finns därför skäl att utvidga samarbetet med dessa länder, inte minst i frågor om handel, standarder, säkerhet och klimatåtgärder. Därtill måste vi också utveckla vårt redan goda samarbete med bland andra Storbritannien, Tyskland, Frankrike, Kanada och Polen.

Det internationella handelssystemet vilar på principen om en regelbaserad ordning där alla länder, stora som små, är bundna av gemensamma spelregler. Världshandelsorganisationen (WTO) har varit en garant för detta i decennier

men systemet utmanas av protektionism, ensidiga åtgärder och bristande respekt för internationella regler.

Sverige som är ett exportberoende land med en öppen ekonomi har mycket att förlora på en utveckling där stormakter sätter sig över de regelverk som världsekonomin vilar på. Det är därför av största vikt att vi tydligt värnar WTO:s roll och verkar för att alla länder ska leva upp till sina åtaganden – från statssubventioner till transparenta upphandlingsregler. En öppen, fri och regelstyrd handel är en förutsättning för välstånd, innovation och fredlig samverkan mellan länder. Att värna ett fungerande globalt handelssystem är inte bara en ekonomisk fråga, utan ett strategiskt ansvar för framtiden.

Moderaterna ska verka för:

att [49] genom EU kraftfullt och effektivt stå upp för den regelbaserade världsordningen

att [50] upprätthålla multilaterala organisationer samt inom dessa motverka auktoritära staters underminering av dess liberala principer

att [51] fördjupa samarbetet med likasinnade länder [3]

---

[3] Douglas Thor reserverar sig till förmån för att här lägga till följande avsnitt "Den globala maktkampen - Kina

Kina bedriver en alltmer aggressiv politik som underminerar den regelbaserade världsordningen. Genom ekonomisk utpressning, ständig överkapacitet som dumpar priser, hybridpåverkan och hot mot grannländer strävar den kinesiska statsledningen efter att forma en världsordning där makt går före rätt. Detta utgör inte bara ett växande hot mot länderna i Asien, utan även mot Europa och Sverige.

Taiwan är en självständig, demokratisk stat med avgörande betydelse för världsekonomin. Över 60 procent av världens avancerade halvledare tillverkas där, vilket gör landet central för såväl europeisk som svensk teknologiförsörjning. Sverige bör därmed erkänna Taiwan som en självständig nation, intensifiera sina ekonomiska och diplomatiska relationer med Taiwan, stötta dess deltagande i internationella organisationer och tydligt stå upp för principen att alla suveräna nationer har rätt att själva välja sin väg.

Samtidigt måste Sverige tillsammans med EU minska sitt teknologiska, akademiska och infrastrukturella beroende av Kina, både inom telekommunikation och råvarukedjor. Det är en fråga om både vår ekonomiska och vår nationella säkerhet. Därför fortsätter vi även stödja EUs "verktygslåda för 5G säkerhet", där vi värnar en utfasning av kinesisk teknologi i vår telekommunikation.

Moderaterna ska verka för:
att Sverige ska erkänna Taiwan som en självständig nation"

Angelägna regioner för utrikespolitiken

Den indopacifiska regionen

Den globala ekonomiska tyngdpunkten har under 2000-talet förskjutits mot den indopacifiska regionen som 2040 beräknas stå för hälften av global BNP och en betydande andel av världens tillväxt. Denna förskjutning omfattar inte bara traditionell ekonomisk makt, utan även teknologisk innovation, standardisering och strategiskt inflytande. Samtidigt är säkerheten i Asien och Europa alltmer sammanlänkad.

Japan, Sydkorea, Taiwan och Singapore har tillsammans med Kina blivit kritiska noder i globala leveranskedjor och centrum för teknologisk utveckling. Även Indien har blivit en central aktör för att bemöta globala utmaningar.

För Sverige innebär denna förändring både utmaningar och möjligheter. Vår exportberoende ekonomi kräver starkare tillgång till tillväxtmarknader i den indopacifiska regionen för att upprätthålla vårt välstånd. Våra industrier förlitar sig i allt högre grad på teknik, komponenter och resurser som har sitt ursprung i eller transporteras genom regionen. Sverige bör därför avsevärt förstärka sin diplomatiska och kommersiella närvaro i viktiga indopacifiska stater och verka för ökat samarbete med partnerländer i regionen inom ramen för EU och Nato.

Kina

Säkerheten i Asien och Europa knyts allt närmare samman. Vi ser ett Kina med stora geopolitiska ambitioner och auktoritärt styre. Kina är samtidigt världens näst största ekonomi och ett framväxande innovationsland som är ledande inom nya teknologier. Genom snedvridning av konkurrens missgynnas utländska företag, ofta i strid med WTO:s regler. Sveriges och Europas säkerhet påverkas direkt av Kinas möjliggörande av Rysslands krig mot Ukraina. Sverige ska föra dialog med Kina där det överensstämmer med våra värderingar och gynnar våra prioriteringar. Vi ska göra det för att främja handel på lika och rättvisa villkor och för att finna lösningar på globala utmaningar som klimatfrågan. Samtidigt ska Sverige, tillsammans med övriga EU, fortsätta uppmärksamma överträdelser mot mänskliga fri- och rättigheter och fortsätta kräva ett stopp för deras möjliggörande av Rysslands krigsföring.

Afrika

Afrika står på tröskeln till en stor demografisk och ekonomisk förändring. Kontinentens befolkning beräknas fördubblas till 2050, vilket skapar både en växande andel av världens arbetsföra befolkning och potentiellt enorma konsumentmarknader. Flera afrikanska stater är bland världens snabbast växande ekonomier, drivna av resurstillgångar, teknologiska framsteg och ökande regional integration.

Denna omvandling har lett till intensiv konkurrens mellan regionala och globala stormakter om tillgång till naturresurser, marknader och politiskt inflytande. Ryssland har militär närvaro genom flera militära samarbetsavtal, de har säkrat tillgång till värdefulla råvaror och bedriver omfattande desinformationskampanjer mot väst i Afrika. Kina har stora intressen inom infrastrukturutveckling genom bland annat Belt and Road Initiative och har säkrat tillgången till kritiska råvaror genom etablering och drift av gruvor.

För Sverige har detta djupgående konsekvenser. Kritiska råvaror som är väsentliga för vår gröna omställning är i allt högre grad under auktoritär kontroll. Utvecklingsprioriteringar i Afrika formas av utomstående aktörer där demokratisering, antikorruptionsarbete och mänskliga rättigheter inte alltid ges stort utrymme. Konflikter och oroshärdar påverkar migrationen, vilken i sin tur påverkar både Sverige och EU.

Sverige bör se över sitt engagemang i Afrika med fokus på att bygga hållbara handelsrelationer snarare än traditionellt biståndsberoende. Fokus bör vara att hjälpa afrikanska företag uppfylla EU:s standarder för att möjliggöra export, underlätta regional ekonomisk integration, stärka institutioner som möjliggör företagande och bekämpar korruption samt bygga infrastruktur som underlättar afrikansk och europeisk-afrikansk handel. I detta avseende kan EU:s investeringsprogram Global Gateway spela en central roll.

Sverige är särskilt lämpat för att bistå afrikanska länder med utbyggnaden av grön teknik och mobila kommunikationsnätverk. Detta förhållningssätt överensstämmer med prioriteringarna hos många afrikanska nationer som söker "trade, not aid", samtidigt som det säkrar svenska ekonomiska och säkerhetsmässiga intressen. Utöver detta ligger det i Sveriges intresse att engagera sig konstruktivt med afrikanska länder för att reformera multilaterala institutioner, inklusive FN:s säkerhetsråd. FN:s Global Digital Compact, världens första ramverk för digitala frågor som Sverige framgångsrikt förhandlade med Zambia, visar hur det kan gå till i praktiken.

Mellanöstern
Konflikterna i Mellanöstern har under många decennier fört med sig ett stort mänskligt lidande, flyktingströmmar och utebliven ekonomisk potential.

Iran är regionens största destabiliserande aktör och använder betydande resurser för att utöka sitt inflytande. Landet finansierar terroristorganisationer som Hizbollah, Hamas och huthierna i syfte att bedriva krig mot Israel. Genom det Islamiska revolutionsgardet genomför man också terrorhandlingar i Europa och Sverige. Det behövs en gemensam EU-linje och påtryckningar för att Iran ska

avveckla sitt kärnvapenprogram, upphöra med gisslandiplomati samt motverka Irans fientliga handlingar på europeisk mark.

Syrien har under lång tid varit skådeplatsen för många av regionens olika konflikter. Det har lett till ett enormt mänskligt lidande, förstörelse och hopplöshet. Assadregimen som styrde Syrien sedan 1971 imploderade hastigt i slutet av 2024 efter islamistiska Hayat Tahrir al-Shams blixtoffensiv genom landet. Hur Syrien utvecklas framöver kommer att ha stor betydelse för både angränsande länder och Europa. Det är viktigt att EU bidrar med insatser för att tillse att utvecklingen går åt rätt håll. I det arbetet är ett särskilt fokus på flickors, kvinnors och minoriteters rättigheter viktigt.

Terroristorganisationen Hamas attack mot Israel den 7 oktober 2023 där civila urskillningslöst mördades, kidnappades, våldtogs och torterades visar hur islamistisk extremism i grunden hotar både enskilda individers liv och frihet, det demokratiska samhället och regionens stabilitet.

Israel har en långtgående rätt att försvara sig och har legitima mål i form av att få tillbaka gisslan och undanröja hot från Hamas. Den rätten måste utövas i enlighet med folkrätten, inklusive den internationella humanitära rätten. Det är oförsvarligt att Israel stoppat humanitära leveranser från att komma in i Gaza och har genomfört utökade militära offensiver som har inneburit omfattande tvångsförflyttningar av civila.

En vapenvila är nödvändig. Kvarvarande gisslan måste friges omedelbart och villkorslöst. Förödelsen i Gaza är katastrofal och i en omfattning som är svår att greppa. Uppbyggnaden måste ske på ett sätt som bidrar till fred och trygghet för både israeler och palestinier. En hållbar fred mellan Israel och Palestina måste bygga på en förhandlad tvåstatslösning så att båda parter kan leva med säkra och erkända gränser. Hamas och andra terroristorganisationer kan inte vara del av ett framtida styre i Gaza eller en palestinsk stat.

Latinamerika

Latinamerika erbjuder möjligheter för våra ekonomiska och politiska intressen. Regionen kontrollerar nyckelresurser som litium, koppar och andra kritiska råvaror som är avgörande för svensk industri och klimatomställning.

Under det senaste decenniet har Kina etablerat sig som en dominerande ekonomisk aktör i regionen medan EU:s inflytande har minskat. Samtidigt delar flera latinamerikanska demokratier Sveriges grundläggande värderingar och syn på multilateralism och frihandel, vilket skapar en naturlig anledning till utökat samarbete. I sammanhanget bör det också nämnas att Sverige har

potential att fördjupa samarbetet inom exempelvis försvarsindustri, gruvnäring och utbyggnad av kommunikationsnätverk med flera latinamerikanska länder.

Sverige bör genom EU prioritera fördjupade handelsavtal med latinamerikanska länder. Det är glädjande att EU-kommissionen har avslutat förhandlingarna om ett handelsavtal med Mercosur och moderniserat EU:s övergripande avtal med Mexiko. Det ger Sverige och EU möjlighet att stärka sin närvaro i Latinamerika. Det arbetet behöver fortsätta.

Ytterligare förslag om utrikeshandel i allmänhet och kopplad till ekonomisk säkerhet presenteras i propositionen Ansvar för Sverige i en krävande tid.

Moderaterna ska verka för:

att [52] Sverige och andra EU-länder föregår med gott exempel vad gäller hållbar utvinning av och handel med kritiska råvaror i berörda länder utanför Europa

att [53] motverka auktoritära staters inflytande i världen genom projekt där Sverige och EU kan bidra till uppbyggnad av fungerande rättsstater och antikorruption

att [54] motverka Irans destruktiva påverkan både regionalt och globalt

att [55] Sverige och EU genom diplomati och insatser arbetar för stabilitet, demokrati och fred i Mellanöstern

Biståndspolitiken

Moderaternas ideologiska utgångspunkt för bistånd grundar sig på en vision om att varje människa och varje land ska kunna stå på egna ben. Målet är att varje land av egen kraft och av eget arbete ska kunna skapa tillväxt för att nå hållbar ekonomisk utveckling. Det är en central utgångspunkt i den pågående omläggningen av svensk biståndspolitik. Vi ökar därför förväntningarna och kraven på våra samarbetsländer vad gäller till exempel arbete med nödvändiga reformer för att säkra egen resursmobilisering och ett investeringsvänligt klimat, inklusive krafttag mot korruption.

Därtill kommer vi kräva att samarbetsländer ökar arbetet med att stärka flickors och kvinnors egenmakt och bekämpar grundorsakerna till extremism och

förföljelse av sexuella och andra minoriteter. En grundläggande förutsättning för att motverka alla dessa är ökat fokus på utbildning.

Svenskt bistånd ska inte bidra till att låsa fast länder i ett beroende som försvårar för dem att stå på egna ben. Istället ska biståndspolitiken göra det möjligt för länder att gå från bistånd till handel, investeringar och egen ekonomisk bärkraft, så att det traditionella biståndet en dag kan upphöra.

Den humanitära delen av biståndet svarar upp mot alla människors lika värde och värdighet så som den är fastslagen i FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna och i EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna. Moderaterna vill därför att det humanitära biståndet ska vara prioriterat och öka avsevärt som andel av den totala biståndsramen.

Utvecklingsbiståndet ska i högre grad användas som ett utrikes- och säkerhetspolitiskt verktyg för att stärka Sveriges och EU:s position i en värld där den geopolitiska konkurrensen ökar. Kinas växande inflytande i det globala syd, särskilt i Afrika, utmanar den regelbaserade världsordningen och västerländska värderingar. När BRICS-samarbetet expanderar med nya medlemsstater som Egypten, Etiopien och Förenade Arabemiraten skapas ett alternativt ekonomiskt system som riskerar att minska EU:s inflytande.

Europa behöver därför kunna erbjuda en annan väg och det är därför viktigt att biståndet i allt högre grad koordineras på nordisk och EU-nivå för att det ska få önskvärt genomslag. Sveriges bistånd bör särskilt fokusera på områden där vi har komparativa fördelar och kan erbjuda ett tydligt mervärde, som till exempel inom demokratisk samhällsstyrning, jämställdhet och miljöteknik. För att ytterligare bidra till detta ska Sverige kontinuerligt arbeta för att riva gränshinder och teckna fler frihandelsavtal.

Tillväxt kopplat till handel är ett område som alltmer nämns av biståndsmottagare som önskvärt. Många länder har nått en mognadsgrad där samhällena står redo för handel, utbyte och investeringar istället för traditionellt utvecklingsbistånd. Genom utökade satsningar på biståndsinstrument som genererar resurser från näringslivet kan biståndsmedel bidra till att mobilisera ytterligare privat kapital och stärka svenska exportmöjligheter. Detta skulle vara positivt för alla parter och stärka möjligheterna till tillväxt genom handelsutbyte.

Svenskt bistånd är generöst men inte oändligt. I en värld med omfattande behov där finansieringsgapet växer är det nödvändigt att prioritera. Vi har frångått ett slappt och kravlöst utbetalningsmål för att istället fokusera på resultat och effektivitet. I biståndet behöver vi bli bättre på att minska eller helt

fasa ut stöd till länder, projekt eller organisationer där pengarna inte används på ett effektivt sätt.

Vi behöver också bli bättre på att ställa krav på att fler biståndsprojekt ska bygga på empirisk grund. Genom kontrollstudier kan vi utvärdera biståndsprojekt, vattna där det växer och fasa ut där biståndet inte gör tillräcklig nytta. Idag är allt detta mycket svårt då Sverige verkar i för många länder och där antalet biståndsprojekt summeras till tiotusentals. Styrningen och uppföljningen är omöjlig. Så kan vi inte fortsätta; biståndet måste bli transparent, effektivt, rättssäkert och mätbart.

För att uppnå detta krävs ett omtag i biståndspolitiken. Som en del i detta lägger Moderaterna fram ett förslag om att inrätta en svensk utvecklingsbank som ska hantera merparten av svenskt utvecklingsbistånd. Utvecklingsbanker är en av de mer välfungerande biståndskanalerna. Till skillnad från multilaterala och regionala utvecklingsbanker skulle dock en svensk utvecklingsbank främst ligga i linje med svenska intressen. Banken ska fokusera på ett antal strategiskt utvalda länder med långsiktiga investeringar och fokus på institutioner och reformer som driver långsiktig ekonomisk och hållbar tillväxt.

Banken ska ställa motkrav i form av villkor. Krav på en ansvarfull ekonomisk politik, med särskilt fokus på antikorruptionsarbete, kommer spela en viktig roll vid långivning. Villkoren ska säkerställa att utlånade medel används till att stödja mottagarländernas reformarbete. Lånen ska vara långsiktiga, cirka 5–10 år, med en upprättad reformlista som möjliggör att utvecklingsbanken kan växla ner eller dra bort stöd om utvecklingen i landet går i fel riktning. Villkoren ska kunna anpassas till det enskilda landets specifika situation och utformas i nära samarbete med mottagarländerna själva. Svenska myndigheter kan bidra med kompetens att bygga de institutioner som behövs för att säkerställa äganderätt, lagstyre och rättssäkerhet. Det handlar således om en gemensam överenskommelse om riktlinjer och åtgärder för den ekonomiska politiken mellan utvecklingslandets regering och banken.

Ett mer målinriktat utvecklingsbistånd med fokus på ökad hjälp i närområdena, istället för migration som lösning på svåra situationer, kommer att minska invandringen till Sverige och Europa samtidigt som fler av världens mest utsatta människor får hjälp till en bättre vardag. I detta sammanhang blir det tydligt att OECD-DAC:s (OECD:s biståndskommitté) regelverk är för snävt för att möta dagens behov. I korthet anger regelverket riktlinjer för vilka utgifter som bör betraktas som bistånd. Sverige ska därför verka för ett moderniserat DAC med ett flexiblare regelverk som anpassas till en ny geopolitisk och biståndspolitisk verklighet. Om detta arbete inte bär frukt bör Sverige överväga att lämna DAC.

Biståndet är ett av de viktigaste utrikespolitiska verktygen för att driva och värna svenska intressen och möta de utmaningar som världen står inför. Genom att säkerställa samordning och samstämmighet mellan olika politikområden, såsom utvecklingspolitiken, utrikespolitiken, säkerhetspolitiken, handelspolitiken, klimatpolitiken och migrationspolitiken, främjas långsiktighet, effektivitet och resultat i den svenska biståndspolitiken. Det ökar också genomslaget för svenska intressen globalt, men även bilateralt med andra länder.

Regelbaserad frihandel utgör grunden för hur vi moderater vill utveckla världsekonomin och det är viktigt att Sverige har en aktiv roll i praktiken. Därför måste Sverige ta klivet mot en mer aktiv och offensiv ekonomisk diplomati genom vilken vi bygger en modern struktur för att stötta svenska företags internationella affärer. Detta kan till exempel göras genom att mer systematiskt arbeta med att koppla ihop våra ambassader med näringslivets behov.

Utrikesförvaltningen bör få tydliga uppdrag, resurser och kompetenser för att i högre grad främja handel, investeringar och marknadstillträde. Ekonomiska frågor måste vara en självklar del av vår utrikespolitik, där ambassadörer och regeringsföreträdare agerar dörröppnare för svenska företag och där Team Sweden-samverkan utvecklas och fördjupas.

I en värld där konkurrensen om affärer är stenhård och där många länder inte tvekar att politiskt stödja sitt näringsliv har Sverige inte råd att vara passivt. Genom att bygga en stark svensk ekonomisk diplomati kan vi trygga jobb och tillväxt i Sverige samtidigt som vi stärker våra internationella relationer.

Ytterligare förslag om utrikeshandel i allmänhet och kopplad till ekonomisk säkerhet presenteras i propositionen Ansvar för Sverige i en krävande tid.

Moderaterna ska verka för:

att [56] tydligt prioritera både humanitärt bistånd och utvecklingsbistånd till Ukraina och dess närområde

att [57] det ställs ökade krav på samarbetsländer att stärka kvinnor och flickors egenmakt samt deras arbete för respekt och skydd för hbtqi-personer

att [58] fokusera det bilaterala utvecklingsbiståndet till ett antal strategiskt utvalda länder

att [59] agera för att stärka handel och investeringar som en av det svenska biståndets viktigaste uppgifter

att [60] utöka fokuset på det humanitära biståndet

att [61] i högre grad koordinera utvecklingsbiståndet med de nordiska länderna för att nå nordisk nytta och få större genomslag för nordiska värderingar

att [62] det svenska biståndet ska präglas av tydliga mål, resultat, evidens och transparens, snarare än storlek

att [63] stärka utvärderingen av det svenska biståndets effekter

att [64] DAC-regelverket moderniseras

att [65] etablera en svensk utvecklingsbank som ska administrera merparten av svenskt bistånd med fokus på ett begränsat antal länder

Proposition 9

Bygg Sverige starkare

Proposition 9

Bygg Sverige starkare

Innehåll

Inledning **399**

En ny modell för svensk infrastruktur **401**
Långsiktig infrastrukturpolitik – ett nytt ramverk för ansvarstagande 401
Infrastruktur i tid och inom budget 403
Digital teknik för effektiva och hållbara transporter 405
En fossilfri fordonsflotta på väg 406
En infrastruktur anpassad till människan 407
Regional kollektivtrafik 409

Ökad kommunal och regional frihet för ett starkare Sverige **410**

Digital kommunikation idag och i framtiden **411**
Snabbare uppkoppling och enklare myndighetskontakt 411
Välstånd och välfärd genom artificiell intelligens 413
Riv hindren för utveckling och implementering av AI 416

Tillgänglig energi för näringsliv och hushåll **418**
Världens bästa kraftsystem 418
En stark lokal kraftvärme 420
Ett kostnadseffektivt elnät 422

Vatten och avlopp **424**
Finansiering och ansvar för VA 424
VA och bebyggelse 427

Inledning

Sverige byggs starkt genom fria medborgares initiativförmåga, uppfinningsrikedom och drivkraft. När företag kan anställa kompetent personal, transportera sina varor och har tillgång till leveranssäker energi är förutsättningarna för tillväxt goda. Allt detta kräver rätt förutsättningar i form av en fungerande och välutbyggd infrastruktur och lagar och regler som skapar möjligheter för företag och människor i hela landet.

I ett fritt och civiliserat samhälle är statens roll tydlig men begränsad. Områden som oavvisligt ingår i det offentliga ansvaret innefattar infrastruktur, energisystem och mycket annat av det som får ett samhälle att fungera. Ett offentligt ansvar innebär inte att all verksamhet som följer av det ansvaret ska utföras i statlig regi. Det innebär att staten tillsammans med myndigheterna säkerställer att exempelvis underhållet av viktig infrastruktur kan genomföras effektivt, att nya projekt håller tidplan och budget och att arbetet inte försvåras av regelkrångel eller omotiverade administrativa processer.

Den svenska transportinfrastrukturen behöver rustas upp. Underhållet av vägar och järnvägar har släpat efter i decennier av övervägande socialdemokratiskt styre. Människors vardag går inte ihop när tågen inte går och de som arbetspendlar inte kommer fram till jobbet i tid. Företagen kan inte växa när deras varutransporter begränsas.

Den moderatledda regeringen gör nu en historisk satsning på att minska underhållsskulden. På vägsidan nollas skulden helt under kommande planperiod. I nationell plan tillförs resurser till järnvägen motsvarande den högsta nivå som Trafikverket klarar av att omsätta i faktiskt arbete. Det är nödvändiga investeringar för att förbättra den svenska transportinfrastrukturen.

De flesta länder i Europa kan bygga vägar och järnvägar i tid och inom budget. Sverige ska inte vara sämre. Vi ska ta efter de lyckade modellerna. Den politiska processen ska vara utformad så att ansvarstagande uppmuntras.

Det finns inget transportslag som utgör den perfekta lösningen för hela landet. Flyget behövs för att knyta ihop vårt långa land. Tågen behövs för tunga transporter och pendlingsstråk. Hamnar med god import- och exportkapacitet är en säkerhet och skapar tillväxt. Kollektivtrafiken behövs för effektiviteten i städerna och bilen krävs för att människan ska få ihop sin vardag. Den bästa resan är den som görs – och så effektivt som möjligt. Möten mellan människor och flöden av gods utvecklar vårt land och gör oss starkare.

Precis som i fallet med transportinfrastrukturen är Sveriges vatten- och avloppsnät eftersatt och lider av en stor underhållsskuld. VA-systemet är i stor utsträckning byggt på 60- och 70-talen och är idag i behov av upprustning. Enligt branschorganisationen Svenskt Vatten uppgår investeringsbehovet till 31 miljarder kronor årligen. Investeringarna som görs är betydligt mindre än så och det bedöms saknas 10 miljarder kronor per år. Bristande kapacitet i reningsverken skapar redan idag problem för kommuner som har svårt att bygga nya bostadsområden för att VA-nätet inte har tillräcklig kapacitet.

Det svenska kraftsystemet har inte samma underhållsskuld som transportinfrastrukturen eller VA-systemet. Kraftsystemet har däremot negligerats och påverkats negativt när ideologiskt önsketänkande vägt tyngre än fysik och ingenjörskunnande. När tidigare rödgröna regeringar stängde ned fungerande kärnkraft i södra Sverige och introducerade stora mängder väderberoende kraft planlöst i systemet uppstod obalanser.

Ytterligare utmaningar har uppstått under tiden. Höga bränslepriser för kraftvärmen har gjort fjärrvärmen allt dyrare. En elektrifiering av samhället sätter press på hela kraftsystemet. När fokus har varit på kraftproduktionen har elnäten glömts bort. Utan insyn och uppdaterade regleringar för elnätsmonopolen har elnätskostnaderna ökat markant. När energin blir dyrare kostar det hela samhället och försämrar Sveriges konkurrenskraft.

Sverige behöver hänga med i den digitala utvecklingen för att kunna konkurrera med omvärlden. Utbyggnaden av digital basinfrastruktur har länge varit god och vi har många framstående företag inom telekommunikation. Den utvecklingen behöver fortsätta. Däremot halkar både Sverige och EU efter i den snabba utvecklingen av AI. Genom strikta regelverk har utvecklingen försvårats innan den hunnit börjat. Det offentliga behöver ta tillvara alla de möjligheter den digitala utvecklingen erbjuder.

Sverige har alla möjligheter. Vi är ett land med rika naturresurser, en högteknologisk industri och framför allt en initiativrik och arbetsam befolkning. Genom en lagstiftning som skapar möjligheter, en fungerande infrastruktur och energi i överflöd kan vi ta tillvara på detta och bygga Sverige starkare.

En ny modell för svensk infrastruktur

Långsiktig infrastrukturpolitik – ett nytt ramverk för ansvarstagande
När det gäller infrastrukturen har Sverige under lång tid gjort fel saker. Visionära politiska projekt har fått gå före det grundläggande underhållet och investeringar i samhällsekonomiskt lönsam infrastruktur. För väg och järnväg har en betydande underhållsskuld byggts upp under decennier av framför allt socialdemokratiskt styre. Den moderatledda regeringen gör nu rekordstora satsningar på infrastrukturen, framför allt på det eftersatta underhållet, men det kommer ta tid att komma till rätta med det som länge varit eftersatt.

Processen med att varje regering ska presentera en infrastrukturproposition två år in i en mandatperiod, och att planbeslut sker precis innan ett riksdagsval, behöver förändras. Det finns uppenbara problem inbyggda i detta sätt att arbeta. Underhållet prioriteras lätt ned till förmån för visionära vallöften som inte kan finansieras. Processen bör förändras så att den istället uppmuntrar till ansvarstagande och långsiktig politik och ett effektivt genomförande.

För att långtidssäkra svensk infrastruktur behövs strukturer liknande ett finanspolitiskt ramverk. Det ska inte vara möjligt att öka underhållsskulder eller underlåta att prioritera arbetet för att minska denna skuld. Principen att man först gör det man måste ska vara vägledande. Det ligger i hela Sveriges intresse att den infrastruktur vi finansierat med gemensamma skattemedel också underhålls. Ett infrastrukturpolitiskt råd bör instiftas som gör en oberoende granskning och bedömning av huruvida planbesluten är förenliga med det som är samhällsekonomiskt hållbart. Kalkylräntan bör styras av extern part utanför Trafikverket.

Sverige saknar en övergripande strategi för den samlade infrastrukturen. Målet med infrastrukturen bör slås fast i en nationell transport- och infrastrukturstrategi. De huvudsakliga målen för transportsystemet bör vara att öka den ekonomiska tillväxten, stärka konkurrenskraften och erbjuda smidiga resor.

Transportsystemet ska vara robust och planeringen präglas av ett helhetstänkande. Hela transportsystemet och kedjan av godsflöden måste beaktas. Exempelvis ska järnvägen kunna transportera gods hela vägen till hamnen och broarna måste vara av tillräcklig storlek för att inte blockera fartyg. En styrande princip ska vara att sträckor byggs i sin helhet, från stad A till B. Sträckor ska inte hackas upp i delprojekt som gör att en ny väg slutar några mil innan slutdestinationen. De övergripande målen ska föras ned på Trafikverket så att det är tydligt vilken nivå som ska upprätthållas.

Vidare behöver Trafikverkets samhällsekonomiska analyser fördjupas. De samhällsekonomiska analyserna behöver ta hänsyn till säsongsvariationer som inte fångas i analyser som baseras på tolvmånaderscykler. Inom infrastrukturplanering talar man om fyrstegsprincipen: Inför varje beslut överväger man först om åtgärden påverkar behovet av transporter eller resor samt val av transportsätt. I nästa steg ser man över om det går att optimera befintlig infrastruktur. I ett tredje steg om det går att bygga om befintlig infrastruktur. Först i fjärde hand bör man överväga att bygga nytt. Dessa principer ska ligga fast men bedömningen i varje steg bör fördjupas. Fördjupade analyser får däremot inte fastna i långdragen byråkrati. Det finns en rad exempel på brister som att man inte enkelt kan boka ledig spårtid som snabbt uppkommit, att det inte tas hänsyn till periodvis belastning av vägar och att kommuner hindras bygga cykelvägar i anslutning till statlig väg. Analysen av fyrstegsprincipen behöver ske skyndsamt då fördröjning i sig kan innebära en kostnad för samhället.

I det regionala utvecklingsuppdraget ingår upprättandet av länsplaner som utgör en del i den statliga infrastrukturplaneringen. Länsplanen innebär en regional dialog med länets kommuner, som i en remissprocess kan föreslå hur medel bör fördelas och vilka infrastrukturåtgärder som är prioriterade inom länet. Det finns en styrka i att beslut fattas nära medborgaren av de personer som har regional och lokal kännedom. Länsplaner uppmuntrar dock i sin nuvarande form alltför mycket till fragmentisering. Människors behov av pendling ökar och sträcker sig ofta över flera länsgränser. Kommuner och regioner behöver i sitt remissarbete i högre utsträckning prioritera pendlings- och godsstråk över kommun- och regiongränser. I det arbetet ska även hänsyn tas till nationella flöden.

Det säkerhetspolitiska läget och medlemskapet i Nato kommer få effekt på kommande infrastrukturpolitiska beslut. Samhällsekonomisk nytta och säkerhetspolitiskt hänsynstagande behöver dock inte stå i ett motsatsförhållande. Projekt som möter upp det oroliga säkerhetspolitiska läget och samtidigt ger samhällsekonomisk nytta ska därför prioriteras.

Moderaterna ska verka för:

att [1] förändra nuvarande process med planbeslut till förmån för en process som prioriterar samhällsekonomiskt lönsamma projekt

att [2] skapa en nationell transport- och infrastrukturstrategi

att [3] planbesluten, i likhet med länsplanerna, prioriterar hela stråk samt gods- och pendlingsflöden över kommun- och regiongränser

att [4] projekt som är säkerhetspolitiskt viktiga och ger samhällsekonomisk nytta prioriteras

Infrastruktur i tid och inom budget

Trafikverket bildades genom en sammanslagning av Vägverket och Banverket år 2010. Syftet var att få en helhetsansvarig aktör för långsiktig planering av Sveriges transportsystem med vägar, järnväg, sjöfart och luftfart. Trafikverket har växt till att bli en av landets största myndigheter och den effektivisering som eftersträvades har inte realiserats. Riksrevisionen har genomfört flera granskningar av Trafikverket och har i dessa bland annat pekat på brister i styrningen, kostnadskontrollen och uppföljningen av stora infrastrukturprojekt. Riksrevisionen har uppmanat till tydligare redovisning och bättre planering för att förhindra förseningar och budgetöverskridanden.

Det pågår ett slöseri med skattepengar som visar på grundläggande strukturella utmaningar. För varje skattekrona som satsas på infrastrukturen får vi i dagsläget tillbaka 60 öre i form av samhällsnytta. Det är inte rimligt att människors skattepengar försvinner i ineffektivitet och onödig byråkrati. Trafikverket behöver därför reformeras. Erfarenheten visar dock att stora organisatoriska förändringar av myndigheter innebär att befintligt arbete tappar tempo. Fokus flyttas under flera år från myndighetens kärnuppdrag till att diskutera interna organisatoriska frågor. Sverige har inte råd att ägna de närmaste åren åt att diskutera myndighetsstruktur när tiden måste gå åt att bygga och underhålla infrastruktur. En reformering behöver istället ske organiskt inifrån organisationen genom nya arbetssätt.

Medan Sverige dras med dyra och långa projekt klarar flera länder i och utanför EU av att hålla både tid och budget. En förklaring till skillnaden är den organisatoriska modell Sverige har, där alltifrån nybyggnation av stora motorvägar till bygget av en cykelväg längs en länsväg ligger under Trafikverket. Detta arbetssätt är inte fungerande och ska förändras snarast möjligt. Inspiration bör tas från exempelvis Danmark, Australien och Nya Zeeland, där självständiga organisationer ansvarar för att analysera infrastrukturprojekt och att rangordna dem. Vidare ska modellen med statliga bolag övervägas, med inspiration från exempelvis den norska modellen ”Nye Veier”. Det är ett statligt bolag som arbetar parallellt med den norska motsvarigheten till Trafikverket för att planera, upphandla och underhålla vägprojekt.

Allt detta, tillsammans med att öppna upp för mer av alternativ finansiering i form av bolag och offentlig-privat samverkan, effektiviserar genomförandet av ny infrastruktur. Det ska finnas incitament att hålla tidplan och budget då det finns en tydlig vinst i att få projekten slutförda. Det förbättrar möjligheterna att få till stånd ny infrastruktur som annars inte kunnat byggas eller väntat länge på traditionell finansiering. Svenska företag får då möjlighet att medfinansiera och få på plats enskilda sträckor som är viktiga för deras tillväxt och framtid. Att använda andra organisationsformer eller alternativ finansiering ska inte begränsas till större nationella projekt utan även prövas för regional infrastruktur. Sverige är undantaget och det är tydligt att flera av våra grannländer klarar detta bättre än vi gör. Vi ska ta lärdom av dem och välja de modeller som är bäst efter våra förutsättningar.

Det är inte enbart ny infrastruktur som tar tid att bygga i Sverige. Även långa underhållstider med begränsad framkomlighet försvårar för transporter. Serviceperioder planeras i god tid i förväg, vilket är positivt, men vid själva genomförandet nyttjas sällan tiden maximalt. Trafikverket har i egna mätningar från 2018 konstaterat att enbart 30 procent av den tid som reserverats för spårservice användes för underhållsarbeten.

Vi måste även bli bättre på att nyttja den teknik som finns för att underlätta underhållsarbeten. I Sverige används traditionell utrustning som kan byta en kilometerlång kontaktledning på en vecka. Runt om i Europa använder man istället specialmaskiner som klarar av samma sträcka på några timmar. Att underhållstiden ska hållas kort är inget som prioriteras i upphandlingar vilket leder till långa avstängningar med begränsad trafik. Detta skadar Sveriges tillväxt och tar människors privata tid i anspråk. Trafikverket ska prioritera ett snabbt genomförande i högre utsträckning och ta den samhällsekonomiska konsekvensen i beaktande vid underhållsarbeten.

Ett återkommande problem är långa tillståndsprocesser och regelkrångel som både fördyrar och försenar såväl offentliga som privata projekt. Regeringen har arbetat aktivt med att minska regelbördan och förenkla tillståndsprocesser. Arbetet ska drivas vidare och en betydligt effektivare miljötillståndprocess ska bli verklighet. Sverige ska vara ett attraktivt land att investera i, där man kan lita på att nödvändig infrastruktur blir av och inte fördyras och försenas av decennielånga tillståndsprocesser.

Moderaterna ska verka för:

att [5] alternativ finansiering och olika organisationsformer används i större infrastrukturprojekt när så är lämpligt och att de prövas även i regionala infrastrukturprojekt

att [6] Trafikverket tar samhällsekonomisk kostnad i beaktande vid underhåll, med målet att effektivisera genomförandet

att [7] en större översyn av lagar kring byggande av infrastruktur genomförs med målet att minska byråkratiska hinder

Digital teknik för effektiva och hållbara transporter

Digitaliseringen skapar nya möjligheter som kan underlätta människors resande. Samtidigt har Europa tappat i konkurrenskraft och halkat efter både USA och Asien när det gäller att ta sig an den digitala utvecklingen. Som ett rikt industriland med hög teknisk kompetens har vi förutsättningarna att ta till oss ny teknik. Det behöver vi också göra för att bygga Sverige starkare.

AI kommer bidra till bättre planering av transporter som ger mindre trafikstockningar, kollisioner eller andra hinder i arbetsflödet. Företagens intralogistik blir snabbare och effektivare. I framtiden kommer sannolikt självkörande bilar vara en del av svensk trafik. Det öppnar möjligheter att bättre kunna nyttja väg och järnväg under dygnets alla timmar.

Sverige behöver förberedas för en ny verklighet. Detta oavsett om vi talar om utökad användning av självkörande fordon eller drönartrafik. Det kommer exempelvis krävas att vi som land bygger ut 5G och tar oss vidare till nästa generations mobilnät. Vi behöver reformera lagstiftningen så att den tillåter självkörande fordon. Likaså ska vi ha beredskap för att person- och godsdrönare kan bli en sömlös del av hela resekedjan. Drönare har potentialen att förändra delar av transportsektorn. För att det ska ske behöver vi regelverk som tillåter det och samtidigt upprätthåller säkerheten när flera farkoster ska samsas i samma luftrum. Sverige behöver förstärka mobilitet och intermodalitet inom landet.

Sverige kommer behöva utveckla arbetet med öppen data för att företag ska kunna simulera och planera förarlös trafik. Det krävs för att utvecklare ska kunna skapa enkla applikationer som möjliggör effektivt resande med alla färdsätt genom hela landet. Detta för att möta en teknisk utveckling som skulle kunna innebära ett framtida paradigmskifte. Sverige riskerar annars att tappa i konkurrenskraft. Samtidigt måste vi alltid vara medvetna om att de möjligheter

som den digitala utvecklingen för med sig kan användas emot Sverige av fientliga aktörer. Digitaliseringen måste komma framåt utan att det äventyrar vår säkerhet.

Moderaterna ska verka för:

att [8] möjliggöra ökad användning av självkörande fordon

att [9] ett regelverk skapas för drönartransporter för att möjliggöra dem på ett trafiksäkert sätt

att [10] offentliga organisationer arbetar med öppen data för att främja den digitala utvecklingen

En fossilfri fordonsflotta på väg

EU har ett mål om att nå klimatneutralitet senast år 2050. Sverige har ett ännu mer ambitiöst klimatmål: att nå nettonollutsläpp senast år 2045. Omkring en tredjedel av Sveriges nationella utsläpp kommer från inrikes transporter. Vi har ett ansvar gentemot kommande generationer att minska utsläppen. Det måste göras ansvarsfullt utan att ta människors frihet ifrån dem och utan att ge framtida generationer ett sämre välstånd. Teknikutvecklingen har tagit stora steg framåt och nu finns goda möjligheter att minska utsläppen inom transportsektorn utan att välstånd och frihet försakas.

En fossilfri fordonsflotta förutsätter god tillgång till el och biodrivmedel. Den elektrifierade fordonsflottan ska laddas med fossilfri svensk el. Staten har ett övergripande ansvar för att möjliggöra utbyggnaden av laddinfrastruktur och säkerställa tillgången till el.

Idag kan man tryggt och effektivt tanka sin bil på diesel eller bensin över hela Sverige. Samma sak ska gälla för laddning av elfordon. Trots att det finns många fler publika laddpunkter än bensinpumpar utgör laddningen ett hinder i elektrifieringen. För att elbilen ska bli mer attraktiv bör stöd till publika laddpunkter riktas in mot supersnabbladdare för att kunna korta laddtiderna. För att nyttja elnätet bättre bör detta kompletteras med mindre laddpunkter i anslutning till hemmet där laddningen kan ske på natten.

Tyngre transporter kräver en infrastruktur som är anpassad för att hantera högre effekter. Om transporter och privat resande ska fungera måste laddning vara möjlig över hela landet. Där det saknas behöver staten ta ett extra ansvar.

Det behövs god tillgång till el oavsett om framtidens fordon drivs med el, vätgas eller andra tekniska innovationer. Därför behöver den fossilfria planerbara elproduktionen och elnätet byggas ut i takt med att behovet ökar.

En elektrifierad fordonsflotta kommer att minska behovet av kolväten, men dessa bränslen kommer finnas kvar under överskådlig tid. För att minska utsläppen behöver staten säkerställa att produktion av bio- och elektrobränslen inte missgynnas. Egen produktion av bränslen är en beredskapsförmåga som bör bejakas. Eftersom tillgången till el och elnät är begränsad bör elektrifiering i första hand prioriteras för de transportslag där det saknas hållbara alternativ. Exempelvis är biogasfordon både etablerade på marknaden och koldioxidneutrala, vilket gör att de inte behöver prioriteras i dagsläget.

Moderaterna ska verka för:

att [11] utbyggnaden av snabbladdningsinfrastruktur ska ske över hela landet

En infrastruktur anpassad till människan

Den moderna människans behov av att resa är större än någonsin. Infrastrukturen måste möta de krav som ställs kopplat till den pågående utvecklingen av bostads- och arbetsmarknadsregioner. Vi behöver säkerställa tryggheten för människor i det lilla eller halvstora resandet i vardagen med jobb, pendling, studier och fritid.

Bilen är en nödvändighet i stora delar av landet. Det är inte möjligt att bygga järnväg till alla landets delar och kollektivtrafiken är sällan ett alternativ utanför städerna. Ett hållbart resande förutsätter mer än ett ensidigt fokus på ekologisk hållbarhet, det kräver även social och ekonomisk hållbarhet. Bilen skapar förutsättningen för att hela landet ska kunna leva och för att människor ska ha en fungerande vardag.

Sveriges stora avstånd och relativt lilla befolkning gör det svårt för kommersiella aktörer att få lönsamhet på många linjer. För att vi ska kunna knyta samman landet behöver det finnas fungerande transporter från det nordligaste Sverige ned till sydkusten och till platser däremellan, oavsett om det gäller flyg, färjor eller järnväg. Staten behöver vara redo att säkerställa möjligheten till resande och kritiska transporter inom riket om de privata alternativen inte klarar av att göra det, oavsett vilket färdmedel det gäller.

Stockholm är och ska vara hela Sveriges huvudstad; alla medborgare och företag ska enkelt kunna ta sig till huvudstaden. Dessvärre har Stockholm blivit nedprioriterat som en kommunikationshubb medan andra huvudstäder och storstäder har stärkt sina positioner. Sverige konkurrerar dagligen om att locka kapital till landet och en viktig faktor är att kommunikationen från landets alla delar till och från huvudstaden är god.

Det finns 39 svenska flygplatser med linjefart eller chartertrafik, så kallade trafikflygplatser. Tio av dessa är statliga och övriga är kommunalt eller privat ägda. De kommunala och regionala flygplatserna redovisar årligen hundratals miljoner kronor i förlust. Kostnaden för denna infrastruktur, som spelar en viktig roll för såväl totalförsvaret som sjukvården och näringslivet, bärs till stor del av skattebetalarna lokalt och regionalt. Det är inte en långsiktigt hållbar lösning. Staten behöver ta ett större ansvar för svensk flyginfrastruktur.

Vi behöver rusta svenska flygplatser för ett framtida fossilfritt flyg. Utvecklingen av drönartrafik går snabbt framåt. Sverige behöver möta upp den utvecklingen och förberedas för nya innovationer. Begränsningar som hindrar offentligt anställda att flyga och istället åka tåg av klimatskäl bör tas bort.

Sverige har 53 kommunala hamnar. Dessa är tillsammans med inre vattenvägar viktiga för vårt totalförsvar och en underutnyttjad resurs som ger goda möjligheter att avlasta vägnätet, stärka tillväxten och minska de fossila utsläppen. Båtar har förmågan att frakta stora kvantiteter varor. Trängseln på våra vatten är väsentligt mycket mindre än på vägar och spår.

I en transport- och infrastrukturstrategi ska svensk hamninfrastruktur beaktas för att skapa en samlad väg framåt så att de svenska hamnarna ska kunna nyttjas till sin fulla potential. Nästan alla hamnar ägs helt eller delvis av enskilda kommuner men ingår också i ett nationellt och internationellt sammanhang där de behöver ses som en naturlig del i en större transportkedja. För att det ska fungera måste infrastrukturen till hamnarna i form av väg och järnväg kunna tillgodose hamnens transportbehov och slussar måste ingå i infrastrukturplaneringen.

Likaså måste det säkerställas att hinder för sjötrafiken, till exempel broar eller hinder för muddring, hanteras för att skapa utrymme för ökade transporter. Ambitionerna är höga för Sveriges hamnar att elektrifiera viktiga delar av verksamheten och installera land-el som medger laddning av fartyg vid kaj. Beräkningar visar på en prognostiserad tredubbling av elbehovet fram till år 2030. Det är en utveckling där staten behöver ta ett övergripande ansvar.

Hamnarnas stora export- och importkapacitet är inte bara avgörande för svensk tillväxt utan hamnarna utgör även strategisk infrastruktur i det svenska totalförsvaret. I en osäker omvärld behöver vi ha goda förmågor att ta emot materiel i hamnarna och kunna fördela detta vidare till resten av landet. För att ytterligare säkra transportkapacitet krävs en handelsflotta. Den svenska handelsflottan har kontinuerligt minskat sedan 1970-talet och är betydligt mindre än Norges och Danmarks som har ökat i betydande omfattning de senaste tio åren. Vi bör arbeta för att undanröja hinder för att öka antalet svenskflaggade fartyg och stärka vår beredskap.

Moderaterna ska verka för:

att [12] staten tar ett större ansvar för flygplatsinfrastruktur över landet

att [13] staten tar ett övergripande ansvar för att förbereda svenska flygplatser för drönartrafik

att [14] staten tar ett övergripande ansvar för att öka möjligheten till fossilfria transporter i svenska hamnar och på svenska flygplatser

att [15] behovet av land-el tillgodoses i svenska hamnar

Regional kollektivtrafik

Antalet som reser kollektivt har ökat under många decennier. En ökande befolkning och tilltagande urbanisering har förtätat och vidgat pendlingscirklarna runt de större städerna och i tillväxtstråken. Den politiska debatten har dock kantrat över till att mest diskutera nationellt tågresande. Detta trots att det regionala och interregionala resandet är väsentligt större. En rad helt avgörande investeringar i svensk infrastruktur för jobb och pendling har fått stå tillbaka.

Trots satsningar på regionaltrafik, subventionerat regionalt resande och en ökning av antalet bilpooler är människors resmönster i allt väsentligt desamma idag som för 40 år sedan. Ett ensidigt fokus på att fler ska välja bort bilen och åka kollektivt utestänger alla som bor, lever och pendlar utanför städernas pendlingsstråk.

Bilen behövs dock inte bara för människor i mer glesbefolkade delar av landet. Ett modernt resande innebär för många möjligheten att ta bilen till en pendlarparkering. Väl där tar man tåget och framme vid slutstationen finns det en elsparkscykel bokad som man åker på till sin arbetsplats. Det är ett exempel på en kedja av färdmedel. Ett liv som pendlare förutsätter i ett sådant scenario att

det finns tillgång till smidig parkering, tåg som går punktligt och digitala möjligheter att enkelt kunna boka olika färdmedel. Sverige behöver rustas för denna utveckling. Vi behöver ett transportsystem som tar hänsyn till att människors behov ser olika ut beroende på var man bor, vad man jobbar med och i vilken fas man är i livet.

Pendlandet kommer att förändras i takt med elektrifiering, automatisering och digitalisering. Det är exempelvis fullt möjligt att i framtiden brett kunna erbjudas anropsstyrd kollektivtrafik där resenärer blir upphämtade av exempelvis en eldriven förarlös buss. Stat, region och kommun behöver samverka med företag och säkerställa öppen data för att användarvänliga reseapplikationer ska kunna utvecklas. Erfarenheten visar att företag ofta är bättre på att ta fram nya digitala plattformar. Politiken bör formulera tydliga krav i samband med upphandling av dessa. Utgångspunkten är ömsesidigt ansvar och systematisk utvärdering för att kunna ligga i framkant när det gäller implementeringen av digitala nyheter.

Moderaterna ska verka för:

att[16] det sömlösa resandet, som inkluderar alla färdsätt, ska vara en vägledande princip i infrastrukturplaneringen

Ökad kommunal och regional frihet för ett starkare Sverige

Sverige är ett land som präglas av olikheter. Förutsättningarna och utmaningarna kan variera kraftigt över landet. Den nationella politikens uppgift bör vara att bygga en grundläggande infrastruktur och skapa ett regelverk som ger alla delar av landet möjligheter att utvecklas på bästa sätt efter sina egna förutsättningar.

År 1984 antog riksdagen ett så kallat frikommunförsök som gav regeringen möjlighet att låta kommuner och regioner begära avsteg från lagar och författningar för att lokalt kunna anpassa sin förvaltning. Vid utvärderingen framkom särskilt positiva effekter av att arbeta underifrån. År 2021 tillsattes Försöksverksamhetskommittén där liknande projekt genomfördes. Kommittén konstaterade att lärdomarna var desamma som för 35 år sedan: Idéer och lokala experiment kan vara en språngbräda för politisk förändring och skapa bättre förutsättningar för den lokala utvecklingen. Ett liknande permanent upplägg finns i Norge där kommuner har möjligheten att göra avvikelser från nationell lagstiftning för att främja den lokala tillväxten och skapa bättre offentliga tjänster. Projekten, som till en början utförs i kommunal försöksform,

följs upp och utvärderas. Framgångsrika lösningar kan sedan införas i flera kommuner och bli en del av en permanent lagstiftning.

Eftersom Sveriges kommuner och regioner har olika förutsättningar, och medborgarna ska få ut det mesta av sina skattepengar, måste de offentliga förvaltningarna ha möjlighet att använda de bästa lösningarna på just deras problem. Med en större frihet i förvaltningen kan kommuner och regioner enklare samarbeta över gränserna för att hitta effektivare organisationsformer. Vi bör därför införa en modern version av frikommunförsöket, som tillåter lokalt anpassade lösningar och som finns kvar som en permanent del av svensk förvaltning.

Moderaterna ska verka för:

att [17] en ny och utvidgad variant av frikommunförsöken införs

att [18] framgångsrika lösningar från frikommunförsök kan bli permanenta

Digital kommunikation idag och i framtiden

Snabbare uppkoppling och enklare myndighetskontakt

Under de senaste åren har världen befunnit sig i ett digitalt tekniksprång. Befintliga digitala lösningar som till synes hade närmat sig sitt slutmål har tagit nya steg som ökat kraven på den fysiska infrastrukturen ytterligare. Mer avancerade modeller och en ökad omfattning av data ökar behovet av överföringskapacitet.

I Sverige är den fysiska infrastrukturen för digital kommunikation relativt välutbyggd. Sverige har företag som är världsledande inom telekommunikation och är därtill ett land som varit världsledande i att bygga ut den digitala infrastrukturen. Denna utveckling har gjort att vi redan har goda förutsättningar för att hantera en ökad mängd data och den ökade belastningen som kommer av AI, uppkopplade sensorer och realtidsövervakning av robotar och drönare. Sverige ska fortsätta vara världsledande genom att säkerställa och vidareutveckla den fysiska digitala infrastrukturen.

Även om 5G-utbyggnaden varit god är det viktigt att den fortsätter för att ytterligare möjliggöra för näringsliv och transporter. Med en stabil uppkoppling för transporter på små landsvägar och maskiner inne i skogen skapas nya möjligheter för den svenska industrin att automatisera och effektivisera sin

verksamhet. Samtidigt behöver byråkratin minska, tillståndsprocesserna bli snabbare och kompetensen säkras för att underlätta utbyggnad och innovation.

Att koppla upp hela Sverige med 5G och, senare, nästa generations mobilnät innebär stora investeringar. Det kan handla om alltifrån nya master till kostsam fiberdragning, särskilt i de mest avlägsna delarna av landet. För områden med få invånare krävs ofta stöd och samarbete mellan kommun, stat och näringsliv för att minska kostnaderna. Vi ska arbeta för att det ska finnas en kvalitativ basinfrastruktur för digital teknik i hela landet. Detta ger oss en bra utgångspunkt för att sedan successivt höja standarden i hela Sverige. Alla delar av landet behöver inte samma tekniska lösning men det ska alltid finnas en lösning.

I Sverige är kontakten mellan allmänheten och det offentliga fragmentiserad. Alla myndigheter använder sina egna hemsidor och skräddarsydda system. När system ser ut och fungerar olika blir det svårare för privatpersoner och företag att förstå hur man sköter ärenden gentemot det offentliga. Danmark har valt en annan väg och använder en samlad inloggning och digital infrastruktur. Där kan människor med sitt digitala ID logga in på ett och samma ställe för att nå olika myndigheters e-tjänster. Det övergripande ansvaret ligger hos Digitaliseringsstyrelsen som är en del av det danska Finansministeriet. Myndigheter kan utveckla e-tjänster snabbare när en gemensam lösning redan finns och uppdateringar för att möta nya hotbilder är lätta att implementera.

Sverige bör följa Danmarks exempel och i samarbete med det privata näringslivet och myndigheter bygga upp en gemensam hemsida för myndighetskontakter. Arbetet bör ske stegvis för att upptäcka och hantera problem i sin linda, för att sedan expanderas till att inkludera fler och fler myndigheter. Ett liknande system bör utvecklas med fokus mot företag. Med en väg in för företag mot det offentliga kan företagens administrativa börda minska. En sådan lösning bör även sträcka sig över kommun- och regiongränser för att göra det enklare för användaren. Detta är en reform som sparar pengar, som särskilt underlättar för människor med mindre digital vana och som gör det enklare att driva företag. Dessutom underlättas arbetet med att hålla hemsidor uppdaterade när ny teknik introduceras.

Moderaterna ska verka för:

att [19] en kvalitativ basuppkoppling över hela landet säkerställs

att [20] en medborgarportal successivt byggs upp för en väg in, där medborgare kan sköta ärenden, kommunicera med det offentliga och få tillgång till information

att [21] en företagsportal successivt byggs upp för en väg in, där företag kan sköta, följa upp och få information om tillståndsprocesser och ärenden

Välstånd och välfärd genom artificiell intelligens

Användningen av artificiell intelligens kommer att förändra samhället. Den innebär ett tekniksprång som kommer att påverka världen på samma sätt som ångmaskinen och elektriciteten. AI-utvecklingen har gått fortare och kommit längre än förutspått. Från att vara något som företag siktade mot på en femårshorisont har den klivit in i många människors vardag på något enstaka år. Användningen av AI kommer inte vara begränsad till sökmotorer och avancerande tekniklösningar utan kommer vara en integrerad del i varje vardagsprodukt eller tjänst.

Tekniker och tjänster kopplade till AI är inte att betrakta som vilken sektor som helst utan utgör en strategisk sektor. Det finns flera innovativa företag i Sverige och EU som ligger i framkant när det gäller användningen av AI men vår förmåga att utveckla AI halkar efter utvecklingen i både USA och Kina. Detta gap behöver minska och Sverige bör ligga i framkant inom tillämpningen av AI. För att nå dit behöver politiken sätta upp en tydlig målsättning och säkerställa att förutsättningarna finns.

De möjligheter som den nya tekniken erbjuder kan inte vara isolerade till den privata sektorn utan måste i större utsträckning utnyttjas också av offentliga aktörer. Genom användningen av AI kan produktiviteten i offentliga verksamheter öka. Myndigheter bör därför arbeta aktivt för att implementera AI i sitt arbete och sådan användning behöver också främjas från politiskt håll.

Inom annan förvaltning kan AI användas för att effektivisera tillståndsprocesser och minska administrationen. Användningen av AI kan även bidra till bättre möjligheter att upptäcka bidragsbrott och situationer där det offentliga utnyttjas. Exempelvis beräknas användningen av AI-tjänster effektivisera arbetet för brottsutredarna på Skatteverket med 20–45 procent. Modellerna kan snabbt scanna igenom tusentals datapunkter, fakturor och rapporter för att hitta mönster om tyder på att något inte står rätt till. Under det senaste året har

AI-modeller framtagna av privata initiativtagare avslöjat flera brister i den offentliga uppföljningen. Det offentliga behöver dra nytta av dessa erfarenheter.

Det kan också medföra fantastiska möjligheter inom till exempel vården när AI-verktyg kan användas för att förebygga sjukdomar, ställa snabbare diagnoser och planera optimal behandling, samtidigt som effektiviteten i organisationerna ökar. Givet detta är det viktigt att verka för en nationell implementering av AI inom vården i hela landet.

Att implementera nya verktyg där kärnkompetens ofta saknas inom en myndighet är en utmaning. Likaså kommer inte alla satsningar vara lyckade. Därför bör en gemensam kärninfrastruktur för utveckling, leverans och uppföljning av AI-drivna tjänster inom offentlig sektor skapas. Det finns också en risk att offentliga verksamheter idag hindras från att pröva nya lösningar och tekniker genom begränsande regler och författningar. Därför behövs en översyn av de regelverk som styr offentlig verksamhet för att möjliggöra en ökad digitalisering och användning av AI snarare än att bromsa desamma.

En lyckad och bred AI-implementering i både det offentliga och privata kräver en stabil grund. En sådan grund består av: elektricitet, telekom och överföringskapacitet, beräkningskraft, data att träna på, säkerhet, spetsforskning och tillgång till internationella AI-resurser.

Mängden elektricitet som behövs till de serverhallar som krävs kan mätas i hela kärnkraftverk. Alla de främsta amerikanska techbolagen investerar i att utveckla fjärde generationens kärnkraftverk för att i framtiden kunna täcka behovet av elektricitet. Två av bolagen har redan upphandlat produktion från två befintliga kärnkraftverk i 20 år framöver. Stabil tillgång till elektricitet och god överföringskapacitet är en grundförutsättning för både dagens och morgondagens industri.

Utvecklingen av AI-verktyg kommer att fortsätta. Vi behöver därför säkerställa att rätt kompetens finns i Sverige. Ytterst är det en fråga om att värna konkurrenskraften hos svenska företag. Det är viktigt att vi tar tillvara på dessa möjligheter inom utbildningsväsendet, både för inlärning och administrativt arbete.

Inom den högre utbildningen behöver Sverige arbeta för att locka hit framstående forskare genom att välkomna fler gästprofessorer inom AI. Bortom spetskompetensen och mer forskning inom AI behövs samtidigt ett brett kunskapslyft om hur AI fungerar och hur den kan integreras i all högre utbildning. Idag råder dock brist på sådan kompetens vilket gör att perspektivet saknas

inom många ämnesområden. Därför bör det genomföras ett lärarlyft som ser till att de som undervisar på universitet och högskolor får bättre kunskap om AI och integrerar den i utbildningen.

De digitala kontakterna har blivit ett vanligt inslag i vardagen, samtidigt går utvecklingen snabbt och det finns många som inte hinner med att ta till sig den senaste tekniken. AI behöver tillgängliggöras för hela svenska folket, från skolan till högre upp i åldrarna. Därför bör folkbiblioteken få i uppdrag att erbjuda möjligheten för allmänheten att kostnadsfritt prova på olika AI-verktyg. För att bredda möjligheterna för personer med låg digital vana bör även folkbildningen erbjuda kurser för att höja den digitala kompetensen. Kurserna behöver kontinuerligt utvecklas för att följa med utvecklingen och säkra möjligheten till bildning genom hela livet.

Moderaterna ska verka för:

att [22] AI implementeras i offentlig sektor för att effektivisera arbete, handläggning och brottsbekämpning samt att implementeringen följs upp och utvärderas

att [23] en gemensam kärninfrastruktur för utveckling och leverans av AI-drivna verktyg införs inom offentlig sektor

att [24] en större genomlysning av lagar och förordningar genomförs med målet att möjliggöra en ökad digitalisering och användning av AI

att [25] fler gästprofessurer inom AI skapas på universitet och högskolor

att [26] Sverige satsar mer på högre utbildning och grundläggande forskning inom AI

att [27] det lanseras en talangstrategi för att attrahera spetskompetens inom AI, exempelvis snabbspår för uppehållstillstånd

att [28] det görs en särskild satsning på folkbiblioteken för att alla ska kunna prova på AI-verktyg

att [29] folkbildningen erbjuder ett kontinuerligt digitalt kompetenslyft

Riv hindren för utveckling och implementering av AI

AI och maskininlärning har snabbt skapat nya möjligheter för näringslivet och den offentliga sektorn. Denna nya teknik har potential att stärka Sveriges konkurrenskraft, förbättra vår välfärd och utveckla arbetsmarknaden. För att infria dessa möjligheter behöver vi bygga vidare på den långa och stolta svenska traditionen av öppenhet mot världen och nya innovationer. Staten ska därför göra sitt för att främja utvecklingen, appliceringen och användningen av AI i samhällets olika sfärer. Men tekniken medför också risker och utmaningar. Med ett mer uppkopplat samhälle, kombinerat med avancerade modeller, ökar potensen i cyberattacker och spionage. Den stora insamling av data som krävs för AI-modeller riskerar även att inskränka den personliga integriteten.

Riskerna får däremot inte leda till handlingsförlamning. Utvecklingen och implementeringen kommer att gå framåt, står Sverige still kommer den kunskap som krävs för att möta och hantera hoten att saknas. Bättre kunskap om AI kommer vara det bästa skyddet mot sådana hot. Genom att våga ta risker, pröva nya lösningar och lära sig av felen i ett tidigt skede kan utvecklingen drivas framåt på ett mer ansvarsfullt sätt.

När AI gjorde sitt inträde var den första reaktionen från EU-kommissionen att den måste regleras. Regleringen blev snabbt ett hinder för både användningen och utvecklingen av AI inom Europa. När internationella produkter lanseras inom EU händer det att medföljande AI-tjänster begränsas då leverantören inte kan garantera att de uppfyller regelkraven. Ny teknik ska inte hindras redan innan den har skapats. I detta arbete måste Sverige gå ihop med andra likasinnade länder, såsom våra nordiska grannar, för att värna en innovativ och säker användning av AI. Sverige bör också fortsätta arbetet för att stärka rörligheten för data och att den formellt etableras som den femte friheten inom EU jämte varor, personer, tjänster och kapital.

I de fall det finns regelverk som överimplementeras på nationell nivå och som påverkar utvecklingen av den nya tekniken är detta något som bör åtgärdas. Exempelvis tillämpas GDPR olika i EU:s 27 medlemsländer, med rapporter om att den svenska tolkningen skulle vara mer restriktiv än i många andra länder. Därför behövs en översyn av implementeringen och tillämpningen av GDPR i Sverige.

Inom myndigheter gäller offentlighets- och sekretesslagen, OSL. Inom lagen är huvudregeln att uppgifter under sekretess inte får delas vare sig mellan myndigheter eller inom verksamheten. Informationsutbyte får enbart ske om undantag anges i OSL. Avsikten är att försvåra informationsdelning mellan myndigheter för att värna den personliga integriteten.

Genom åren har fler och fler undantag införts, främst i syfte att bekämpa brott. Det har gjort lagen komplex och svårtolkad. Undantagen för att bryta sekretessen begränsas ofta till att enbart gälla en uppgift i ett enskilt fall. För att kunna dra nytta av den storskaliga analysförmåga som AI erbjuder behöver information inom och mellan myndigheter kunna delas, även uppgifter som idag skyddas av hälso- och sjukvårdssekretess. Påverkan på den personliga integriteten ska tas på allvar. För att kunna nyttja AI på ett säkert sätt bör därför en ramlag för personuppgiftsbehandling utformas.

För att effektivt kunna nyttja AI och andra digitala tjänster krävs tillgång till betydande beräkningskraft och molnbaserade databaser. I dagsläget släpar hela EU efter inom dessa områden och de mest framstående företagen är ofta baserade i USA eller Kina. Svenska offentliga institutioner kommer att behöva nyttja tjänster från företag som är baserade utanför EU för att kunna följa med i utvecklingen. Det bör tydliggöras hur molntjänster från företag utanför EU får nyttjas av offentliga aktörer. Det kommer dock alltid finnas uppgifter på en sådan säkerhetsnivå att de måste hanteras strikt inom landets gränser. Staten bör därför, i samarbete med svenskt näringsliv, investera i beräkningskraft och molntjänster för de tillfällen där säkerheten är högprioriterad. Givet att beräkningskraft blir en allt viktigare del av vårt samhälle bör den få samma status som annan samhällskritisk infrastruktur.

Moderaterna ska verka för:

att [30] åstadkomma en innovativ och säker användning av AI inom EU och att det införs en femte frihet för data

att [31] det görs en översyn av implementeringen och tillämpningen av GDPR i Sverige

att [32] tillgången till beräkningskapacitet och molntjänster inom landets gränser ökar

att [33] beräkningskraft för AI ska räknas som samhällskritisk infrastruktur

Tillgänglig energi för näringsliv och hushåll

Världens bästa kraftsystem

Sverige har under decennier haft ett av världens bästa kraftsystem. Med vattenkraft i norr, kärnkraft i söder och lokal produktion från kraftvärmen – sammanbundet av ett välplanerat stamnät – har hushåll och företag fått stabil och billig elektricitet. Kraftvärmens inträde under 1990-talet minskade behovet av lokala oljepannor och gjorde att värdefull elektricitet kunde ersättas med fjärrvärme. Det var ett kraftsystem som uppfyllde exakt det som ett industrialiserat samhälle behövde: El dygnet runt, anpassat efter kundernas behov, producerad med små utsläpp till låg samlad kostnad. Under 2000-talet har sol- och vindkraft tillförts systemet vilket har pressat elpriserna ytterligare.

Genom oansvarig politik urholkades dock grunden i kraftsystemet. När den förra regeringen stängde ner kärnkraft i södra Sverige samtidigt som en kraftig utbyggnad av vindkraft genomfördes i norr skapades stora obalanser i systemet. Det har lett till volatila elpriser samtidigt som stabiliteten utmanats. Resultatet av den förra regeringens kärnkraftsnedläggningar och straffskatter på kraftvärme ledde till att över 20 procent av den planerbara elproduktionen i elområde 3 och 4 försvann. Dessa elområden har Europas sämsta självförsörjningsgrad av el under vintern.

Moderaternas mål är att åstadkomma världens bästa kraftsystem – ett system där elen levereras där och när den behövs, till lägsta möjliga totalkostnad. Genomtänkta och långsiktiga investeringar skapar goda förutsättningar decennier framöver.

Befintlig kärnkraft tillhör den kategori elproducenter som har lägst produktionskostnad. De befintliga reaktorerna ska effektuppgraderas och drivas tills deras tekniska livslängd är nådd. Vattenkraften är det mest mångsidiga kraftslaget. De stora kraftverken står för en betydande del av elförsörjningen och utgör en enorm energilagringskälla. Vattenkraftens reglerförmåga gör att den enkelt kan följa variationerna i elförbrukning, dessutom är den det billigaste kraftslaget. I söder bidrar de många småskaliga vattenkraftverken med viktig baskraft och utgör en gynnsam redundans i kraftsystemet. Både den stor- och småskaliga vattenkraften ska värnas och utvecklas där så är möjligt.

Regeringens arbete med att bygga upp grunden i kraftsystemet ska fortsätta. Det första steget i det arbetet är att bygga ut planerbar kraft i södra Sverige där behovet idag är som störst. Södra Sverige ska inte vara ett område med omfattande importberoende från både norra Sverige och Norge. Med stabil

elproduktion i hela landet minskas behovet av ett utbyggt transmissionsnät. Det ska finnas kraft till våra företag i både norra och södra Sverige.

Kärnkraften är idag det enda kraftslaget som kan täcka det storskaliga behovet av planerbar el i bristområden utan att luta sig mot fossila kraftslag. Det är prioriterat att vi bygger ny kärnkraft och senast år 2035 ska ny kärnkraft med total effekt om minst 2500 MW, motsvarande två stora konventionella reaktorer, finnas på plats.

Regeringen har tagit fram en finansieringsmodell för att stötta de första projekten. Den ger utrymme för ytterligare kärnkraft motsvarande två reaktorer. Det finns också regelkrångel som hämmar privata investeringar i ytterligare kärnkraft och som behöver undanröjas. Tillsammans med satsningar på kärnkraftsforskning, kompetensförsörjning och förenklade regelverk möjliggör vi för ny kärnkraft. Så tryggar vi en långsiktigt hållbar elproduktion.

När kraftsystemet har en stabil basproduktion som grund möjliggör det för att expandera väderberoende kraftslag likt vind- och solkraft. Det bidrar med en extra prispress och diversifierar kraftsystemet. Med en mångfald av kraftslag, både stora och små, stärks energiberedskapen.

Alla tekniker som bidrar till ett robust och fossilfritt kraftsystem är välkomna. En viktig princip är att det varken är kraftsystemet eller konsumenten som kan anpassa sig efter nya tekniker, utan det är de nya teknikerna som ska anpassa sig till samhällets behov. För att den samlade energikostnaden ska hållas låg måste alla ingående delar beaktas.

Väderberoende kraftslag i rimlig mängd bidrar till redundans, diversifiering och att pressa priset. Vid en stor utbyggnad ökar däremot behovet av elnät och stödtjänster vilket kan öka den samlade kostnaden. Dessa kostnader försvinner ofta i debatten trots att de utgör betydande delar av elräkningen. I takt med att kärnkraft har lagts ned och mer väderberoende kraft har tillkommit har kostnaderna för stödtjänster på några få år ökat från under en miljard till sex miljarder kronor per år. Dessa kostnader ska inkluderas i kalkylen när kraftsystemet utformas. När en stabil elproduktion finns i hela landet kommer elpriserna som flödar in från kontinenten att tryckas tillbaka.

Tillståndsprocesserna för alla kraftslag ska vara rättssäkra, effektiva och ändamålsenliga. Processen för att bygga havsvindkraft har varit svårnavigerad och leder till dubbelarbete när flera bolag vill etablera parker på samma område. Regeringen har påbörjat ett arbete med att peka ut områden för havsbaserad vindkraft samt att införa ett auktionssystem. Det arbetet ska fortsätta. För att

ny kraftproduktion ska tas emot väl krävs en bred lokal acceptans. För att öka acceptansen bör lokalsamhället få ersättning under kraftverkets livstid. Därtill bör möjligheten finnas att lösa in bostadsfastigheter till det värde fastigheten hade före en vindkraftsetablering. Det kommunala vetot ska finnas kvar, men det är viktigt att processen är rättssäker och att godkända etableringar inte stoppas långt senare.

Stora solcellsparker byggs nu i snabb takt. Etablering av stora solcellsparker omgärdas inte av samma regelverk som andra kraftslag. För att undvika konflikter när solkraften växer snabbt är det viktigt att parkerna etableras med hänsyn till närboende. Problem kan uppkomma för solcellsparker när de ska anläggas på det som klassas som jordbruksmark. Etablering på jordbruksmark blockeras ofta av länsstyrelser. Utfallet varierar dock mellan olika länsstyrelser. Vissa ställer krav på att företagen ska undersöka alternativa platser i andra delar av Sverige. Processen ska inte ge olika utfall beroende på länsstyrelse och det kan inte förväntas att ett bolag ska kunna undersöka alternativ mark i hela landet.

Energi är både en insatsvara och ett verktyg på varje svensk arbetsplats. Energianvändning har en direkt koppling till ökat välstånd och ska därför inte begränsas. På grund av detta ska energieffektivisering i första hand ske via teknisk utveckling och prissignaler på energimarknaden, inte genom pålagor införda av politiken. Att försöka forcera företag att minska sin energianvändning eller anpassa sin produktion efter ett väderberoende elpris kommer försämra Sveriges konkurrenskraft. Om Sveriges välstånd ska utvecklas och morgondagens svenskar få en ännu bättre framtid måste energin flöda fritt.

Förslag med koppling till kärnkraft presenteras i propositionen Ansvar för Sverige i en krävande tid.

En stark lokal kraftvärme

Kraftvärmen är den främsta lokala elproducenten och ett viktigt planerbart kraftslag i Sverige. Värmen som produceras till fjärrvärmesystemen är lika viktig som elektriciteten. Genom att använda fjärrvärme till uppvärmning kan den högkvalitativa elektriciteten istället användas i näringslivet för att generera välstånd. Kraftvärmen har gjort en lång hållbarhetsresa och idag består bränslet främst av avfall eller biomassa. Fjärrvärmepriserna har dock ökat i snabb takt. Det beror på att biobränslen blivit dyrare och att avfallsförbränningen behöver köpa utsläppsrätter. Under den rödgröna regeringen straffbeskattades kraftvärmen med dels en koldioxidskatt och dels en riktad avfallsförbränningsskatt. Det ledde till att investeringar i utökad elproduktion uteblev och att ett par

kraftvärmeverk stängdes. Dessa två skadliga skatter avskaffade regeringen i första budgeten efter tillträdet 2022.

Kraftvärmen är en kritisk komponent i samhället. Värmeproduktionen kan hålla fastigheter varma under vintern om en kris skulle inträffa. Kraftvärmen är därtill en av få värmekällor som producerar el istället för att förbruka den och kan upprätthålla en lokal elproduktion för en stads kritiska verksamheter om resten av elnätet inte finns tillgängligt, så kallad ö-drift. Kraftvärmen bidrar även med stödtjänster och kan återstarta ett utslaget elnät.

Ett högt fjärrvärmepris innebär att fler väljer bort den till förmån för elbaserade värmesystem vilket ytterligare försämrar kraftvärmens ekonomiska kalkyl. Elen bör i första hand användas i industrin och till elektrifiering av samhället. Kraftvärmen ska ha goda villkor och den bör kompenseras för de viktiga systemfunktioner den bidrar med.

Skogen utgör en av Sveriges viktigaste råvaror och de värdekedjor som skapas kring den är grundläggande för svenskt välstånd. Tack vare skogen kan vi värma våra hus med klimatneutrala biobränslen. Men konkurrensen om skogsråvarorna är hård och det är viktigt att skogen får göra nytta där den behövs som mest.

Sverige har valt att inkludera avfallsförbränningen i EU:s utsläppshandelssystem (EU ETS) vilket innebär att avfallsförbränningen måste betala för de fossila utsläpp som härstammar från plast i avfallet. Kraftvärmebranschen har små möjligheter att påverka plastinnehållet i avfallet då de saknar rådighet. För att minska mängden plast i avfallet bör kostnaden för plasten flyttas till ett tidigare skede i dess livscykel, där möjligheten finns att antingen sortera bort den eller att inte sätta den i omlopp till att börja med. Avfallsförbränningen är en viktig komponent i avfallshanteringen; tack vare den är Sverige ett av de länder som lägger minst avfall på deponi.

En långsiktig utmaning för fjärrvärmen är energihushållningskraven i Boverkets byggregler. Beräkningsmodellerna i byggreglerna gör att värmepumpar tillsammans med solceller och dålig isolering gynnas framför fjärrvärme. Fastigheter som värms med fjärrvärme får således lägre energiklassning. Fastigheter kan då framstå som mer klimatvänliga på papperet och erhålla bättre lånevillkor, trots att så inte är fallet. Samtidigt ökar värmepumpar elförbrukningen när det är som kallast och behovet är som störst medan den potentiella elproduktionen från ett kraftvärmeverk minskar med färre värmekunder. Energihushållningskraven bör vara teknikneutrala och säkerställa att samhällets elektrifiering inte missgynnas.

Fjärrvärmemarknaden är nära en monopolmarknad; den kan ersättas med andra värmelösningar men inlåsningseffekterna är stora. Att stärka kraftvärmens förutsättningar grundar sig i dess samhällskritiska roll.[1] Höga kostnader slår även mot hushållen som har små möjligheter till att förbättra sin egen situation. Det är ett gemensamt ansvar mellan staten, som behöver skapa goda förutsättningar, och kraftvärmebolagen som behöver förvalta sin verksamhet utan att äventyra sin egen konkurrenssituation. Utformningen av fjärrvärmemarknaden gör det lätt att skjuta över kostnader på kunderna under sämre tider. I bättre tider vilar då ett ansvar på kraftvärmebolagen att sänka kostnaderna för att motivera att staten stärker dess förutsättningar.

Moderaterna ska verka för:

att [34] kraftvärmen får ersättning för de funktioner som den bidrar med till det samlade kraftsystemet

att [35] utsläppskostnaden för plast flyttas till en tidigare fas i livscykeln för att minska utsläppen i kraftvärmesektorn

att [36] fjärrvärmen inte missgynnas som energilösning för fastigheter

Ett kostnadseffektivt elnät

Elnätet är en avgörande komponent i kraftsystemet. De svenska lokal- och regionalnäten samt transmissionsnätet upprätthåller hög kvalitet med få avbrott. En tillförlitlig elförsörjning är en styrka för svenskt näringsliv och möjliggör en fungerande vardag för hushållen. Kostnaden för lokal- och regionalnäten har dock ökat i snabbare takt än inflationen under de flesta åren sedan 2009. De stigande elnätskostnaderna har gjort att dessa nu utgör en betydande del av den totala elkostnaden. Det drabbar både hushåll och företag. Kundens möjligheter att sänka kostnaderna är begränsade eftersom elnäten utgör naturliga monopol. Det naturliga och lagstadgade monopolet gör att elnätsverksamhet är en bransch med låg risk, där ökade kostnader kan föras vidare till kunden. Det är statens ansvar att säkerställa en intäktsreglering som gör det möjligt för bolagen att upprätthålla verksamheten med långsiktigt hög kvalitet samt bevaka att kunderna inte drabbas av oskäliga kostnader.

[1] *Douglas Thor reserverar sig till förmån för att lägga till "På sikt bör därför elskatten sänkas till EU:s miniminivå."*

Variationerna i kundernas elavgifter beror på skillnader mellan bolag snarare än var i landet man bor. Det är inte rimligt att en monopolverksamhet i en kommun ska kunna ta ut betydligt högre avgifter än i grannkommunen, trots liknande förutsättningar. Elnätet är inte till för att garantera höga intäkter för statliga eller privata bolag, eller för att kommuner ska kunna balansera sina budgetar. Elnätets stora värde ligger i den överförda elen som antingen förädlas inom industrin eller underlättar människors vardag. Därför bör intäktsregleringen för elnät säkerställa så låga kostnader som möjligt för kunderna genom att sänka intäktsramarna. Intäktsramarna ska fortfarande medföra möjlighet till vinst i elnätsverksamhet, bland annat för att en mångfald av bolag är viktigt. Med långsiktigt säkra intäkter och en bredd av aktörer skapas effektiva verksamheter.

I takt med att samhället elektrifieras tydliggörs begränsningarna i det befintliga elnätet. För att skydda kunder från extra kostnader motverkar dagens regelverk att marginaler i förväg byggs in i nätet. Det tar lång tid att bygga ut elnätet för att hantera nyetableringar. Det försvagar Sveriges möjligheter att attrahera företag. Därför bör byggnation av elnät även kunna ske baserat på prognoser, där hänsyn tas till elkundernas kostnader.

EU har beslutat att alla medlemsländer och elnätsbolag ska införa så kallade effektavgifter senast den 1 januari 2027. Effektavgifter innebär att elnätsavgiften för kunderna i större utsträckning ska baseras på deras elförbrukning under tider med hög belastning på elnätet. Syftet är att motivera elkunderna att flytta sin förbrukning till timmar då nätet är mindre ansträngt. Elnätsbolagen har dock valt att implementera effektavgifterna på olika sätt. Detta har lett till skillnader i elnätsavgifter som är svåra att motivera och som skapat förvirring när liknande elkunder får sina avgifter beräknade på olika sätt. En negativ bieffekt är att övergången till elbilar försvåras eftersom laddning är den största effektförbrukaren. Beräkningsmodellen för effektavgifter bör därför vara enhetlig mellan olika bolag och inte hindra hushållens elektrifiering.

Den moderatledda regeringen har förbättrat processen för att ansluta ny förbrukning till elnätet genom bättre informationsdelning mellan bolagen samt genom att låta projektens mognadsgrad påverka prioriteringsordningen. Trots dessa förbättringar är processen fortfarande långsam och det är ofta svårt att få besked om när en anslutning kan ske, eller om den ens är möjlig. Det finns även en risk för jäv när elnätsbolag ska bedöma projekts mognadsgrad samtidigt som de bedriver konkurrerande verksamhet. Energimarknadsinspektionen har presenterat ett antal förslag för att förbättra anslutningsprocessen. Förslagen inkluderar en aktiv köhantering, transparens och informationsutbyte, krav

på ansökan och tidplan för anslutning. Dessa förslag bör drivas vidare för att säkerställa en effektiv och transparent hantering. I samband med tidigare och kommande förändringar är det viktigt att garantera att processen är rättssäker.

Efter att tidigare rödgröna regeringar stängt svenska kärnkraftverk har det uppstått ett betydande effektunderskott i södra Sverige. Det har lett till stora skillnader i elpris mellan elområdena. Dessa prisskillnader har genererat flaskhalsintäkter till Svenska kraftnät. Intäkterna har varit av en sådan storlek att Svenska kraftnät inte kunnat använda dem till nätutbyggnad eller för sänkta tariffer i samma utsträckning som de kommit in. Det är viktigt att intäkterna används för att minska elprisskillnaderna inom landet. Genom att återuppbygga fossilfri planerbar kraftproduktion i södra Sverige kan prisskillnaderna minska. Därför bör flaskhalsintäkterna också kunna användas för att stärka den planerbara produktionen i bristområden och minska flaskhalsarna.

Moderaterna ska verka för:

att [37] intäktsramarna för elnätsverksamhet utformas för att minska kundernas kostnader

att [38] byggnation av elnät på prognos möjliggörs

att [39] en enhetlig beräkningsmodell används för effektavgifter

att [40] anslutningsprocessen till elnätet är rättssäker, effektiv och transparent

att [41] flaskhalsintäkter ska kunna användas för att stärka den planerbara elproduktionen i bristområden

Vatten och avlopp

Finansiering och ansvar för VA

Vatten och avlopp är ett kommunalt ansvar. Investeringarna som kommuner gör i VA-systemen finansieras genom avgifter i VA-taxan som tas ut av kommuninvånare som är anslutna till kommunalt VA. Emellertid motsvarar avgifterna inte kostnadsutvecklingen eller behovet av investeringar. För att öka incitamenten för kommuner att investera i VA måste det finnas möjlighet att bygga upp ett långsiktigt kapital att använda för reinvesteringar. Idag finns endast begränsade möjligheter till det eftersom självkostnadsprincipen råder; avgiften får idag inte överstiga kostnaderna för tjänsten.

Det finns ett gott syfte med att kommuner inte ska kunna höja VA-taxan och använda intäkterna till annat, men fondering kan vara nödvändig för att kunna bygga upp ett mer långsiktigt kapital för reinvesteringar. Kommuner bör därför ges större möjlighet att fondera medel för reinvesteringar i VA-systemen. Av samma anledning bör reglerna gällande balanskravet för VA-verksamheter moderniseras. Enligt nuvarande regelverk måste såväl ett överskott som underskott justeras inom en treårsperiod.

Det bör även ses över hur lagstiftningen kan möjliggöra en differentierad VA-taxa inom en kommun. Det skulle underlätta för kommuner där vattenbrist kontinuerligt uppstår under sommaren och kommunen behöver införa restriktioner såsom bevattningsförbud. Det är inte en önskvärd situation att hushåll och företag inte skulle ha tillgång till vatten hela tiden. Genom möjligheten att införa differentierad VA-taxa skulle en högre avgift kunna tas ut i de områden som drabbas av vattenbrist.

Problemen med finansiering och kompetensförsörjning av VA har blivit särskilt påtagliga i mindre kommuner. Kommuner bör därför i ökad utsträckning uppmuntras att samarbeta med varandra för att bygga upp tillräcklig kapacitet inom VA-området och för att fullgöra uppgifterna i lagen om allmänna vattentjänster. Lagen om allmänna vattentjänster gynnar dock inte alltid sådan samverkan mellan kommuner. Exempelvis måste varje kommun i ett samarbete fatta beslut separat med ökad administration för VA-verksamheten som följd. Därför behöver lagen om allmänna vattentjänster förenklas.

I och med den stora underhållsskuld som har byggts upp inom VA går det att konstatera att de investeringar som kommuner har gjort inte motsvarar behoven. Det är idag inte tillräckligt tydligt vad kommunerna förväntas göra för att fullgöra sina uppgifter enligt lagen om allmänna vattentjänster. Därför måste kravbilden och förväntningarna på kommunerna stärkas. Alla kommuner vet heller inte hur stort behovet av upprustning av deras VA faktiskt är. Kommunernas planeringsskyldighet bör därför utökas till att omfatta en underhållsplan och investeringsplan. På sikt bör den samlade nationella förnyelsetakten inom VA uppgå till minst en procent årligen.

VA-infrastrukturen är samhällskritisk infrastruktur och är därför också viktig ur ett beredskapsperspektiv. Underhållsskulden innebär att risken för driftstörningar och avbrott ökar, särskilt vid höjd belastning. VA-systemen måste kunna upprätthålla leverans även vid störningar och såväl totalförsvaret som Sveriges civila beredskap är beroende av att samhällsviktiga funktioner kan fungera under pågående krig eller allvarliga kriser.

Eftersatta VA-system är mycket kostsamt. Föråldrade system med bristande underhåll kan leda till läckage av dricksvatten som ytterligare drar upp kostnaderna. Idag finns otillräckliga incitament att åtgärda läckageproblem i VA-systemet. För att tydliggöra vilka förväntningar som finns bör VA-verksamheter med höga nivåer av läckage föreläggas med vite.

Samtidigt som vattenförsörjningen är ett kommunalt ansvar utgör den nationellt kritisk infrastruktur. Därför bör också det nationella ansvaret för VA öka. Tillsyn och prövning av VA är idag uppdelat på flera olika myndigheter. Frågor kopplade till vatten hamnar på enskilda kommuner, länsstyrelserna, Livsmedelsverket, Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten, Sveriges Geologiska undersökning och Boverket. Det försvårar för kommuner att få stöd i arbetet med VA.

Dessutom har tillsynen som länsstyrelserna utövar mot kommunerna inte innefattat att säkerställa att kommunerna gör det underhåll och den förnyelse som behövs. Den nationella delen av ansvaret för, och tillsynen av, VA bör tilldelas en myndighet under ett departement istället för att vara utspritt. Tillsynen ska även omfatta kommunernas arbete med underhåll och förnyelse av VA.

Naturvårdsverkets arbete styrs av Sveriges miljömål. Målen omfattar ett generationsmål, flera miljökvalitetsmål och etappmål. Etappmålen syftar till att göra det lättare att nå de mer övergripande målen och har ett tydligt tidsmått för när de ska vara uppfyllda. Här saknas dock mål om VA. Därför bör ett etappmål för en god VA-infrastruktur införas i linje med förslag i VA-beredskapsutredningen.

Moderaterna ska verka för:

att [42] kommunerna ges bättre verktyg för investering i och planering av VA-verksamheten

att [43] kommuner uppmuntras att samverka med andra kommuner gällande VA och att lagen om allmänna vattentjänster förenklas för att bättre möjliggöra ökad samverkan

att [44] krav ställs på kommuner att upprätta en underhållsplan och en investeringsplan för VA

att [45] den samlade nationella förnyelsetakten inom VA ökar till att på sikt uppgå till minst en procent årligen

att [46] VA-verksamheter med höga nivåer av läckage föreläggs med vite

att [47] det nationella ansvaret för VA samlas inom en myndighet under regeringen

att [48] de nationella miljömålen kompletteras med ett etappmål om en god VA-infrastruktur

VA och bebyggelse

Klimatförändringarna medför ökade risker för bland annat skyfall, stigande havsnivåer, erosion och värmeböljor. Det har blivit en reell risk att hela stadsdelar översvämmas. Kommuner behöver därför anpassa den byggda miljön så att den är mer motståndskraftig mot extremväder.

I takt med att samhällen utvecklas och fler bostäder byggs riskerar kommuner att nedprioritera grönområden. Förutom att grönområden ökar trevnad och trivsel, är de även bra för miljön. Hårdbelagda ytor är betydligt sämre på att ta hand om skyfall och större mängder vatten än vad gräs, träd och buskar är. Istället rinner dagvatten ner i VA-näten, som i många fall inte är dimensionerade för skyfall. Kommuner måste ha klimatförändringarna och dess effekter i åtanke vid stadsplanering. Därför bör det i lagen om allmänna vattentjänster tydliggöras att kommunens vattentjänstplan ska innehålla åtgärder som behöver vidtas för att VA-anläggningarna ska fungera i ett förändrat klimat, inte bara när det gäller skyfall.

Ett exempel på hur ökade vattenmängder hanteras är diken som avleder dagvatten och därmed minskar risken för översvämning. För att diken ska fungera krävs underhåll som till exempel att rensa eller fördjupa, vilket sköts av dikningsföretag. Många av dessa företag bildades för över 100 år sedan och består av fastighetsägare som i många fall inte har tillräcklig kunskap om hur dikena ska underhållas. Samtidigt är regelverken kring diken alldeles för snåriga. Exempelvis krävs ofta tillstånd från Länsstyrelsen för att underhålla befintliga diken och dispens från markavvattningsförbudet måste sökas vid anläggning av nya diken. Det behöver bli lättare att underhålla redan befintliga diken och att anlägga nya.

Strandskyddslagstiftningen håller på att liberaliseras vilket är positivt. I samband med att det blir friare var man får bygga måste kommunerna också ta sitt ansvar för att bostäder inte byggs där det är direkt olämpligt, bland annat med hänvisning till klimatförändringar. Det bör beaktas i kommunens översiktsplan. Med större frihet följer ökat ansvar. Samma princip måste även gälla för den

enskilda fastighetsägaren. Den som väljer att bosätta sig i ett område med stor risk för exempelvis översvämningar måste också själv ta ansvar för att förebygga att fastigheten inte skadas av det. Samtidigt får man förvänta sig en högre premie på hemförsäkringen i riskområden.

Det offentliga ska inte lämna fastighetsägare av redan befintlig bebyggelse rättslösa. Givetvis ska ägare av äldre fastigheter inte bära ansvaret när värdet av ens fastighet minskar om exempelvis kommunen anser att ett redan bebyggt område inte är lämpligt för bostäder på grund av risk för översvämning.

Trots att lagstiftningen kring enskilda avlopp ändrades år 2023, med ökade möjligheter för kommuner att göra en mer flexibel bedömning av tillståndsansökningar för enskilda avlopp, tvångsansluts fortfarande fastigheter till kommunala VA-nät. För den enskilda fastighetsägaren kan detta vara mycket kostsamt.

Enligt dagens lagstiftning måste den enskildes system vara bättre än det som kommunen kan erbjuda för att fastighetsägaren ska undgå att behöva betala för en tvångsanslutning. Det kravet bör sänkas så att det räcker med att fastighetens VA-system är likvärdigt med det som kommunen erbjuder. Kommuner bör undvika att tvinga enskilda fastighetsägare att ansluta sig till det kommunala VA-nätet vid nybyggnation, bygglovsansökan eller försäljning.

Möjligheten till enskilda avlopp är också en fråga om civil beredskap. Under kris och krig behöver avloppsreningen fungera så att det finns rent dricksvatten och vatten i dusch och toalett. Då är det inte rimligt att eftersträva att alla fastigheter ska vara anslutna till det kommunala avloppet som riskerar att attackeras. I Ukraina har Ryssland angripit VA-systemen och mycket är nu förstört.

Samtidigt blir det kostsamt även för kommunen att behöva ansluta fastigheter till det kommunala VA-systemet. För kommunen är det mer effektivt om bostäder som byggs nära stadskärnor är anslutna till det kommunala VA-nätet, men när det gäller fastigheter som ligger långt bort är det inte alltid önskvärt. Därför bör det tydliggöras när en kommun måste ansluta enskilda fastigheter.

Moderaterna ska verka för:

att [49] kravet på vattentjänstplan utvidgas till att avse alla åtgärder som behöver vidtas för att de allmänna VA-anläggningarna ska fungera i ett förändrat klimat

att [50] lagar och regler som berör diken förenklas i syfte att fler diken ska kunna anläggas och underhållas

att [51] kommuner undviker att tvångsansluta enskilda fastigheter till kommunalt VA och att det i lagstiftningen tydliggörs när en kommun ska ansluta enskilda fastigheter till kommunalt VA

10 Proposition

Jämställdhetsbokslut 2024–2025

Proposition 10

Jämställdhetsbokslut 2024–2025

Bakgrund

I december 2017 initierade partistyrelsen värdegrundsinitiativet M2. Den 11 oktober 2019 lämnade arbetsgruppen sin rapport till Partistyrelsen, och rapporten presenterades också för partistämman den 17–20 oktober 2019. Det resulterade bland annat i Tillväxtprojektet. Tillväxtprojektet har till syfte att Moderaterna ska växa som parti genom att arbeta strukturerat och målmedvetet med partikultur, rekrytering med mera.

Inför arbetsstämman 2021 tog riksorganisationen fram ett jämställdhetsbokslut som antogs på arbetsstämman inom ramen för Tillväxtprojektet. Enligt beslut på arbetsstämman 2021 ska ett sådant bokslut tas fram vart annat år, och redovisas på parti- och arbetsstämma.

På samma stämma fattades även beslut om att nomineringskommittéer och valberedningar på alla nivåer bör arbeta aktivt för att partiets listor i allmänna val ska ha en jämn könsbalans (med vilket avses minst 40 procent av vartdera könet), och detta både bland samtliga kandidater på en lista och bland kandidater på valbar plats. Vidare beslutades bland annat att nomineringskommittéer och valberedningar på alla nivåer bör arbeta aktivt för att partiets listor i allmänna val som helhet på ett rimligt sätt ska avspegla väljarkåren i fråga om ålder, kön och bakgrund i övrigt. Dessa beslut gäller fortsatt.

I detta bokslut görs en sammanställning av kandidater, valda politiker, valda föreningsstyrelseledamöter, nätverk/sidoorganisationer, arbetsgrupper och arrangemang. För andra gången görs även jämförelser mot tidigare års bokslut, denna gång mot 2023 års bokslut.

I detta bokslut har de siffror som redovisas sitt ursprung under perioden från det förra bokslutet 2023 och fram till 2025. Jämställdhetsbokslut löper för vart annat år, varför siffror för nästa jämställdhetsbokslut ska tas ut 2027.

Syftet med jämställdhetsbokslutet är att belysa eventuella snedfördelningar i vår organisation och målet är att alla såväl kvinnor som män, ges lika villkor och möjligheter att på olika sätt bidra till partiets framgångar. Syftet är även att etablera en rad olika nyckeltal som kan följas över tid. Jämställdhetsbokslut kan med fördel även genomföras på förbundsnivå.

På arbetsstämman 2021 beslutades att även förbund ska uppmanas ta fram jämställdhetsbokslut. På den ordinarie partistämman 2023 beslutades att en uppföljning av hur väl det efterlevts ska genomföras. Uppföljningen visade att år 2023 hade en majoritet av förbunden antagit ett jämställdhetsbokslut, men att förbunden behandlar det på olika sätt. Mallar och exempel har även tagits fram av riksorganisationen för att underlätta förbundens arbete. För att stärka det kontinuerliga arbetet med att öka jämställdheten i partiet föreslås att förbunden får i uppdrag ta fram jämställdhetsbokslut.

Jämställdhetsbokslut åren 2024–2025

Om Moderaterna ska växa måste vi locka och ta bra hand om fler. Det är lätt att bli defensiv. Att vara rädd för att nya personer bara ökar konkurrensen om uppdrag och roller som redan finns. Moderaterna har motsatt utgångspunkt. I en vinnarkultur tänker vi tillväxt: om vi jobbar på rätt sätt, och behandlar varandra väl, kan vi växa, vinna fler väljare och nå ett bättre valresultat. Då blir uppgifterna fler och möjligheterna ökar för alla.

Moderaterna har som statsbärande parti höga ambitioner gällande jämställdhet. Som parti arbetar vi för att alla ska ha samma förutsättningar och möjligheter till politiska uppdrag.

Ofta gör vi också rätt. Vi möter varandra med respekt. Vi välkomnar nya människor. Vi ger var och en chansen att komma till sin rätt.

Ändå finns det alltför många som inte känner sig välkomna. I föreningslokaler, kampanjer, i styrelsearbete och i sociala medier. Normer, fördomar och hierarkier tillåts styra på ett negativt sätt. Vem som har makt, vem som blir utanför och vem som inkluderas i gemenskapen.

Vi vill att var och en som vill ha en relation till Moderaterna ska känna sig inkluderad, värdefull och sedd. Detta oavsett var personen kommer ifrån och bor, hur gammal han eller hon är eller om det är en man eller kvinna. Vi vill jobba konkret och metodiskt för att det ska vara så.

Medlemmar

Moderaterna hade per den 31 december 2024, 27 864 medlemmar, varav 10 667 kvinnor och 17 197 män, vilket innebär 62 procent män och 38 procent kvinnor.

Europaparlamentet

Till Europaparlamentsvalet 2024 hade Moderaterna 34 kandidater, varav 15 kvinnor och 19 män. Andelen kvinnor som var kandidater var 44,1 procent och andelen män som kandidater var 55,9 procent.

Efter valet 2024 fick Moderaterna 4 ledamöter i Europaparlamentet, varav 2 kvinnor och 2 män. Könsfördelningen bland Moderaternas företrädare i Europaparlamentet är således helt jämn, 50 procent kvinnor och 50 procent män. Det är samma fördelning som efter valet 2019.

Riksdagen

Till riksdagsvalet 2022 hade Moderaterna 761 kandidater, 27 färre än föregående riksdagsvalet. Andelen kvinnor som kandidater var 41 procent (312 stycken) och andelen män som kandidater var 59 procent (449 stycken). Efter riksdagsvalet 2022 invaldes 68 ledamöter, varav 32 kvinnor och 36 män, det vill säga 47,1 procent kvinnor och 52,9 procent män.

Vid en jämförelse av könsfördelningen på kandidater och valda ledamöter kan det konstateras att andelen kvinnor är större bland valda än bland samtliga kandidater. Andelen kvinnor har alltså varit större på valbar plats än på icke-valbar plats.

Det bör dock påpekas att andelen kvinnor var mer än hälften av riksdagsgruppen föregående mandatperiod. Även i absoluta tal har antalet kvinnor minskat, från 38 kvinnliga riksdagsledamöter mandatperioden 2018–2022 till 32 kvinnliga riksdagsledamöter mandatperioden 2022–2026.

I juni 2025 tjänstgjorde 68 moderata riksdagsledamöter. Av dessa var 34 kvinnor och 34 män, det vill säga 50 procent kvinnor och 50 procent män. Till följd av avgångar och regeringsombildning har således könsfördelningen blivit jämnare i riksdagsgruppen.

I riksdagsgruppen väljs en gruppledning som leds av en ordförande. I gruppledningen 2025 ingår 4 personer, varav 3 är män och 1 är kvinna. Ordförandeposten innehas av en man. Sedan förra jämställdhetsbokslutet har en kvinna lämnat gruppledningen och en man invalts.

Bland de moderata riksdagsledamöterna utses kommittéordföranden, vilka numera ersätter talespersonerna. Moderaterna hade i juni 2025 17 kommittéordföranden. Av dessa är 8 kvinnor och 9 män, det vill säga 47,1 % kvinnor och 52,9 % män.

Regioner

Till regionfullmäktigevalen 2022 hade Moderaterna 1 850 kandidater, vilket var 70 kandidater färre än i föregående val. Andelen kvinnor som kandidater var 39,4 procent, och andelen män som kandidater var 60,6 procent. Det är en marginellt jämnare könsfördelning än i föregående val. Det var emellertid något färre kvinnliga kandidater i valet 2022 än i valet 2018. 729 kvinnor kandiderade 2022 och 739 kandiderade 2018. Den jämnare könsfördelningen kan därför förklaras av att det var färre män som kandiderade i valet 2022 än i valet 2018.

Efter valet 2022 fick Moderaterna 328 ledamöter i regionfullmäktigeförsamlingarna, vilket är tio fler än förra gången efter att Moderaterna backat något i regionvalen. Fördelningen var 156 kvinnor och 172 män, det vill säga 47,6 procent kvinnor och 52,4 procent män. Fördelningen är endast några decimaler jämnare än i föregående val. Antalet kvinnliga regionfullmäktigeledamöter har i absoluta tal ökat med 8 stycken, medan antalet manliga har ökat med 4 stycken.

Efter valet 2022 innehades posten som regionstyrelsens ordförande av 7 moderater, enligt partiets medlemssystem i juni 2023. Av dessa var 2 kvinnor och 5 män, det vill säga 28,6 procent kvinnor och 71,4 procent män. Enligt partiets medlemssystem i juli 2023 innehades posten som regionråd av 41 moderater, varav 20 var kvinnor och 21 var män, det vill säga 47,8 procent män och 51,2 procent kvinnor.

I juni 2025 innehas posten som regionstyrelsens ordförande av 5 moderater, enligt partiets medlemssystem. Av dessa är 1 i kvinna och 4 män, det vill säga 20 procent kvinnor och 80 procent män. Enligt partiets medlemssystem i juli 2025 innehas posten som regionråd av 42 moderater, varav 21 är kvinnor och 21 är män.

Vid en jämförelse av könsfördelningen på kandidater och valda ledamöter kan det konstaterats att andelen kvinnor är större bland valda än bland kandidater. Andelen kvinnor har alltså varit större på valbar plats än på icke-valbar plats. Andelen kvinnor i förhållande till kandidater är markant högre på de framskjutna positionerna som regionråd, medan det är något lägre på positionerna som regionstyrelsens ordförande.

Kommuner
Till kommunfullmäktigevalen 2022 hade Moderaterna 8 295 kandidater, en ökning med 333 kandidater sedan valet 2018. Andelen kvinnor som kandidater var 37 procent och andelen män som kandidater var 63 procent, vilket är en marginellt ojämnare fördelning än föregående val.

Efter valet 2022 fick Moderaterna 2 582 ledamöter i våra kommunfullmäktigeförsamlingar, varav 1059 kvinnor och 1 523 män, det vill säga 41,1 procent kvinnor och 59,9 procent män. Trots att andelen kvinnliga kandidater minskade, ökade andelen kvinnliga ledamöter.

Efter valet 2022 innehades posten som kommunstyrelsens ordförande bland Sveriges 290 kommuner av 101 moderater, enligt partiets medlemsystem i maj 2023. Av dessa var 34 kvinnor och 67 män, det vill säga 33,7 procent kvinnor och 66,3 procent män.

I juni 2025 innehades uppdraget som kommunstyrelsens ordförande av 101 moderater, enligt partiets medlemsystem. Av dessa är 35 kvinnor och 66 män, det vill säga 34,7 procent kvinnor och 65,3 procent. Det är en marginell förbättring sedan förra bokslutet.

Uppdrag som kommunalråd eller oppositionsråd innehas av 211 moderater efter valet 2022, enligt partiets medlemssystem i juni 2023. Av dessa är 78 kvinnor och 133 män, det vill säga 37 procent kvinnor och 63 procent män.

I juni 2025 innehades uppdrag som kommunalråd eller oppositionsråd av 258 moderater, enligt partiets medlemssystem. Av dessa är 91 kvinnor och 157 män, det vill säga 35,2 procent kvinnor och 64,8 procent män. Det är en minskning av andel kvinnor sedan 2023, men fortfarande jämnare än bokslutet 2021 då andelarna var 31,8 procent respektive 68,2 procent.

Efter valet 2022 innehades uppdrag som gruppledare i moderata kommunfullmäktigegrupper av 270 moderater, enligt partiets medlemssystem i juni 2023. Av dessa var 92 kvinnor och 180 män, det vill säga 33,3 procent kvinnor och 66,7 procent män.

I juni 2025 innehades uppdrag som gruppledare i moderata kommunfullmäktigegrupper av 268 moderater, enligt partiets medlemssystem. Av dessa var 88 kvinnor och 180 män, det vill säga 32,8 procent män och 67,2 procent kvinnor.

Vid en jämförelse av könsfördelningen på kandidater och valda ledamöter kan det konstaterats att andelen kvinnor är större bland valda än bland kandidater.

Andelen kvinnor har alltså varit större på valbar plats än på icke-valbar plats. Men bland de mer de framskjutna positionerna som kommunstyrelsens ordförande, kommunalråd, oppositionsråd och gruppledare är andelen män högre än i förhållande till andelen valda.

Sveriges kommuner och regioner, SKR

I Sveriges kommuner och regioner, SKR:s, styrelse, beredningar och delegationer fick Moderaterna efter valet 2022, 48 invalda ledamöter, av dessa är 21 kvinnor och 27 är män, det vill säga 43,8 procent kvinnor och 56,1 procent män.

Ordförande- och vice ordförandeposter bland moderater i SKR är 13, av dessa innehar 6 kvinnor och 7 män den posten, det vill säga 46,2 procent kvinnor och 53,8 procent män.

Partistyrelse, partiledning, valberedning

Moderaternas partistyrelse, vald 2023, har 17 ordinarie ledamöter, av dessa är 9 kvinnor och 8 män, det vill säga 53 procent kvinnor och 47 procent män. (Sedan partistämman 2023 har en av de valda ledamöterna, en kvinna, avgått ur partistyrelsen.) Partistyrelsens presidium, ordförande, 1:e vice ordförande och 2:e vice ordförande, består av 2 kvinnor och 1 man, det vill säga 33,3 procent kvinnor och 66,6 procent män.

Partiledningen består av 12 personer, av dessa är 5 kvinnor och 7 män, det vill säga 41,7 procent kvinnor och 58,3 procent män.

Partiets valberedning för perioden 2023–2025 består av ordförande 9 ledamöter och 9 ersättare, samtliga tillhörande skilda förbund. Av ledamöterna är 4 kvinnor och 5 män, det vill säga 44,4 procent kvinnor och 55,5 procent män.

Av ersättarna är 3 kvinnor och 6 män, det vill säga 33,3 procent kvinnor och 66,6 procent män. Ordförande är en kvinna. (Strax före partistämman 2023 avgick ordföranden i valberedningen, en man. Därför skiljer sig antalet i valberedningen jämfört med föregående jämställdhetsbokslut, då detta bokslut omfattar perioden 2023–2025.)

Nationella nätverk och sidoorganisationer

Partiets nätverk – Moderatkvinnorna, Moderata Seniorer, Moderater i Utlandet, Företagarrådet och Öppna Moderater samlar totalt i sina styrelser i juni 2025 46 personer. Av dessa ledamöter är 29 kvinnor och 22 män, det vill säga 60,8

procent kvinnor och 39,2 procent män. Ordförandeposten i nätverken innehas av 3 kvinnor och 2 män, det vill säga 60 procent kvinnor och 40 procent män.

Arbetsgrupper

Partiet har tillsatt elva arbetsgrupper, såsom kommittéer, kommissioner, styrgrupper etc. (Eftervalsanalysen Europavalet 2024, Samverkansråd hälso- och sjukvård, fem arbetsgrupper för valvinnarrapporter, tre politiska arbetsgrupper utifrån stämmobesluten 2023 samt fyra politiska arbetsgrupper, arbetsgrupp för framtagande av friluftspolitiskt program och en arbetsgrupp för framtagande av nomineringsregler och normalarbetsordning inför arbetsstämman.) under perioden 2023–2025 sedan det förra jämställdhetsbokslutet antogs. Sammanlagt i dessa grupper ingår 166 personer, av dessa är 80 kvinnor och 85 män, det vill säga 47,1 procent kvinnor och 52,9 procent män.

Arrangemang och utbildning

Partiets viktigaste arrangemang vid sidan av partistämmor och partiråd är Sverigemötet. Vid Sverigemötet 2024 samt 2025 deltog 230 personer som talare, moderatorer och seminariemedverkande, varav 51,3 procent kvinnor och 48,7 procent män. Det är nästan exakt samma fördelning som i föregående bokslut.

Partiet anordnar årligen en spetsutbildning. 61 personer antogs till de spetsutbildningarna som anordnades under 2024 och 2025, 26 kvinnor och 35 män, det vill säga 42,6 procent kvinnor och 57,4 procent män. Det är en förbättring med fem procentenheter jämfört med föregående bokslut, och numera är könsfördelningen jämställd.

Förbundsstyrelser och förbundsordföranden

I partiets 22 förbund, finns lika många förbundsstyrelser. Det sammanlagda antalet ledamöter i partiets förbundsstyrelser är 186, enligt partiets medlemssystem i juni 2025, av dessa är 69 kvinnor och 116 män, det vill säga 37,1 procent kvinnor och 62,9 procent män.

Ordförandeskapet för dessa styrelser innehas av 7 kvinnor och 15 män, enligt partiets medlemssystem i juni 2025, det vill säga 31,8 procent kvinnor och 68,2 procent män.

Andelen kvinnor i förbundens styrelser är högre än andelen kvinnor som medlemmar, men bland de mer framskjutna positionerna som förbundsordförande är andelen män högre i förhållande till andelen valda ledamöter.

Föreningsstyrelser och föreningsordföranden

I partiets medlemssystem finns, 418 föreningar inlagda, juni 2025. Sammanräknat alla ledamöter i föreningsstyrelser, inklusive ordföranden ingår 2 764 personer i styrelserna. Av dessa är 1 097 kvinnor och 1 668 män, det vill säga 39,7 procent kvinnor och 60,3 procent män.

Ordförandeskapet i föreningarna innehas av 145 kvinnor och 248 män, det vill säga 36,9 procent kvinnor och 63,1 procent män.

Andelen kvinnor i föreningarnas styrelser är i förhållande till andelen kvinnor som medlemmar, men bland de mer framskjutna positionerna som föreningsordförande är andelen män högre i förhållande till valda ledamöter. Andelen män bland föreningsordföranden har dessutom ökat jämfört med föregående bokslut, samtidigt som andelen kvinnliga ledamöter och vice ordförande ökat. Därför är andelen kvinnor respektive andelen män i hela styrelserna oförändrat. Bland ledamöterna är andelen kvinnor nästan 40 procent, och något högre än andelen kvinnliga medlemmar.

Sammanfattning av föregående jämställdhetsbokslut

I tabellen nedan ges en översikt av den granskade statistiken. För vart och ett av måtten har det även angivits om det råder jämn könsfördelning. Av 31 nyckeltal har Moderaterna jämn könsfördelning på 17 och ojämn könsfördelning 14, vilka är samma resultat som förra bokslutet. Jämfört med det förra bokslutet har även spetsutbildningar en jämn könsfördelning, men gruppledningen i riksdagen har fått en ojämn könsfördelning.

Bokslut åren 2024-2025

	Totalt	Kvinnor	K i %	Män	M i %
Medlemmar 2024, exkl. MUF	27 864	10 667	38%	17 197	62%
MUF 2024	20 253	5 444	27%	14 809	73%
Kandidater Europaparlamentet 2024	34	15	44,10%	19	55,90%
Ledamöter Europaparlamentet 2024	4	2	50%	2	50%
Kandidater riksdagen 2022	761	312	41%	449	59%
Ledamöter riksdagen 2025	68	34	50%	34	50%
Kommittéordföranden i riksdagen 2025	16	7	43,80%	9	56,20%
Gruppledning i riksdagen 2025	4	1	25%	3	75%
Kandidater regionfullmäktige 2022	1 850	729	39,40%	1 121	60,60%
Ledamöter regionfullmäktige 2022	328	156	47,60%	172	52,40%
Regionstyrelsens ordförande 2025	5	1	20%	4	80%
Regionråd 2025	42	21	50%	21	50%
Kandidater kommunfullmäktige 2022	8 295	3 069	37,00%	5 226	63,00%
Ledamöter Kommunfullmäktige 2022	2 582	1059	41,10%	1 523	58,90%
Kommunstyrelsen ordförande 2025	101	35	34,70%	66	65,30%
Kommunalråd 2025	258	91	35,20%	157	64,80%
Gruppledare 2025	268	88	32,80%	180	67,20%

	Totalt	Kvinnor	K i %	Män	M i %
Ledamöter SKR 2023	48	21	43,80%	27	56,20%
Vice ordförande (styrelse. del. Bered.) SKR 2023	13	6	46,20%	7	53,80%
Partistyrelse 2023-2027	17	9	53%	8	47%
Partiledning 2023-2027	12	5	41,60%	7	58,40%
Valberedning 2023–2025 (ord.+ers.)	19	8	42,10%	11	57,90%
Arbetsgrupper 2024–2025	166	80	47,10%	86	52,90%
Sverigemöten 2024–2025	230	118	51,30%	112	48,70%
Spetsutbildning 2024-2025	28	26	42,60%	35	57,40%
Nätverk och sidoorganisationer, ledamöter	46	29	60,80%	22	39,20%
Nätverk och sidoorganisationer, ordförande	5	3	60%	2	40%
Förbundsordförande 2025 (juni)	22	7	31,80%	15	68,20%
Förbundsstyrelser 2025 (juni)	186	69	37,10%	116	62,90%
Föreningsordföranden 2025 (juni)	393	145	34,60%	248	65,40%
Föreningsstyrelser 2025 (juni)	2764	1097	39,70%	1 668	60,30%

Källa: Moderaternas hemsida, intranät och medlemssystem, SKR, SCB, MUF:s slutstatistik och Valmyndigheten

Bokslut åren 2022-2023

	Totalt	Kvinnor	K i %	Män	M i %
Medlemmar 2022, exkl. MUF	32 964	12 526	38%	20 438	62%
MUF	16 804	4 667	28%	12 002	72%
Kandidater Europaparlamentet 2019	32	15	46,20%	17	53,80%
Ledamöter Europaparlamentet 2019	4	2	50%	2	50%
Kandidater riksdagen 2022	761	312	41%	449	59%
Ledamöter riksdagen 2022	68	32	47%	36	53%
Kommittéordföranden i riksdagen 2023	18	7	43,80%	9	56,20%
Gruppledning i riksdagen 2023	4	2	50%	3	50%
Kandidater regionfullmäktige 2022	1 850	729	39,40%	1 121	60,60%
Ledamöter regionfullmäktige 2022	328	156	47,60%	172	52,40%
Regionstyrelsens ordförande 2023	7	2	28,60%	5	71,40%
Regionråd 2023	41	20	48,80%	21	51,20%
Kandidater kommunfullmäktige 2022	8 295	3 069	37%	5 226	63%
Ledamöter Kommunfullmäktige 2022	2 582	1059	41,10%	1 523	58,90%
Kommunstyrelsen ordförande 2023	101	34	33,70%	67	66,30%
Kommunalråd 2023	211	78	37%	133	63%
Gruppledare 2023	270	90	33%	180	66,70%

	Totalt	Kvinnor	K i %	Män	M i %
Ledamöter SKR 2023	48	21	43,80%	27	56,20%
Vice ordförande (styrelse. del. Bered.) SKR 2023	13	6	46,20%	7	53,80%
Partistyrelse 2023	17	9	53%	8	47%
Partiledning 2023	11	5	45,50%	7	54,50%
Valberedning 2021–2023 (ord.+ers.)	20	8	40%	11	60%
Arbetsgrupper 2022–2023	195	94	48,20%	86	51,80%
Sverigemöten 2022–2023	159	82	51,60%	112	48,40%
Spetsutbildning 2022-2023	28	10	35,80%	18	64,20%
Nätverk och sidoorganisationer, ledamöter	44	29	65,90%	15	34,10%
Nätverk och sidoorganisationer, ordförande	5	3	60%	2	40%
Förbundsordförande 2023 (juni)	22	6	27,30%	15	72,70%
Förbundsstyrelser 2023 (juni)	227	86	37,70%	141	60,3%
Föreningsordföranden 2023 (juli)	418	158	37,80%	260	62,20%
Föreningsstyrelser 2023 (juli)	2594	1030	39,70%	1564	60,30%

Källa: Jämställdhetsbokslutet 2023

Bokslut åren 2019-2021

	Totalt	Kvinnor	K i %	Män	M i %
Medlemmar 2022, exl. MUF	30 075	11 639	38,6	18 436	61,30%
Kandidater Europaparlamentet 2018	32	15	46,20%	17	53,80%
Ledamöter Europaparlamentet 2018	4	2	50%	2	50%
Kandidater riksdagen 2018	788	309	39,20%	479	60,80%
Ledamöter riksdagen 2018	70	38	54,30%	32	45,70%
Talespersoner i riksdagen 2021	18	38	55,50%	8	44,40%
Gruppledning i riksdagen 2021	4	2	50%	2	50%
Kandidater regionfullmäktige 2018	1 920	740	38,50%	1 180	61,50%
Ledamöter regionfullmäktige 2018	318	148	47,10%	166	52,90%
Regionstyrelsens ordförande 2021	9	3	33,30%	6	66,60%
Regionråd 2021	12	6	50%	6	50%
Kandidater kommunfullmäktige 2018	7 962	2 978	37,40%	4 985	62,60%
Ledamöter Kommunfullmäktige 2018	2 396	916	40,10%	1 435	59,90%
Kommunstyrelsen ordförande 2021	85	26	30,50%	59	69,50%
Kommunalråd 2021	221	69	31,20%	152	68,80%
Gruppledare 2021	282	98	34,80%	184	65,20%

	Totalt	Kvinnor	K i %	Män	M i %
Ledamöter SKR 2021	74	30	41,70%	42	58,30%
Ordförande (styrelse. del. Bered.) SKR 2021	9	3	33,30%	6	66,60%
Partistyrelse 2019	17	9	53%	8	47%
Partiledning 2021	11	5	45,50%	6	54,50%
Valberedning 2017–2021 (ord. + ers.)	20	8	40%	12	60%
Arbetsgrupper 2018–2021	195	94	48,20%	101	51,80%
Sverigemöten 2018–2021	601	287	47,80%	314	52,20%
Spetsutbildning 2021	27	10	37%	16	63%
Nätverk och sidoorganisationer, ledamöter	43	27	67,20%	16	37,30%
Nätverk och sidoorganisationer, ordförande	5	3	60%	2	40%
Förbundsordförande 2021	22	5	22,80%	17	77,20%
Förbundsstyrelser 2021	304	127	42%	177	58%
Föreningsordföranden 2021	417	147	34,80%	272	65,20%
Föreningsstyrelser 2021	3 383	1 298	38%	2 085	62%

Källa: Jämställdhetsbokslutet 2021

Differens

Nedan redovisas den procentuella förändringen jämfört med jämställdhetsbokslutet 2023.

Differens mot bokslutet 2023	Kvinnor i %	Män i %
Medlemmar 2024, exkl. MUF	0	0
Kandidater Europaparlamentet 2024	-2,1	+2,1
Ledamöter Europaparlamentet 2024	0	0
Kandidater riksdagen 2022	-	-
Ledamöter riksdagen 2022	+3	-3
Kommittéordföranden i riksdagen 2025	0	0
Gruppledning i riksdagen 2025	-25	25
Kandidater regionfullmäktige 2022	-	-
Ledamöter regionfullmäktige 2022	-	-
Regionstyrelsens ordförande 2025	-8,6	+8,6
Regionråd 2025	+1,2	-1,2
Kandidater kommunfullmäktige 2022	-	-
Ledamöter Kommunfullmäktige 2022	-	-
Kommunstyrelsen ordförande 2025	+1	-1
Kommunalråd 2025	-1,8	+1,8
Gruppledare 2025	-0,5	+0,5
Ledamöter SKR 2023	-	-
Vice ordförande (styrelse. del. bered.)		
SKR 2023	-	-
Partistyrelse 2023	0	0
Partiledning 2025	-3,9	3,9
Valberedning 2023–2025 (ord. + ers.)	+2,1	-2,1
Arbetsgrupper 2024–2025	-1,1	+1,1
Sverigemöten 2024–2025	-0,3	+0,3
Spetsutbildning 2022-2025	+6,8	-6,8
Nätverk och sidoorganisationer, ledamöter	-5,1	5,1
Nätverk och sidoorganisationer, ordförande	0	0
Förbundsordförande 2025 (juni)	+4,5	-4,5
Förbundsstyrelser 2025 (juni)	-0,8	+0,8
Föreningsordföranden 2025 (juli)	-3,2	+3,2
Föreningsstyrelser 2025 (juli)	0	0

Partistyrelsen föreslår arbetsstämman besluta:

att[1] lägga jämställdhetsbokslutet för 2025 till handlingarna och ge partistyrelsen i uppdrag att analysera och implementera relevanta slutsatser i Riksorganisationens verksamhetsplaner

att[2] uppdra till förbunden att ta fram egna jämställdhetsbokslut och anmäla dessa till partistyrelsen efter nästkommande förbundsstämma

11 *Proposition*

Normalarbetsordning för fullmäktigegrupp

Proposition 11

Normalarbetsordning för fullmäktigegrupp

Partistämman 2023 beslutade att ge i uppdrag åt partistyrelsen att till arbetsstämman 2021 återkomma med förslag till förändringar i "Normalarbetsordning för fullmäktigegrupp" som utgör bilaga till stadgan. Därför tillsatte partistyrelsen i oktober 2024 en arbetsgrupp för att föreslå en ny normalarbetsordning för fullmäktigegrupper.

Under slutet av 2024 ombads länsförbunden inkomma med synpunkter på nuvarande normalarbetsordning. Sammanfattningsvis av inventeringsremissen kunde arbetsgruppen konstatera att endast mindre ändringar önskats. Normalarbetsordningen ska möjliggöra för fullmäktigegrupper att arbeta flexibelt och att anpassa sina arbetsformer till sin specifika situation. Tydlighet är därmed inte samma sak som detaljstyrning. Arbetsordningen måste vidare vara så skriven att den fungerar överallt.

Normalarbetsordningen gäller inför det konstituerande sammanträdet, och därefter enbart om gruppen inte antar en egen arbetsordning. För att förtydliga detta förhållande har de två sista avsnitten om arbetsordning och ändring av normalarbetsordning flyttats till början av arbetsordningen. Därtill föreslås att ersättare som utgångspunkt inte ska ha rösträtt.

I övrigt föreslås endast mindre justeringar där det finns en bred samsyn. Det ska även ses mot bakgrund av de mer omfattande förändringarna som gjordes på arbetsstämman 2021.

Förslaget till ny normalarbetsordning skickades på remiss till förbunden och sidoorganisationerna mellan den 13 mars och 28 april 2025. Huvuddelen av förbunden och sidoorganisationerna har inkommit med svar. Därefter har arbetsgruppen arbetat in synpunkter från remissvaren och överlämnat sina förslag till partistyrelsen.

Partistyrelsen föreslår arbetsstämman besluta:

att[1] anta normalarbetsordning inför mandatperioden 2026–2030

Normalarbetsordning för fullmäktigegrupp 2022-2026	Förslag till normalarbetsordning för fullmäktigegrupp 2026-2030
Normalarbetsordning för fullmäktigegrupp antagen 2021	**Ändringar kursiverade**
8. Arbetsordning: **Mom.1.** Vid inledningen av en ny mandatperiod ska efter samråd med förbundet den tillträdande gruppen konfirmera eller revidera denna arbetsordning.	***1.*** **Arbetsordning:** **Mom.1.** Vid inledningen av en ny mandatperiod ska efter samråd med förbundet den tillträdande gruppen konfirmera eller revidera denna arbetsordning.
Görs inte detta gäller denna normalarbetsordning som finns som bilaga till partiets normalstadgar.	Görs inte detta gäller denna normalarbetsordning som finns som bilaga till partiets *stadga.*
Beslut om revidering av arbetsordningen fattas med två tredjedels majoritet av antalet ordinarie moderata ledamöter och ersättare i fullmäktige för att bli gällande.	Beslut om revidering av arbetsordningen fattas med två tredjedels majoritet av antalet *ordinarie moderata ledamöter i fullmäktige för att bli gällande.* *Om beslut om att utöka rösträtten till alla ersättare fattas ska även ersättare äga rösträtt.*
Avsnitt 3, Mom.. 9, avsnitt 8 samt avsnitt 9 kan ej revideras av gruppen.	Avsnitt 3, Mom.. 9, avsnitt 1 samt avsnitt 2 kan ej revideras av gruppen.
9. Ändring av normalarbetsordning: **Mom.1.** Om kommunfullmäktigegruppen tar beslut om ändringar i normalarbetsordningen ska de anmälas till förbundsstyrelsen.	***2.*** **Ändring av normalarbetsordning:** **Mom.1.** Om kommunfullmäktigegruppen tar beslut om ändringar i normalarbetsordningen ska de anmälas till förbundsstyrelsen.
Mom.2. Om regionfullmäktigegruppen tar beslut om ändringar i normalarbetsordningen ska de anmälas till partistyrelsen.	**Mom.2.** Om regionfullmäktigegruppen tar beslut om ändringar i normalarbetsordningen ska de anmälas till partistyrelsen.

1. Gruppens sammansättning:
Mom.1. Medlemmar i den moderata gruppen i kommunen är de moderata ledamöterna och ersättarna i kommunfullmäktige.

Till ordinarie gruppsammanträde kallas med yttranderätt även moderata ledamöter och ersättare i styrelser, nämnder och kommunala bolagsstyrelser, politiskt tillsatta moderata tjänstemän i kommunen, partiombudsmän i förbundet, moderata kommunrevisorer samt förenings- och kretsordförande i kommunen. Partiets medlemmar har rätt att närvara med yttranderätt vid ordinarie gruppsammanträde.

Mom.2. Medlemmar i den moderata gruppen i regionen är de moderata ledamöterna och ersättarna i regionfullmäktige.

Till ordinarie gruppsammanträde kallas med yttranderätt även moderata ledamöter och ersättare i viktigare styrelser och nämnder, politiskt tillsatta moderata tjänstemän, moderata regionrevisorer, förbundsordförande och partiombudsmän i regionområdet.

3. **Gruppens sammansättning:**
Mom.1. Medlemmar i den moderata gruppen i kommunen är de moderata ledamöterna och ersättarna i kommunfullmäktige *som är medlemmar i Moderaterna och valda på moderata valsedlar.*

Till ordinarie gruppsammanträde kallas med yttranderätt även moderata ledamöter och ersättare i styrelser, nämnder och kommunala bolagsstyrelser, politiskt tillsatta moderata tjänstemän i kommunen, partiombudsmän i förbundet, moderata kommunrevisorer samt förenings- och kretsordförande i kommunen. Partiets medlemmar har rätt att närvara med yttranderätt vid ordinarie gruppsammanträde.

Mom.2. Medlemmar i den moderata gruppen i regionen är de moderata ledamöterna och ersättarna i regionfullmäktige *som är medlemmar i Moderaterna och valda på moderata valsedlar.*

Till ordinarie gruppsammanträde kallas med yttranderätt även moderata ledamöter och ersättare i viktigare styrelser och nämnder, politiskt tillsatta moderata tjänstemän, moderata regionrevisorer, förbundsordförande och partiombudsmän i regionområdet.

Mom.3. Gruppen kan besluta att begränsa närvarorätten vid gruppsammanträde eller delar av gruppsammanträde. Gruppen kan dock inte besluta att begränsa närvarorätten för gruppens medlemmar samt partiombudsmannen. Vid prövning av om gruppen har förtroende för enskild förtroendevald bör alltid närvarorätten begränsas.

2. Gruppens arbetsuppgifter:
att utifrån fastställda program genomföra partiets politik,
att i samarbete med partiorganisationen medverka till och initiera information och opinionsbildning i kommunala respektive regionala frågor till väljare och medlemmar,
att genom partiets organisation och genom kontakter med medborgarna hålla sig underrättad om behov, önskemål och synpunkter som berör kommunens respektive regionens verksamhet,

att vid behov hålla öppna möten för allmänheten,

att utse gruppledning och eventuell gruppstyrelse samt efter samråd övriga organ,

Mom.3. Gruppen kan besluta att begränsa närvarorätten vid gruppsammanträde eller delar av gruppsammanträde. Gruppen kan dock inte besluta att begränsa närvarorätten för gruppens medlemmar samt partiombudsmannen. *Förbundsstyrelsen kan besluta att särskilt utsedd representant, företrädelsevis förbundsordföranden, ska ha närvaro- och yttranderätt på gruppens sammanträde.* Vid prövning av om gruppen har förtroende för enskild förtroendevald bör alltid närvarorätten begränsas.

***4.* Gruppens arbetsuppgifter:**
att utifrån fastställda program genomföra partiets politik,
att i samarbete med partiorganisationen medverka till och initiera information och opinionsbildning i kommunala respektive regionala frågor till väljare och medlemmar,
att genom partiets organisation och genom kontakter med medborgarna hålla sig underrättad om behov, önskemål och synpunkter som berör kommunens respektive regionens verksamhet,

att vid behov hålla öppna möten för allmänheten,

att utse gruppledning och eventuell gruppstyrelse samt efter samråd övriga organ,

att vid behov tillsätta särskild kommitté, utredning, projektgrupp med mera,

att i förekommande fall besluta om organisation och hantering av till gruppen avsatta politiska resurser och medel.

3. Gruppens sammanträden:
Mom.1. Den nyvalda gruppen sammanträder snarast och senast tre veckor efter valdagen för förberedande sammanträde. Ordföranden i den avgående gruppen ansvarar för sammankallande av den tillträdande gruppen och fungerar som interimistisk ordförande för den nyvalda gruppen tills ny utsetts. Vid förberedande sammanträde ska minst förekomma:

a) Val av mötesordförande

b) Val av mötessekreterare

c) Information om valresultatet och dess konsekvenser

d) Information om gällande arbetsordningsregler för nomineringsförfarande, ledamöters skyldigheter etcetera

e) Fastställande av tidsplan för gruppens förberedelser av fullmäktiges valärenden

f) Fastställande av sammanträdestid för konstituerande gruppsammanträde

att vid behov tillsätta särskild kommitté, utredning, projektgrupp med mera,

att i förekommande fall besluta om organisation och hantering av till gruppen avsatta politiska resurser och medel.

***5.* Gruppens sammanträden:**
Mom.1. Den nyvalda gruppen sammanträder snarast och senast tre veckor efter valdagen för förberedande sammanträde. Ordföranden i den avgående gruppen ansvarar för sammankallande av den tillträdande gruppen och fungerar som interimistisk ordförande för den nyvalda gruppen tills ny utsetts. Vid förberedande sammanträde ska minst förekomma:

a) Val av mötesordförande

b) Val av mötessekreterare

c) Information om valresultatet och dess konsekvenser

d) Information om gällande arbetsordningsregler för nomineringsförfarande, ledamöters skyldigheter etcetera

e) Fastställande av tidsplan för gruppens förberedelser av fullmäktiges valärenden

f) Fastställande av sammanträdestid för konstituerande gruppsammanträde

g) Val av valberedning för förberedande av gruppens interna val. Bestämmelserna i avsnitt sju gäller i tillämpliga delar.

Mom. 2. Den nyvalda gruppen sammanträder snarast efter förberedande möte för konstituerande sammanträde. Ordföranden i den avgående gruppen ansvarar för sammankallande av den tillträdande gruppen.

Vid konstituerande sammanträde ska minst förekomma:

a) Eventuellt val av gruppordförande (gruppen kan utöver gruppledare utse särskild ordförande för gruppens sammanträden)

b) Val av gruppledare

c) Val av en eller två vice gruppledare

d) Val av gruppsekreterare

e) Eventuellt val av gruppstyrelse (se avsnitt 5)

f) Eventuellt val av valberedning (se avsnitt 7)

g) Genomgång och beslut om eventuell revidering av arbetsordning.

g) Val av valberedning för förberedande av gruppens interna val. Bestämmelserna i avsnitt sju gäller i tillämpliga delar.

Mom. 2. Den nyvalda gruppen sammanträder snarast efter förberedande möte för konstituerande sammanträde. Ordföranden i den avgående gruppen ansvarar för sammankallande av den tillträdande gruppen.

Vid konstituerande sammanträde ska minst förekomma:

a) Eventuellt val av gruppordförande (gruppen kan utöver gruppledare utse särskild ordförande för gruppens sammanträden)

b) Val av gruppledare

c) Val av en eller två vice gruppledare

d) Val av gruppsekreterare

e) Eventuellt val av gruppstyrelse (se avsnitt 5)

f) Eventuellt val av valberedning (se avsnitt 7)

g) *Val av förhandlare (om gruppen inte väljer förhandlare fullföljer gruppledaren och vice gruppledare dessa uppgifter)*

h) Genomgång och beslut om eventuell revidering av arbetsordning.

Mom.3. Gruppens ledamöter och ersättare är röstberättigade i moment 1 och 2 samt liknande interna beslut.

Mom.3. *Gruppens ledamöter är röstberättigade i moment 1 och 2 samt liknande interna beslut som ej avgörs av fullmäktige.*

Gruppen kan på sitt konstituerande möte genom enkel majoritet besluta att utöka rösträtten i moment 1 och 2 samt liknande interna beslut som ej avgörs av fullmäktige till samtliga ersättare.

Mom.4. Ordinarie gruppsammanträde hålls i god tid före fullmäktige för genomgång av och beslut om partiets ställningstagande i viktigare ärenden till fullmäktige, styrelse och nämnder samt övriga frågor av gemensamt intresse.

Sammanträde kan därutöver vid behov hållas i anslutning till fullmäktiges sammanträde.

Mom.4. Ordinarie gruppsammanträde hålls i god tid före fullmäktige för genomgång av och beslut om partiets ställningstagande i viktigare ärenden till fullmäktige, styrelse och nämnder samt övriga frågor av gemensamt intresse.

Sammanträde kan därutöver vid behov hållas i anslutning till fullmäktiges sammanträde.

Mom.5. Sammanträdesplan för påföljande år fastställs senast under december månad.

Fullmäktigegruppen sammanträder på gruppordförandens kallelse. Fullmäktigegruppen ska dessutom kallas om det begärs av minst en tredjedel av gruppens ordinarie ledamöter.

Ärenden som önskas upptagna till behandling vid gruppsammanträde ska anmälas till gruppordföranden snarast och senast vid gruppsammanträdets början för att bli föremål för beslut.

Mom.5. Sammanträdesplan för påföljande år fastställs senast under december månad.

Fullmäktigegruppen sammanträder på gruppordförandens kallelse. Fullmäktigegruppen ska dessutom kallas om det begärs av minst en tredjedel av gruppens ordinarie ledamöter.

Ärenden som önskas upptagna till behandling vid gruppsammanträde ska anmälas till gruppordföranden snarast och senast vid gruppsammanträdets början för att bli föremål för beslut.

Kallelse till sammanträde bör sändas ut i god tid till gruppmedlemmarna. I kallelse bör i möjligaste mån anges vilka ärenden som avses bli behandlade vid sammanträdet.

Mom.6. Ordinarie ledamot äger alltid rösträtt vid gruppens beslut, oavsett om ledamoten kommer att närvara på kommande fullmäktigemöte eller ej. Om ordinarie ledamot kommer att vara närvarande på fullmäktiges sammanträde, men är frånvarande från gruppens sammanträde, ska ingen rösta i den ledamotens ställe vid gruppens sammanträde. Om ordinarie ledamot är frånvarande vid gruppmöte samt dessutom kommer att vara frånvarande vid kommande fullmäktigesammanträde, äger den ersättare som ska tjänstgöra vid kommande fullmäktigesammanträde rösträtt vid gruppens beslut. Vid gruppens beslut ska dess sammansättning i möjligaste mån vara samma som vid fullmäktiges sammanträde.

Mom.7. Begärs omröstning ska denna, utom vid personval, ske öppet. Utgången bestäms genom enkel majoritet. Vid personval ska omröstning genomföras i en valhandling. Vid sluten omröstning ska valsedel för att vara giltig uppta så många namn som valet avser. Vid lika röstetal gäller den mening som ordförande biträder med undantag för val eller nominering, då lotten avgör.

Vid personval som avser en plats ska den som blir vald erhålla minst hälften av antalet avgivna giltiga valsedlar.

Kallelse till sammanträde bör sändas ut i god tid till gruppmedlemmarna. I kallelse bör i möjligaste mån anges vilka ärenden som avses bli behandlade vid sammanträdet.

Mom.6. *Ordinarie ledamot äger alltid rösträtt vid gruppens beslut, oavsett om ledamoten kommer att närvara på kommande fullmäktigemöte eller ej. Om ordinarie ledamot kommer att vara närvarande på fullmäktiges sammanträde, men är frånvarande från gruppens sammanträde, ska ingen rösta i den ledamotens ställe vid gruppens sammanträde. Om ordinarie ledamot är frånvarande vid gruppmöte samt dessutom kommer att vara frånvarande vid kommande fullmäktigesammanträde, äger den ersättare som ska tjänstgöra vid kommande fullmäktigesammanträde rösträtt vid gruppens beslut.*

Mom.7. Begärs omröstning ska denna, utom vid personval, ske öppet. Utgången bestäms genom enkel majoritet. Vid personval ska omröstning genomföras i en valhandling. Vid sluten omröstning ska valsedel för att vara giltig uppta så många namn som valet avser. Vid lika röstetal gäller den mening som ordförande biträder med undantag för val eller nominering, då lotten avgör.

Vid personval som avser en plats ska den som blir vald erhålla minst hälften av antalet avgivna giltiga valsedlar.

I annat fall genomförs ytterligare en omröstning mellan de två kandidater som erhållit de högsta röstetalen.

Mom.8. Mot beslut kan anföras reservation. Vid gruppsammanträde ska ledamot och ersättare i förekommande fall redovisa avvikande mening.

Gruppen kan rekommendera hur enskild ledamot ska ta ställning till ärende vid fullmäktigemöte. Detsamma gäller i fråga om representanternas ställningstagande i utskott, delegationer, nämnder och styrelser.

Beslutar gruppen att rekommendera partiets ledamöter att ta viss ställning till ärende, ska ledamot, som ämnar hålla anförande eller rösta på sätt som icke överensstämmer med rekommendationen, anmäla detta vid gruppmötet. Ledamot som icke är närvarande vid gruppmötet, ska i god tid före fullmäktigemötet anmäla avsikt att hålla sådant anförande eller rösta på sådant sätt till ordföranden.

I valärenden gäller gruppens rekommendation för samtliga tjänstgörande ledamöter i fullmäktige.

Mom.9. Gruppen kan uttala att den inte längre har förtroende för en person som representant. Detta förtroende kan gälla ett eller flera uppdrag såväl interna som externa. Sådant beslut ska i förekommande fall genomföras med sluten omröstning och med två tredjedels majoritet av antalet ordinarie moderata ledamöter

I annat fall genomförs ytterligare en omröstning mellan de två kandidater som erhållit de högsta röstetalen.

Mom.8. Mot beslut kan anföras reservation. Vid gruppsammanträde ska ledamot och ersättare i förekommande fall redovisa avvikande mening.

Gruppen kan rekommendera hur enskild ledamot ska ta ställning till ärende vid fullmäktigemöte. Detsamma gäller i fråga om representanternas ställningstagande i utskott, delegationer, nämnder och styrelser.

Beslutar gruppen att rekommendera partiets ledamöter att ta viss ställning till ärende, ska ledamot, som ämnar hålla anförande eller rösta på sätt som icke överensstämmer med rekommendationen, anmäla detta vid gruppmötet. Ledamot som icke är närvarande vid gruppmötet, ska i god tid före fullmäktigemötet anmäla avsikt att hålla sådant anförande eller rösta på sådant sätt till ordföranden.

I valärenden gäller gruppens rekommendation för samtliga tjänstgörande ledamöter i fullmäktige.

Mom.9. Gruppen kan uttala att den inte längre har förtroende för en person som representant. Detta förtroende kan gälla ett eller flera uppdrag såväl interna som externa. Sådant beslut ska i förekommande fall genomföras med sluten omröstning och med två tredjedels majoritet av antalet ordinarie moderata ledamöter

och ersättare i fullmäktige för att bli gällande. Beslutet ska föregås av att representanten och förbundsstyrelsen skriftligt beretts tillfälle att yttra sig. Från det att gruppen uttalat att den ej har förtroende för en person och till dess att den avsagt sig de uppdrag som är föremål för prövning är personen avstängd från gruppens arbete.

Processen och detaljer kring en förtroendeomröstning regleras i rekommendationer utarbetade av Riksorganisationen.

4. Gruppledamöternas skyldigheter:

Mom.1. Ledamot ska vara beredd att vid gruppens sammanträde föredra ärenden inom sin nämnds eller motsvarande område och också vara beredd att i dessa ärenden föra gruppens talan vid fullmäktiges sammanträden.

Mom.2. Ledamot ska före inlämnandet av motion informera gruppen. Inlämnande av interpellation eller enkel fråga ska föregås av samråd med gruppordförande.

Mom.3. Vid gruppsammanträde ska ledamot i förekommande fall klart redovisa avvikande mening. Beslutar gruppen att rekommendera partiets ledamöter att ta viss ställning till ärende, ska ledamot som ämnar hålla anförande eller rösta på sätt som icke över-ensstämmer med rekommendationen, anmäla detta senast

och ersättare i fullmäktige för att bli gällande. Beslutet ska föregås av att representanten och förbundsstyrelsen skriftligt beretts tillfälle att yttra sig. Från det att gruppen uttalat att den ej har förtroende för en person och till dess att den avsagt sig de uppdrag som är föremål för prövning är personen avstängd från gruppens arbete.

Processen och detaljer kring en förtroendeomröstning regleras i rekommendationer utarbetade av Riksorganisationen.

6. Gruppledamöternas skyldighetr:

Mom.1. Ledamot ska vara beredd att vid gruppens sammanträde föredra ärenden inom sin nämnds eller motsvarande område och också vara beredd att i dessa ärenden föra gruppens talan vid fullmäktiges sammanträden.

Mom.2. Ledamot ska före inlämnandet av motion informera gruppen. Inlämnande av interpellation eller enkel fråga ska föregås av samråd med gruppledare.

Mom.3. Vid gruppsammanträde ska ledamot i förekommande fall klart redovisa avvikande mening. Beslutar gruppen att rekommendera partiets ledamöter att ta viss ställning till ärende, ska ledamot som ämnar hålla anförande eller rösta på sätt som icke överensstämmer med rekommendationen, anmäla detta senast

vid gruppmötet före fullmäktiges sammanträde. Ledamot som icke är närvarande vid gruppmötet, ska i god tid före fullmäktigemötet anmäla avsikt att hålla sådant anförande eller rösta på sådant sätt till ordföranden.

Tjänstgörande ledamot eller ersättare som icke är närvarande vid gruppmötet och ej anmält avvikande mening enligt ovan finner sig i gruppens beslut.

Mom.4. Förhinder att närvara vid gruppsammanträde ska snarast anmälas till gruppens sekreterare.

5. Gruppens ledning:

Mom.1. Gruppledare, vice gruppledare samt gruppordförande (om sådan har valts av gruppen) utgör gruppledning. Gruppledaren och vice gruppledare företräder gruppen gentemot andra partier såvida inte annat beslut fattas av gruppen. Om gruppordförande ej har utsett så fullgör gruppledaren dennes uppgifter (se avsnitt 3.5 och 5.5). Vid förfall för gruppledaren inträder vice gruppledaren.

Mom.2. Bland gruppens ledamöter kan en gruppstyrelse väljas. I fullmäktigegrupper med mer än tio ledamöter bör en gruppstyrelse väljas. Om gruppstyrelse ej utses så fullgör gruppledningen dess uppgifter (se avsnitt 5.6)

vid gruppmötet före fullmäktiges sammanträde. Ledamot som icke är närvarande vid gruppmötet, ska i god tid före fullmäktigemötet anmäla avsikt att hålla sådant anförande eller rösta på sådant sätt till ordföranden.

Tjänstgörande ledamot eller ersättare som icke är närvarande vid gruppmötet och ej anmält avvikande mening enligt ovan finner sig i gruppens beslut.

Mom.4. Förhinder att närvara vid gruppsammanträde ska snarast anmälas till gruppens sekreterare.

7. Gruppens ledning:

Mom.1. Gruppledare, vice gruppledare samt gruppordförande (om sådan har valts av gruppen) *väljs normalt bland gruppens ledamöter* och utgör gruppledning. Gruppledaren och vice gruppledare företräder gruppen gentemot andra partier såvida inte annat beslut fattas av gruppen. Om gruppordförande ej har utsett så fullgör gruppledaren dennes uppgifter (se avsnitt 3.5 och 5.5). Vid förfall för gruppledaren inträder vice gruppledaren.

Mom.2. *En gruppstyrelse kan väljas för gruppen. Normalt sett väljs den bland gruppens ledamöter. Om gruppstyrelse ej utses så fullgör gruppledningen dess uppgifter (se avsnitt 5.6)*

Mom.3. Gruppstyrelse består av gruppledningen samt ytterligare en till fem ledamöter. Vid valet tillses att den får en allsidig sammansättning.

Mom.4. Gruppstyrelse/gruppledning väljs för en period som motsvarar fullmäktigeledamöternas mandatperiod. Valet förrättas vid det konstituerande sammanträdet.

Avgår ledamot av gruppstyrelse/gruppledning under mandatperioden förrättar gruppen fyllnadsval för återstoden av mandatperioden.

Mom.5. Gruppstyrelse sammanträder på gruppordförandens kallelse så ofta det är nödvändigt eller då minst en tredjedel av ledamöterna av gruppstyrelsen så begär.

Mom.6. Gruppstyrelsens/gruppledningens uppgifter är:

att leda och hålla ihop fullmäktigegruppens arbete,

att åstadkomma ett samordnat uppträdande av fullmäktigegruppen, i synnerhet i valärenden,

att snarast efter val ansvara för att utforma politisk plattform (”regeringsförklaring”) som ligger till grund för förhandlingar med andra partier om vilken politik som ska föras och vilken majoritetskonstellation som kan åstadkommas,

att genomföra utvecklingssamtal med ledamöterna i fullmäktigegruppen,

Mom.3. Gruppstyrelse består av gruppledningen samt ytterligare en till fem ledamöter. Vid valet tillses att den får en allsidig sammansättning.

Mom.4. Gruppstyrelse/gruppledning väljs för en period som motsvarar fullmäktigeledamöternas mandatperiod. Valet förrättas vid det konstituerande sammanträdet.

Avgår ledamot av gruppstyrelse/gruppledning under mandatperioden förrättar gruppen fyllnadsval för återstoden av mandatperioden.

Mom.5. Gruppstyrelse sammanträder på gruppordförandens kallelse så ofta det är nödvändigt eller då minst en tredjedel av ledamöterna av gruppstyrelsen så begär.

Mom.6. Gruppstyrelsens/gruppledningens uppgifter är:

att leda och hålla ihop fullmäktigegruppens arbete,

att åstadkomma ett samordnat uppträdande av fullmäktigegruppen, i synnerhet i valärenden,

att snarast efter val ansvara för att utforma politisk plattform (”regeringsförklaring”) som ligger till grund för förhandlingar med andra partier om vilken politik som ska föras och vilken majoritetskonstellation som kan åstadkommas,

att genomföra utvecklingssamtal med ledamöterna i fullmäktigegruppen,

att i förekommande fall ansvara för fullmäktigegruppens medel och övriga tillgångar,

att i förekommande fall inom eller utom sig utse fullmäktigegruppens kassör,

att i förekommande fall ansvara för fullmäktigegruppens kansli och politiska organisation,

att i det fall särskild valberedning ej utses utgöra valberedning som i samråd med partiorganisationen förbereder de val och nomi-neringar som fullmäktigegruppen har att förrätta. Stadgandena i avsnitt sju gäller i tillämpliga delar även för gruppstyrelsen.

att i förekommande fall ansvara för fullmäktigegruppens medel och övriga tillgångar,

att i förekommande fall inom eller utom sig utse fullmäktigegruppens kassör,

att i förekommande fall ansvara för fullmäktigegruppens kansli och politiska organisation,

att i det fall särskild valberedning ej utses utgöra valberedning som i samråd med partiorganisationen förbereder de val och nomineringar som fullmäktigegruppen har att förrätta. Stadgandena i avsnitt sju gäller i tillämpliga delar även för gruppstyrelsen.

6. Organisation i nämnder och styrelser:
Mom.1. De moderata ledamöterna i nämnd/ styrelse och deras ersättare utgör nämndgrupp för respektive nämnd eller motsvarande organ. Nämndgruppen ansvarar för det löpande politiska arbetet inom sitt verk-samhetsområde. En av leda-möterna utses som nämndansvarig (gruppledare). Det åligger denne att lämna fullmäktigegruppen och eventuell gruppstyrelse information beträf-fande aktuella frågor, förmedla gruppens eller gruppstyrelsens uppfattning till de andra partirepre-sentanterna inom respektive organ, samt i övrigt verka för ett samordnat uppträdande.

8. **Organisation i nämnder och styrelser:**
Mom.1. De moderata ledamöterna i nämnd/ styrelse och deras ersättare utgör nämndgrupp för respektive nämnd eller motsvarande organ. Nämndgruppen ansvarar för det löpande politiska arbetet inom sitt verksamhetsområde. En av leda-möterna utses som nämndansvarig (gruppledare). Det åligger denne att lämna fullmäktigegruppen och eventuell gruppstyrelse information beträffande aktuella frågor, förmedla gruppens eller gruppstyrelsens uppfattning till de andra partirepre-sentanterna inom respektive organ, samt i övrigt verka för ett samordnat uppträdande.

Mom.2. Denna arbetsordning gäller i tilllämpliga delar avseende omröstning och gruppledamöters skyldigheter även grupperna i nämnder och styrelser.

7. Valfrågor:

Mom.1. Nominering av kandidat till sådant förtroendeuppdrag som tillsätts av kommunen förbereds av gruppens valberedning efter samråd med föreningarna eller kretsen i kommunen, eller med förbundet där region saknas. För regionen ska sådant samråd alltid ske med förbundet.

Vid olika mening mellan partiorganisation och fullmäktigegrupp gäller den uppfattning fullmäktigegruppen har efter att partiorganisationens uppfattning ställts under proposition vid gruppsammanträde.

Inför de valärenden som inleder en mandatperiod ska samtliga medlemmar inom kommunen eller motsvarande beredas möjlighet att nominera kandidater eller anmäla om intresse finns för uppdrag i nämnder och styrelser.

Mom.2. För nominering av kandidat till sådant förtroendeuppdrag som tillsätts eller nomineras av fullmäktige kan väljas en särskild valberedning. Utses inte gruppstyrelse ska valberedning utses.

Mom.2. Denna arbetsordning gäller i tilllämpliga delar avseende omröstning och gruppledamöters skyldigheter även grupperna i nämnder och styrelser.

9. Valfrågor:

Mom.1. Nominering av kandidat till sådant förtroendeuppdrag som tillsätts av kommunen förbereds av gruppens valberedning efter samråd med föreningarna eller kretsen i kommunen, eller med förbundet där region saknas. För regionen ska sådant samråd alltid ske med förbundet.

Vid olika mening mellan partiorganisation och fullmäktigegrupp gäller den uppfattning fullmäktigegruppen har efter att partiorganisationens uppfattning ställts under proposition vid gruppsammanträde.

Inför de valärenden som inleder en mandatperiod ska samtliga medlemmar inom kommunen eller motsvarande beredas möjlighet att nominera kandidater eller anmäla om intresse finns för uppdrag i nämnder och styrelser.

Mom.2. För nominering av kandidat till sådant förtroendeuppdrag som tillsätts eller nomineras av fullmäktige kan väljas en särskild valberedning. Utses inte gruppstyrelse ska valberedning utses.

Mom.3. Valberedningen ska bestå av tre, fem eller sju ledamöter. Vid valet tillses att den får en allsidig sammansättning.

Mom.4. Partiorganisationens styrelse har därutöver rätt att utse en adjungerad ledamot i valberedningen vilken har yttranderätt men ej rösträtt.

Mom.5. Det åligger valberedningen att förvissa sig om att den som föreslås till viss post är beredd att kandidera därtill samt att kandidaten skrivit under ”Försäkran för kandidat och förtroendevald”.

Mom.6. Valberedningens förslag till kandidater till de uppdrag som ska väljas inför en ny mandatperiod ska finnas tillgängliga för fullmäktigegruppens ledamöter senast 5 dagar före det gruppmöte där valen ska göras

Mom.7. Valberedningens arbete ska genomföras i samråd med partiorganisationens styrelse och den ska yttra sig över valberedningens förslag.

Mom.3. Valberedningen ska bestå av tre, fem eller sju ledamöter. Vid valet tillses att den får en allsidig sammansättning.

Mom.4. Partiorganisationens styrelse har därutöver rätt att utse en adjungerad ledamot i valberedningen vilken har yttranderätt men ej rösträtt.

Mom.5. Det åligger valberedningen att förvissa sig om att den som föreslås till viss post är beredd att kandidera därtill samt att kandidaten skrivit under ”Försäkran för kandidat och förtroendevald”.

Mom.6. Valberedningens förslag till kandidater till de uppdrag som ska väljas inför en ny mandatperiod ska finnas tillgängliga för fullmäktigegruppens ledamöter senast 5 dagar före det gruppmöte där valen ska göras

Mom.7. Valberedningens arbete ska genomföras i samråd med partiorganisationens styrelse och den ska yttra sig över valberedningens förslag.

12 *Proposition*

Nomineringsregler inför valen 2030

Proposition 12

Nomineringsregler inför valen 2030

Bakgrund till förslaget
Nomineringsregler antas som rekommendation vid arbetsstämma, och utgör bilaga till stadgan. Partistämman 2023 beslutade att ge i uppdrag åt partistyrelsen att till arbetsstämman 2025 återkomma med förslag till Nomineringsregler inför valen 2030. Därför tillsatte partistyrelsen i oktober 2024 en arbetsgrupp med uppdrag göra den översynen.

Förbunden kan fastställa regler för val till riksdag, region och kommun på sina förbundsstämmor 2027. Uppdaterade nomineringsregler kan således börja gälla först inför valen 2030. Arbetsgruppen arbetade under 2024 och i början av 2025 med förslag till nya nomineringsregler inför valen 2030.

I remissförfarandet har synpunkter inkommit på några detaljbestämmelser. Arbetsgruppen har på eget initiativ även identifierat andra förslag på ändringar och förtydliganden. För att göra reglerna enklare att orientera sig i, döps de alternativa röstningsförfarandena vid nomineringsstämma, Alternativ A och Alternativ B, om till fri rangordning samt rangordnad lista. Därtill förtydligas att begreppet allsidig sammansättning innebär att MUF och Moderatkvinnorna har rätt att utse varsin representant under förutsättning att de har en aktiv verksamhet, utöver att hänsyn ska tas till andra relevanta parametrar. I övrigt görs mindre justeringar.

Förslaget till nya nomineringsregler inför valet 2030 skickades på remiss till förbunden och sidoorganisationerna mellan den 13 mars och 28 april. Huvuddelen av förbunden och sidoorganisationerna har inkommit med svar. Därefter har arbetsgruppen arbetat in synpunkter från remissvaren och överlämnat sina förslag till partistyrelsen. Det finns en bred samsyn om förslagen.

Under arbetets gång har arbetsgruppen uppmärksammat att förbunden antar olika regler i stor utsträckning, och att vissa kraftigt avviker från de rekommenderade reglerna. Endast ett fåtal förbund antar nomineringsreglerna utan ändringar. Det framstår därför som mer ändamålsenligt att inte behandla nomineringsreglerna på arbetsstämman. Arbetsgruppen avser att arbeta vidare med frågan i stadgeöversynen. Eventuella förslag på stadgeändringar kommer remitteras för att kunna behandlas på partistämman 2027.

Partistyrelsen föreslår arbetsstämman besluta:

att[1] anta nomineringsregler inför de allmänna valen 2030

Nomineringsregler inför mandatperioden 2026–2030

Nomineringsregler antagna 2021

Grundläggande principer för rekrytering och nominering
En av de viktigaste uppgifterna för partiet är att aktivt rekrytera och nominera kandidater till de allmänna valen. Rekryterings- och nomineringsarbetet måste ske med största omsorg och kontinuerligt.

Ansvariga för rekryteringen ska alltid finnas. Utveckling av kandidater är en viktig del av rekryteringsprocessen. Alla partiets nivåer har ett ansvar för att detta sker. Riksorganisationen har ett särskilt ansvar för att riksdagskandidater ges politisk information, politiska underlag etcetera som stöd i opinionsbildningsarbetet.

I arbetet med att utveckla våra företrädare och kandidater har nomineringskommittén ett stort ansvar. Nomineringskommittén ska aktivt följa riksdagsledamöternas arbete och genomföra intervjuer med dem löpande under mandatperioden samt på våren året före val.

Målet med intervjun/utvärderingen är att ge ledamoten möjlighet att

Nomineringsregler inför mandatperioden 2030–2034

Ändringar kursiverade

Grundläggande principer för rekrytering och nominering
En av de viktigaste uppgifterna för partiet är att aktivt rekrytera och nominera kandidater till de allmänna valen. Rekryterings- och nomineringsarbetet måste ske med största omsorg och kontinuerligt.

Ansvariga för rekryteringen ska alltid finnas. Utveckling av kandidater är en viktig del av rekryteringsprocessen. Alla partiets nivåer har ett ansvar för att detta sker. Riksorganisationen har ett särskilt ansvar för att riksdagskandidater ges politisk information, politiska underlag etcetera som stöd i opinionsbildningsarbetet.

I arbetet med att utveckla våra företrädare och kandidater har nomineringskommittén ett stort ansvar. Nomineringskommittén ska aktivt följa riksdagsledamöternas arbete och genomföra intervjuer med dem löpande under mandatperioden samt på våren året före val.

Målet med intervjun/utvärderingen är att ge ledamoten möjlighet att

beskriva sina insatser, samt att utvärdera ledamoten med fokus på insats, motivation, ledarskap och genomslag.

Valsedlarna anger vilka personer som ska företräda väljarna och partiet i olika beslutande församlingar. Valsedlarna är också en viktig del av partiets ansikte utåt. Dessutom ska valsedlarna och dess kandidater engagera till ett aktivt valarbete.

Olika hänsyn måste balanseras i rekryterings- och nomineringsarbetet. Främst bland kvalifikationer ska sättas den politiska förmågan och förutsättningarna att vara en bra företrädare för partiet och väljarna, och att kandidaterna bör avspegla väljarkåren i förhållande till kön, etnisk bakgrund, ålder, regional förankring mm. Hänsyn kan också behöva tas till andra rekommendationer/mål som utfärdas av exempelvis partistyrelsen.

Partiets nominerande organ har det avgörande ansvaret för att uppdragen sprids. Kommittéerna behöver därför ha en allsidig sammansättning, med beaktande av exempelvis kön, ålder, geografi och aktiva sidoorganisationer.

beskriva sina insatser, samt att utvärdera ledamoten med fokus på insats, motivation, ledarskap och genomslag.

Valsedlarna anger vilka personer som ska företräda väljarna och partiet i olika beslutande församlingar. Valsedlarna är också en viktig del av partiets ansikte utåt. Dessutom ska valsedlarna och dess kandidater engagera till ett aktivt valarbete.

Olika hänsyn måste balanseras i rekryterings- och nomineringsarbetet. Främst bland kvalifikationer ska sättas den politiska förmågan och förutsättningarna att vara en bra företrädare för partiet och väljarna, och att kandidaterna bör avspegla väljarkåren i förhållande till kön, etnisk bakgrund, ålder, regional förankring mm. Hänsyn kan också behöva tas till andra rekommendationer/mål som utfärdas av exempelvis partistyrelsen.

Partiets nominerande organ har det avgörande ansvaret för att uppdragen sprids. *Kommittéerna ska väljas av stämma eller årsmöte. Kommittéerna behöver ha en allsidig sammansättning, vilket uppnås bland annat genom att Moderata Ungdomsförbundet och Moderatkvinnorna har rätt att utse varsin ledamot till kommittéerna. Därtill* ska exempelvis kön, ålder, geografi och aktiva sidoorganisationer beaktas vid tillsättning av kommittéerna.

Det rådgivande provvalet bland medlemmarna, om det genomförts, är ett av flera underlag för valsedelskompositionen. Andra kompletterande underlag är kandidaternas meritförteckningar, eventuella muntliga presentationer/utfrågningar samt nomineringskommitténs förslag till valsedel/lar.

Slutligt beslut om valsedel fattas alltid av en nomineringsstämma. Om särskilda skäl finns kan ytterligare en nomineringsstämma genomföras efter prövning hos närmast högre nivå.

I valkretsindelade kommuner kan valkretsvisa valsedlar övervägas. Om det finns fler än en valsedel i en valkrets (kommun eller motsvarande) vilka omfattar samma geografiska område ska dessa behandlas lika av valmedarbetarna. Samtliga valsedlar ska finnas tillgängliga i samtliga vallokaler inom området. I försändelser till hushållen inom området ska samtliga valsedlar bifogas.

Inför kandidatur ska varje nominerad person vara införstådd med att innehav av förtroendeuppdrag innebär ett ansvar. Det är viktigt att vara ett föredöme och visa god moral.

Vid beslut om placering på valsedel måste varje kandidat vara införstådd med att detta innebär att vederbörande ställt sig till partiets förfogande för uppdrag.

Kandidat ska ha genomgått, eller vara beredd att genomgå av partiet

Det rådgivande provvalet bland medlemmarna, om det genomförts, är ett av flera underlag för valsedelskompositionen. Andra kompletterande underlag är kandidaternas meritförteckningar, eventuella muntliga presentationer/utfrågningar samt nomineringskommitténs förslag till valsedel/lar.

Slutligt beslut om valsedel fattas alltid av en nomineringsstämma. Om särskilda skäl finns kan ytterligare en nomineringsstämma genomföras efter prövning hos närmast högre nivå.

I valkretsindelade kommuner kan valkretsvisa valsedlar övervägas. Om det finns fler än en valsedel i en valkrets (kommun eller motsvarande) vilka omfattar samma geografiska område ska dessa behandlas lika av valmedarbetarna. Samtliga valsedlar ska finnas tillgängliga i samtliga vallokaler inom området. I försändelser till hushållen inom området ska samtliga valsedlar bifogas.

Inför kandidatur ska varje nominerad person vara införstådd med att innehav av förtroendeuppdrag innebär ett ansvar. Det är viktigt att vara ett föredöme och visa god moral.

Vid beslut om placering på valsedel måste varje kandidat vara införstådd med att detta innebär att vederbörande ställt sig till partiets förfogande för uppdrag.

Kandidat ska ha genomgått, eller vara beredd att genomgå av partiet

anordnad utbildning och medverka i valarbete och opinionsarbete. Samtliga kandidater ska avlämna en kandidatförsäkran Försäkran för kandidat och förtroendevald. Av kandidatförsäkran ska framgå hur kandidaten ska förhålla sig till val-, parti- och politiskt arbete.

I händelse av omval eller extraval ska samma valsedel/lar som vid senaste ordinarie val med nödvändiga justeringar användas. Kandidaternas valbarhet kontrolleras och vid förfall för kandidat tillämpas successionsordning. Skulle antalet kandidater bli för litet hämtas ytterligare kandidater från föregående nominering.

Om behov föreligger att ta fram en ny valsedel/lar ska förbund/krets/förening fatta beslut om detta och då gäller att nomineringsstämma ska hållas och i övrigt ska i möjligaste mån nomineringsreglerna tillämpas.

12

1. Fastställande av nomineringsregler och genomförandealternativ
Partistämma ett år före allmänna val (arbetsstämma) fastställer gemensamma nomineringsregler för nästkommande mandatperiod. Reglerna utgör bilaga till partiets normalstadgar och gäller för samtliga val reglerna omfattar.[1]

[1] Det finns två alternativa processer enligt nomineringsreglerna, alternativ A och B, som fastställs när reglerna antas. Andra åliggande gäller region respektive kommun. I fall där endast vissa nivåer omfattas anges detta inom parentes.

anordnad utbildning och medverka i valarbete och opinionsarbete. Samtliga kandidater ska avlämna en kandidatförsäkran Försäkran för kandidat och förtroendevald. Av kandidatförsäkran ska framgå hur kandidaten ska förhålla sig till val-, parti- och politiskt arbete.

I händelse av omval eller extraval ska samma valsedel/lar som vid senaste ordinarie val med nödvändiga justeringar användas. Kandidaternas valbarhet kontrolleras och vid förfall för kandidat tillämpas successionsordning. Skulle antalet kandidater bli för litet hämtas ytterligare kandidater från föregående nominering.

Om behov föreligger att ta fram en ny valsedel/lar ska förbund/krets/förening fatta beslut om detta och då gäller att nomineringsstämma ska hållas och i övrigt ska i möjligaste mån nomineringsreglerna tillämpas.

1. Fastställande av nomineringsregler och genomförandealternativ
Partistämma ett år före allmänna val (arbetsstämma) fastställer gemensamma nomineringsregler för nästkommande mandatperiod. Reglerna utgör bilaga till partiets normalstadgar och gäller för samtliga val reglerna omfattar.[1]

[1] Det finns två alternativa processer enligt nomineringsreglerna, som fastställs när reglerna antas. Andra åliggande gäller region respektive kommun. I fall där endast vissa nivåer omfattas anges detta inom parentes.

Tillämpningsregler för genomförande av nominering till riksdag, region och kommun och arbetsordning för nomineringskommitté, som biläggs reglerna, utfärdas av riksorganisationen.

Förbundsstämma tre år före allmänna val fastställer rekryterings- och nomineringsregler för nästkommande riksdagsval, regionval samt normalregler för kommunfullmäktigeval i förbundet. I dessa regleras tider och de preciseringar som följer av valkretsarnas storlek, partiets organisation, alternativa lösningar, t ex om provval ska genomföras eller inte, med mera.

I nomineringsarbetet kan två olika alternativ tillämpas, A eller B. I samband med fastställande av regler så beslutas också vilket alternativ som ska gälla.

A innebär att nomineringsstämman inte före-läggs förslag till rangordnade kandidater i toppen.

B innebär ett komplett rangordnat listförslag från nomineringskommittén.

Tillämpningsregler för genomförande av nominering till riksdag, region och kommun och arbetsordning för nomineringskommitté, som biläggs reglerna, *fastställs av partistyrelsen* och utfärdas av riksorganisationen.

Förbundsstämma tre år före allmänna val fastställer rekryterings- och nomineringsregler för nästkommande riksdagsval, regionval samt normalregler för kommunfullmäktigeval i förbundet. I dessa regleras tider och de preciseringar som följer av valkretsarnas storlek, partiets organisation, alternativa lösningar, t ex om provval ska genomföras eller inte, med mera.

I nomineringsarbetet kan två olika alternativ tillämpas, *rangordnad lista eller fri rangordning. I samband med fastställande av regler så beslutas också vilket alternativ som ska gälla. För kommunalval ska rangordnad lista alltid gälla. Om inget annat beslutas är rangordnad lista huvudalternativ för region- och riksdagsval.*

Rangordnad lista innebär att ett komplett rangordnat listförslag från nomineringskommittén föreläggs nomineringsstämman.

Fri rangordning innebär att nomineringsstämman inte föreläggs förslag till rangordnade kandidater i toppen.

1.1 Principer

a) Valsedeln ska alltid fastställas av en nomineringsstämma.

b) Alla medlemmar ska ges möjlighet att delta i nomineringsprocessen.

c) Rådgivande provval kan genomföras.

1.1.1 Kommunfullmäktigeval:
Krets-/föreningsårsmöte två år före allmänna val fastställer nomineringsregler för nästkommande kommunfullmäktigeval. I dessa regleras tider och de preciseringar som följer av kommunens och valkretsarnas storlek, partiets organisation, alternativa lösningar, t ex om provval ska genomföras eller inte, med mera. Principiella avvikelser från normalreglerna ska fastställas av förbundsstyrelsen.

Med förening avses i nomineringsreglerna partiförening som omfattar hel kommun.

1.1 Principer

a) Valsedeln ska alltid fastställas av en nomineringsstämma.

b) Alla medlemmar ska ges möjlighet att delta i nomineringsprocessen.

c) Rådgivande provval kan genomföras.

1.1.1 Kommunfullmäktigeval:
Krets-/föreningsårsmöte två år före allmänna val fastställer nomineringsregler för nästkommande kommunfullmäktigeval. I dessa regleras tider och de preciseringar som följer av kommunens och valkretsarnas storlek, partiets organisation, alternativa lösningar, t ex om provval ska genomföras eller inte, med mera. Principiella avvikelser från normalreglerna ska fastställas av förbundsstyrelsen.

Med förening avses i nomineringsreglerna partiförening som omfattar hel kommun.

1.2 Tidplan för nomineringsprocessen

Den normala tidsplanen för nomineringsprocessen är följande:

Valår -5: Arbetsstämma fastställer normalregler för nästkommande mandatperiod.

Valår -4: Allmänna val äger rum

Valår -3: Förbundsstämma fastställer nomineringsregler för riksdag och

1.2 Tidplan för nomineringsprocessen

Den normala tidsplanen för nomineringsprocessen är följande:

Valår -5: Arbetsstämma fastställer normalregler för nästkommande mandatperiod.

Valår -4: Allmänna val äger rum

Valår -3: Förbundsstämma fastställer nomineringsregler för riksdag och

region med preciseringar och väljer, eller uppdrar åt förbundsstyrelse att välja, nomineringskommitté för riksdagsval som arbetar fram till förbundsstämman valår -1.

Nomineringskommittén inleder med att samla in kandidatförslag.

Förbundsstämma fastställer normalnomineringsregler för kommunfullmäktigeval med gemensamma preciseringar inom förbundet.

Valår -2 Riksdag: Kandidatutveckling och fortsatt rekrytering

Valår -1: Förbundsstämma väljer ny nomineringskommitté för riksdagsval, om detta ej görs fullföljer nomineringskommittén som är vald valår -3 uppdraget fram till nomineringsstämman.

Förbundsstämma eller förbundsstyrelse utser nomineringskommitté för de regionvalkretsar som innefattar fler än en kommun. Förenings- eller kretsårsmöte i regionvalkretsar som omfattar endast en kommun kan utse nomineringskommitté för sina valkretsar. Beslut om provval fattas.

Krets-/föreningsårsmöte väljer nomineringskommitté för kommunfullmäktigeval samt fast-ställer nomineringsregler med preciseringar. Beslut om provval fattas.

Förbundsstyrelsen fastställer senast 30 juni sista dag för nomineringsstämma

region med preciseringar och väljer, eller uppdrar åt för-bundsstyrelse att välja, nomineringskommitté för riksdagsval som arbetar fram till förbundsstämman valår -1.

Nomineringskommittén inleder med att samla in kandidatförslag.

Förbundsstämma fastställer normalnomineringsregler för kommunfullmäktigeval med gemensamma preciseringar inom förbundet.

Valår -2 Riksdag: Kandidatutveckling och fortsatt rekrytering

Valår -1: Förbundsstämma väljer ny nomineringskommitté för riksdagsval, om detta ej görs fullföljer nomineringskommittén som är vald valår -3 uppdraget fram till nomineringsstämman.

Förbundsstämma eller förbundsstyrelse utser nomineringskommitté för de regionvalkretsar som innefattar fler än en kommun. Förenings- eller kretsårsmöte i regionvalkretsar som omfattar endast en kommun kan utse nomineringskommitté för sina valkretsar. Beslut om provval fattas.

Krets-/föreningsårsmöte väljer nomineringskommitté för kommunfullmäktigeval samt fastställer nomineringsregler med preciseringar. Beslut om provval fattas.

Förbundsstyrelsen fastställer senast 30 juni sista dag för nomineringsstämma

Partistämma fastställer normalregler för nästkommande mandatperiod.

Förekommer provval till riksdagen genomförs det senast i oktober.

Nomineringsstämma för riksdagsval genomförs senast i december.

Valår: Förekommer provval till kommun och region genomförs det senast 15 januari.

Nomineringsstämma för region och kommun genomförs senast 1 mars.

2. Rekrytering- och nominering

2.1 Nomineringskommitté

Förbundsstämma tre år före allmänna val utser eller uppdrar åt förbundsstyrelse att utse nomineringskommitté för riksdagsval. Kommittén ska bestå av minst fem ledamöter. Ledamöterna får ej kandidera till kommande riksdagsval. (RIKSDAG)

Förbundsstyrelse utser senast 1 år före allmänna val nomineringskommitté för regionval. I nomineringskommitté som omfattar hela regionområdet ska samtliga regionvalkretsar vara representerade. Om det utses en kommitté per valkrets bör samtliga kommuner vara representerade. Kommittén ska bestå av minst fem ledamöter. Ledamöterna får ej kandidera till kommande regionval. (REGION)

Partistämma fastställer normalregler för nästkommande mandatperiod.

Förekommer provval till riksdagen genomförs det senast i oktober.

Nomineringsstämma för riksdagsval genomförs senast i december.

Valår: Förekommer provval till kommun och region genomförs det senast 15 januari.

Nomineringsstämma för region och kommun genomförs senast 1 mars.

2. Rekrytering- och nominering

2.1 Nomineringskommitté

Förbundsstämma tre år före allmänna val utser eller uppdrar åt förbundsstyrelse att utse nomineringskommitté för riksdagsval. Kommittén ska bestå av minst fem ledamöter. Ledamöterna får ej kandidera till kommande riksdagsval. (RIKSDAG)

Förbundsstyrelse utser senast 1 år före allmänna val nomineringskommitté för regionval. I nomineringskommitté som omfattar hela regionområdet ska samtliga regionvalkretsar vara representerade. Om det utses en kommitté per valkrets bör samtliga kommuner vara representerade. Kommittén ska bestå av minst fem ledamöter. *Ledamöterna bör ej kandidera till kommande regionval. (REGION)*

Krets-/föreningsårsmöte ett år före allmänna val utser eller uppdrar åt krets-/föreningsstyrelse att utse nomineringskommitté för kommunfullmäktigevalen. Kommittén ska bestå av minst tre ledamöter. Ledamöterna bör ej kandidera till kommande kommunfullmäktigeval. Har nomineringskommitté ej utsetts svarar styrelsen för nomineringskommittén åligganden. (KOMMUN)

Kommittéerna ska ha en allsidig sammansättning med beaktande av exempelvis kön, ålder, geografi och aktiva sidoorganisationer, vidare ska kommittén ha god personkännedom samt kunskaper om vilka krav som ställs på partiets företrädare. Förbundsstyrelsen kan, om behov föreligger, förrätta fyllnadsval till nomineringskommittén för riksdag och region.

Krets-/föreningsårsmöte ett år före allmänna val utser eller uppdrar åt krets-/föreningsstyrelse att utse nomineringskommitté för kommunfullmäktigevalen. Kommittén ska bestå av minst tre ledamöter. Ledamöterna bör ej kandidera till kommande kommunfullmäktigeval. Har nomineringskommitté ej utsetts svarar styrelsen för nomineringskommittén åligganden. (KOMMUN)

Kommittéerna ska ha en allsidig sammansättning. *Moderata Ungdomsförbundet och Moderatkvinnorna har rätt att utse varsin ledamot under förutsättningar att de har en aktiv verksamhet. Hänsyn ska även tas till kön, ålder, geografi och aktiva sidoorganisationer.* Vidare ska kommittén ha god personkännedom samt kunskaper om vilka krav som ställs på partiets företrädare. Förbundsstyrelsen kan, om behov föreligger, förrätta fyllnadsval till nomineringskommittén för riksdag och region. *Förenings- eller kretsstyrelse kan förrätta fyllnadsval till nomineringskommitté för kommun.*

12

2.2 Nomineringskommitténs åligganden
Det åligger respektive nomineringskommitté;

att bedriva ett aktivt internt och externt rekryteringsarbete,

att värdera och utvärdera nominerade kandidater och att utvärdera nuvarande ledamöters insatser,

2.2 Nomineringskommitténs åligganden
Det åligger respektive nomineringskommitté;

att bedriva ett aktivt internt och externt rekryteringsarbete,

att värdera och utvärdera nominerade kandidater och att utvärdera nuvarande ledamöters insatser,

att påbörja rekryteringsprocessen snarast,

att ge möjlighet för samtliga medlemmar att inkomma med kandidatförslag och intresseanmälningar för kandidatur till respektive val,

att från samtliga partiföreningar, aktiva sidoorganisationer och nätverk infordra kandidatförslag till respektive val,

att förteckna inkomna kandidatförslag, kontrollera valbarhet och medlemskap samt för kännedom informera förbundsstyrelsen och den lokala partiorganisationen om vilka kandidatförslag som inkommit, (RIKSDAG)

att förteckna inkomna kandidatförslag, kontrollera valbarhet och medlemskap samt för kännedom informera krets-/föreningsstyrelsen om vilka kandidatförslag som inkommit, (REGION och KOMMUN)

att på eget initiativ lägga till kandidater,

att skilja kandidat från kandidatur om det framkommer uppgifter enligt kandidatförsäkran som gör en kandidat olämplig i förhållande till uppgiften som företrädare för partiet,

att aktivt följa riksdagsledamöternas arbete och genomföra intervjuer med dem löpande under mandatperioden samt på våren året före val, (RIKSDAG)

att påbörja rekryteringsprocessen snarast,

att ge möjlighet för samtliga medlemmar att inkomma med kandidatförslag och intresseanmälningar för kandidatur till respektive val,

att från samtliga partiföreningar, aktiva sidoorganisationer och nätverk infordra kandidatförslag till respektive val,

att förteckna inkomna kandidatförslag, kontrollera valbarhet och medlemskap samt för kännedom informera förbundsstyrelsen och den lokala partiorganisationen om vilka kandidatförslag som inkommit, (RIKSDAG)

att förteckna inkomna kandidatförslag, kontrollera valbarhet och medlemskap samt för kännedom informera krets-/förenings-styrelsen om vilka kandidatförslag som inkommit, (REGION och KOMMUN)

att på eget initiativ lägga till kandidater,

att skilja kandidat från kandidatur om det framkommer uppgifter enligt kandidatförsäkran som gör en kandidat olämplig i förhållande till uppgiften som företrädare för partiet,

att aktivt följa riksdagsledamöternas arbete och genomföra intervjuer med dem löpande under mandatperioden samt på våren året före val, (RIKSDAG)

att på eget initiativ intervjua och samtala med kandidater,

att ansvara för att kandidater erbjuds utbildning och information, uppmanas delta i konferenser, kampanjarbete och annan opinionsbildning,

2.3 Kandidaterna
Kandidat ska vara medlem. Kandidat som inte inlämnar fullständig kandidatförsäkran får inte delta i provval eller stå på valsedel. Kandidat ska delta i utbildning och annan kompetensutveckling och medverka i kampanj- och opinionsbildningsarbete.

Kandidat ska på förfrågan av nomineringskommitté ta ställning till om man avser att ta en riksdagsplats i besittning om detta val så utfaller. Endast kandidater som avser ta en riksdagsplats i besittning deltar i det rådgivande provvalet och/eller omröstning enligt alternativ A på nomineringsstämma. (RIKSDAG)

3. Provval (om beslut att genomföra provval fattats)

3.1 Tider
Rådgivande provval till riksdagen genomförs bland medlemmar och ska vara avslutat senast under oktober månad året före ordinarie riksdagsval. (RIKSDAG)

Rådgivande provval till region genomförs bland medlemmar och ska vara avslutat senast 15 januari valår. (REGION)

att på eget initiativ intervjua och samtala med kandidater,

att ansvara för att kandidater erbjuds utbildning och information, uppmanas delta i konferenser, kampanjarbete och annan opinionsbildning,

2.3 Kandidaterna
Kandidat ska vara medlem. Kandidat som inte inlämnar fullständig kandidatförsäkran får inte delta i provval eller stå på valsedel. Kandidat ska delta i utbildning och annan kompetensutveckling och medverka i kampanj- och opinionsbildningsarbete.

Kandidat ska på förfrågan av nomineringskommitté ta ställning till om man avser att ta en riksdagsplats i besittning om detta val så utfaller. Endast kandidater som avser ta en riksdagsplats i besittning deltar i det rådgivande provvalet och/eller omröstning *vid fri rangordning på nomineringsstämma.* (RIKSDAG)

3. Provval (om beslut att genomföra provval fattats)

3.1 Tider
Rådgivande provval till riksdagen genomförs bland medlemmar och ska vara avslutat senast under oktober månad året före ordinarie riksdagsval. (RIKSDAG)

Rådgivande provval till region genomförs bland medlemmar och ska vara avslutat senast 15 januari valår. (REGION)

Rådgivande provval till kommunfullmäktige genomförs bland medlemmar och ska vara avslutat senast 15 januari valår. (KOMMUN)

Förbundsstyrelse beslutar om tider för provvalets genomförande gällande riksdag och region. Partiförening/krets beslutar om tider för kommunala provval.

Rådgivande provval till kommunfullmäktige genomförs bland medlemmar och ska vara avslutat senast 15 januari valår. (KOMMUN)

Förbundsstyrelse beslutar om tider för provvalets genomförande gällande riksdag och region. Partiförening/krets beslutar om tider för kommunala provval.

3.2 Röstlängd

Före provvalets utsändande upprättas röstlängd av förbundet, upptagande medlemmar som erlagt fastställd medlemsavgift för innevarande år eller ny medlem som senast sex veckor före provvalet inleds erlagt medlemsavgift och i samband därmed införts i medlemsregistret, samt är folkbokförd i den riksdagsvalkrets/regionvalkrets/kommun valet gäller. Endast i röstlängden upptagen medlem har rätt att delta i provvalet bland medlemmarna.

3.2 Röstlängd

Före provvalets utsändande upprättas röstlängd av förbundet, upptagande medlemmar som erlagt fastställd medlemsavgift för innevarande år eller ny medlem som senast sex veckor före provvalet inleds erlagt medlemsavgift och i samband därmed införts i medlemsregistret, samt är folkbokförd i den riksdagsvalkrets/regionvalkrets/kommun valet gäller. Endast i röstlängden upptagen medlem har rätt att delta i provvalet bland medlemmarna.

3.3 Genomförande

Närmare instruktioner om provvalets genomförande återfinns i Rekommenderade tillämpningsregler för genomförande av nominering till riksdag, region och kommun. beslutade av partistyrelsen.

3.3 Genomförande

Närmare instruktioner om provvalets genomförande återfinns i Rekommenderade tillämpningsregler för genomförande av nominering till riksdag, region och kommun. beslutade av partistyrelsen.

4 Nomineringsstämma

4.1 Tider

Nomineringsstämma är förbundets (riksdagsvalkretsens) högsta beslutande organ för fastställande av riksdagsvalsedlar och består av förbundsstyrelsens ledamöter samt ombud från partiföreningarna. Nomineringsstämma genomförs senast under december månad året före valår. (RIKSDAG)

Nomineringsstämma är regionens/regionvalkretsens högsta beslutande organ för fastställande av landstingsvalsedlar och består av ombud från partiföreningarna eller alla medlemmar i en regionvalkrets. Nomineringsstämma genomförs senast 1 mars valåret alternativt senast det datum förbundsstyrelsen fastställt. (REGION)

Nomineringsstämma (årsmöte/extra årsmöte) är kretsens/föreningens högsta beslutande organ för fastställande av kommunfullmäktigevalsedlar och består av ombud från partiföreningarna eller alla medlemmar. Nomineringsstämma genomförs senast 1 mars valåret alternativt senast det datum förbundsstyrelsen fastställt. (KOMMUN)

4.2 Ombud/röstberättigade

Nomineringsstämma för riksdagsval består av x ombud från partiföreningarna inklusive förbundsstyrelsen, normalt cirka sex till tio procent av medlemsantalet. Ombudsplatserna,

4 Nomineringsstämma

4.1 Tider

Nomineringsstämma är förbundets (riksdagsvalkretsens) högsta beslutande organ för fastställande av riksdagsvalsedlar och består av förbundsstyrelsens ledamöter samt ombud från partiföreningarna. Nomineringsstämma genomförs senast under december månad året före valår. (RIKSDAG)

Nomineringsstämma är regionens/regionvalkretsens högsta beslutande organ för fastställande av landstingsvalsedlar och består av ombud från partiföreningarna eller alla medlemmar i en regionvalkrets. *Nomineringsstämma kan hållas för en regionvalkrets eller för flera gemensamt.* Nomineringsstämma genomförs senast 1 mars valåret alternativt senast det datum förbundsstyrelsen fastställt. (REGION)

Nomineringsstämma (årsmöte/extra årsmöte) är kretsens/föreningens högsta beslutande organ för fastställande av kommunfullmäktigevalsedlar och består av ombud från partiföreningarna eller alla medlemmar. Nomineringsstämma genomförs senast 1 mars valåret alternativt senast det datum förbundsstyrelsen fastställt. (KOMMUN)

4.2 Ombud/röstberättigade

Nomineringsstämma för riksdagsval består av x ombud från partiföreningarna inklusive förbundsstyrelsen, normalt cirka sex till tio procent av medlemsantalet. Ombudsplatserna,

exklusive förbundsstyrelsen, fördelas proportionellt i förhållande till respektive partiförenings medlemsantal, varvid varje förening ska erhålla minst en ombudsplats. (RIKSDAG)

Nomineringsstämma för region består antingen av partiföreningarnas ombud till förbundsstämma eller av x ombud från partiföreningarna. Ombudsplatserna fördelas i så fall proportionellt i förhållande till respektive partiförenings medlemsantal, varvid varje förening ska erhålla minst en ombudsplats. (REGION)

Normalstadgarna föreskriver vad som gäller för ombud/röstberättigade vid krets-/föreningsårsmöte tillika nomineringsstämma för kommun. (KOMMUN)

Antalet ombud som respektive partiförening har att utse grundar sig på antalet betalande medlemmar i partiföreningen. Den 31 december året före nomineringsstämmor fastställs hur många som under året betalat medlemsavgift till partiföreningen. I antalet betalande medlemmar inräknas de som under året betalat medlemsavgift till Moderatkvinnorna eller Moderata Ungdomsförbundet och som är bosatt inom partiföreningens verksamhetsområde eller sökt och erhållit medlemskap i partiföreningen.

Vid val av ombud bör partiföreningarna tillse att ombudsdelegationerna så långt möjligt ges en allsidig sammansättning.

exklusive förbundsstyrelsen, fördelas proportionellt i förhållande till respektive partiförenings medlemsantal, varvid varje förening ska erhålla minst en ombudsplats. (RIKSDAG)

Nomineringsstämma för region består antingen av partiföreningarnas ombud till förbundsstämma eller av x ombud från partiföreningarna. Ombudsplatserna fördelas i så fall proportionellt i förhållande till respektive partiförenings medlemsantal, varvid varje förening ska erhålla minst en ombudsplats. (REGION)

Stadgan föreskriver vad som gäller för ombud/röstberättigade vid krets-/föreningsårsmöte tillika nomineringsstämma för kommun. (KOMMUN)

Antalet ombud som respektive partiförening har att utse grundar sig på antalet betalande medlemmar i partiföreningen. Den 31 december året före nomineringsstämmor fastställs hur många som under året betalat medlemsavgift till partiföreningen. I antalet betalande medlemmar inräknas de som under året betalat medlemsavgift till Moderatkvinnorna eller Moderata Ungdomsförbundet och som är bosatt inom partiföreningens verksamhetsområde eller sökt och erhållit medlemskap i partiföreningen.

Vid val av ombud bör partiföreningarna tillse att ombudsdelegationerna så långt möjligt ges en allsidig sammansättning.

Varje ombud har en röst. Ledamot av nomineringskommitté vilken ej är ombud har yttranderätt. Enskild medlem har närvarorätt och yttranderätt i enlighet med de procedurregler som nomineringsstämman beslutar om.

Protokollsutdrag, som visar vilka som utsetts till ombud, ska vara förbundsstyrelsen tillhanda senast tre veckor före stämman.

4.3 Kallelse

Nomineringsstämma för riksdagsval sammanträder på kallelse av förbundsstyrelse. Kallelse till nomineringsstämma utsänds till partiföreningarna senast fyra månader före stämman.

Nomineringsstämma för regionval sammanträder på kallelse av förbundsstyrelse/nomineringskommitté för region. Kallelse till nomineringsstämma utsänds till partiföreningarna senast tre veckor före stämman.

Nomineringsstämma för kommunfullmäktigeval sammanträder på kallelse av krets-/föreningsstyrelse. Kallelse till nomineringsstämma utsänds till ombuden/medlemmarna senast tre veckor före stämman.

I kallelse ska framgå att valsedel ska fastställas samt för vilka val.

Varje ombud har en röst. Ledamot av nomi-neringskommitté vilken ej är ombud har ytt-randerätt. Enskild medlem har närvarorätt och yttranderätt i enlighet med de procedurregler som nomineringsstämman beslutar om.

Protokollsutdrag, som visar vilka som utsetts till ombud, ska vara förbundsstyrelsen tillhanda senast tre veckor före stämman.

4.3 Kallelse

Nomineringsstämma för riksdagsval sammanträder på kallelse av förbundsstyrelse. Kallelse till nomineringsstämma utsänds till partiföreningarna senast fyra månader före stämman.

Nomineringsstämma för regionval sammanträder på kallelse av förbundsstyrelse/nomineringskommitté för region. Kallelse till nomineringsstämma utsänds till partiföreningarna senast tre veckor före stämman.

Nomineringsstämma för kommunfullmäktigeval sammanträder på kallelse av krets-/föreningsstyrelse. Kallelse till nomineringsstämma utsänds till ombuden/medlemmarna senast tre veckor före stämman.

I kallelse ska framgå att valsedel ska fastställas samt för vilka val.

4.4 Stämmohandlingar
Följande underlag utsänds till ombuden senast tio dagar (RIKSDAG)/en vecka (REGION och KOMMUN) före stämman:

- Röstlängd (RIKSDAG)
- Föredragningslista
- Procedurregler
- Kandidaternas meritförteckningar (RIKSDAG)
- Provvalsresultatet från medlemmarna om provval genomförts.
- Nomineringskommitténs rangordning av övriga kandidater, (alternativ A), alternativt
- Nomineringskommitténs förslag till valsedel (alternativ B)

4.5 Föredragningslista
Vid nomineringsstämma ska minst förekomma:

a) Val av ordförande och vice ordförande att leda förhandlingarna.

b) Val av sekreterare.

c) Val av två justeringspersoner samt erforderligt antal röstsammanräknare.

d) Fastställande av röstlängd.

e) Fastställande av nomineringsstämmans stadgeenliga utlysning.

4.4 Stämmohandlingar
Följande underlag utsänds till ombuden senast tio dagar (RIKSDAG)/en vecka (REGION och KOMMUN) före stämman:

- Röstlängd (RIKSDAG)
- Föredragningslista
- Procedurregler
- Kandidaternas meritförteckningar (RIKSDAG)
- Provvalsresultatet från medlemmarna om provval genomförts.
- Nomineringskommitténs rangordning av övriga kandidater, *(fri rangordning)*, alternativt
- Nomineringskommitténs förslag till valsedel *(rangordnad lista)*

4.5 Föredragningslista
Vid nomineringsstämma ska minst förekomma:

a) Val av ordförande och vice ordförande att leda förhandlingarna.

b) Val av sekreterare.

c) Val av två justeringspersoner samt erforderligt antal röstsammanräknare.

d) Fastställande av röstlängd.

e) Fastställande av nomineringsstämmans stadgeenliga utlysning.

f) Genomgång och fastställande av procedurregler.

g) Fastställande av slutligt antal kandidater på valsedeln.

h) Kandidaternas presentation och utfrågning. (Alternativ A och B)

i) Sluten omröstning. (Alternativ A)

j) Redovisning av omröstningsresultat. (Alternativ A)

k) Fastställande av valsedel. (Alternativ B)

l) Kandidaternas besked om deras placering på valsedeln accepteras. (Alternativ A)

m) Beslut om rangordning av övriga kandidater. (Alternativ A)

n) Ställningstagande till eventuellt ytterligare valsedlar (minoritetsskydd) (Alternativ B).

o) Övriga ärenden.

4.6 Röstning
Omröstning sker öppet utom i personval då den ska vara sluten. Ombud/medlem ska personligen utöva sin rösträtt vid stämman.

Voteringsanläggning kan användas om valhemligheten kan behållas.

f) Genomgång och fastställande av procedurregler.

g) Fastställande av slutligt antal kandidater på valsedeln.

h) Kandidaternas presentation och utfrågning.

i) Sluten omröstning. *(gäller vid fri rangordning)*

j) Redovisning av omröstningsresultat. *(gäller vid fri rangordning)*

k) Fastställande av valsedel. *(gäller vid rangordnad lista)*

l) Kandidaternas besked om deras placering på valsedeln accepteras. *(gäller vid fri rangordning)*

m) Beslut om rangordning av övriga kandidater. *(gäller vid fri rangordning)*

n) Ställningstagande till eventuellt ytterligare valsedlar (minoritetsskydd). *(gäller vid rangordnad lista)*

o) Övriga ärenden.

4.6 Röstning
Omröstning sker öppet utom i personval då den ska vara sluten. Ombud/medlem ska personligen utöva sin rösträtt vid stämman.

Voteringsanläggning kan användas om valhemligheten kan behållas.

Öppen omröstning sker genom uppvisande av röstkort, handuppräckning eller med voteringsanläggning. Vid lika röstetal avgörs utgången i enlighet med den mening ordföranden biträder.

Vid sluten omröstning ska valsedel för att vara giltig, uppta så många namn som valet avser. Vid lika röstetal avgörs utgången genom lottning.

Vid personval som avser en plats ska den som blir vald erhålla minst hälften av antalet avgivna giltiga röster. I annat fall genomförs ytterligare en omröstning mellan de två kandidater som erhållit de högsta röstetalen.

Om nomineringsstämma genomförs med valsedelsförslag från nomineringskommitté gäller följande:

- Före omröstning bereds tillfälle för överläggning och framställande av ändringsförslag.
- Framställs inget ändringsförslag fastställs kandidaters rangordning med ett enkelt klubbslag.

Förekommer ändringsförslag gäller följande:

- Nomineringsstämma beslutar plats för plats om kandidaternas placering.

Vid omröstning är nomineringskommitténs förslag alltid huvudförslag. Har någon annan än den nomineringskommitté föreslagit blivit vald ska den kandidat som fått avstå

Öppen omröstning sker genom uppvisande av röstkort, handuppräckning eller med voteringsanläggning. Vid lika röstetal avgörs utgången i enlighet med den mening ordföranden biträder.

Vid sluten omröstning ska valsedel för att vara giltig, uppta så många namn som valet avser. Vid lika röstetal avgörs utgången genom lottning.

Vid personval som avser en plats ska den som blir vald erhålla minst hälften av antalet avgivna giltiga röster. I annat fall genomförs ytterligare en omröstning mellan de två kandidater som erhållit de högsta röstetalen.

Om nomineringsstämma genomförs med valsedelsförslag från nomineringskommitté *(rangordnad lista)* gäller följande:

- Före omröstning bereds tillfälle för överläggning och framställande av ändringsförslag.
- Framställs inget ändringsförslag fastställs kandidaters rangordning med ett enkelt klubbslag.

Förekommer ändringsförslag gäller följande:

- Nomineringsstämma beslutar plats för plats om kandidaternas placering.

Vid omröstning är nomineringskommitténs förslag alltid huvudförslag. Har någon annan än den nomineringskommitté föreslagit blivit vald ska den kandidat som fått avstå

föreslagen plats automatiskt prövas på nästkommande plats.

4.7 Ytterligare valsedlar
Nomineringsstämma kan besluta att ytterligare valsedel/lar ska sanktioneras. Till exempel kan det gälla ungdomslista. Föreligger sådant förslag ska stämman besluta att anta valsedeln i sin helhet eller förkasta den.

Sedan på angivet sätt en eller flera huvudvalsedel/lar (förutom sanktionerad valsedel) antagits av nomineringsstämma, ska ytterligare en valsedel kunna upprättas om minst en tredjedel av antalet röstande vid mötet förenar sig därom.

I så fall ajourneras mötet till senare tidpunkt på dagen för att bereda förslagsställarna möjlighet att utarbeta ett fullständigt förslag till rangordning och geografiskt område. Detta förslag föreläggs mötet och avgörs genom ett enda beslut. Sker omröstning och vinner därvid förslaget anslutning från minst en tredjedel av de i omröstningen deltagande, är det antaget.

4.8 Genomförandealternativ samt procedurregler vid nomineringsstämma
Närmare rekommendationer i övrigt om genomförandet av nomineringsstämma återfinns i *Rekommenderade tillämpningsregler för genomförande av nominering till riksdag, region och kommun.* beslutade av partistyrelsen.

föreslagen plats automatiskt prövas på nästkommande plats.

4.7 Ytterligare valsedlar
Nomineringsstämma kan besluta att ytterligare valsedel/lar ska sanktioneras. Till exempel kan det gälla ungdomslista. Föreligger sådant förslag ska stämman besluta att anta valsedeln i sin helhet eller förkasta den.

Sedan på angivet sätt en eller flera huvudvalsedel/lar (förutom sanktionerad valsedel) antagits av nomineringsstämma, ska ytterligare en valsedel kunna upprättas om minst en tredjedel av antalet röstande vid mötet förenar sig därom.

I så fall ajourneras mötet till senare tidpunkt på dagen för att bereda förslagsställarna möjlighet att utarbeta ett fullständigt förslag till rangordning och geografiskt område. Detta förslag föreläggs mötet och avgörs genom ett enda beslut. Sker omröstning och vinner därvid förslaget anslutning från minst en tredjedel av de i omröstningen deltagande, är det antaget.

4.8 Genomförandealternativ samt procedurregler vid nomineringsstämma
Närmare rekommendationer i övrigt om genomförandet av nomineringsstämma återfinns i *Rekommenderade tillämpningsregler för genomförande av nominering till riksdag, region och kommun.* beslutade av partistyrelsen.

Vid fastställande av nomineringsregler ska fastställas vilket genomförandealternativ som skall gälla vid nomineringsstämma, A eller B.

Fastställs inte detta gäller genomförandealternativ A för riksdag och alternativ B för region och kommun.

Procedurregler som bland annat är beroende av att antalet kandidater är känt fastställs vid nomineringsstämman.

5. Extra nomineringsstämma

Förbundsstyrelse eller minst en tredjedel av partiföreningarna inom riksdagsvalkretsen kan inom tre veckor från nomineringsstämmas avslutande hemställa hos partistyrelsen att en extra nomineringsstämma för riksdag inkallas om synnerliga skäl härför finnes.

Förbundsstyrelse eller minst en tredjedel av partiföreningarna inom regionen kan inom tre veckor från nomineringsstämmas avslutande hemställa hos partistyrelsen att en extra nomineringsstämma för regionval inkallas om synnerliga skäl härför finnes, om stämman behandlat nominering för hela regionen.

Nomineringskommittén för region eller minst en tredjedel av partiföreningarna inom regionvalkretsen kan inom tre veckor från nomineringsstämmas avslutande hemställa hos förbundsstyrelsen om att en extra nomineringsstämma för regionval inkallas om synnerliga skäl härför finnes.

Vid fastställande av nomineringsregler ska fastställas vilket genomförandealternativ som skall gälla vid nomineringsstämma, *rangordnad lista eller fri rangordning.*

Fastställs inte detta gäller genomförandealternativ *med rangordnad lista.*

Procedurregler som bland annat är beroende av att antalet kandidater är känt fastställs vid nomineringsstämman.

5. Extra nomineringsstämma

Förbundsstyrelse eller minst en tredjedel av partiföreningarna inom riksdagsvalkretsen kan inom tre veckor från nomineringsstämmas avslutande hemställa hos partistyrelsen att en extra nomineringsstämma för riksdag inkallas om synnerliga skäl härför finnes.

Förbundsstyrelse eller minst en tredjedel av partiföreningarna inom regionen kan inom tre veckor från nomineringsstämmas avslutande hemställa hos partistyrelsen att en extra nomineringsstämma för regionval inkallas om synnerliga skäl härför finnes, om stämman behandlat nominering för hela regionen.

Nomineringskommittén för region eller minst en tredjedel av partiföreningarna inom regionvalkretsen kan inom tre veckor från nomineringsstämmas avslutande hemställa hos förbundsstyrelsen om att en extra nomineringsstämma för regionval inkallas om synnerliga skäl härför finnes.

Föreningsstyrelse som omfattar hel kommun/kretsstyrelse eller minst en tredjedel av medlemmarna i föreningen/kretsen kan inom tre veckor från nomineringsstämmas avslutande hemställa hos förbundsstyrelsen att en extra nomineringsstämma i kommunen inkallas om synnerliga skäl härför finnes.

Kallelse till extra nomineringsstämma utsändes av förbundsstyrelsen/ kretsstyrelsen/föreningsstyrelsen till partiföreningarna/medlemmarna så snart beslut fattats om extra nomineringsstämma.

Extra nomineringsstämma får endast behandla de frågor den inkallats för. Ytterligare extra nomineringsstämma kan icke inkallas.

Beroende på orsaken till att extra nomineringsstämma inkallas fastställer förbundsstyrelsen (förenings-/ kretsstyrelsen KOMMUN) de närmare formerna för denna varvid ovanstående nomineringsregler i tillämpliga delar ska följas.

Föreningsstyrelse som omfattar hel kommun/kretsstyrelse eller minst en tredjedel av medlemmarna i föreningen/kretsen kan inom tre veckor från nomineringsstämmas avslutande hemställa hos förbundsstyrelsen att en extra nomineringsstämma i kommunen inkallas om synnerliga skäl härför finnes.

Kallelse till extra nomineringsstämma utsändes av förbundsstyrelsen/ kretsstyrelsen/föreningsstyrelsen till partiföreningarna/medlemmarna så snart beslut fattats om extra nomineringsstämma.

Extra nomineringsstämma får endast behandla de frågor den inkallats för. Ytterligare extra nomineringsstämma kan icke inkallas.

Beroende på orsaken till att extra nomineringsstämma inkallas fastställer förbundssty-relsen (förenings-/ kretsstyrelsen KOMMUN) de närmare formerna för denna varvid ovanstående nomineringsregler i tillämpliga delar ska följas.

6. Förändringar mellan nomineringsstämma och valdagen

Om kandidat avsäger sig kandidatur eller valbarheten upphör mellan nomineringsstämmas beslut och valdagen ansvarar förbundsstyrelse för att kandidat tas bort från valsedel och följande kandidater flyttas upp ett steg. Sådant beslut kan av förbunds-

6. Förändringar mellan nomineringsstämma och valdagen

Om kandidat avsäger sig kandidatur eller valbarheten upphör mellan nomineringsstämmas beslut och valdagen ansvarar förbundsstyrelse för att kandidat tas bort från valsedel och följande kandidater flyttas upp ett steg. Sådant beslut kan av förbunds-

styrelse delegeras till en grupp av förtroendevalda eller enskild tjänsteman inom partiet. Endast skriftliga avsägelser accepteras som underlag för beslut. (RIKSDAG och REGION)

Om kandidat avsäger sig kandidatur eller valbarheten upphör mellan nomineringsstämmas beslut och valdagen ansvarar krets/föreningsstyrelse för att kandidat tas bort från valsedel och följande kandidater flyttas upp ett steg. Sådant beslut kan av krets/föreningsstyrelse delegeras till en grupp av förtroendevalda eller enskild tjänsteman inom partiet. Endast skriftliga avsägelser accepteras som underlag för beslut. (KOMMUN)

Förbundsstyrelsen kan, i enlighet med normalstadgan, efter begäran av partiföreningens styrelse eller på eget initiativ pröva nomineringsförfarandet i kommunen eller regionvalkretsen. Förbundsstyrelsen kan med två tredjedels majoritet fastställa en ny valsedel samt återkalla de av nomineringsstämma beslutade valsedlarna eller avföra enskilda kandidater. Förbundsstyrelsens beslut ska senast ha ägt rum fyra veckor efter det att nomineringsstämma ägt rum. Eventuellt överprövningsbeslut ska meddelas partistyrelsen för kännedom.

Om kandidat bryter mot kandidatförsäkran eller på annat sätt bryter mot partiets fastställda regler och policys och därmed riskerar skada partiet i en valrörelse har partistyrelsen rätt

styrelse delegeras till en grupp av förtroendevalda eller enskild tjänsteman inom partiet. Endast skriftliga avsägelser accepteras som underlag för beslut. (RIKSDAG och REGION)

Om kandidat avsäger sig kandidatur eller valbarheten upphör mellan nomineringsstämmas beslut och valdagen ansvarar krets/föreningsstyrelse för att kandidat tas bort från valsedel och följande kandidater flyttas upp ett steg. Sådant beslut kan av krets/föreningsstyrelse delegeras till en grupp av förtroendevalda eller enskild tjänsteman inom partiet. Endast skriftliga avsägelser accepteras som underlag för beslut. (KOMMUN)

Förbundsstyrelsen kan, i enlighet med stadgans regler, efter begäran av partiföreningens styrelse eller på eget initiativ pröva nomineringsförfarandet i kommunen eller regionvalkretsen. Förbundsstyrelsen kan med två tredjedelars majoritet fastställa en ny valsedel samt återkalla de av nomineringsstämma beslutade valsedlarna eller avföra enskilda kandidater. Förbundsstyrelsens beslut ska senast ha ägt rum fyra veckor efter det att nomineringsstämma ägt rum.

Förbundsstyrelsen kan med två tredjedelars majoritet avföra enskilda kandidater som bryter mot gällande regelverk, från kommun-, region-, och riksdagslistor under perioden från listornas fastställande till valdagen.

att med 2/3 majoritet, på begäran av förbundsstyrelsen i berört förbund, besluta att stryka en kandidat från riksdagsvalsedel eller regionvalsedel fram till valdagen. På motsvarande sätt har förbundsstyrelsen rätt att med 2/3 majoritet besluta att stryka en kandidat från kommunvalsedel fram till valdagen.

Ett beslut om överprövning ska meddelas partistyrelsen för kännedom.

7. Extraval

I händelse av omval eller extraval ska samma valsedlar med nödvändiga justeringar användas som i senaste ordinarie valet. Kandidaternas valbarhet kontrolleras och vid förfall för kandidat tillämpas successionsordning. Skulle antalet kandidater bli för litet hämtas ytterligare kandidater från föregående nominering.

Om behov föreligger att ta fram en ny valsedel/lar ska förbundsstyrelsen fatta beslut om detta och då gäller att nomineringsstämma ska hållas och i övrigt ska i möjligaste mån nomineringsreglerna tillämpas.

7. Extraval

I händelse av omval eller extraval ska samma valsedlar med nödvändiga justeringar användas som i senaste ordinarie valet. Kandidaternas valbarhet kontrolleras och vid förfall för kandidat tillämpas successionsordning. Skulle antalet kandidater bli för litet hämtas ytterligare kandidater från föregående nominering.

Om behov föreligger att ta fram en ny valsedel/lar ska förbundsstyrelsen fatta beslut om detta och då gäller att nomineringsstämma ska hållas och i övrigt ska i möjligaste mån nomineringsreglerna tillämpas.

12

13 Proposition

Nomineringsregler inför Europaval 2029

Proposition 13

Nomineringsregler inför Europaval 2029

Partistämman 2023 beslutade att ge i uppdrag åt partistyrelsen att till arbetsstämman 2025 återkomma med förslag till förändringar i "Nomineringsregler för Europaval" som utgör bilaga till stadgan. Därför tillsatte partistyrelsen i oktober 2024 en arbetsgrupp med direktiv att bland annat göra en översyn av reglerna.

Arbetsgruppen föreslog inga ändringar. Resultatet av inventeringsremissen och remissen av förslaget föranledde inga större synpunkter. Förändringsbehovet verkar därför vara litet. Erfarenheten från 2024 års Europaval och föregående nomineringsprocess är att partiet har väl inarbetade strukturer för att sålla fram möjliga kandidater och att med bred förankring välja dessa i god tid före valet.

Av det skälet föreslås att samma regler som gällde i Europavalet 2024, ska gälla i det kommande Europavalet 2029.

Enligt Nomineringsreglerna ska parti- eller arbetsstämma utse eller uppdra åt partiråd att senast två år före valet välja nomineringskommitté för Europavalet. Inför valet 2024 uppdrogs åt partirådet våren 2022 att tillsätta nomineringskommitté för Europavalet. Partistyrelsen anser att frågan således bör behandlas på nästa ordinarie partistämma.

Partistyrelsen föreslår arbetsstämman besluta:

att [1] fastställa nomineringsregler för Europaval, samt

att [2] hänskjuta till den ordinarie partistämman 2027 att utse nominerings kommitté för Europavalet 2024

Nomineringsregler inför Europaval 2029

Grundläggande principer
En av de viktigaste uppgifterna för partiet är att aktivt rekrytera och nominera kandidater till de allmänna valen. Rekryterings- och nomineringsarbetet måste ske med största omsorg och kontinuerligt.

Utveckling av kandidater är en viktig del av rekryteringsprocessen. Alla partiets nivåer har ett ansvar för att detta sker.

Riksorganisationen har ett särskilt ansvar för att Europavalskandidater ges politisk information, politiska underlag etc. som stöd i opinionsbildningsarbetet.

Valsedeln anger vilka personer som ska företräda väljarna och partiet i Europaparlamentet.

Valsedeln är också en viktig del av partiets ansikte utåt. Den och dess kandidater ska dessutom engagera till ett aktivt valarbete.

Olika hänsyn måste balanseras i rekryterings- och nomineringsarbetet. Främst bland kvalifikationer ska sättas den politiska förmågan och förutsättningarna att vara bra företrädare för partiet och väljarna, vilket innebär att kandidaterna bör avspegla väljarkåren i förhållande till kön, etnisk bakgrund, ålder, regional förankring mm.

Underlag för valsedelskompositionen är kandidaternas meritförteckningar/programförklaringar, nomineringskommitténs intervjuer, samt nomineringskommitténs förslag till valsedel.

Slutligt beslut om valsedel fattas alltid av en nomineringsstämma som kan vara partistämma, arbetsstämma eller partiråd.

§1 Fastställande av nomineringsregler
Parti- eller arbetsstämma fastställer nomineringsregler för Europaval. Reglerna utgör bilaga till partiets normalstadgar.

§2 Rekrytering, nominering och övriga förberedelser

2.1 *Nomineringskommitté*
Parti- eller arbetsstämma före val till Europaparlamentet utser, eller uppdrar åt partiråd att senast två år före valet utse nomineringskommitté.

Ledamöterna ska ej kandidera till kommande Europaparlamentsval. Kommittén bör ha god personkännedom samt ha kunskaper om vilka krav som ställs på partiets företrädare.

2.1.1 *Nomineringskommittés sammansättning*
Nomineringskommitté består av en ledamot per förbund, samt en ledamot från vardera Moderata Ungdomsförbundet, Moderatkvinnorna, Moderata Seniorer och Öppna Moderater.

Bland kommitténs ledamöter utses ordförande och vice ordförande. Kommittén har rätt att till sig adjungera erforderliga personer.

2.2 *Nomineringskommittés arbetsutskott*
Nomineringskommitté kan utse ett arbetsutskott bestående av ordförande, fem ledamöter samt representant från Moderata Ungdoms förbundet, totalt sju ledamöter.

Arbetsutskottet har i första hand till uppgift att handlägga mer rutinartade ärenden samt de ärenden kommittén hänskjuter dit.

2.3 *Nomineringskommittés uppgifter*
Nomineringskommitté åligger;

att i enlighet med fastställda regler ansvara för nomineringsprocessen, samt på olika sätt värdera och utvärdera nominerade kandidater och nuvarande ledamöters insatser,

att påbörja nomineringsprocessen snarast och senast 20 månader före valet,

att upprätta detaljerad tidsplan för hela nomineringsprocessen,

att från samtliga förbunds- och föreningsstyrelser, aktiva sidoorganisationer och nätverk infordra kandidatförslag till Europaparlamentsvalet,

att bereda enskilda medlemmar och allmänheten möjlighet att inkomma med kandidatförslag,

att förteckna inkomna kandidatförslag, kontrollera valbarhet och medlemskap samt för kännedom informera partistyrelsen om vilka kandidat förslag som inkommit,

att infordra kandidatförsäkran,

att på eget initiativ lägga till kandidater,

att genomföra förberedande prioritering samt fastställa hur många kandidater som ska rangordnas (minst 5) enligt punkt 3,

att aktivt följa parlamentsledamöternas arbete samt intervjua dem som önskar kandidera för ytterligare en mandatperiod,

att därutöver på eget initiativ intervjua och samtala med kandidater,

att ansvara för att kandidater erbjuds utbildning och information, uppmanas delta i konferenser, kampanjarbete och annan opinionsbildning,

att tillfråga kandidaterna om de avser att ta en parlamentsplats i anspråk om europaparlamentsvalet så utfaller,

att skilja kandidat från kandidatur om det framkommer uppgifter enligt kandidatförsäkran som gör en kandidat olämplig i förhållande till uppgiften som företrädare för partiet,

att förbereda nomineringsstämma genom att upprätta underlag i enlighet med fastställda regler,

att leda, eller utse ledare av, muntlig kandidatpresentation och utfrågning vid nomineringsstämma enligt punkt 4.5.3,

att föreslå det antal namnvalsedeln slutligen ska uppta, att föreläggas nomineringsstämma enligt punkt 4.5.4,

att omgående efter nomineringsstämma offentliggöra stämmans beslut.

2.4 Kandidater

Kandidat ska vara medlem.
Inför kandidatur ska varje nominerad person vara införstådd med det ansvar ett innehav av förtroendeuppdrag för Moderaterna innebär.

För samtliga som accepterat kandidatur, gäller att de aktivt ska deltaga i valarbetet och i partiets löpande kampanjarbete. Kandidat bör ha genomgått av partiet anordnad utbildning eller ha inhämtat motsvarande kunskaper på annat sätt.

Samtliga kandidater ska avlämna fastställd försäkran för kandidat och förtroendevald.

Av försäkran ska framgå hur kandidaten ska förhålla sig till val- och partiarbete, samt generellt politiskt arbete. Kandidat som inte inlämnar fullständig kandidatförsäkran får inte delta i nomineringsprocessen eller stå på valsedel.

Kandidat ska på förfrågan av nomineringskommitté ta ställning till om man avser att ta en parlamentsplats i anspråk om detta val så utfaller.

§3 Förberedande prioritering

3.1 Syfte

Som ett underlag för nomineringskommitténs arbete genomförs en förberedande prioritering där syftet är att mäta kandidaternas stöd bland förbunden.

3.2 Tider

Förberedande prioritering av nominerade kandidater påbörjas snarast efter nomineringstidens utgång, dock senast 18 månader före valet. Svarsperioden är högst två månader.

3.3 Genomförande

Till förbundens styrelser och de nationellt aktiva sidoorganisationerna och nätverken utsänds kandidatlistan för prioritering av kandidater.

Varje styrelse har rätt att rangordna det antal kandidater nomineringskommittén beslutar.

Listan insänds till nomineringskommittén senast av nomineringskommittén angivet datum.

Styrelsens prioritering kan skickas in digitalt till nomineringskommittén och en sammanställning görs. Vid sammanställningen upprättas ett protokoll vilket tillställs partistyrelsen, förbunden och kandidaterna för kännedom.

§4 Nomineringsstämma

4.1 Tider

Nomineringsstämma är högsta beslutande organ för fastställande av Europaparlamentsvalsedel. Den består av parti- eller arbetsstämma, alternativt partiråd beroende på vad som är tidsmässigt möjligt.

Nomineringsstämma genomförs senast sex månader före aviserad valdag.

4.2 Kallelse

Nomineringsstämma sammanträder på kallelse av partistyrelse. Kallelse till nomineringsstämma utsänds till förbunden senast sex månader före stämman.

4.3 Stämmohandlingar

Följande underlag utsänds till stämmoombuden senast tre veckor före stämman:
- Röstlängd
- Föredragningslista
- Procedurregler
- Presentation av kandidater
- Nomineringskommitténs förslag till valsedel.

4.4 Föredragningslista

Vid nomineringsstämma ska minst förekomma:
a) Val av ordförande och vice ordförande att leda förhandlingarna.
b) Val av sekreterare.
c) Val av två justeringspersoner samt röstsammanräknare.
d) Fastställande av röstlängd.
e) Fastställande av nomineringsstämmans stadgeenliga utlysning.
f) Nomineringskommitténs redogörelse för arbetet samt samlade förslag till nomineringsstämman.

g) Genomgång och fastställande av procedurregler.
h) Fastställande av slutligt antal kandidater på valsedeln.
i) Kandidaternas eventuella presentation och utfrågning.
j) Fastställande av valsedel.
k) Övriga ärenden.

4.5 Procedurregler vid nomineringsstämma

4.5.1 Ombuden
Vid ombudens ankomst avprickas de i röstlängden samt tilldelas röstkort/verktyg för votering.

4.5.2 Röstning
Omröstning sker öppet utom i valfrågor då den ska vara sluten. Ombud ska personligen utöva sin rösträtt vid stämman. Röstning får inte ske med fullmakt.

Öppen omröstning sker genom uppvisande av röstkort eller med voteringsanläggning. Vid lika röstetal avgörs utgången i enlighet med den mening ordföranden biträder.

Vid sluten omröstning ska valsedel för att vara giltig, uppta så många namn som valet avser. Vid lika röstetal avgörs utgången genom lottning.

Omröstning som avser person är alltid sluten med valsedlar om den avser mer än en plats. Voteringsanläggning får användas om valhemligheten kan behållas.

Före omröstning bereds tillfälle för överläggning och framställande av ändringsförslag.

Framställs inget ändringsförslag fastställs kandidaters rangordning med ett enkelt klubbslag.

Förekommer ändringsförslag gäller följande:

Nomineringsstämma beslutar plats för plats om kandidaternas placering.

Vid omröstning är nomineringskommitténs förslag alltid huvudförslag. Har någon annan än den nomineringskommitté föreslagit blivit vald

ska den kandidat som fått avstå föreslagen plats automatiskt prövas på nästkommande plats.

Vid personval som avser en plats ska den som blir vald erhålla minst hälften av antalet avgivna giltiga röster. I annat fall genomförs ytterligare en omröstning mellan de två kandidater som erhållit de högsta röstetalen.

4.5.3 Eventuella presentationer

Kandidaterna disponerar x antal minuter för en personlig presentation samt utfrågning från ombuden. Nomineringskommitté fastställer hur lång tid varje kandidat disponerar.

Utfrågningen leds av nomineringskommitténs ordförande eller person som nomineringskommittén utser. Förutom ombuden har denne rätt att ställa frågor till kandidaterna men ska i så fall ställa samma frågor till samtliga kandidater.

4.5.4 Antal kandidater på valsedel

Nomineringsstämma fastställer på förslag av nomineringskommittén antalet kandidater på den slutliga valsedeln. Ett riktvärde är att varje förbund ska kunna tillförsäkras minst en kandidat (om kandidat finns).

4.6 Förändringar mellan nomineringsstämma och valdagen

Om kandidat avsäger sig kandidatur eller valbarheten upphör mellan nomineringsstämmas beslut och valdagen ansvarar partistyrelsen för att kandidat tas bort från valsedel och följande kandidater flyttas upp ett steg. Sådant beslut kan av partistyrelsen delegeras till en grupp av förtroendevalda eller enskild tjänsteman inom partiet. Endast skriftliga avsägelser accepteras som underlag för beslut.

Om kandidat bryter mot kandidatförsäkran eller på annat sätt bryter mot partiets fastställda regler och policys och därmed riskerar skada partiet i en valrörelse har partistyrelsen rätt att med 2/3 majoritet besluta att stryka en kandidat från valsedeln fram till valdagen.

13

14 *Proposition*

Medlemsavgift för åren 2027–2028

Proposition 14

Medlemsavgift för åren 2027–2028

Att vara medlem i Moderaterna är att aktivt visa sitt stöd för de idéer man tror på. Genom medlemskapet bidrar man till partiets möjligheter att på olika sätt påverka opinionen i önskad riktning.

Historiskt sett har avgiften för medlemskap bestått av olika avgifter till förening, krets, förbund och riksorganisationen. Till arbetsstämman 2021 lämnade stadgekommittén ett förslag om att införa en enhetlig avgift på 250 kronor för medlemmar samt 100 kronor för nya medlemmar. Förslaget hade föregåtts av en omfattande remissrunda där förbundens synpunkter inhämtats.

Arbetsstämman 2021 beslutade att anta förslaget till enhetlig avgift. Sedan dess har hela partiorganisationen anpassat sig till den enhetliga avgiften. Endast de förbund och föreningar som fastställt sin egen avgift till 0 kronor har fått ta del av intäkterna från den nationella avgiften. Denna förändring befästes på partistämman 2023 när den nuvarande stadgan antogs.

Numera fastställs medlemsavgiften på både arbetsstämmor och ordinarie partistämmor. Enligt § 3 i stadgan ska medlemsavgiften fastställas för det andra och tredje kalenderåret efter stämman. I detta fall omfattar beslutet alltså avgiften för år 2027 och 2028. Partistyrelsen föreslår att nivån lämnas oförändrad. Därtill föreslår partistyrelsen att intäkterna från medlemsavgiften ska fördelas såsom tidigare, det vill säga att riksorganisationen tilldelas 150 kr per medlem och förbund och föreningar tilldelas 50 kr vardera per medlem.

Enligt stadgan ges partistyrelsen möjlighet att fastställa avgiften för nya medlemmar. För närvarande är denna satt till 100 kronor per medlem. Medlemsavgiften för nya medlemmar föreslås fördelas så att föreningarna erhåller 50 kronor per medlem och att resterande belopp tillfaller riksorganisationen, på samma sätt som tidigare.

Partistyrelsens förslag till medlemsavgift för åren 2027 och 2028 är således i linje med tidigare beslut.

Partistyrelsen föreslår arbetsstämman besluta:

att [1] medlemsavgiften för år 2027 och år 2028 fastställs till 250 kronor

att [2] av inkomna medlemsavgifter fördelas 150 kr per medlem till riksorganisationen, 50 kronor per medlem till förbunden och 50 kronor per medlem till föreningarna

att [3] av inkomna medlemsavgifter för nya medlemmar fördelas 50 kronor per medlem till föreningarna och resterande avgift tillfaller riksorganisationen

Partirådets förslag till valberedning

Partirådet beslutade den 2 juni 2025 om följande förslag till valberedning för perioden 2025–2029. Valberedningen ska bestå av en ledamot per förbund. Bland dessa ska en ordförande och en vice ordförande väljas. Därtill har Moderata Ungdomsförbundet, Moderatkvinnorna, Moderata Seniorer och Öppna Moderater rätt att utse varsin ledamot.

Ordförande
Sten Nordin, Stockholms stad

Vice ordförande
Saila Quicklund, Jämtland

Ordinarie ledamöter

Caroline Boltenberg, Blekinge
Crister Carlsson, Dalarna
Jesper Skalberg Karlsson, Gotland
Lars Beckman, Gävleborg
Mikaela Waltersson, Halland
Saila Quicklund, Jämtland
Magdalena Andersson, Jönköpings län
Olle Olson, Kalmar län
Oliver Rosengren, Kronoberg
Mattias Karlsson, Norrbotten
Gustav Schyllert, Skåne
Michaela Fletcher, Stockholms län
Sten Nordin, Stockholms stad
Helena Koch, Södermanland
Fredrik Ahlstedt, Uppsala län
Anders Knape, Värmland
Hampus Magnusson, Västra Götaland
Edward Riedl, Västerbotten
Annica Jonsson, Västernorrland
Elisabeth Unell, Västmanland
Oskar Svärd, Örebro län
Susanne Nordström, Östergötland

Douglas Thor, Moderata Ungdomsförbundet*
Noria Manouchi, Moderatkvinnorna*
Mattias Askerson, Öppna Moderater*
Margareta Pålsson, Moderata Seniorer*

Partirådet föreslår arbetsstämman besluta:

att[1] välja valberedning i enlighet med partirådets förslag

** Enligt §5 i stadgan gäller att organisationer och nätverk som utser representanter i partiets olika organ har rätt att byta representanter samt självskrivna ledamöter och ersättare under pågående verksamhetsår. Moderata Ungdomsförbundet, Moderatkvinnorna, Öppna Moderater och Moderata Seniorer har således rätt att byta representant under mandatperioden.*

På *hårt arbetande*
människors sida